

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 01000

FUN BEYDE ZAYTN PLOYT

Max Weinreich

*Permanent preservation of this book was made possible
by Shulamis Levin Friedman & Herbert Group*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מאקס ווינריך

פֿוֹן בִּידָע זַיִטְן פְּלוֹ依ַט

ביבער-פערליך

דאם פוילעען ויזניעוּן

116

רעדאקטאר :
מיirk טורקאו
פארלאגט - ליישער :
אברהם מיטלבערג

קאפּ מַיְנָדִין

**פּוֹן בִּידָע זִימָן
פּלוּאַס**

דאָס שטורעמאָדיקע לעבעו
פּוֹן אָורי קָאוּנוּנָרֶן, דעם נִיהְיֵלִיסְט

אֲרוֹיְסְגָּעָגָבָן דָּרְכֵן

צָעַנְטָרָאַל-פֿאָרְבָּאַנד פּוֹן פּוַיְלִישָׁע יִדְן אֵין אַרְגָּעָנְטִינָה

בּוּנְאָס-אִירָעָס, 1955 — תְּשִׁמְתַּי

Copyright 1955 by MAX WEINREICH, New York

אלע רעכט, אריינגעערעלנט דאס רעכט פון פראזענטירן גאנץ
אדער טילווייז, אויף וועלכוּס איז אופן, געהערן צום מהבר.

דרכעררי ברידער זלאטפֿיורא — גאנקן 1231 — בוונאס-איירעס.

אלט אַהֲנָא :

א. אויף די שמאלע גאָסן

די קריימינעלע-יסענסאָציע. 9. — די משפהה 13. — דער פֿעטער מְרֻדְבִּי לִיְזֹעֶר 15. — די קִינְדְּלָרְשָׁע יַאֲרֵן 20. — דער פֿעטער העֲרֵץ 22. — די רָאַבְּגִּינְעַרְשָׁול אֵין ווֹילְנָע 24. — אָרוֹרִי קָאוֹנוּנָר אֵין דער רָאַבְּגִּינְעַרְשָׁול 30. — אָרוֹרִיס פָּזָן דער רָאַבְּגִּינְעַרְשָׁול 32. — אֵין דער מְרוֹעָר יִשְׁבָּה 35. — אֵין אַ שְׁטוּלְשָׁן בִּיתְמְדְּרָשָׁה 38. — אַ קְלוֹזִינִיק פֿאָרְקוֹקְט זִיךְרָאַפְּטִיכִיָּה יַעֲנָעָר זַיִת פְּלוּזִיט 41. — כָּאָפְּרָעָס אַוִיכְפִּי די ווֹילְנָעָר גָּסָן 44. — דער חַתְּרִיבָּחוֹר טְרוֹמִיט ווֹעֲגָן שְׂרִיבְּעָרִי 46. — "די ווּעַסְנָצִיִּת" 49. — זַעֲנִישָׁן אֵין תְּנָאִים 52. — קָאוֹנוּנָר האַט חַתְּוָנָה 54. — רָוּסִישָׁר פָּטְרִיאָר טִוּם בַּיִּוֹלְנָעָר יַדְזָן 59. — יַאֲגְטְּלִוִּיפָּן נִיט אַגְּטְּלִוִּיפָּן 62. — קָאוֹנוּנָר טְרָאָגָט זִיךְרָאַפְּטִיכִיָּה 66. — דער ווּיְטָרָע ווֹעָג קִין קִיעָוָה 69. — דער שְׂרִיבְּעָרִישָׁר דָּעְבִּיט 71.

ב. זּוֹכְנְדִּיק די בְּרִיטָע וּוּעַלְתָּ

צְוֹוִישָׁן די יִידְישָׁע סְטוּדְעָנָט אֵין קִיעָוָה 77. — אַוִיפָּן שְׁוּעָל פָּוָן אָוְנִי ווּוּרְטִיטָעָט 79. — קָאוֹנוּנָר צִיט צּוֹט הַמְּלִיחָה 82. — די עַרְשָׁט צְוּוֵי קְרִיטִישָׁע אַרְטִיקְלָעָן 84. — אַ מְשֻׁמְדָּר וּוֹאָס פְּרוֹמָע יִדְשִׁקְיִיט 89. — די ווּנְדוֹנָג פּוֹנָגָם גַּעַנְעָרָלְגּוּבְּרָגְנָטָאָר 91. — עַרְבָּדָע עַרְשָׁטָן בִּיכְל — אַפְּגָעָגָט 92. — דָאַס עַרְשָׁטָן בִּיכְל — דער שְׁטוּרָעָם 97. — די קָאוֹנוּנָר-יַאֲרֵן אֵין דער העַרְבִּישָׁר לִיטְעָרָאָטוֹר 102. — קָאוֹנוּנָר שְׂרִיבָּט אַ דָּגָנָס 110. — קָאוֹנוּנָר אָוָן פָּאָפִירָאָן 111. — דער לעַצְטָר בּוּקָעָט 115. — צְעַדְעַרְבוֹיִם רַעֲכַנְתָּ זִיךְרָאַפְּטִיכִיָּה 115. — גָּאָרִי דָּגָנָעָן 119. — מְטָאָרְבָּעָט אֵין אַרְשִׁאָגְנָסִיס וּוּאַכְּבָלָאָט 125. — קָאוֹנוּנָר מְעַנְדְּלָעָס אַ לְעָרְרָעָי 126. — אַ רְוּסִישָׁר וּשְׁרָגָנְלִיסָּט אֵין פֿעַטְעַרְבָּרָג 128. — די הַיְּינְצִיזִיְּטִיקָּעָה עַבְּרָעָשָׁע בּוּלְעַמְּרִיסִיסִיק 132. — רְוִישָׁקִיָּת פָּוָן דָּרוֹיְסָן 138. — קָאוֹנוּנָר קָעָן דָּאַסְטָאַיְוָסְקִין 140. — בַּיִּזְקָן אֵין בָּאָנָק 143. — דער אַוִיסְטְּרָלִישָׁר בָּאַשְׁלוֹס: פָּאָרְבִּיעָד לְשָׁם מִצְוָה 147. — די גְּנָבָה אֵין דער אַרְעָסָט 151. — דער פְּרָאָצָעָס — אֵין טְרוֹמָע 157. — קָאָרְעַסְפָּאַגְּדָעָן מִיט דָאַסְטָאַיְוָסְקִין 163. — קִין סִיבֵּר.

III פֿאַרְבָּלְאַנְדְּזֶשֶׁעַט

חוותנה און שמד — פון אמסק קיין לאמווע 173. — דער מעמאראָנדָט
צו מורהויאָוֹן 176. — באָגָעָנוּישׁ מיט פֿאַפְּירְנוֹן אִין פֿלְאַצְקָט
דער משומד מאָנט גַּלְיִיכָּעַ רַעֲכָט פֿאַרְיַידָן 179. — טַאַטָּע אָן זָוָן 183.
קָאוֹנוּנָעַ שְׂרִיבָט צָוּ לְעֵצָּתָן מְאַל הַעֲבָרִישׁ 184. — קָאַרְעָסְפָּאַנְדָּנוּן
מִיט רָאַזְגָּאָוֹן 187. — פֿאַרְשִׁידְעָנוּ טַעַמָּעַס אִין דִי בְּרִיוֹו 192. — "דייש"
קִיְּטָן אָן יִידָן 194. — דער קַעַשְׁעַנוּוּרַ פֿאַגְּרָאַם 199. — אַיְסְלָאוֹ 201.

ה ו ס פ ו ת

I רַעֲצָעָנוּזַיִע אַוִיךְ ש. י. אַכְּרָאָמָּאוּוּתְשָׁעַס האַבָּות וְהַבָּנִים אִין ל. בִּינְשָׁטָאָקָט
רוֹסִישָׁעַ בְּגַאֲרְבָּעָטוֹנָג 207. — II אַוִיךְ קָאוֹנוּנָעַ צָוּ י. ל. גַּאֲרְדָּאָגָעָן 216. —
III שְׂוֹאַרְצְשִׁילְפַּט פֿוֹן י. ל. גַּאֲרְדָּאָגָס עַנְטָפָעָר אַוִיךְ קָאוֹנוּנָעָן 218. —
IV אַוִיךְ קָאוֹנוּנָעַ צָוּ י. ל. גַּאֲרְדָּאָגָעָן 221. — V אַוִיסְפְּרָאָךְ פֿוֹן הַעֲבָרִישׁ
רַעַישָׁע נְעָמָן פֿוֹן אַוִיסְגָּאָבָעָס אָן אַיְסְטְּטוֹצִיעַס. וְאָס בְּאָגָעָנוּן זִיךְר
אִין טַעַקְסָט 231. — VI דִין וְחַשְׁבּוֹן וְוָעָגַן מְעֻטָּאָד אָן מְקוּרִים 233.

I

אוֹלֵד דִּישְׁמָאַלֶּעֶם גָּזָן

די קריימינעלע סענסאציע

3.000 רובל באלויזינגע

די מאסקווער פריוואט-באנק (סוחרים-באנק) אין מאסקווע
לאוט וויסן, או צוויי פארשווינען האבן זי באגנבעט אויף דער
סומע פון 168 טויזנט רובל. די שולדיקע, ביידע יידן, הייסן:

אלבענרט קאוונער און הערצ באיראיין

קאוונער איז יונגע גראבלעך, מיט רויטלעכע ואונצעס, מיט א
פול, רויטלעך פנים און מיט א שפאלט צוישן די ביידע איי
ברשטע ציין. באיראיין איז אלט 45 יאָה, מיט א לענגלאָך פנים,
מיט א רויטלעכער באָרד וואָס כאָפט שוין ווועגן גroi.
די מאסקווער סוחרים-באנק באַשטייט 3.000 רובל באַלויז
ונג פאָר געפינען די אַנטלאָפֿענע און בעט צושיקן אלע אינְ
פארמאצ'יעס וואָס זיינען שייך דעם עניין צום קיניגלאָך פרײַיִ
סישן פֿאַלְצִיכִי-אַמְּט אין בערלן.

מאסקווע, דעם 13 תְּנֵן מֵי 1875.

3000 Rubel Belohnung.

Bild des Albert Kowner.

Die Moskowische Privat-Bank (Kaufmanns-Bank) zu Moskau thelt mit, daß sie von 2 Individuen um die Summe von 168,000 Rubel in Banknoten bestohlen worden ist. Die Thäter, jüdischer Religion, heißen:

Albert Kowner
und
Herz Bujarin.

Ersterer ist jung, corpulent und untersehzt Figur, mit röthlichem Schnurrbart, kleinen Espagniolen, vollem röthlichen Gesicht und einer Spalte zwischen den beiden oberen Vorder-Zähnen. Bujarin ist 45 Jahre alt, von länglicher Gesichtsbildung, mit röthlichem, in's Graue schimmerndem Bart.

Die Moskauer Kaufmanns-Bank setzt für Entdeckung der beschlebneten Flüchtlinge 3000 Rubel Belohnung aus und bittet, alle den Fall betreffenden Nachrichten an die Königl. Preußische Polizei-Behörde in Berlin zu richten.

Moskau, den 1./13. Mai 1875.

Bündhölzer!

Eine sehr leistungsfähige Bündholz-Gefäßsucht übernehmer resp. Agenten und erbitet Oferren sub Chiffre Sch. 189 an die Ann.-Exp. v. Rudolf Mosse in Frankfurt a.M. Billige Preise resp. höchste Provisionen gesichert.

Panipen-Brandje.

Eine deutsche Firma in London, bei den ersten Häusern Grossbritanniens in dieser Branche betreibend eingeführt, wünscht noch einige Vertretungen leistungsfähiger Fabrikanten aller in dieses Fach einfliegenden Artikel. Prima-Referenzen. Gel. Off. sub F. V. 1180 bei Rudolf Mosse, Berlin W.

Ein Rittergut

von 1250 Morgen, sehr schönen Äcker und Wiesen, ist unter günstigen Umständen und geringer Anzahlung zu verkaufen.

Oferren sub J. Z. 8186 beförder Rudolf Mosse in Berlin SW.

Mariages.

Nicht anonyme Schreiben von Cavalieren und Damen sub D. 1801 an Rudolf Mosse in Dresden.

Officiere

erhalten sofort Darbene unter soliden Bedingungen direkt vom Geldgeber. Vdr. F.U. 1079 behördet Rudolf Mosse in Berlin W.

Kauf oder Pachtung gesucht.

Ein mit einem guten und ausreichenden Wirtschaftsstande verfahenes Landgut, das bei günstigem Weien-Verhältnis, mindestens 300 Morgen gutes Ackerland unter dem Flug hat, und mit einer harten Anzahlung von 10,000 Thlr. übernommen werden kann, wird zu kaufen oder zu pachten gesucht. Oferren mit ausführlicher Gutsbeschreibung beförder sub J. Z. 8016 Rudolf Mosse, Berlin SW.

In einer größeren Provinzialstadt ist ein

אט די מודעה האט זיך דעם 23 טן מיי 1875 באויזן אין עטלעכע בערלנער צייטונגגען, צוזאמען מיט א בילד פון אלבערט קאונגען.

עס איז קיין ווונדר ניט, וואס די מאסקווער באנק האט זיך געווענדט אוש צו דער פרייסישער פאלציזי. 168 טויזנט רובל גיעין ניט צו פום, און עס האט זיך געליגט אויפון שכלה, או די שולדיקע וועלן זען וואס גיכער צו אנטולויפן פון מאסקווע קיין אויסלאנד. מען האט אפייל איז בערלין ארעסטיטרט א יידזן וואס מען האט אנגענומען פאר קאונגען לוייט דער ענלבקיות מיטן אפערדוקטן בילד. אבער עס איז געווען א טוות פון א דיטש וואס האט זיך געיאגט נאך דער פרעמע, וויל נאך אידער די מעלדונג פון דער קריימינעלער פאלציזי איז געווען געדראקט אין די בערלנער בלעטער האט מען שיין קאונגען געהאט געדראקט אין קיומו. באירין איז טאקט ווי איז וואסער אריין, אבער איז אים האט מען פאר-געסן. די סענסאציע האט געשטעקט ניט איז אים, נאך איז זיין שותה.

גאנץ רוסלאנד האט יעמאלט געלונגען מיט דער געשיכט. די קיעוער צייטונגגען האבן געדראקט וועגן דעם גאנצע ביילאגעס. די צייד טונגען איז מאסקווע אווח פעתערבורג האבן דאס איבערגעדראקט און צו-געגבן בארכטן פון זיירע אייגענע קאדרעספאנדענטן און גערביבן ארד-טיקלען וועגן דעם ענין. אווי האט זיך געצייגן וואכן, ביין וואגען עס איז איז מאסקווע פארגעקומען דער מישפט, און נאך דעם האט מען נאך אויך לאנג גערעדט וועגן דעם.

די קאכעניש האט זיך גענווען ניט נאך פון דעם וואס די סומע פון דער גנבה איז געווען איז גריסע — אין יונער צייט האט מען דאך פאר אַ סענט געקאנט קוייפן מער ווי היינט פאר צען. דאס וואס רוסלאנד איז געווען אַ שטיל, פארשלאפען לאנד איז אויך נאך ניט קיין פולע דערקלע-רונג אויף דעם פאקט. וואס מען האט זיך איז אונגעכאנט איז דער סענסאציע. ווען דער צווייטער שותף איז דער גנבה וואלט אויך געווען עפעס א באירין, וואס ניט מען קען איז ניט מען וויסט אים, וואלט די מעשה קיינעם ניט אונגעאנגען איז שטארק. אבער דא איז געווען פארמיישט דער נאמען קאונגען, און דאס איז שיין געווען גאר עפעס אנדערש.

קאוונער איז געווען ניט סתם איז א טשעכפלשלער, נאר א שרייך בער. ער האט שוין געהאט באויאן צו וווען בארים אין דער העברע? שעדר ליטראטור און נישקshedיק באקאנט אין דער רוסישער זשורנאליסטער שער וועלט. איז עס הייסט עס געווען ניט נאר א קרייניגעלע סענסאציע, נאר אויך א ליטערארישע. פאר די רעהציאגנערע רוסישע בלעטער אין נאך צוגעkomען די אנטידיישע סענסאציע, און מען האט זיך פאסמאָ קעוווט: זעט נאר אט דעם ייך דעם שריבער וואס האט אונדו איז די ליבעראלע צייטונגגען גוזאָט מוסר און געלענדט דורך-ארץ, אצינד זעט איר שוין, אויף וואס יידז זינגען פעיך.

די געשיכטע מיטן פאלשן טשעך איז ניט געווען די ערשטע סענַּסאציע וואס האט צוגעציגן צו קאוונערן אַ בְּרִיטִינִיָּן אַינְטְּרִיעָס. פָּאֶרְאָן אֹזָא סָאָרָט מֻעְנְתְּשָׁן, וואס יַעֲדֵר אַרְוִיסְטוּרִיט וַיְיַעֲרֵר רַופָּט אַרְוִיס אַטוּמָל. זַיְיַעַנְעַן נִיט דּוֹרְגִּיָּן פָּאָרְבִּיָּן מֻעְנְתְּשָׁן, זַיְיַעַנְעַן דֻּעַם נִיט אַשְׁטוּפָה טָאָן אָזָן יַעֲנַעַם נִיט פָּאֶרְטִישְׁעָפָעָן. אַט אָזָא אָזָן גַּעַוּזָן קָאוּנוּרָה. זַיְיַעַנְעַן ערְשְׁטָע אַרְטִיקְלָעָן אַזְּ הַעֲבָרְעִישׁ, מִיט אַצְּעַן יַאֲרֵר פָּרִיעָר פָּאֶר דּעָר גַּנְבָּה, הַאֲבוֹן אַוְיְגָעָרִיסָן וַיְיַעַנְעַן אַבְּמַבָּע. מִיט עַטְלָעָכָע יַאֲר שְׁפָעָטָעָר האט ער גַּעַנוּמָעָן שְׂרִיבִּין אַרְטִיקְלָעָן אוֹיפָה וַיְיַעַשְׁ, האט דָּאָס וַיְיַדְעֵר גַּעַרְבָּאָט צו פָּאֶרְבִּיטְעָרָוָג בַּיְיַעַנְעַן. דָּאָס וַיְיַזְעַט אָונְדָה, אָזְ קָאוּנוּרָה אָזָן נִיט גַּעַוּזָן אַבְּיִ וּוּרָ. ער אָזְ גַּעַוּזָן אָזְ אַינְטְּרִיעָסְאָנְטָע אָזְ קָאַלְרִפּוֹלָע פָּעָרָה זַעַלְעָכְקִיָּת, אָזְ גַּעַשְׁרִיבִּן האט ער וּוּגָן גַּאֲרָגָאָר וַיְיכְתִּיקָע זַעַן. עַס אַזְ דּעָרְבָּעָר קִיְּין חִידּוֹשׁ נִיט, וואס מען האט אוֹיפָה אִים גַּעַהְאָלָטָן אַגְּנָעָי שְׁטָעָלָט אוֹיְגָן אָזְ אוֹיעָרָן. וּוּגָן מען זַאְל צְנוּנִיפְנָעָמָעָן אָזְ אַיְינָעָם אַלְעָ אַרְטִיקְלָעָן וואס ער האט גַּעַשְׁרִיבִּן וּוּגָן זַיְיַעַנְעַן עַטְלָעָכָע הַונְדָּרָט זַיְטְלָעָר: וּוּגָן אִים האט מען גַּעַשְׁרִיבִּן אַסְכָּד מַעָּר. אַבְּעָר הַיִּינְטָקָעָן מִיר זַעַן קָאוּנוּרָן אָזְ זַיְיַעַנְעַן גַּאנְצָע עַפְאָכָע אָזְ אַנְיִיעָר שְׁיִינִי. פָּוּ דּעָר וּוּ ער אָזְ גַּעַבְוִרָן גַּעַוּאָרָן אָזְ אַוְיְגָעָוָאָקָסָן אָזְ שְׁיוֹן קִיְּין סִימָן נִיט גַּעַבְלִיבָן. אָזְ דִי דּעָרְוָאָקְסָעָנָע יַאֲרָן האט ער זַיְקָעָנָט אָזְ גַּעַיְתָקִיגְט מִיט מֻעְנְתְּשָׁן וואס זַיְנָעָן גַּעַשְׁטָאָגָעָן אוֹיְבָן אָזְ אַזְ אַונְדָּזָעָר לִיטְעָרָה רָאָטָור אָזְ אַזְ אַונְדָּזָעָר גַּעַזְעַלְשָׁאָפְטָלָעָכָן לְעָבָן, אָזְ אַזְ דּעָר נִיט-יִדְיִישָׁעָר גַּעַזְעַלְשָׁאָפָט אָזְ זַיְן גַּאמְעָן אוֹיךְ גַּעַקְנִיפְט מִיט גַּרְוִיסָע גַּעַמְעָן. מִיר וּוּגָן

דריבער פרוון אויסמאָלן קאּוֹנוּנֶרֶס גאנצעָ פֿערזונלעַכְקִיטֶט, פון זיינע קינדערשׂ אַיבְּרָלְעָבְּנוּגְּנָעָן אָן, אויפָן הִינְטְּרָגְּרוֹנָט פון זיינ צִיט. אַין דער מעַלְדוֹגָג פון דער בעַרְלִינְגֶּר פֿאַלְצִיכִי, האָבָּן מֵיר גַּזְעָן, האָט מַעַן קָאוֹנוּנָרָן אַנגְּעוּפָן אַלְבָּעָרָט. נִיט דָּאָס אַיִּז גַּעֲוָעָן דער נַעֲמָעָן וּוָאָס מַעַן האָט אַיִּם גַּעֲגָעָן קִינְדְּרוּיָה. אַברְהָמִ-אָוִרי האָט מַעַן אַיִּם אַנגְּעוּפָן בִּים בְּרִיתָה, אָן אַין שְׁטוּב האָט עַד גַּעֲהִיסָּן פְּשָׁוֹת אָוָרְקָן. אוּחַ אַלְבָּעָרָט האָט עַד זִיךְּ אַיבְּרָגְּעָמָאָכֶט שְׁפָעַטָּה, וּוֹעֵן עַד אַיִּז שְׁוִין גַּעַשְׁתָּאָנָעָן, וּוְעַד אַלְיָין האָט דָּאָס אַנגְּעוּפָן, «אוּחַ עַד הַיְּדָ פון דער אַירְאָפְּעַשְׂעָד קָוּלְטוֹר»: פָּאָר אָן אַינְטְּעַלְגְּעָנָט האָט דֻּעְמָאָלֶט נִיט גַּעֲפָאָסֶט צַו האָבָּן אַפרָּאָסֶטֶן יִדְּישָׂן נַעֲמָעָן.

די משפחָה

קָאוֹנוּנָר אַיִּז גַּעֲבָּוִירָן גַּעֲוָאָרָן אַין וּוֹילָעָן מִיט הַעֲכָר הַוְּנְדָרָעָט יָאָר צּוּרִיק, אָן 1842. מִיט יָאָרָן שְׁפָעַטָּר האָט עַד אָין אַ רְוִיסְּיָוָן הִיסְטָאָרִישָׂן וּשְׂוּרְנָאָל אַפְּגָעְדְּרוֹקָט זְכוּרוֹנָות פון זיינען קִינְדְּרוּשָׂעָיָרָן. דער רְדַשְׁטָעָר פָּאָט וּוָאָס אַיִּם גַּעֲבָּלִיבָּן אָין זְכוּרָן, דּוּרְצְיָילָט עַר, אַיִּז גַּעֲוָעָן נִיט קִיְּן פְּרִילְעָכָר. עַד אַיִּז דֻּעְמָאָלֶט אַלְטָגָעָן אַיִּרְפִּיר. דער טָאָטָעָה האָט אַנְגָּעוּוֹיָין אָין גָּאָס פִּיר רְוּבָּל. דָּאָס אַיִּז גַּעֲוָעָן אַ גְּרוּוּס אַוְמָגִּילִּיס פָּאָר דער גַּאנְצָעָר מִשְׁפָּחָה. דער טָאָטָעָה האָט עַטְלָעָכָעָט טָעָג נָאָךְ אַנְאָנד גַּעֲוָיָינָט מִיט בִּיטְעָרָע טְרָעָרָן אָן אַיִּז אַלְצָגְּעָנָגָעָן זּוּכָּן, טָאָמָעָר וּוּעָט עַד פָּאָרְט גַּעֲפִיְּגָעָן דָּאָס גַּעַלְט. די מַאְמָעָ אַיִּז גַּעֲוָעָן שְׂוּוֹיְגָעָודִיק פָּאָרְטִּיּוֹת. די קִינְדְּעָר זיינָעָן גַּעֲקָרָאָכָן אָן די וּוּינְקָעָלָעָד אָן גַּעַצְּטִיעָרָט, זִיִּי זָאָלָן נִיט כָּאָפָּן קִיְּן פָּאָטָש. דְּרָבָּן קָעָן מַעַן שְׁוִין פָּאָרְשָׁטִין, אוֹ קִיְּן גְּבִירִים זיינָעָן די קָאוֹנוּנָרָס נִיט גַּעֲוָעָן.

וּוִיטָעָר וּוֹעָרָן מֵיר גַּעֲוָוִירָ פון די זְכוּרוֹנוֹת:
אוֹרִיס טָאָטָעָ אָן דֻּעְמָאָלֶט אַלְטָגָעָן זְכוּרָן 28 יָאָר. הִירְשָׂ קָאוֹנוּנָר האָט עַר גַּעֲהִיסָּן. עַד אַיִּז גַּעֲוָעָן אַ מִיטְלָוּקְסִיקָּעָר, זְיעַר אַ דְּאָרָעָר. זִיְּן פְּנִים אַיִּז גַּעֲוָעָן אַיִּדְלָ אָן רְעַגְּלָמְעַסְּיקָ, אָן וּוֹעֵן נִיט זיינָעָן אוּגָּן, וּוֹאָלָט מַעַן גַּעֲקָאנָט זָאָגָן, אוֹ עַד אַיִּז אַ שְׁיִינְגָּר. אַבָּעָר פון קוּרְצְוִיכְטִיקִיט האָט עַר כַּסְדָּר גַּעֲקְנִיְּטִשְׂטָה דַּעַם שְׁטָעָרָן אָן גַּעֲפִינְטָלָט מִיט די אוּגָּן, אָן דָּאָס האָט אַיבְּרָגְּעָפִירָט דַּעַם אַיְגְּדָרָוקָ.

די מוטער איז געוווען מיט א יאָר פינט יינגער פארז מאָן. זי אַין געוווען אַ קורצינקע, אַ גראַבִּינקע, מיט שארפֿע אַויגֶן. אַבער עס האָט אַרוֹסְגַּעֲקוֹקֶט פֿון זַי נִיט נָאָר שְׁכָל, נָאָר אוּיךְ בִּיזְקִיטַּת. שְׁטַעַנְדִּיקְ הָאָט זַי גַּעהָאָט טָעָנוֹת צַו עַמְּצָן אַדְעָר צַו עַפְּעָס. קִיְּין סְטוֹסְאַקָּעַס די קִינְדְּעָר האָט זַי נִיט גַּעַזְשָׂאַלְעֻוּטַּם. אָוָן דָּעָר מָאָן אַיז גַּעַזְוּעַן בֵּי אַיר אַוְנַּי טָעָרָן קְנָאָפֶל. די דָּרְיוּטָה האָט אַוְרִי אַ פְּנִים גַּעַרְשָׂנְטַּפְּן אַיר.

זי האָט חַתְּוָנָה גַּעהָאָט צַו דָּרְיוּצִין יַאֲרָ. דָּעָר באַשְׁעַרְטָעָר אַדְעָר האָט בֵּי זַיְנָעָן אַבְּצָן יַאֲר שְׁוִין גַּעהָאָט באַזְיָין צַו באַגְּרָאָבָן אַיז וַיְיָבָ בֵּי דָּעָר עַרְשָׁטָעָר רַוְּשָׁטָעָר כָּאַלְיָעָר אַיְן 1831. מִיט דָּעָר עַרְשָׁטָעָר וַיְיָבָ בֵּי האָט עַד קִיְּין קִינְדְּעָר נִיט גַּעהָאָט. אַבער דָּרְפָּאָר אַיז גַּעַזְוּעַן גַּעַבְעַנְטָשַׁט דָּעָר צְוִיְּטָעָר זַיְוָג. אַונְדְּזָעָר אַבְּרָהָם־אַוְרִי אַיז גַּעַזְוּעַן דָּאָס דָּרְיוּטָה קִינְדָּה. נָאָר אַים זַיְנָעָן גַּעַבְוִירָן גַּעַזְוָאָרָן נָאָר אַכְּטָה, וּוֹאָס צְוַיִּי פֿון זַי זַיְנָעָן גַּעַשְׁטָאָרָבָן גַּאנְץ יַוְגִּינְקָעָן.

הַיְרָשָׁ קָאוֹנוּעָר אַיז גַּעַזְוּעַן גַּעַגְלִיכָּן צַו צְעַנְדְּלִינְגָּעָר טַוְיְוָנְטָעָר אַנְּ דָּעָר יַיְדָן פֿון זַיְן צִיְּיטָ: מַעַן האָט שְׁוֹעָר גַּעהָאַרְעָוּטַּם. אָוָן אוּיבָ עַס אַיז גַּעַזְוּעָן עַסְן צַו דָּעָר זַעַט אַיז מַעַן גַּעַזְוּעָן צְוּפְרִידָן. בְּחוֹדוֹוִיָּה האָט עַר זַיךְ אַומְגָעָוָאַלְגָּעָרט אַיְן אַסְטָעַטָּשָׁבָתִים. גַּעַגְעָסָן טָעָג אוּיבָ עַס האָט זַיךְ גַּעַמְאָכָט אָוָן צְוּגָּעָהָנוּגָּעָרט אוּיבָ עַס אַיז גַּעַזְוּעָן קִיְּין אַנְדְּעָר בְּרִירָה. אַשְׁטִיקָל טְרִיסְטָ פָּאָר אַים אַיז גַּעַזְוּעָן דָּאָס וּוֹאָס עַר אַיז גַּעַזְוּעָן אַ יְחִסָּן. אַיְן דָּעָר מְשָׁפָחָה זַיְנָעָן גַּעַזְוּעָן אַסְטְּרָנְבָּים. גְּרִיסְעָ דְּבָנִים: פֿון דָּעָר מְוֹטָעָרָס צַד שְׁמוֹאָל אַסְטְּרִינְגָּר אָוָן לַיְזָעָר האַרְאַדְּנָעָר. פֿון טָאָטָנָס צַד נָאָר גַּרְעָסְעָרָ — שְׁמַשָּׁוֹן אַבְּעַלְעַ-כָּאָסִיעָס אָוָן שְׁמַשָּׁוֹן אַסְטְּרָאָפָּאַלְיָעָר דָּעָר מְקוּבָּל. בֵּי אַונְדוֹ הַיְנָטָ זַיְנָעָן דָּאָס סְתָמָן נַעַמְוֹן, אַבער אַין יַעֲנָדָר צִיְּיטָ אַין דָּעָר לִיטָּעָ זַיְנָעָן דָּאָס אַיסְגָּעָלְנוּגָּעָנוּ נַעַמְוֹן. מִיט אַ נַּעֲגָאָטִיוֹן יְיָחָס האָט זַיךְ הַיְרָשָׁ קָאוֹנוּעָר אוּיךְ גַּעַקְעָנָט בְּאַרְיָמָעָן: נִיט גַּעַזְוּעָן אַין דָּעָר מְשָׁפָחָה קִיְּין אַיְן בְּעַלְ-מְלָאָכָה. אָוָן וּוֹאָס וּוֹאָלָט גַּעַזְוּעָן דָּעָר תְּכִלִּתָּ פָּאָר הַיְרָשָׁ קָאוֹנוּעָר, וּוֹעֵן עַר אַלְיָין לַעֲרָנָט זַיךְ אַ פָּאָקָ? צַו פְּרָנָסָה וּוֹאָלָט דָּאָס קִיְּין סְגָּוָה נִיט גַּעַזְוּעָן. אַ בְּעַלְ-מְלָאָכָה אַיְן אַיְן יַעֲנָעָ צִיְּטָן אוּיךְ גַּעַזְוּעָן אוּיךְ צְרוֹת, אַזְוִי וּוֹי דָּעָר גַּרְעָסְעָר טִילָּ יַיְדָן, נָאָר דָּרְפָּאָר וּוֹאָלָט עַר גַּעַדְאָרְפָּט אַוּעָקְוָאָרְפָּן זַיְן לַעֲרָנָעָן, וּוֹיְלָ אַ בְּעַלְ-מְלָאָכָה האָט גַּעַרְבָּעָט פָּאָר אַשְׁטִיקָל בְּרוּיטָ פֿון פִּינְצְטָעָר בֵּי

פון בידע זייטן פלויט

פינצטער. האט הירש קאונגער געקוועטשטט די באונק בייז ער האט געטאן א שידור, אונז וווען ער האט חתונה געהאט, אונז ער פארשטייט זיך ארייבער אויף קעסט. אוריס זידע פון דער מאמעס צד איז, וויאזט אויס, אויס, געווען פון רבנישן ייחסו.

אויב מען וויל קאנז מען קריםמען מיט דער נאזו; וואס האט א ייך א קבען געדארפט ארויפגעמען אונז איבעריקון הויקער אויף די פלייצעס אונז נאך קאָרמען אונז אידעם א לַיְדִיקָגִיעֶר אויך?

נאך פאר וואס קאנז הינטיקע יידן איזו גוט פארשטיין אונז טאטע-מאמע מאטערן זיך, כדי צו לאון דעם זון אויסטודירן מעדייצין די סייסטעס פון קעסט האבן יידן געשאָפּן, כדי זיערע יונגע-לַיְלִיט זאלן קאנז בלילבן בים לערנען כאטשייבּ נאך א יאל אַדער צויזי, מען זאל זיך ניט דערפּן תיכף נאך דער חתונה איינשפָּאנָן איז אַך פון פרנסה. אויב א ייד האט זיך געקאנט פָּאָרגְּנָעָן, איז ער גרייט געווען צו געבן דעם אייז דעם קעט זיין גאנץ לעבן. אבער אפּילו א ייך אונז אַרְעָמָן האט אַפְּגָעָן-די-דען ביסן פון מוויל, אונז די תורה זאל זיך מעדרן. ניט לאָכֵן דאָרָפּ מען, נאך נתפעּל ווערן דאָרָפּ מען פון אַפְּאָלָק וואס איז איז אַבְּעָרְגָּעָן געבען צו זיינע אַידְעָאָלָן, אַפְּלָיו אויב הינט האט זיך דאס לעבן בי א גרויסן טיל פון אַפְּאָלָק איזו שטארק געבען.

ווען די קעסט איז אויסגעאגאנען, האט מען פאר הירש קאונגערס וויב אַיְנוּגָעָאָרָדָנָט א שטיקל שותפהּ אונז א בשמייךְ-קרעלמל; אויך א גאנצּן אַיְגָעָנָט «געשעטּ» האט ניט געקלעקט. געהארעוויט האט די יונגע פרוי, כמעט נאך אלין א קינד, פון פרִי ביז שפֿעָט. אבער מער ווי דרייפּרִיר גילדן אַך אויך אַיר חלק איזו ניט אַרְיסְגָּוּמָעָן*. דער טאטע האט א ביסל צוגענעלט. קײַן חדר איז שטוב האט ער ניט גען האלטן, נאך ער פֿלְעָגְט איזו דִּיְכְּעָרָע הייער לערנען מיט קינדער. אבער דערפּון האט ער אויך קײַן גָּאָלָד ניט געשפּוֹגָעָן, אונז די צאל מיילעָר איז ברוך-השם אלּץ געוואָקסן.

דער פֿעְטָעָר מְרֻדְכִּילְיְזָעָר

מייט איזו זיך איזו הירש קאונגערן פָּאָרט בעסער געווען ווי א סך

* א גילדן האבן יידן איזן די דושישע צייטן גערפּון פֿופּצּן קאָפּיקָעָס.

אנדרע יידן. ווען עס פלעגט ווערנ גאר ביטער. פלעגט קומען א ביסל הילפ "פון אויבן". פון אויבן האט דא געמיינט ניט דעם רובנו-של-עלמאס הילפ וואס קומט צו יעדער איביצקון יידן אין זיין גויט. נאר פשוט די איביערשטע דירה איבער זיין. דארטן האט געווינט רב מרדכי לוייזער, הירש קאוונערס ברודער. ער איז געווען א גבר וואס האט געשט איבער גאנץ ווילנע. דאס הוין אויף רודנצקער גאס 23, וו זיין האבן געווינט, האט אויך געהרט צו אים.

מרדיילוייזער קאוונער איז געווען מיט א יאר פופצן עלטער פון הירשן. געבורן געווארן איז ער אין קאוונע — פון דארטן, ווי עס וויאט דער פאמיליע-נאמען, איז געקומען די גאנצע משפחה — און קיין ווילע איז ער געקומען ווי און אידיעם אויף קעסט: מען דארף משער זיין, איז די קרוביים האבן זיך געצוויגן צו אים נאך דעם ווי ער איז רייך געווארן. און אים האט זיך געשפיגלט די גאנצע משפחה, איז זיין זכות האט משפחה געלעבט. הירש קאוונערן האט קיינער ניט געקענט, געוווסט האט מען נאר "רב מרדיילוייזערס ברודער", און איזו האט אויך אורי קינדוויז געהיחסן ניט אנדרען ווי רב מרדיילוייזערס פליימעניך.

פון וואנגען דער פטערט איז רייך געווארן האט קיינער ניט געוויסט אויך זיכער, געומולט האט מען, איז אומגערכט האט אים געטראפען א גליק, זיין וויב, און אשתחיל, האט אפגעקייפט א בשמייס-קראם בי א רגעער פירמע וואס האט גענאלט ליקוידירן אירע געשפונג און ווילנע. ווען די מומע האט איבערגענומען די קראם האט זיך איז קעלער געפונגען היפשע סכומען סחרה, פאר וועלכע מען האט קיין געלט ניט פאראעכטן. שפער האט אויך קיינער דערפאָר ניט געמאָט, און די מומע אליעז האט אויך געמאָט א שויגן — איז איר צוגעקומען מיט איין מאָל א שטיך אייגנס. א בריה איז זיין האט זיך געהאנדלט און מליח געווען. דער מאָן האט געלערנט גمراָ און פאָרבאָקט איז בית-מדרש, און זיך האט געהאנדלט און געמאָט איז פאר יאר ציימַ א פינע מטבח.

ווען זיך איז געתטארבן, האט מרדיילוייזער ליקוידירט דאס גע-שעפט, געקוייפט פארן געלט צוּי מוערטן, און גאנצן זיך אַרײַנְגֶּעַטָּן איז לערעען און געווארן א שטאטישער נגיד פון די שענטטן יידן איז שטאָט. יאָרן לאָנג האט ער איז איז בית-מדרש געזאגט א שייעור משניות פאר

גרויסע לומדים, און אין און אנדר בעט-מדרשו האט ער געלערנט מיטן ערלים דעם רײַת. פון זיינע חידושים אין הלהה האט מען איזוי שטארק געהאלטן, או גרויסע לומדים האבן זיך אויף אים פאָרְפּוֹן און זיינער חיבורים; אויף דער עטלער האט ער אלין אָרוֹיסְגָּעֶבָּן אַסְפֵּרְטְּחִידְשִׁים אויך גمرا — געווען איין דאס אין 1864, וווען אוֹרְפּוֹן קָאוֹנְגָּעֶרְטָה האט שוין אויך געהאט אָנְגָּהָוִיבָּן זיינ ליטעראָרִישׁע קָאָרְעִירָעָה, נאָרְגָּאָר אויך און אַנדְעָר שְׂטִיגְעָר — האט ער דאס צַעֲמִילָט אָמוֹזִיסְטָזְוִישָׁן לְעָרְנָעָרָס. גרויסע רבנים פלעגן אים שריבין בריוו און אים באָטִיטְלָעָן «גָּאוֹן». און שטאָט האט מען גערעדט, און פֿאָר זיך דאָרָף ער גָּרְנִיט. אָז ער גִּיט אָוּוּק אָסְדָּגָעָלְטָה פֿאָר תְּלִימִידִיכְחִיכִּים אָן אויך צְדָקָה. מִיטְ יָאָרְן שְׁפָעָד טער האט זיינער אָ בִּיאָגְרָאָפּ גַּעַשְׁרִיבָּן; «זיינע גוּטוֹת מִידָּות אָן זיינע מעילות קען מען גָּרְנִיט אָוּסְרָעְכָּעָן».

פארשטייט זיך, או ער איין קִיְּן אַלְמָן נִיט גַּעֲבְּלִיבָּן אָן חַתּוֹנָה געהאלטן אָז צוּוִית מְאָל. אַט דער שִׁידּוֹךְ איין געווען אָ גְּלִיק פֿאָרְן בָּרוֹדְעָר הִירְשָׁ אָן זיינע משפחָה.

בי זי אין שְׁטוּב האט מען מְרַדְּכִּיְּלִיזְעָרָן געהאלטן פֿאָר אָ צְבוּעָה: פֿאָר לִיטָּעָן האט ער גָּאָר אָן אַנדְעָר פְּנִים וּפֿאָר אַיְיָגָעָן. אָן שְׁטאָט איין ער געווען דער שִׁינְעָר פֿינְגָּעָר בעלְהָבִית, אָבָּעָר דִּי אַיְיָגָעָן הָאָבָּן, וּאָס מען רָופְּט, גַּעַצְיָטָרָט פֿאָר זיינ פֿאָרָע. הִרְשָׁן האט זיך גַּעַדְכָּת, אָז דער בָּרוֹדְעָר קוּקָט אויך אִם מִיט שְׁינָאָה אָן מִיט בִּיטְוָלָה: פָּעָ, אָן אַרְעָמָאָן! אָפְּשָׁר איין עַס טָאָקָע געווען אַזְוִי אָן אָפְּשָׁר האט גַּעַשְׁטָעָקָט אָן דעם דאס גַּעַפְּיל פּוֹן אָמוֹזִיכְרִיקִיט אָן גַּעַפְּאָלְקִיט וּאָס הִרְשָׁן האט געהאלט אָנְקָעָגָן דעם רִיכָּן בָּרוֹדְעָר. נאָר וּוּדִי מַעַשָּׁה זָאָל נִיט זיינ, פּוֹן זיינע יִנְגְּסְטָע יָאָרְן אָן האט אוֹרְפּוֹן געוועסְט, אָז דער פַּעַטְעָר אָין אָרְשָׁע: ער קען גַּעַבָּן אָן ער גִּיט נִישְׁטָה, אָן אָפְּיָלוֹ קִיְּן פְּרִיעָר מִינָּעָ זַעַט מען נִיט פּוֹן אִים. דִּי נִיעָז מִומָּע איין געווען גָּאָר עַפְּס אַנדְעָרָש. אָט אַזְוִי וּוּדִי דער פַּעַטְעָר איין געווען אָ כָּעֵס אָ קָאָרְגָּעָר, אַזְוִי אָין זי געווען אָ הָאָרְצִיקָע אָן אָ גוּטוֹ. פּוֹרִים פְּלָעָגָט מִעְן אָרוֹפְּגָּיִין צָו אִיר נָאָך שְׁלָחָמָנוֹת, חַנוּכָה נאָר חַנוּכָה-גַּעַלְט, אָן זי פְּלָעָגָט קִיְּן מְאָל נִיט אָרוֹיסְלָאָזָן מִיט לִיְיָדָקָן.

אייבָּק האט הִירְשָׁ געהאלט צָו דָּעַרְצִילָן וּוּגָן «אוֹבָן», אָן וּוּגָן בָּרוֹדְעָר האט ער קִיְּן גוּטוֹ נִיט גַּעַרעדט. ער האט גַּעַלְעָרָנָט מִיט מְרַדְּכִּי

לייעזרם קינדרען און פלעגט דערפֿאַר באָקּומען צוֹויִי דָּובָל אַ וְאָךְ. דאס איז געווען ניט אווי שלעכט. אַבעַר הַירְשֵׁן האַט דאס געדרייקט, ווילַ עַר האַט געהאט אַ געפֿיל, אַז ניט ער געט שברַ-לִימֹוד, נָאָר מַעַן ווּאָרֶפְט אַים צוֹ אַ נְדָבָה, ניט צוֹ בְּרוּנְגָּעָן קִיּוֹ וְאַרטַּפְט פָּאָר דִּי לִיפָּן. פָּאָר דַּעַר שׂוּוּגָעָרִין פְּלַעַגְט זִיךְרַ הַירְשֵׁן אַמְּאָל אַרְאָפְרִידִין פָּוֹן הַאֲרָצָן, אַז זַיְּ פְּלַעַגְט אַים מְכַבֵּד זַיְּן מִיט אַ גְּלֻעָּול וְאוֹרָעָם אַן נָאָר מִיטְעָבָן אַהֲיָם אַ פָּאָר קְלַעַלְעַךְ צַוקָּעָר אַז אַ פָּאָר פְּעַנְצַלְעַךְ חַלָּה. אַז מְרַדְכִּיְּלִיְּזֹעַר זַאֲל אַמְּאָל בָּאוֹוְלִיקָּן אַרְאָפְצָנוּנִידָּעָרִין צָוֹם אַרְעָמָעָן בְּרוּדָעָר אָוָנָטָן, וּוְעָגָן דַּעַם אַיז געווען אַפְּגָעָרַעַט. קְוּמָעָן פְּלַעַגְט עַד נָאָר בֵּי עַפְעָס אַ שִׁמְחָה, צַוְּרָאַם אַמְּעָן מִיט אַנדְעָרַע גַּעַטְט.

הַירְשֵׁן פְּלַעַגְט אַפְּט אַיבְּרָשְׁמוּעָן אַין שְׁטוּב, אַז אַפְּיָלוּ דַּעַם אַיְגָעָד, גַּעַם טָאָטָן הַאֲלָט ניט מְרַדְכִּיְּלִיְּזֹעַר עַרְלַעַד: עַד שְׁטִיצָת אַים צוֹ בִּיסְלַעַד, אַבעַר אַלְץ "מִיט שְׁטִירְדוֹת", מִיט בִּיוֹקִיִּט. דַּעַר אַלְטָעַר קָאוּונָעָר אַיז גַּעַזְעָסָן אַין שְׁטַעַטָּל אַיִּשְׁיָשָׁק אַז גַּעַלְעָרָנָט אַין בִּיתְ-מַדְרָשָׁה, אַז דַּעַר זָוָן דַּעַר בְּכוֹר פְּלַעַגְט אַים שִׁיקָּן צָוֹם לְעָבָן. פְּלַעַגְט עַד אַלְטָעַר אַ מְאָל קְוּמָעָן צוֹ פָּאָרָן קִיּוֹן וּוְילָנָעָן, פְּלַעַגְט עַר אַיְנָשְׁתִּין ניט זָוָן דַּעַם גַּבְּרָא, נָאָר "אָוָנָטָן". פָּאָר מְרַדְכִּיְּלִיְּזֹעַרְן האַט עַר גַּעַטְטָרְט.

טָאָמָעָר האַט דַּעַר אַלְטָעַר אַ מְאָל צְגַעַשְׁרִיבָן אַ בְּרִיוֹל, אַז עַר דָּאָרָף אַ פָּאָר קָעְרְבָּלָעָךְ מַעַר, אַיז גַּעַוְועָן הַיְמָל עַפְּנָן זַיְּךְ. מְרַדְכִּיְּלִיְּזֹעַר אַיז גַּעַוְועָן אַ יִדְיְשָׁעָר גּוֹלָן, פְּלַעַגְט עַר סּוֹפְּ-כּוֹלְ-סּוֹף יָא אַוִּיסְפָּאָלָן דִּי בְּקָשָׁה. אַבעַר הַירְשֵׁן פְּלַעַגְט אַ פָּאָרְבִּיטְעָרְטָעָר אַיבְּרָגָעָבָן וּוָסָס עַס טָוָט זַיְּךְ אַפְּ בִּזְוֹן גַּעַבָּן. מְרַדְכִּיְּלִיְּזֹעַר פְּלַעַגְט וּוּרָן אַ צַּעַקְאַכְטָעָר, לִוִּיפָּן אַ צַּעַחוֹשָׁן טָעָר אַיבָּעָרָן צִימָעָר אַז שְׁלִידְעָרָן אוֹהֶה דַּעַר עַד אַלְץ וּוָסָס עַס האַט זַיְּךְ נָאָר גַּעַמְאָכָט אַונְטָעַר דַּעַר האַנט.

הַאלָּב מִיט צָאָרָן אַז הַאלָּב מִיט זַיסְעָר נִקְמָה פְּלַעַגְט מַעַן בֵּי הַירְשֵׁן אַין שְׁטוּב אַיבְּרָדָעָן, וּוָס עַס אַיז גַּעַשְׁעָן מִיט מְרַדְכִּיְּלִיְּזֹעַר, וּוְעָן עַס אַיז גַּעַקְוּמָעָן פָּוֹן אַיִּשְׁיָשָׁק דַּעַר בְּרִיוֹו, אַז דַּעַר אַלְטָעַר אַיז נִיפְטָר גַּעַזְעַי וּוּאָרָן. מְרַדְכִּיְּלִיְּזֹעַר האַט נִיט בָּאָמְעָרְקָט, אַז דַּעַר בְּרִיוֹו אַיז גַּעַשְׁרִיבָן מִיט אַ פְּרָעָמְדָעָר האַנט. עַד האַט גַּעַוּסָט, אַז וּוְעָן עַס קְוּמָט אַ בְּרִיוּוּלָעָלָעָן פָּוֹן אַיִּשְׁיָשָׁק, קָאָסָט עַס אַים עַטְלָעָכְעַ קָעְרְבָּלָעָן. האַט עַר זַיְּךְ וּוּידָעָר גַּעַנוּמָעָן וּוּאָרָפָן, אַז נָאָר אַיְדָעָר עַר האַט אַיבְּרָגְּנָעְלִיְּעָנָט, וּוָס דָּאָרָטָן

שטייט, האט ער שוין גענומען טופען מיט די פיס און צערראטערווערט דעם בריוו. פארשטייט זיך, איז ווען ער איז געווויר געוואָרן וואָס עס איז געשען, האט ער באָלד געריסן קרייעה און זיך געוצצט שיבעה.

אווי זיינען די קינדער אין הירש קאָונערס שטוב געוואָקסן מיט אַ געשפֿאלטענער באַצְיָונָג צום רייכּן פֿעטער. זיי האָבן אִים פֿינְט גַּעהָאטָמָן וויל ער האט געקענט וויער טאָטן אוועקשטעלן אויף די פֿיס, אָן אָנדָט דעם האט ער געהָאלטן אין איז מאָטערן אִים אָן פֿאָרְשָׁעָמָן. אָבעָר אָט דער רְשָׁע אָיז אַיְינְעָר פֿון די חְשֹׁבֶסֶטֶן יְהִדָּן אָין שְׁטָאָט. אָן ער אָיז מְעַכְּבָּט — ער דְּאָרָף נָאָר וּוּלָּעָל, קָעָן ער זַיִּיל קָלְקָעָד מָאָכוֹן. מעָן טָאָר זַיךְ מִיט אִים נִיט אַיְנְרִיְּסָן. «אַיְבָּן» אִיז אַ קְוָאָל פֿון בִּיטְעָרְנוּישׁ, אָבעָר ס/אי אַיְיךְ אַ קְוָאָל פֿון תּוֹרָה, חַכְמָה אָן עֲשִׂירָה אָן פֿון דעם בִּיסְלָל כְּבָוד וּוָאָס הִירְשָׁ מִיט זַיִּין מְשֻׁפְחָה האָבָּן גַּעהָאט צוּוִישׁן מְעַנְשָׁן.

אָורי קאָונער אַלְיאָן האט דאס מְזַהְסָתָם נִיט גַּעוּוֹסָט, אָבעָר מֵיר הַיְּינְט, וּוָאָס מֵיר גַּעַנְיסָן שְׁוִין פֿון דִּי אַיְפְּטוּעָן פֿון דער מְאָדָעָנָר פֿסִיִּיְּן אַלְיאָגַעַע, קָעָנָען זָאגָן אַיִּיף זַיְכָּעָר: דער פֿעַטָּר מְרַדְכִּילְיְזָעָר האט גַּעהָאט אַ גַּאנְץ הַיפְּשָׁוֹן חָלָק אָין דער שְׁפַעְטְּרַדְקָעָר אַנְטוּוֹלָקָג פֿון זַיִּין פֿלִימְעָד נִיק. קִיְּין זָאָד אָיז נִיט אַזְוִי שְׁטָאָרָק אָין אָונְדוֹ זַיִּין דִּי אַיְבָּרְלָעְבָּונְגָעָן פֿון דִּי קִינְדְּרָשָׁע יָאָרָן. קִינְדְּוָיָיָה האט אָורי אַוְדָאִי אַפְּגַעַשְׁטוּפָט פֿון זַיךְ יְעַדְעָר גַּעַדְאָלָה, אָז ער קָעָן זַיךְ וּוּעָן עַס אָיז נִקְמָה יְיִינְן אַיְנָעָם פֿעַטָּר וּוָאָס צָאָפָט זַיִּין דאס בְּלָוֶט. וּוּאָר אָיז ער, אָז ער זָאָל זַיךְ קָעָנָען פֿאָרְמָעָסָטָן קָעָגָן אָז אַגְּגַעַעַעַנָּעָם גַּבְּרָא וּוָאָס האָט בֵּי אִים פֿוֹנְקָט אַזְוִי זַיִּין בֵּי הַירְשָׁן אָיז דִּי אַיְינְג אַיְסְגָּעָזָן וּוּי אַ וַיְיל פֿון דער גַּעַזְלָשָׁפָטָן אַפְּלִילָו קִרְצָן מִיט דִּי צִיְּן וּוְאָלָט שְׁוִין גַּעוּוֹעָן אָז אַיְנְשָׁטָלְעָנִישׁ. אָבעָר דִּי יָאָרָן זַיִּין גַּעַד גַּאנְגָעָן אָז דער כָּעֵס האָט זַיךְ גַּעַלְבִּין אָז אָיז גַּעוּוֹאָקסָן, בֵּין זַיִּאן גַּעַנְעָן עַד האָט אַרְוִיסְגַּעַפְּלָאָצָט אָז לִיטְעָרָאָרִישׁ-גַּעַזְלָשָׁפְּלָעְכָּר קִרְטִיתִיק וּוָאָס אַיִּז גַּעוּוֹעָן בִּיטְעָר זַיִּין גַּאֲלָה. אַין טְעָרָעָטִישׁ טְעָרְמִינָעָן האָט דאס גַּעהָיסָן: אָונְדוֹעָרָע יְדִיְשָׁע פֿאָרָאָנְדָקָעָס טְוִיגָּן אַוְיפָּן פֿיְיָעָר. אָבעָר אַוְיבָּר מֵיר זַעַצָּן דאס אַיבָּעָר צְוִיקָּה אַיִּיף דער שְׁפָרָאָךְ פֿון אָורי קאָונָעָרָס לְעַבְנָס-פֿרָאָקְטִיק, קָעָן מעָן דאס אַוְיסְדָּרִיקָן אַזְוִי: דִּי וּוּלָּט פֿון מְרַדְכִּילְיְזָעָר אָז פֿון דִּי מְרַדְכִּילְיְזָעָר טְוִיגָּן אַוְיפָּן פֿיְיָעָר.

די קינדערשע יארן

זו פיר יאָר האָט שווין אוּרי קאָונגעַר גוט געקאנט עיברי, און צו זעקס יאָר האָט ער שוין געלערנט גمراֹ. עס קען זיין, אוּ דער טאטע האָט מיט אִים געלערנט. אַרום דער ציַיט אַיז די משפה אַרוּיסגעַפֿאָרָן פֿון ווילגּע אָוּן זיך אַרְיבּוּרְגּוּקְלִיבָּן אַן ווַיְאָרְסֶט זִבְּן הַינְּטוּרְדָּר דער שטאָט, צו דער באָבען אַיז מאַיאַנְטִיק. דאס אַיז געווען דער מוטערס מוטעה, אַידָּן נאמען אַיז געווען באַיאָרְן.

די פָּאָמִילִיעָבָּאַיְאָרְן האָט געהאָט אַ גאנַץ גוֹטָן נאמען אַין שטאָט. קאָונְעָרִים זִיְדָּעָ פֿון דער מוטערס צְדָקָה, מאַיר דער געלער האָט מעָן אַם געַרְופּּה, האָט געהאָט אַן אַיְגַּעַנְעָם קְלִינְגָּעָם מוֹיְעָר אַוִּיףָ פָּאַהְוָלְאָנְקָעָ. ווֹזָעָ ער אַיז געשְׂטָאָרְבָּן אַיז די באָבע דִּינָה אַרְיבּוּרְגּוּפֿאָרָן דּוֹקָא צָום אַיְדָעָט דֻּעָם אַרְעָמָן, צו הַירְשָׁ קָאוּנוּרָן, באָטְשָׁ זִי האָט געהאָט אַין שטאָט פָּאָרָה מְעַלְכָּעָ זִין. זִי אַיז נִיט גְּזַוּעַן אַוִּיךְ לְאַסְקָאָוָעָ בְּרוּטִיטָה, חִילִילָה, נָאָר געהאָרוּעָט פֿון פְּרִי בֵּין נָאָכָט. אַין דער צִיטָט ווֹזָעָ אוּרי קָאוּנוּרָן האָט זִי געדענְקָט אַיז זִי שווין געווען אלְט אָוּן אַיְנְגָּעְדָּאָרט, אַבעָר נָאָך געַנְגָּשְׁטָאָרָק אָוּן געוונְט. די טָאָכְטָעָר אַיז דֻּעָם גָּאנְצָן טָאָג גַּעַשְׂטָאָנְעָ אַין קְרָאָם, דער אַיְדָעָט אַיז געווען פָּאָרְטָאָן אַין זִיְנָעָ עַסְקִים, אָוּן אַפְּיָילָ ווֹזָעָ ער אַיז געווען אַין דער הַיְם אַיז ער גְּזַוּעַן אַיבְּעָר אַסְפָּרָה. האָט די באָבע געַקָּאָכָט אָוּן געוואָשָׁן אָוּן געַנְיאָנְטָשָׁעָט די קִינְדָּעָר. אלְעָ מְאָלָה האָט זִי געַקְעַלְטָ דֻּעָם מִזְיָּנִיקָה, אוּרי קָאוּנוּרָן דְּעַרְצִילָּט מִיט אַירָאָנִיעָ אָוּן זִיְנָעָ זְכוּרָנוֹת, אָזָוּ זִי נָאָר די משפה פְּלָעָגָט גְּרָעָסָעָר וּוּרָן, פְּלָעָגָט די באָבע באָלְד אַרְיבּוּרְטָרָאָן אַיר גָּאנְצָע לִבְשָׁאָפָּט אַוִּיףָ דֻּעָם נִיעָם קִינְדָּה. אַט די באָבע האָט זִיךְ אַיְצָט אַיְנְגָּעְשָׁאָפָּט דֻּעָם "מאַיאַנְטִיק" אָוּן אַרְיָה בְּרַעֲגָנוּמָעָן אָהָין די גָּאנְצָע משפה. די טָאָכְטָעָר אַיז דּוֹרָךְ דֻּרָּ וּוֹאָר געווען פָּאָרְנוּמָעָן בֵּין זִיךְ אַין קְרָאָם אָוּן שטאָט, זִי האָט דָּאָרְטָן גַּעַנְכְּטִיקָט אַוִּיךְ. צו דער פָּאָמִילִיעָ פְּלָעָגָט זִיךְ קְוּמָעָן צו גַּיְינָ נָאָר עַרְבָּ שְׁבָת, אָוּן זְוַנְטָאָג אָוּן דער פְּרִי פְּלָעָגָט זִיךְ אַוּוּקְלָאָזָן צו פּוֹס צְרוּרִיק אָוּן שטאָט אַרְיָה. דער טָאָטָעָ פְּלָעָגָט בְּלִיְבָן מִיט די קִינְדָּעָר.

דֻּרָּ מאַיאַנְטִיק, נִיט קוּקְנְדִּיק אַוִּיףָ דֻּעָם קְלִינְגְּעַנְדִּיקָן נָאָמָעָן, אַיז געווען געַנְגָּשְׁטָאָרָם. פֿון דֻּעָם גְּרוּסָן טְרָאָקָט, האָט זִיךְ אוּרי קָאוּנוּרָן

שפערטער דערמאנט. האט געפרט א שטנדיקע אלעע פון ליפס. אבער אין דעם מאיאנטיק גופה אייז געווען, אחוץ א פאר נישטיקע שייערלעך, מער ניט ווי איין הילצען הייזל מיט צוויי חדריימלעך מיט א קיך. לעבן דער שטוב אייז געווען א קלינינער סאָד, אבער פון אים האָבּוֹן די קינדער געהאט מער עגמַת-נפש ווי פריד, וויל צו די פירוט האט מען זיך ניט געתאָרט צורידן: דער סאָד אייז געווען אָפְּגָעָבּוֹן אַיִן אַרְעַנְדָּע, אַוְוי צו דעם זואָס פְּלָעָגֶט אָפְּרִיכִּיסְן אַן עַפְּל.

ס'אייז ניט געווען קיין פריליעך לעבן איין דעם הייפֿל. זומער אייז נאָד געווען צו דערליידן. די קינדער פְּלָעָגֶט זיך אַרוַּיסְקָאָפּּן אַיִן וּאַלְדָּ, ברענגן יאָגְדָּעָס אַוְן נִיס. נאָר איין די האָרְבָּסְטִיקָעָ בְּלָאָטָעָס, אַוְן אַיבָּעָר הוַיֵּפְּט וּוַיְנְטָעָר איין די טִיפְּעָשׁ שְׁנִיעָן, אייז טָאָקָע געווען גוֹט אָוּמְעָטִיק. די באָבָּע האט געהאָרְעָוּזָט אַיבָּעָר דעם בִּיסְל בְּעַל-הַבִּיתִישְׁקִיט, דער טָאָטָעָ פְּלָעָגֶט אָוְנְטָעְרָקְרָעְנְקָעָן, אַוְן ס'אייז אִים שָׂוָּעָר אָגְעָקוּמוּן צו דערחאָקָן דאס בִּיסְל האָלִץ אַוְן אַמְּטוֹרָאָגָן וּוְאָסָעָר פון בְּרוֹנוּם. דאס הוֹיז אייז גַּעַר שְׁטָאָנָעָן אוּף אַבעְגָּלְגָּל, פְּלָעָגֶט דער טָאָטָעָ זיך גַּעַנְגָּ אַנְפְּרִיכִּין בֵּיז עַר האט דערשלאָפְּט די עַמְּרָס.

עַסְן אייז אוּיך געווען קָאָרְג אַוְן אַרְעָם. מִילְּך אַוְן פּוֹטוּר האט מען אָגְעָקוּמוּן זְעַלְתָּן. פְּלִישָׁה האט מען דערלאָנְגָּט נאָר שבָּת אַוְן זְוַנְטָאָג, אַוְן פָּאָר יְעַדְרָוּן אייז אָוְיסְגָּעְקוּמוּן אַ פִּיטְשְׁנְקָעָר חָלָק.

איין מאָל (אָזַי האט זיך קָאָוּנוּר דערמאָנט אָפְּשָׁר מִיט פּוֹפְּצִיק יָאָר שפערטער) אייז געשָׁעָן אַ שְׁרָעְקָלָעָך אָוְמְגָלִיק. די קָאָץ האט דערשלאָקָט שְׁמַאָלִץ אַוְן אָוְיסְגָּעְלָעָקָט דאס גָּאנְצָע טָעָפְּל. אָפְּשָׁר אַ האָלָבָּפָּונְט שְׁמַאָלִץ דער טָאָטָעָ אייז ווי פָּוּן זִיגְעָן אָרָאָפְּ, וּזְעַן עַר האט דאס דָּרוֹזְעָן. קַיְיָן אַבְּנָעָר שְׁטָרָאָפְּ ווי טְוִיטְשְׁטָרָאָפְּ האט פָּאָר אָזָא פְּאָרְבָּרָעָ נִיט גַּעֲקָעָנְט זִיגְן. עַר האט גַּעַכְאָפְּט די קָאָץ, זִי אָרִינְגָּעְוָוָאָרָפְּ אַיִן אַ זָּאָק אַזְנְעָנוּמָעָן זְעַצְנָעָמָן מִיטָּן זָאָק אַיִן זְוַאנְטָן. די קָאָץ האט ווַיְלָד גַּעֲקוּוֹתִישְׁעָט, אַוְן דער טָאָטָעָ אייז גַּעַוְאָרָן ווְאָס ווַיְיְטָעָר מֻעָר אַיִן כָּעָס. נאָר עַנְדָלָעָך האט עַר נִיט אָוְיסְגָּעְאוּר גַּעַהְאָלָטָן מֻעָר דער קָאָצָס גַּעַשְׁרִיְעָן אַוְן אַוְאָרָפְּ גַּעַטְאָן דעם זָאָק אוּף דער עַרְד. די קָאָץ אַיִן אַנְטָלָאָפְּ אַ האָלָבָּלְעָבְּדִיקָעָ אַוְן אַיִן שְׁוִין מֻעָר נִיט גַּעֲקוּמוּן צְוָרִיק.

א ביסל אפרדו און באפרידיקונג האט געגעבן דער שבעת. אָרוּם, אוֹיפַן יישוב, האבן געווינט נאך יידן. בי דיא קאָוונערס אין שטוב איז געוווען אָן אייגענען ספריתורה — גענגג אָראָקְטֶעָרִיסְטִישׁ פֿאָר יַעֲנֵר צִיְּתָה. אָז פֿוֹן לעצטן דלות האט מען נאך געהאט כוח אָפְּצְוִירִיסְן פֿוֹן מָוֵיל אָזָא גְּרוּדִי סער הוצאה. ווי באָלֶד אָ ספריתורה, פֿלְעָגְטַּבְּיִי זַיְבַּשְׁתָּה אָן יִמְּסְטוּבָּל עַלְמָאֵל דָאָוָנָעָן אָמָנִין. הִירְשָׁ קָאוּנָעָר אָיז גַּעֲוָעָן דֻּעָרְבִּי אִי דַּעַר בְּעַלְתְּפִילָה, אִי דַּעַר בְּעַלְקְרִיאָה, אָן חֹזֶה דַּעַר מִצְוָה האט ער נאך דערפּון פֿאָרְדִּינְט אָ פֿאָר גְּרָאַשְׁן אוּיךְ.

ימִים-נוֹרָאִים אָיז דַּעַר פֿאָרְדִּינְט גַּעֲוָעָן אָ בִּיסְל גְּרוּסְעָר. דָא האט שווין גַּעֲזָנָגָעָן נִיט דַּעַר טָאַטָּע אַלְיִין, נִאָר ער האט גַּעֲנוּמָעָן צּוֹוִי יַנְגְּלָעָן זַיְנָעָ פֿאָרְדִּינְט. וּזְאָכְן לְאַגְּגָן פֿלְעָגְטַּבְּיִי אָרְיִינְשְׁטוּדִין מִיט זַיְנָעָ חְבָרָה-לִיטָּת נִיעָזְגָּוָנִים וּאָס ער אַלְיִין פֿלְעָגְטַּבְּיִי צּוֹרָאָכָּן. אִים פֿלְעָגְטַּבְּיִי זַיְדָּכָּן אָז זַיְן דָאָוָנָעָן האט דַּעַם זַיְבָּעָן חָן. ער אַלְיִין אָיז גַּעֲוָעָן צּוֹפְּרִידִין אָז זַיְן קָהָל אָיז גַּעֲוָעָן צּוֹפְּרִידִין — טָא וּאָס דָאָרָף מַעַן מַעַרְיָה? יַעֲדָעָר אָרוּסְפֿאָר פֿוֹן הַיְּפִיל אָיז גַּעֲוָעָן פֿאָר דִּי קִינְדָּעָר אָן אַטְּרָאָקְטִיעָ, וּאָס מעַן האט זַיְדָּזְאִיר גַּעֲגָרִיטִי לְאַגְּגָן אָן נאָךְ דַּעַם זַיְדָּ גַּעֲקוּוֹיְקִט מִיט אִיר חְדָשִׁים. אִין מָאל האט מעַן דִּי קִינְדָּעָר מִתְּגַעֲנוּמָעָן אוּיךְ אַחֲתָנוֹה אִין אָ דֻעְרְבִּיְיִקְעָר קְרָעַתְשָׁמָעָ, האט קָאוּנָעָר דָאָס פֿאָרְגָּעְדָּעָנְקָט אוּיפַן גַּאנְצָן לעַבָּן.

דַּעַר פֿעַטְעָר הַעֲרָץ

נִאָר אָ וּוַיכְטִיקָּעָ גַּעֲשָׁעָנִישָׁ אָיז גַּעֲוָעָן דַּעַר וּוַיזִּיט פֿוֹן אָ פֿעַטְעָר, דַּעַר מַאמָּעָס אָ בְּרוּדָעָר. דַּעַר פֿעַטְעָר הַעֲרָץ אָיז גַּעֲוָעָן וּאָס מעַן רַופָּט אָ טְּוִיזְוָנְטְּ-דְּרוֹחָתָנוֹיְקָ — אָ פֿרִיעָר פֿוֹגֶל, וּאָס מעַן האט זַיְן נָאָמָעָן אָרוּסְגָּעָרְדָּעָט אָין דַּעַר מַשְׁפָּחָה אָ בִּיסְל מִיט אָ פֿאָרְשְׁטִיקְטָעָר שְׁטִים. נִיט קִיְּין טְּמָאָטִיק אָיז גַּעֲוָעָן דַּעַר פֿעַטְעָר הַעֲרָץ פֿוֹן דִּי יַיְגָגְסְּטָעָ יַאֲרָן אָז ער גַּעֲוָעָן אָן עַוְתָּה-פְּנִים. אָן נִטְמָת גַּטְמָן אָן נִטְמָת בִּיְּזָן האט מעַן אִים גַּעֲקָעָנְטָ אִיבְּגָהָאַלְטָן אָין חָדָר. בַּיִּ אִים אָיז רַעַכְתָּ גַּעֲוָעָן אָין מִיטָּן הַעֲלָן טָאָגָ, וּוּעָן אָלֶעָ יַדְיִשְׁעָ קִינְדָּעָר שְׁאַקְלָעָן זַיְדָ אִיבְּגָר דַּעַר גְּמָרָא, אָרוּסְצְּשָׁוְשְׁפִּינְגָּעָן הִינְטָעָר דַּעַר שְׁטָאָט אָן אַרְיִינְלָאָזָן זַיְדָ אִין שְׁטָובָ נָאָךְ זַוְּנְפְּאָרְגָּאָגָ.

ווען ער איז אונטערגעוואָאַקסן איז אַם אַין ווילגע אַין גאנצֶן געווארן צו ענג. קיין געלט אויף פֿאָרְן אַין ניט געווען, נאָר וווער קען אַינְהַאלְטָן דעם ווּאַנְדְּעַרְ-חַשְׁק פֿוֹן אַיְוָגְ-מַן, ווועמען עס טרייבט פֿוֹן דער היימ? אַין ער אַוּוָק צו פֿוֹס אַוְן האָט זִיךְ דערקליבּן אַושׁ בֵּין זְשִׁיטָאָמִיר. פֿוֹן הונגעָר געשטאָרבּן אַין ער ניט טָاطָן צו שְׂטִיעָר האָט ער אויך ניט געבעטּן. אַסְּימָן, אָז עפָּס האָט ער פֿאָרְדִּינְטָה, האָט קִינְגָּעָר האָט ניט געוווסט בֵּין ווּאָס. אָוֹן וווען דער בחורה, נאָךְ קײַן צוֹאנְצִיךְ יַאֲרֵן ניט אלְטָן, האָט זִיךְ אַרְאָפְּגָּעָלָאָן צְרוּרִיךְ קײַן ווילגע אַוְן באָוִוִּין זִיךְ בֵּין דער מאָמען אַין מאַיאָנְטִיק, אוּסְּגָּעְפּוֹצְט אַין עַסְּקִיךְ אַוְן אַין האָנְטִיק, האָט מעַן גַּעֲקוֹט אַוְיךְ אַים ווִי אַוְיךְ אַ בֵּין ווּונְדָעָר. מַעַר ווִי אַלְצָה האָבָּן אַים גַּעֲקוֹט אַין מַוְיל אַרְיִין דֵי קִינְדָּעָר. ער אַיְזָן גַּעַוְועַן אַנְגָּעָטָאָן מַעַשָּׂה "דייטְשָׂה", דָּאָס הַיִּיסְטָּאַיְרָאָפְּעָיָשׂ, ווּאָס אַין יַעֲנַע צִיְּטָן אַיְזָן נאָךְ אַין ווילגע גַּעַוְועַן אַ נִּיסְט. דֵי קְלִיְּדָעָרְ-גּוֹרָה אַיְזָן עַרְשָׁת אַדְּרוֹס מִיט אַ פָּאָר יַאֲרֵן פְּרִיעָר אַוְן מעַן האָט נאָךְ ניט באָוִוִּין זִיךְ אַפְּצָגְעָוָוִוִּינְגָּן פֿוֹן דֵי קְאַפְּפָאָטָעָס. הערְץ באַיאָרִין האָט גַּעַטְרָאָגָן ניט סְתָמָאָן "דייטְשָׂה" סְוָרְדוֹטָן, נאָר אַ לִיְּטִישָׂן סְוָרְדוֹטָן גַּלְאָנְצִיךְ שְׂטִיוֹלָה, אָוֹן דֵי הַוּזָן האָט ער גַּעַטְרָאָגָן אַרְיְבָרָה גַּעַלְאוֹן אַיְבָּעָר דֵי שְׂטִיוֹלָה, ניט אַין דֵי שְׂטִיוֹלָה אַרְיִין. ער אַיְזָן אַפְּלִיו גַּעַגְעַן אַין אַ ווִיסְעָר גַּעַקְרָאַכְמָלְטָעָר מַאֲנִישָׂקָעָ, אַ ווִיסְעָן קָאַלְגָּעָר אַוְן מאַנוֹשָׂעָטָן — אַן אַמְתָעָר פֿרָאָנְטָן פֿוֹן וִין לִיבָּן נָאָמעָן.

געַקְומָעָן אַיְזָן ער ניט ווִי קײַן פֿאָרְשְׁטוּסְיַעְנָעָר ווּאָס בעַט חַסְד, נאָר ווִי אַיְגָּעָנָעָר ווּאָס עס קּוֹמֶט אַים. קײַן לְמַדְןָן אַיְזָן ער ניט גַּעַוְועַן, קײַן שְׂטָאָרָק פֿרְוּמָעָר מַסְתָּמָא אַוְיךְ ניט. קײַן חַלְק אַיְזָן דער בְּעַל-הַבִּיתִישָׂ קִיְּיטָה האָט ער ניט אַרְיִינְגָּעָטְרָאָגָן, אַבָּעָד דֵי מַאְמָעָה האָט פֿאָרְטָן ניט אַרְאָפְּ גַּעַנוֹמָעָן פֿוֹן אַיְזָן אַיְזָן זִיךְ גַּעַבְּנְטָשָׂ מִיט אַים. דֵי אַלְטָעָ דִּינָה, ווִיסְעָן מִיר דָאָר, האָט גַּעַהָאָט אַ שְׂוָאָקִיטָן צְוִיְּנִיקָעָס, צוֹ לעַצְטָ גַּעֲקוֹרָה מעַנְעָן. אַיְצָט אַיְזָן דֵרָעָר אַקְעָרְשָׁט צְוִרְקִיגַּעַלְמַעְנָעָר זָוָן גַּעַוְועַן בֵּין אַיר ווִי אַ מִזְוִינִיק. ניט נאָר זִי האָט אַים אַנְטָעָרְגָּעָנְרָאָגָן דָאָס עַסְן אַוְן קִיְּוָן טָעָנוֹת ניט גַּעַהָאָט, נאָר זִי האָט אַים נאָךְ אַ מַאְלָא אַרְיִינְגָּעָרְקָט אַ פָּאָר גִּילְדָּן אַוְיךְ שְׁפָעָטָעָר אַיְזָן אַים מִיאָס גַּעַוְועַן אַרְמוֹצָגִין לִיְדִיקָה, האָט ער זִיךְ גַּעַנוֹמָעָן צוֹ אַ מְלָאָכה ווּאָס ער האָט זִיךְ זִיךְ אַ פְּנִים אַוִּיסְגָּעָלְעָרָנָט אַיְזָן דער פְּרָעָם. ער פְּלָעָגָט בְּרַעֲגָעָן פֿוֹן שְׂטָאָט דְּרָאָט אַוְן אַוִּיסְאָרְבָּעָטָן דְּרָפָּוֹן

הענקלעך — «מענדעלעך» און «ויבעלעך» האט מען דאס גערופן אויך
א געלעכטער — און דאס טראגן אין שטאט פארקיפן.
אבל ערד איז שווין צו לאנג געווען אויף אין ארט, און ניט געקענט
מער אינזיצן. אין א שיינעם פרימארגן האט ער זיך צוריק א היב געתן
פון ארט און זיך אפגעטראגן. דערנאנך האט ער זיך א יאר צוואונציך שווי
מער ניט באזיזן און ווילנע. אורי קאנגעער האט זיך מיט אים געווען
איבער א ניסס ערסט ער בער געשיכטע מיט די הונדערט אכט און
זעלציך טויזנט דובל, וואס האט פאראקלונגגען די וועלט.

באלד נאכן פעטערס אפפארן האט זיך געבעטן דאס בילד פאר דער
גאנצער משפהה: מען איז אויעק פון ישוב און זיך צוריק אריבערגעקליבן
אין שטאט. אויף רודניצקער גאט האט מען געדונגגען א קליגנטשינקע
דירה, ענג און פינצטערלעך. שפעטער א בישל איז מען ארייבוערגעפארן
אויף רודניצקער 23 צום פעטער אין הויף, וו סאייז אויך ניט געווען
בעסער.

וואס סאייז געווען ער טעם פון בייטן דעם ארט קאנגער אלליין
אין די שפעטערדייקע יארן אויך ניט געווסט: צי די געשפטן אויפן מאַ
יאנטיק האבן ניט אויסגעטראגן, צי דער מאמען איז מיאוס געווארן צו
שלעפן זיך אלע וואָך זיבן וויארטט היינטער ער שטאט. גענוג צו זאגן,
מען איז געווען צוריק אין ווילנע. אַנשטאט צו שפילן זיך אויף דער
פריער לופט לעבען סאָד האבן די קינדער זיך אַרײַנגעטאן אין לעבען «אויפן
פלעצלֶן», דאָרטן וו רודניצקער גאט גיטט אַרײַס אויף אַוואָלען און שטוויסט
זיך צוניף מיט סטעפֿנְגָּאָס. ווער האט זיך עס דעמאָלט. אין קאָונגערטס
ציט און און אונדזער ציטט, געקענט אויסמאָלה, אָז בי רודניצקער 23
וועלן די דיטשן מיט ווינציך יאר שפעטער אויפשטעלן דעם טויער פון
געטאָ, אָז און אַקרָם אויף רודניצקער 23 ווועט מען פאָראָקָטָעָוָען צום
טויט הונדערטער מענטשן און אָז פון דעם טויער ווועט מען אַרְוִיסְפִּירָן
צום אומקום די יידישע עדה פון ווילנע, מענער, פרויען און קינדער?

די ראָבִינְגֶּרֶ-שָׁוֹל אַין ווילנע

נייע ציטן זיינען אַנְגָּעָקָומָעָן, שׂווערע ציטן פאר יידישקייט. עס איז
געווען ער מיטן נִינְגָּעָנְטָן יַאֲרָהָוָנְדָּעָת. ער שטייגער לעבען זיך

געבראכן. די אלטע יידיישע פרנסות האבן זיך געוואקלט.עס איז געווען ערבע דער באפרײַוֹנג פון די פוייערים און דער פרײַץ איז שווין וווײַט ניט געווען דער אײַנְצִיקָעָר דעה-זאָגָעָר. די רוסישׁ רַעֲגִירָוֹנָג האָט זיך געהאט אונטערגענוּמָעָן צו "רעפֿאַרְמִיןָן" דאס יידיישׁ לעַבָּן, צו "דעַרְגַּעַנְטֶעָרָן" יידָן צו דער אלגעמיינָר באַפְּלָקְעָדָרָגָא אַבעָר דערגענטערן, האָט מעָן געזָעָן, מײַנט נעמעָן יידיישׁ קינְדָעָר אַיִּיךְ פִּינָּפִּינָּס אַזְּוֹאנְצִיקְיָה אַאר, אַפְּרִיסְן יידָן פון יַדְישְׁקִיטְט דָּוָרָךְ מָאָכָן פָּאָר זַיִּרְסִישׁ שָׂוָּלָן.

געזָאָגָט האָט די רוסישׁ רַעֲגִירָוֹנָג, או זַי מײַנט די טָובָה פון יַיִּדְן, או זַי ווַיֵּל זַי נָאָר מָאָכָן גַּבְּיַלְדָּעָט כְּדִי זַי אַוּוּקְצִישְׁטָעָלָן אַוְיָחָאָן מְדָרָגָה מִיט דָּעָר "וַאֲרַצְלִידִיקָעָר" באַפְּלָקְעָדָרָגָא, אוֹן כָּאַטְשִׁיְּדָן אַין אלגעמאַיָּן האָבָן מַוְרָא געהאט אָזְן זיך נִיט גַּעֲרוֹקָט צו נָאָעָטָן, האָט אַבעָר די רַעֲגִירָוֹנָג גַּעַפְּנוּנָעָן אַיִּין גַּרְופָּעָיָן וּזְיַינְגָּעָן גַּעַוּעָן אַיר צו דִּינְגָּעָן רַעֲגִירָוֹנָג גַּעַפְּנוּנָעָן אַיִּין גַּרְופָּעָיָן וּזְיַינְגָּעָן דִּי מַשְׁכִּילִים. זַיִּירְסִישׁ צָאָל צָוִישָׁן יַיִּדְן בְּכָל אַיז גַּעַוּעָן נִיט גָּרוֹסָס, אוֹן אַפְּילָו אַיִּין די וּוּבְּטִיקָעָ שְׁטָעָט זְיַינְגָּעָן זַיִּירְסִישׁ גַּעַוּעָן גַּאֲרָא קְלִיְּנָעָ מִינְאָרִיטָעָט. אַבעָר זַיִּירְסִישׁ שְׁטָעָט אַיז גַּעַוּעָן אַסְכָּמָעָר וּוַיַּוְיַּט דָּעָר צָאָל, וּוַיַּל זְיַינְגָּעָן גַּעַגְגָּעָן מִיט מְלָכוֹת.

אַ בִּיסְלַה האָט בַּיְּטַילְּ פָּוּן זַי גַּעַוּוֹס אַוְיָחָאָפְּט דָּאָס האָרָץ, אַבעָר זַיִּה האָבָן געהאט אַמְּן אַוְיָחָאָלָץ וּוָאָס די רַעֲגִירָוֹנָג האָט גַּעַטָּאָן. די רַעַיְתְּ גַּרְוָוָג וּוַיַּל גַּוְיִינָעָ שְׁוֹלָן פָּאָר יַדְיִישׁ קִינְדָּעָר? אַזְּוִי דָּאָרָף זַיִּין, לְעַרְבָּעָן אַלְגָּעָמִינָעָן לִימְוֹדִים אַיִּין נִיט קָעָגָן יַדְיִישְׁקִיטָה, אַפְּילָו אַיִּין די צִיְּנָאָן פָּוּן דָּעָר גַּמְרָא האָבָן יַיִּדְן גַּעַקְעָנָט גַּרְיִיכָּשׁ אָזְן גַּעַלְעָרָנָט מַאֲטַעַמְאָטִיקָה, די רַעֲגִירָוֹנָג דִּירִיסְט אָפְּ יַדְיִישׁ קִינְדָּעָר פָּוּן זַיִּירְעָט מַשְׁפָּחוֹת, פָּאַרְשִׁיקָּט זַיִּירְסִישׁ הַינְּטָעָר די הרִיחָוָשָׁה, מַאֲכָת זַיִּין אַפְּרִיבָּט זַיִּין אַפְּטָמָל דִּירְעָקָט צו שְׁמַדְּזָה? קָוקָט נִיט דָּעָרָוִית, האָבָן געהאט דִּי מַשְׁכִּילִים, די רַעַיְתְּ גַּרְוָוָג מִינְגָּט אַיִּירְסִישׁ טָבוֹה: אַוְיָב אַיר וּוּט אַנְטִילְלָן גַּעַמְעָן אַיִּין פָּאַרְטִּידִיקָּן דָּאָס פַּאֲטַעַרְלָאָנדְן קָעָגָן דָּעָם שְׁוֹנוֹ, וּוּט אַיר דָּעָרָמִיט פָּאַרְדִּינְגָּעָן בִּירְגָּעָרָה לְעַכְעַט. די רַעֲגִירָוֹנָג האָט אַפְּגַּעַשְׁאָפָּט די קָהָל-פָּאַרְוּאַלְטוֹנָגָא, זַיִּין וּוַיַּל האָבָן צו טָאָן מִיט יַעֲדָר יַיִּדְן בָּאוֹנְדָעָר, זַיִּין פָּוּן יַעֲדָר יַיִּדְן בָּאוֹנְדָעָר גַּעַמְעָן שְׁטִיעָרָה, יַעֲדָר יַיִּדְן בָּאוֹנְדָעָר שִׁיקָּן אַיִּין מַלְיִיטָר אַרְיִין? גַּוט אַזְּוִי, האָבָן געהאט דִּי מַשְׁכִּילִים: קָהָל האָט אַיִּיךְ בָּאָרִיסְן אַזְּ גַּעַטָּאָן פָּאַלְשִׁקְיִיטָן, די רַעֲגִירָוֹנָג וּוּט אַיִּיךְ בָּאַהֲנָדְלָעָן מִיט חָסָד. אָזְן די צָאַרְיִישׁ

אַדְמִינִיסְטָרָצְיָה אֵין גָּנוֹבָה אָזֶן גּוֹלָה אָזֶן אֲכֻדָּיוֹת מַעַר אִידְעָר וּוּלְכָעָר
עַס אֵין יִדְישָׁעָר קָהָל הָאָט וּוּעַנְעַס אֵין גַּעֲקָעָנְטָן זַיִן — דָּס אֵין דַּי
מְשֻׁכְּלִים אַוִּיפָּן זַיְגָעָן נִיטָּעָקְוּמָעָן.

אָנוֹנְדוֹ דּוֹכְטָזִיךְ הַיִּנְטָה, אָזֶן הָאָבָן גַּעֲדָרָפֶט טְרָאָכְטָן אָזְוִי: דַּי אַלְטָע
קָהָלְ-פְּאַרְוּאַלְטָוָנָג טְוִיגָּנִיט, זַי אֵין קָאַרְמְפִירָט, אַבְּעָר אַוִּיסְבִּיטָן דַּי
וּוַילְנָעָר קָהָלָס-לִילִיט אַוִּיפָּן וּוַילְנָעָר גַּעֲנָעָרָלְ-גּוּבָעָרָנָאָטָר אֵין דַּאַק אָזְוִי
וּוַיְפָעַן בְּרִיךְ אֵין וּוּאַסְעָר אַרְיִין. בִּים גַּעֲנָעָרָלְ-גּוּבָעָרָנָאָטָר וּוּעַט מַעַן
דַּאַק גַּעֲוִוִּיסְקִיְּיָן זַאַךְ נִיטָּשְׁרִיעָן גַּעֲוָאָלָד אָזֶן מַעַכְבָּן זַיִן
דַּי קְרִיאָה; אֵין דַּאַק דּוּרִיבָּעָר בְּעַסְעָר צָוּ טְרָאָכְטָן וּוּגָן רַעַפָּרְמִירָן דַּי
קָהָלְ-פְּאַרְוּאַלְטָוָנָג אִידְעָר אַפְּצָוָשָׁפָּן זַי אֵין גַּאנְצָן.

אַבְּעָר דַּי מְשֻׁכְּלִים מַעַט הַנְּדָעָר יָאָר צְרוּיקָהָבָן גַּעֲטָאָכְט אַוִּיף
אָזֶן אַנְדָּעָר אַוְפָּן. זַיְיָעָר אִידְעָאָל אָזֶן גַּעֲוּעָן דָּס יִדְישָׁעָל עַבְּעָן אָזֶן אַנְדָּעָר
לְעַנְדָּעָר, דַּעַר עִיקָּר אֵין דַּי פָּאַרְשִׁידָעָנָעָד דִּיטְשִׁישָׁעָל מְלָכוֹתָה. דָּאָרְטָן הָאָבָן
יַדְוָן זַיְךְ אַפְּגָעָזָגָט פָּוָן «אַיְזָאָלָאָצְיָעָה», דַּי יַגְגָּעָרָעָד רַעַדְן שְׂוִין שְׂמַעַט קִיְּיָן
יִדְישָׁעָל נִיטָה, מַעַן לַעֲרָבָן זַיְךְ אַלְגָּעָמִינָעָד וּוַיְסָנְשָׁאָפָּט, אָזֶן וּזְעַט נַאֲר וּוָסָמָעָן
הָאָט פָּאָר דָּעַם גַּעֲרָאָגָן: פָּאָרָאָן גַּרְוִיסְטָעָד יִדְישָׁעָל סְוָחָרִים אָזֶן אַוִּיפָּנָאָדָּה
מַעַן קְלִיבָּתְיַיְדָן אָזֶן שְׂטָמָטָרְגָּרְגִּינָעָן, מִינִיסְטָאָרָן קְמוּמָעָן אַוִּיף אַוִּיפָּנָאָדָּה
מַעַס אָזֶן סִינְגָּאָגָעָס, אָזֶן פָּאַרְשְׁטִיטָיָה זַיְךְ, אָזֶן יַדְוָן מַעַן וּוַיְגָעָן וּוַיְזָיָה
וּוַיְלָן, אַמְתָה, דַּי אַרְעָמְקִיְּתָן צְוִוִּישָׁן יַדְוָן אָזֶן דִּיטְשָׁלָאָנָד אָזֶן אַוִּיךְ גְּרוּסָה,
עַס צִיט זַיְךְ אַשְׁטָאָרָקָעָד עַמִּיגָּרָאָצְיָעָה קִיְּיָן אַמְּעָרִיקָעָה, דַּעַר אַנְטִיסְעָמִיטִיזָם
אָזֶן נַאֲר אַונְטָעָר דַּעַר זַוְן פָּוָן «אַיְיָפְּקָלָעָרְגָּוָגָג» וּוַיְטָמָת נִיטָה צְעַשְׁמָלָצָן גַּעַד
וּוַאֲרָן. אַבְּעָר עַס גִּיְתָה אַוִּיךְ אַנְדָּרָה, הַלּוֹאָיִךְ אַוִּיךְ אַוִּיךְ פּוּלִיְּשִׁילִיטָוּיָה
יַדְוָן גַּעֲזָגָט גַּעֲוָאָרָן. מִיר זַיְגָעָן שְׁרָקְלָעָד אַרְעָם, דָּס בִּיסְלָפְּרָנָסָה וּוָסָמָעָן
מִיר הָאָבָן הָאָט אַוִּיךְ קִיְּיָן הָאָפָּט נִיטָה, אַבְּעָר זַאֲלָנָר דַּי רַעַגְרָוָג זַעַן,
אוֹ מִיר גִּיְעָן מַיִּט אִיר, אוֹ מִיר פָּאָלָגָן אִיר, וּזְעַט זַי אַונְדוֹ טָאָן גּוֹטָס.

וּוָסָמָעָן טָוָטָמָעָן, אוֹ יַדְוָן זַאֲלָן פָּאַרְשְׁטִין זַיְיָעָר אַינְטָעָרָעָסָן? מַעַן
דָּאָרָף זַיְךְ אַיְיָפְּקָלָעָר, וּוֹעֵר קָעָן דָּאָס טָאָן, צַו וּוּמְעַמְעַן וּוּלְעַלְעַן יַדְוָן זַיְךְ זַיְךְ
הָעָרָץ? דַּעַר אַוִּיטָאָרִיטָעָט בַּיְיַדְוָן זַיְגָעָן אַלְעַמְלָא גַּעֲוּעָן דַּי רְבָנִים. אַבְּעָר
דַּי רְבָנִים פָּוָן אַלְטָן שְׁנִיתָן זַיְגָעָן אַפְּגָעָשְׁטָאָנָעָן, זַיְךְ וּוַיְסָן נַאֲר אָזֶן זַאֲךְ:
תוֹרָה. מַעַן דָּאָרָף אַוִּיסְבִּילְדָן אַנְיִיעָם סָאָרָט רְבָנִים וּוָסָמָעָן זַאֲלָן פָּאַרְבִּינְדָן
תוֹרָה מַיִּט חַכְמָה. אָזֶן הָאָבָן דַּאַק גַּעֲטָאָנָעָר בְּרִידָעָר אֵין דִּיטְשָׁה-

לאנד אויך. זייל האבן געשאָפַן דאַכְּינֶנֶר-סֻעַמִּינֶאָרֶן, וווען לערנט די תלמידים דרשענען אויף דיטש אַי וועגן וועלטלעכָע אַי וועגן רעלַַי גיעזע זאָקָן.

אונטער דער ווירקונג פון די משכילים האט די רוסישע רעג'ירונג אין 1847 אויך געשאָפַן צוּווִיַּה דָּאַכְּינֶנֶר-שָׁוֹלֵן. אַיְנָעַ אַין ווילנע אַן די צוּווּיטַע אַין זשיטאטמיר. אָוֹן די נאָכְּאַכְּנוֹגָג נאָךְ די דִּיטְּשָׁלְּעָנְדִּישָׁע מָסָּס טערן אַיז גַּעֲגָנְגָעַן אַזְוִי ווּוִיטַּה, אָזְזַּה הַוִּיפְּטְּשָׁפְּרָאָד אַין די בִּידְּעַ שָׁוֹלֵן בַּיְמַם לְעַרְנָעַן די יִדְּיִשְׁעַ לִימְדִּים אַיז גַּעֲוֹעַן בַּיטְּרוֹשִׁיָּה, נאָר דִּיטְּשַׁ; אָפְּלוּ גַּמְרָאָה האט מעַן זִין גַּעֲפְּלִיסְטַּעַ לְעַרְנָעַן אויף דִּיטְּשַׁה, עַס זָּאָל אָוִיסִי קומען גַּעֲבִילְדַּעְתָּעָר. ווי מאָדָּנוּ דָּאָס זָּאָל נִיטְּ קְלִינְגְּגָעָן: אַיז יַעֲנַע צִיטְּעַן האט די צָאָרִישָׁעַ רַעֲגִירָוָגַן נָאָר נִיטְּ גַּהְעָאָט קִיְּזַן נַאֲצִיאָנָאַלִּיסְטִישָׁעַ טַעַנְבָּן דַּעֲנָצָן, אִיר שאָרָף רַוִּיסְפְּקָאַטָּאַרְיָישָׁעַ פָּאַלִּיטִיקָה האט זִיךְעַדְשַׁת אַנְגָּעוּבָּין אַין די נַיְנְצִיקָּעָר יָאָרָן. בֵּין יַעֲמָלָת האט דַּעַם מִינִיסְטָעָר אַין פַּעַטְעַרְבָּוָג אַוִיךְ אַהֲרָן נִיטְּ גַּעֲרָט, וואָס אַיְדִּישְׁעָרָדְשָׁלְּ פָּוָן אַלְיטְּוּוֹשָׁעָר אַדְעָר אַוקְּרָאַנִּיגְּשָׁעָר שְׁטָאָט, דָּאָס הַיִּסְטָּאָט אַרְוִיסְפְּקָאַטָּאַרְיָה, שְׁרִיבְּתָאָט אִים מַעַמְּאַרְאַנְדוּמָס אַוִיךְ דִּיטְּשַׁה, ווַיְיַל אַיז די מִינִיסְטָרָיוּמָס גּוֹפָא זַיְנָעַן גַּעַד וועַן גַּאנְץ הַוִּיכָּעָב בַּאֲמָתָעָ פָּוָן די בָּאַלְטִישְׁ-דִּיטְּשָׁעַ בָּאַרְאָגָעָן וואָס האָבָן אויך גַּעֲקָעָנָט שָׂוָאָךְ רַוִּישָׁ אַיז זַיְנָעַן פָּוָן דַּעַסְטָה וועַן גַּעֲוֹעַן פָּאַרְאָכָנָט פָּאַר דַּעַם צָאָרָס גַּעֲטְרִיסְטָעַ דִּינָּרָם.

אַין נַיְקָאַלִּי דַּעַם עַרְשָׁטָנָס צִיטְּ פָּוָן בִּיטְּעַרְעָרָ פָּאַלִּיטִישְׁעָרָ רַעַקְאַצְּיָע אַיז די צָאָרִישָׁעַ רַעְגִּירָוָג בְּלִיּוֹן גַּעֲוֹעַן פָּאַרְאַינְטָעַרְעָסְרָט אַין פָּאַלִּיטִיָּה שָׁעָרָ כְּשָׁרוֹת, נִיטְּ אַין נַאֲצִיאָנָאַלִּיסְטִישְׁעָרָ פָּאַרְעָם. דַּעַרְ רַוִּיסְפְּקָאַטָּאַרְיָה נַאֲלָזָם האט זִיךְעַדְשַׁת אַרְאָקָרָן אַין דַּעַרְ מַעַרְ «לִיבְעַרְאַלְעָרָ» חַקְוָה פָּוָן פָּאַלְעָסָאַנְדָעָר דַּעַם צּוּוִיטָן. דַּעַמְּאָלָת האט זִיךְעַזְקָעָ אַונְדָעָר השכלה אַ קָּעָר גַּעַטָּאָן פָּוָן דִּיטְּשַׁ צּוּ רַוִּישָׁ.

אוֹרִי קָאָוָנָעָרָס עַלְטָעַרְעָרָ בַּרְוַדְעָרָ שָׁאָל אַיז אויך אַרְוָעָק אַין דָּאַבִּיָּה נַעַרְ-שָׁוֹלָה; דָּאָרָטָן האט מעַן, זִין נַאֲמָעָן אַיְבָּעָרְגָּעָמָאָכָּט אַוִיךְ סָאָוָעָלִי. סָאָיוֹן גַּעֲוֹעַן אַין גַּאנְצָן פִּיר יַאֲרָ זַיְנָט מעַן האט די דָאַכְּינֶנֶר-שָׁוֹלָ גַּעַד עֲפָנָט, אָוֹן ווַיְיַנְּגָעָר יַיְדָן פָּלְעָגָט זַוְּעָרָ נִיטְּ הַיְמָלִעָה, וועַן וַיְיַלְּגָעָן פָּאָרָי. בִּיגְיַין דַּעַם גַּרְוִיסָּן מַוְיָּר אַוִיךְ זַאוֹאָלָגָעָ גַּאֲסָ רַאֲגָ טַרְאָקָעָר.

פָּרִיעָר האָבָן יַיְדָן גַּעֲוֹוָסָט, אָזְזַּה דָּאָרָף רַבְנִים, אַיצְטָ אַיז גַּעֲוֹאָרָן

או אונשייקעניש "רא宾ערס". און די רעיגרונג פאדערט דאס, די רעיגרונג וויל בילדן יידן. מען פארשטייט שווין, וואס בילדונג מינט. ס'אייז נאר א שענער ווארט פאר שמד. די שמד-שטייך זיין צוגעקלערט אוויי קונצקי, או אפריליסן פון יידישקייט וויל מען דוקא מיט דער הילף פון א יידיש-לען אונשטעל... אוויי האט מען געםוואסט אויפן שלוחהיף גאנץ אפן. אין גורה יאנט און די אנדערע: אט שנידית מען די קאפאטעס און מען לאוט ניט טראגן קיין פאות, אט ברונגט מען אראף פון דיטשלאנד עפֿעס א דאקטאר ליליענטאל א גלוות, ער ואל פאָרגאנָן יידישע קינדרע אין די שקאלאעס אריין, אט טוט מען גאָר און יידישע קינדרע אוניפֿאַרמען און מען וויל זיי מאָכוּן פֿאָר רַאְבִּינֶרֶס מִישְׁטִינֶס גּוֹזָאנֶט.

אנדערע האבן געפֿרוֹוט אויפֿוֹיזַן, או ס'אייז ניט אוויי שרעקלעד. רב הירשל Shimachos אייז דאָך דער אַינְסְפַּּעַטְּטָאָר, און ער אייז דאָך געויס ניט אויסן צו פֿרִין יידן צו שמד. בערל מיכאַלישקער, אַ לעדרע דאָרטן, אויז טאָקָע אַ "פֿרִיעַר" יהָה, אַבער ער פֿאָרְפַּּעַטְּ אַוְיךְ ניט קֵין דָאָונָן. און עסּן גִּיט מען דאָך די רַאְבִּינֶרֶס-שִׁילְעָרֶס נָאָר כְּשָׂר, און זיי דָאָונָן בְּצִיבּוֹר.

אויך מיר אַ דָּאָונָן, האבן אַפְּגַּעַנְטַּפְּעָרֶט אַנְדָּעָרֶע, דָאָונָן אַונְטָעֶר דער השגחה פון אַ גּוֹיִשְׁן דִּירְעַקְטָאָר, און נָאָר מִיט פֿרִידִיקָן אויףְּ רַוִּישְׁ דָעֵצְיוֹ!

האט זיך שוין געפּונָן אַ ווַיְצְלִינְגָּן קֵין מָאֵל נִיט גַּעֲפַעַלְתָּן: "יאָ, יָאָ, פֿרִידִיקָן אויףְּ יָעָנָד וּוְעָלָט מָעַן זַיְשָׁן גּוֹט זָאָדִיקָן פֿאָר אַאָ פֿרִידִיקָן..."

HIRSEL SHIMACHOS קאַצְעַנְעַלְבּוֹיגַן אייז גּוֹוֹעַן אַיְינָעַר פון די ווִיכְטִיקְסְטָע יידן איין שטאט, אַ לערנָגָר און אַ משְׁכָּל. ער האט גּוֹשְׁרַבְּן סְפִּרְמָן, אויז זיך גּוֹיִשְׁעַ פֿרִיעַוְאַטָּע בִּיבְּלַיְאַטְּעָקָה האט גּוֹהָאָט אַ שָּׁם אַוש אַין אוֹיסְטָלָנָד. די אַלְגַּעַמְיִינָן השגחה אַיבָּעָר דער רַאְבִּינֶרֶס-שְׁולָה האט גּוֹהָאָט דער גּוֹי דער דִּירְעַקְטָאָר, אַבער אַיבָּעָר די יִדְיִישָׁע לִימּוֹדִים דָאָרטָן, אַין גּמְרָא האט מען גּוֹלְעַרְנָט אַ סְךָ, אייז דער אַיְבָּס פֿעַקְטָּה אַ רְגּוּעָן דער מְמוֹנָה. בערל מִיכְאַלְיִשְׁקָעָר אייז גּוֹוֹעַן אַחְשּׁוּבָּעָר יהָה, באָוּסָט ווִי אַ העֲבָרְעִישָׁע פְּאָעָט אַון גְּרָאָמָּטִיקָעָר אַונְטָעָרֶן נָאָמָעָן אַדְםָ הַכָּהָן: זִין

אמתער נאמען איז געווען אברהם בער לעבענזהן^{*}). זאל מען זאגן, אז זי ווילן עס חיליה אונטערברענגןען יידישקייט? זיינגען געווען צעטומלט. אין די שקאלאעס פאר יונגען קינדרער אין געווען פוטטלעך: קיין שטינגער צויאג איז ניט געווען, האט מען זייד אראיסגעדריייט. אבער די ראנינער-שול איז געווען עפֿעס אנדערש. בשעת איז איז דראיבנטשיך פֿלעגוט זיך באוייזן ערגעץ איז א שטוב אין זיינ זווארץן סורדוט האט ער איסיגעזען כמעט ווי א טשינאונגין. א יידישער טשינאונג-ניק, ס'אייז דאך משיחס ציטטן... און מען האט געזאגט, איז וווען ער ווועט ענדיקן דעם קורס, מזו ער ניט דזוקא וווען א דראיבנער. אויב ער ווועט וועלן, מג ער אנקומען איז אונזיעערסיטעט און שטודירן אויף דاكتער, אויף אדוואקאמט אויף ריכטער. איר האט געהרט, א יידישער ריכטער, שליפעס ווועט ער טראגנ!

וואו שטייט עס געשריבן, איז מיט בילדונג מוז מען ניט אנדערש וווערן און עוכרי-ישראל? יידישע דاكتורייטים זיינגען דאך געווען אין אלע ציטטן. דער רמבי"ם איז דאך אויך געווען א דاكتער. און גיט נאר א קוק אויף אונדזער דاكتער קושעלעוסקין, וווען ער דארף אונשייריבן א פראשעניען, קען ער שיין איין מלאל די מלאכה, ער דארף ניט אנקומען צו ברוד שריידי-בער. וווען ער דארף אריינגיין איז קאנצלאלייע, אפילו צום גובערנא-טאָר אליאין, טענהט ער זיך אויס מיטן טשינאונגין אווי פֿיין אויף "רוסי" זוי א דاكتער איז ער אングענומען בי אלעמען, מען רופט אים צו פֿוילישע פריצים און צו רוסישע באמאטע. נו, און ער דאונט דען ניטה, ער היט דען ניט אָפּ יידישקייט?

איין 1856 האט מען טאקע די געענדיקטע פון די ראנינער-שולן געגעבן דאס רעכט אנקומען איז די רוסישע אונזיעערסיטעטן. נאך צוויי גרויסע מעלהות האט געהאט די ראנינער-שול, וואס האבן געהאלפן אפשוואבן בי די וואקלידיקע זיערע אידעאלאגישע ספקות. ערשותנס איז מען געווען זיבער פון מליטער-דינסט, און צוויותנס האט די של גענומען דעם גרעטען טיל תלמידים אויף פולע קעסט. בי דער של איז געווען אָן אינטערנאנט. און דארטן האט מען געגעבן עסן איז ווינונג און אלץ וואס מען האט געדארפט. און נאך אלע גליקן זיינגען

(*) אָדָם מאכט: אברהם דוב (בער) מיכאלישקר.

בי דער גריינדונג פון דער רא宾ער-שול אין 1847 אָנְגַּעַטְמָעָן ניט מער ווי 49 תלמידים. שפערטער איזו דער השך צו בילדונג בי יידן שטארק גען וואקסן, און מיט א צוֹאנְצִיךְ יאָר שפערטער האט שוין די של געהאט העבר פיר הונדרט תלמידים.

הירש קאונגער האט אבער יא געפערלט בי זיך און אָפֶגֶעֲבָן דעם עלטערן זון שאול אין רא宾ער-שול. דאס יונגל האט גוט אויסגעהאלטן דעם עקיומען, און מען האט אים צוגענו מען אויך קאייאנע קעסט גלייך פון ערשותן קלאס און.

אוֹרֵי קָאוֹנוּעָר אַיִן דָּעֵר רָאַבִּינְעָרִישָׁוֹל

וואווען שאול, דער עלטערער זון, איזו געווארן אָ רָאַבִּינְשִׁיךְ, אַיִן גען ווארן כי די קאונערס אין שטוב ווינציגער מיט אָ מויל און דאס איז געווען ניט אָבִי וואס. אבער דעם אמתן נחת האט מען פון אים ניט געהאט. ער האט זיך טאָקע געלערנט גוט און איזו געווען אָ גאנְץ אָנְגַּעַטְמָעָר דָּקְטָאָר אַז שידענער: שפערטער איזו ער געווארן אָ גאנְץ אָנְגַּעַטְמָעָר דָּקְטָאָר אַז האט געשדיין וויסנשאָפְּטָלְעָכָּע ווּרְקָּע אָוִיךְ דָּוִישָׁן אַז גַּעֲרָבָּעָשִׁים. אבער איזו שטוב האט ער זיך געהאלטן פרעמאָלעָד, עפָּס מעשה גוי, און טאטָע-מאָמע האבן געקוקט אויך אים מיט אָ שטילן ווַיְתָאָג. ניט איז מאָל האבן זיין מסתמא אַיבְּרָגְעָטְרָאָכָּט, אָוּ גַּעֲרָעְכָּט זִינְעָן גַּעֲוָעָן די וואס האבן געזאגט, אָוּ עַס טַוְגָּן ניט.

זיך פֿלְעָגָן שָׁאָלָן אָגָּב זָעָן זַיְעָר זַעַלְטָן. ער האט געווינט אין אַינְז טערנאָט פון רָאַבִּינְעָרִישָׁוֹל אוֹיךְ זַאְכָּלָנָעָן. אַזְנְבָּעָן בֵּין רָוְדְּנִיצְקָעָר גַּאֲס אַיִן גַּעֲוָעָן ניט קִיְּין פֿוֹלָעָץְעָן מִנְיוֹנָט גַּאנְגָּא. פֿלְעָגָט ער קּוֹמוֹעָן אַהֲיָם נַאֲר אָוִיךְ יוֹמְ-טָוָב. אַזְנְבָּעָן אַיִן די גַּעֲצִיְּלָטָע טַעַג ווָאָס ער פֿלְעָגָט יָאָפָּאָרָּה ברענגן אַזְנְבָּעָן אָגָּב אַיִם. אַיִן די עַלְטָעָרָן גַּעֲוָעָן אָ בִּיסְלָקָלְעָן מַוְתָּנָע. שָׁאָל פֿלְעָגָט שְׂוִיגָּגָן, אָוְמָגִין זַיְעָר סַבְּיבָּה. נַאֲר דָּעֵר יְנַגְּעָרָר בְּרוֹדָעָר אוֹרֵי האט אַים גַּעֲקָוּקָט אין מַוְיל אַרְיָין אַז פֿלְעָגָט אַים אוּסְפְּרָעָגָן ווּזְגָּן אַלְעָ פְּרָטִים.

בי די אָוְשְׁטָאנְדָּן אַיִן גַּעֲוָעָן אָ גַּרְוִיסָּעָר חִידְשָׁה, ווָאָס די עַלְטָעָרָן האבן אַיְנְגַּעַשְׁטִימָט אָוְרִין אוֹיךְ אָפְּצָגְעָבָן אָן רָאַבִּינְעָרִישָׁוֹל. צַי דָּאָס

ינגעַל האט זיך אַינְגָעַבָּעַטָּן אָן גַּעֲפֹעַלְתָּ מִיטָּן מַאֲטִיוֹ פֿוֹן דָּעַר קָוּמָעַדְיָה
קָעַר קָאַרְיעַרָּעָ, אַדָּעָר עַפְּעָס אָן אַנְדָּעָר טָעַם אֵיזֶ גַּעֲוֹעָן, — נָאָר אַיִּז
מַאֲלָ אֵין אַ פְּרִימָאָרְגָּן אֵיזֶ אַבְּרָהָם — אַוְרִי גַּעֲזָעָסָן אַוְרִיף אַ שְׁוֹלְבָאָנָק
צְוִישָׁן דִּי תַּלְמִידִים פֿוֹן צְוֹגְרִיאַטְקָלָס. קִיּוֹן קַעַסְתָּ האָט מַעַן אַיִּם דָּעַרְוַיְיל
נִיטָּ גַּעֲגַבָּן, עָר אֵיזֶ גַּעֲבַלְבָּן וּוּגַעַן אֵיזֶ שְׁטוּב אָן האָט גַּעֲדָאָרְפָּט קָוּמָעָן
אֵיזֶ רַאַבְּיַנְעַרְ-שָׁוֹל נָאָר אַוְרִיף דָּעַר צִיְּטָן פֿוֹן דִּי לִימְוֹדִים.

עָר אֵיזֶ אַרְיַינְגַּעַפָּלָן אַזְוִי וּוּי אֵיזֶ אַ נִּיעַר כִּישְׁוֹפְּדִיקָעָר וּוּלְעָטָה
די רַאַבְּיַנְעַרְ-שָׁוֹל אֵיזֶ גַּעֲוֹעָן וּוּי אֵיזֶ אַיְנְדוֹל אֵין דָעַם יַם לִיטְוַיְישָׁע
יִדְיְשָׁקִיטָה. צְוִישָׁן יַדְנָן אֵין וּוּלְנָעָ, אַפְּלִילָו צְוִישָׁן דִּי אַנְגְּגַעַעַעַנָּעָ בָּעַלְ-
הַבִּיתִישָׁעָ מַשְׁכִּילִים, אֵיזֶ שְׁוֹעָר גַּעֲוֹעָן צְוִישָׁן עַמְּעַצְּן וּוּסָסָאָל קָעָ-
נָעָן דָּעַן וּוּסָגְעַהָעָר צְוִיזָיְן רַוִּישָׁ. פּוֹלִישָׁ האָט מַעַן גַּעֲקָעָנָט וּוּי עָסָ-
אֵיזֶ אַוְפְּצָרוֹעָדָן זִיךְ מִיטָּ אַ גּוֹי, אַבְּעָר אַוְיךְ נִיטָּ מַעַר וּוּי דָסָם. אָנוּ דָא,
אֵיזֶ רַאַבְּיַנְעַרְ-שָׁוֹל, פְּלָעָגָט מַעַן מִיטָּ אַ מַאְלָ אַרְיַינְפָּלָן אֵיזֶ אַ סְבִּיבָה
וּוּסָס אֵיזֶ גַּעֲוֹעָן דָּרְכָוִיסָטָן רַוִּישָׁ. דָעַר גַּרְעַסְטָעָר טִילָּ לעַרְעָרָס זַיְנָעָן
גַּעֲוֹעָן רַוְּסָן, אַרְיַינְגַּשְׁקִיטָעָ פֿוֹן דָעַר פְּרַעְמָה, אָנוּ זִיךְ הַאָנוּ זִיךְ אַפְּטָ-
בָּאַנוּמָעָן צְוִיזָיְרָע יִדְיְשָׁע תַּלְמִידִים מִיטָּ אַ הַיְשָׁ בִּיסְלָ פְּאַרְאַכְּטָוָגָןָגָן: אָנוּ
מַעַן האָט זִיךְ דָאָר סְפָטְצִיעָל אַרְאַפְּגָעִשִּׁקְטָ צְוִיזָיְלִיְוָרָן דִּי וּוּלְדָעָן
זְשִׁידְעָסָן!

לִיטְיַן סְטָאָטוֹטָן פֿוֹן דָעַר רַאַבְּיַנְעַרְ-שָׁוֹל אֵיזֶ צָום פְּרָאוֹאָסְלָאָוָנוּם דִּי
רַעַקְטָאָר גַּעֲוֹעָן צְוִיגַעַבָּן, וּוּשְׁוִין דָעַרְמָאָנָט, אַ יִדְשְׁעָר אַינְסְפְּעַטָּאָר
וּוּסָס האָט גַּעֲדָאָרְפָּט רַעַקְמָעַנְדִּירָט וּוּרְעָן פֿוֹן דִּי וּוּלְנָעָר יִדְשְׁעָ פָנָי.
דָעַר גַּעַדְאָנָק אֵיזֶ גַּעֲוֹעָן, אָנוּ דָעַר אַינְסְפְּעַטָּאָר וּוּעַט אַכְּטָוָגָן גַּעַבָּן אַוְיָה
יִדְיְשָׁקִיטָה אָנוּ וּוּעַט שָׁאָפָן מַעַר הַיְמִישִׁקְיָה פָּאָר דִּי תַּלְמִידִים אֵיזֶ דָעַר
נִיעַר סְבִּיבָה זַיְעָרָע. אַבְּעָר אֵיזֶ דָעַר פְּרַאָקְטִיקָה האָט דָסָס אוּסְגָּוֹעָזָן אַ
חַיְשָׁ בִּיסְלָ אַנְדָּרָשָׁ. עָס אֵיזֶ נִיטָּ גַּעֲוֹעָן קִיּוֹן בָּאָלָאנָס פֿוֹן כּוֹחוֹת צְוִישָׁ
יִדְיְשָׁע אָנוּ אַלְגָּעָמִינָעָ לִימְדִים פְּוֹנְקָט וּוּי עָס אֵיזֶ נִיטָּ גַּעֲוֹעָן קִיּוֹן בָּאָ-
לָאָנוּ צְוִישָׁן דָעַם יִדְיְשָׁן אָנוּ נִיטָּיִדְיְשָׁן לַעֲרָעָרְ-פְּעַרְסָאָגָאָל. רָבָ הַיְרָשָׁי
שִׁימָחָהָס קָאַצְעַנְעַלְבָוִיגָן אֵיזֶ גַּעֲוֹעָן דָעַר בַּעַסְטָהָר קָאַנְדִּידָאָט וּוּסָס דִּי
מַשְׁכִּילִים האָנוּ גַּעֲקָעָנָט אַרְוִיסְשְׁטָעָלָן, אָנוּ דִי רַעְגִּרְוָנָג האָט אַיִּם בָּאָ-
שְׁטָעַטְיָקָט. אַבְּעָר סְיַאְזָן אַלְעָז נִיטָּ גַּעֲוֹעָן קִיּוֹן גַּלְיִיכָּעָ פָּאָר. דִי רַוִּישָׁע
לַעֲרָרָס פֿוֹן דִּי אַלְגָּעָמִינָעָ לִימְדִים האָנוּ גַּעֲוֹסָט, אָנוּ דָעַר עַיְקָר אֵיזֶ

שול זינען זי. דער יידישער אינספֿעקטאָר האט געצייטערט פֿאָרְן דִּירְעַקְטֵּר טאָר וואָס האט געהאט די גאנצָע דעה, און די תלמידים האבן ניט געקבונט האבן קיין געפֿיל, אוֹ אוֹף رب הירשל שימחהס קענען זי זיך אַנְשֶׁפָּאָרְן. אוֹף די לערעֶס פֿוֹן די יידישער לימודים האט מען געליגט גאנַץ ווַיְנִיךְ כבּוֹד. ניט נאָר זייעֶר גוַיְישׁ קָאָלָעָגָן, נאָר אוֹיךְ זייעֶר תלמידים האבן געוּוֹסֶט, אוֹ אַיְן צענְטָעָר שְׂטִיטִיכְטָאָס רְוִיסְיָה, אוֹ קָאָטְשָׁ מַעַן לְעַרְנְטָ גְּמָרָא אַחֲן הַנְּךְ בֵּי גְּרוּזִיסָּע קָעְנָעָרָס, זַיְנָעָן אַט די יידישער לִימְוֹדִים, מִיטְן שְׁוָלוֹן-ערְדָּךְ פָּאָר אַ צָּוָגָּבָּ, בְּלוֹיוֹן אַ צּוֹטְשֻׁפְּעָנוֹנִישׁ. דער גְּרוּסְטָעָר טִילְרָאָבִּי גְּרִישְׁ-שִׁילְעָרָס האָבָּן שְׁוִין געהאט הַינְּטָאָר זיך עַטְלָעָכָּעָיָר גְּרָאַדְּחָדָר אַחֲן דְּאָס בִּיסְל גְּמָרָא מִיטְן «אַוְיסְרִיךְַדְּן» אוֹיךְ דִּיְתְּשָׁה האָט בֵּי זַיְן ניט געקבונט אוֹיסְנָעָמָעָן. ניט צוֹלִיב דָּעַם זַיְנָעָן זַיְן אַהֲרָן גַּעֲקוּמָעָן.

אוֹרִי קָאוּנָעָר האָט געקבונט רְוִיסְיָה זיְעָר שְׁוָאָךְ, כְּמַעַט ווַיְיָגָרְנִיט. אַיְן עַד גַּעֲזָעָסֶן אַנְזָעָמָקָט ווַיְיָאָהָן אַיְן בְּנִיְּאָדָם אוֹף די לעקְצִיעָס פֿוֹן די אלְגָעָמִינָעָ לִימְוֹדִים. פֿלְעָגָט עַר אַלְעָ פֿאָרְטָאָג אַ זַּיְעָגָר 5-4 אַוְעָקָר גַּיְיָן צוֹם ברְדוּעָר אַיְן אַיְנְטָעָרָנָאָט אָרְיָה, אַחֲן דער בְּרוּדְעָר פֿלְעָגָט אַיְם הַעַלְפָּן צָוְרִיְּתָן די לעקְצִיעָס. אַזְוִי האָט עַר בִּיסְלָעָכוֹוִיָּן גַּעֲנוּמָעָן פֿאָרְיָה שְׁטָיְין כָּאָטְשָׁ וואָס מַעַן רְעַדְתָּ צַוְּ אִים, אַחֲן מִיט זַיְנָעָן גַּטְעָ פֿעַקְיִיטָן וואָלָט עַר זיך מַסְתָּמָא בָּאַלְדָּ אַרְוִיסְגָּרוֹדָקָט. אַבְּעָר פֿוֹן די שְׁפָאַצְּרִין אַיְן דער האַרְבָּסְטִיקָּעָר בָּלְאָטָע אַיְן די לִיְּכְטָעָ בְּגַדְיְמָלְעָד האָט עַר זיך פֿאָרְיָה קִילָּט אַחֲן גַּעֲקָרָאָגָן שְׁטָאָרָקָעָה הַיָּה. עַר אַיְן אַפְּגָעָלָעָגָן אַפְּשָׁר דְּרִיְּיָ חְדָשִׁים קְרָאָנָק אַיְן שְׁטוֹב אַחֲן כְּמַעַט די גָּאנְצָע צִיְּתָ גַּעֲוָעָן נִיט בֵּי דִי קְלָאָרָע גַּעֲדָאָנָקָעָן. מַעַן אַיְן גַּעֲוָעָן זַיְעָר, אַזְוִי וּוּעָט נִיט אַוְיסְלָעָבָה, אַבְּעָר עַר אַיְן אַיְבָּעָרְגָּעָקָמָעָן דִי קְרָאָנְקִיט. וּוּעָן עַר אַיְן דְּעַרְנָאָר גַּעֲקוּמָעָן אַיְן שְׁוָל אָרְיָה זַיְן האָט מַעַן אַיְם נִיט דָעְרָקָעָנָט — אוֹף אַזְוִי פִּיל אַיְן עַר אַרְאָפְּ פּוּ זְוָהָה.

אַרוֹיסָס פֿוֹן דער רְאַבְּיְנָעָרִישָׁוֹל

די עַלְטָעָרָן האָבָּן באַשְׁלָאָסָן, אוֹ זַיְן וּוּלָל אַיְם צְוָנוּמָעָן פֿוֹן רְאַבְּיָה גַּעֲרָ-שָׁוֹל. בֵּי זַיְן אַיְזָן אַוְיסְגָּעָקָמָעָן, אוֹ זַיְן קְרָעָנָק אַיְן אַ שְׁטָרָאָפְּ פֿוֹן זַיְן לִיבָּן נָאָמָעָן פָּאָר שִׁיקָּן זַיְעָר זַוְּן אַיְן דער טְרִיפְּעָנָר שְׁוָל אָרְיָה. גַּעֲנוֹג אַיְיָ זַוְּן אַ פָּאָרְפָּאָלָעָנָר, האָט אִצְּטָם גַּעֲנוּמָעָן זַאָגָן דער טְאָטָעָ, וְאֵל נָאָר דער צְוַיְיָטָעָר אוֹיךְ חְלִילָה וּוּרְעָן אַ גּוֹיִי?

אורי אלין וואלט זיך אפשר איינגעשפארט, או ער וויל דארטן בליבן און אויסיגין אלע פיר קלאסן, ווען ניט א שרעקלעכע איבערלע בונג, וואס ער האט זיך נאך מיט פופציק יאָר שפעטער ניט געקאנט דער מאגען אָן אַ שוידער. דאס אַין געווונַן די עפנטעלעכע עקזוקוציע איבער אַ גראיסן חברה-מאָן פון אַ יאָר זיבצען.

אַין די רַאֲבִינְגֶּר-שׁוֹלְן אַין שְׁמִימָן גַּעֲוֹוֹן אַ לעגאַלְעַזְעַן, אַן אַין דער וְשִׁיטָּמִירְעָדְרָן רַאֲבִינְגֶּר-שׁוֹלְן האָט מעַן זיך מיט דעם דָאָזִיקָּן דער-צִוְּנוֹגָס-מִיטְלָן באָנּוֹצְטָן נאָך אַ סְּקָּסְקָּעָר וְוי אַין ווּילְנָעַן. אַבעָּר אַיְּיךְ אַין ווּילְנָעַן האָט דער דִּירְעַקְטָּאָר גַּעהְאָט דָאָס רַעַכְתָּ צַו לְאָן לוּיטָן זִין אַיְּבָּן זַעַן אַפְּשִׁימִיסְן אַיְּטְלֻעָּן תַּלְמִיד. דאס מָזָן מִיר גּוֹט האָבָּן אַין זַעַן וועַן מִיר קְרִיטִיקָּרָן די אַמְּאָלִיקָּעָחָדְרִים. אַוְדוֹאָי שְׁטִימָט נִיט דער חָדָר אַין זַעַן טְרָאָדִיצְיָאנּוּלָּעָר פָּאָרָעָם מִיט די פָּאָדָעָרְנוּגָּעָן פון דער הִינְטִיקָּעָר פְּעַדְאָגָּגִיק, אַבעָּר וועַן מעַן ווּיל פְּאָרְשְׁטִין אַ הִיסְטָאָרִישָׂן פְּעַנְגָּמָעָן דָאָרָרָה מעַן נאָך אַים שָׁאָצָן נִיט לְוִיטָן די בָּאָגְּרִיפָן פון אַונְדוּעָרָ צִיְּטָן, נאָר לוּיט די פְּאָרָהָעַלְטָעַנִּישָׂן פון יַעַבְעַד צִיְּטָן. די רַאֲבִינְגֶּר-שׁוֹלְן אַין דָאָר גַּעֲוֹוֹן אַ "מַאְדָעָנָעָ" שָׁוֹלְן, מִישְׁתִּינָס גַּעֲזָגָטָן!

אַט וואָס אַורי קְאוֹנוּגָר האָט צְוָגְעָזָן:

אַין דָּרִיטָן קָלָאָס אַין גַּעֲוֹוֹן אַ תַּלְמִיד וואָס אַין גַּעֲוֹוֹן פָּאָרָעְכָּבָן פָּאָר אַ גְּרוּיטָן לְאָבוֹס. נִיט נְאָר ער האָט זיך גַּעַפְוִילָט צַו לְעַרְבָּן, נְאָר ער פְּלָעַגְטָן נאָך די לְעַרְבָּס דִּירְעַקְטָּאָר זִיך יָאָרָן. אַיבָּרָהָוּפָט האָט ער גַּעַד ווּסְטָן, או ער קָאָן זיך לְאָזָן ווּוְילְגִּיאָן אוּפְּוָן חַשְׁבָּוֹן פון די יִדְישָׂעָדָעָרָה. וואָס זַיְּ אַליְּין טְרִיבְּסָלָעָן זיך דָאָר פָּאָר נְאָטְשָׁאָלְסְטוּעָן.

נְאָר אַיְּן מָאֵל האָט ער זיך אַפְּגָּוְנָאָרָט אַין חַשְׁבָּוֹן. אַ יִדְישָׂעָר לְעַד רָעָר אַיְּן בָּאָלָד נְאָר דָעָר לְעַקְצִיעָאָוּקָע צָוָם דִּירְעַקְטָּאָר זִיך בָּאָקְלָאָגָן, ער האָט גַּעַוְאָלָט ווּיְזָהָן, או די יִדְישָׂעָ לִימְדִיזָּמִינָן זַיְּנָעָן נִיט קִין דָעַרְגָּוְטָעָרָדָקָע זַאָך. דָעָר דִּירְעַקְטָּאָר האָט תִּיכְפָּה גַּעהְיִיסְן אַפְּשִׁימִיסְן דעם תַּלְמִיד פָּאָר אלְעָמָעָן אַין די אוּגָּן.

דָעָר בָּחוֹר האָט זיך אַנְגָּעוּהָיָבָן בָּעַטָּן בַּיִם לְעַרְעָר, בַּיִם דִּירְעַקְטָּאָר, אַבעָּר אַומְּזִיסְט. ער אַיְּן גַּעַלְאָפָּן צָוָם אַיְּסְפָּעְקָטָאָר אַין גַּעַבְעָטָן זַיְּ אַנְגָּעָי מַעַן פָּאָר אַיְּם — אַומְּזִיסְט. עַס זַיְּנָעָן גַּעַקְוּמָעָן פִּיר סְטְרָעְזָעָר מִיט גַּרְחִיסָּע בִּינְטָלְעָד רִיטָּעָר. ער יְנָגָהָט זַיְּ וְוִיְּטָעָר גַּעַבְעָטָן אַין סָוּף-

כל-סוף געמאָלדַן, או ער טרעדט אַרוּיס פֿוֹן שְׁוֵל. אֲבעָר דער דירעקטאָר האָט גאנֿץ קָאלָט גענטפֶּערט, או אַיִינָס מִיטָּן אַנדערָן קָעָר זִיךְ נִיט אָן. מעַן האָט דעם חַבְרַה-יָמָן אַוְיסְגַּעַטָּן אָון אַוּוּקְגַּעַלִּיגְט אַוְיסְפָּן שְׁנִי. צוֹויִי האָבָּן אִים גַּעַהְאַלְטָן פָּאָר דִּי העַנְתָּן אָון פָּאָר דִּי פִּס אָון צוֹויִי האָבָּן גַּעַשְׂמִיסָן. דער אַומְגָלְקָלְעַכְּרָה האָט גַּעַשְׂרִיעָן וּוּי אָן אַ מאַנְחָהִיה. אֲבעָר דִּי קָלְעַפְּ הַאָבָּן נִיט אַוְיפְּגַּעַהְעַרְטָן בֵּין וּזְעַנְעָן דער גַּאנְצָעָר קָעְרַפְּעַר האָט זִיךְ באָגָאָסָן מִיטְ בְּלוֹט. דָא האָט דעם דירעקטאָר אַ זָּאָג גַּעַטָּאָן "דָּאוּאָלְגָּאָן" (געַנוֹג) אָון אַיִזְ זִיךְ רַוִּיק אַוּוּקְגַּעַגְּנוֹגָן. דער אַפְּגַּעַשְׂמִיסְעַנְעָר האָט זִיךְ אַנְגַּעַטָּאָן מִיטְ צִיטְעַרְדִּיקָעָה העַנְתָּן. אַרוּיסְגַּעַלְאָפָּן וּוּי אַ דּוּלָּעָר אָון אַיִזְ

שְׁוֵין מַעַר נִיט צְרוּקְגַּעַקְמָעָן אַיִן שְׁוֵל.

עַס קָעָן גַּרְיַילְעָךְ זִיךְ, אוֹ דִּידְאַזְיָקָעָן עַקוּזְעַקְצִיעָה האָט עַס אַפְּגַּעַשְׂלָאָגָן בֵּין אַוְרִי קָאוּנוּעָרָן דעם חַשְּׁק צַו בְּלִיְבָן אַיִן רַאֲבִינְעַרְדְּ-שְׁוֵל. אַיִן וּוּן דער טָאָטָעָה האָט באַשְׁלָאָסָן אִים אַוּוּקְצַוְעָצָן צְרוּקָה צַו דער גַּמְרָא, האָט ער זִיךְ נִיט גַּעַשְׂטָעַלְטָן אַנְטָקָעָן.

מעַן האָט אַנְגַּעַהְיָבָן רַיְזָן וּוּגָן אַ ישְׁיבָה. אַיִן וּוּילְבָעָ גַּופָּא זַיְנָעָן אוֹיךְ גַּעַוּעָן יִשְׁיבָות, אֲבעָר פָּאָר אוֹ אַרטִּיקָן יִנְגָּלֵל האָבָּן זִיךְ נִיט גַּעַר טַוְיָגָט. מְרַדְכִּי-לִיְזָעָרָס פְּלִימְעָנִיק וּוּעַט וּוּרָן אוֹ אַרְעָם-בָּחוֹר אָון גַּיְן עַסְן טָעַג בֵּין וּוּילְגָעָר בְּעַלְיָבָתִים? דָאָרָף מעַן אַוּוּקְפָּאָרָן אַיִן דער פְּרָעָם. אַוְרִי אַיִזְ דָאָךְ שְׁוֵין גַּעַוּעָן נִיט אַיְבָּעָרִיקָס וּוּיטָ פֿוֹן בְּרִמְצָוָה, אַ גַּרְוִיסְעָר בָּחוֹר — קָעָן ער זִיךְ אַלְיָין אוֹיךְ, ער דָאָרָף זִיךְ נִיט האַלְטָן בֵּין דער מְאָמָעָס פָּאָרְטָעָן.

וואָלָאָשָׁין אַדְעָר מִירִי? עַס אַיִזְ גַּעַבְלִיבָן מִירִי.

מיַרְעָר יִשְׁיבָה האָט דֻּעְמָאָלָט גַּעַבְלִיטָן. זִיךְ אַיִזְ וּוּיטָ גַּעַוּעָן פֿוֹן דעם גַּלְאָנָץ, מִיטְ וּוּעַלְכָן עַס האָט גַּעַשְׂטָרָאָלָט וּוּאָלָאָשָׁין, אֲבעָר אַ נָּאָמָעָן האָט זִיךְ אַוְיךְ גַּעַהְאָט אַ גּוֹטָן. הַעֲכָר צוֹויִי הַוּנְדָעָרָת בְּחוֹרִים האָבָּן דָא גַּעַלְעָרָנָט. קְרִיגָן פָּאָר אַלְעָמָעָן טָעַג בֵּין דִּי בְּעַלְיָבָתִים אַיִזְ גַּעַוּעָן אַוְמִיגְלָעָךְ. מִיר אַיִזְ גַּעַוּעָן אַ שְׁטָעַטָּל פֿוֹן אַרְעָמְעָלִיטָן. אַ בִּיסְלָה האָבָּן דִּי בְּחוֹרִים באַקְוּמָעָן צַו שְׁטִיעָר פֿוֹן דער הַיִּם, אֲבעָר דָאָס רָוב זַיְנָעָן זִיךְ גַּעַוּעָן פֿוֹן אַוְיִגְעָעָן משְׁפָחוֹת וּוּי קָאוּנוּרָה, וּוּיְן מעַן האָט אַלְיָין אוֹיךְ גַּאָנָץ גַּעַשְׂמָאָק צַוְגָּהָנוֹבָן גַּעַרְתָּ. אַיִזְ דָעָר הַוִּיפְטָאָנְשָׁפָאָר גַּעַוּעָן דָאָס בִּיסְלָה וּוּאַכְגָּלָלָט פֿוֹן דער יִשְׁיבָה. מְשֻׁלְחִים «פֿוֹן דְּרוּ מִירִי» זַיְנָעָן אַרוּמְגַעְפָּאָרָן אַיבָּעָר אַלְעָ שְׁטָעָט

פון בידע זיינט פלוט

און שטעטלעך און געלליין געלט. דערפונ פלעגט מען געבן די ישיבה-בוחרים פון פינפ און זיבצעיך קאפיקעס בייז אַ רובל מיט פופציך קאפיקי-קעס אַ וואָך. קיין כלילים וויפל וועמען עס קומט זיינגע ניט געווען. דאס פלעגט די אַדמִינִיסְטְּרָאַצְּיעַ פון דער ישיבה באַשְׁטִימָעַ לוייט אַיר אַיגַעַט נעם איינזען.

ווען אוֹרֵי קאָוּנָעֶר האַט זיך פֿאָרְגַּעַשְׁתְּעַלְּט אַין דער מִיר פֿאָרְן משגיח פון דער ישיבה און יונעַר האַט אוֹיסְגַּעַהֲעַרְט וועגן זיינ יחוֹס אַון אַים פֿאָרְהַעַרְטַּן, האַט עַר אַים צְוָגַעַנוּמָעַ אַין דער ישיבַּה, אַבעַר מַעַר וּוְיַיְהַ פֿינְפ אַון זיבצעיך קאָפִיקָעַס האַט עַר אַים נִיט באַשְׁטִימָעַ.

אין דער מִירְעָרְ יִשְׁבָּה

סְךָ-הַכָּל אַין דער גָּאנְצָעֶר פֿאָרְשָׂוִין אוֹרֵי קאָוּנָעֶר אַלְט גְּעוּנָעַן צְוּעַלְךָ יִשְׁבָּה, ווען ער אַי נַאֲך דער רַאֲבִינְעָרְ-שָׁוֹל אַנגְעָקוּמוּנָע אַין דער מִירְעָרְ יִשְׁבָּה. וועדליג די טָאָגְטַעְגַּלְעַכְבָּשׂ שׂוֹעֲרִיקִיְּטָן אַין שְׁטוּב האַט ער זיך מִיט זיינ לְעַבְנָס-פֿרְאָקְטִיךְ גַּעֲקָנָט גַּלְיְיכָן צַו אַס דָּעַרְוָאָקְסָעָנָע. אַבעַר נַאֲך אַלְעַמְעָן אַיְן ער דָּאָך פֿאָרְט גְּעוּנָע אַ קִינְדָּה, אַון דָּאָס הָאָרֶץ האַט אַים גּוֹט גַּעֲקָלָאָפְט ווען ער האַט זיך אוֹוּעַגְעַזְעַצְטָט רַעֲכָנָעָן, ווֹאָס צַו טָאָן מִיט די פֿינְפ אַון זיבצעיך קאָפִיקָעַס, ווֹאָס דער משגיח אַין יִשְׁבָּה האַט אַים באַשְׁטִימָעַ אוֹיף דער וואָך.

די חַבְרִים הַאֲבָן אַיְם אַבעַר אוֹיסְגַּעַלְעַרְנָט: פֿאָר דִּירָה אַון קָאָכָן 20 קאָפִיקָעַס. אוֹיף בְּרוּיט 32 קאָפִיקָעַס, בְּלִיְבָּט נַאֲך גָּאנְצָעַ 23 קאָפִיקָעַס. קָעָן מעַן קוֹיְפָן פֿאָר 2 קאָפִיקָעַס אַ טָּאָג גְּרוּפָן, 3 קאָפִיקָעַס אוֹיף באָדָּר גַּעַלְט אַלְעַ פֿרְיִיטָאָג, 2 קאָפִיקָעַס דָּעַר וּוּשָׁיָּוָן, בְּלִיְבָּט נַאֲך אלְצָ 4 קאָפִיקָעַס אַ וּוְאָך. דערפונ קָעָן מעַן אַנְקָלִיבָּן אוֹיף צַו פֿאָרְדִּיכָּטָן די שִׁיך אַון צַו צִירְעוֹנָעָן די סְקָאָרְפַּעְטָקָעָס. נַאֲר אוֹיבָּס קָלְעַקְט נִיט, אַיְן דָּעַכְט צַו גַּיְינָא בִּיסְל אַיְן צְעִירִיסְעַנָּע שִׁיך אוֹיךְ. «דִּירָה אַון קָאָכָן» האַט גַּעַמִּינָט, אַו פֿאָר דָּעַם גַּעַלְט נַעַמְתָּ זִיך שְׁוִין דָּי בְּעַלְ-הַבִּיתְתָּע אַונְטָעָר אוֹיסְצָוְקָאָכָן אַ קְרוּפְנִיק פֿוֹן די גְּרוּפָן ווֹאָס דער יִשְׁבָּה-בָּהָר האַט גַּעַקְוִיפָּט פֿאָר זִין גַּעַלְט.

אין דָּעַם שְׁטִיגְגָּעָר לְעַרְנָעָן האַט זִיך דער נִיְּגָעְקוּמוּנָע בְּאַלְד אַיְינָה גַּעַוְוִינָט. מעַן פָּלָעַגְט אוֹיפְשְׁטִיאַן פֿינְפ אַ זִּיגְגָּעָר אַין דער פֿרִי אַון זִיך

זענן לערנען בי אכת. בי קאונגערן איין דאס קיין גאוינגע ניט געווען; ווען ער פלעגט באיגען גיין צום ברודער אין ראנגערא-ישול מאכון די לעקציעס. פלעגט ער אויפשטיין נאך פריער. פון אכת בי נין האט מען געדאונגט, און דערביי פלעגן זיך צו די צוויי הונדרט בחורדים אריני-שפארן איין קלויו נאך שטאטישע בעיל-ביביתים אויך. פון נין בי צען האט מען געהעסן אגביסן, אלץ איין דער זעלבער קלויו: ברויט מיט וואַסער. דענאנך האט מען זיך תיכף ווידער גענמען צום לערנען. ארום האלבן טאג פלעגט זיך באויזן דער משגיח און אוועקזען זיך זאגן דעם שייער.

די מער פעיקע און די וואָס האבן באגערט לערנען פלעגן זיך אויס-شمיען ארום דעם משגיחס שטעהנדער און זיך אינעהרן און זיינע רייד און אים איבערדייטן מיט א קשיה אדער אפפראגען זיינע א קשיה. די אנדערע האבן זיך געמאט ניט אינעהרן אויך — דעם משגיח האט עס ניט געארט.

פון צוויי בי פיר פלעגט מען גיין אפעסן דעם קראפוניק און אפרען זיך. פון פיר בי זעקס פלעגט מען וויטער לערנען, זעקס א זיגער דאונגען מנהה, נאך דעם ווידער לערנען, און נין א זיגער, נאך מעריב, פלעגט מען ארייניכאָפּן נאך א פֿאָר שעה לערנען.

ווײַיט ניט אלע ישיבה-בחורדים זיינען געווען עילויים. אבער אלע האבן דאס געוואָלט וווען, און דאס האט יעדערער געווסט, און עס זיינען פֿאָרָאָן המצאות ווי אָזְוִי צו ווען א בעסערער לערנער — א חוץ לערנען גופה. ווען קאונגער האט זיך א ביסל איניגעלעכט מיט דער חברה איין טאָקע ממש פֿאָסְטָן, ניט צו געמען אָפְּילָו קיין טראָפָן ווּאָסְעָר אין מוויל אָרֵין: דערנאנך בליבט מען אלין א נאכט אין בית-מדרש, מען עפנט דעם אָרוֹן-קָדְשָׁה, מען געט אָפְּרִתָּהָרָה אין האנט אָרֵין און אָזְוִי זיינט מען אָפְּ בֵּין אַיִן דער פְּרִי מיט א צעבראָכוּן האָרֶץ.

דער רצעעפט איין ניט קיין זיינט קלְאָרָעָר, נאך אָזְוִי האט זיך דאס קאונגערן געדענקט מיט א פֿוֹפְּצִיךְ יאָר שפְּעַטָּעָר. ער האט געקענטGANZ גוט לערנען, נאך אנדערע האבן געקענט נאך בעסער, און די אָמְבִּיצִיעָה האט אָים אויך געשטופט צו וווען אָן עילוי. ער האט קיינעם ניט אויס-

געוזאט און זיך אויך גענומען פאסטען, באטש ער האט זיין ער מורה געהאט צו בליבן איינער אליאין און בית-מדרש אין דער שעה ווען די מתים קומען אהין דאוונגען. אבער צו דעם איז סי ווי ניט דערגןגען, ווילל מערכ ווי דרייסיק שעה און עסן האט ער ניט אויסגעהאלטן.

האט ער באשלאָסן אַפְצּוֹתָן אָן אַנדְעָר זָאָר, ווּאָס דָּאָס הָאָט אַוִּיך געקענט הָעַלְפָּן צַו אַ גּוֹטָן קָאָפּ. ווּעָר עַס טָוקְט זִיך אָפּ עֲרָבּ יְוָמִיכְפּוֹר דָּרֵי הַונְדָּעָרֶת מִיטּ צָעֵן מַאֲלָא (ש"י ט"ב י"ל ו"ה רופט זיך דאס) אַין פְּלִיסְנְדִּיק וּוּאָסְעָר, דָּעַר קוֹיפְּט זִיך אַ זִּיכְרָוּן חָלֵק עַולְמִיכְהָבָא. דָּרְכִּי מַאֲכִן דַּי שְׂיִי טְבִילָות, אַין בַּי אִים אוּסְגָּעָקוּמָעָן, אַין גְּרִינְגָּעָר וּוּי פָאָסְטָן צְוּוִי מַעְתַּלְעָת אָן פָּאָרְבָּעָנוּגָעָן אַ נַּאֲכָת מִיטּ מִתִּים.

יְוָמִיכְפּוֹר אַין יְעַנְעַם יָאָר אוּסְגָּעָפָּאָלָן שְׁפָעָט. סְהָאָט שְׁוִין גַּעַכְאָפּט אַ פְּרָעָסְטָל בַּיְ נַאֲכָת, אָן דַּי שְׁמַאְלָעּ מִירָאָנָקָע אַין גַּעַוּעַן באַדְעָקָט מִיטּ אַ דִּינְעָם שִׁיכְטָ אַיִּינָ. אַבער קָאָוּנָעָר אַין אוּפְּגָעָשְׁתָאָנָעָן פָּאָרְפּּרִי, אָוּעָק צּוּמָ טִיכְלָ, אַוִּיךְ גַּיךְ אַרְאָפְּגָעָוּוֹאָרְפָּוּן דַּי בָּגְדִּים אָן זִיךְ אַפְּגָעָטָקָט מִיטּן קָאָפּ אַין אַיְזָיקָן וּוּאָסְעָר. סְאַיְן אִים גַּעַוְאָרָן גּוֹטְ קָאָלָט, נַאֲרָ ערְ הָאָט גַּעַהְאָפּט, אַזְ ערְ וּוּעַט פָּאָרְטָ דָּוּרְכְּפִּירָן וּוּאָסְ ערְ הָאָט זִיךְ פִּירְגָּעָנוּמָעָן.

אַבער מעָר וּוּי בַּיְ נִין טְבִילָות הָאָט ער נִיט דֻּרְצְיוֹגָן. זִין גּוֹחַ אַין גַּעַוְאָרָן בְּלוּי, סְהָאָט פָּאָרְכְּאָפּט דַּעַם אַטְעָם, אָן ער אַיִּזְ קִוִּים אַ לְעַזְ בְּעַדְיקָעָר אַרְוִוִּיס אַוִּיפְּן בְּרָעָג. ער הָאָט זִיךְ דֻּעְרוֹוֹאָרָעָמָט אַ בִּיסְל אָן צְוָגָעָבִיסָן. דַּעַם יְוָמִיכְפּוֹר הָאָט ער אַפְּגָעָפָּאָסָט מִיטּ לִיְּטָן גְּלִיךְ, אַבער אַוִּיךְ מָאָרְגָּן הָאָט ער בְּאַקְוּמָעָן אַזָּא וּוּיְטָאָג אַין בּוֹיךְ, אַזְ ער הָאָט נִיט גַּעַקְעָנָט אַיְנְשָׁטִין אַוִּיךְ דַּי פִּסְ אָן זִיךְ גַּעַמְוֹזָט צְוִילְיָגָן. סְהָאָבָן זִיךְ אַנְגָּעָהְיָיָבָן סְפָאָזָמָעָם, אָן ער הָאָט פָּאָרְהָלְכָט דַּי קָלְיוֹן מִיטּ וִינְעַ גּוֹעַזְיָעָן.

עַס אַיִּזְ גַּעַקְוּמָעָן אָן אַלְטָעָר פָּאָרְפָּעָטָסְטָעָר יְיָדָ, הָאָט זִיךְ קָאָוּנָעָר שְׁפָעָטָעָר דֻּעְרָמָאנָט, אַטְאָפּ גַּעַגְעָבָן אַיִּזְ בּוֹיךְ אָן פָּאָרְשָׁרְבִּין דַּי רְפּוֹאָה וּוּאָסְ מַעַן הָאָט שְׁוִין גַּעַוּסָט פָּוּן פְּרִיעָרָ: גַּעַהְאָקָטָעָ בְּאַנְקָעָס. אַיִּז אַ שעָה אָרוֹם הָאָט שְׁוִין דָּעַר רְפּוֹאָ גַּעַהְאָט אַיְנְגָעָשָׁנִין וּוּ מַעַן דָּאָרָף מִיטּ אַ גַּאֲלָמְעָסָעָר אָן צְוָגָעָלָאָזָט דָּרִיסִיק בְּאַנְקָעָס צּוּמָ בְּחָורָס גּוֹף. אָן וּוּאָס מִילְנַט אִירָ? אַיִּז צְוּוִי טָעַג אָרוֹם הָאָט ער זִיךְ שְׁוִין וּוּיְטָעָר גַּעַשְּׁאָקָלָט בַּיְ דָּעַר גְּמָרָא.

קיין דاكتאר איז ניט געוווען ניט נאר בי דער ישיבה, נאר אין גאנצן שטעהל בכלל. באנקעס — אַ מאָל פשוטע אָן אַ מאָל געהאקטע — זיבגען געוווען די אוניווערסאלע תרופה. פון דעסט ווועגן האט מען ווינזיך געקרענקט, באָטש די לופט אַין קלוייה זו אַ סְך בחרורים האָבן גענעכטיקט אויך איז געוווען דערשטייקט צו וווערן אָן באָטש געגעסן האט מען, וואָס געליטן פון ביסטענישן אָן נאָך אַויניע אַנטיקוּן, אַ גרויסער טיל בחוררים האָבן מען דופט, קדחת מיט כשרע פאָדעם. אַ גרויסער דאס האט זיך ניט גערעכנט פאָר קיין קרענק, האט קאוונער שפערטער אויפגעוואָרפן מיט בייטערקייט: ווועמען עס בייסט דער זאל זיך קראָצֶן געווונטערהייט.

אין אַ שטעהלשן בית-מדרש

אַיבערגעעריסן האט זיך קאוונערס לערדנען אין ישיבה איבער אָן אַומגעריכטן טראָף.

ニיט אַלע בחוררים פֿלעגן אַפֿעָסן זִיעָר אַנְבִּיסָן אַין קלוייז גֿופָא. טיל פֿלעגן זיך פֿונְגְּנְדְּעָרְגִּינְיָן אוּיר זִיעָרְ קְוֹאָרְטְּרִינְיָן. אַזְוִי ווֵי די קלוייז אַין צוּ שְׁחָרִית גַּעֲוֹעָן פֿוֹל מִיט דְּאָוְנְעָרָס, אַין גַּעֲוֹעָן אַ שאָנָס זיך אַרְיסְצִירְדְּ רָוקָן אַ בִּיסְל פֿרְעִיעָר אָן קִינְגְּנָעָר זַאֲלַ נִיט זָעָן. קִינְגְּנָעָר אַלְיִין פֿלְעָגָט אוּיר פון צִיט צוּ צִיט אַוְיסְנוֹצָן די גַּעֲלָגְנָהִיט.

איין מאָל בִּים סְוִיף פֿוֹן דְּאָוְנָעָן, ווּעָן קִינְגְּנָעָר האט ווִידָעָר אַ מאָל גַּעֲוָאָלָט זיך אַפְּטָרָאָגָן פֿאָר דָּעָר צִיט, האט עָר בְּאַמְּרָקְט, אָן דָּעָר מְשָׁנִיחָ גַּיט אִים אַ ווּנְקָה, עָר זַאֲל בְּלִיבָּן. נָאָכוּ אַוְיסְפִּיעָן האט דָּעָר אַלְטָעָר אִים צַוְּגָרְפָּן צוּ זִין שְׁתְּעַנְּדָרָה. נָאָד אַיְידָעָר קִינְגְּנָעָר האט באָוִיזן צוּ פֿרְעָגָן: «וּוֹאָס אַין, דְּבִי?» האט עָר גַּעֲכָאָפָּט אַ פְּאָטָש אָן באָק אָן אַ צּוֹוִיְּטָן אָן אַ דְּרִיטָן.

דָּעָר גַּאנְצָעָר עַולְם האט גַּעֲכָאָפָּט. דָּעָר אַלְטָעָר האט זִינְס אַפְּגָעָטָן, נִיט אַרְיסְגַּעַרְעַדְט קִינְיָן ווֹאָרט אָן אַיְוֹ אַוּוּק. קִינְגְּנָעָר אַיְז גַּעֲלִיבָּן נִיט טְוִיט נִיט לְעַבְעַדְיק. דָּאָס פְּנִים האט אִים גַּעֲפָלָאָט פֿוֹן ווַיְיִטְאָג אָן נאָך מְעָרָ פֿוֹן בּוּשָׁה. צִי האט עָר אַלְיִין גַּעֲוָוָסְט, פֿאָר ווּאָס דָּאָס קְוָמָט אִים? אַיְז זִינְעָ זְכָרָנוֹת האט עָר דָּאָס נִיט אַוְיסְגַּעַזְגָּט, עָר בְּאַשְׁרִיבָּט עַס אוּוִי ווֵי עָר פְּסָק ווּאָלָט אִים גַּעֲטָרָאָפָּן ווֵי אַ דּוֹנָעָר פֿוֹן לוּטְעָרָן הִימָּל. עָר האט

פון בידיע זייטן פלייט

זיך מער ניט געקענט באויזין פאר דיא שטעהלשב יידז, זאגט קאוזונער,
און באשלאסן אַוועקצופֿאָרְן פון דער מיר.

נאר וויהן פארט מען? קומען צוריק קיין ווילגע צו טאטע-מאמע
אויפֿן קאָפּ איז ניט מגילד. האט ער זיך דערמאנט אין אַ וויאַטן קרוב
אין שטעלל שטוויבּק, ניט ווית פון דער מיר. ער האט זיך נאָכְגַעֲפַרְעָגֶט,
ווײַ אַוִיַּמָּעֵן קומט אַהִי. האט זיך אויסגעלאָן אָז סְאיַז אַן גאנצָן פֿערְטָטָּ
האלבן רוסישע מיל פֿאָרְן אָז פֿאָר אַ גִּילְעָן ווּט אִים אַ בעַל-עֲגָלָה אַרְוִיפּ-
נעמען אויף דער בויד. געזאגט אָז געטאן.

אין שטוויבּק איז אַם טאקע געווען אַ סְד בעסער. קיין ישיבה איז
דאַ ניט געווען, זיינען געווען ווינצִיךְ פֿרְעָמְדָע לערנערס אין שטעלל. האט
ער זיך אַיְנְגַעַשְׁאָפּט פֿולְעָ זיבּן טָעָג. אלעָ טָאג אַפְּעָסָן, קאָטְשָׁבִי אַין מָאָל
צָו זָאת, אַין ניט פון די קלִינְיקִיטִין דערצָו אַין ער געווען אַין גאנצָן
פרְּרִי. זיינָן קוֹוָאָרטִיר אַין געווען דער בית-מדרש. ביַיְ נָאָכָט אַין ער דָא
געלעָן אויף דער באָנק, ביַיְ טָאג האט ער דָא געלעָרְטָן אָז שָׁוּם השגחה.
דאַס הִיסְטָמִיט מִיט אַנדְעָרָע ווּדְרָטָעָרָע, קלִינְיגָרָה האט ניט געקְוָקָט, צִי ער באַ
האלט ניט אַונְטָעָר דער גְּמָרָא קײַן טְּרִיףּ-פֿסְלָעָה השכלה-ביבּלָעָךְ.

די השכלה-צִיִּיט האט אונדְזָן אַיבְּרָעְגָּלָאָזָן דָאַס קְלָאַסִּישָׁע בַּילְד פֿוֹן
דעָם ישיבָה-יבָּחוֹר ווּאָס שָׁאָקְלָט זיך אַיבָּר דער גְּמָרָא, אָז אַונְטָעָר אַיר
באַהָאָלָט ער אַ טְּרִיףּ-פֿסְלָעָךְ. טָעָנְכִיש אַין דָאַס געווען אַן אוֹיסְגַעְפִּינְס אַינְס
אין דער ווּלְטָן, ווַיְילְד די גְּמָרָא אַין פֿאָלִיאָ-פֿאָרְמָאָט אָזָן די השכלה-
ביַיכְלָעָךְ האט מעָן געדראָקָט אַין קלִינְיגָרָה פֿאָרְמָאָטָן, צּוֹם גְּרוּסְטָן טְּיִיל נָאָר
קלְעָנְגָּר ווַיְיִהְיֵת אַ דּוֹרְבָּשְׁנִיטְלָעָךְ בָּוּה. נָאָר פֿאָר ווּאָס האט מעָן דָאַס
געדאָרָפּט באַהָאָלָטָן? יְצָחַק-בָּעָר לְעוֹנוֹנָאָז אָז גָּאָטָלָאָבָּעָר זיינָן געווען
פֿרְוּמָע יַדְזָן, אָז זַיְיַ אַיְזָן נָאָר גַעַגְנָגָעָן אַין אוֹיפּוֹוִיזָן, אַן אוֹיפּגְּעָלְעָרְטִיקִיט
קָעָן זיך אַיְנְלָעָבָן מִיטָּ פֿרְוּמִיקִיט. מָאָפּוֹס רָאָמָאנָעָן אָזָן די העברָעִישָׁע
שִׁירִים פֿוֹן דָעָם פֿעָרִיאָד זיינָן אוֹיךְ פֿוֹל געווען מִיטָּ לוֹיבָ אוֹיףּ גָּאָטָס
גְּרוּסָע ווּנְדָעָר. נָאָר די פֿאָרְשָׁטִיְיָעָרָס פֿוֹן דָעָר טְּרָאָדִיצִיאָנְגָּלְעָלָעָר יִדְישָׁעָר
מוֹרָא גַעַהָאָט, אָז זַאָל מעָן נָאָר דָעָם טְּיוּיָול גַעַבָּן דָעָם קלִינְיָעָם פֿינְגָּעָר,
וּוּטָ ער ווּלְעָן די גָּאנְצָעָהָאָט.

קָאָוָנוּרַ האָטַ טָקָעַ אוִיסְגָּעָנוֹצֶטַ, וְוָאָסַ אֵיןַ שְׁטוּבִּיךְ קָוָקָטַ מַעַןַ אַיִם
נִיטַ נָאָרַ, עָרַ האָטַ נָאָרַ דָּעַרַ מִירַ גַּעַהָאָטַ דָּעַרְשָׁמְעָקָטַ, אוֹ עָסַ אֵיןַ
פָּאָרָאָןַ אַ וּוּלְטַ מַחְזַיַּדְעַרַ גַּמְרָאַ, אָוֹןַ אָפְשָׁרַ האָבָןַ דִּיַּ אַנְפִּירְעָרָסַ פָּוָןַ דָּעַרַ
יִשְׁבָּהַ זִיךְיַ גַּעַהָאָטַ דָּעַרְוּסָטַ, אוֹ עָרַ פָּאָרָקְעָרְעוּסָטַ זִיךְיַ אַוִּיפַיַּ אַ קְרוּמָעַןַ
וּוּגַגַּדַּעַ. דָּאַ אֵיןַ שְׁטוּבִּיךְ האָטַ עָרַ זִיךְיַ נָאָרַ מַעַרַ אַרְבִּינְגָעַלְיִעָנַטַ אֵיןַ דִּיַּ בִּיכְלָעַדַּעַ.
דִּיַּ וּוּרְקָוָגַגַּ פָּוָןַ דָּעַרַ השְׁכָלָהַ אֵיןַ נִיטַ אַוִּיפַיַּ אַלְעַ יִשְׁבָּהַ-בָּחוּרִיםַ גַּעַדַּ
וּוּגַגַּדַּעַ זַעֲלִיבִּיקָעַ. גַּעַוְוָעַןַ אַזְוִינָעַןַ, וְוָאָסַ וּיְ נָאָרַ זַיְיַ האָבָןַ דָּעַרְשָׁפִּירַטַ «דִּיַּ
נִיעַ וּוּינְטַןַ», זַיְנָעַןַ זַיְיַ אַזְוִיַּ וּיְיַ עַלְקְטָרְיוּרַטַ גַּעַוְוָאָרַןַ. מִיטַ אַ מַאלַ אֵיןַ
זַיְיַ אַרְאָפְגָעָפָאָלַןַ וּיְ שַׁוְפָןַ פָּוָןַ דִּיַּ אַוִּיגַןַ; זַיְיַ האָבָןַ דָּעַרְוָעַןַ, אַזַּיְלָקַ אֵיןַ
לָעַבָּןַ אֵיןַ אַוִּיפַיַּ יַעַנְעָרַ זַיְמַטַ, בַּיַּ דִּיַּ «אַוִּיפָגְעָלְעָרְטָעַ», אַזַּיְיַיְ האָבָןַ אַוְוָעַךְ
גַּעַוְוָאָרְפָּאָןַ דִּיַּ גַּמְרָאַ אַזַּוְיַ אַזְוִיַּ טְרָאָגִישַׁ. קָאָוָנוּרַ האָטַ נִיטַ
אַיְבָּרְגָעָלְעָבָטַ דָּעַםַ אַיְבָּרְבָּרָאָךְ אַזְוִיַּ טְרָאָגִישַׁ. דִּיַּ בָּחוּרִיםַ אַזַּעְמָרַ
וּוּגַגַּדַּעַןַ שְׂוִיןַ גַּעַוְוָעַןַ אַ בִּיסְלַ «גַּעַכָּאָפַטַ אֵיןַ דָּעַרַ מִירַ,
אַוִּיפַיַּ אִיםַ מִיטַ הַתְּפָלוֹתַ: צַיַּ אֵיןַ טָקָעַ אָמָתַ, אַזַּדוֹ בִּיסְטַ גַּעַוְוָעַןַ אֵיןַ
דָּעַרַ דָּאַבְּיָנְעָרְ-שְׁוֹלַיַ? צַיַּ אֵיןַ טָקָעַ אָמָתַ, אַזַּדוֹ דָּוַ האָסָטַ אֵיןַ וּוּילְגַגַּדַּעַןַ
מִיטַ דִּיַּ אַיְגָעָנַעַ אַוִּיגַןַ דָּעַםַ גַּרְוִיסַןַ מַשְׁכִּילַ שְׁמוֹאַלְיִיאָסָלַ פִּינְעָןַ?

בַּיַּ קָאָוָנוּרַ אֵיןַ גַּעַוְוָיַסַ גַּעַוְוָעַןַ אַגְּגָעָלִיגַטַ, וְוָאָסַ עָרַ האָטַ מִיטַ וּוּאָסַ
זִיךְיַ צַוְ בָּאָרִימָעַ, אַבָּעַרַ זַיְיַעַרַ גַּרְוִיסַעַ פָּאָרְאִינְטָעָרְעִיסְטְּרִיקִיטַ האָטַ עָרַ
נִיטַ אֵיןַ גַּאנְצַןַ פָּאָרְשָׁטָאָנָעַןַ, בַּיַּ אִיםַ אֵיןַ דָּעַרַ רִיסַ אֵיןַ יַעַנְעַטַ מַאְמָעַנַט
צַוְשָׁנַןַ דִּיַּ צַוְיַיַ וּוּלְטָןַ נִיטַ גַּעַוְוָעַןַ אַזְוִיַּ שְׁאָרְפָּעָרַ: אַטַ אַיִןַ זַיְןַ טָאָמָעַ אֵןַ
אַלְטְפָּרְעָנְקִישָׁעַרַ יַדַ אַזְוִיַּ זַיְןַ בָּרוּדָעַרַ אַזְוִיַּ אַוִּיפָגְעָלְעָרְטָעַרַ, אַזַּוְיַ כָּאָטָשַׁ זַיְיַ
זַיְנָעַןַ וּוּיַיַטַ אַיְנָעַרַ פָּוָןַ צַוְיָוִיטַןַ, אֵיןַ עָרַ אַבָּעַרַ נַעַנְטַ מִיטַ בַּיְדַןַ. עָרַ
הָאָטַ צַוְ בִּיסְלָעַרַ גַּעַזָּאָפַטַ אֵיןַ זַיְדַ דִּיַּ אַיְנָדְרוֹקַןַ פָּוָןַ דִּיַּ הַשְּׁכָלָהַ-בִּיכְלָעַןַ.
אַבָּעַרַ עָרַ אֵיןַ גַּעַבְלִיבַןַ בַּיַּ דָּעַרַ גַּמְרָאַ, אַזַּאוֹנַ בָּאָךְ מִיטַ יַאָרַןַ שְׁפָעַטָעַרַ האָטַ
עָרַ אַפְגָעַהִיטַ אַלְעַ מִצְוֹותַ. שְׁפָעַטָעַרַ אֵיןַ גַּעַקְוּמָעַןַ אַ צִיִּיטַ, וּוּגַגַּדַּעַןַ קָאָוָנוּרַ
הָאָטַ גַּעַגְעַבַןַ אַזְוָאָ טְרָאָסַקַ אֵיןַ טִירַ, אַזַּוְעַלְעַדַןַ זַיְגָעַןַ גַּעַפְלוֹיָגַןַ פָּוָןַ דִּיַּ
טִישָׁוֹןַ: אַבָּעַרַ דָאָסַ אֵיןַ שְׂוִיןַ גַּעַוְוָעַןַ אַ טְרָאָסַקַ נִיטַ קָעָגַןַ דָעַרַ אַלְטְ-יִידְיִישָׁרַ
פְּרוֹמְקִיטַ, נָאָרַ קָעָגַןַ דִּיַּ מַשְׁכִּילִיםַ גּוֹפָאַ, עָרַ אֵיןַ גַּעַוְוָעַןַ אַ בִּיסְלַ אַיְבָּעַרַ
צְוֹאָנְצִיקַ, וּוּגַגַּדַּעַןַ עָרַ האָטַ זִיךְיַ שְׂוִיןַ אֵיןַ דִּיַּ מַשְׁכִּילִיםַ אַוִּיךְ אַנְטְוִוִשַׁתַ.
נָאָרַ לְאָמִירַ נִיטַ כָּאָפַןַ דִּיַּ פִּישַׁ פָּאָרַ דִּיַּ נְעַזַּ: דָעַרְוּיַילַ הַאָלָטַ נָאָרַ
אוֹרִיַ קָאָוָנוּרַ בַּיַּ בְּרִ-מִּצְוֹתַ.

א קלוייניק פארקופט זיך אויף יונער זייט פלייט

זו בר-מיוצאה איז אורי קאונגער צוריינגען צוקומען, פון זיין אַרומפֿאָרָן איבער דִּישְׁבּוֹת, קיין ווילנע. די פָּאָמִילְיעָן איז קיין עַינְהֶרְעָן אלֵץ גַּעַז וואקסן, אלָעּ צוֹוִי יָאָרְ פְּלָעְגְּטָן צֻקּוּמְעָן אַ קִינְדָּן. קיין פְּרָנְסָה איז נִיט צָוְגְּעַלְמָעָן. אַבָּעָר דָּעָר טָاطָעָן איז גַּעֲוָאָרָן אַוְיסְגַּעְדָּאָרָט וּאַ שְׁפָעְנְדָּל, די מאָמָע איז גַּעֲוָאָרָן אַלְץ בִּיזְעָר אָונָן בִּיזְעָר.

אנְדָּעָרָע טָاطָעָן האָבָּן אַפְּגַּעַגְּבָּן זַיְעָרָע קִינְדְּעָרָע צַו בְּעַלְ-מְלָאָכָּות. אויף קיין גְּרוֹסְעָ גְּלִיקְוָן האָט וִיך אַ בְּעַלְ-מְלָאָכָּה נִיט גַּעֲקָעָנְטָן רִיכְטָן, מַעַר וּוֹי צַו אַשְׁטִיקָל בְּרוּתָה האָט עַר וִיך אַינְנָה בְּעַסְטָן פָּאָל נִיט גַּעֲקָעָנְטָן דָּעָרָיָן. אַבָּעָר דָּעָר דָּעָם טָاطָן איז כָּאָטָש גַּעֲוָאָרָן אַ בִּיסְלָן גַּרְנְגָעָר, וּוַיְיל דָּאָס יִנְגָּלְהָ האָט נִיט גַּעֲבָעָטָן עַסְן — דָּעָר בְּעַלְ-הַבִּיתָה פְּלָעְגָּטָן צְוָנְעָמָעָן דָּאָס לְעַרְנִינְגָּל מִיט קָעָסָט אָונָן וּוּוִינְגָּגָן. הַירְשָׁ קָאָוְנְגָּרָה האָט אַבָּעָר גַּעַהְאָט הַעֲכָרְעָרָע פְּלָעְנְגָּרָה אַרְזְעָנְגָּלָה. מִיט אַיְינְגָּם. שָׁאָלָן, אָיז עַר גַּעַוְעָן דָּוְרְכְּגַּעְפָּלָן — עַר אָיז אַיְפָּן וּוֹעַג פָּוֹן דִּי אַוְיפְּגַּעְקְלָעְרָטָן דָּאָס אָיז נִיט גַּעַוְעָן קִינְיָן סְגָּלוֹה צַו טָאן אַ גּוֹטוֹן שִׁידְרָק מִיט דִּי אַנְדָּעָרָע קִינְדְּעָרָע, אַבָּעָר עַס אָיז פָּאָרָט גַּעַוְעָן אַ האָפְּגָּנוֹנָגָן, אַ וּוֹעַן דִּי בְּחָוִרִים וּוּלְזָן זַיְן לְעַרְנְדָּרָס וּוּטָמָעָן זַיְן נְעָמָעָן פָּאָר אַיְדָּעָמָס אַיְן פְּאַרְמְמַעְלְבָּכָּעָ מְשָׁפְּחוֹתָן. אַיְזָק, אַ צְׁוּיְינְטָעָר בְּרוּדָעָר אָוָרִים, אָיז שָׁוִין טָאָקָע גַּעַשְׁתָּאָנָעָן אַיְן שִׁידְוּכִים.

וּוָאָס פָּאָר אַ מַעַמֵּד מִישְׁטִינָס גַּעַזְאָגָט עַס אָיז גַּעַוְעָן אַיְן שְׁטוּבָה קְעָן מַעַן וּוֹעַן פָּוֹן אַזָּא פָּאָל, וּוָאָס קָאָוְנְגָּרָה האָט אַיְם גַּעַדְעַנְקָט מִיט אַ הַלְּבָן יָאָרְהַוְנְדָעָרָט שְׁפָעְטָרָה.

עַס אָיז אַיְן אַ נָּאוֹנוֹן וּוֹיְדָעָר גַּעַבְוִירָן גַּעַוְאָרָן אַ קִינְדָּה, נָאָר אַיְן דָּרְרִי טָעַג אַרְום אָיז דָּאָס עַוְפְּלָעָל גַּעַשְׁטָאָרָבָן. דָּעָר טָاطָעָן אָיז אַוְזָעָק אָונָן אַיְן אַ פָּאָר שְׁעָה אַרְום גַּעַקְוּמָעָן מִיט צְׁוֹוִי חַבְּרָה-קִידְשָׁאִיְיָהָן וּוָאָס הַאָבָן גַּעַדְאָרָפָט אַרְוִיסְטָרָאָגָן דָּעָם בְּרִמְיָהָן. נָאָר וּוֹעַן עַר אָיז אַרְיָה אַיְן שְׁטוּבָה, האָט עַר דָּעְרָהָרָט אַ פִּישְׁטָשְׁעָרָיִי.

— אָוי, וּוֹי אָיז צַו מִיר, צְׁוִיקָן אַפְּגַּעַלְעַבְטָן — האָט עַר אַ גַּעַשְׁרִי

גַּעַטָּאָז אָונָן אַיְן גַּעַבְלִיבָּן בְּלִיְיךְ וּוֹי דִּי וּוֹאנְטָן.

קיין שָׁוּם נֵס פָּוֹן חַהְיָהָתִים אָיז נִיט גַּעַשְׁעָן. די גַּעַוְיְנְגָּרָין האָט גַּעַהְאָט גְּרוּס וּוַיְיטָאָג פָּוֹן צְׁוֹפְּלָס פָּוֹן מִילָּה, אָיז דִּי באָבָע אַוְעַקְגַּעְלָאָפָן אָונָן האָט גַּעַבְרָאָכָט אַ הַינְּטָל «אַוִּיךְ אַפְּצְוּזְיָגָן». גַּראָד אַיְן דָּעָר דָּגָע וּוֹעַן

דער טاطע איז אריין אין שטוב, האט דאס הינטל א פישטשע געטאָן,
האט דער טاطע געמיינט, אוּס איז דעם קינדס קול.
מען קען זיך אוייסמאָלן דעם דלוֹת און די געדrikטיקיט פון אָז
יידן ווי הירש קאָונער, אוּבָּר האט געקנטן אָזוי פֿאַרץיטערט ווערָן
פֿון געדאנק, אוּזְּין קינד איז נִיט געשטאָרבָּן.

טריבָּ און פֿאַרְאָומֶערָט האָבָּן זיך געצְוִיגָּן אוּרִי קָאוּנְגָּרָס טָאגָּ. פֿוֹז
פרֵי בְּיוֹ שְׁפָעָט אָזָּן עַר גַּעֲזָוָס אָזָּן קָלוֹזָוָי בְּיִ דָּעָר גָּמָּרָא. אַנדְעָרָע בְּחוּרִים
זַיְנָעָן אָפָּשָׂר גַּעֲזָוָן גַּלְּיקָלָעָד בְּיִ אָזָּא לְעָבָּן, נָאָר אִים האט גַּעֲנָמָעָן
צַיְעָן עַרְגָּעָץ אַנדְעָרָש. אָזָּן דָּא אָזָּוָי שְׁוִין נִיט אַנְגָּעָגָעָן צַוְּ האָלָטָן די
הַשְּׁכָּלָה-בְּכָּלָעָן אָונְטָעָרָן סְפָּר. סְאָזָּי גַּעֲזָוָן בְּרוּרְהַשָּׁם וּעְרָסְאָלָאָכָּ
טוֹנָג גַּעֲבָּן. דָּעָר טָاطָע אָזָּן דָּעָר בְּרוּדָעָר אִיזְוִיךְ פְּלָעָגָן נִיט זְשָׁאָלָעָוָעָן
קִיְּין פְּעָטָשָׂ, אוּבָּר זַיְ פְּלָעָגָן כָּאָפָּן דָּעָם בְּרִ-מִּיצְוָה-בָּחָור בְּיִ אַטְּרִיףָּ
פְּסָול בְּיכָּלָל: אָזָּן טָאָמָעָר האט עַר גַּעֲפָרוֹזָות לִיְיָעָנָעָן אָזָּן דָּעָר הַיָּם, האט
די מָאָמָע אַוְיךְ גַּעֲהָאָט אַ גַּעֲזָוָנָטָעָן האָנָּט.

גרָאָד האט אִים אִיצְּטָא, מְעָשָׂה שְׁתָן, גַּעֲנָמָעָן צַיְעָן צַוְּ דיַּהְשָׁכָּלה-
בְּכָּלָעָד, נָאָךְ שְׁטָאָרָקָעָר וּוּיְפְּרִיעָר. דָּוָרָק זַיְיִ האט עַר גַּעֲהָעָרָט דָּעָם אָפָּ
קָלָאָגָן פֿוֹן אַ נִּיעָרָ וּוּלְעָלָט, אָזָּן וּוּיְאַלְעָלָה האט דָא אַוְיךְ דָאס וּוּיְעָטָ
דָאס פְּרָעָמָדָע גַּעֲהָאָט אַלְעָלָה חָנָעָן. אַ פְּאָרָ הַוְּנָדָעָרָט טְרִיטָּיָּ פֿוֹן זַיְיִ אַוְיךְ רָאָגָ
בְּרִיטָעָ אָזָּן דִּיְתְּשָׁע גָּאָס, האט אָזָּן רָאָתָהָיוֹ גַּעֲשָׁפִילָט אַ פְּוּלִישָׁעָר טָעָאָ
טָעָר. נָאָר גַּעֲנָטָעָר צַוְּ זַיְיִ, נָאָר אַיְדָעָר מְעָן דָּעָרְגִּיטָּ צַוְּ דִּיְתְּשָׁעָ
גַּעֲזָוָן דָּעָר פְּרִיצְיָשָׁעָר קָלוֹבָּ. אָוֹנוֹטָ פְּאָרָ אָוֹנוֹטָ פְּלָעָגָן זַיְיִ דָּאָרָטָן צְנוּנִיפָּ
פְּאָרָן קָאָרָטָן אָזָּן עַלְגָּאנָטָעָ דָּאָמָעָן אָזָּן זַיְדָעָנָעָן קָלִידָעָרָ פְּלָעָגָן זַיְיִ
דָּאָרָטָן בָּאוּיָיָן אַוְיךְ אַ רָּגָע אָזָּן פְּאָרָשָׁוֹנָדָן וּוּרְוָיָן אָזָּן טְוִיעָר אָזָּן פֿוֹן
די הַעַל בָּאַלְיוֹכְטָעָן פְּעָנְצָטָעָר האט זַיְקָ גַּעֲטָרָאָגָן מְזָוִיקָן. אַט דָאס אָזָּ
לְעָבָּן אָזָּן דָּוָרָק הַשְּׁכָּלה קָעָן אַ יְדִישָׁעָר בְּחָור זַיְקָ אַוְיסְלָעָרָנָעָן שְׁפָרָאָן
אָזָּוי וּוּיְיָדָן אָזָּן דִּיְתְּשָׁלָאָנָד אָזָּן צְקוּמָעָן צַוְּ בִּילְדוֹגָן אָזָּן אַוְיךְ גַּעֲנִיסָּן
פֿוֹן דָּעָר אַלְמָעָנְטָשָׁלָעָכָּעָר קוֹלְטָוָר. אָזָּן עָרָ, אוּרִי קָאוּנָעָר, דָּאָרָף דָאס
זַיְצָן אָזָּן קָלוֹזָן אָזָּן לְעָרָנָעָן, צַיְיָ מְעָן מְעָגָעָסָן אָזָּן אַיְיָ וּוּאָס אַ הָוָן
הָאָט גַּעֲלִיגָּט אָוָם יוֹמָ-טָוב: צַיְיָ מְעָגָעָמָעָן נִיצְּנָן אַ פְּלִישָׁקָן טָאָפָּ אַוְיךְ עָסָ
בִּים אַנְשָׁרִיבָּן אִים אָזָּן קָאָטָש אָזָּן אָוֹת גַּעֲזָוָן אַיְבָּרָגָעָפָּרִיטָּ; צַיְיָ טָוָגָ

פון בידע זייטן פלוט

די מצה, אויב אין טיג איז אריינגעפאלן אַ קערנדל זאָלץ... וואס ארט
אַים די איי, דער טאָפּ, דער גט און די מצה? ער וויל לעבן מיט ליטן
גלאַיד!

היאנעם זיינען מיר אלע גרויסע מבנים אויף דער השכלה. מיר וויסן,
או זי איז געווען נאַיוו, או זי האָט ניט געווען די גוטע זייטן פון טראדי-
ציאָנוּלן יידישן לעבן און האָט זיך אַיינגעערעדט מיט קינדערשר התפעלות,
או איז דער פרעמה, ביי "זויי", איז אלץ שיין און גוט און ליכטיק. אויך
וויסן מיר היינט, וואס דיטשלאָנד. דאס אַויפֿגעקלערטרע און געבלעדטע
לאָנד, איז וועלכּן יידן האָבּן זיך געשפיגלט, האָט אַפְּגעטָאנַן, איז קאֹונֶערט
ווילנע און איז גאנַץ אַיראָפּעּ, מיט יידן איז הונדערט יאָר אַרום נאָך
קאֹונֶערט קומען אויף דער ווועלט און אוֹזֶן "אַויפֿגעקלערטרע". אַבער
דעָרְבִּי געהאט פונקט דעם זעלכּן גורל ווי "נייד-אַויפֿגעקלערטרע". אַבער
ווי אַזוי האָט קאֹונֶערט דאס געקָאנַט פֿאַרְוִיסּוּעַן די וואס
בכל דאס געקָאנַט פֿאַרְוִיסּוּעַן די וואס האָבּן געטראָכּט אַין פֿאַלְטִישׁע
טערמִינְעָן האָבּן געווען, או איז האָלָאנַד און איז פֿרָאנְקְרִיךְ אַין טיל
דייטשישׁע מלוכות האָבּן יידן זיך אַ נעם געטָאנַן צו בילדונג, האָבּן זוי
שוין געקרָאנַן בּֿירְגְּעַרְעַכְּט אַבער זיך שטִיעָן אוּפּן שׂוּעָל פון עמאַנְצִי-
פאָצִיעַ. אַין רוסלאָנד ווידער האָלָטן זיך יידן ביי זיינְר אלטָן דָּרָ אַון
מען גיט זיך ניט קֵין רעכְטָן: האָבּן די "בעָרְלִינְטְּשִׁיקָעַס" געמיינט, אוֹ מעַן
דאָרָף דָּאָר זיך אַ בלְינְדְּרָ אַיִּיךְ נִיט צו זעַן, וואס עס אַיִּיךְ דערפּון גַּעַ-
דרוֹגָעָן. אַין די יונְגָע בחורדים וואס האָבּן זיך געצְיוּגָן צו השכלה האָבּן
זיך גָּאָרְנִית אַרְיִינְגָעָטָאנַן אַזְוִי טִיף אַין באָטְרָאַכְּטוֹנוֹגָעָן. זיך האָבּן נאָך גַּעַזְוּן,
או אַין פֿרִיצְיָהן קְלוּב אַיז לְיכְטִיךְ אַין קלְיוּז אַיז פֿינְצְטָעָר. אוֹ די
ברְיִיטָע גַּסְסָ, ווֹ דער טְעַטְּעָר שְׂטִיטִיט. אַיז רְחֻבּוֹתְדִּיךְ אַין די יִדְיִישׁ
גַּס אַיז שְׁמָלָל. ביי זיך האָט מעַן גַּעַזְוּן פֿאַרְאָדוֹן אַון בְּלָעָלָר אַון פֿאַרְשְׁטָעָ-
לְוֹגָעָן, ביי אַוְגָדוֹן אַיז אלץ קלְיִין, אלע שִׁמְחוֹת שְׁפִילָן זיך אַפּ אַין קְרִיּוֹן
פון דער אַיְגְּעַנְעָר מְשִׁפְתָּהָה. ביי זיך אַון שְׁטוּבָ.

נאָר צוּווִי פֿאַרְוִילְוָגָעָן זיינְעָן גַּעַזְוּן וואס האָבּן אַרְיִינְגְּעַצְוִיגָן אַ
גרְוִיסְן עַולְם, מעַן פֿלְעָגָט גַּיְן הָעָרָן אַ מגִּיד, אַין דער עִיקָּר — שבת אַון
יִם-יִטְוֹב פֿלְעָגָט מעַן גַּיְן אַין דער גְּרוֹיסְעָר שְׁוֵיל אַון הָעָרָן דָּעַם חָנוּ מיט
זִינְגָן מְשֻׁוְרָרִים.

גראָד האָט זוילגעַ דעמאָלט באָקומוּן אַ נײַעַם חֹן — דער «לאָמוּזער» האָט מעָן אִים גַּעֲרוֹפָן. עַל טַעַר לִיטַּה האָבָּן גַּעֲזָאָגָט, אוֹ מעָן דָּאָרָף נִיְּטָן קִיְּין נִיסְּהָן, אוֹ דָּעָר אַלְטָעָר חֹן אֵינוֹ אָוֵיךְ גּוֹט. אַבָּעָר דִּי יִנְגַּעַר בְּעַלְיָה-בְּתִים, וְאָס צַוְּוִישָׁן זַיְיַינְגָּן שְׂוִין אוֹידָר גַּעֲוֹעַן «בְּעַרְלִינְשְׁקָעָס», האָבָּן זַיְקָ אַינְגַּעַשְׁפָּאָרט אָוֹן אַוִּיסְגַּעַפְּרָט. אָוֹן דָּעַרְגָּאָךְ זַיְיַינְגָּן אַלְעָ גַּעֲוֹעַן צַוְּרָ פְּרִידָן. דָּעָר לאָמוּזָר חֹן האָט אָזֶוִי אַוִּיסְגַּעַנוּמָעָן, אוֹ מעָן האָט גַּעֲמִינָן, אוֹ דִּי וּוּנְגָּט פָּוֹן דָּעָר גַּרְוִיסְטָר שָׁוֹל וּוּלְזָן צַעַשְׁפָּאָרט וּוּרָן. האָט קָהָל באָ שְׁלָאָסֶן צַוְּמָאָכָּן אַ שְׁטִיקָל גַּעֲשָׁעָפָט אָוֹן גַּעֲנוּמָעָן אַרְיִינְלָאָזָן אוֹיף בִּילְעָטָן, פָּוֹן צַעְן בֵּין צַוְּאָצְּנִיךְ קָאָפִיקָעָס אַ בִּילְעָט.

דאָס אִיְזָ דָעַמְאָלָסֶט גַּעֲוֹעַן אַ נִּשְׁקָשְׁהַדִּיקָע מַטְבָּע, אַבָּעָר מִיר וּוִוִּיסְטָן דָּאָר: אַ יִיד וּוּעַט באָדִיָּיְ פָּוֹן מוֹיְל אַפְּרִיסְן, אַבָּי הָעָרָן אַ גּוֹטָן חֹן. אָוֹרִי קָאוּנוּרָאָלִין פְּלָעָגָט אָוִיךְ זַיְיַינְגָּן בִּילְעָטָן אַפְּשָׁפָּאָרָן אַיְן מַשְׁרָ פָּוֹן אַ פָּאָרָחָדָים פָּוֹן דִּי אַיְצְּזִיךְעָ גַּרְאָשָׁן וְאָס דָּעָר טָאָטָע פְּלָעָגָט אִים גַּעֲבָן אַלְעָ תָּאָג אָוִיךְ אַנְבִּיאִיסְן.

דאָס זַיְיַינְגָּן גַּעֲוֹעַן דִּי אַיְצְּזִיךְעָ עַפְנָטְלָעָכָע אַרוֹיסְטְּרָעְטוֹנָגָעָן, פָּוֹן וּוּלְכָעָ קָאוּנוּרָאָלִין דִּי טַוִּינְטָעָר בְּחוּרִים פָּוֹן זַיְן גַּרְאָה, האָבָּן גַּעֲנָאָסָן. עָר האָט גַּעֲוֹעַן אִין דִּי גַּאֲסָן אַפְּשִׁין וּוּעָגָן טַעַטָּעָר וּוּעָגָן צִירָק, וּוּעָגָן מַאֲסָקָאָרָאָדָן, אָוֹן אַ דָּאָנָק זַיְיַינְגָּן לְעַרְגָּעָן אַיְן דָּעָר רַאֲבִינְעָרִישָׁוֹל האָט עָר גַּעֲקָעָנָט דָּרְכְּקָרִיבָן דָּרְכָן הָאָרָבָּן, פְּרָעָמְדְּשְׁפָּרָאָכִיכָּן טַעַקְסָט. וְאָס אִיז דָּעָר חִידְשָׁה, וְאָס עַס האָט גַּעֲנָאָגָט אִין אִים אָוֹן גַּעֲצָוִיגָן? לְעַת־עַתָּה אִיז נַאֲדָר דָּעָר צַוְּיָם גַּעֲוֹעַן אַ פָּעַטְעָר אָוֹן דָּעָר קָאָפָה האָט אַיְבָּרְגָּעְחוֹזָרָט וְאָס גַּאֲטָה האָט גַּעֲבָאָטָן אָוֹן וְאָס גּוֹטָעָ אָוֹן פְּרוֹמָע לִיטָה הִיסְּן: דַּעְרָ סָאָטָע עַולְמִיחְוָה אִין נִיטָּפָאָרָה. אַבָּעָר מִיטָּפָעָטָע יָאָר שְׁפָעַטְעָר האָט זִיךְרָ דִּי אַגְּגָעָקְלִיבָּעָנָע בְּעַנְקָעָנִיש נַאֲדָר דָּעָר פְּרָעָמָד אַרוֹיסְגָּעָרִיסְן אַוְיפָּן אַיְבָּרָה פְּלָאָד אָוֹן אִיז פָּאָרְקָעָרָט גַּעֲוֹאָרָן אִין אַ שְׁינָאָה צַוְּאָלִיךְ וְאָס אִיז הִימִּישָׁ...

כאָפָעָר אָוִיךְ דִּי וּוּלְנָעָר גַּאֲטָן

מיְרָהָלָטָן אִיצְטָ בֵּי דָעָר צִיְּתָ פָּוֹן דָעָר קָרִימָעָר מַלְחָמָה, דִּי גַּסִּיסָהָה יָאָרָן פָּוֹן נִיקָּאָלִי דָעָם עַרְשָׁתָנוֹס דַּעֲגִירָוָנָג. מעָן האָט אִין לְאָנָד נִיטָה גַּעֲוֹוָסָט קִיְּין סָד וּוּעָגָן דָעָם, וְאָס עַס טָוָט זַיְקָ אַוְיפָּן פְּרָאנְסָט, אַבָּעָר אוֹ רַוְּטָלָאָנָדָט כָּאָפָט מְפָלוֹת האָט מעָן גַּעֲוֹוָסָט. אָוֹן אוֹ נִיקָּאָלִי דָאָרָף נַאֲדָר זַעֲלָנָעָרָס האָט

מען אלין גזען. ווילנער קהיל האט אויך געארבעט מעשימים כדי צוניפֿ-
קריגן דעם סכום זעלגערט, ואס מען האט פון אים געפֿאדערט. פון יענער
צייט איז בי קאונגערן פארבילבן איז זכרון איז מאן איבערלעבונג:

אויך איינעם פון די לעבעדיקסטע זונקלען פון שטאט, ראג דיטשע
און טראקער גאָס, האט א געזונטער יידישער יונגערדמאָן זיך שטאָרַק
געאמפֿערט מיט א זעלגעטל. עס האט זיך באָלַד אַפְּגַעַשְׁטַעַלְט אָן וּלְמָן.
אַרְדִּיסְגַּעֲוִוִּזְן האט זיך, אָן דער ייד איז אַקְּרַשְׁת אַנְטְּלַאַפְּן פון אַקְּזָאַרְמָעַ
ווען האט געהאלטן די „פֿאַיְמַעְנִיקָּעַס“, דער זעלגער איז דָּאַרטָּן געַ-
שְׁטָאַגְּנָעַן אויך דער וואָך; ווען ער האט באָמְעַרְקָט, אָן דער יידישער בחור
אנְטְּלוֹיפְּט, איז ער אים נאָגְעַלְאַפְּן אָן אַיִם גַּעֲבַעַטְן רְחִימִים, אָן ער זאל
אַיִם נִיט אַמְּגַלְּקְלָעֵךְ מַאֲכָנוּ אָן זָאַלן זיך אַמְּקָעָרְנוּ אַיִן קָאַזְאַרְמָעַ.

דער בחור האט אַבְּעָר, פֿאַרְשְׁטִיטִיט זיך, ווינצְקָעָר גַּעַלְעַרְט וועגן
דעם זעלגערט טובה זיך וועגן זיך אלין. ער איז געוווען בליך זיך דער
טוּמִיט, גַּעַרְקִיטִיט מיט די צַיִן אָן שְׂוִין גַּעַוּעַן אוּפִין שְׂרוֹנוֹג צוּ לְוִיפְּן
וועיטער. איז אַבְּעָר אַגְּגַעְקּוּמָעַן אַ צְוִוְּיְתִּיעַר זעלגער אָן אַיִם פֿאַרְשְׁטַעְלְט
דעם וועגן. נאָר בִּידְעַ צְזָאַמְּעַן האָבָּן אויך נִיט גַּעַקְאַנְט אַוְעַקְשְׁלַעְפְּן דעם
שְׁטָאַרְקָן יונגעַן-מאָן.

דערויל איז דער עולם נִיגְעַרְקָע גַּעַוְאָרְן אַלְעַן גַּרְעַסְעַר. אַנְטְּלוֹיפְּן
איַן שְׂוִין אִיצְט גַּעַוְעַן אַמְּגַלְּקְלָעֵךְ. האָט דער אַמְּגַלְּקְלָעֵךְ זיך אַנְגְּעַד
כָּאֶפְּט אַיִן דער קְלִיאַמְּקָעֵךְ פון אַטְיר פון אַקְּרָאָם, אָן ווּפִילְדִּי זיך זעלגערט
הָאָבָּן אַיִם גַּעַשְׁלַעְפְּט, האָט ער זיך נִיט גַּעַלְאָזְט אַפְּרִיסְיָן.

נאָר דָּא זַיְבָּעָן אַוְסְגַּעְוָאַקְּסָן, ווי פון אַונְטַעַר דער ערָה, צְוַויִּי גַּעַזְוָנִי-
טָע כָּאֶפְּעָרָס. דערזָעָן זִי, האָט דער יונגעַרְדָּמָאָן גַּעַנוּמָעַן צִיטְעָרָה, אַבְּעָר
אַפְּגַעַלְאָט האָט ער נאָך אלְעַן נִיט, אָן קִיְּין צוּ גְּרוֹיסְן סְקָאנְדָּאַל האָבָּן די
כָּאֶפְּעָרָס נִיט גַּעַוְאָלָט מַאֲכָנוּ אַיִן מִיטָּן הָעַלְוָן טָאג. איז אַיִינְעַר גַּעַבְּלִיבָן
אוּפִין אַרְטָה, דער צְוַוְּיְתִּיעַר אַיִן אַוְעָק אַיִן קָאַזְאַרְמָעַ נאָך „פֿאַרְשְׁטָאַרְקָנוּ-
גַּעַן“ אָן גַּעַברָאָכָט נאָך צְוַויִּי זעלגערט. זַאלְבַּעַפְּרָט אַיִן שְׂוִין די בָּאַרְאָפְּנִי-
טָע מַאֲכָט דעם בחור בִּיְגַעְקּוּמָעַן אָן מען האָט אַיִם גַּעַנוּמָעַן אַפְּפִירְן
איַן קָאַזְאַרְמָעַ אַרְיִין, אַונְטַעַרְהַעַלְפְּנִידִיק פון צִיְּתָה צוּ צִיְּתָה מיט אַעַץ
איַן רָוָן.

* גַּעַכְאַפְּטָעַ צוּ מִילְיְוָרְדִּינְסָט.

דער חתונ' בחור טריימט וועגן שרייבערטי

ווען אורי קאונגעראז איז אלט געוווען אַיאָר פופצן, האט זיין עלטערטער ברודער יצחק-אייזיך — ער איז שפער אלין געוואָרן אַסְטְּלִישֶׁעֶר שרייבער — חתונה געהאט מיט אַסְטְּלִישֶׁעֶר מײַזְל. די גאנצע משפהה (אַחוֹז שָׂאוֹלְן פֿוֹן דער רַאֲבִינְעֶר-שָׁוֹל) איז אַרוֹיסְגַּעְפָּאָרְן אוּף דער חתונה. קיין באָן איז דעםאלט ניט געוווען, דורךפָּאָרְן די זעקס אָן זיבצעיך וויירסטט מיט פֿוֹן האט געומען דריי מעטה-עלטה. עס איז געוווען ווינטער אָן מען איז גוט אַפְּגַּעַקְוּמָעַן אַין וועג.

נאר ס'האָט געליגנט. אַ חתונה אַין אַ שטטעטל איז געוווען גאָר עפָּס אַנדערש ווי אַין ווילנע. אַין שטטעטל האָבן זיך געפְּלִיט פרײַ. די גאָס איז געוווען זיעערע, קיין גוַיִם האט מען כמֵעַט ניט אַנגָעָעָן. אַ גאנצע וואָד האט מען געהולייט. די כלְה האט געהאט אַ סְךְ בְּרִידְעָר, האט יְעַזְּרָעֵר געהאלטן פָּאָר זִין חֻוב צָוָאָמָּכוּן ווֹאָס אַ בְּרִיטְעָרָע סְעוֹדָה. אָן כמֵעַט גאנץ סְמָאָרְגָּאָן האט מִיטְגָּהָולִיט.

אוּף אַזְאָ גַּלְּיק האט זיך די משפהה קאָונְגָּרָט גַּעֲרִיכְט. אוּף דעם שְׁדָכְנָס שבועות וועגן דעם מעמד פֿוֹן דער כלְה משפהה האט מען ניט אַזְוַי שְׁתָאָרָק גַּעֲקָעָנְט בְּרוּיָעָן. אַצְטָמָה האט זיך אַרוֹיסְגַּעְוּזָן, אוֹ סְ'אַיִן טָאָקָע ניט צָו פְּאַרְזִינְדִּיקָן. אָן מען האט גַּאֲרָנִיט גַּעֲדָאָרְפְּט אַזְוַי ווֹוִיט אַיבְּעַרְטְּרָאָכָטָן אוּף הנאה צָו האָבָן. הַירְשָׁ קאָונְגָּרָט האָלָט געהאט צְוֹצְוּבִּיסְן ווי סְ'גַּעַהָעָר צָו זִין אָן האט גאנץ זעלטָן נְעַבְּד געהאט דערצָו אַ גַּעֲלָגְנָהִיט. דָא האט ער זיך פְּאַרְגְּיִיטְקָט פָּאָר אַ לְאַגְּגָעָר צִיְּטָה: עס אַז גַּעֲרָגְנָעָן אַיבָּעָר דער באָרְד. אַפְּלִיו זִין ווַיְיִבְּסָ פְּנִים ווֹאָס אַז אלָעָמָל גַּעֲוָעָן פְּאַרְכְּמוּרָעָט האט זיך אוּך אַ בִּיסְל אַוִּיסְגָּעְלִיטְעָרָט.

פֿוֹן אַיְן גַּלְּיק אַיְן נָאָר אַרוֹיסְגַּעְוָאָקָסָן אַ צְוִוִּיטָס. מען האט שְׁוִין דָא גַּעֲפָנוּן אַ זְוּוֹג פָּאָר דער טָאָכְטָעָר הענִינוּן אוּיך. זִי אַיְן אלָט געוווען אַיאָר צְוּוּלָה, דער חָתָן אַיאָר עַלְפָה: שְׁרִיבָן תְּנָאִים אַיְן שְׁוִין הַיִּסְטָע עס געוווען צִיְּטָה. אָן דער אַונְטְּרִישִׁיד אַיְן די יְאָרָן האט ניט גַּעֲוָעָמָאָכָט.

אַ גַּרְוִיסְן צָעֵר האט דערפָּאָר אַיבְּעַרְגָּעַלְעָבָט אַונְדוּרָאָרְיִ. ער אַיְן דָאָר שְׁוִין געוווען אַ בחור אַיְן די יְאָרָן, אָן מיט אַיְם האט מען אַוּדָאי גַּעֲקָעָנְט שְׁוִין טָאָן אַ שִׁידְוָן. עס האט זיך טָאָקָע גענוּמָעָן עפָּס אַוִּיסְפִּיקָן פָּאָר אַיְם, אָן דָאָס שִׁינְעָז מִידְעָלָעָ אַיְן זִיעְעָר גַּעַד

פעלן. ער האט זיך שווין געליגעלעך אין בוועם, או אט אט וווערט ער אן איידעם אויף קעסט. ער ווועט ניט דארפֿן אנקומען צו קיינעםחסד. אבער די האפֿענונגגען זיינגען באָלְד אויפֿן אָרט צערונגען געווארן: דעם מײַדֵּלֶס עַלְתְּעָרֶן האָבָּן באַשְׁלָאָסָן, או זיי קענען אויספֿרָן עַפְּעַס שְׂעִירָה. דאס וואָלֶט נַאֲךְ גַּעֲוֹעַן צַוְּדָרְלִיְּזָן. אָבער אַיְנָגְעָרָעָשְׂוּסְטָעָר זָאַל טָאָן אַ שִׁידּוֹךְ אָוֹן ער נִיט — דאס האָט אָורי נִיט גַּעֲקֻעַנְט אָרִיבָּרָט טְרָאָגָן. ווּעַן מַעַן האָט גַּעֲשִׁרְבָּן תְּנָאִים פָּאָרְהָעַנְעָן, האָט זיך אָונְדוּרָעָר פֿוֹפֿצְנוֹאָרִיקָּעָר אַלְטָעָר בְּחָור צְעֻוִּינְיָמָן אוֹפֿן קוֹל.

זיינע טְרָעָרָן האָבָּן בַּיְּ אַלְעָמָעָן אָרוּסְגָּעָרָוָן אַ גַּעֲלָעְכְּטָעָר. מְעָרְנִיט די מאָמע האָט פֿאָרְשְׁטָאָנָעָן: אַ מאָמעָס הָאָרֶץ אַיְן דָּאָךְ אַ זִּיגְעָר. זַי אַיְן צְוֹגְעָגָאנְגָּעָן אָוֹן אִים אַ גְּלָעַט גַּעֲטָאָן.

גָּאנְצָע דָּרְיִי יָאָר האָט נַאֲךְ אָורי קָאוּנוּרָעָגְדָּר גַּעֲדָרְפָּט וּוּאָרְטָן בַּיְּ מַעַן האָט אִים חַתּוֹנָה גַּעֲמָכָט. אַיְן צְוִישְׁנְצִיטָּה האָט ער צְוּוִי מַאל גַּעֲהָאָט גַּעֲלָעְגָּהָיִיטָן צַוְּתָּאָן אַ שִׁידּוֹךְ, אָבער דָּאָהָט עַד שָׂוִין נִיט גַּעֲוָאָלָט. אָוֹן ווּעַן מַעַן האָט צַוְּזִינְעָן אַכְּצָנָן יָאָר טָאָקָעָ גַּעֲטָאָן מִיט אִים אַ שִׁידּוֹךְ, אַיְן ער אוֹיךְ גַּעֲוֹעַן וּוּיְיטָן פֿוֹן גַּלְיְקָלְעָד.

אַיְן מַאל אַיְן דָּאָס גַּעֲוֹעַן אַיְן קָאוּנוּרָעָגְדָּר, וּוּהָיַן ער אַיְן אָוּזְעָקְגָּעְפָּאָרָן לְעָרְנָעָן אַיְן אַ קְלָוִיָּן.

צְוִישְׁנָן די יִדְןָן בַּיְּ וּוּמְעָן ער האָט דָא גַּעֲגָעָסָן טָעָג אַיְן גַּעֲוֹעַן אַיְינָרָעָר אַ שְׁעַנְקָעָר. סְאַיְן אַיְן שְׁעַנְקָעָר גַּעֲוֹעַן זִיעַר נִיט הַיִּמְלָעָד: גָּאנְצָע טָעָג אַ טּוֹמֵל אַיְן אַ הָרְהָא, אָוֹן דָּאָס עַסְּנָן אוֹיךְ נִיט נִיבָּרִיקָּס. פְּלַצְצִילְגָּג האָט אָורי גַּעֲנוּמוּן בַּאֲמָרְקָה, אָוֹן מַעַן נַעַמְתָּ לִיְגָן אוֹיךְ אִים אַ סְּךְ מַעְרָאָכָט. דָאָס עַסְּנָן אַיְן גַּעֲוֹעַן בַּעֲסָרָה. די בַּעֲלִיְּהַבְּחִתָּה אַלְיָין האָט זִיךְ גַּעֲנוּמוּן צְוֹעַצְעַן צַוְּאִים, פְּרָעָגָן צַיְּעָס אַיְן גַּעֲשָׁמָאָק. דָּרְגָּנָאָךְ פְּלַעַגְטָן זִיךְ אָרִיבָּרְפֿרִירָן דַעַם שְׁמוּעָס אוֹיךְ קָאוּנוּרָס הַיִּים, אוֹיךְ זִינְעָט טְאָטוּ-מַאְמָע אָוֹן פְּרִינְטָן. אַיְן גִּיכָּן האָט ער זִיךְ גַּעֲכָאָפָּה, וּוֹאָס מַעַן וּוֹילְפָּן אִים. אַיְן שְׁטוּבָ אַיְן גַּעֲוֹעַן אַ טָּאָכְטָעָר אַ מִידָּל אַיְן זִינְעָרָן, וּוֹאָס האָט זִיךְ כַּסְדָּר גַּעֲשְׁטוּפָט צְוִישְׁנָן די גַּעַסְט. נִיט קִין שִׁינְעָן אָוֹן אַ שְׁמוֹצִיקָּן לְעַכְעַ אַוְיךְ.

קָאוּנוּרָעָגְדָּר האָט זִיךְ אָוּזְעָקְגָּעְשָׂטָעָלָט מַעַשָּׂה גַּעֲנִיטָעָר מַעֲנָטָש. ער האָט נִיט גַּעֲזָאָגָט בְּפִרְוּשָׂן נִיְּיָ, נַאֲךְ ער האָט אָרוּסְגָּעָרְקָט אַזְוִינָעָפָּאָדְעָרוֹגָעָן,

או די בעל-הביתטע האט זיך איברגעשראָקן. ער האט אַ פֿאַדער געטמאָן נדּון פֿיר הונדערט רובל זילבער, דערצּוֹ פֿאַר הונדערט רובל מתנות אוֹן נוּיט ווּינְצִיקְעֶר ווּ פֿיר יָאָר קָעֵסְטֶן.

—אַיְיָאַיְיָאַיְיָ אָזּוֹיְיָ אַלְסְטוֹן עַס פּוֹן זִיךְּ אַהֲטֶן גַּעַנְטְּפֶּעֶרטֶן דִּי בעל-הביתטע אוֹן אַיבְּרָגְעַלְיסְן דָּעַם שְׁמוּסָן.

פּוֹן דָעַם שִׁידּוֹךְ אַיְן גַּאֲרְנִיטֶן גַּעוֹאָרֶן, אוֹן עַסְּן דָּאָרְטֶן ווּינְטֶעֶר דָעַם טָאגְ אַהֲטֶן שְׁוִין קָאוּנוּר אַרְיךְ נִיט גַּעַקְעַנְטֶן, אַיְן ער אַוּעָקֶן פּוֹן קָאוּנוּר אַיְן דָעַם דָעַם דָעַם דָעַם דָעַם דָעַם אַיְן צְוִינְיִיקְעָן שְׁטַעַטְל מְעֻרְבָּשֶׁת. דָא אַהֲטֶן זִיךְּ גַּעַנְמָעָן שְׁדַּכְנָעָן צְוִיאָם אַ בִּיתְ-מְדָרְשִׁיָּה. אַבְּעָר דָאָס מַאל אַהֲטֶן זִיךְּ קָאוּנוּר אַרוּסְגַּעַדְרִיטֶן מִיטָּן תִּירּוֹץ, אַזְּ סְאַיְזֶן נַאֲךְ צְוִיאָר פֿרִי חַתּוֹנָה צְוִיאָהָבָן.

ער האט גַּעַלְעָרְטָן אַיְן דִּי קָלוּיְזָן אַיְן גַּעַקְוּקָט אַיְן דִּי "טְרִיבִּיףְ-פְּסָולֶן", ווּאָס ווּינְטֶעֶר מְעָרָה. אַיְן קָאוּנוּר זִינְגָּעָן שְׁוִין גַּעַוּעָן נִיט ווּינְצִיקְעָן בְּחוּרִים ווּאָס האָבָן זִיךְּ גַּעַהְאָלְטָן פֿאַר גַּאנְצָעָן מְשָׁכְלִים. פּוֹן זִיךְּ פְּלַעַגְטֶן קָאוּנוּר בָּאָקוּמָעָן הַשְּׁכָלָה-בִּיכְלָעָד, אַיְן ער אַהֲטֶן זִיךְּ צְוִינְיִפְּגַּעַחְבָּרֶט מִיטָּן זִיךְּ. אַ וַּוְיכְטִיקְעָר מַעְנְטָשָׁא אַיְן דָעַר דָאַיְקָעָר חַבְרוֹתָא אַיְן גַּעַוּעָן אַיסְרָ-בָּעָר וּוּאָלָת, שְׁפַעַטְעָר פּוֹן דִּי גָּאָר בָּאָוּסְטָעָל-טְעוֹרָס אַיְן זִין הַיְמִשְׁתָּאָט, יַעֲמָלָט נַאֲךְ אַ קְלוּיְזָנִיקָּה, נַאֲךְ ער אַהֲטֶן שְׁוִין זְוָהָה גַּעַוּעָן צְוִיאָר שִׁירִים אַיְן גַּעַנוּמָעָן שְׁרִיבָּן הַעֲבָרְעִישׁ שִׁירִים.

אַיְן יָעַנְעַ צִיְּתוֹן אַהֲטֶן מַעַן גַּעַמְיִינָט צְוִוָּשָׁן דָעַר יִשְׁיבָּה-יְוּגָּנָט, אַז ווּרְדָעַס קָעָן דִּי טְעַכְנִיקֶן פּוֹן שְׁרִיבָּן לִידְעָר, דָעַר קָעָן טָאָקָעַ שְׁרִיבָּן. קָאוּנוּר האַהֲטֶן זִיךְּ אַוּסְגַּעַלְעַרְטָן דִּי קוֹנְגָּזָן: אַז אַיְטָלְעָכָעַ שְׂוֹרָה מַעַג האָבָן נִיטָמָעָן וּלְפָנָה טְרָאָפָּן, אַז פּוֹן דִּי אַנְהָבִּיאָתָוֹתָן פּוֹן יַעֲדָר שְׂוֹרָה דָאָרָה זִיךְּ צְוִינְיִפְּשְׁטָעָלָן אַדְעָר זִיךְּ אַיְגְּעָנָר נַאֲמָעָן, אַדְעָר דָעַר נַאֲמָעָן פּוֹן דָעַר פֻּרְזָאָן, ווּאָס צְוִיאָר ווּעַנְדָטָעָר זִיךְּ מִיטָּן זִיךְּ שִׁירָה; אַז אַמְּלָאָל פְּלַעַגְטָזָן זִיךְּ אַיְם נַאֲךְ אַיְגְּגָעָבָן אַוִּיסְצּוֹקָםְבִּינְיָרָן, אַז דִּי אַוְתִּיותָן פּוֹן יַעֲדָר שְׂוֹרָה זָאָלָן מַאֲכָן דָאָס יָאָר תְּרִיְּחָה (1858). אַז ווּלְכָן ער אַהֲטֶן זִיךְּ דָא גַּעַשְׁנִיטָן אַוְיָף אַ פְּאָעָט.

בַּיְּ דִּי חַבְּרִים האָבָן קָאוּנוּרָס שְׁרִיבְעָכְצָן אַוִּיסְגַּעַנוּמָעָן, אַז ער האַהֲטֶן זִיךְּ שְׁוִין גַּעַנוּמָעָן הַלְּאָלְטָן פֿאַר אַ גְּרוּסָן מְשֻׁוְרָר. אַז עַטְלָעָכָעַ יָאָר אַרְוּם אַבְּעָר, ווּעַן ער אַהֲטֶן זִיךְּ בָּאָקְעָנָט אַוְיָף אַנְמָת מִיטָּן דָעַר הַעֲבָרְעִי.

פון בידע זייטן פלייט

שער פאעזיע, האט ער פארשטיינען, איז ויינע איגענע פערזון האבן קיין ווערט ניט, און ער האט זייל אלע פארברענט. נאך א ביסל שפערטער, ווען ער האט זיך אַרְיָנְגָּעָלִיָּעָט אַין דֵּי רֹסִישׁע אַין דִּיְתְּשָׁע פֿאָעָטָן, האט ער זיך מיאש געווונן אַין דֵּר פֿאָעָזָע פון ויינע לעערטס די משכילים אויך. דעםאלט איזו עס געוואָרֶן דער גָּרוּסָעֶר קָאוּנוּרְסָקָאנְדָּאָל אַין דער העבָּר רָעִישׁעָר לִיטְעָרָאָטָר.

“די וועסגעצײַט”

איין יאָר 1860 האט זיך קָאוּנוּרְסָקָאנְדָּאָל אַומְגָעָקָרֶט קִיְּן וּוְילְגָעָן. ער איי אלט געווונן אַכְּזָן יָאָר. אַין דער גַּעֲזָלְשָׁאָפָט האט זיך גַּעֲשָׁפִּידָט אַן אוּפְּפָגָה. “גַּיְעָ וּוְינְגָּן האָבָּן גַּעֲנוּמָעָן בְּלֹאָזָן”, וּוי מען פְּלָעָגָט זיך אוּסְטְּרוּקָה מיט מליצָה. נִיקָּאָלִי אַין גַּעֲווּן טוֹיט, אוּפְּקָסְאָנְדָּעָר דֻּעָם צְוִיְּיָהָן האט מען גַּעֲלִיָּגָט האַפְּעָנוּנָגָעָן, אַין ער איי אַלְבָּעָרָאָל. אַ בִּיסְל פְּאָרְלִיכִּי טָרְעָנָגָעָן זִיְּגָעָן שָׁוֵּין גַּעֲווּן אַיְגָעָפְּרָט, אַין גַּעֲרִיכָּת האט מען זיך אוּפְּגָה נאָך גַּרְעָסָעָרָע. רָוְסָלָאָנד אַין גַּעֲשָׁטָאָגָעָן סָאמָע ערְבָּר דַּעַר פְּוּעִירִים־בָּאָרְפִּיְּגָגָה. פּוֹיְלָן האט זיך אוּפְּגָה גַּעֲנוּמָעָן גַּרְיָיטָן צָו קָרִיגָּן מַעַרְפָּהָרִיָּה — אוּבָּיב נִיט מִיט גּוֹטָן אַיְזָן מִיט בִּיּוֹן. פּוֹן וּוּרְשָׁע זִיְּגָעָן גַּעֲקוּמָעָן גַּרְוָסָן, אַין דִּי פְּוּלִישָׁע יָוָגָנָט שְׁטוּרָעָט, אַין זִי וּוּלִיל מַעַר נִיט לִידָּן דֻּעָם רָוְשִׁין יָאָר. פָּאָלִיאָקָן אַין לִיטָּע האָבָּן אוּפְּגָה גַּעֲמִינָה, אַין מען קָעוּן בְּרָעָנָגָעָן צְרוּרִיק דַּי אלטָע פְּוּלִישָׁע מְלוֹכָה וּוּאָס האט זיך גַּעֲצִיגָּן פּוֹן בָּאַלְטִישָׁן יִם בִּיּוֹן שְׂוֹאָרָצָן יִם.

ביִי יִדְּזָן האט זיך אוּפְּגָהָוִיבָּן אַ שְׁטִיקָל בָּאוּגָוָגָג. מַעַנְדָּעָלָע מַכְּרִיסְפָּרִים האט דִּי דָּאוּקָע צִיִּיט שְׁפָעָטָר אַנְגָּרָופָן “די וּוּסְגָּעָצְיָה פּוֹן יִדְּשָׁן לְעָבָּן” אַין רָוְסָלָאָנד. וּוּגָן שְׁטוּלָן זיך קָעָגָן דַּעַר דָּעָגְרִירָגָג זַוְּגָן אוּסְטְּקוּמָפָן עַפְּעָס בִּיְאָרָה האט נאָך דִּי יִדְּשָׁע אַינְטָעָלִיגָּעָן דַּעַיְתָּמָלָט נִיט גַּעֲטָרָאָכָט. אַבָּעָר אַיְצָט, בִּי דֻּעָם מַעַר לִיבָּעָרָאָלָן רְעָזִים זִיְּגָעָן זִיְּגָעָרָן נאָך מַעַר זִיכָּרָה, אַין דִּי דָּעָגְרִירָגָג אַלְיָין וּוּיְלָסָט, וּוּאָס פָּאָר יִדְּזָן אַיְזָן גּוֹטָן, אַין זִי אַלְיָין וּוּטָגָעָן זַוְּגָן זַוְּגָן דַּאֲרָף, אוּבָּיב יִדְּזָן וּוּעָלָן זִיךְרָ פִּירָן וּוּסְגָּעָהָעָר צָו זִיְּן. אַין שְׁטוּב מַעַגָּן יִדְּזָן וּוּיְיָטָעָר זִיְּן יִדְּזָן זַאָלָן וּוּיְנָאָר אַיְזָן גָּאָס זִיְּן מַעַנְטָשָׁן. דַּעֲרָצָו האָבָּן נאָך דִּי משכילים פּוֹן זַיְעָר זִיְּט גַּעֲוָאָלָט, אַין דִּי יִדְּשָׁקִיט אַין שְׁטוּב זַאָל אוּפְּגָה זִיְּן אַ בִּיסְל

מעדר "מענטשיש", אַ שטיניגער אָזוי ווי בי יידן אַין דיטשלאנד. לאמייך זיך פאָركערעווען אויפֿן וועג פֿון אונדווערַע מערבדייקע ברידער, וועלן מיר דערצּו אַסּוֹר נִיט דערליךְּן.

איין פרײַסֶן, אַין שטעטל עַלְקָה (אויף דיטש האָט מען עַס גערפּוֹן לֵיהְ), סָאמָע בַּיִם רַוְסִישׁן גַּרְעָנָעַץ, אַין שַׁוִּין עַטְלָכָעַ אַאר אַרוֹסְגַּעֲגַגְעַן אַ העֲרַבְּשִׁישׁ וְאַכְּוֹצִיְּטוֹנָגָה המְגִיד. דער רַעֲדָקְטָאָרְאַרְוִיסְגַּעֲבָעַר אַין גַּעַז ווּעוֹ, אַיְגָעַר אַלְיעָזֶר זַילְבָּעָרְמָן, דער רב אַין שַׁחַת אַין שטעטל, אַ מענטש מִיט קִין גַּאֲרַח הַיכְּעָר אַינְטַעְלִיגְּעַנְץ אַין מִיט קְלִינְעַ שְׂרִיבְּרִישׁ פַּעְיִיקִיטַן. ער האָט מִיטן בְּלָאָט נִיט גַּעַהְאָט אַין זַיְגַּעַן דֵּי דִיטְשִׁישׁ יִידָּן. כָּמַעַט דֵּי גַּאנְצָע אַוְיפְּלָאָגָע אַין גַּעַגְגָּנוּן קִין רַוְסָלָאנְד. טָא צֹ וְאַסְמָהָט ער גַּעַדְאָרְפַּט דָּרוֹקוֹן אַין פרײַסֶן? וּוְיִיל אַין גַּעַוּעַן יִיעַר שַׁוּעוֹר צֹ בָּאָקְוּמוֹן אַ דָּרְלִיבְּעָנִישׁ אוּפְּה אַרוֹסְצַגְעַבָּן אַ העֲרַבְּשִׁישׁ צִיְּטוֹנָגָה. האָט זַילְבָּעָרְמָן אַוְיסְגַּרְעָכָנְט, אַון ער אַין גַּעַוּעַן גַּעַרְעָכָט, אַז אַיְדָעַר וְאַרְטָן אוּפְּה אַזְּאָ דָּרְלִיבְּעָנִישׁ וּוּטָר ער בעַסְעַר דָּרוֹקוֹן דֵּי צִיְּטוֹנָגָה אַין אַוְיסְלָאנְד אַון זַיְדָרְכְּפִּרְוָן אַלְעַ וְאַךְ דָּוָרָךְ דער רַוְסִישְׁרָעַר צָעַנוֹר. יַעַטְוּדָעַר אַוְיסְלַעְנְדִישׁ צִיְּטוֹנָגָה פְּלָעַגְטָמָעַן דַּעַמְּאָלָט אַין דֵּי רַוְסִישְׁעַ צָעַנוֹרְקָאַמְּיָטְעַטָּן גַּאנְצָה הַיְשָׁה בּוֹדֶק זַיְן. טָאָמָעַר זַיְגַּעַן גַּעַוּעַן אַ סְדָּר "טַרְיִיפָּעַ" אַרְטִיקְלָעַן אַדְעָר נַאֲצִיכָּן, האָט מעַן פָּאַרְהָאָלָטָן דָּעַם גַּאנְצָה נָוָה. מַעַר, אַון דער אַבְּאָנְעָנָט אַין רַוְסָלָאנְד פְּלָעַגְטָ אַים קִין מָאל נִיט אַנְזָעָן. אַוְיב עַס זַיְגַּעַן גַּעַוּעַן נִיט מַעַר וּוּי עַטְלָעַכְּבָעַ שְׂרוֹתָנִיט נִיט כְּשָׂרָע, האָט דער צָעַנוֹאָר זַיְ פָּאַרְשְׁמִירָט מִיט שְׂוֹאָרָאָצָעַ פָּאָרְבָּ. דער נֻמְעָר פְּלָעַגְטָ פָּאָרְבָּ שְׁפָעַטְקָהּן צְוִילִיב דער פָּרָאַצְעָדָר, אַבְּעָר סּוֹפְּ-כִּילְ-סּוֹפְּ פְּלָעַגְטָ ער אַנְקְוּמוֹעַן צּוֹם אַדְרָעָסָטָט. זַילְבָּעָרְמָן האָט שַׁוִּין גַּעַזְעָן, אַז אַין זַיְן בְּלָאָט וְאַלְןָן קִין שָׁוָם זַאֲכוֹן קָעָגָן רַוְסָלָאנְד נִיט שְׁטִינְיָן: אַין דֵּי פָּאַלְיִישְׁעַ נִיט אַין ער גַּעַוּעַן גַּעַטְרִי אֵי פרײַסֶן אֵי רַוְסָלָאנְד. האָט דער צָעַנוֹאָר נִיט גַּעַהְאָט קִין שָׁוָם טָעַם צֹ פָּאַרְהָאָלָטָן דָּאָס בְּלָאָט, וּוְיִל אַלְעַ וְאַסְמָדָאָר אַין גַּעַשְׁתָּאָנָעָן אַין גַּעַוּעַן אוּפְּה הַנְּדָעָרְטָ פְּרָאַצְעָנָט כְּשָׂרָע.

בַּיִּ אַונְדוֹזָ קְוָמָט הַיִּנְטָ אַוְיסָ דָּעַר אַינְהָאָלָט פֿון "הַמְּגִיד" הַיְשָׁה בְּטַלְנוֹשָׁ, אַבְּעָר פָּאָר יַעַנְעַ צִיְּטוֹנָה האָט דָא גַּעַשְׁטָעַקָּט אַ גַּעַוּאָלְדִיְקָעָר פָּרָאָר גַּרְעָס. אַ קלִּינִּיקִיתָ פָּאָר אַ יַּדְןָ גַּעַוּוֹיְרָ צֹ וּוּרָן דֵּי וּוּלְטָנִיסָּ פֿון אוֹ

אייגן בלאמ. מען זאל ניט דארפֿן ווארטן, ביינז וואנגען עמעצער וועט איבּ איבערדערכִילן וואס עס שטייט אין זוילענסקי וויטסטען! אין 1860, ווען דער המגיד אייז שוין געהגגען טטלעכּ יאָר, האט אַנְגַּהֲהֵיַבָּן אַרְוִיסְגִּין איין זוילנע גופא אַ העברעישׁ צִיטְוֹנָג מִיט אַ דָּרֶסֶתֶר בִּילְאָגָעַ. געההיסן האט זי הכרמל, און דִּיעָרְלְוִיבְּעָנִישׁ דָּרְרוּףּ האט אַרְוִיסְבָּאָקְוּמָן בִּי דָרֶר רַעֲגִירָוָג שְׂמוֹאַלְ-יִוָּסֶףּ (אדער, ווי יידן האבן אַים גערפֿן: שְׂמוֹאַלְ-יִאָסֶל) פִּין, פִּין אייז געווען אַ גַּבְּלִילְדָּעַטָּר אַון פָּאָרֶדֶסֶתֶר יִיד אַון דָרֶר באָמְטָעָר צוֹ זאגַן מְבִינָה אוּפּ יִדְישָׁע עֲנִיזִים («געַלְעָרָנטָעָר יִיד») בִּים ווילנער געַנְעָרָאַלְ-גּוּבְּרָנְטָאָר.

די רַוִּישָׁע בִּילְאָגָעַ צּוֹם הַכְּרָמֵל אייז געווען מַעַר שְׁפִילְעָרִי, מען האט זי געדאָרָפְטָה האַבָּן פָּאָר די רַאֲבִינְגְּרָ-שִׁילְעָרָס אַון אוּפּ אַוִּיסְצּוּפִינְגּוּן זִיךְ פָּאָר דָרֶר רַעֲגִירָוָגּ. אַבָּעָר די העברעישׁ צִיטְוֹנָג אַיְז געווען אַ קְוֹאָלָּפָּאָר הַוְּנְדָּעָרָטָעָר יְוָגָעָ-לִילִיטָה אַיְז קְלוּוֹן ווָאָס האַבָּן גַּעֲגָרָט נַאֲךְ בִּילְאָגָעַ. אַון שְׂמוֹאַלְ-יִוָּסֶףּ פִּין אייז נִיט געווען פּוֹן יַעֲנָעַ מַעַנְטָשָׁן ווָאָס האַבָּן זִיךְ בָּסְדָּר אָוּמְגַעְקָוּקָט אוּפּ די «אַבְּסְקוּרָאנְטָן». זִיין מַאְתָּעָרְעַלְעָ אַון גַּעַדְעָזָלְעָצָעָר פָּאַזִּיכְעָזָעָר אַיְז געווען אַ פָּעָטָעָר עָרָה האַט זִיךְ צוֹ קִינְגָּעָם נִיט געדאָרָפְטָה חַנְפָּעָגָעָן אַון זִיין מְשִׁבְּלִישָׁעָר קָקָאָר אוּפּ זָאָכָן אַיְז געווען אַ גָּאנְץ באַשְׁטִימָטָעָר.

קָאוֹנוּר האַט אַין שְׁטוּבָ, פָּאַרְשְׁטִיטָה זִיךְ, נִיט געההָט קִין צִיטְוֹנָגּ. נִיט דָעַם טָאָטוֹן אַון נִיט קִינְיָנָם פּוֹן דִּי אַיְגָעָן אַיְז גַּעַלְגָּעָן אַיְז זִינְגָּעָן בָּאַצְּאָלָן דָעַם אַבְּאָנָמָעָנֶת. אַבָּעָר עָרָ פָּלְעָגָט כָּאָפָן אַ בָּלָאַצְּיָתִינוֹגָן וּוּ נְאָרָסְהָאַט זִיךְ גַּעַמְאָכָט. זִיין טָרָוִים אַיְז געווען אַרְיִינְצְּוּשָׁוָפָן אַהֲן אַן אַרְטִיקָּל, אַדָּעָר כָּאָטָש אַ שִׁירָ, צִי אַ קָּרְעָסְפָּאַגְּדָעָנָן, אַז זִיין נָאָמָעָן זִיין פּוֹלָעָר נָאָמָעָן, זָאָל זִיין אַפְּגָעָדְרוּקָט צְיוֹאָמָעָן מִיט די גַּרְוִיסָּעָ גַּעַמְעָן פּוֹן רַעֲדָקְטָאָר אלְיִין, פּוֹן אַלְעָזְרִ-צְבִּי הַכָּהָן צְוִיְּפָעָל פּוֹן דָרֶר זְשִׁיטָאַמְּדָעָרָדָרָה רַאֲבִינְגְּרָ-שָׁול אַון אַגְּדָעָרָעָ.

קָאוֹנוּר אַיְז שוֹן דָעַמְאָלָט גַּעַשְׁטָאָנָעָן פָּאָר אַ נִיְיעָר אַבְּעָרָקְעָרָעָנִישׁ אַיְז לְעָבָן. ווען עָר אַיְז אַלְטָ גַּעַוָּאָרָן אַכְּצָן יָאָר האַט מעַן זִיךְ אַרְומְגָעָעָן, אַז עָר קָעָן דָאָר פָּאַרְזָעָסָן וּוּרְעָן. דָאָס ווָאָס עָס אַיְז אַיְז קָאוֹנוּר אַן מַעַרְעָטָשָׁן גַּעַוְוָעָן קָאַטְאָוָוָיס האַט אַיצְטָעָר גַּעַנוֹמָעָן באַשְׁעַפְטָיָקָן די עַלְטָעָרָן אוּפּ אַן אַמְּתָה. אַיְז שְׁטוּב אַיְז גַּעַוְוָאָרָן גַּעַדְיכְּטָ פּוֹן שְׁדָכָנִים, אַון עַנְדָלָעָד האַט

מען געפונגען א שידוך זואס האט אויסגעזען צו זיין פאסייך. מיט יארן שפער האט קאונגער וועגן דעם דערצ'ילט מיט א סך פרטימ.

זעניש און תגאים

געווען אין זוילגע א קליען פוטערקערעל וואס האט געהרט צו א יידן תנחום. תנחום פוטערנייך האט מען טאקע אים גערפונ. ער אליען אייז געוווען או עס'הארץ פון זיין ליבן נאמען. אבער ער האט געוווסט. איז תורה איין די בעסטע שכורה. איין שטאט האט מען אַנגעההיבן האלטן פון אים נאך דעם ווי ער האט געטא א שידוך מיט און אמתן עילו. יונער אידעם איין שוין געזען ביי תחומען אויף קעסט. און איצטער האט ער געהאלטן ביי חתונה מאכון די יונגערע טאקטער אויך. זי איין געווען ביים טאטן די גאנצע קראמער��ע. און דעריבער האט מען זיך ניט אַרומגעזען ווי עס לויפן אירע יארן. אבער איז מען האט זיך געכאמט. איז זי איין שוין איבער צואנצ'יק יאָר, האט מען זיך גענומען נאַגעוואָלד זי חתונה מאכון. אורי קאונגער איין דאס געווען איר באַשערטרעד.

דורכגעקומווען איין מען אויף דריי הונדרט רובל נדען. דריי יאָר קעסט און מתנות דערצ'ו. צוישן די מתנות האט געדאָרט זיין אַ פוטער. הירש קאונגער פון זיין זיט האט צוגעזאגט אַיניצ'יליגן ביי באָגְלִיבֶּרְעֵד מענטשן הונדרט רובל מזומנים און אויסקלידן דעם חתונ'בָּחוֹר אויף אַ לִיטְיָהָן שטייגער.

די קאונגערס האבן זיך שוין געפֿרֶט אַ בִּיסְל אויף אַ מאָדערנוּם שניט (איי צייטן געווארן) און באַשלאָסן, אַו חתנ'יכלה מוזן זיך פריער זען. מען האט אַפְּגָעָמָאָכָט דאס זעניש ביי דער כלָּס שועטער.

ס'אייז געווען ווינטער, און דעם פוטער האט דאָך דער מהותן נאָד ניט געהאט געגעבן, און קומען אויף דעם וויזיט איין דעם אויסגעדרידבלטן מאָנטעלע האט ניט געפאָט — האט מען ביי אַ קְרוּב אויסגעבעאָרט אַ פוטער אויף אַ פָּאָר שעה צייט.

ס'אייז געווען שבת נאָכוֹן טשאָלנט. ווען קאונגער איין געקוּמָען מיט זיין מוטער אין דער פרעמאָדער שטוב אַריין, האט ער דערזען אַ מיידל אַ קלְיָינְ-גַּעֲוָוִיקְסִיקָע, וויתט ניט קִין שִׁינְעָ, אַבער אַז אַ מִיאָוּסָע קָעָן מען

איך ניט זאגן: און ענייניתדייקע, און געווינטעלעך אַ צערראקענע; ניט קיין געוואלדייקער פארשויין, אבער נאך אלעמען אַ גאנץ סימפאטישע. מען האט די צוויי אָפִילו ניט באקענט אויף אַ פֿאַרמְאֻלְּן שטייגער. די מאמע האט פון יוצא וועגן געזאגט אַ פֿאַר ווערטער צו דער בעלה הביתטע, יונע האט געגענפערט אַ פֿאַר ווערטער אויף אויסצופילן די שטיילקיטט. און די יונגע-לייט האבן געקוקט אינס אויף דאס אנדערע זיטיקלעה, בגיןה. די כלה האט זיך דערפלט שלעכט. וואס זי שטיטט זוי אַ גולם, האט זי גענומען איבערליךן די קישנס אויף דער בעט אָרויף און אָראָפֶּן, באטש קיינער האט דאס ניט באדערפֶּט.

דאס גאנצע וועניש האט געדווייטט אפשר דריידיפיר מינוט. דערנאך זיינען די געסט אָוועק מיט אַ נוֹ, אַ גוֹטֶן שְׁבַתָּה, און מען האט זי באַלייט מיט «אַ גוֹטֶן יְאָרָה». דער חתן מיט דער כלה האבן זיך ניט געזעגנט זוי זי האבן זיך פריער ניט געהאט באָגריסט.

בײַם אָרויסגִּין האט די מאמע אַ פרעג געטאָן מיט ניט קיין שטראָק פֿאָראַינטערעסְיְרְטְּעָר שטיטם: «נוֹ, זי אֵין זיך געפְּלָעָן?»

— ניט אָיבעריקס, האט געגענפערט דער חתן.
— זוּאָס?

— עפָּס אֵין זיך ניט אֹזֶן קְרָאָסְאָוִיצָע...

האט זיך שוין די מאמע אָנְגְּעַזְוָנְדָן: «אוּבָּאַלְּעָזָן חֲתֹונָה האָבָן מיט קְרָאָסְאָוִיצָעַס, טָאַ וּוֹ וּוּלְּעָן בְּלִיְּבָן די אַנְדָּעָרָעַ מִידְלָעָר?»

— אָבער פֿאַר וואס קומט דזוקא מיר חתונה צו האָבָן מיט אַ מִיאָסְקִיָּיט?

די מאמע האט שוין חרטה געהאט אויף דעם שמוועס. זיך האט אַ קוּק געטאָן אויף דעם בחור מיט אֹזֶן בלְּקִין, אָוּסְהָאָט אַים אָפְּגָעָנוּמָעָן דאס לשׂוֹן.

די מהותנים זיינען דורךגעקומווען. ס'איין נאך געלביבן צו פֿאָרָהָעָרָן דעם חתן. תנחום פֿוֹטְעָרְנִיק האט געוואלט אַ גְּרוֹיסְן לְעָרְגָּרָה. ער אַליין האט ניט געטויגט אויף צו זאגן מבינות. אָבער ער האט געהאט אַ ברודער אַ לְּדוֹן, מְרָדְכִּי בעקער. אַליין האט דער בעקער ניט געבאָקָן, דאס אֵין געוווען דער וויבס עסְקָה: ער אֵין געזעסְן אַין קלְּזָוָן אַין געלערטָן. אָרוֹה האט אויסגענוּמָעָן מיט זיך לערנען, און מען האט מיט מול געשְׁרִיבָן

מ. וו יי גר יי ז

תנאים. עם זיינען געווען א סך געסט. דער פטער מרדכי-לייזער מיט זיין כבוד אליען איז אויך געקומען און האט גענומען א קאפ בראנפֿן. דער חותן מיט דער כליה זיינען די גאנצע צייט געוזען אין באזונדערע צימערן, קרים וואס מען האט זיך געוזען פֿאַרְבִּיגֿיינְדִּיק.

קאוונער האט חתונה

די חתונה איז געווען אָפֶגֶעַשְׁטָלֶט אויך אַיבֵּער צוֹויִי הַדְּשִׁים. דאס אָפְּרוֹקָן איז געווען גאנץ אַנְגַּלְיֶגֶט, וויל מען האט דאָך געדאָרֶפֶט צוֹרְגִּירִין וואס מען האט צָגַעַזְגָּט. דעם פֿוֹטְעָרְנִיק איז מַסְתָּמָא אויך ניט אַזְוִי גַּרְיְּגָג אַנְגַּעַקְוּמָעַן דער נְדָן, נאָר בֵּי הִירְשָׁ קָאוּוֹנְעָרָן זיינען די צוֹויִי הַונְּדָעָרֶט רֻובְּל גַּעֲוָעַן אַזְוִי ווי שְׁפָאַלְטָן דעם יִם. הַונְּדָעָרֶט רֻובְּל מַזְמָנִים אַזְוִי הַונְּדָעָרֶט רֻובְּל אויך אַנטָּא — וו גַּעַמְט מַעַן אַזְוִי פֿאַרְמָעָגָן?

אנגעההויבּן האט מען פֿאַרְשְׁתִּיטִיט זיך פֿוֹן «אוֹבִּין», פֿוֹן דעם רִיכְמָן פֿעַטְעָרֶט. די גוּטָע מָמוּעָ דְּבוֹרָה האט נאָך פֿוֹן אַיר קְנִיפֶל אויך דער לְיִיגְטָא אַ בִּיסְלָה. דער נאָך איז מען אַווּעָק צוֹם פֿעַטְעָרָס זִין, וואס זיינען שוֹין געווען בּּעלְּיִ-בְּתִים פֿאָר זִיך, אויך לְעַרְנָעָרֶס. וַיְיִטְעַרְתָּ האט מען פֿאַרְזָעָצָט דער מַמְּאָעָס פֿעַרְלָה וואס האָבָּן זיך בֵּי אַיר גַּהְהָלָטָן נאָך מַסְתָּמָא פֿוֹן אַיר חתונה; דאס האט גַּעַרְאָכָט פֿינְגָּף אַזְוִי דְּרִיסִּיסִיק רֻובְּל מַזְמָן. אויך האט הִירְשָׁ קָאוּוֹנְעָר אַנְגַּעַבְּאָרְגָּט אַווּיָּה רַעֲכָתָס אַזְוִי לִינְקָס, וו גַּאֲרָרָה עַס האט זיך גַּעַלְאָזָן, בֵּי זיינָע אַמְּאַלְיִיקָּעָן אַזְוִי הַיְנִיטִּיקָּעָן תַּלְמִידִים. עַר האט ניט גַּעַלְעָרֶט בעַת מְעַשָּׂה, פֿוֹן וָאָנָעָן עַר וָוָעַט אַפְּגָעָבָן. גַּאֲט וָוָעַט שוֹין הַעֲלָפָן, ווי פֿרָאַוּעָט מען נאָר אַרְיוֹיס דעם זָוָן פֿוֹן שְׁטוּבָה. אַבְּרָר וָוָעַט מען האט גַּעַמְּאָכָט דעם חַשְׁבָּוֹן פֿוֹן אַלְעָ קָאַפְּטַאְלָן האט זיך אַרְיוֹיס גַּעַוְוִוִּז, אַזְוָאנְצִיך רֻובְּל פֿעַלְתָּ נאָך אַלְאַז.

וּו זָאָל מַעַן נַעֲמָעָן נִיטָּא מַעַר צוֹ וָוָעַמְּן צוֹ שְׁרִיְּעָן. האט מען גַּעַוְוִוִּן אַזְוָאנְצִיך גַּעַמְּאָסָטָן אַזְוִי סְאיַן גַּעַבְּלִיבְּן, אַזְוִי נִיטָּא קִין אַנְדָּעָר בְּרִירָה: מַעַן מוֹ גִּין נאָך אַ מַּאֲלָ צוֹם פֿעַטְעָר לְיִזְעָר. נִישְׁקָשָׁה, קָעַנְעָן קָעַנְעָן עַר גַּעַבָּן, עַר זָאָל נאָר אַזְוִי וָוָעַלָּן. אַזְוָאנְצִיך רֻובְּל פֿוֹן צוֹ זִיך חַתְּנִ-בְּחָורָה:

— עַר אַזְוִי דאָך אַ כְּעָסָן, דער פֿעַטְעָר לְיִזְעָר. וּוּעָן אַזְוִי אַרְיוֹיס

איבָּן, איז ער קאפאבל מיך אַראָפְּצָוֹאָרְפָּוּן פון די טראָפֶט. נאָר ווועָן דוּ אלְּין זָאלְסְטָט גִּינְזִיר, איזו עַפְּעַס אַנדְעָרֵש. ער ווועָט שְׁרִיְּיעַן, נאָר גַּעֲבָן ווועָט ער. מעָן קעָן פָּאָרְשְׁטִיְּן, אָז דָּעַם בָּחוֹר אַיז גַּעֲוָעַן נִיט זַיִּיעַר פְּרִילְּעָד אַיְּפָּוּן הָאָרְצָן אָז ער האָט אַפְּגָעְלִיְּגַט דָּעַם ווַיְזִיט פָּוּן טָאגֶן צָו טָאגֶן. אַבְּעָד לאָנְגָּו ווְאָרְטָן האָט מעָן נִיט גַּעֲקָעַנְט. דָּעַר טָאגֶן פָּוּן חַתּוֹנָה האָט זִיךְן אַנוּגָּעוּרוּקָט. די מַאֲמָעָה האָט זִיךְן דָּעַרְוִיְּלָה דָּרְכְּגָעְרָעְדָּט מִיט דָּעַר מַומְעָן, אָזָן זַיִּהְיָה בָּאָשְׁלָאָסֶן, אָז ס'איְזָה גְּלִיכְעָר, מעָן זָאלְ דָּעַם פַּעַטְעָד נִיט אַנוֹגָּאנְגָּוּן פְּרִיעָר.

סּוֹפִּיכְלִיסּוֹף אָז אָורי אַיְּנָן מַאְלָ אָרוּפַּת. די מַומְעָה האָט אִים אָ גַּלְעָט גַּעֲטָאָן, באָרוּקָט אִים אָ בִּיסְל. אַבְּעָד ווועָן ער אַיז צַוְּגָעְקָומָעָן דָּוְרְכָּן פִּירְהָיוֹן צָו דָּעַר גַּלְעְזָעְרָנְדָּר טִיר פָּוּן דָּעַם פַּעַטְעָרְסָה קָאָבְּגָעְנָעָט אָזָן דָּעְרוֹעָן דָּעַם פַּעַיְּטָעָר לְעָבָן פַּעַנְצָטָעָר אִין אָ פָּאָטְעָרְשָׁטוֹל אַבְּעָר דָּעַר גַּמְרָא האָט ער אַנְּגָּהָיוֹבָּן צִיטָעָרָן אָזָן נִיט גַּעֲקָעַנְט עַפְּנָעָן דִּי טִיר. די אַלְטָעָ קָעָכִין — זַיִּהְיָה האָט, פָּאָרְשְׁטִיְּט זִיךְן, גַּעֲוָוָסְטָה אַלְעָסְטָוֹת — האָט אִים אַבְּעָר גַּעֲוָאָלָד אַרְיִינְגָּעָשְׁטוֹפֶט אִין קָאָבְּגָעָט.

דָּעַר פַּעַטְעָר האָט נִיט הָאָלָט גַּעֲהָאָט, מעָן זָאלְ אִים מַבְּטָל זִין פָּוּן לְעָרְגָּעָן. ווועָן ער האָט זִיךְן אַומְגָעְקוּקָט אָזָן דָּעְרוֹעָן דָּעַם פְּלִימְעָנִיק וְאָסָם אַיז דָּאָס עַרְשָׁטוּט מַאְלָ אִין לְעָבָן גַּעֲוָוָסְטָה בַּיִּים אַיז שְׁטוּב, האָט. ער זִיךְן אַוְיְפָּגְּהָיוֹבָּן, זִיךְן אָ לְאָז גַּעֲטָאָן אַנְטָקָעָגָן אָזָן אָ פְּרָעָג גַּעֲטָאָן מִיטָּ רָוּגָאָ: — וְאָסָס דָּאָרְפָּסְטוֹ?

פָּוּן מַרְאָה האָט דָּעַר בָּחוֹר נִיט גַּעֲקָעַנְט עַפְּנָעָן דָּאָס מוֹיְל. ער אַיז גַּעֲשְׁטָאָנָעָן וְיִ אַשְׁטוּמָעָר, אָזָן דָּעַר פַּעַטְעָר האָט זִיךְן גַּעֲוָוָאָרְפָּוּן אַרְוָם אִים אָזָן נִיט גַּעֲקָאָנְט פָּאָרְשְׁטִיְּן, וְאָסָס דָּאָ טָוט זִיךְן. צָוָם סּוֹפֶט האָט ער אַוְיְסָה גַּעֲשְׁרִיְּעָן:

— אַפְּשָׁר ווּעָסְטוּ מִיר פָּאָרְט טָאָן אָ טָוָה אָזָגָן, נִאָר וְאָסָס דוּ בִּיסְטָ גַּעֲקָוּמָעָן?

קוּיָם מִיט צְרוֹת האָט דָּעַר חַתּוֹנָה אָזָן דָּעַם טָאָטָן פְּעָלָט נִאָר אָ סְדָּ צָוָם נְדָן. אָט דָּאָרְפָּ זִין דִּי חַתּוֹנָה אָזָן דָּעַם טָאָטָן פְּעָלָט נִאָר אָ סְדָּ צָוָם נְדָן.

“אַבְּעָרָ מִיר האָבָן דָּאָר אִים גַּעֲגָבָן יְעֻדָּעָר אַונְגָּזָעָר חַלְקָה, וְאָסָס נִאָר וְוִילְעָר?”

— און פארט קלאקט ניט, האט אורי גענטפערט א פאצ'זויפלטעה.
“טא וואס האט דאס צו אונדו? וואס מיר האבן געקנט האבן מיר
געטאי.”.

פון ווייטיק און פאראדאס האט זיך דער אכצ'ז'יאר��ער ערבי-בעל-
הבית צעווינט, נאר דעם פעטער האט דאס וויניק אנגערירט.
“נו, וואס האסטו זיך איזוי ציעאכמערט, האט ער זיך אングערופן; ס'איו
דאך מייאס צו קווקן. ווער היסט דיך חתונה האבן איצטער, עס ברענטט?”
דאש האט שווין דער פליימעניך ניט אויסגעאלטן, און ער האט גע-
נומען ענטפערן כמעט מיט העזה. ער וויל גארנטית חתונה האבן, האט ער
געזאגט, דער שידוך איין אים גארנטיט צום הארצן, נאר בי אים האט
מען ניט געפרעגט. אגב האט ער אריינגעזאגט דעם פעטער, איז ער באגייט
זיך ניט מיטן ברודער ווי סגעעהר צו זיין;
— אלע מאל מיט ביוקייט, קיין מאל הערט ער ניט פון דיר קיין
גוט ווארטט...
“גיגי זאג א גוט ווארט א מענטשן וואס זיצט א גאנץ לעבן בי דיר
אויפן קאראק”, האט אים צויריק אריינגעזאגט דער פעטער און גענומען
ווייטער שפאנגען איבערן צימער. אורי האט מורה געהאט, או אט כאפט
ער אריין א פאטה, און האט זיך נאך שטארקער צעווינט, אבער ס'האט
זיך גענדיקט בשלום. צום סוף האט דער פעטער א זאג געטאי:

— גיב אים איבער, או מען וועט אים געבן נאך פופציק רובל.
דאש האט ער געזאגט שווין א ביסל וויבער. און ווען ער האט געזען,
או דער בחור רירט זיך ניט פון ארט, האט ער צוגעגעבן: “גיגי געזנטער-
היט און קומ מער ניט”. אורי איין ארייסגעלאפֿן פון קאבינעט. אין פיר-
הוין האט אים איבער גענומען די מומע און געווונטשן, ס'זאל זיין מיט מזל.
אין דער הים האט אורי גארנטיט דערציילט וועגן דעם גאנג פון
שמעס. מען האט אים ניט שטארק אויסגעפֿרעדגעט אויך. אינטערעסירות
האט ווי נאר די אונטערשטע שורה. ווי האבן געהאט געבעטן א פינט
אונצואנצ'יקער, נאר אויף מער ווי פופצין האבן זיך זיך ממשימות גארנטיט
גערכיכט.

דרווויל האט זיך אנגערוקט דער טאג פון דער חתונה. מיט דער
כליה האט זיך דער חתן ניט געזען, נאר איין מאל האט ער זיך צופעליך

פון בידע זייטן פלייט

באגעגנט; זי האט אויך געוווינט אויף רודניצקער גאַס. ער האט זיך געּ
מאכט האָרֶץ, צוֹגַעַנְגָּעַן צו אִיר אָוּן אַפְּרָעָג גַּעֲטָאָן:

“וּוְאָס מַאֲכֵט אִיר?”

זי האט עפֿעַס אַפְּגַעַנְטַפְּרָעַט אַיְן גְּרוּיס צַעֲמִישָׁעַנִּישׁ, זיך אַיְן גַּאנְצָן
פָּאָרְרִיְּטָלְט אָוּן אַיְן אַוּוּקְגַּעַלְאָפָּן.

דער נאָך האָט מעָן זיך נאָך אַיְן מָאַל גַּעַזְעַן פּוֹרִים צוֹ דָעַר סֻעוֹדָה.
ס'איַין גַּעַזְעַן אַפְּגַעַמְאַכְט, אָוּן צוֹ פּוֹרִים ווּעַט תְּנָחוּם פּוֹטָעַרְנִיק אַפְּגַעַבְוּן דיַי
מְתָנוֹת, אָוּן ער האָט גַּעַהְאַלְטָן ווּאָרטָט. אַגְּבָּה האָט מעָן אלְעַ מְחוֹתְנִים פָּאָרָּ
בְּעַטְנָן צוֹ דָעַר סֻעוֹדָה. מעָן האָט גַּעַגְעַבְנָן גּוֹט צוֹ עַסְן, אַיְן שְׂטוּב אַיְן גַּעַזְעַן
לִיכְטִיק, אָוּן אוֹרִי האָט דָאַ בעַצְמָן צּוֹמָן עַרְשָׁתָן מָאַל דָעַרְזָעַן זִין באָיַי
שְׁעַרְטָעַן.

זי אַיְן אַיְם אַפְּיָלוּ גַּעַפְּעַלְן גַּעַוְאָרְן: צִיכְטִיק אַגְּגַעַטָּאָן, אָוּן אַנְשְׁטָעַלְן
אוּן אָוּן חַנְדַּעַלְעַד. זַיְעַרְעַ אַיְגָּוָן האָבָּן זיך אַפְּט בָּאַגְּעַגְּנָט, נאָך גַּעַרְעַדְט
הָאָט מעָן נִיט קִיְּין ווּאָרטָט. ס'איַין נִיט גַּעַזְעַן ווּעַן אוֹרִי, ווּילְיל דָעַר כְּלהָס
פּוֹטָעַר, מְרַדְכִּי בָּעַקָּעָר, הָאָט נִיט אַפְּגַעַלְאָזָן דָעַם חַתְּן אוֹרִי קִיְּין אַיְן
מִינְגָּוֹת. ער האָט אלְעַ אַרְיִינְגְּגַעְזִיגָּן דָעַם בָּחָור אַיְן פִּילְפּוֹלְן, אָוּן אוֹרִי אַיְן
גְּרָאָד גַּעַזְעַן אוּפְּגַעְלִיְּגָט אָוּן האָט גַּעַפְּנוֹגָן ווּוָאָס צוֹ עַנְטַפְּרָעָן אָוּן האָט
נאָך אַלְיָין גַּעַפְּרָעָגָט קְשִׁיותָ.

דָעַר בָּעַקָּעָר האָט פּוֹן צִיִּיט צוֹ צִיִּיט גַּעַמְאַכְט: “רַעֲכַת, רַעֲכַת”, דיַי
כְּלָה, אָוּן נאָך מַעַר דָעַר שּׁוּעָר, האָבָּן גַּעַקְוּט אַוְיָפְן חַתְּן מִיט שְׁטָאַלְצָעַ
בְּלִיקָּן, כָּאַטְשׁ זַיְהָאָבָּן נִיט אַגְּגַעַטְהָיָבָּן צוֹ פָּאָרְשִׁטְיָן, וּוּגָּן ווּאָס דָעַר
פִּילְפּוֹל גַּיִיט.

בָּאלְדָן נאָך פּוֹרִים אַיְן גַּעַזְעַן דיַי חַתְּנוֹה. אַיְן צַוְּשִׁנְצִיִּיט האָבָּן חַתְּן
כְּלָה ווּיְיָטָר נִיט גַּעַהְאָט קִיְּין גַּעַלְגָּנָהִיט זיך צוֹ טַרְעָפָן.

אוֹרִיפָּה דָעַר חַתְּנוֹה אַיְן גַּעַקְוּמָן דָעַר פּוֹטָעַר לִיְזָעָר אוֹרִי, אַבְּעָר זִין
בִּיְזִין האָט אַגְּגַעַוְאָרְפָּן עַפְּעַס אַמְּרַהְשָׁחָרָה אוֹרִיפָּה אַלְעַמְּעָן, אָוּן אַיְן
גְּרוֹנוֹט אַיְן מעָן גַּעַזְעַן צּוֹפְּרִידָן, ווּעַן ער אַיְן נִאָכָן אוּסְרָפָן דְּרַשְׁהִגָּעָי
שָׁאנְק אַוּעָק. קִיְּין דְּרַשְׁהִה האָט אַגְּבָּה קָאָוּנָעָר נִיט גַּעַהְאַלְטָן. ער האָט בְּכָל
דָעַם גַּאנְצָן אַוּנָט נִיט אַרְיִיסְגַּעַרְעַדְט קִיְּין ווּאָרט.

א בעל-הביתה גרייט זיך ווערן א שרייבער

נארך דער חתונה האט זיך קאונגערטס פאמיליע-עלעבן גענומען ציינען
איינטאניק, נודנע. די פורי פלעגט סאמע אין דער פרי אוועקגין צום
טאָטן אין פוטערקייערעלם, וו זי איז געווען די גאנצע מאכערקע. צו וואָרַ
מעס פלעגט זי זיך אַריינֿקָפָן אויף אַהֲלָבָּשָׁה, אָוּן דערנְאָךְ פְּלַעַגְטָן
זֵי זיך שווין אַוְמְקָעָרְןִּן פָּוֹן קְרָאָם נִיטְּ פְּרִיעָרְ וְיַיְהָלָבָּעָ נְאָכָּטְן. אַיְן יְעַנְּעַ
יאָרְןְּ הָאָטְּ מַעַן נָאָךְ נִיטְּ גְּעוּוֹסֶטְּ פָּוֹן אַבְּגָרְעָנְצָטָעָרְ האַנדְלָצִיטָּה, אָוּן
מען פְּלַעַגְטָן אַפְּוִיצָּן אַיְן די קְרָאָםְעָן זַעַמְצָן אַוְן זַיְבָּעָצָן שָׁהָה אַ מְעַתְּ-לְעָתָה,
טאָמָעָרְ וְעַטְּ נָאָךְ פָּאָרָטְ אַרְיִינְקוּמוּןְ אַ קְוָנָהְ.

דער מאָן הָאָטְּ גַּעַדְאָרְפָּטְ גַּאנְצָעָנָעְ טָעָגְ פָּאָרְבָּרְעָנְגָּעָן אַיְן קְלוּזָן אַיְן
לְעָרְנָעָן, קְעָנוּ זֵיךְ דּוֹכְטָן, אֹזְ עַס אַיְן נִיטְּ גְּעוּוֹןְ קְיִינְ שָׁוּםְ נְפָקָאָ-מְנָה
צְוִישָׁן זֵייןְ לְעָבָןְ בְּחָרוּוֹיָהְ אָוּןְ אַיְצָטְן. אַבְּעָרְ סְאַיְןְ גְּעוּוֹןְ שְׂוִיןְ אַיְןְ מָאָלְ
אַ חְילָקָן: עַרְ הָאָטְּ שְׂוִיןְ נִיטְּ גַּעַחָטְ אַבְּעָרְ זֵיךְ קְיִינְ בְּעַלְ-הַבָּיתָה.

דער שְׂוּעָרְ הָאָטְּ טָאָקָעְ גַּעַמְיִינְטָן, אֹזְ אַדְּםְ וְאַקְסָטָןְ בַּיְ אִיםְ אַ צְוִוִּיְ-
טָעָרְ אַיְדָעָםְ אַ רְבָּ. אַבְּעָרְ קְאָוּנְעָרְןְ זַיְגָעָןְ שְׂוִיןְ אַיְצָטְן גַּעַלְעָגָןְ אַיְןְ זַיְגָעָןְ
דוֹרְכוֹסִיםְ אַנְדָּעָרָעָ זַאָכָן. עַרְ הָאָטְּ אַפְּגָעָעָבָןְ זֵייןְ צִיְטָןְ אַוְיךְ לִיְעַנְגָּןְ טְרִיפִּיקָןְ
פְּסָולָןְ בִּיכְלָעָןְ. די השְׁכָלָהְ הָאָטְּ אַיְןְ שְׂוִיןְ אַיְצָטְ פָּאָרְכָּאָפָטְ אַיְןְ גַּאנְצָןְ.

מִיטְ דּוֹרְ וְוִיבְ הָאָטְּ קְאָוּנְרָ גַּעַלְעָבָטְ בְּשָׁלוֹםְ, אַבְּעָרְ עַרְ הָאָטְּ קְיִינְ
מָאָלְ נִיטְּ גַּעַהָאָטְ וְוָאָסְ צַוְּ רְעַדְןְ מִיטְ אִירְ. אַיְןְ יְעַנְגָּרְ צִיְטָןְ הָאָבָןְ שְׂוִיןְ
יִדְיִישָׁעָ טְעַכְטָעָרְ אַיְנְצִיקְוִיְיָןְ אַנְגָּעָהָוִיןְ גַּיְזָןְ אַיְןְ דּוֹרְ רְוִיסְיְשָׁרְ גִּימָנָזְיָעָןְ
אוֹןְ חָוָץְ דֻּעָםְ אַיְןְ שְׂוִיןְ גְּעוּוֹןְ אַיְןְ שְׁטָאָטְ אַ פָּאָרְ צְעַנְדְּלִינְגָןְ יִאָרְ «פְּעָרְלָסְ
פָּאָנְסִיאָןְ», אַ שְׁוֹלְ פָּאָרְ יִדְיִישָׁעָ מִידְלָעָןְ, וְיַיְ מַעַןְ הָאָטְּ גַּעַלְעָרָנְטָןְ רְוִיסְיָשָׁןְ
דִּיטִישָׁ אַזְןְ אַלְגָּעָמִינְגָןְ לִימְוֹדִיםְ. אַבְּעָרְ נִיטְּ פָּוֹןְ דֻּעָםְ מִיןְ אַזְקָדְ גְּעוּוֹןְ
קְאָוּנְעָרָסְ וְוִיבְ. זֵי אַיְןְ גְּעוּוֹןְ אַ פְּשָׁוֹטְעָרְ מַעְנְשָׁתָןְ, קְוִיםְ גַּעַקְעָנְטָןְ לִיְיְעַנְגָּןְ
עַיְמְרִיטִיטִישָׁ, אַזְןְ מַעַרְ וְיַיְ שְׁבַתְ אַזְןְ יּוֹמִ-טּוֹבְ הָאָטְּ זֵי נִיטְּ גַּעַהָאָטְ קְיִינְ
צִיְטָןְ אַרְיִינְצְוּקָןְ אַיְןְ אַ מְעַשְׁהָ-בִּיכְלָןְ. דּוֹרְ קָאָפְ הָאָטְּ אַיְרְ גַּעַשְׁטָעָקָטְ אַיְןְ
גַּאנְצָןְ אַיְןְ טָאָטָנְסְ גַּעַשְׁעָפָטְ. זֵי אַזְאַ שְׁטִילָעָןְ, אַ גּוֹטָעָןְ, פְּלַעַגְטָןְ זֵיךְ קְאָוּנְעָרָסְ
טְרָאָכָטָןְ, אַבְּעָרְ אַזְןְ שָׁוּםְ גִּיסְטִיקָעָ אַינְטָעָרָעָסָןְ.

עַרְ אַלְיִיןְ הָאָטְּ גַּרְאָדְ אַלְיִץְ מַעַרְ גַּעַנְמָעָןְ גַּאָרָןְ נָאָךְ גִּיסְטִיקִיטָןְ. זֵייןְ
ברְוּדָעָרְ שָׁאָוָלְ הָאָטְּ שְׂוִיןְ יְעַמְלָלָטְ גַּעַהָאָטְ גַּעַנְדִּיקָטְ רְאַבְּגִינְעָרְ-שָׁוֹלְ, הָאָטְּ
שְׂוִיןְ בָּאוֹיִיןְ צַוְּ וְיַיְןְ אַ פָּאָרְ יִאָרְ אַ לְעַדְעָרְ אַיְןְ אַדְעָסְ, אַזְןְ אַיְצָטָעָרְ אַיְןְ

עד געוווארין אין קיעו א סטודענט פון מעדיין. ער האט צוגעשית איז רעדאקטיע הכרמל א העברעישן ארטיקל מיטן נאמען די דריי מלכון פון דער נאטורו", וו ער האט ארויסגעוויז א ביסל בקיות אין כיימע, באטאניך און זאלאגיע. פין האט דאס געוינטלאע אפגעדרוקט מיט השך, און אוריי קאונגער האט מיט הונגעריקע איגנג גשלונגען די אובי טערשריפט אין בלאט: "תלמיד מדרש המדעים בקיאו, שאל קאונגער". און ער האט געטראכט: וווען ווועט שיין שטיין אברהם אוריי קאונגער גער דורך אונטער און ארטיקל אין הכרמל? את דורךן זיך דאך דארטן יא מיט זיערען שיריים אזונגע יידן ווי איביגער משהידוד מיצקין, ווועס עס קלעפט זיך ניט בי זיי א וארט צו א וארט. עס ווועט נאך קומען א ציימ, וווען ער, אברהם-אוריי קאונגער, ווועט זיך אפרעכענען מיט די דאץ זיקע גארנישטן וואס קריכן אויבן אן.

אבער דערויל האט מען נאך ניט געהאלטן אזיוי וויט. קאונגער האט זיך ארכומגעפרט מיט א גראפע יונגע-לייט, וואס האבן זיך גוואאלט דורךן, נאך די רעדאקטאן האבן נאך משמעות פון זיי ניט געהאלטן. האבן זיי באשלאסן ארויסצונגבען אן איגענע ציטוגג אוףיך א היימישן שטIEEE גער. יעדער מיטארבעטער האט זיך אונטערגענומען איבערצושרידיין צוויי עקזעטפלארין: אינעם פאר זיך און אינעם פאר א וויטיקון אבאנענט. בי זיינע קאלעגן האט קאונגער אויסגענומען מיט זיין שריבן, אבער ער אלין האט פארשטאנען, או עס פעלט אים נאך א סך. וווען ער האט אי בערגעליינט דעם ברודערס ארטיקל וועגן די "דריי מלכון". האט ער געמוות מודה זיין, או ער אלין וויסט נאך גארנט וועגן די אלע זאכן. אבער צו ניגען יאר איז מען זיך ניט מיאש וווען מען איז אזי אמביבי ציע: ער וויסט טאקע ניט, אבער ער ווועט אニアגן; דאס גאנצע לעבן ליגט דאך נאך פאר אים.

רוטישער פאטריאטיזם בי ווילגער יידן

סוף 1860 איז דורכגעפאו דורך ווילגע אלעקסאנדער דער צויתער, און שטאט האט אים געדארפט אויפגעמען. קיין רוסן האבן איז ווילגע כמעט ניט געוווינט אחוץ באטמא. די ארטיקע באפאעלקערונג האט זיך צוניגעשטעלט פון פאליאקן און יידן, און ערך העלפט אויף העלפט.

די פוילישע אינזינערס פון ווילנע האבן, קען מען זאגן, דעם קיסער באיקאטייט. מען אייז געקומען צו אים מיט דעופטאציעס פון די אדלייט און די שטאטלייט, וויל אזי האט געפֿאַדערט די מאכט. דער קיסער אייז געגאנגען אין פוילישן טעאטער ארין, און די אַפְּצִיעַלְעַ צִיְּטוֹנְגַּה האט געמאכט דערפֿון אַגְּנֶץ פִּירֶושׁ. אַבְּעָר ווּן דָעַר פְּרִיצְיְשָׁר קָלוּבְּה האט אַיְנְגַּעַדְּנָט אַבְּלָל לְכֻבּוֹד דָעַם קִיסְעָרָה, האט זִיךְ אַרְוִיסְגַּעַדְּ ווּזְוּן די טִיף אַפְּאַזְיְּאַגְּנָעָלְעַ שְׂתִּימְגַּנְגַּן פָּוּן די פָּאַלְיאָקָן: עַס זִינְגַּעַן נִיט גַּעֲקוּמָעַן קִיְּין שָׁוֵם דָּאָמָעַן, אַוְן דָּעַר בָּאַל אַיְזָן דָּוְרְכְּגַּעַפְּאָלָן. עַס זִינְגַּעַן שְׁוּן גַּעֲוּן אַיְזָן דָּעַר פּוֹלִישָׁר גַּעֲזְוּלְשָׁאָפְּט די גַּעֲפְּלִין פָּוּן ערְבָּ אַוְיפְּ שְׁתָּאָנדָן, אַוְן דָּעַרְפָּאָר האט מען רִיזְקִירֶט אַזְעַלְכָּעָ דָעַמְאַנְסְטְּרָאַצְּיעָס. נָאָבוּ דָעַרְשִׁיקָן דָעַם אַיְפְּשְׁטָאָנדָן אַיְזָן 1863 האָבוּן די רָוִשְׁשָׁעָ רְאַקְצִיאַגְּנָעָה דָעַרְמָאָנט די פָּאַלְיאָקָן דָעַם דָאַזְיָקָן «אַנְדָּאָמְעָדִיקָן» בָּאַל...

מייט פֿערְצִיךְ יָאָר שְׁפַעְטָעָר האָבוּן יִדְזָן אַיְזָן ווּלְנָעָ אַוְיךְ גַּעֲמָאָכָט אַפְּאַזְיְּאַגְּנָעָלְעַ אַוְן אַפְּיָלוּ רְעוֹאַלְצִיאַגְּנָעָרָעָ דָעַמְאַנְסְטְּרָאַצְּיעָס. אַבְּעָר נִיט אַיְזָן 1860, אַיְזָן דָעַר «וּוְעַסְנָצִיתָה». פָוּן דָעַר פּוֹלִישָׁר גַּעֲזְוּלְשָׁאָפְּט זִינְגַּעַן ווּלְנָעָר יִדְזָן גַּעֲוּן אַפְּגָעָרְסִין. מייט די שְׂתִּימְגַּנְגַּן דָאָרטָן האט מען זִיךְ ווּינְצִיךְ ווּאָס אַינְטְּרָעָרָסִיטָה. דָאָס בִּיסְל יִדְישָׁע אַינְטְּלִיגְגָּעָן ווּאָס האָט זִיךְ גַּעֲהָאָט אַוְיסְגַּהְאָדוּוּעָט אַיְזָן ווּלְנָעָ אַיְזָן גַּעֲוּן רְוִסְיִישָׁ-פְּאָטְרִיאָטִישָׁ. מען אַיְזָן גַּעֲוּן גַּעֲבָלְעַנְדָּט פָוּן דָעַם גָּלָאנְץ ווּאָס האָט זִיךְ גַּעֲטְרָאָגָן פָוּן גְּרוּיסָן רְוּסְלָאָנדָן. אַט דָא אַיְזָן רְוּסְלָאָנדָן קַאנְגַּעַן יִדְזָן גְּלִיקְלָעָד ווּעָרָן. מען דָאָרָף זִיךְ «קָוְלְטוּרָעָל צְנוּנִיפְגִּיסְן» מִיטָּן רְוִסִּישָׁן פָּאָלָק, ווּעַט דָעַמְאָלָט ווּעָרָן אַסּוּף צָו די יִדְישָׁע צְרוֹתָה. דָעַם קִיסְעָרָס ווּזְוִיט אַיְזָן ווּלְנָעָ אַיְזָן פָּאָר די מְשְׁכִּילִים גַּעֲוּן אַגְּלָדְעָנָעָ גַּעֲלָעָגְנָהִיט אַרְוִיסְצְּוּוֹיִין זַיְעָרָע גַּעֲפְּלִין פָוּן גַּעֲטְרִישְׁאָפְּט אַוְן אַונְטְּרָעָטְגְּנִיקִיטָה. מִיר האָבוּן שְׁוּן גַּעֲזָן, אַזְיָדָן זִינְגַּעַן יִדְזָן זִינְגַּעַן גַּעֲוּן אַסּוּף יִדְזָן פָּאָרְקָעָרָט, מען האָט מְרוֹאָה גַּעֲהָאָט, אַזְיָדָן ווּאָס די רְעַגְרוֹנָג עֲפָנָט פָּאָר יִדְישָׁע קִינְדָּעָר ווּלְעָן פִּרְעָן צָו שְׁמָהָה. אַבְּעָר ווִי בָּאַלְדָּע עַס אַיְזָן דָא אַקִּיסְעָרָה, דָאָרָף מען זִינְגַּעַן פָּאָר אַיְם «הַנּוֹתָן תְּשׁוּעָה» — אַוְן פָּאָרְלָאָזָן זַאל מען זִיךְ אַוְיפְּן אַיְבָּרְשָׁטָן.

דא אַיְזָן, הַיִּסְטָעָס, גַּעֲוּן דָעַר זַעַלְטָעַנְדָּר פָּאַל, ווּעַן די מְעֻשִּׁים פָוּן די אַלְטָע אַוְן די יְוָנָגָע, פָוּן די אַרְטָאַדָּאָקָסָן אַוְן די «בּוּרְלִינְטְּשִׁקְעָס»,

האָבָן זיך צוֹנוּיַּגְעָגָסֶן. האָבָן די ייְדָן דעריבער גָּרְנִיט באַמְּעָרְקָט, אָז דער אַנדְדָּרָר טִיל באָפָּעָלְקָעְרוֹנָג, די פֿאַלְיָאָקָה, טָאנְצָן נָאָר אַיבָּעָר גַּעַז וּוּאָלָד אוּיפָּךְ אַפְּרָעְמָדָר שִׁימָחָה.

יְיָדָן האָבָן גַּעֲמִינְתָּן אוּיפָּךְ אָן אַמְּתָה. אַין פֿאַרְגְּלִיךְ מִיט נִיקָּלְיִי דַעַם ערְשָׁתְּנָס צִיְּטָן אַיְוָן דָאָס לעַבָּן די לעַצְּטָע אַרְהָן, אָונְטָעָר אַלְעָסָאָבָן דָעָרָן, גַּעַוָּאָרָן גַּרְיָנְגָּעָר, אָן מַעַן האָט זִיךְ גַּעֲרִיכְתָּן אוּיפָּךְ נָאָר יְשֻׁוּוֹתָן. אוּיפָּךְ דִּיטְּשָׁע וְאָס האָט מַעַן אַיסְגָּעְבָּרִיטָן אַ גְּרוּסָן טְוִוְּמָנְטָוִיעָר מִיט אָ העֲבָרְעִישָׂן אַוְיְפְּשָׁרִיפָּט, אָן מַעַן האָט צְוָגָעָלָאָן יְיָדָן נָאָעָנְטָן צַו דַעַם קִיִּיְדָרָסָט צַו שְׁרֵיְעָן «הָוָרָאָ!». אַ יְיִדְישָׁעָר פֿערְדָּאָ�וּזָאָגָּהָאָלְעָטָר סָעָרָס קָאָרָאָט צַו שְׁרֵיְעָן «הָוָרָאָ!». וְאָס האָט גַּעַהָאָט עַטְלָעָכָעָ קָאָרָאָטָן פָּאָר גְּרוּסָע לִיטָּה האָט אַיסְגָּעְפָּעוּלָט בִּים גַּעַנְעָרָאָלָ-גַּוְבָּרָנָאָטָה, מַעַן זָל אִים דָעָרְלִיבָּן אַרְמָצָופִּין דַעַם קִיְּסָעָר אַיְבָּעָר דָעָר שְׁטָאָטוֹ: אָן שְׁוֹם גַּעַצְּאָלָט פֿאַרְשָׁטִיטִיט זִיךְּ. מַעַן האָט אִים דָעָרְלִיבָּט, אָן מַעַן האָט גַּעַדְאָרְפָּט וְעַן די גַּדְוָלה פָּוָן יְיָדָן, דַעַם גַּלְאָנְצָן פָּוָן זַיְינָע שְׁוֹוָרָאָצָע אָוִיגָּן, בְּשִׁיעָת עַד האָט גַּעַקְנָאָקָט מִיטָּן בִּיטְשָׁן. די גַּאנְצָע יְיִדְישָׁע מַאֲסָע פָּוָן וְוַילְנָע האָט גַּעַשְׁפִּירָט באַשְ׀יְינְפְּרָעָלָעָד, אָז עַס אַיְוָן אַגְּגָעָקוּמָעָן אַ נִּיעָץִיט. וְעַן האָט מַעַן דָאָס גַּעַהָעָרטָם, מַעַן לְאָזֶט צַו אַ יְיָדָן אָוִוי נָאָעָנְטָן צָוָם קִיְּסָעָרָיְוָן וְוִי וַיְיִתְאָזְנָה אַיְוָן פָּוָן דָעָנְעָן בֵּין אַ יְיִדְישָׁן סְעָנָאָטָאָרָ? די מְשָׁלְלִים זַיְינָע גַּעַוּוֹן אַוְיָפָן זַיְבָּעָן הִימְלָ.

צְוָוִישָׁן די פֿאַרְשִׁידְעָנָע דָעְפָּוּמָאָצִיעָס וְאָס דָעָר קִיְּסָעָר האָט אוּיפָּךְ גַּעַנְמָעָן אַיְן פֿאַלְאָצָן אַיְוָן גַּעַוּוֹן אַ יְיִדְישָׁע, אָן צְוָוִישָׁן די דָעְלָעָגָטָן פָּוָן דָעָר יְיִדְישָׁע «אַבְּשָׁשְׁשָׁעְסָטוּוּ» אַיְוָן אַיְדָקָעָוָן רְיָמְדָכְאִילְיָזָעָר קָאָוָנוּרָע. אַיְן שְׁטָאָטָה האָט מַעַן גּוֹט גַּעַוּוֹסָטָה, וְוַעַד עַס גַּיִיטָה, אָן אַנְפָּשִׁין פָּוָן דַעַם דָזּוֹיקָן כְּבָוד אַיְוָן אוּיפָּאָלָן אוּיפָּךְ זַיְינָע אַרְעָמָעָ קְרוּבִּים.

אַבָּעָר אָוָרִי קָאָוָנוּר האָט אוּיפָּךְ גַּעַהָאָט אַ פֿערְזָעְנְלָעָכָע באַגְּגָעָנוּשָׁ מִיטָּן קִיְּסָעָר. סְאָיָן גַּעַוּוֹן באַשְׁטִימָט אַ מִילְּיָטְרִישָׁעָר פֿאַרְאָד אוּיפָּךְ רְאָוָנוּעָ-פֿאָלָעָ, וְוַיִּתְאָזְנָה הִינְטָעָר דָעָר שְׁטָאָטָה, דָאָרָטָה, וְוּזְעַן האָט מַיְתָּן צְוָוִי אַן פֿעָרְצִיךְ יָאָר שְׁפָעְטָעָר אוּיפָּגָעָה אַגָּעָן הִירָּשָׁע לְעַקְעָרְטָן, כְּמַעַט גַּאנְצָ וְוַילְנָע אַיְוָק צַו פָּוָס זָעַן דַעַם קִיְּסָעָר. צְוָוִישָׁן די גִּיעָרָס אַיְוָן גַּעַוּוֹן אָוָרִי קָאָוָנוּרָע. וְעַן עַר אַיְוָן גַּעַוּוֹן הִינְטָעָר שְׁנִיפִּישָׁאָקָה, האָט אַיְם אַגְּגָעָאָגָט דַעַם קִיְּסָעָרָס פֿאַרְאָד-פֿרָאָצָעָסִיעָ. קָאָוָנוּר אַיְוָן אַרְאָפָּ אַיְם זַיִיט פָּוָן וּוְעַג אַיְוָן זִיךְ אַפְּגָעָשְׁטָעָלָט. וְעַן דַעַם קִיְּסָעָרָס קָאָרָאָט, גַּעַשְׁפָּאָגָט

מייט פרעכטיקע פיר פערד און געפירות טאכע פון יונעם שמייסער, איז
פארבייגעפֿאָרְן פֿאָרְ אַיִם, האט קָאוֹנוּנָר אַרְאָפְּגָעָנוּמָעָן דָּס הַיִּתְלָ אָן זַיְד
טַף אַ נִּיגְגָּשָׁן גַּעֲטָאָן. דָּעֶר קִיְּסָעָר אַיְזָ גַּעֲזָעָן לְעֵבָן דָּעֶם גַּעֲנָרָאָל-גַּבְּעָרָה
נאָטָאָר נָאָזִימָאָו. דָּעֶר האָט אַ קָּוק גַּעֲטָאָן אוּפְּפָן יַדְיָשָׁן יַיְנָגְנָמָאָן מִיט אַ
שְׂטִיקָל חִידָשׁ, דָּעֶרֶנָּאָךְ פְּרִינְדָּלָעָךְ אַ שְׂמִיכָל גַּעֲטָאָן אָן גַּעֲנָטְפָּרָט אַוְרָ
דָּעֶר באָגְרִיסְוָנָג צְוִילִיגְנָדִיק דִּי האָנט צָום שְׁלִיחָה.
די גַּאנְצָע גַּעֲשִׁיבְּטָעָה האָט גַּעֲדוּרְעָט אַ רְגָע. אַבְּעָר דָּעֶר אַיְנְדָרוֹק
פּוֹנָעָם גְּלִיק, אַז דָּעֶר קִיְּסָעָר האָט באָוְילִיקָט אַפְּצָעוֹנְטָפְּעָרָן אוּפְּחָיָה וַיְיָן
גְּרוֹס, אַיְזָ גַּעֲוָעָן אַזְּוִי גְּרוֹס. אַז נָאָךְ מִיט פְּרִצְטִיךְ יַאֲרָ שְׁפָעָטָעָר האָט
קָאוֹנוּנָר לְעֵבָעְדִּיק גַּעֲדָעָנָקְט דִּי גַּאנְצָע סְצָעָנָע.

אַהֲיִמְגַעְקָוְמָעָן פּוֹן דָּעֶם פְּאָרָאָד, האָט קָאוֹנוּנָר זַיְד אַוּעָקָגְעָזָעָצָט אָן
אַנְגָּעָשְׁרִיבָּן לְכָבְּד דָּעֶם קִיְּסָעָר אַ גְּרוֹס לִיד אוּפְּחָיָה לשׂוֹרְקָדָשׁ. דָּעֶר האָט
מִיט דִּי גַּעֲהִיבְּנָטָעָה מְלִיצָות צְוָגְעָלִיכְן אַלְעָקָסְאַנְדָּעָר דָּעֶם צְוִוִּיתָן צָו
דָּעֶר לְיִכְתִּיקָעָר זָוָן וּוָאָס צְעִיגִיט אַיְרָ שִׁין אַיְבָּר בְּעֵרָג אָן וּוּלְדָעָר
אוֹזָן פְּאַרְזָעָט אַפְּיָלוֹ נִיט דָּאָס קְלָעָנְסָטָעָו וּוּרְעָמָל. מִיטָּן וּוּרְעָמָל האָט עַד
גַּעֲמִינָט זַיְד אַלְיָין. דָּעֶרֶבְּיָי האָט עַר אַרְיִיסְגַּעְזָאָגָט דִּי האָפְּעָנוֹנָג, אַז דָּעֶר
קִיְּסָעָר, וּוָאָס עַר אַיְזָ גּוֹט וְיַיְיָן וְיַיְיָן גּוֹטְגִּינְזִיךְ אַיְיךְ צָו
זַיְיָן גַּעֲטָרִיעָ אַנְטָעָרְטָעְנָקָע יַדְנָן וּוָאָס פְּאַרְגָּעָטָעָרָן אַיִם, אָן אַז פְּאָר
זַיְיָן וּוּלְן אַיְיךְ אַגְּקוּמוּנָן בְּעַסְעָרָעָ צִיְּינָן.

יא אַנְטָלִוִּיטָן — נִיט אַנְטָלִוִּיפָּן?

טוֹזְוָנְטָעָר אַנְדָּעָר בְּחוֹרִים פּוֹן זַיְיָן גַּרְאָד האָבָן אַוְרִי קָאוֹנוּנָר גַּעֲוָיָס
מִקְנָא גַּעֲוָעָן, וּוָאָס פְּעַלְתָּ אַיִם? אַ וּוּיְבָ אַ שְׁטִילְיָנְקָעָ, עַסְן צָו דָּעֶר זַאָט.
דָּעֶר שְׂוּעָר קְרִיכְט נִיט אַיִן דָּעֶר לְעֵבָעָר אַרְיָי. נָאָר קָאוֹנוּנָר האָט גַּעַד
שְׂפִירָט, אַז וְיַיְיָן לְאָגָע אַיְזָ אַ שְׁלָעָטָעָ, אָן הָטָ שְׁוִין לְאָנָג גַּעֲרָאָט
אַרְיוֹסְרָאָטָעָוּנָן זַיְד.

דָּעֶר בְּרוֹדָעָר, דָּעֶר אַמְּאָלִיקָעָר רַאֲבִינְעָר-שִׁילָעָר, אַיְזָ שְׁוִין גַּעֲוָעָן
אוּפְּפָן דָּרִיטָן קוֹדָס מַעֲדִיצָן אַיְזָ קַיְוָה, וּוּנָן אַוְרִי הָטָ חַתּוֹנָה גַּעֲהָאָט,
אָן זַיְיָן הָבָן פְּאַרְפִּירָט אַ לְעֵבָעְדִּיקָעָ קַאֲרָעָסְפָּאַנְדָּעָן; אַוְרִי הַעֲבָרָעָיש
גַּעֲוָיְנְטָלָעָר, אַיִן דָּעֶם מַלְיָצָה דִּיקָן סְטִיל פּוֹן דָּעֶר צִיְּטָ. שָׁאָל האָט אַיִן
מַאֲלָ אַיִן אַ בְּרִיאָוּ אַרְיִינְגָּעָוּוֹאָרְפָּן אַ גַּעֲדָאָנָק, אַז עַס אַיְזָ קִיְּין תְּכִלָּת נִיט

זו בליבן אין ווילנע, און דערנאך האט ער זיך שווין כסדר אומגעקערט צו דער טעם. גיב נאר א קוק, האט ער אים געגבען צו פאַרושאַטן; וועסט אָפּזִיכְן נאָך עטעלעכּ יאָר אוֹיף קעסט, און דערנאָך וועסטו מוזן ווערנו אַ מלמאַ. דָו מיט דיינע פֿונְקִיטִין זֶוּסְטִין זֶוּסְטִין יאָר גַעַץ קענט צֶוְגִּירִיטִין צֶוְמָן אָנוֹיוּעָרְסִיטִעָט. דָא אַין קַיְעַוּ זֶיְנְגַעַן פֿאָרָאָן הַיפְשֵׁ אָזָעַלְבָעַ יְוָגָעַלְיִיטַ מִיט פֿעַקְיִיטַן, וּאָסְ גְּרִיטִין זֶיךְ. עַס אַיְזָ שַׁוְעַר מִיט חִוְנָה בֵּיזָ מַעַן שְׁלָאָגָט זֶיךְ צֶוּ אַ תְּכִלְתָּה, אָבָעָרָ מַעַן וּוּדָרָט נִיט פֿאָרָאָן פְּאָלָן, אַיךְ וּוּלְ דִיר אַוְיךְ הַעֲלָפָן וּוּפְאָל אַיךְ וּוּלְ קענען. אַוְן אַזְעַן עַנְיָ דִיקְטַ דָעַם אָנוֹיוּעָרְסִיטִעָט אַיְזָ דָאָךְ אַפְּנָן דִי וּוּלָט. וּאָס וּוּסְטוּ דָאָרטָן לִיגְן אַיףְ רַדְוַנְיִצְקָעָר גַאַס וּיְ אַ וּאָרָעָם אַין כְּרִינְן.

קען מַעַן זֶיךְ פֿאָרָשְׁטָלָן וּיְ אַזְוִי דָעַר גַעַדָּאנְקָ פֿוֹן אָוִיסְטוּדְרָן אַיְזָ אָנוֹיוּעָרְסִיטִעָט האָט גַעַשְׂמִיכְלָט צֶוּ קָאוֹנוּנָרָן. אָבָעָר וּיְ קָוָמָט דִי קָאָץ אַיבָּרָן וּוּסְעָרָ? דִי וּוּבָּי וּוּעָט קִיְינָ מַאַל נִיט אִינְשְׁטִימַעַן אַיְזָ פֿאָלָן. דָאָרָף מַעַן אַנְטְּלוֹפָן פֿוֹן אַיר — אַוְן גְּרָאָד אַיְזָ זֶיְנְגַעַן אַין טְרָאָגָן.

הַיְינָט וּוּ נַעַמְתָּ מַעַן גַעַלְטָ? דִי פֿיְרָ הַוְנְדָרָט דָוְבָל וּאָס דָאָס פֿאָרָאָן פָּאָלָק האָט באָקוּמָעָן צֶוּ דָעַר חַתְוָנָה האָט מַעַן גַעַהְאָלָטָן אַיףְ אַנְצְׁוּהִיבָּן אַגְעַשְׁעַפְט נַאָך דָעַם וּיְ עַס וּוּלְזָן זֶיךְ עַנְדִּיקָן דִי קָעָסְטִיאָרָן. דָעַרוּוַיְלָ אַיְזָ דָאָס גַעַלְט גַעַלְעָגָן אַיְגָעַלְיִיגָט בֵּיְ אַיְדָוָן אַסְחָרָ, אַוְן נָאָר דָעַר טַפְאָטָן מִינָן שַׁוְעַר אַיְזָ אַיְינָעָם הַאָבָן דָאָס גַעַקְעָנָטָרָמָעָן. אַוְן וּיְ נַעַמְתָּ מַעַן אַפְאָסְ? אַפְיָלוּ אַיְזָ שְׁתָאָט גַוְפָא האָט מַעַן באָדָאָרָט אַפְאָפְרִילָ, וּוּיְלָ פָאָלְצִיְיָ האָט פֿוֹן צִיְיטָ צֶוּ צִיְיטָ פֿאָרָהָאָלָטָן אַיְזָ גַאַס יַדְזָן וּאָס הַאָבָן אַוְיְגָעָזָעָן וּוּיְ נִיטְהִיגָעָ אַוְן גַעַרְפָּעָט אַיףְ דָאָקְוּמָעָנָטָן. יַדְזָן הַאָבָן דִעַיְזָ רַוִּיחָ גַעַהְאָט אַ וּוּדְרַעְשָׁפִילָ, אַוְ דָאָס בעַט מַעַן «פֿאָסְ-לְאָוָרָהִים» (פת אַיףְ הַעֲבָרָעִישָׁ, אַרְוִיְגַעְרָעָדָט אַזְוִי וּיְ «פֿאָסְ», מִינָנָט בְּרוּוּתָ, אַוְן אַ פרְעַמְדָעָר הַיִיסְטָ דָאָךְ אַן אוֹרָחָ). אַרְוִיְסְפָאָרָן אַיְן דָעַר וּוּיְטָעָר וּוּלָט אַן אַ דָאָקְוּמָעָנָט האָט מַעַן דָאָךְ אַוְדָאָיִ נִיט גַעַקְעָנָט. אַוריָ קָאוֹנוּרָ אַיְזָ אָבָעָר אַיְן עַרְגָּעָץ נִיט גַעַוְעָן פֿאָרָשְׁרִיבָן. בַּיְמָם צְנוּנוֹפְשָׁטָלָן דִי «רְעוּזִיעַ-סְקָאָקָעָס» — אַזְוִי האָט מַעַן גַעַרְפָּן דִי אַלְטָמָאָדִישָׁעָ פֿאָלְקָסְצִילְנוּגָעָן — האָט מַעַן זֶיךְ נַאֲמָעָן נִיט אַיְפְּגָעָגָעָן, וּוּיְלָ פֿאָר אַיְלָעָבָן פֿאָרָשְׁרִיבָעָנָעָם.

הַאָט מַעַן דָאָךְ גַעַדָּאָרָט צָאָלָן דָעַר רַעְגִּירָוָגָגָלָט.

שאלות בריוו זיינען געוואר אלי' ענעריגישער. ער האט שווין געפוי נען פארן ברודער אלץ וואס מען דארף: אינער אַ משכיל אין קייעו איז גרייט אים אַרײַנטונגעמען צו זיך אין שטוב און געבן אים קעסט פאָר דעם, אָז ער זאל לערנען העברעיש מיט זיין זיך.

צום ערשות האט זיך קאָונער אָז עצה געגעבען מיט אַ פאמ. זיין ברודער אייזיק, דער וואס האט חתונה געהאט אין סמֿאָרגאָן, און האט זיך שווין פֿאוֹאָלְיעָנְקָע געשניטן אויף אַ משכילישן שריבער, האט זיך געהאט צוגעשריבן, לוייטן פֿעָטָעָר הָעָרָצָה מּוֹסְטוּרָה, אין שטעטל געלוזאן, ניט ווית פֿוֹן ווילע. אייזיק אלֵין האט אין סמֿאָרגאָן געלאנט אָפְּלָעָבָן אַ לעבען אָז אַ פָּאָס: קינד און קייט האָבוֹן דאָר אַים געקענען. האט אוֹרִי קאָונְעָר, בְּלוֹמְרִישָׁט פֿוֹנוּם ברודערס ווועגן, אוַיסְגָּעֶשְׁרִיבָן פָּאָר אַ פָּאָר רָובָל אַ גַּעֲלוֹאָנְעָר פָּאָס אוּפְּהָן נָאָמָעָן אייזיק קאָונְעָר. ווּמְעָן ווּעָט אָרָן, אָז דָּאָס אַיז נִיט אייזיק, נָאָר אַבְּרָהָם-אוֹרִי אָז וַיְיָ אַזְּוִי ווּעָט מַעַן דָּאָס בְּכָל קענען אוַיסְגָּעֶפְּיָינָן? קִיְּין פֿאָטָאָגְרָאָפִּיעָס האט מַעַן יְעָמָלָט אוֹרִי פֿעָסְעָר נִיט גַּעֲלָעָפָט, אָז סִיְּדָוִיסִּיסִּי אַיז נִיט אַבְּרָהָם-אוֹרִי אָז נִיט טְרָאָכָט פָּאָר זיך אַ שיינְגָּעָם. הַיְּנִטוּוּלִיטִיקָן נָאָמָעָן: אלְבָרָט, אוֹזְיָ ווּעָס האט זיך גַּעֲרוֹפָן דָּעַר דֶּרֶרֶר פֿוֹן פֿעָטָעָרָבָּרָגָּה, וואָס אלְעָזָמָעָן מְשֻׁכִּילִים האָבוֹן זיך מִיט אַים גַּעֲהָלָטָן גַּרְוִיס. נָו אָז מַעַן הַיִּסְטָּאָלְבָּרָט, מַעַג שְׂתִּין אָז פָּאָס "אייזיק" אוֹיך.

ערגעדר אַיז גַּעֲוָעָן מִיט גַּעַלְט. מִיט פֿאָרְשִׁיְּדָעָנָעָן דְּרִידְלָעָד אַיז גַּעֲדָאתָן קאָונְעָר אַרְוִיסְצּוּבָּאָקָומָעָן פֿוֹן "בָּאנְקִירִי" יְעָנָע הַונְּדָעָרט רָובָל וואָס דָּעַר פֿאָטָעָר זיינְעָר האט גַּעֲהָאָט אַרְיִינְגְּעַטְרָאָגָן. אַיז דָּעַר עַגְעָר דִּירָה אַיז גַּעֲוָעָן שְׁוּעָר צו באַהֲלָתָן אֹזָא אַוְצָר. נָאָר דִּי ווּיְיָבָה האט נִיט גַּעֲהָאָט דָּעַם מִינְדָּסְטָן חַשְׁד. האט זיך אַגְּגָעָנוּמָעָן פָּאָר לִיבָּה, אָז דָּעַר מָאָן האָלָט בַּי זיך הַונְּדָעָרט רָובָל. אַבְּעָר אַיז מָאָל אַיז זיך גַּעֲקָוּמָעָן פֿוֹן קְרָאָם מִיט אַ פֿאָרְשָׁלָאָגָן:

"בָּאָרָג אַוְס דָּעַם טָאָטָן דִּי הַונְּדָעָרט רָובָל. ער דָּאָרָף דָּאָס האָבוֹן אוַיסְצּוּבָּרָעָוָעָן זיך".

נִיט אַיְבָּרָטְרָאָכְטָנְדִּיק האט קאָונְעָר אוַיסְגָּעֶשְׁאָסָן: כְּיוּול נִיט גַּעֲבָן"

פֿון בִּידָע זַיְיטָן פְּלוּוּת

— פָּאָר וּוֹאָס עֲפָעָם נִיט גַּעֲבָן? הָאָט דֵי פְּרוּי גַּעֲפְּרָעָגָט אָ פָּאָר?
חִידָשֶׁתְּעָ.

“כְּיוּלָן נִיט גַּעֲבָן, אָוֹן שְׂוִינַן”

— וּוֹאָס טַוְיגָ דִּיר צַו הָאַלְטָן בֵּי זִיךְ אֵין קַעַשְׁעָנָעָ? דַו גַּעַטְרוּסְט
נִיט דֻּעָם טָאָטָן?

אָ וּוֹאָרֶט אֲהַיָּן אָ וּוֹאָרֶט אֲהַעָר — עַד הָאָט אִיר גַּעַוְוִין אָ פְּיִיגְ זַי
הָאָט זִיךְ צְעוּוִיְינַט פֿון בָּאַלְיִידְקָוָגָן. סְאיַיְזָ גַּעַוְוִין דֵי עַרְשְׁתָעָ אֲפְעָנָעָ קְרִיגָ
אֵין זַיְיעָר צְחוֹאָמְעָנְלָעָבָן. עַד הָאָט נִיט גַּעַקְעָנָט צְזוּעָן אִירָעָ טְרָעָרָה, אַרְוִיסָ
גַּעַנְמָעָן פֿון קָאָמָאָד דָאָס גַּעַלְטָן, אָ וּוֹאָרֶף גַּעַטָּאָן אוּפִין טִישָ אָוֹן אַרְוִיסְגָּעָר
לְאָפָן נִיט צַו זָאָגָן קִינְזָן וּוֹאָרֶן.

עַד אֵין גַּעַוְוִין אָוִיס מַעְנְטָשָ פֿון פָּאַרְצְוַיְיִיפְּילָוָגָן. אָזְוִי וּוֹי דַעַר הִימָל
וּוֹאָלָט זִיךְ אַרְאָפְגָעָלָאָזָן אוּפִיךְ דַעַר עַרְד. מִיטְ דַעַר פְּרוּי הָאָט עַד פֿון
דַעַטְסָ וּוֹעָגָן שְׁלָוָם גַּעַמְאָט דֻעָם זַעֲלִיבִּקְוָן טָאָג. אַטְ-אָטְ הָאָט זַי גַּעַדְאָרְפָט
הָאָבָן דָאָס קִינְדָן. מַעַן הָאָט זַי גַּעַדְאָרְפָט שְׁאָנְעָוָעָן.

אֵין אָ פָּאָר טָעָג אָרוֹם אֵין עַד אַלְיִין קְרָאנָק גַּעַוְוָרָן: שְׁטָאַרְקָעָ הַיְזָן
דָאָס פְּנִים וּוֹי אֵין בְּלָאָטָעָן. עַס זַיְעָנוֹן גַּעַוְוִין מָאָלָעָן, אָוֹן עַד אֵין גַּעַלְעָגָן
אָזְוִי וּוֹי בְּלִינְדָן. דֵי פְּרוּי אֵין גַּעַגְעָגָן אָרוֹם אִים נִיט גַּעַקְוָקָט אָזְוִיךְ אִיר
אִיגְעָנָעָם צְוֹשְׁטָאָנָד. נָאָר דָא זַיְעָנוֹן אָוֹנְטָעְרָגְעָקָמָעָן אִירָעָ וּוֹיְעָן, אָוֹן
סְאיַיְזָ גַּעַוְוָרָן אָ טְאָפְּלָעָלָר בְּרָאָק אֵין שְׁטוּבָן. דֵי דִינְסָטָהָט זִיךְ אַרְוִיסָ
גַּעַשְׁלָאָגָן פֿון דֵי כּוֹחָות, בֵּין עַס אֵין גַּעַקְוָמָעָן הַילְּךָ — דֵי הַיְבָאָם אָוֹן
אוֹרָס מַוְטָעָר. נָאָד אָ שְׁוַיְידָעָלְעָבָעָר נָאָכָט אֵין דֵי מַוְטָעָר צְוֹגְעָגָנוֹגָעָן צַו
אִים אָוֹן אִם אִינְגָעָרְוִימָט אֵין אִוְיעָר: מַוְלָ-טָבָה, אָ טְאָכְטָעָה.

דֵי פְּרוּי הָאָט זִיךְ גַּעַשְׁטָעָלָט אָזְיָף דֵי פִיסְ פְּרִיעָר פָּאָר אִים, אָוֹן
וּוֹעָן עַד אֵין אִוְפְּגָעָשְׁטָאָנוֹן פֿון בְּעֵטְהָאָט עַד זִיךְ דַעְרוּוֹסָט, אָזְזָעָן
הָאָט דָאָס קִינְדָן אֲפְגָעָבָן צַו אָזְמָעָן: אָזְוִי אִין דַעְמָאָלָט גַּעַוְוִין אֲנְגָעָנוֹמָעָן
בֵּין פְּרוּיָן וּוֹסָהָאָבָן גַּעַדְאָרְפָט שְׁטִינָן אֵין קְרָאָם אָוֹן הָאָבָן נִיט גַּעַהָאָט
קִינְזָ צִיְיט זִיךְ אֲפְצָגָעָבָן מִיטְ דֵי קִינְדָעָר. דֵי אָם הָאָט גַּעַוְוִוִינָט דְּרִיְ
וּוֹיאָרְסָט פֿון שְׁטָאָט. אָזְיָף אָזָא אָוֹפָן הָאָט דַעַר יְוָגָעָר טָאָטָעָ זִיךְ קִינְדָן
אֲפִילּוּ נִיט אֲנְגָעָזָעָן.

קאוונער טראט זיך אָפַן דער היַם

די ערשות פאר וואָכוֹן נאָך דער קראָאנקייט, האָט קאוונער שפֿעטער דער צְיִילַט, האָט ער אין גאנצֶן אוּפְּגַעַהָּרֶט קְלָעָרָן וועגן אַנטְּלוּפָן. ס'האָט אַים ווַיִּי גַעֲטָאָן דָּס הָרָץ אוּפַּיך ווַיִּבְּאָן קִינְד. ער האָט זיך גענומען אַרוּמוּקָוּן, אָפְּשָׁר ווּעַט ער זיך אַין ווַיְלַעַג קָעְנָעָן צוֹשָׁלָאָגָן צוֹ אַתְּכִּילַת.

אָבעָר בְּאַלְדַּה האָט זיך דָּעַר שְׂכָל צְוִירִק גַּעַשְׁטָאַרְקַט אַיְבָּרָעָן גַּעַפְּלִיל. ווַיְלַעַג אַיִּזְמָאָקָע אַוִּיך גַּעַוּזָעָן אַ צְעַנְטָעָר פָּוֹן הַשְּׁלָה אָנוֹ מַאֲסָן יְוָנָגָעַ-לִילִיט וַיְיַנְעַן גַּעַקְוּמָעָן אַהֲרָר פָּוֹן שְׁטָעַטָּע אָנוֹ שְׁטָעַטָּע אָרוֹן גַּעַנְוּמָעָן דָּא לְעָבָן אַוִּיך אַ נִיְיעָם שְׁטִיגְגָּר. אָבעָר פָּאָר קַאְוָונְגָּר אַיִּז גַּעַוּזָעָן אַומְּדָה מִיגָּלְעָד דָּא אַיְבָּרְצּוּבָּרָעָן וַיַּזְנֵּעַ. ער אַיִּז דָּא גַּעַוּזָעָן אַין דָּעַר הַיָּם. יְעַדְעָר שְׁטִיְּין אַוִּיך רְוָדְגִּיצָּקָעָר גָּסָס אָנוֹ אַיְיָפָן שְׁוֹלָהָוִיף האָט אַים גַּעַד הַאלְּטָן צְוּגָּעַשְׁמִידָט צוֹ דָעַר פָּאַרְגָּאַנְגָּעַנְהִיט, צוֹ תְּנָחוֹם פּוֹטָעָרְנִיק אָנוֹ צוֹ זַיְן סְבִיבָה. מַעַר ווַיִּי מַלְמָדוֹת אָנוֹ גַּרְאַשְׁעַנְגָּעָן קְרֻעְמָדְרִי אַיִּם דָּא נִיט פִּירְגַּעַשְׁטָאַנְגָּעָן. אָנוֹ זַיְנַע חַלְמוֹת הַאֲבָן אַיִּם גַּעַטְרָאָגָן אַזְוִי ווַיִּיט.

פָּאָר אַנְדָּעָרָעָה האָט זיך גַּעַקְעָנְטָרָט וַיַּזְנֵּעַ אַ מְקוֹם-מִיקָּלָט: אַ ווַיְלַעַג אָבעָר האָט זיך גַּעַקְעָנְטָרָט וַיְאַטְעַוּזָן נאָך אַין דָעַר פְּרָעָם. אָנוֹ דָא הַאֲבָן נִיט אַוִּיגְגָּהָרֶט דָעַם בְּרוּדָעָרָס בְּרִיוֹו, ער זָאָל קְוּמָעָן קִיְּן קִיְּעוֹ.

קַאְוָונְגָּר האָט פָּאַרְשָׁטוּסִין דִּי סְעַנְטִימְעַנְטָן. זַיְן בְּאַשְׁלָסָס זַיִּיך אַפְּצָרָה טְרָאָגָן אַיִּז שְׁוִין אַיְצָט גַּעַוּזָעָן אַ פְּעַסְטָרָט. נאָר ווַיְדָעָר אַ מאָל: נִיט אַזְוִי גְּרַנְגָּט טּוֹט זַיִּיך עַס. פָּאָרְן קִיְּין קִיְּעוֹן קָאָסָט הַיְּפָשָׁג גַּעַלְתָּן. דִּי הַוְּנָדָעָרָט רּוּבָּל ווֹאָס זַיְנַעַן אַרְיִין צּוֹם שְׁוֹעָר אַין גַּעַשְׁעָפָט זַיְנַעַן גַּעַוּזָעָן אַזְוִי ווַיִּבְּאַגְּרָאָכָן. אַרְיוּסְבָּאַקְוּמָעָן בִּיִּים «בָּאַגְּקִירִי» נאָך גַּעַלְתָּה האָט מַעַן נִיט גַּעַד קָעָנָמָן. אַ פָּאָר יְוָנָגָעַ-לִילִיט הַאֲבָן זַיִּיך נִיט גַּעַקְעָנְטָה הַעַלְפָן.

אָבעָר מַעַר ווַיִּמְיט אַ קְרַעְכָּץ הַאֲבָן זַיִּיך נִיט גַּעַקְעָנְטָה הַעַלְפָן.

ס'אִיז גַּעַבְלִיבָּן נאָר אַין אוּסְיוּעָן: גַּעַמְעָן מִיט גַּעַוְאָלָד.

ער האָט זַיִּיך גַּעַנְוּמָעָן אַרוּמוּקָוּן. ער אַלְיַין אַיִּז גַּעַוּזָעָן אַרְעָם אָנוֹ בִּיִּים שְׁוֹעָר אַיִּז שְׁטוּב אַיִּז חַלִּילָה אַוִּיך קִיְּין לְוַסְסָס נִיט גַּעַוּזָעָן, נאָר דִּי שְׁוֹיְגָּר, אַ פְּרָאַסְטָע יְדַעַנְעָן אָנוֹ אַבְּיִסְלָן אַן עַזְבָּרְ-בְּטָלְדִּיקָעָן, האָט פָּאָרְ-מָאָגָט אַיר אַיְגָּס צְוִיְּיָיָבָּיָה בִּיטְשָׁלָעָד פְּעָרָל. זַיִּה האָט זַיִּיך גַּעַהָאָט פָּוֹן לְאַגְּגָעָן, אַיר, אָפְּשָׁר פָּוֹן אַיר חַתּוֹנָה. לְעַצְמָנָס האָט זַיִּים שְׁוִין בִּיטָּגָעָן, מְעַרְנִית דִּי טָאַכְטָעָר פְּלָעַגָּט זַיִּיך אַנטְּאָן פָּוֹן צִיְּיטָר צִיְּיטָר אַוִּיך צִיְּיטָר גַּיְינָן

אין שול. די פערל זייןגען וווערט געוווען, האט מען געשאצט, ביי צווויי הונדערט דובל. געלעגן זייןגען זיין אין קאמאָד ניט פֿאַרְשָׁלָאַסענע. האט קאָונְגֶּר זיין מאָל אַרְאָפְּגָעָלָאָן אין קעַשְׁעַנְעַ, אַרְוִיס אַין גָּס אָן זִיךְעַ דער פְּרָעָגַט ביי אַ מְלֹוָה, אוֹ הַוְנְדָעָרָט דּוּבָּל קָעָן מֵעַן דַּעֲרוֹף בָּאָרְגָּן אַלְעַ מאָל. מִיט צִיטָעָרְדִּיקָע פֿינְגָעָר האט עַר אַהֲיָמְקָומְעַנְדִּיק אַוּעָקְגָּעַלְיִיגְט די פֿעָרְלָ צָוְרִיק אַין קָאַמָּאָד אַרְיִין.

אייצט האט עַר גַּעֲוָסְטָם, ווֹאָס עַר האט צַו טָאָן. עַר האט זִיךְעַן עַמְּרָקְט אַ בָּאַשְׁטִימָטָן טָאגְ, דַּעַם אָוֹן דַּעַם זָוְנְטָאָג טְרָאָגְט עַר זִיךְעַ אָפְּ. עַר האט דָא אַפְּגָעָטָאָן אַ זָּאָר ווֹאָס טְרָעָפְּט זִיךְעַ בַּיִ גְּרָעָסְטָרָעָ פֿאַרְבָּרָעָ בעָרָס. עַר האט אַוִּיסְגָּעָלְיִיבָּן מִיטָּן פֿרִיעָרָן ווְילָן אַזְוִינָעָ אַוְשְׁטָאָנוֹן פֿוֹן פֿאַרְבָּרָעָ, ווֹאָס טְרָאָגָן אַין זִיךְעַ אַגְּרָעָסְטָרָע סְכָנָה. שְׁפָעָטָרָע בַּיִם אַנְטָלְיוֹפָן נָאָךְ דַּעַר מַעְשָׁה מִיט די 168,000 דּוּבָּל, האט זִיךְעַ דָּאָס אַיְבָּרְגָּעְזָהָרָט.

אוֹ די פֿעָרְלָ זַיְנְגָעָן נִיטָאָה האט מעַן זִיךְעַן גַּעֲקָעָנְטָן כָּאָפְּן נָאָר שְׁבָתָה. ווֹאָלָט דַּעַר שְׁכָל אַוִּיסְגָּעָטְרָאָגָן, אוֹ די פֿעָרְלָ זָאָל עַר פֿאַרְזָעָצָן דַּי עַרְשָׁטָעָ העַלְפָּט ווְאָרָן תִּיכְחַזְקֵנָה זִיךְעַ לְאָוֹן אַין ווְעַג אַרְיִין. אַבְּעָר קָאָונְגֶּר האט פֿאַרְזָעָצָן דַּי פֿעָרְלָ דּוֹקָאָ אַין אַ דָּאַנְגָּרְשָׁטָאָגָן, האט דְּעַרְבִּיבָּרָעָ פֿרִיטָאָגָן אָוֹן דַּעַם גַּאנְצָן שְׁבָתְדִּיקָן טָאגְ גַּעֲצִיטָעָרָט אַוִּיךְ אִים דַּי הוִיטָה. יְעַדְרָ מָאָל ווְעַן דַּי ווְיִיבְּ אַדְעָרָדְיַיְתָרָעָ פֿלְעָגָן צָוְגִּין צָוָם קָאַמָּאָד האט אִים גַּעֲוָאָרָפָן אַין הִיאָן אָוֹן אַין קָעָלָט.

נָאָר דַּעַר שְׁבָתָה אַיְזָן אַוְעָקָעָן, סְאָיָן שְׁוִין נָאָךְ הַבְּדָלָה. אַלְזָן אַיְזָן אַרְיִיבָּרָעָ בְּשָׁלָם.

פֿאָרָן אַוְעָקְפָּאָרָן האט זִיךְעַן קָאָונְגֶּרָן פֿאַרְזָאָלָט זָעָן זַיְן טַעַכְטָעָרָל. עַרְבָּ שְׁבָתָה אַיְזָן עַר אַוְעָקָעָרָעָ דַּעַר שְׁטָاطָטָם, אַוִּיסְגָּעָטָהָט דַּי אָם אָן דָאָ צָוָם עַרְשָׁטָן מָאָל דַּעְרָזָעָן זַיְן קִינְדָה ווֹאָס אַיְזָן דַּעְמָאָלָט אַלְטָם גַּעֲוָועָן צָוְיִיָּהָדִים. ווְעַן דַּי קְלִינְגָעָן האט צַו אִים אַ שְׁמַיְיכָל גַּעֲטָאָן, האט אִים פֿאָרָן קוּוּטָשָׁט בַּיִם הַאֲרָצָן. אַבְּעָר זַיְן בָּאַשְׁלָוָס אַיְזָן גַּעֲבָלִיבָּן פְּעָסְטָ.

פֿוֹן דַּעַסְטָם ווְעַגָּן אַיְזָן נִיטָאָן גַּאנְצָן רִיכְטִיקָה, ווֹאָס בִּיְזָעָ בִּיאָגְרָאָפָן זָוְלָפָן אוִיחַד קָאָונְגֶּרָן, אוֹ עַר האט לִיְיכְטוֹנִיקָה מְפָקִיר גַּעֲוָועָן זַיְן קִינְדָה דַּעַר (שְׁפָעָטָרָע אַיְזָן נָאָךְ גַּעֲבָוִרָן גַּעֲוָאָרָן אַ זַּוְן אַיְיךְ) אָוֹן אַזְעַר האט דַּי גַּאנְצָעָ זָאָגָ פֿאָרָן וַיִּ אַרְיִיבְּגַעְוּוֹאָרָפָן אוִיחַד דַּי שְׁוֹאָכָעָ פְּלִיְיכָעָס פֿוֹן זַיְן פְּרָוִי דַּעַר קְרֻעְמִיעָרָקָעָ. אַדְרָבָאָ, מִיר ווּעָלָן זָעָן, אוֹ נָאָךְ מִיט יָאָרָן שְׁפָעָטָרָע,

ווען ער איז שווין געוווען העט וווײיט פון זיין ערשטער וועלט, האט קאוד-נעד נאך אלץ אנגעההאלטען באציאנונגען מיט די קינדער אוּ געטאָן פֿאַר זִי. זונטאג אין דער פרי האט ער, גלייך זוי גארנט, גענוומען טלית אוּ תפילין אוּ אָוּוּק אַיְלָוּן דָּאוּבָּעָן שחרית. דעם טלית האט ער איבערגעלאָן אין קלויין, נאָר די תפילין האט ער מיטגענעומען צוריק, זויל ווי וועט ער עס אַרְוִיסְפֿאָרְוֹן אָז זִיְּ אַיְן דער הֵים האט ער אַיבָּעָר געבעיסן צוחמאָען מיט דער פרי. זי האט זיך שווין געאיילט אַיְן קְרָאַם אַריַין, אָז סְאיַין אַיר נִיט גַּעֲלָעָן אַיְן זִיְּעָן צוּ קְוּקָן אַוְיפָּן מָאָז; האט זי נִיט באַמְּעָדָקְט אַוִּיפָּן זִיְּן פְּנִים קְיַיְן שָׁוָם סְמָן פָּוּן צַעֲטָרָגְקִיט.

קְאֻוְנָעֶר אַיְן גַּעֲלִיבָּן אַלְיַיְן, ער האט זיך אָוּוּקְגַּעַזְעַט אָזְן אַנְגָּעָת. שריבן צום טאָטָן אַהֲרָעַיְשָׂן מְלִיצָּה-בָּרוּיָה. גַּעֲרָעַדְט האט מען גַּעַוְיִינְטָן לעַד יִדְיִיש, אַבָּעָר אָז ער זָאָל שְׁרִיבָּן אַוִּיפָּן יִדְיִיש האט אַים אַפְּיָלוּ נִיט גַּעֲקָעָנָט קוּמָעָן אַוְיפָּן זִיְּעָן. ער האט אַוִּיסְגַּעַזְעַט דעם גַּאנְצָן אַמְּתָה: ער קְעָן אַיְן וּוַיְלָעָן מַעַר נִיט בְּלִיבָּן, ער פָּאָרְטָן קְיַיְן קְיֻעוֹ, ער ווּעָט אַנְקוּמוֹנָז דָּאָרְטָן אַיְן אָוְנוּיוּעָרָסִיטָּעָט: אָז פֿאַר די הַונְּדָרָעָט רָוְבָּל וּזְאָס דער שְׁוּעָר האט ביַי אַים גַּעֲבָּאָרְגָּט קְעָן ער אַוְיסְקִוְּפָּן די פְּעָרָל.

«זָוְכָּת מִיךְ נִיט אָזְן יָאָגָּט זִיךְ נִיט נָאָךְ מִיר», האט ער פְּאָרְעָנְדִּיקְטָן: «אַיְיךְ וּוְיִס וּוְאָס אַיְיךְ טָהָר אָזְן קְיַיְן זָאָךְ קְעָן נִיט הַעֲלָפָן». אַזְיַי ווי ער האט אַבָּעָר מַוְּרָא גַּעַהָאָט, אָזְן מַעַן קְעָן אַים אַנְיָאָגָן נִיט פָּוּן ווּיְלָעָן אָזְן בְּרַעְנָגָעָן צְוּרִיק, האט ער צְוַעַגְקָלָעָרט אַמְּשָׁנְהָדִיקָן פְּלָאָן: ער ווּעָט פָּאָרְטָן קְיַיְן קְיֻעוֹ נִיט גְּלִיךְ, נאָר אַרְוָם אָזְן אַרְוָם — דָּוְרָךְ קְאֻוְנָעָן, סְוּוֹאַלְקָן, גַּרְאָדָנָעָן אָזְן פִּינְסָק, אָזְן פָּוּן דָּאָרְטָן מִיטָּן וּוּאָסָעָר בֵּין קְיֻעוֹ. אַבָּאָזְן אַיְן גַּעֲוָעָן נִטְרָבָּן בֵּין קְאֻוְנָעָן.

אַפְּגָעָפְּאָרְטִיקְט זִיךְ מִיטָּן בָּרוּיָה, האט קְאֻוְנָעֶר אַנְגָּעָטָן זִיְּן הַאֲרָבָּס-טִיקָּן מַאְנְטָל (הָגָם סְאיַין גַּעֲוָעָן אַז וּוּאָרְעָמָרָר פְּרִילִינְגְּטָאָג). אַרְוִיסְפָּוּן שְׁטוּב אָזְן אָוּוּק צוּ דער בָּאָן. אַוְיפָּן וּוּאָקְזָאָל האט ער זיך אַרְוּמְגַעְקָוָט אַוִּיפָּה אלְעָזִיְּתָן. סְחָאָט וּזְדָאָס גַּעַדְבָּט. אָז יִעְדָּעָר אַיְינְנָרָקָט אַוִּיפָּה אַפְּוּאָרְטָן אַוִּיפָּה דער סְטָאָנְצִיעָן אָזְן קְיַיְּפָן פֿאַר אַים אַבְּלָעָט. סְאיַין נאָךְ גַּעֲוָעָן הַיְשָׁש צִיְּתָן בֵּין אַפְּגָיִין פָּוּן באָן, נִטְרָבָּן קְאֻוְנָעֶר האט זיך אַוִּיפָּה גַּיךְ אַפְּגָעָזְעָנָט מִיט זִיְּן גַּעֲטְרִיְּעָן פְּרִינְגְּד אָזְן אַרְיַין אַז וּוּאָגָּאָן דְּרִיטָעָן

קלאס. עם האט זיך אים געדוכט, אז מען פארהאלט דעם צוג בכיוון, אז מען האט שוין לאנג געדארפט אוועקפאָרן. נאָר ענדליך האט זיך דער-הערת דער דרייטער קלונַג, מען האט דערלאָנַג אַ פִּיף, אָן דער צוג האט זיך אַ רִיר גַּעֲטָאָן.

דער ווֹיְטֶעֶר ווּזַג קִין קִיעֻוּ

את זיצט קאָונָעָר שוין אֵין באָן ווֹאָס פִּרט אַים פָּוָן ווַילְגָעַ קִין קאָונָעָר. די גַּעֲפִילָן ווֹאָס דער יונְגָעַר-מָאָן האט דורךעפִילָט אַין שׂוּעָר צו באַשְׁרִיבִּין. אלִץ האט זיך אוַיסְגָּעָמִישָׁט אֵין אַיִינָם: באַפְּרִידִיקָּנוּג, ווֹאָס ער אַיְזָן פְּטוּר גַּעֲוָאָרָן פָּוָן אָהָר, אָנוֹ בענְקַשְׁאָפָּט ווֹאָס ווּקְטָט זיך תְּמִידָה ווֹעָז מָעַן פָּאָרְלָאָזֶט די הַיּוֹם; ווֹיְטֶעֶר, ווֹאָס ער האט אוּוַעַקְגַּעַוְאָרָפָן די משָׁפָחָה, ווֹאָס זַיְזִינָּעָן דָּאָךְ סּוֹפְּ-כָּלְ-סּוֹפְּ גָּאטָן די נְשָׁמָה שּׁוֹלְדִּיקָּן, אָנוֹ פְּרִידִ, ווֹאָס ער האט זיך פָּאָרְנוּמָן אוּוּפָּה אַ בְּרִיטִין שְׁלִיאָר. דָּאָס גַּעֲפִילָט פָּוָן פְּרִידִ האט אַרְיְבְּעַרְגְּעַוְיָוִגָּן. גַּיד זַיְזִינָּעָן גַּעֲפְּלִיגָּן סְטָאנְצִיעָס, אָנוֹ אַיִּינָה דער מָעַן האט זיך אַרְיְמְגַעְקָוְט אֵין שׂוּין דער צָוג גַּעֲוָוָן אֵין קאָונָעָר.

פָּוָן קאָונָעָר קִין סּוֹוָאָלָק אֵין ער גַּעֲפָאָרָן מִיט אַ פּוֹר צְוִיִּי מַעַתָּה לְעַתָּה, אָנוֹ פָּוָן דָּאָרְטָן בִּי גַּרְאָדָנָעָר נַאֲךְ אַ מְאָל מִיט דָּעַר פּוֹר דְּרִיִּי מַעַתָּה לְעַתָּה. פִּינְפִּי מַעַתָּלְעַת האט אַים גַּעֲקָעַנְט פָּוָן ווַילְגָעַ בִּי גַּרְאָדָנָעָר. מִיט דָּעַר באָן ווֹאָלָט ער עַס גַּעֲקָעַנְט דָּוְרְכָמָאָכָן אֵין פִּינְפִּי שָׁעה אָנוֹ עַס ווֹאָלָט אַים גַּעֲקָאָסֶט אַ סְּךָן ווּעְלוּוּלָעָר אַיִּיךְ. ער האט גַּעֲמִינָה, אָנוֹ ער דְּאָרָה דָּאָס פָּוָן אַפְּגָעַהִיטִּקִּיט ווּזְעָגָן, מָעַן זָאָל אַים נִיט פָּאָקָן. אַבְּעָר עַס ווֹאָלָט דָּוְכָט זַיְזִינָּעָן אַ סְּךָן גַּלְיְיכָר נִיט צַוְּרִיבִּין דָּעַם טָاطָה, אָנוֹ ער פְּרִידִ קִין קִיעֻוּ? נִיט אַיִּינָה מָאָל האט זיך אַיִּינָה לעַבְּנָן אַרְיְסְגַּעְוָוָן, אָנוֹ ער האט האָלָט צַוְּגִין מִיט דָּעַר רַעֲכָטָעָר האָנָּט צָום לִינְקָן אוּוּעָר.

אַיִּינָה גַּרְאָדָנָעָר האט ער גַּעֲהָלָתוֹ שְׁבַת. שְׁבַת צַו נְאָכְט האט ער גַּעַד ווֹאָלָט פָּאָרָן ווֹיְטֶעֶר קִין פִּינְסָק, נַאֲרָע עַס האט זיך אַים גַּעְדוֹכָט, אָנוֹ מָעַן יַאֲגָט אַים. עַס האט אַים גַּעֲבָרָעַנט די עַרְד אַונְטָעָר די פִּיס. האט ער גַּעְדוֹנָגָעָן אַיִּינְגָּעָנָם בְּעַלְ-עֲגָלָה, דָּעַר יַיְד האט אַים צְזָגְזָגָנָט צַו בְּרָעָנָה גַּעַן אוּפָּן קְוַמְּנָדִיקָּן שְׁבַת קִין פִּינְסָק, אָנוֹ מָעַן אַיִּינְגְּעַפָּאָרָן.

בָּאָלָד די עַרְשָׁטָע נְאָכְט האט אַים גַּעֲכָפָט אַ שְׁטָאָרָקָעָר דָּוְנְעָרְבָּלִיךְ אָנוֹ שְׁטוּרָעָם. דָּעַר שְׁמַאְלָעָר ווּזְגָן אַיִּזְגָּוָרָן וּוּי אַ טִּיךְ. ווּזְגָן פָּאָרָן

זוייטער איז ניט געווען וואס צו טראכטן. מען איז דורךגענטצעט געווארן ביזן ביין. קאונגער איז געוזסן און אינגעקארטשעטער און געביסן די פינגער. אזה מין צרה איז מיטן נאכט איז א געדיכטן וואלד איז בי אים אויסגעקומען ווי א שטראף פון גאט פאר דער עולה וואס ער איז אקערשט באגאנגען קעגן וויב און קינד און קעגן יידישקייט...

נאר דער בעיל-עגלת האט געהאלטן ווארט. דעת נאענטסטן פרײיטאג ארום האלבן טאג איז מען אריינגעפֿאָרן איז פינסק. קאונגער האט דא געהאט א וויתן קרוב. צו אים איז ער אוועק, דערצ'ילט אים עפעס א תירוץ וועגן די סיבות פון דער רייזע, און יענער האט זיך מיט אים דער- פרײיט און אים גענומען צו זיך אויף שבת.

דער קרוב האט מיט אים געפֿירט שמעסן אויף וועלטטעמעס און דערביי אויפֿגעוויזן, אויף וויפֿל יידישקייט שטיטט העכער פון אלע אנדע- רע אמוניות. אט גיב א קוק, האט ער געוזנט: די קריסטן מיט די מחדמא- נעל האבן ניט געוואלט פראוזען דעם שבת, וויל זיי האבן זיך געוואלט אפטילין פון יידן, אבער אוועקגיאן וויט פון שבת האבן זיך פאָרט מורה געהאט. זיי האבן דאָר געקענט אויסקליבֿן פאר אָרטאג מיטוואָר, זיי דאנערשטאג — אָבער נײַן, זיי זייןען דוקאָ געלבליבֿן ביי פרײיטאג און זונטאג. אויב ניט שבת, איז זאל קטש זיין נאענט צו שבת.

דאָס איז שווין אבער פאר קאונגער געווען אָ ליעטער גערוס פון דער אלטער פשטוֹתדייקער וועלט. אויף מאָרגן איז ער שווין אָרויסגעפֿאָרן מיט דער שיף, און אין עטלעכּע טאג ארום איז ער אָנגעקומען מיטן דנייעפֿער קיין קיעוּ.

שפֿעטערדייקע ביאגראָפּן ברענגען, איז אָנטלאָפּן איז גאר קאונגער פון ווילנע קיין זשיטאמיר, כדִּי דארטן אָרײַנְצְּגִּיְּן אִין דער אָכְבִּינְעֶרְ-שְׁוֹלְ אֵין אָז ערשות נאָך דעם ווי דאָס אַיז אַים ניט געראָט אִיז ער פון זשיטאָז מיר אוועק. אבער דאָס אַיז געווען גָּלְאָט אָזִי צְעַדְעַרְבּוּמִס אָסְכְּרָאָ וְאָסְ הָאָט ניט דעם מינדסטן יסּוּד. פון קאונגערן אַלְיָוִן וויטן מִיר, אֵיז ער אַיז געפֿאָרָן צום ברודער, גָּלִיךְ קִיּוּן.

אייצטער האט זיך באָמת אָנגעהַיְּבָן פאר אַים דאָס וואָס מען דופּט אַ נִיעַז תְּקוֹפָה אֵין לעבוּן; ער אַיז געווארן אָ פְּרָאָגְרָעְסְּיוּעָרְ מַעֲנְטָשׁ, ער אַיז געווארן אָ שְׂרִיבְּעָרְ בֵּי יִדְן. נָאָר זִינְגַּעַ עַרְשְׁטָעַ לִיטְעָרָאָרִישָׁעַ טְרִיטָ

זינגען נאך געווען געבונזן אין גאנצן דורך די ליטערארישע פענטעס פון זיין צייט, וועלן מיר זיך אויף זיין אפשטיילן צום ערשותן, איידער מיר קומען צו צו דעם גראיסן אויפריר וואס האט אים פארקאפט אין קיעו.

דער שרייבערשרער דערבייט

מייט א שטיקל צייט נאך דעם ווי ער איז אונגקומען אין קיעו האט קאוונער געמאכט אין הכרמל זיין שרייבערשן דערבייט. אין גומער 18 פון דעם דרייטן יארגאנג פון דעם ואובנבלאט, וואס ער איז דורךגענגגען דורך דער צענזור דעם 30סטן נאועומבער 1862, איז אפגעדראקט אויף דער לעצטער זייט א שייר, אונטערגעשריבן מיט קאוונערס פולן נאמען, אונטערן טיטל: «גבול לאדם» ("א גרענץ פאר דעם מענטש").

מען וואלט געקענט מיינגען, איז קאוונער האט געהאט איבערגעלאן זיין ערשת (און אײַנץיך) ליד בי פינגען נאך איידער ער איז אוועקגעפארן פון ווילבע. אבער די השורה לייגט זיך ניט איפין שכל, וויל מיט צוויי גומערן פריער (צענזור-באמערק פון 15טן נאועומבער 1862) איז אין הכרחן געווען אפגעדראקט דעם זעלבן מהברס א קארעספאנדען פון קיעו. א סך גלייבער איז דעריבער אנטזונגעמען, איז אין ווילבע האט קאוונער נאך ניט געהאט קיין צורתיט צו פינגען, קטש וועגן דראוקן זיך האט ער געטרויימט שוין לאנג און איז ערשת דאס ארייבערפארן קיין קיעו האט אים געגבען א שאנס אנטזוקניפן א פארבינדונג מיט דער ציטנונג מיט דער קארעספאנדען האט ער שוין מיטגעשיקט דעם שייר אויה, און ס/אייז געראָטן: דער נאמען אַברהָם-אָרוּקי קאוונער האט זיך באָזִיּוֹן שוואָרץ אויף וויס אין דרוק.

דאַס ליד האט גערעדט וועגן שטורעם, אבער קיין שטורעם אין דער ליטעראָטור האט עס נאך ניט אַנגעוזט: ס/אייז געווען דער שאָבֵן לאָן פון דער משכילדער פֿאָזְוִיעַ, צוֹגַעַשְׁמַאלְצִין מיט דער מליצה וואס האט זיך געפֿאָדרט, מיט א סך פרעגציינס און אַיסְרָוֶףּ-צִיְיכְּסָס. דער ים שטורעמע, די כוֹאָלִיעַס הַיִּבְנָן זיך בְּיוֹן הַיִּמְלָא אָן וְאָרְפָּן זיך מיט מעכטיקע שיפּוֹן ווי מיט שפֿילְכְּלָעַד, אַבער עס איז פֿאָרָאָן אַ גַּרְעָנָץ צום כוח פון די כוֹאָלִיעַס. ווער פֿאָרָהָאלְט זיך בְּיִם בְּרָעָגִי דער דנעָר זָמָד. אַזְוִי איז מיטן מענטש אויך. בְּיִם לְעָבָן וויל ער אַינְשְׁלִינְגְּעַן וואס

גביל לאדם

תעלים מה נורא , בכם נסעה
ונפער שם גועלן גועלן בנה
וונסעה אפו כל פועל אנטה
ביליל שם ייליל לא יקון קטע
שם גנטם גועלן סופה וסעה
גיגיל ואלהקה דה ! אנטה דה
גאנט זם יוזט עד רום שאמיט
וילסנק ליטו זם צים אידרים
דה ! לטזות דיקט זיוש זים
וינעלן אפ גועלן מיט בעדרים
ויקטו רעה עיטם ביש געלל
בי' ליטר דהט זען מל
כאד זי נאכ טל ראהית לנטו ?
מאנו תעלים אנדז נטוט ;
סחירערם לשאוב זי זאנו ?
וינטנט ויאנט אנד זם נטוט
השיטהו תעטטהו נקלא געלל -
איך ד החול דק הו עשרה אלה
האנט עריה ! בנטו דהו געלל ,
זון זאנט לבלוע כל הון וויל
וילסנק לו זייז פלא וויל
לא זנט רגע יוקט וויל
זי שם החיה אל סערת לנטו
דה ! איך מעט חחול זי כפה עשרה

אברdem אוידי אנטע

קאוונערט שיר אין הכרמל.

מער, ער הארעועט טאג און נאכט, און וער שטילט אין דעם שטראעם
בי אים אין הארצן אַ, דאס ביסל זאמד וואס דעקט אים צו די אויגן.

נאך מער אויף דער ליניע פון משכילהשן שאבלאן אין די קארעס-
פאנדענץ. אין קיעו העון מיר, האט זיך געשפאנ אַ ביקור-חולים, און
דעם 21טן אקטאבער איז דער גענעראל-גובערנאמטאר פירשט וואסילטשיין-
קאוו מיט זיין פרוי און אַ סוויטע באמאטע געומען אויף אַ וויזיט אין
אט דעם נייעם יידיישן שפיטאל אָריין. קאונגער גיט צו פארשטיין, פאר
וואס ער שריבט וועגן דעם צום הכרמל: "... כדי דער עולם זאל זעה, אַז
די גרויסע פון דעם פאלק, וואס איז וויער שאטן שיין זיך זוילץ
אונדזער מובה, און ער זאל וויסו, אַז די צייט פאדערט פון אונדז אַנט-
קעגענטזוקומען די וואס ווילץ אונדזער טובה, און ער זאל צעהרין זיך מיט
אפענע אויערין צו דער שטימ וואס רופט אין אונדזער אָויערין, ווארעדט
פון דארטן קומט אונדז אַ קוואל פון לעבן". ווי באלאד איזו איזו שוין דער
אָריינפער אין די זעקס און צוּאנציג שורות פון דער קארעספאנדענץ אויך
און אלגעמיינער:

"וער האט זיך עס געקענט אויסמאלן בי די קינדער ישראל, אַז אין
דער שטאט קיעו, די מוטער פון אלע רוסישע שטעת... און וואס אויף
אייר היליקער ערדר האט מען אַ יידן ניט געלאָט שטעלן אַ פום. וועלן
אייצער זיך מערן די זון פון אונדזער פאלק וויער שטארק, און ווי אַ
דער באָרעדמייקע מוטער וועט זי זי אַיך באַשערעמען, און אונטער אַילע
היטנדיקע פְּלִיאָגְלָעָן וועט זי אַויסצְיָעָן צו זי חסְד אַן דער מאָנטערן זיך
מיט ליבשאפט".

וועגן דעם זעלביבן עניין האט קאונגער געשריבן מיט אַ זעקס חדשים
שפיטער אין הכרמל אַ צוּוֹיִתְן באָרכט, אבער די פאקטן דאס מלאָ, און
מילא אַיך דער טאן, זינען שוין גאנט געווען קיין האפערדייק. "דער
טיעערער פירשט וואסילטשיינאָו" איז שוין געווען געשטארבן און דער
ביקור-חולים וואס האט זיך געהאט געענטט מיט אַזאָ פֿאָמְפֿע אַן מיט
אַזונגע האפערנוונגען האט געהאלטן ביימ אַינפֿאלָן. די סיבָּה שריבט קאָוָּ
נער, איז דאס וואס פון גאנצְן קאנט האָבוּ זיך אַ לאָ געטאָן קראָאנְקע יידן
צּוּ הַיְלָן זיך אַיז דעם נייעם שפיטאל, ווּ עס געמען אויף די פראָפֿעָסָאָרָן
פון אַונְיוּוּרֶסֶטֶט, אַן קיין צוּשְׁטִיעֵר אויף אויפֿצְוּהַאָלָטָן דעם שפיטאל

האט קיינער פון מוחץ קיעו ניט געגעבן. עס איז דא נאר אין עצה צו רاطעווען דעם שפיטאל: זאלן די שטעה ארום קייעו צושיקן נדבות פאר דער אינסטיטוציע.

דער הכרמל איז געאגען איז קיעווער געגנט נאר אין געציילטע עקוועפלארן, איז זיכער האט איז אויפרוף ניט געקענט האבן קיין שם פראקטישע ווערדע. אבער די קאָרֶעֶסְפָּאנְדָּעָנְץ איז געוווען זשורנאליסטי שער טעטיקיט, ס'אייז געוווען געהתמעט דער פולער גאמען פון דעם שרידי בער, און דאס האט פאר אים יא געהאט א ווערדע.

נאך איז פרט איז וויכטיך. איז דער ערשותער קאָרֶעֶסְפָּאנְדָּעָנְץ איז צום גאמען איז דער חתימה געוווען צוגגעבן: «יליד ווילנא», א געבוי רענעער פון זיין משפחה. ווען ער זאל געוווער האט זיך ניט איס באָהאלטן פון זיין משפחה. ווען ער זאל געוווען וועלן פאַרוֹויַשְׁן די שפּוֹרָן, וואָלט ער ניט געשביבן צו דער ווילנער צייטונג און ער וואָלט ניט געַ געבן זיין גאמעה, ווער דעדט נאך מיט אָן אַנוֹוִיז אָוָיף זיין ווילנער אָפּ שטאמם. איז יענע צייטן איז דאס געוווען פון די אָפְּטָעָזָן, אָז א יונגעָרְ מאָן זאל אַנטְלוֹפַּן פון די קעסטט און זיך געמען שטודירן. טאמער האט מען זיך נאך אים געיאָגָט, איז נאר אויף צו באָקְומָעָן פון אַים אָגָט. אבער אָן אַנדְעָרָשׂ מֵאַלְהָאַט דאס וויבַּל געהאט אַהֲפָעָנוֹגָג — אָון ס'וֹוִיזָט אָוִיס, אָז אַין קאָוְגָּעָרָס פָּאַל אָיז אויך אָזְוִי געוווען — אָז דער צוּמָעָן-ברעכער וועט זיך נאך אויסנִיכְטָעָרָן אָון בעסער ווער, אָון יעמָלָט האט זי בלית-ברירה געדוֹלְדִּיק געווואָרט.

אנו מודים לך

זוכנדייך די ברײטער וועלט

צווישן די יידישע סטודנטן אין קיעו

א רשות וואס האט געתטעקט טיף אין גיהנום און אין מיט אין מאל פון דארטן אroiסגערטאטועט געווארן זאלט זיך אויך ניט געקענט פילץ גליקלעכער פון קאונגען, בשעת ער אין אroiס פון דער אלטפֿרַעַנְקִישֶׁר, פאראומערטער שטוב אויף רודניצקער גאס און ארינגעפאָל אין די קיעז ווער סטודנטישע קריין. צום ערשות מאל האט ער זיך דערפֿילַט יוֹנָג צום ערשות מאל האט ער דערזען אַ פרײַעַן וועג פֿאַר די אויגן.

דער ברודער האט אים אויפֿגענוּמען אויזי הארכיך ווי ער האט אים צועגאָגט. דעם ברודערם חביבם, אלע געוועזענע ישיבָה-בחוררים, האבן שווין געווּסַט וועגן דעם יונגן אויר און האבן אים מקבל-פֿנים געווען ווי און אייגענען. עס האט אים פֿאַרוֹנוֹנדָעַרְט אָזָן באָגַָלִַקְט וואס די יונְגַָעַלִַיטְַיְַת האבן גערעדט צווישן זיך כמעט דורךיס רוסיש; מערכני ווען ניט ווען, צוליב אַ ווֹיַַז, פֿלעגט מען ארינְגְוָאָרְפְּן אַ יְדִישַׁ וְאָרָט. אים איז געווען שוווער. מיט יָרָן שפֿעטער האט ער געשְׁרִיבָן, אָז בֵּין זִין קומען קיין קיעו האט ער גאָר קיין רוסיש ניט געקענט; ער האט געוואָלט שאָפְן דעם איינְדרוק, או שיער ניט דָא האט ער זיך אויסגעַלְבַָט דעם רוסישן אלפֿאָבעט. דאס איז געווען אַ גְּרוֹיסָע גּוֹמָא, אַרוֹיסְגּוֹאָקְסְּן פון קאָנוּנְרָס בְּאָדְלְפֿרַעַנְקִיש צוֹצְפּוֹצְן אַ בִּיסְל, צו שטעלן זיך אַ פֿאָזַע. אָבער אַמת אַיז, אַז זִין רֹסִיש, אַיבָּעַר הַוִּיפְט אַיז רַיְדַּן, האט גַּעֲמוֹת זִין שׂוֹאָך.

נָאָר ער איז גָּרָן גַּעֲוָעָן זיך אַנְצְּשְׁטָרְעָנְגָּעָן.
די חברה האט געלעט איז דחקות. טיל האבן געהאָט סטיפֿעַנְדִּיעַס פון איינְצְּיקָע שטאטִישׁ גְּבִירִים אָדָעָר פון אַ יְדִישְׁעָר גְּבִירְשְׁעָר שְׂטִיכִּי גַּעֲזְעַלְשָׁאָפְּט, נָאָר די סּוּמָעַס זִיןְגָּעָן גַּעֲוָעָן נִשְׁטִיקָע, וַיִּיטְּ ניט גַּעֲנוֹג אַוְיכָ דָוְרְצְׁוֹלָעָבָן. אָבער פֿאַר דעם נִיְּגַעַקְוּמָעָנָע אַיז ניט גַּעֲוָעָן קיין נָאָוִוָּעָן.

או "קוילענען א הערינגג" אוין א גאנצער ארטיקל. ער אוין ניט געוען צבעאליעוועט, ניט פון דער היים. ניט פון די קלוייז'יארן אוון ניט פון די קעסט, אוון מיטן רוסישן נאמען "סעליאדקא" האט שווין דער הערינגג געהאט גאר אן אנדער טעם.

די שטאט קיעו גופה אוין געוען ריבער ווי ווילגען מאטעריעל, אוון אויך א סך דרייכער אוין רוסישע גיסטיקע אינטערעסן. קיעו אוין געוען מערד ווי אין צויעיין גרענער, אוון דער "אוניווערטיטט פון הייליקן ווילאַ-דימיר", צוזאמען מיט די גרויסע צייטונגגען, האבן געשאָפֿן אַ לעבעדיקע פארביבנרגונג מיט דער בריטער רוסישער וועלט. די יי ד י ש ע באָ פעלקערונגונג האט אויך געהאלטן אין ואקסן, וויל גראָד זיגען די גורות אויף יידן אַ ביסל וויבער געוואָרֶן; אוין קאּוונערס אַקערשט דערמאָנטער קאָרעדספֿאנדען רעדט זיך אויך ווועגן דעת.

בימים קיעווער אוניווערטיטט האט זיך אויפֿגעקליבן אַ גראָפֿע יידישע סטודענטן אוון ערבי-סטודענטן וואָס האָבן מיטגעלעבט מיטן רוסישן לעבען אוון מיט דער רוסישער ליטעראָטֶר. יעדער נומער פון די זשורנאלן סאָוּר דענענִיק אוון דימלאַ אוין דאָ געוען אַ געשעגענִיש. די נעמען טשערנִי שועסֿקי אוון פֿיסאָרעוֹן זינען דאָ געוען הייליק. מען דאָרָף ניט קיין קונגסֿט לשם קונסט. האָבן די דזאָיקע יונגעַ-לייט אַיבערגעַהזרט; וויכטיק זינען נאָר די סאָצְיַאָלָע אַידעָאלָן. טיל האָבן טאָקָע בְּפִירָוש געהאלטן מיט פֿיסאָרעוֹן וואָס האָט שוין מיט זינען צואנצֿיק יאָר געהאט אויף געשטורעט דֵי באָוּסְטוּנִיקָע רוסישע געועלשלאָפֿט, אוֹזְ קונגסֿט וואָס אוין ניט דירעקט נוציך האָט קיין שום ווערדע ניט אוון דעריבער אוין ניט נאָר גַּאֲטוֹרִ-וּוִיסְנַשְׁאָפֿט ווּיכְטִיקָעָר ווי פֿאָעוּיָע. נאָר אָפְּלוֹ אַ שׂוּסְטָעָר טוט מעד אויף פָּאָר דער געועלשלאָפֿט אַידעָר פּוֹשְׁקִין האָט אויפֿגעטָאָן מיט זינען לִידָעָר. גַּוּוִינְטְּלָעָךְ דָּאָרָף מַעַן דָּאָס פֿאָרְשְׁטִיןָן ניט אָותְ-בָּאותָן, גַּרְוִיסְעַנְיָה "גַּיהֲלִילְסְטָן", ווי די שונאים האָבן זוי געַרְופָּן, זינען געוען גענוג אָיסְגַּעַהְאלָטָן, אוון ווען פֿיסְאָרָעָוָו ווֹאָלָט באָמת געַמְיִינְט. אוֹ שׂוּסְטָעָרִי אוֹזְ ווּיכְטִיקָעָר אַידעָר פֿאָעוּיָע, ווֹאָלָט ער זיך אלְיִין אויך אַוּעָקְגַּעְזָעַט צִיעָן די דָרָאָטוֹעָ אַנְשְׁטָאָט צַו שׂוּרָעָמָעָן מִיט וַיַּיְן סָאָצְיַאָלָעָר קְרִיטִיקָה.

קְאָוּנָעָרָס בְּרוּדָעָר שָׁאָל אוֹזְ געוען אוֹן דער דזאָיקָעָר גַּרְוִיסְעַנְיָה

פון בידע זיינט פלייט

זיאסטישע סטודענטן. ער האט זיך באמת אויסגעצייכנט מיט זיינע פיעיקיטן און קענטענישן. באטש זיין שטודiom איז גאר געווען מעדייצין, האט ער נאך געפונען צייט זיך אפציגעבן מיט פילאַסָּפִיע. שווין נאך אורייס קיימען האט ער אַנגָעַשְׁרִיבָן אַגָּנֵץ בָּוּךְ וּוּגָן סְפִינָּזְוֹעָן אָוּן זַיִן שִׂתְּהָ, אָוּן דאס בָּוּךְ האט אָזְוִי אויסגענוּמָען, אָוּ דער קִיעְוּעָר אָנוֹיְוּעָרְסִיטָּעָט האט דאס אַפְּגָעְדָּרוֹקָט אַיְן זַיִן אָוּיפָּקָט אַיְן זַיִן חְשָׁבָן.

די ערשות צוויי חדשים איז אָוּרִי געווען בַּיִם ברודער. יונער האט פשוט זיך געטילט מיט אַים דעם בַּיֶּסֶן פָּוּן מוֹיל. דערנָאָז האט ער זיך אַיְנָגָעָאָרְדָּגָט, גַּעֲגָעָן לְעַכְּזִיעָס פָּוּן הַעֲבָרָעִישָׂ אַיְן פְּרִיוֹוֹאָטָעָ הַיּוֹעָר, אָוּן זַיִן דָּס אַיְן דּוֹרְכָּגָעָשְׁטוֹפָט דִּי טָעָג. צוישָׂן דִּי אַוְפְּגָעָקָלְעָדָטָעָ יְדִישָׂע גַּבְּרִים האט מעַן שַׁוִּין פָּוּן קִיְּין חָדָר נִתְּן גַּעַהָלָן, די קִינְדָּעָר האט מעַן גַּשְׁקִיט אָוּן גִּימָנָזְיָע, אַבָּעָד אָיְן גַּאנְצָן אָוּן יְדִישָׂקִיט האט מעַן זיך אָוּיד נִתְּן גַּעַקְעָנָט בַּאֲגִיָּין; האט מעַן גַּעַנוּמָעָן אָוּן שְׁטוּב אַרְיִין פְּרִיוֹוֹאָטָעָ לעַיְלָה, אָוּן סְפָּעָצִיעָל אָיְן מַעַן גַּעַרְנָן גַּעַוְעָן צָו גַּעַבְנָן צָו פָּאָרְדִּינָן אַיְגָנֶן מאָן וּוָאָס אָיְן אַנְטָלָאָפָּן פָּוּן וּוִיְּבָ אָוּן קִינְדָּצָוְלִיב "בִּילְדוֹנְגָּי".

אויפָּן שְׁוּעָל פָּוּן אָנוֹיְוּעָרְסִיטָּעָט

קָאוּנוּנָרָס צִיל אָיְן גַּעַוְעָן אַנְצָוּמָעָן אָוּן אָנוֹיְוּעָרְסִיטָּעָט, אָוּן ער האט זיך גַּעַנוּמָעָן גַּרְיִיטָן צָו דִּי עַקְוָאָמָעָנס. דאס בַּיִסְל וּוּלְטָלְעָכָעָ קָעָנְטָעָי נִשְׁׁ וּוָאָס ער האט גַּעַהָאָט פָּוּן דַּעַר הַעֲבָרָעִישָׂ הַשְּׁלָחָה-הַלְּטָרָאָטוֹר האט נִיט גַּעַקְלָעָקָט. ער האט גַּעַמוֹזָת אַנְהִיָּבָן דִּי גִּימָנָזִיסְטִישָׂ תּוֹרָה פָּוּן אַלְפִּי-בַּיִת. אַבָּעָד דִּי מַוחְ-שָׁאָרְפָּוָגָן וּוָאָס ער האט גַּעַהָאָט פָּוּן בַּאֲלָד אַנְדָּרָטָי הַאלָּבָן צָעַנְדְּלִינְגָּי אַרְגָּמָרָא אָיְן נִתְּן גַּעַוְעָן אַרְוִיסְגָּעוֹאָרְפָּן. אָוּיפָּקָט וּוָאָס גִּימָנָזִיסְטָן פְּטָרָן אַהֲלָבָן יָאָר האט ער אַוְפְּגָעְכָּאָפָּט אָיְן אַיְין וּוָאָס. דאס האט נאך מַעַר גַּעַשְׁטָאָרָקָט אָוּן אַים דִּי אָמוֹנה אָיְן זַיִן, נאך מַעַר פָּאָרָדָגָעָט זַיִן גַּדְלוֹת, וּוָאָס אַנְדָּרָעָרָה אַבָּן שְׁפָעָטָעָר בָּאַצְּיִיכָּנָט מִיטָּן נִאמְעָן הוֹצְפָּה.

וּוִי יְעֻטוֹוֹדָעָר זאָךְ האט דִּי מַוחְ-שָׁאָרְפָּוָגָן אָוּיפָּקָט אַחֲסָרוֹן צָוָאָמָעָן מַעַט דַּעַר מַעַלָּה. אַיְן דַּעַר מַעַרְבָּדִיקָעָר שָׁוֹלְ-סִיסְטָמָעָ גִּינְט דאס לְעַרְבָּנָעָן מַעַר פָּאָמְעָלָעָר, בַּהֲדָרָגָה אָוּן אָוּ דַּעַם פְּלִי פָּוּן וּוּלְדָעָרָאָגָּנָה, פָּוּן קָלְ-חוֹמָר אָוּן פָּוּן גַּוְרָה-שָׂוֹהָה. אַבָּעָד דַּעַרְפָּאָר אָיְן אָוּן דַּעַם אַיְרָאָפָּעָישָׂן

גאנג פארצן מערכיסטטמאטישקייט, מערכס דסדרדייקע אכטלייגונג ארייך פרטימ. מיט א צענдельינג יארון שפעטער האט קאונגער געשרבין דאסטהי יעסוקין, או ער אייז טוף-יכיל-סוף ניט אנגעקומען אין קיעווער אוניווערט סייטט, וויל ער האט פײינט באקומווען דעם קלאסיזום. ס'זועט קיין עוללה ניט זיין משער צו זיין, או דאס אין אויך אינע פון קאונגערט פאַז זעס; עס געשיקט זיך, או באתש ער האט געקנט הונדערט מאל מעעל פון אָ דורךשניטעלען סטודענט אייז אַם אַבער שעווען צו באהיבן דוקא דאס ביסל דורךשניטעלען קענטענישן וואָס האבן זיך געהפֿאַדערט בי דיאַ עקוֹזאמענס.

אָ חזֶן דִּי עצְמָה לִימְדִים האַט זיך קאונגער ווי אָ ווילְדָה הָנוּגְעָרֵיךְ ער אָרוּפְּגָעָוָרָפָן אוֹיְפָהָרָפָן נִיט זָאת צֹ ווּעָרָהּ, גַּעֲשְׁלָוּגָעָן אָפִילּוּ נִיט פָּאָרְשְׁטִיבְּנָדִיק אַלְעָז ווי סְגָעַהָעָרְ צֹ זְיין, נִיט נָאָר דַעַר טִיטִישְׁ פּוֹן אָסָךְ ווּרְעַטְרָאָר אַיְזְ גַּעַוּעַן פְּרֻעְמָה, נָאָר אוֹיךְ דִּי עֲנִינִים ווּאָס מַעַן האַט דָאָרְטָן אָרוּמְזָ גַּעֲרַעַטָּ. ער אייז גַּעַוּעַן אִינְגָעוּווָינָט אַיְן דַעַר פּוּבְּלִיצְטִיקְ פּוֹן חַמְגִיד אַיְן חַרְמָלָ, ווּ אַיְן שְׂרִיבָעָר זָאגְט דַעַם אַנְדָעָרָן גַּאנְצָעָ שְׁבָחִים, אָוָן ווּדְיָ דִּי הִוּפְּטִידִיסְקָוִיסִיעָ אַיְזְ אַרְוָם אָפְּסָוקָ פּוֹן תְּנָדָ. אָוָן דָאָהַט גַּעַבְּרוּזִיט אָלַעַבְּן פָּאָרְכְּלִינְגָעָט צֹ ווּוָרָן.

סְאַיְזְ אַיְזְ גַּעַוּעַן אָוּפָן האַרְצָן ווי ער ווּאַלְטָ זיך פּוֹן פָּאָרְשְׁטִיקְטָעָר הקְדַשְׁ-לְוֹפֶט אָרוּסְגָעָכְאָפֶט אַיְן דַעַר בְּרִיטִיקִיטָ פּוֹן פְּרִיעָרָ בְּעָרָגָ. ער האַט גַּעַהָאָט אָ גָעְפִּילָ, אוּ די אַירָאָפָעָיְשָׁ קְוּלָטָר לִיגְטָ פָּאָר אַיְזְ אָוּסִיָּ גַּעַשְׁפְּרִיטָעָ אָוָן ער טְרָאָגָט אלָעָטָאָגָ צֹ זיך אַיְן שְׁטוּב אָרְיִין נִיעָ אַוְצָרוּתָ. בָּאתְשָׁ ער אַיְזְ נָאָד קַיְיָן סְטוּדָעָנָט נִיט גַּעַוּעַן, האַט מַעַן זיך נִיט גַּעַהָאָלָטָן גְּרוּזָס קַעְגָּן אַיְזְ אָוָן אַיְזְ מִיטָּהָשָׁק אָרְיִינְגָעָנוּמָן אַיְזְ קָאָ. ער האַט זיך בָּאַלְדָ גַּעַבְּיטָן דַעַם נָאָמָעָן אוֹיף אָלְ בְּ עָרָטָ, אָוָן הִוּתָ ווי דַעַר טְאָטָעָ האַט גַּעַהָיִיסָן הִירְשָׁ, אַיְזְ פּוֹן דַעַם, לוּיטָן אָנְגָעָנוּמָעָנָם שְׁנִיטָ, גַּעַוּאָרָן גְּ רֵיְגָ אָרְדִּיְ אָזְזִי אָזְזִי דַעַר יְוָנְגָעָרְמָאָן האַט זיך שְׁוֹן גַּעַרְופָּן שְׁוֹן אָוָן קִילְעָכְדִּיקָ: אַלְבָעָרָט גְּרִינְגָעָרְיּוּוּתָשָׁ קְאָוּנָעָרָ, אַלְבָעָרָט האַט זַיְעָר אָוּסְגָעָנוּמָעָן בְּיָ דַעַר קַאְמַפָּגָעָ מִיטָּ וְיִינְ פְּלִינְקָן קָאָפָ אָוָן מִיטָּ וְיִינְ אַיְבָן שְׁטַעַלָן זיך צֹ זָאגְן שְׁאָרְפָּעָמְבִּינְגָות אָוּיפָ אַלְצְדִּינָגָ.

קְאָוּנָעָר אַיְזְ גַּעַוּעַן זְיכָעָר, אוּ נָאָד אָ יָאָרְצְזּוּי ווּעָטָ ער אָרְיִין אָוָן

אוניווערסיטэт און ווועט וווערן אָ גַּרְיִיסֶעֶר מאָן. די גַּרְיִיטָע פֿאָרְמָל האָבָּנוּ מֵיר שׂוֹין גַּעהָרֶט: «ער ווועט שטײַן אוַיַּךְ דער היַיךְ פֿוֹן דער אַיְרָאָפַּעַישָׁעֶר קַוְּלוֹטוֹרֶס». אָז מעָנוּ דָּאָרָף אָנָּן אָ קַוְּלוֹטוֹר פֿעַסְט אַרְיִינְוֹאָקְסֶן, אָז עָס אָזָּנוּ נִיט צָאָר אָז עֲנֵינוּ פֿוֹן אַיְרָפַּעַסְט קַעַנְטָעַנְגִּישׁ אָזָּנוּ אַיבְּעָרְלִיעָנְגָּעָן הַונְּדָעָרט צִי דָּרְיִי הַונְּדָעָרט בִּיכְעָר — דָּאָס האָט קָאוֹנוּנָר נִיט פֿאָרְשָׁטָאנָעָן, נִיט אַין קִיעְוָו אָזָּנוּ נִיט שְׁפַעְטָעָר, אָזָּנוּ דָּעַרְפּוֹן האָט זִיךְ גַּעַנוּמָעָן דער טְרָאָגִיָּה שְׁעָר בְּרָאָךְ אַין זִיךְ לְעָבָן.

אָבעָר ווּעָגָן דָּעָם ווּעָט נָאָר אָוִיסְקוּמוּנָעָן צַו רַיְדָן. דָּעַרְוַיְיל האָט מעָנוּ אַין דִּי לְאַנְגָּעָה האָלָב טְוָנְקָעָלָעָה קַאָרְדִּיאָרָן פֿוֹן קִיעְוָוָעָר אָנוֹנוֹועָרְסִיטָּעָט גַּעַקְעַנְטָמָעָן אָזָּוִי גּוֹט אַרְומְשָׁפְּאַצְּרִין מִיט כָּאָפְּטָעָס יְוָנְגָּעָלִילִיט אָזָּנוּ דָּרְשָׁעַנְגָּעָן מִיטָּן גַּרְאָבָן פֿינְגָּעָר אַיַּיךְ בִּיכְנָרָס «קְרוֹאָפְּט אָזָּנוּ מָאָטָעָרִיעָה» אָזָּנוּ אַיַּיךְ בָּאָקָלָס «גַּעַשְׁכִּיטָעָ פֿוֹן צִיוּוֹלְיְוָאָצְּרִיעָה».

די גַּרְוָפַּע יִדְיִישָׁע סְטוֹדָעָנָטוּן צְוִישָׁן וּוּלְכָעָ קָאוֹנוּנָר אַין אַרְיִינְגָּעָן פָּאָלָה, אַין גַּעַוְוָעָן ווִוִּיט פֿוֹן טְרָאָדִיצְּיאָנוּנָלָעָר יִדְיִישָׁקִיט. אָבעָר עָס וּוּאָלָט גַּעַוְוָעָן אָ טָעוֹת צַו מִינְגָּעָן, אָז זִיךְ זִיְּגָעָן גַּעַוְוָעָן אַין גַּאֲנָצָן אָוּעָקְגָּעָנָגָעָן פֿוֹן יִדְיִישָׁע פֿרָאָבָלָעָמָעָן. מַעַן האָט גַּעַטְרָאָכָט אַיַּיךְ ווּעָגָן בָּאֲנִיְּ��ן דָּאָס יִדְיִישָׁע לְעָבָן. ווֹאָס ווּעָט זִיךְ דָּעָרְתָּלְתִּיְּהָ פֿוֹן יִדְיִשְׁן האָבָן זִיךְ זִיךְ גַּעַפְּרָעָגָט. דָּעָר עַנְטָפָעָר אַין גַּעַוְוָעָן. פֿרָאָגָרָעָס, מַעַנְטָשְׁלָעָקִיטָיָם, צִיוּוֹלְיְוָאָצְּרִיעָה. די מַשְׁכִּילְיָשָׁע פֿרָאָגָרָהָם, נָאָר דָּאָרָף יִדְיִן בִּילְגָן, אַרוֹיסְטָפְּרָן פֿוֹן בְּטָלָנוֹת אַיְפָּן ווּעָגָן פֿוֹן נּוֹצִיקִים. דָּאָס מִיט ווֹאָס די יִדְיִישָׁע מַאֲסָע לְעַבְּטָה הַיִּנְטָט אַין דָּאָרְטָסְפָּרָסְפָּרָס נִיט מַעַר ווִי פֿוֹסְטָעָ אַיְנְגָלִילִיָּה בָּעָנָשָׁן. גַּעַנְגָּעָן צַו נַעַמְעָן אַבְּיָ עַפְּסָ אָז אַיְרָאָפַּעַסְטָה בִּיכְל ווּעָגָן נָאָטוֹרָה ווִיסְנָשָׁאָפָּט. זָעַט מַעַן בָּאָלָה, ווֹאָס פָּאָר אָמְשָׁוֹת מִישְׁתִּינִים גַּעַזְגָּט עָס האָט דָּעָר יִדְיִישָׁע אַתְּהַבְּחָרָתָנוּ-בָּאָגָּרִיךְ מִיט די יִדְיִישָׁע רַעַלְגִּיעָזָע פֿאָרָה שְׁטָעַלְגָּעָגָעָן, סְאַיְן נִיט שִׁיךְ אָוִיסְצָוָצָן אָזָּנוּ פֿאָרְשָׁעָנָרָן דָּאָס טְרָאָדִיצְּיאָרָה נַעַלְשָׁיָּע יִדְיִישָׁע לְעָבָן. מַעַן דָּאָרָף עָס אַיבְּעָרְבִּוִּיעָן אַין גַּאֲנָצָן, פֿוֹן די סָאָמָע פֿוֹנְדָּאָמָעָנָטוּן. אַיְן שְׁפָרָאָר אָזָּנוּ קַוְּלוֹטוֹר דָּאָרָף מַעַן זִיךְ רַוְּסָה, אָזָּנוּ די יִדְיִישָׁה קִיטָּת דָּאָרָף זִיךְ אָזָּנוּ קַוְּלוֹטוֹר אָזָּנוּ ווִי בִּי די אַיְפָּגָעָלָעָרָטָע יִדְיִן אַין מַעַרְבָּ-אַיְרָאָפָּע.

קאוונערן ציט צום המליך

עס איז געקומען די צייט פאר קאוונערן צו פרוזון זיינע כוחות איזן דער העברעהשר ליטעראטור אויף איז אמת, ניט מיט א לידל אדרער מיט א פאקטנדיין בארכיט וואס מען דרוקט אפ פאר א שפילער. זיין טריים איז מסתמא געועען — א שריבער מיט הונדרט יאָר צוֹרִיק איז געועען איזוי ווי א שריבער היינט — אַרוֹנִיסְטוּגֶּבֶן אַבּוֹר. ער האט געוען א היפש בסיל ביכעה, ליזער און פרזע, פון מענטשן, וואס ער האט שיין איצט געהאלטן, איז זיינען ניט וווערט בי אים די פֿעַטְשְׁעָרָע צו היינט. די מניעה אַפְצְׂדוֹרָקָן אַבּוֹר, ווי מיר וועלז באָלד זען, איז אַפְשָׁר געוען גיכער א פֿסִיכָּאַלְגִּישׁ אַיְדָּעָר אַמְּאַטְּרִיעָלָע. ווי די זאָל ניט זיין, דערויל איז זיין וועג נאָך אלץ געאגגען צו דער פרעסע.

איצטער, מיט זיינע ניע רַאֲדִיקָּאַלָּע גַּעֲדָאַנְקָעָן, האט קאוונער גע-דארפט אַיבְּעַרְטָרָכָטן פון דאס נײַ, איז וואס פאר אַז אַרגָּאַן ער זאָל זיך פרווען דרוקן, כאָטש צו פֿוֹן וואס אוֹיסְצְׂקוֹלִיבָן איז ניט געוען.

איז הכרמל האט מען אים שיין געקענט, דער רעדאקטאָר איז געוען צופרידן צו האבן יִנְגְּעָרָע מִתְּאַרְבָּעָתָר. מיט עטלעכע יאָר שפֿעַטְעָר האט דזוקא דער הכרמל געדרוקט קאוונער שארף פֿאַלְעִימִישׁ אַרְטִיקְלָען, וואס אנדרערש ווֹ האט מען זיינע ניט געוואָלָט. אַבעָר ביִם אַרְיִיסְגִּין איז שילאָכָט האט קאוונער נאָך ניט געקענט ווֹיסָן, ווי איזוי פֿוֹן ווועט אים באָהאנדְלָען. וואָרָעָם פֿיַּן איז געוען א מענטש אַגְּנוּסְעַרְוָאַטְיוּהָר, איז אַימְפָּעָט, ניט פֿאָרָן גַּעַשְׁמָאָק פֿוֹן צוֹאַנְצִיקִיְּעִירִיקָע הַיצְקָעָפָע וואס מִינְעָן, איז די וועלט גִּיט אַוְיף אַפְּלָשָׁן וועג נאָך דערפָּאָר, וויל קִינְעָר האט אַיר נאָך ניט געיזאגט, ווי איזוי זיך פֿירָן, אַנְדָּנָע גַּרְוִיקִיט איז געלעגן אויף פֿינָס וואָכְבָּלָאָט.

דען המג'יד האט קאוונער בפֿירֶוש פֿאַרְבָּאַקְרָטָט. ניט צוֹלִיב זיין היפְּרַלְאַיאַלָּע פֿאַלְיִישָׁר רִיכְטוֹנָג, קִיּוֹן שָׁוֵם מְשֻׁבְּלָה האט זיך. איז ייַזְנָע צִיט ניט געקענט פֿאַרְשְׁטָעָלָן, אַז יַדְןָן ווּעָלָן זיך אַרְיִינְלָאָזָן איז אַפְּלִיטִיְּשָׁן קָאָמָף. אַבעָר עַס האט גַּעַשְׁלָאָגָן צָוָם הַאֲרָצָן די נִיטְסִיסְטָעָמָאָה טִישְׁקִיט פֿוֹן דער צִיטְטוֹנָג, די אַפְּגַּעַלְאַזְעָנָע שְׁפָרָאָך, דער אַפְּקָלִיבָן פֿוֹן די טַעַמָּעָס וואס האט אוֹיסְגָּזָעָן בְּטַלְיוֹשׁ בֵּין די מַעַר אַינְטְּלִיגְגָּנָטָעָה מענטשן פֿוֹן אַפְּלָו יְעַנְעָם דָּוָר. אַהֲן האט זיך קִיּוֹן זאָל ניט גַּעַוְאָלָט שִׁיקָּן. איז

שווין קיין זונגעדר ניט, וואס דאס האָץ פון קאָוְונֶרְן אַן זִין גְּרוֹפֵעַ האָט צום מערסטָן געצְוִיגַן צום המליך וואס אַיז זִינְט 1860 גַּעֲגָנְגָעַן אַין אַדָּס. דער המליך אַיז גַּעֲוֹעַן פרישער, אַינְטַרְעַסְאָגְטָר. ווי אַ מאָטאָ אוֹיף אַים אַיז גַּעֲשְׁתָּאָגָעַן: "דער מלִיך [פארםיטלֶר] צוַּישָׂן דער אַמְּנוֹה אַן דער השכָּלה, צוַּישָׂן דעם יִדְיָשָׂן פָּאָלָק אַן דער רַגְּיָרָגָן". דאס וואָאנְבָּלָאָט אַיז גַּעֲוֹעַן אַ פָּרִיעַ טְרִיבָּנוּעַ; דער רַעַדְאָקְטָאָר אַלְיָין האָט מַמְשֵׁךְ אַרְיסְגָּרְפָּן וַיְגַע מִיטָּאָרְבָּעְטָעָרָס אַוְיף פָּאָלְעָמִיק. דָא האָבוֹן גַּעַזְעַרְן דִּי בְּכָבְודִיקָּעַ אַלְטָעַ (אוֹיְטָאָדִידָאָקָטָן) האָט מעַן זִין גְּרוֹפֵן, ווַיְיַלְלַּחַן זִין דַּעַרְשָׁלָאָגָן צוֹ זַיְעַרְעַן קַעַנְטָעַנְשָׂן מִיטְ אַיְגָנְגָעַרְן מיַ, אַן אַ זַּיְהָאָבוֹן זִיךְ דַּעַרְשָׁלָאָגָן צוֹ זַיְעַרְעַן קַעַנְטָעַנְשָׂן מִיטְ אַיְגָנְגָעַרְן מיַ, אַן מַעַר בָּאָרִימְטָעַ. קַאְוָונָעַר האָט גַּעַהָאָט דעם פָּעָסָטָן וּוְילָן צוֹ וּוְעָרָן גַּיךְ אַיְגָנְגָעַרְן פָּוֹן דִּי מַעַר בָּאָרִימְטָעַ.

צַעְדָּרְבָּוִים, דער רַעַדְאָקְטָאָר פָּוֹן המליך, אַיז גַּעֲוֹעַן אַיְיךְ פָּוֹן פּוֹילַן פָּוֹן דער שְׁטָאָט זַאְמָשְׁטָש, פָּוֹן יַעֲנָדָר שְׁטָאָט, ווֹ אַין זִין צִיְּתָן האָבוֹן גַּעֲלָעַבְטַן אַ בָּאוֹוּסְטוּרַעַר הַעֲרָבָּעַשְׂרָר שְׁרִיבָּעַר עַקְבָּאָיְכָּבָּוּמִים, אַ גְּרוֹיִּירְסָעַר יִדְיָשָׂר שְׁרִיבָּעַר דִּירְשָׁלָמָה עַטְינְגָּעָר אַן נַאֲדָז זִיךְ — יִצְחָקְ-לִיְּבָוּשְׁפָּרֶץ. צַעְדָּרְבָּוִים טָאָטָעַר האָט גַּעַהָאָט אַן אָפָּן הוֹי אַין זַאְמָשְׁטָש, עַס פְּלָעַגְן זִיךְ אַוְיפְּקָלְיִיבָּן בֵּי אַים אַלְעַ מְשֻׁבְּלִים פָּוֹן שְׁטָאָט, אַן דער יַעֲנָדָר סְעַנְדָּר (שְׁפָעַטָּר האָט עַר זִיךְ שְׁוִין גְּרוֹפָּן אַלְכָּסְנָדָר) פָּלָעַגְטַּז זִיךְ אַיְנָהָרָן אַין דִּי שְׁמוּעָסָן וּוָאָסָהָרָן זִיךְ גַּעַצְיוֹגָן כָּסָרָה. צוֹ עַטְינְגָּעָרְן אַיז אַים זִין גַּאנְץ לְעַבְנָן גַּעַבְלִיבָּן אַ וּוֹאָרָעָם גַּעַפְּלִיל. וּוֹעֵן עַר אַיז אַונְגָּעָגָעַ-וּוְאָסָן, אַיז עַר אַוְעָקָק קִיְּין אַדָּס זַוְּכוֹן פְּרָנָסָה. עַר האָט דּוּרְכְּגָעָמָאָכָּטָן פָּאָרְשִׁידְעָנָעָר פְּרוֹזָוֹן, גַּעֲוֹעַן אַ סּוֹחָר אַן אַ בָּעַלְהַבִּית פָּוֹן אַ שְׁנִינְיָדְעָרִיִּיְהָגָשָׁעָפָט (אַן דּוּרְפָּאָר האָבוֹן אַים שְׁפָעַטָּר זַיְעַנְשׂוֹגָאָים גְּרוֹפָּן "דָעַר שְׁנִינְיָדָעָר", פָּוֹנְקָט וּוֹיְמָעַן האָט זַיְלְבָּעָרְמָאָגָעָן פָּוֹן המַגִּיד גַּעַזְיָדָלָט "דָעַר שְׁוֹחָט").

אַבָּעָר פָּוֹן דעם אלְעָם האָט עַר קִיְּין שְׁבַּת נִיט גַּעֲקָעַנְטָמָאָכָּה, אַן עַס אַיז אַים גַּעֲוֹעַן גַּאנְץ בִּיטָּעָר. האָט עַר אַוְיסְגָּעָפְּוּלָט בַּיִּם אַדְעָסָעָר גַּעֲנָעָרָאָל-גַּוְבָּעָרָנָאָטָר אַ דּוּרְלְוִיְּבָּעָנָיִשְׁ אַרְוִיסְצְּגָּעָבָן אַ העֲרָבָּעַשְׂרָעָזְיִיִּיְהָגָשָׁעָפָט אַן פָּוֹן דּוּמְאָלָט אַן אַיז עַר שְׁוִין גַּעַבְלִיבָּן אַ רַעַדְאָקְטָאָר אוֹיף זִין גַּאנְץ לְעַבְנָן. צום המליך אַיז מִיטְ דְּרִיְּיָאָר שְׁפָעַטָּר צַוְּעָקָוּמָעָן אַ צִּיִּיְהָגָשָׁעָפָט.

טונג אויף יידיש, מיטן העברעישן נאמען קול מבשר, און נאך שפעטער אַ רְוִישָׁע צִיְטוֹנָג אַוִיךְ. אויף דער עַלְטָעֶר, שוין ווינגענדיק אַין פֿעַטְעֶר-בּוֹרג, אַיְזָן צֻדְעָרְבּוּם גּוֹוֹאוֹרִין אַ חֲוֹבְבִּצְיוֹן אַוִין האָט אַ סְכָן אַרוֹיְסָגָעָהָלְפָן וווען מען האָט באָארפָט אַ דָּעֵלְלוֹבָעָנִישָׁ אַוִיךְ עַפְעַס בַּיְ דָּעֶר רְוִיסְשָׁעֶר אַדְמִינִיגְּסְטְּרָאַצְּיָע. אַ שְׂתְּדָלָן אַיְזָן עַר גּוֹוֹעַן אַיְנָעֶר אַין דָּעֶר ווּעַלְתָּ. אַוִין צוֹוְשָׁן דַּי מְשַׁכְּלִים זִיְנָעַן אָוְמְגַעְגַּעַנְגָּעַן אַן אַ שְׁיעַר מְעַשְׁיָה, אַפְּטָמָל גָּאנְץ גּוֹזְמָאַדִּיקָע. ווּעַגְּן דַּי שְׁפִיצְלָעָד ווּאַס צֻדְעָרְבּוּם האָט גּוּלָאָן אַין גָּאנְג אַין זִיְנָעַ בָּאַצְּיוֹנְגָּעַן מִיטָּן דַּי שְׁרוֹתָה. דָּעַרְפָּאָר האָט מעַן אלְעָמָל גַּעַהְאָט צַו צֻדְעָרְבּוּמְעַן אַסְכָּט טָעָנוֹת, אַז עַר אַיְזָן ווִינְצִיק גּוּבִּילְדָּעָט, אַז זִיְנָן לִיטְעָרְאִירְשָׁעֶר גּוֹסְט אַיְזָן גּוֹנְג אַנְטוּקִילָט, אַז עַר האָט אַ טְבָע צַוְּצָוְעָבָן לְאַגְּגָעָ אַיְגָעָן צְוָרְיְיבָעָכָצָן צַו יְעַדְעָר אַרְטִיכָל. אַבְּעָרָר פָּאָר אַ מְעַנְשָׁט ווּאַס ווִיְיסָט ווִי אַזְּוִי צַו רִידְעָן מִיטָּן דַּי שְׁרוֹתָה אַז פּוּעַלְתָּ טְאַקָּעָ בַּיְ זַיְהָאָבָן דַּי יְוָנְגָעַ-לִילִיט דַּי בָּעַלְיְהָעוֹה אַוִיךְ גַּעַהְאָט דָּרְךְ-אַרְצָן.

די ערשות צוּוִי קְרִיטִישׁ אַרְטִיכְלָעָן

אַיְנָעַ פָּוֹן צֻדְעָרְבּוּם מְעֻלָּות אַיְזָן גּוֹוֹעָה, ווּאַס עַר האָט גּוֹזְוָכְט צַוְּצָוְעָן יְוָנְגָעָ טְאַלְעָנָטָן, אַזָּן מַעַן דָּאָרָף זַיְדָרְכָּטָן, אַז אַוִיךְ קָאוֹנוּנָר ווּאַלְטָס סְתָמָן אַרְיִינְגְּשִׁיקָט אַז אַרְטִיכָל ווּאַלְטָס עַר דָּאָס אַיְזָן אַגְּגָנוּמוּנָן. אַבְּעָרָר קָאוֹנוּנָר האָט גּוֹוֹאָלָט גִּיְיָן אַזְּוִי עַרְנָעָם בְּרָקִיךְ, עַר האָט זַיְדָגָעָט בָּאַקְעָנָט אַיְזָן קִיְּעוֹו מִיטָּן אַבְּרָאָם מְאַרְקָאָוִיטָשׁ בְּרָאַדְסִיקָן, אַז בְּרוּדְעָרָר פָּוֹן דָּעַם גְּרוֹוִיסָן צּוּקָעָרָמָגָנָאָט יְשָׁרָאָל בְּרָאַדְסִיקָן. מִסְתָּמָא הָאָבָן זַיְדָגָעָט אַיְזָן אַיְנָעָם פָּוֹן דַּי הַיּוֹעָר, וּזְוּ קָאוֹנוּנָר האָט גּוֹגָעָמָן פְּרִוּוֹאָטָעָ לְעַקְצִיעָם. אַבְּרָאָם בְּרָאַדְסִיקָן האָט גּוֹוֹיִינָט אַיְזָן אַדְעָם אַזָּן דָּאָרְטָן גּוֹוֹעָן אַז אַגְּגָנוּעָנָר כָּלְ-טָוּרָה. מִיטָּן אִים האָט עַס אַוִיךְ קָאוֹנוּנָר מִיטְעָגְשִׁיקָט זַיְיָן עַרְשָׁטָן אַרְטִיכָל פָּאָרָן הַמְלִיאָן, אַז צֻדְעָרְבּוּם האָט עַס בָּאַלְדָּ אַפְּגַעְדְּרוֹקָט.

דָּעַרְבִּי האָט דָּעֶר רַעַדְאַקְטָאָר צַוְּגָעָבָן פָּוֹן זַיְדָגָעָט אַזְּאָא בְּאַמְעָרְקוֹנוֹג ווּאַס כָּאַרְאַקְטָעָרְיוֹרֶט דַּי לִיטְעָרְאִירְשָׁעֶר מִידָּות פָּוֹן יְעַנְגָּר עַפְאָכָע: «דָּעֶר מְחַבְּרָ פָּוֹן אַט דָּעַם אַרְטִיכָל אַיְזָן אַזְּיְוָנָרְמָאָן. מַעַן האָט אִים חַתּוֹנָה גַּעַמְאָכָט נַאֲךְ גָּאָר יְוָנְגָעָרְהִיָּט. נַאֲךְ ווועַן עַס אַזְּוּעָק אַשְׁטִיקָל צִיִּיט אַזָּן אִים דָּעַרְעָסָן מְעַשָּׁה לִיְדִיקְ-גִּיְעָר עַסְוֵן בְּרוּיט בַּיִם שְׁוּעָרָס

טיש און ער האט אַנגעההויבָּן טְרוֹיְמָעָן ווועגן גִּיסְטִיקָעֶר שְׁפִּיטָן, אֵין ער אַנטְּלָאָפָּן קִיְּין וּשְׂיטְּאָמִיר זְוַנְדִּיק וּוַיסְּן אָונְן חַכְמָה אֵין דָעֶר דָּאָרְטִיקָעֶר רַאֲבִינְעָרְ-שָׁוֹלְּ. פָּוּן וּשְׂיטְּאָמִיר קִיְּין קִיעְוּ האָט ער זִיךְ גֻּרְאָטְעָוּעָט פָּוּן דָעַם טָאָטָנָס אָונְן שְׂוֹעָרָס נַאֲכִיאָגְּנָנִישׁ. אַיצְטְּ גְּרִיטְּ ער זִיךְ אַנְיְוּעָרְ סִיטְּעָט אַרְיִין אָונְן מַעְן מַעְגַּ הַאֲפָּן, אָזְ ער וּוּעַט זִיךְ אָזְ פְּילְיוֹזִיטִיקָעֶר מַעְנְטָשָׁה. אַ בִּיסְלְ פָּוּן דָעֶר בִּיאָגְרָאָפִישָׁעָר אַינְפְּאָרְמָאָצִיעָ גַּופָּא אָונְן גִּיכְעָר וּוּי אַלְצָ אַוְיךְ דִּי אַיְבָּעָרְגָּעָשְׁרוֹיְפָּטָעְ דָּרְאָמָאְטוֹצָאָצִיעָ, אֵין אָפְשָׁר גַּעַקְומָעָן פָּוּן קָאוּנוּעָרְ אַלְיִין; נָאָר דִּי פְּרִיְקִיטָן אַין מְגַלְּה זִיךְ פְּרִיוֹאָטָעְ פְּרִטִּים פָּאָרָן עַולְם אֵין גַּעַוְועָן דָעַם רַעֲדָקְטָאָרָס, אָונְן דָּאָס האָט קִינְנָעָם נִיטְ שָׁאָקְרָטָ. דָעֶר אַרְטִיקָל אֵין גַּעַוְועָן אַ גָּאנְץ שְׂוֹאָךְ שְׂטִיקָל אַרְבעָט, וּוּעַן מַעַן מַעַט אִים מַיְטָ קָאוּנוּנָרָס שְׁפַעְטָעָרְדִּיקָעְ דָּעָרְגִּירְיְכָנְגָעָן, אָונְן דִּי שְׁפַרְאָד אֵין נָאָר אַוְיךְ גָּאנְץ מִילְּהָ, אַבְּעָר דָעֶר אַנְקָוּם פָּוּן שְׁטוּרָעָם שְׁפִּירָט זִיךְ שְׁוֹזָן. עַס דָּוּפְטָ זִיךְ: «אַ וּוֹאָרָט צֹ דִּי שְׁרִיבְעָרָס בֵּי יִדְןָ». דִּי גַּעַשְׁכְּטָעָ פָּוּן דָעֶר צִיוּוֹיְלוֹצָאָצִיעָ וּוֹיְזָט אַונְדָּה, שְׁרִיבְעָטָ ערָ, אָזְ אָן מַשְׁךְ פָּוּן דִּי לְעַצְתָּעָ הַוּנְדָעָרָט יָאָרְ האָבָּן דְּרִיְ מַיְנִים לִיטְעָרָאָטָר גַּעַחָטָ דִּי גַּרְעָטָעָ וּוֹידְקָוָגָ אַוְיפָּן פָּאָלָקָ: רַאְמָאָנָעָן, גַּעַשְׁכְּטָעָ אָונְן נַאֲטָוְרְ-זַוְּסָנְשָׁאָפָטָ. בְּלוּזָן יַיְהָ אַהֲבָן בַּאֲפְרָוּכְפָּעָרָט דִּי קָוְלָטָר אָונְן גַּעַהְוָבָן דָעַם מַעְנְשָׁן אַוְיךְ הַעַדְעָרָעָ שְׁטָאָפָלָעָן. אַבְּעָר וּוֹאָס וּוּעַן מִיר אֵין דָעֶר הַעֲבָרְעִישָׁעָר לִיטְעָרָאָטָר? זִי שְׁוֹעָבָט נָאָר אַלְצָ אֵין דָעֶר מַלְיכָה פָּוּן פָּאָזְוִיעָ. עַס אֵין גָּאנְץ פִּינְ זִיךְ זִינְגָעָן וּוּעַן לִיְבָעָ, שִׁינְקִיטָן, הַאֲפָעָנָגָ אָונְן וּוּעַן דָעֶר פְּרָאָכָט פָּוּן דָעֶר נַאֲטָוָרָ, נָאָר וּוֹאָס אֵין דָעֶר תְּכִלְתָּה? וּוּעַן דָעֶר לִיְעָנָרָ אַכְּפָט זִיךְ אַוְיךְ פָּוּן טְרוֹיְםָ וּזְעַט ערָ, אָזְ עַס אֵין גַּאֲרָבָטָ. הַיְינְטָן זִיְינְגָעָן אַנְדָעָרָעָ צִיְיטָן, גַּעַנְגָז שְׁוֹן צֹ שְׁוֹעָבָן אֵין דִי הַיְמָלָעָן אַוְיךְ דִי פְּלִיגְלָלָעָן פָּוּן אַ פְּאָלְשָׁעָרָ פָּאָנְטָאָ זִיעָ. זָאָלָן דִּי הַעֲבָרְעִישָׁעָ שְׁרִיבָעָרָס נַעַמְעָן טְעַמְעָס פָּוּן הַיְינְטָקָן לְעַבְנָן אָונְן נַעַמְעָן שְׁרִיבָעָן רַאְמָאָנָעָן מִיטְ גַּעַזְעָלָשָׁאָפְטָלָעָכָעָר קְרִיטִיקָ. דָעֶר מַעְנְשָׁן אֵין נִיטְשָׁלָעָכָט בְּטָבָעָ. אֵין דָעֶר נַאֲטָוָר אֵין נִיטְאָ קִיְּין שְׁלָעָכָטָס אָונְן קִיְּין נַאֲיָשָׁס; דָאָס קוֹמֶט מַעֲרְבָּנִית פָּוּן דָעֶר אַדוּמִיקָעָר מַעְנְשָׁלָעָכָר סְבִּיבָהָ. אַוְיבָּ מַעַן וּזְעַט מַעְנְשָׁן וּוֹיְיָן דָעַם רִיכְטִיקָן וּוּגָז וּוּלָן זִיךְ פִּרְן וּוּי סְגַעְהָעָר צֹ זִיְיָ, אָונְן דָאָס קָעָן מַעַן צָום בְּעַסְטָן דְּעוֹגְרִיכָן דָוָרָךְ רַאְמָאָנָעָן. מַעַן מוֹ זִיךְ אַרְיִינְלָעָבָן אֵין דָעֶר אַטְמָאָסְפָּעָר פָּוּן דָעֶר עַפְאָכָעָ כְּדִי צֹ פָאָרְשָׁטִיןָן, מִיטְ וּוֹאָס אַזְאָ אַרְטִיקָעָלָעָ פָּוּן פִּינְ-זַעַקָּס הַוּנְדָעָרָ וּוּעָרָ

טער האט געקענט איז איז אופרודערן. די העבריעיש שרייבערס האבן דעםאלט פון פאוץיע געהאלטן צום מערסטן, וויל אין איר האט מען געקענט באויאין צום בעסטן די פראקט פון דער העבריעישער שפראָד; איז פראֹז איז בעסער האט מען ניט געוואַלט הערָן, און מען האט דער שפירט, כאָטש בפירוש איז דאס בי קאּונעָרָן ניט געתשאנען, איז דאס ניעַ שרייבערס" וואָס ווערָן רעקאמענדירט ווי אַ מוסטער זייןען ניט העבריעיש שרייבערס.

נאר אַ סְדַּה הַכְּבָד אֵין גַּעֲוֹעַן דָּעַר גְּרִילְץ פָּוּן קָאוֹנוּנָרָס צּוּיִיטָן אָדָּר טיקל אין המליך מיט קָגָאנָפָעּ דָּרִי חַדְשִׁים שְׁפָעַטָּר. דָּס קָעֶפֶל אַלְיִין: "נִיט שְׁלוּם אָזְן נִיט אַמְתָּי" אֵין שׂוֹין גַּעֲוֹעַן אַ דִּירְעַקְטָּעָר אַרוֹיסְרוֹף, אָזְן דָּעַר אַינְהָאָלָט אֵין אוּיךְ גַּעֲוֹעַן אַ סְדַּה מָעַר אַגְּרָעָסְיוֹו; חַזְצָעַם האט קָאוֹנוּנָר דָּא גַּעֲשִׁרְיבָּן בָּאָרִיכּוֹת, כְּמַעַט דָּרִי מָאַל אַזְוִי פִּיל וּוּי אִין עַדְשָׁטָן אַרטִּיקָל.

דָּעַר עַדְשָׁטָר שְׁטוֹפָ אֵין גַּעֲוֹעַן אֵין אַרְטִּיקָל אֵין דָּעַר רַוְּסִישָׁעָר צִיּוֹנָג קְיוּוֹלְיָאָנִיָּג, וּוּאָס זִי אֵין אֵין יָעַנְעָ אַיְרָן נָאָר נִיט גַּעֲוֹעַן אָפָּן אַנְטִיסְטוּמִיטִישׁ, נָאָר קִיּוֹן צָו פִּיל פְּרִיְנְדָלְעָכְבִּיתָה האט מען זִיךְ פָּוּן אַיר אוּיךְ נִיט גַּעֲרִיכְטָמָן צָו העָרָן, אָזְן דָּעַרְיָעָר אֵין מען גַּעֲוֹעַן בַּיִּידְן סְפָעָז צִיעָל שְׁפִּירָעָוָדִיק צָו אַלְיָץ וּוּאָס דָּרְטָן אֵין גַּעֲשִׁתָּאָנָעָן, אַנְהָוִיב 1864 האט דָּעַר קְיוּוֹלְיָאָנִי גַּעֲשִׁרְיבָּן, אֵין דִּי יָוְנָגָעָ בַּיִּידְן אָזְן גַּעֲגָבָן צָו פָּאָרְשָׁטִין, אֵין דִּי יָוְנָגָעָ זִיְנָעָן בַּילְכָּעָר וּוּעָן עַס קּוֹמָט דָּרְכָּצְפִּירָן דִּי פָּאָלִיטִיק פָּוּן דָּעַר רַוְּסִישָׁעָר רַעֲגִירָוָנָג בַּנְּגָעָ יִדְּזָן. דָּרוּרִיךְ האט אַיְנָעָר אַ מְשֻׁכֵּל מַעְנְדָלְסְבָּוָרָג גַּעֲשִׁרְיבָּן אֵין המליך "וּוְעַרְטָר פָּוּן שְׁלוּם אָזְן אַמְתָּי" אָזְן אַוְיְגָעְוָאָרָפָן דִּי יָוְנָגָעָ, אֵין זִיךְ הַאָבָן מִשְׁמָעוֹת גַּעַם שְׁרִיבָן דָּעַם אַרְטִּיקָל אֵין קְיוּוֹלְיָאָנִי. אַיְם האט עַס אַפְּגָעָעָנְטָפְּעָרָט קָאָזָה שְׁרִיבָן עַר קָעַן נִיט פָּאָרְשָׁטִין, פָּאָר וּוּאָס מען האט פָּאָרְאִיבָּל אַוְיָפָן נִאמָּעָן כָּבוֹד. דָּעַר עַיְקָר אֵין, אֵין דִּי שְׁרִיבָּרָס וְאַלְן הַאָבָן אֵין זִיְנָעָן אַוְיְד אַוְיְטָאִידָאָקָטָן. מַעְנְדָלְסָאָג, יְצָחָקְ-בָּרָעָ לְעוֹווֹנוֹזָאָג, סְלָאָנִימְסָקִי זִיְנָעָן אַוְיְד אַוְיְטָאִידָאָקָטָן, אָזְן פָּוּן דָּעַסְטָן וּוּעָן לִיְגָנָן דִּי יָוְנָגָעָ אַוְיָת זִיְנָעָן דָּעַם גַּרְעָסְטָן כָּבוֹד. דָּעַר עַיְקָר אֵין, אֵין דִּי שְׁרִיבָּרָס וְאַלְן הַאָבָן אֵין זִיְנָעָן אַוְיְד וּוּאָס זִיךְ דָּרְפָּן בַּרְעָנָגָעָן דָּעַם פָּאָלָק, זִיךְ זַאֲלָן זִיךְ נִיט אַרְיִינְלָאָזָן אֵין סְטִילִיסְטִישׁ קְוֹנְצָן, אָזְן פָּרְטִימְלָאָעָךְ פָּוּן דִּיקְדוֹק אַדְעָר אֵין מַאֲכָן אַיְנָעָר דָּעַם אַגְּדָעָן גַּוְאָלְדָאָוָן קָאָמְפְּלִימְעָנָן.

פאראן שרייבערס וואס זיינען טאכע אויסן דעם נויזן פון פאלקן: לעוינזאן איין א גראיסער אויפטוער אין ידישער געשיכטע, סלאנימסקי אין פארשפעריטן נאטור-וויסנסטאפע, מאפו און אויסמאָלן בילדער פונעם אמאליקן און פון היינטיקן יידישן לעבען, אומזיסט קלאגוט זיך הא מענדי דלסבורג אָז די תלמידים בונטערווען זיך קעגן זיערטע לערערט. אָ לעערער צו אָ לעערער איין ניט גלייך; צו סלאנימיסקן אָדער גאטלאָבערן פון דער ושיטאט-אמירער ראנגענער-שול האט מען גאנטייט, אָדרבהה, מען גיט זיין אָפ כבוד און מען האט זיין ליב. דעריבער, אויב די אויטאָדאַקטן און די לעערערס זוילן אָרויסרוףן ליבשאָפט ביימ נוייעם דור און בי זיערטע תלמידים, זאלן זיין צוֹזְמָעָן מיט זיין זייטן גייסט פון דער צייט און ניט פרוּוֹן פֿאָרְהָאָלְטָן דעם דֶּזְזִין גִּיסְט, זויל דאס ווועט זיך סי זיין סי ניט איינגעבן. געדראוקט האט צעדערבוים דעם רעדאָקטאָר-אָרויסיג בער האט אַים אָונטער-חוּשָׁן פון דעם געבערנעם רעדאָקטאָר-אָרויסיג בער האט אַים אָונטער-גוּזָאנָט. אָז אויב קינאָת-סּוּפְּרִים מערט ניט אלע מאל החבמה מערט זיין אָבער זיכער אָבעגענטן. דער עולם האט ליב, וווען צוֹוֵי הענער שלאגן זיך: דאס מאכט לעבעדיק די צייטונג האט ער נאָך אָ היפשע צייט גע-דרוקט קאָונגען, געדראוקט אָנְפָאָלָן אוֹף אַים, געדראוקט ווועידער ענטפערס פון קאָונגען אָלִין אָדער פון זיינע גומע-פרינד. נאָר די רעדאָקטאָנָעלע פֿאָדְקָעוּז צו קאָונגערט צוֹוֵיַּוְן אָרטִיקָל אַין שוֹן געווּן אָסְקָעְטָעָרָע:

“וואַי מען קען זען פון אָט דעם אָרטִיקָל, האט ער מהבר זיך היפש אָנגעלייטן בשעת ער אייז געזעטען פֿאָרְשְׁפָּאָרט איין בִּית-מְדֻרְשׁ אַון געגעסן אָגָאנְצָן טָאג נאָר ברוּיט מיט ווּאָסְעָר — ברוּיט פון תורה אַון ווּאָסְעָר פונעם ברונעם פון דער גمراָ... מיר פֿאָרְהָאָפָּן אָבער, אָז צִי ער ווועט יָאָ צִי ער ווועט ניט אָפְּהִיטָן דאס געבאָט פונעם חכם: האָסְטו געפָּנוּן האָנִיק, עס פִּיל עס אייז גענוג פָּאָר דִּיר, כדִּי זָאלְטָן זיך ניט אָיבְּרָזְעָטָן דערמייט אַון עס אוֹיסְבָּרָעָכָן, ווועט ער אָבער סּוֹפִּיכְלָסְוּף פֿאָרְשְׁטִין, אָז אָסְקָעְטָעָר מְחַבְּרִים הָאָבָּן מֵעָרָה די וווערט אִידְעָר הַיְּנִיטִיקָעָ מְחַבְּרִים.”

עס לאָז זיך פֿאָרְשְׁטִין, פָּאָר וואָס מען האט גענומען קוֹקוֹן אוֹרִיך קאָונגען קָרוּמְלָעַד. דָא אייז געקוּמָעָן אָיְנְגָעָר-מאָן, וואָס מיט אִיגְּעָנָע אָוּיפְּטוּעָן האט ער זיך נאָר ניט געהאָט צוֹ באָרִימָעָן, אַון ער געמט זיך דאס אָונטער צוֹ לערנען אָנדערע. דערצּוֹ האט ער געהאָט סּפְּעַצְיָעָלָע ביִי-

סיקייט אין טאן, וואט האט אַרְדִּיסְגָּעֶדְוֹן פֿאַרְבִּיטְעֶדְוֹנְג בַּי יַעֲדָעַר אַיִינָם.
בלויין אַ צוּוּיְידָרִי שְׁרֵיְבָּעָרָס הָאָבָּן גַּעֲפָנוּן חָזָן אַיִן זִינָעָ אַוְיגָן, וּוֹי מִיר
הָאָבָּן אַקְעָרְשָׁת גַּעֲזָעָן. וּוַיְתַּעַר האט ער אלעמען פֿאַרְרָעְכָּנְט צָו דִי וּוֹאַט
„פְּלִיעָן“ אָוָן גִּיבָּן דֻּעַם פֿאַלְקָ גַּאֲרָנִיט מִיט זִיעָר שְׁרֵיְבָּן.

מען האט גַּעֲנוּמָעָן שְׁאַקְלָעָן אוֹיפָ אִים מִיטָּן קָאָפָ. טִילָּ מַעֲנְטָשָׂן הָאָבָּן
גַּעֲמִינָט, אָז עָרְ קָוְמָט מִיטָּן פְּנוּתָה. אוֹיפָ דַּעַר דִּיסְטָאָנְצָן פָּוָן דִי יַאֲרָן אַיִן
נִיטָאָ קִיְּין שְׁוָם סִיבָּה חַוִּישָׁד צָו זִין זִינָעָ מַאְטִיוֹן. עָרְ האט זִיךְ גַּעֲהָאָט
אַגְּגָעְלִיעָנָט מִיטָּן דִי רַוִּישָׁע רַאֲדִיקָאָלָן אָוָן „נִיהְיִלְּסְטָן“. פֿיַּסְאָרוּסָ אַרְדָּ
בְּעַט, „רַעַלְּסְטָן“, וּוֹאַט האט אַוְיפְּגָעְדָּעָרָט דִי בָּאוּסְטוּזְיִינְקָעָ רַוִּישָׁע
גַּעֲזָעְלְשָׁאָפָט, אָוָן אַרְוִיסָּטָקָעָ אַיִן 1864. קָאוּנוּנָעָ אַיִן נִיטָּן גַּעֲזָעָן דַּעַר
אַיִינְצִיקָעָר צְוִישָׁן דַּעַר יַדְיִשְׁעָר יְגָנָטָן, וּוֹי מִיר הָאָבָּן שְׁוָין גַּעֲזָעָן, וּוֹאַט
הָאָט גַּעֲנוּמָעָן אַרְבְּעָרְטָרָאָגָן דִי רַאֲדִיקָאָלָעָ רַוִּישָׁע אַיִדְעָעָס אַיִן יַדְיִשְׁעָ
לְעָבָן אַרְיִיָּן; אָיִן דִי הַוִּיכָעָ פֿעַנְצָטָעָר הָאָט מַעַן שְׁוָין אַגְּגָהְיִיבָּן וּוֹעָרָן אַ
בִּיסְלָ אַוְמָרוּיק וּוֹעָגָן דִי יַדְיִשְׁעָ „נִיהְיִלְּסְטָן“. אַוִּיךְ דָּסָ לְעָבָן בַּי יַדְזָן
אָיִן טַקָּע גַּעֲוָעָן אַזְוִי אַדְרָעָם, עָסָ הָאָט אוֹיפָ אַזְוִי פִּילָּ גַּעֲפָלָט אַפְּאָרָ
שְׁתָאָנָד פֿאַר פֿרָאַבְּלָעָמָעָן פָּוָן דַּעַר צִיְּמָן. אָז מַעַן קָעָן פֿאַרְשָׁתִיָּן דִי טָעָנוֹתָ
לְאֹזֶט אַ בִּיסְלָ אַרְאָפָ פָּוָן אַיִידָרָ מַלְצָחָ אָוָן גִּיטָּ אַ טְרָאָכָט וּוֹעָגָן נַזְקִיקִיטָן.
וּוֹעָן מַעֲנָדָעָלָעָ הָאָט אָוָן זַעֲלָבִּיקָן יָאָר 1864 אַגְּגָהְיִיבָּן שְׁרֵיְבָּן, בָּאַטְשָׁ
עָרָ אָז שְׁוָין גַּעֲוָעָן אָנְגָעְזָעָנָעָר הַעֲבָרָעָיְשָׁר שְׁרֵיְבָּרָ, הָאָט עָרָ דָּסָ
אַוִּיךְ מַאְטִיוֹירָט מִיטָּ פֿרָאַקְטִישָׁע טָעָמִים: דָּסָ וּוֹעָט זִין נַזְקִיקָעָר פֿאַרְ
פֿאַלְקָ.

אַבְּעָר פָּוָן הַיְנָטָעָר קָאוּנוּנָעָר יַעֲדָעָר שְׁוָרָה פָּוָן יַעֲנָעָ יַאֲרָן זַעַט זִיךְ
אַרְוִיסָּן נַאֲרָ עַפְעָס: עָרְ שְׁפִּיגְלָט זִיךְ אַיִן זִיךְ אַלְיִין. טִילָּ מַאְלָ וּוַיִּזְטָ
אוֹוִים, אָז שְׁרֵיְבִּינְדִּיק טְרָאָכָט עָרְ נִיטָּן וּוֹעָגָן דֻּעַם אַיְנָהָאָלָט, נַאֲרָ עָרְ מַעְסָט
אַפְּ, אָז מַעַן וּוֹעָט זַאגָן: אָהָא, אַט דַּעַר קָאוּנוּנָעָ אָז אַיִינָגְ מִיטָּ בִּינְגָרִי.

וּוֹי עָס אָזֶה הָאָט קָאוּנוּנָעָ אָזֶה יַעֲנָעָר צִיְּמָת אַוִּיךְ גַּעֲפָרוֹוֹת זִין מַזְלָ
אָזֶן רַוִּישָׁע צִיְּטוֹנָגָעָן, כָּאַטְשָׁ מִיר וּוַיִּסְן גַּאֲרָנִיט וּוֹעָגָן דֻּעַם, וּוֹאַט אָזֶן
וּוֹי עָרְ האָט גַּעֲשָׁרִיבָּן. זִינָעָ אַפְּאַנְעָנָטָן הָאָבָּן אִים בָּאַשְׁוּלְדִּיקָט, אָז עָרְ
פֿאַלְטָ אָז אַוִּיךְ יַדְזָן.

א משומד וואס וויל פרומע יידישקייט

לאmir זיך איצט באקעגען מיט א פארשווין וואס איז געווען א יוצאי מונ-הבל אפללו אין מיטן נינצענטן אַראָהונדערט, און הײַנט דארף מען צוליגן קאָפּ צו פֿאָרְשְׁתִּינְג, ווי אָזֶוי אָזֶה מענטש איז געוואָסן און האָט געטאן זיין אַרְבָּעַט. געשטעאט האָט ער פון יידּוֹן אָז געהיסן האָט ער אין דער חיים הירש גְּרִינְבּוּם. נאָר וווען ער איז אַריַּינְגְּעַטְּרָאָטְן אָז קאָוּרְגּוּרְסְּלָאָטְן לְעֵבָן, האָט ער שׂוֹן גַּעֲהִיסְן וּלְאַדְמִירְסְּוּזִישְׁנָאָטְן אָז גַּעֲוָעָטְנִיקְ). אָז ער איז געווען אַרְטִּישְׁעָרְסְּ "הַוּפְרָאָטְמָןְ" (נאָדוֹאָרְנִי סָאוּעָטְנִיקְ). שׂוֹן אַבְּאוּיְּבָטְעָר אָז אַפְּטָעָר פון אַקְּינְדָּה, האָט ער זיך פֿאָרְבָּעָנְקָט נאָדְךָ השכלה, אַוּעָקְגַּעְוָאָרְפָּן די משְׁפָחָה אָז אַגְּגָעָקְמוּן אָז גִּימְנָזְיָעְ). דערגאָךְ האָט ער שְׁטוּדְרִיט אָז אַנוֹוּרְסְּטִיטָעָט. ביּוֹ אַהֲרָר אָז דָּאס דָּער זעלְבִּיקָעָר ווּעָגּ צו בִּילְדוֹנָגּ ווּאָס עַס האָבָן דּוּרְכְּגַּעְמָאָכְט טוֹיזְגַּטְּרָעָר אַנְדָּעָדָר רַעֲיָגְעָלִילִיט פון דער טְרָאָדִיצְיָאנְגָּלְעָדְרָ סְבִּיבָה, ווּאָס זִיְּגָעָן „גַּעֲכָאָפּט גַּעֲוָאָרְן אָז דָּער מְעֻשָּׂה“. אַבְּעָר ער האָט זיך פֿאָרְקִיְּקָלָט וּוּיְּטָעָה: ער האָט זיך גַּעַשְׁמָדָט אָז גַּעַוָּאָרְן פֿיַּאָדָּרְאָוָן. דָּאס אַלְיָזְר אָז נְאָד אַירְקִיְּטָה אָז חִידּוֹשׁ, ווּיְּלִי הַיפְּשָׁ יִדְיָוָשׁ יְּוּנְגָּעָלִילִיט האָבָן אַוְסְגַּעְבְּתָן דָּאס רַעֲנָדָל נְאָד דָּעַם ווי זִי האָבָן זיך אַיבְּרָגְעָזִיגָּט, אָז די קוֹלְטוֹר אַוְיףּ יַעֲנָדָר זִיְּטָ פְּלִיטִית אָז רַיְּכָעָר, אַדְעָר לְפָחוֹת די שִׁיסְל אָז פּוֹלָעָר. אַפְּלוֹ דָּאס ווּאָס דָּער מְשׁוֹמָד אָז גַּעַוָּאָרְן אָז קִיעְוָוָדָר זִי דָּער יִדְיָוָשׁ צַעְנָאָר אָז „בָּאָאמָּר טָעָר פָּאָר בָּאוֹנְדָּעָר וּוַיְּכִתְּקָעָ עֲנֵנִים“ בְּיַּמִּים קִיעְוָעָר גַּעַנְעָרָלְגּוּבָּעָר נְאָטָאָר אַכְּטָוָנָגּ צו גַּעַבָּן אַוְיףּ יִדְיָשָׁע עֲנֵנִים אָז נְאָד אַוְיךָ נִיט דָּער גְּרָעֵסָט טָעָר ווּוֹנְדָעָר. די רַוְּסִישָׁע רַעֲגִירָוָגּ האָט גַּעַהָאָט ווּנְצִיקּ מְבִינִים אַוְיףּ יִדְיָשְׁקִיט אָז מְשׁוֹמָדִים זִיְּגָעָן בַּיִּיר גַּעַוָּעָן צָום מְעָרְסָטָן בָּאֲגִילִּיבָּט. אַוְיסְטָרְעָרְלִישָׁ אָז דָּאס ווּאָס גְּרִינְבּוּם אָז גַּעַבְּלִיכְן טִיףּ אַרְיְּגָעָטָאָן אָז פְּרָאָכְלָעָמָעָן פון יִדְיָוָן לְעֵבָן, ווּעָנָ ער אָז שׂוֹן גַּעַוָּעָן אַפְּרָאָוָסְלָאָנוּנָר אָז גַּעַטְּרָאָגּ דָּעַם עַכְּטָ רַוְּסִישָׁן נְאָמָעָן, אָז ווּאָס זִיְּנָה אַיִּינְגְּשִׁקְיָיט אָז גַּעַוָּעָן אַוְיףּ אָזֶוי פִּיל אַנְדָּרְעָשָׁ מַעַן וּאָלָט זיך גְּעָרִיכָּת. דָּער אַיְּדָעָאָל פון אָט דָּעַם מְשׁוֹמָד אָז גַּעַוָּעָן נִיט אַנְדָּרְעָשָׁ טְרָאָדִי צִיאָנוּלָעָ יִדְיָשְׁקִיט. ער אָז גְּרִיטִיט גַּעַוָּעָן צַוְּהָרָאָוָעָן זִי אַבְּיַּסְל מִיט אַיְּרָאָפְּעָיְשָׁעָר בִּילְדוֹנָגּ אַבְּעָר נְאָר אַוְיףּ אָזֶוי פִּיל, אָז די יִדְיָשְׁקִיט זַאל דָּערְבִּי חַלְילָה נִיט גַּעַמְיָנְעָרָט ווּוָרָן. להַיְּפָוךְ צוֹ די מְשִׁכְלִים ווּאָס האָבָן

זיך אַרְומָגָעַטְרָאָגָן מיט דער יידישער פִּילָאָסָפֶיעַ פֿוֹן שְׁפָאָגִישַׁ-אַרְאָבִישַׁן פֿעָרִיאָד (דערמָאנַט זיך נאר: אַ קְלִינִיקִיט "די גָּאַלְדָּעַנְעַ תָּקוֹפָה") האָט עָרְ גַּעַהְאַלְטָן, אָז וּאָס וּוּנִיצִיקָּעָר מֵעַן וּוּעַט פָּאָרְשָׁפְּרִיטָן וּוּרְקָ פֿוֹן אָט דִּי פִּילָאָסָפֶעַן, אַלְצַ בְּעָסָעָר. דִּי מְשֻׁכְּלִים הָאָבָן גַּעֲמִינְטָ, אָז מִיטָּן רְמַבָּם אָזְן מִיטָּן כּוֹחָרִי שְׁלָאָגָן זַיְדָעַם רְמַיְאָ אָזְן דַּעַם מְהַרְשָׁאָ אָזְן שְׁוֹאָגָן אָפַט דַּעַם "רָאָבִינְיָום". פִּיאָדָאָרָאוֹ הָאָט פָּאָרְשָׁטָאָגָעָן, אָז דִּי מִיטָּל-עַלְטָרִיעַשָּׁע פִּילָאָסָפֶיעַ מיט אִיר תָּקוֹפָה וּוּעַט דִּי יְוָגָעָלִיטָט פֿרִין צַו אַטְעִימָוּם, אָזְן פֿוֹן אַטְעִימָוּם וּוּעַלְן זַיְדָעַן צַו נִיהְיָלִוּם. דִּי מְהַנָּה נִיהְיָלִיסְטָן אִיזְנָאָךְ קְלִיָּין, אַבְּעָר זַיְדָעַנְטָן אָז עַרְגָּסְטָן אִינְטָרָעָסָ פֿוֹן דַּעַר רַעְגִּירָוָג אַיְן דַּעַם זַיְדָעַן, וּאָס אַרְוָם זַיְדָעַרְפִּין זַיְדָעַן זַיְדָעַן וּאָס פּוּנָעָם פָּעָלָד פֿוֹן אַמוֹנָה טְרָאָגָן זַיְדָעַר דִּי פָּאָרְגִּינְוָג אָוִיפָּן פָּעָלָד פֿוֹן פָּאָלִיטִיק... אַוְיָב דִּי גַּעַזְלָעַשָּׁאָפָט אָזְן דִּי מְלוֹכָה הָאָבָן בֵּין אִיצְטָעָר גַּעַלְתִּין הַיּוֹק אָזְן אַנוּוּעָר פֿוֹן כּוֹחָעָר אַיְבָּעָר דִּי גַּלְיְיְבָּעָצָן בֵּין יִידָּן אָזְן אַיְבָּעָר זַיְעָר בְּלִינְדָּעָר אַיְדִּי בְּרַגְגָעַבְנָקִיָּת צַו דַּעַם אַלְעָם וּאָס זַיְדָעַן בָּאָקְוּמָנָה בְּרִוּשָׁה פֿוֹן דִּי אַבָּוֹתָה, וּוּעַלְן דִּי גַּעַזְלָעַשָּׁאָפָט אָזְן דִּי מְלוֹכָה אוֹיְף לְהַבָּא הָאָבָן נָאָךְ מַעַר אַנוּוּרָן אָזְן הַיּוֹקָות דַּוְרָךְ דַּעַר בִּילְדוֹנָג פֿוֹן יִידָּן, וּאָס זַיְדָעַן פֿוֹן אַנְגָּגָנוּמָעָן אָזְן פִּיאָדָאָרָעָרִישָׁע רִיכְטוֹנָג...".

אַזְוֵי הָאָט פִּיאָדָאָרָאוֹ אַנְהִיָּב 1864 גַּעַשְׁרִיבָן אַיְן אַ גַּעַהְיִמְעַן מַעַמָּאָר רְאַנְדָּמָן צַו דַּעַר רַעְגִּירָוָג וּאָס אַזְוֵי מִיט אַ וּצְכִיָּק יַאֲר שְׁפָעַטָּעָר גַּעַפְנוּנָעַן גַּעַוָּאָרָן אַיְן דִּי אַרְכִּיוֹן. בְּסָוד אַזְוֵי אַגְּבָּעָבְלִיבָּן נָאָר דַּעַר מַעַמְאָרָאָגָדָוָם (אַפְּסִיקָּא) וּוּי אַ גַּאֲנְצִילִיתָן. דַּעַם אַוִּיסְלָאָן פֿוֹן דַּעַם דַּאֲקוּמָנָה הָאָט פִּיאָדָאָרָאוֹ אַלְיָין אַפְּגָעָדָרוֹקָט נָאָר דָּאָס זַעֲלִיבִּיקָּעָ יַאֲר אַיְן נָוּמָעָר 58 קְיֻמוֹרָ לִיאָנָןִי מִיט אַ וּוּנְדָוָגָן צַו יִדְיִשָּׁע שְׁרִיְבָּרָעָטָ, זַיְדָעַן זַיְדָעַן אַרְיוֹסְזָאָגָן וּוּעָגָן דִּי "גְּרוֹנְטְּפָרָאָגָעָס פֿוֹן יִדְיִשָּׁע אַוְיְפָקְלָעָרָוָגָן", דִּי הַפְּאָקְטִישׁ וּוּעָגָן דַּעַם מַצְבָּה פֿוֹן יִידָּן אַיְן רְוּסָלָאָן.

נָאָךְ אַיְינָס אַיְן מְשֻׁוְנָהָדֵיק אַיְן פָּאָרְבִּינְדוֹנָג מִיט פִּיאָדָאָרָאוֹן. אַט דַּעַר מְשֻׁוְנָד אַיְן צּוֹלִיב זַיְן שְׁמַד נִיט אַוּעַקְגַּעַשְׁתָּעָלָט גַּעַוָּאָרָן מְחוֹזָן לְמַהְנָה. וּוּי וּוּלְדָ דָאָס זַאָל אַונְדוֹ נִיט אַוִּיסְקָוּמָעָן הַיּוֹנָטָ, נָאָר פִּיאָדָאָרָאוֹ אַיְן גַּעַוָּעָן נָאָעָנָט מִיט יִצְחָקִ-בָּעָר לְעוּוִינְזָאָגָעָן, עָרְ פְּלָעָגָט זַיְדָעַטָּ פְּרִינְגְּדָלָעָךְ דַּוְרְכִּי שְׁרִיְבָּן מִיטָּן רַאֲשִׁיְמַדְבָּרִים פֿוֹן דִּי מְשֻׁכְּלִים אַבְרָהָם-בָּעָר גַּאֲטָלָאָבָּרָהָן. יְ אַבְרָהָם-אוֹיְטָשָׁ אַזְוֵי גַּעַוָּעָן זַיְנָעָר אַיְדִּיד אָזְן שְׁפָעַטָּעָר אַיְן דִּי זַיְבָּעָ-

ציקער יארן וווען פיאדראאו אין געווארן יידיישער צענזהר אין ווארישע,
אין ער געוווען גוט-פרײַנד מיט חיים-זעליג סלאנימסקי און נחום סאקס-
לאוּן. אָ קאָרָעַסְפָּאנְדָּעַנְץ פון המליך האט מליזהדייך אַנגָעַרְפָּן פיאדראאוּן
דעָרְהָאָרְ דָּעָרְ גְּרוֹיסְעָרְ חָכְמָה, דָּעָרְ דָּעַכְּפָּאָרְטִּיקָעָרְ צְוִוִּישָׁן מְעַנְשָׁן אָן
דעָרְ וּאָסְ זְוִיכָּתְ גְּוֹטְסָ פָּאָרְ יִדְעָן. אָן אַנְדָּעָרְ בָּאַצְּזִוְנָגְ גְּעוּוֹן אָן יַעֲנָעָרְ
עַפְּאָכָעְ צָוְ גּוֹטָעְ מְשֻׂמְדִים!

די ווענדונג פונעם גענעראל-גובערנאָטאָרְ

1. עס איז כדאי צו ברענגן ווארט בי ווארט פון פונקטן פון דער
ווענדונג אין נאמען פון קִיעּוּעָר גַּעַנְעָרָאֵל-גַּבְּעָרָנָאָטָאָרְ, וּאָסְ האָט
יעמְאָלָט גַּעַמְאָכָט אָ גְּרוֹיסְן רֹשֶׁם בַּיִּדְעָרְ יִדְיִישָׁעָר אִינְטָעַלְגָּעָן.
2. וּאָסְ פָּאָרְ אָ נּוֹץְ קָעָן אַרְוִיסְקָומָעָן, אָן אָן וּאָסְ פָּאָרְ אָ פָּאָרְבָּעָם.
פָּאָרְ בַּיִּלְדָּן דִּי מַאֲסָעְ יִדְעָן וּאָסְ נִיטְיִיקָּט וִיךְ קְוֹדְמָכְלָ אָן עַלְעַמְעַנְטָאָרָעְ
קָעַנְטָעַנְישָׁן — פון אַרְוִיסְגָּעָבָן בַּיִּכְעָרְ אוּחָה דָּעָרְ אַלְטְּרָבְּנִישָׁר שְׁפָאָךְ
וּוְעָגָנוּ פָּאָרְשִׁידָעָנָעְ צְוִיָּגָן מַעַנְשָׁלְעָךְ וּוְיסָן, דָּעָרְ עִיקָּרְ אַבְּעָרְ אַוְיפָּן פָּעָלָד
פון נַאֲטוּרְיוּוִיסְנָשָׁאָפָּט, מַאֲטָעָמָאָטָק אָן פִּילְאָסְפָּעָיָה.
3. צִי אָיז נַצִּיק צָוְ פָּאָרְשְׁפְּרִיטָן צְוִיָּשָׁן יִדְעָן, בְּכָדִי מִיטְצָהָהָעָלָפָן
דָּעָרְ אַוְיפְּקָלְעָרָוָגְ פָּוּן פָּאָלָק, בַּיִּכְעָרְ פָּוּן מִיטְלָאָ-עַלְטָעָרִישָׁן פָּעָרְיָאָד פָּוּן
דָּעָרְ הַעֲבָרָעִישָׁר לִיטְעָרָאָטָר פָּוּן פִּילְאָסְפָּעָיָה אָן בַּעַלְעָרִיסְטִישָׁן אַיבָּןְ
הַאֲלָטְ וּיְלַמְשָׁלָ: מֹרֶה נְבוּכִים, עִקְרִים אַזְ"וָה, תְּחִמּוֹנָה, בְּחִנְחָ-נָעָלָם אַזְ"וָה.
4. צִי דָּאָרָףְ מַעְןָ בָּאָגְרָעָנָעָן אַדָּעָרְ לְחַלּוֹתִין פָּאָרוּעָן צָוְ דָּרָקוּן
יִדְיִישָׁעָ הַלְּכָה-סְפָרִים (שָׁוְלוֹן-עַרְוֹן), דָּעָם תְּלָמוֹדְ, דִּי רַעְלִיגְיָעָזְ מַסְרָ-
סְפָרִים, לְמַשְׁלֵךְ מַנוֹּרָתְ הַמָּאוֹרָה, שְׁבַטְ מַסְרָ אַזְ"וָה, דִּי מִיסְטִישָׁ-רַעְלִיגְיָעָזְ
סְפָרִים, לְמַשְׁלֵךְ דָּעָם זָהָרְ, אָן בְּכָלְ דִּי וּוְעָרְקָ פָּוּן דָּעָרְ אַלְטָעָרְ אָן בְּיִירְ
קְבָּלהְ, דָּעָרְבִּי אַנוּיָוָן, צִי אָין גָּאנְצָן אַדָּעָרְ מִיטְ אַוְיסְשָׁלִיסְגָּעָן.
5. צִי דָּאָרָףְ מַעְןָ נַאֲךְ הַאֲבָןְ הַיְּיִנְטִיקָעְ צִיִּיטְ בָּאַוְונְדָעָרְ יִדְיִישָׁעָ שְׁוֹלָןְ
בְּשַׁעַת אַלְעָ אַלְעָמִינָעְ לְעַרְןְ-אַיְנְסְטִיטְוּצְיעָסְ וּזְיַעַן אַפְּנָ פָּאָרְ יִדְעָן
וּאָסְעָדָעְ מִיטְלָעָן דָּאָרָףְ מַעְןָ אַנְגָּעָמָעָן אָן דִּי יִדְיִישָׁעָ שְׁוֹלָןְ
וּאָסְ עַקְסִיסְטִירְן אַיְצְטָעְרְ זָאָלְן גַּיְינְ קִינְדָעָרְ פָּוּן אַלְעָ קְלָאָסְן פָּוּן דָּעָרְ
יִדְיִישָׁעָ גַּעַזְעַלְשָׁאָפָט אָן אָזְ זְיַיְ זְלָזְ זְיַיְן וּזְיַם מַעַרְסָטְן צְגַעַפְאָסָט אָן
דִּי בָּאַדְעָרְפָּעָנִישָׁן פָּוּן פָּאָלָק.

6. אוית וואסערע יסודות וואלט מען געדארפט אינאַרדענען די
שולן די יידישע, או די בילדונג וואס מען טראגט פון דאָרטן אַרוייס זאל
ניט זיין אָן אַ רעליגיען באָדָן, אָן וואס פֿאָר אָ מס וואָלט געווען נוּזִיק
אַרײַנְצּוּפֿירן אָן די שולְתְּקָנוֹת דעם פרינצּיפֿ, או די קהילָתְּ אָלִין אָן
זַיְעָרָע פֿאָרְשְׁטִיעָרָס וְאָלָן קָאנְטְּרָאָלִירָן, בְּכָדי די שולְן זָאָלָן גַּיְין גּוֹט אָן
זַיְאָלָן פְּטוֹר וּוּרָן פָּוּן די טָעָנוֹת פָּוּן אָוּמְגְּלִיבְּקִיטָּה, דֻּעָרְבִּי אַנוּיְין וּוּי
אוּי דָּעָר דָּזְיָקָעָר קָאנְטְּרָאָל זָאָל זַיְין.

די דָּזְיָקָעָר וּוּנְדָּוָגָג האָט אַרְוִיסְגָּרוּפָן אַ צָּאָל תְּשׁוּבוֹת. וּוּי סְאיָוּ
בָּאוּוֹסֶט אֵין שְׁלוּם-יעַקְבָּר אַרְבָּאָמָּאָוּטָש גַּעֲוָעָן אַיְנָנָעָר פָּוּן די וְאָסָּהָבָן
גַּעֲנַטְפָּעָרָט. קָאוּנוּנָר אֵין גַּעֲוָעָן אַ צּוּיִיטָעָר, אָן אַ טִּילְפָּוּן דָּעָר תְּשׁוּבוֹה
הָאָט עַד אַפְּגָעָדְרוֹקָט אֵין זַיְין עַרְשָׁתָן בִּיכְלָה, וְאָסָּהָגָעָן דָּעָם וּוּטָה
קָוּמָעָן צָו רִידָּ.

ערְבָּדָעָם עַרְשָׁתָן בִּיכְלָה. — אַפְּגָעָגָט

אין 1864, וּוּעָן קָאוּנוּנָר הָאָט זַיְיךְ גַּעֲנוֹמָעָן אַרְוִיסְרוּקָן אָן הַמְּלִיאָן,
אֵין שְׂוִין אָיָאָר אַנְדָּעָרְטָהָאָלָבָן גַּעֲגָנָעָן די יִדְיָיָשׁ בִּילְאָגָע צָוּם הַמְּלִיאָן,
דָּעָר קּוֹל מְבָשָׂר. פָּוּן קָאוּנוּנָרָס שְׁפָעַטְעָרְדִּיקָע אַרְוִיסְזָאָגָנָעָן וּוּיְיסָן מִירָה,
אוּ עַד הָאָט שְׁטָאָרָק גַּעֲהָאָלָטָן פָּוּן דָעָם דָּזְיָקָעָן אַיְפָטָן צְעַדְעַרְבָּוּיִם צָוּ
בָּרְעַנְגָּעָן אַיְנָפְּאָרְמָאָצִיעָן אֵין קָעַנְטָעָנִישׁ צָו יִעְנָעָיְדָן וְאָסָּהָגָעָן נִיטָּה
קִיְּין שָׁוָם שְׁפָרָאָךְ אַחֲזָעִיקְיָהָשׁ. אוּיְיךְ הָאָט עַד גּוֹט גַּעֲוָוָסָט. אָן אַיְן וּוּילְבָעָן
שְׁרִיבָּיָט רְ' אַיְזָוִיק-מַאְיָר דִּיק קוֹרְצָעָן דְּעַרְצִילְגָּנָעָן פָּאָר פְּרָאָסְטָעָן מְעַנְטָשָׁן
סְ'הָאָט זַיְיךְ אָפִילָו גַּעֲוָאָלָם. אֵין מְעוֹן זָאָל אַיְן דָעָר לִיטָעָ אַיְיךְ אַרְוִיסָּה
גַּעֲבָן אֵאָזָא בְּלָאָט אוּיְיךְ יִדְיָיָשׁ וּוּי דָעָר קּוֹל מְבָשָׂר. אַכְּבָר אֵאָזָא עַד אָלִין זָאָל
שְׁרִיבָּיָן אָן דָעָם בְּלָאָט פָּאָר פְּרָאָסְטָעָן מְעַנְטָשָׁן אֵין אִימָאָפִילָן זַיְעָנָעָן נִיטָּה
גַּעֲקוֹמָעָן. מִיטָאָרָן שְׁפָעַטְעָר הָאָט צְעַדְעַרְבָּוּיִם זַיְיךְ גַּעֲקָלָגָט. אָן אָיָן
אָדָעָס הָאָט קָאוּנוּנָר אַנְגָּעָשָׁרְבָּיָן קָעָגָן אִים אַ שְׁפָאָטְלִידָל אוּיְיךְ יִדְיָיָשׁ; אָטָם
דָאָס לִידָל, וְאָסָּהָגָעָן צָו אַנְדוֹ נִיטָּהָגָעָן, אָיָן אַ פְּנִים
גַּעֲוָעָן קָאוּנוּנָרָס אַיְנְצִיקָעָן פְּרָאָדוֹקָצִיעָן אוּיְיךְ דָעָר יִדְיָיָשׁ שְׁפָרָאָךְ. עַד
הָאָט גַּעֲהָאָט הַעֲכָעָרָע אַמְּבִיצִיעָס. עַד הָאָט גַּעֲוָאָלָט אַבְּרָעָמָאָכוֹן דָאָס
יִדְיָיָשׁ לְעָבָן. מִיטָעָם זָעַלְבִּיקָן צִיל אָיָן אוּגָן אֵין מְעַנְדָעָלָעָן דּוּקָאָ אַרְיָה
בָּעָרָפָן הַעֲבָרְעִיָּשׁ צָו יִדְיָיָשׁ; עַד הָאָט גַּעֲוָאָלָט גְּרִיבִּיכְן דִּי גְּרוֹוִיסָע אַוְיִידָה

טאሪיע. קאונגעער האט פרײַער פאר מענדעלען אָנְגַּהֲבוּן שְׁרִיבֵּן וועגן פֿאָרְבֶּעְסְּעָרְן-דַּעַם מעמד פון דער מאָסָע. אָבעָר אַיבָּעַרְמָאָכוֹן דָּאָס לְעַבְּן, האט עַר גַּעַהְאַלְטָן, קָעָן נָאָר דִּי אַינְטַעְלִיגְעָנָז; אָוֹן צָו דַּעַר יִדְּיִשְׂעָר אַיְנָה טַעַלְגַּעַנְצִיךְ דָּאָרָף מַעַרְדִּין אַיְיף הַעֲבָרְעִישׁ. אַין עַטְלַעְכָּעַ יָאָר אַרוֹם אַיְזָה עַר גַּעַקְמוּעַן צָוּם באַשְׁלוֹס, אָזְדִּי מַאְדָּעָרְנָעָ אַינְטַעְלִיגְעָנָז דָּאָרָף נָאָר רָוְסִישִׁי, האט עַר אַיְפְּגַּהְעָהָרְט שְׁרִיבֵּן הַעֲבָרְעִישׁ אַוְיכְ.

דעַר טוֹמֵל אַרוֹם די עַרְשְׁטוּ קְרִיטִישׁע אַרְטִיקְלָעָן האט קָאָוְנוּנָרָן גַּעַד ברָאַכְט צָוּם גַּעַדְאָנָק אַרְוִיסְצּוּגְעָבָן אַ בִּיכְל. נָאָר די עַרְשְׁטוּ אַרְוִיסְטְּרָעָד טַוְנְגָעָן זַיְנָע זַיְנָע גַּעַקְמוּעַן נָאָר, אָבעָר אַ בִּיכְל וּוּרְקָט גַּאֲרָן אַנְדְּעָרְשָׁן, אָוֹן אַ שְׁרִיבָּעָר וּוּאָס האט שְׁוִין אַרְוִיסְצּוּגְעָבָן אַ בּוֹד אַיְזָה גַּאֲרָן עַפְּעָס אַנְדְּעָרְשָׁן וּוּי אַ מַחְבָּר פָּוּן אַ פָּאָר אַרְטִיקְלָעָן אַיְן די בְּלַעְטָר. עַס לִיְגָט זַיְד אַיְיף דַּעַר סְכָּרָא, אָזְקָאָוְנוּנָרָן האט גַּעַנְגְּבָּרָט אַ רִיוּוֹאַלִּיטָּעָט מִיט שְׁלוּמָּדִיעָקָב אַבְּרָאַמְּאַוּוֹתְשָׁן. מַעַר וּוּי אַיְין מַאְלָהָאָבוֹן זַיְד זַיְעָרָע לִיטְעָד דָּאַרְיִישׁ וּוּגְעָן גַּעַקְרִיְּצָת, אָוֹן נִיט אַיְינָעָר אָוֹן נִיט דַּעַר אַנְדְּעָרְדָּר האָבוֹן נִיט גַּעַזְשָׁאַלְעָוּוֹט קִיְּין קְלֻעָּפָט. אַבְּרָאַמְּאַוּוֹתְשָׁן האט שְׁוִין גַּעַהְאַט אַרְוִיסְגָּעָד גַּעַבָּן צַוְּיָּוִי בִּיכְלָעָד גַּעַוּלְשָׁאַפְּטָלְעָכָעָ קְרִיטִיק. אַמְּתָה, עַר אַיְזָה גַּעַוְוָעָן כְּמַעַט מִיט אַכְּט יָאָר עַלְטָעָר פָּאָר קָאָוְנוּנָרָן, אָבעָר וּוּעָן אַ מַעְנְשָׁס אַיְזָה יָוָגָן אַיְזָה בְּרוּזִיט מִיט עַנְעָרְגִּיעַ, אַיְזָה יְעַנְגָּס עַלְטָעְרִיקִיט גַּוְפָּא אַיְזָה אַזְקְטָרְקָט פָּוּן קִינָאָה.

וּוּ נְעַמֵּט מִעְן גַּעַלְט אַיְוף דְּרוֹקוֹן אַ בִּיכְל? דָּאָס אַיְזָה דַּעַמְּאַלְט קִיְּין פְּרָאַגָּעָ נִיט גַּעַוְוָעָן, וּוּילְעָס אַיְזָה גַּעַוְוָעָן אַ מִינְהָג פָּוּן גַּיְיָן מִיט בִּיכְעָר אַיְבָּעָר דִּי הַיּוּר. מַעַן פְּלַעַגְט אַפְּמָאָכוֹן מִיטָּן דְּרוֹקוֹעָר אַגְּוּוֹיסְן פְּרִירִי, אַזְעָר צָעָן רָוְבָּל זִילְבָּר פָּאָר אַ דְּרוֹקוֹבָּיְגָן פָּוּן זַעַצְנָן זִילְבָּר. אַיְזָה דַּעַם אַיְזָה שְׁוִין אַרְיִינְגְּגָאנְגָעָן אַלְצִידְגִּינָּג, זַאיָּץ, דְּרוֹקָן פְּאָפָּר. מַעְרְנִיט קָאָרְךָּקְטָרְוָר האט דַּעַר מַחְבָּר גַּעַדְאָרְפָּט לִיְעַגְּנָעָן אַלְיָין.

אוֹ די פִּינְפִּינְ פְּרָאַגָּעָ נִיט אַדְעָר זַעַקְס הַוּנְדָּרִיט עַקְזּוּמְפְּלָאָרְן זַיְנָעָן גַּעַוְוָעָן אַפְּגָרְט, פְּלַעַגְט דַּעַר מַחְבָּר בְּרוּנְגָּגָן אַ קְלִינְגָּס אַיְפְּגָאָב אַוְיכְסְּנָה גַּעַמְּעָן אַ וּאַסְעָרָע פְּפָצְיִיךְ עַקְזּוּמְפְּלָאָרְן. מִיט די דָּאַזְיְקָעָר עַרְשְׁטוּ בִּיכְעָר פְּלַעַגְט עַר אַנְהִיאָבוֹן גַּיְיִן אַיְבָּעָר דִּי הַיּוּר אַוְן נְעַמְּעָן בַּיִּי דִּי בְּלִיְּ-בְּתִּים זַיְפָּל אַיְינָעָר פְּלַעַגְט גַּעַבָּן. פָּוּן דַּעַם וּוּאָס מִעְן האט אַפְּגָעְלִיּוֹת. האט מִעְן גַּעַקְעָנָט דַּעַקְן דַּעַם דְּרוֹקוֹעָר אַ טִּילְפָּוּן חֹוב אַוְן אַנְנָעָמָעָן נָאָר אַ הַוּנְדָּרִיט

עקומפלארן. אויף אוא אופן האט מען ביסלעכווין אפגעצאלט דעם חוב, און די עצטער פאר הונדערט ביכלעך זייןען שוין געווען דעם מחברס ריינער ריווח.

א ספריטנער יונגערדמאן און דער עיקר ניט קיין שעמעוזדיקער האט געקענט פון א ביכל פארדיינען ניט שלעכט. טיל בעלי-בתים האבן זיך געווארטן, אבער אין אלגעמיין האט מען גענומען. וואס אין דעם ביכל שטייט אין געווען ניט איזוי וויכטיק, דער בעלהביה האט געהבן אנדבה. אין דעם פרט אין ניט געווען קיין נפקא-מינה צוישן דילט-פרענקיישע מחברים פון דריש-חיבורים און איז וועלטן-קערער ווי קאוונער.

ער אלין דערציילט אונדו איז זיין אונטאביביגראפישע נאטיצן, און ער איזו מיט זיין ביכל געאגנגען איבער גבירישע הייזער. בי א יידן וואס ער האט גערעננט צו קריין א שעגערע מטבח האט ער ניט געושאץ' לעוועט צצושריבן מיט דער האנט א פינע דעדיקאציע אויך. סאיין דאך געשעפט.

נאר דעם ווי ער האט אין יאנואר 1865 פארענדיקט דעם מאונסקרייפט פון זיין ביכל און עס א נאמען געהבן חקר דבר האט ער זיך פון קיעווע אועוקגעלאזון עם דרוקן אוש קיין ואראשע. געפֿאן אין ער דורך ווילגען. און איזוי איז ער, נאר דריי איד אועקזין, אריינגעפֿאלן צוריך אין זיין היימשטייט. עם האט אויסגעזען, ווי ניט דריי נאר דרייסיק יאָר וואלטן געווען איבערגעגעגען. ווילנע האט געהאט איבערגעעלעכט דעם פוילישן אויפֿשטיינד פון 1863. דער אויפֿשטיינד איזו דורכגעפֿאלן, און מראזוייאו ער האט געבעשעועט. ניט אומזיסט האט מען אים גערופֿן "מראזוייאו ער הענקער". אין גאנצן געגונט האט מען געבעיט תליות פאר די אויפֿשטיינד דערס, און ניגעדריקע זייןען געאגנגען קוקן אויף די עפנטלעכע עקזעקייד ציעס. אין אלע עפנטלעכע ערטער זייןען געווען אויפֿשטייפֿן: "פארווערט צו רידן אויף פויליש". פון אסטראבראם, דעם טיף פאראהייליקטן קאטוייד לישן קלוייסטער, האט מען אראפֿגענומען די פוילישע אותיות. פאליאקן האבן זיך געטוליעט אינער צום צויתן. דער רוסישער ווילנסקי ווועסט-נייך, דער ארגאן פון מראזוייאו אדמיניסטראציע, האט חזק געמאכט פון די באזיגטער פאליאקן און אויפֿגעווין טאג'אים טאג'איין, און ווילנע

אייז אלע מאָל געוועז אָן עכט רוסישע שטאט אָן אָזָא ווועט זַי שווין בליליבן אויף אייביך.

אוֹרי קָאוֹנוּרֶה האָט אֲבָעֵר נִיט שְׁטָאָרֶק אַיְבָּרְגָּעַלְבָּטֶה דִּי פָּאָלִיָּה טִישָׁע אַיְבָּרְקָעָרְעָנִישׁ. עָרָ אָיִז גְּעוּוֹן פּוֹלְ מִיטְ זַיְךְ, מִיטְ זַיְנַע אַיְגָּעָנִעָה פְּלָעָנֶרֶ, אָן דָּא אִין דִּי הַיְמִישׁ יִדְיִישׁ גָּאָסָן האָבָּן זַיְךְ צַוְּ אִים אֲצַיְּ גַּעַטָּאָן זְכוּרָנוֹת אָן באַצְיוֹנָגָעָן פּוֹן אָמָּלָה. עָרָ האָט דָּעָרְזָעָן זַיְנַע טָאָכְטָעָר ווֹאָס אִיז שווין גַּעַגָּאָגָעָן אִיז פְּעָרְטָן יָאָרָה. עָרָ האָט דָּעָרְזָעָן זַיְנַע ווֹיְבָה ווֹאָס עָרָ האָט גַּעַהָאָט אַיְבָּרְגָּעַלְאָזָּות אָן עַגְוָהָה, עָרָ האָט דָּעָרְזָעָן דָּעָם מָאָטָן ווֹאָס האָט נָאָךְ אָלֶץ בְּרוּךְ-הַשָּׁמֶן נִיט גַּעַהָאָט קִיןְ פְּרָנְסָה.

מען האָט זַיְךְ דָּעָרְגָּרִימַט מִיטְ אִים אָן אַגְּגָהָוִיבָן רַיְדָן, אָז סָאיְן שְׂוִין צִיְּטָ אַוְעַקְצָוּוֹאָרְפָּוּ דִּי נַאֲרִישְׁקִיטָן אָן צַוְּ ווֹעָרָן אֲמַעְנְטָשׁ. קָאוֹנוּרֶה האָט זַיְךְ בָּאָרְעָנָט אָז אֲפָשָׁר זַאְל עָרָ טָאָקָעָ בְּלִילְיָבוֹן אִין ווֹילְגָּעָ מִיטְ זַיְנַע זְווּיְבָה: נָאָךְ אַלְעָמָעָן אִיז ווֹילְגָּעָ אַוְיךְ אֲשָׁלְחָ-הַשְּׁטָאָטָה, בָּאָטָשׁ נָאָךְ דָּעָרְגָּרִימַט ווֹיְלָעָ נִיט אָזָא פָּאָרְדוֹסִישָׁטָעָ וּקְיֻעוֹ, אָן בַּיְ פְּנִינָּעָן אִין בְּלָאָטָן ווֹעָט עָרָ אַיְצָט קָעָנָעָן רַיְדָן צַוְּ דָּעָרָ עַפְנְטָלְעָקִיטָה בִּזְוּ ווֹאָנָעָן עָס ווֹעָט אַרְוִיסָּה זַיְנַע בּוֹרָה. אָן עָרָ אִיז גַּעַבְּלִיבָן אוֹיף רַוְּדוֹנִיצְקָעָר גָּסָס. עָרָ האָט אַפְּגָעְדָּרוֹקָט אַיְנָה חַרְמָלָן אָן אַרְטִיקָּל «אָ פָּאָרְקָעְרָטָעָ וּוּעָלָתָ», וּוֹ עָרָ האָט זַיְךְ גַּעַטְשָׁעָ פְּעָט צַוְּ אַבְּרָאָמָוּיטָשָׁן, פָּאָרָ ווֹאָס עָרָ האָט אַיְנָה אַבְּרָדִיטָשָׁוּ זַיְךְ גַּעַקְרִיגָּט מִיטְ דִּי דָּאָרְטִיקָּעָ בְּעַלְיְבָתִים אָן מִיטְןָן רַאֲבִינָעָרָ פָּעָסִים. אַבְּרָאָמָוּיטָשָׁן האָט אַפְּגָעְעַנְטָפָעָטָה, אִירָאָגָּשׁ אֲ בִּסְלָמָל אֲבָעָרָ ווִיְהָ; אִיז דָּאָךְ שְׂוִין גְּעוּוֹן אֲסִימָן, אָז דָּעָרָ שְׁטָאָרֶק האָט גַּעַטְרָאָפָּן. דָּעָם וּלְבִיאָקָן ווּינְטָעָרָה האָט קָאוֹנוּרֶה גַּעַשְׁרִיבָן אִין הַמְּלָאָץ אֲ קָוְלוּקָרָאָה מַעַן וְאַל הַעַלְפָּה אַבְּרָהָם מַאֲפָן אֲרוּסְטוּגָעָבָן זַיְוָעָ וּוִיטָעְרִידָקָעָ שְׁרִיפָּהָן. מַאְפָרָה האָט יַעַמְלָט אֲ צִיְּטָ אֲפָּגָעְוִינָה אַיְן ווֹילְגָּעָ, קָאוֹנוּרֶה האָט זַיְךְ מִיטְ אִים גְּעוּוֹן אָן האָט אַגְּגָהָ-שְׁרִיבָן הַאלָּב אָן אַינְטָעְרוֹוִיָּה הַאלָּב אֲ התָפָעָלָוֹתְדִּיקָּן אַרְטִיקָּל ווּעְגָּן מַאֲפָן אַפְּגָעְדָּרוֹקָטָעָ אָן צּוֹגְעָרִיטָעָ ווּעָרָק. אָן פְּלוֹגָ ווְאָלָט זַיְךְ גַּעַדְוָכָטָ אֲזָא קָאוֹנוּרֶה ווְאָלָט מַאֲפָן גַּעַדְאָרָפָט לְחַלּוֹתִין אַוְעַקְמָאָכָן מִיטְ דָּעָרָ האָנטָן: וּוֹעָרָ נָאָךְ האָט זַיְךְ אָזָיְוִי וּוֹי דָּעָרָ זְינְגָעָרָ פּוֹן אַחֲבָתָ צִיְּן גַּעַטְרָאָגָן «אוֹיף דִּי פְּלִיגְלָעָן פּוֹן פָּאָלְשָׁעָרָ פָּאָנְטָאָוִיעָ», אָן דָּעָרָצָוּ האָט עָרָ נָאָךְ גַּעַשְׁרִיבָן הִיסְטָאָרִישָׁעָ רַאֲמָאָנָעָן, ווֹאָס קָאוֹנוּרֶה, פּוֹנְקָטָ ווִי אָלָעָ «רַעֲלִיסְטָן» פּוֹן דָּעָרָ עַפְאָכָעָ, האָט נִיט אַגְּגָהָוִיבָן פּוֹן זַיְךְ הַאָלָטָן. אָז דָּעָרָ אַמְּתָן אִיז

קאוונער געווען פאליבט אין מאפום טאלענט אוון האט ניט דורכגעלאון קיין געלענגייט אים צו דערמאנגען לשבה. א סימן, או זיין כלומרטער ביטול צו עסטעטישע ווערטן אין ניט געווען אוז אבסאלוטער ווי ער אליאן האט געמיינט; די קונסט-טעריעס פון דער עפאכע פאודערן, מען זאל זיך אין זיין אַרְיִינְטִיפָן.

מער ווי עטליכע חדשם האט אבער קאוונער אין ווילגע ניט אויסגעהאלטן. פינקטעלעך די דאטעס האט ער קיין מאל ניט אַנְגַּעֲגָבָן, די דאַקּוּמוּנְטָן רֵידְן אַוִיךְ נִיט גַּעֲנֹוגְ קְלָאָרָן, אַבעָר עַס זַעַט אַוִיךְ זַיִן ווַיְיָב אַיוֹ פַּאֲרָגָאנְגָּעָן אַין טְרָאָגָן, האט עַס קָאוּנוּנָרָן וַיְדַעַר אַהיַב גַּעַטָּאָן, ער אַין אַוְוָעָק צְרוּרִיק קִיְּן קִיְּוָה, אוֹן פָּוּן דָּאָרְטָן אַין גִּיכְּנָן אַיְבָּעָר קִיְּן אַדְעָס. פָּאָר וּוְאָס קִיְּן אַדְעָס? קָאוּנוּנָר אַלְיאָן האט מִיט יָאָרֶן שְׁפָעַטָּעָר גַּעַרְבָּהָן, אוֹ ער אַין אַהֲיָן גַּעַפָּרְן «בְּיַיְעַן אַגְּשָׁתְּ פָּאָר זַיִן דֻּעְמָאַלְטִיקָּעָר הַעֲרָלְעָכָּעָר לִיְבָּעָ». מסתמא האט ער געוושט, וּוְאָס ער דַעְדָּט; אַונְדוֹן קִיְּן פרטִים האט ער ניט אויסגעאָגָט. אַבעָר חֹזֶץ פְּעַרְעָנְלָעָכָּע טָעִים זַיְנָעָן גַּעַוִּיס גַּעַוְוָן גַּעַזְעַלְשָׁאַפְּלָעָכָּע טָעִים אַוִיךְ. אַין אַדְעָס זַיְנָעָן אַוִיךְ גַּעַוְוָן אַסְד «אַבְּסְקוּרָאַנְטָן», וּוְדַי מְשִׁכְלִים הַאֲבָן זַיךְ יַעֲמָלָט אַוִיסְ גַּעַדְרִיקָט, מסתמא אַפְּילָו אַ מְעָרְהִיתָן; אַבעָר אַדְעָס האט אַוִיךְ גַּעַהָאָט «פְּרִיעָה» מַעַר וּוּוּלְכָעָס אַין יַדְיִישׁ שְׁטָאָט אַין דֻּעְמָאַלְטִיקָּן רַוְּסָלָאָנָד. ניט אַוְזִיסְטָהָבָן זַיךְ בַּיִּם פָּאָלָק גַּעַשְׁאָפָּן די וּוּרְטָלָעָךְ: «ער לעַבְתָּ וּוּי גַּט אַין אַדְעָס», דַּאס הַיִּסְטָ קִיְּנָעָר טְשָׁעָפָט אַים נִיט, אוֹן «פּוֹפְּצִיקָּיְלָאָרָם אַדְעָס בְּרַעַנְטָ דַעַר גִּיהְנוּם».

קיין אַדְעָס האט קָאוּנוּנָר מסתמא אַלְיאָן מִיטְגָּעָרָאָכָּט די ערְשָׁטָע עַקְוּמְפָלָאָרָן פָּוּן זַיִן עַרְשָׁטָן וּוּרְקָ, וּוְאָס ער האט עַס אַקְעָרָשָׁט גַּעַהָאָט אַפְּגַּעַדְרוּקָט אַין וּוּרְשָׁעָה.

דאָס מאָל האט קָאוּנוּנָס ווַיְיָב גַּעַהָאָט אַ זָּוָה, אַבעָר עַס קָעָן גַּרְיִילָעָד זַיִן, אוֹ קָאוּנוּנָר האט זַיךְ אַוִיךְ אַים נִיט דָעְרוֹאָרָט. מעַן דַּאֲרָף רַעֲכָנְגָעָן אַז פָּאָרָן אַוְוָעָקְפָּאָרָן פָּוּן וּוּלְגָעָנָעָה האט ער זַיךְ גַּעַט, זַיִן ווַיְיָב זַאל קָעָנְגָעָן נַאֲךְ אַ מאָל חַתּוֹנָה הַאֲבָן. זַיִן האט דַּאס טָאָקָע אַוִיסְגָּעָנוֹצָט, חַתּוֹנָה גַּעַהָאָט אַ צְוִוִּיטָ מאָל אוֹן שְׁפָעַטָּעָר אַ דָּרְיָת מַאְל, אוֹן זַיְנָעָן קִינְדָּעָר האט קָאוּנוּנָר אַבעָר נִיט פָּאָרְגָּעָסָן; די טָאָכְטָעָר אַיז, שַׁוִּין אַ דָּעְרוֹאָקְסָעָנָעָ, גַּעַוְוָן מִיט

אַים צוֹאָמָעַן, אָז אָוֵיךְ מִיטָּן זָן אִיז עֶרֶג גָּעוּזָן נָעָנָט, וּזְמִיר וּזְעָלָן נָאָךְ
זָעָן, בַּיָּם סָופְּ פָּונְ זַיִן לְעָבָן.
בַּיְּ זַיִינְעַ פִּיר אָזְן צוֹאָנָצִיךְ יָאָר אִיז עֶרֶג אִיצְטַ וּוּדְעָרְ גָּעוּזָן אָ
פְּרִיעָרְ פּוּיגָל.

דאַס ערְשָׁטוּ בִּיכְלָה. — דָעַר שְׁטוּרָעַם

אַין גִּיכְן אִיזְ אַרְוִיסְ זַיִן בִּיכְלָה. סְךָ-הַכְּלָה האָט עַס גַּעַהְאַלְטָן הַוְּנְדָעָרָת
מִיט צוֹוֵי אָזְן צוֹאָנָצִיךְ זַיְטְלָעְדָּ אַין קְלִיְינָעָם פָּאָרְמָאָטָן. אַבָּעָר אוּפְּגָעָרִיסְן
הַאָט עַס וּזְ אַ בְּאָמְבָעָן.

דָעַר נָאָמָעַן חַקְרַ דָבָר לְאָזָט זַיְדָ אַוִיכְ יִדְישָׂ נִיט אַיבְּרָעָזָעָן פִּינְקָטָן
לְעָד. אַוִיכְ העֲבָרְעִישְ אִיז עֶרֶג גָּעוּזָן וּזְ אַנְגָּעָמָאָסָטָן, וּוּלְיל "דָבָר" מִיְנְטָן
דָאָד אַי זָאָר, אַי וּוּאָרטָן, אָזְן קָאוּנוּרָסְ קְרִיטִיקָן אִיז גָּעוּזָן אַנְגָּעָצְלִיכְטָן
אַוִיכְ דִּי נְעָגָאָטְיוּוּעָ פָּאָקְטָן אִין יִדְישָׂן לְעָבָן, אַי אַוִיכְ דִּי נְעָגָאָטְיוּוּעָ פָּאָקְטָן
אִין דָעַר העֲבָרְעִישְׁעָר לְיֻטְרָאָטָרָוָה.

אַהֲלָפְטָ פָּונְ בִּיכְלָ אִיזְ פָּאָרְנוּמוּן מִיט אַן אַיבְּרָעָזָעָן פָּונְ אַ נָּאָרָ
טוּרְ-וּוִיסְנָשָׁאָפְטָלָעָןְ אָרְטִיקָלָ "וּוְאָרְמָקִיטָן אַן לְעָבָן". קָאוּנוּרָה האָט עַס
גָּעוּזָעָן פָּונְ דִּיְיטָשָׂ, אַוִיכְ אַרְיִינְצָוְבְּרָעְגָּעָן צְוִישָׂן זַיְדָן אַ בִּיסְלָ פָּונְ דִּי
וּיְיָעָ מְאָטְעָרְיָאָלִיסְטִישָׂ טְעָאָרְיָעָסָ וּזְאָסָ זַיְנָעָן דְּעָמָלָטָ גָּעוּזָן אִין דָעַר
מָאָדָעָ בַּיְּ דִי רָאְדִיקָּאָלָן. וּוּיְטָעָרָ אִיז גָּעָגָנָגָעָן קָאוּנוּרָסְ אַן אַיְגָעָנָעָ
אַרְבָּעָטָ: "וּוִי אַלְטָ אִיז דִי עָדָדָ." עַס דְּעָדָט זַיְדָ אַזְוִי אַזְיָגָעָנָעָ אַרְבָּעָטָ:
קָאוּנוּרָה האָט זַיְדָ אַין דִי זַאָכָן קִינְמָאָלָ נִיט סְפָעְצָאָלְיוּרָטָן, נָאָר עֶרֶג האָט
גַּעַהְאָטָ אַ בִּיסְלָ גַּלְלִיְעָנָטָ אַוִיכְ רָוִישָׂ אָזְן אַוִיכְ דִּיְיטָשָׂ אָזְן עֶרֶג האָט גַּעַיְ
הַאָט אַ פְּעָקִידָ אַיבְּרָעָזְדָעְצִילָן אַוִיכְ אַגְּנָץ פָּאָפְלָעָרָן שְׁטִיגָנָעָרָ דָאָס
וּזְאָס יְעָנָעָרָה האָט גַּעַהְאָט דָעְצִילָטָן. אִין דָעַם אָרְטִיקָלָה האָט עֶרֶג גָּעוּזָלָט
אַוִיכְפּוּוֹיְזָן, אִין סְאָיָזָ נִיטָ רִיכְטִיקָ דִי יִדְישָׂ גְּלִיבְוָגָןָ אַן פָּונְ בְּרָאָשָׁית
זַיְנָעָן אַוִועָקָ נִיטָ מְעָרָ וּזְ עַקְסְטָהָאָלָבָןְ תּוֹזְנָתָ יָאָרָ.

וּזְ אַזְוִי האָבָן יַיְדָן דְּעָמָלָט גַּעַקְוּטָ אַוִיכְ אַזְעָלְכָעָ חִירָותָ?
שְׁאָרְפָּעָ שְׁוֹנָאִיםְ פָּונְ דָעַר טְרָאְדִּיצְיָעָ, אַוִיכְ קָאוּנוּרָסְ שְׁנִינְטָ, זַיְנָעָן
גָּעוּזָן וּוּינָצִיךְ. דָעַר דָוְרְכָשְׁנִיטָלָעָכָבָעָרָ מְעָרָ קָאנְסָעְרוֹאָטְיוּוֹרָ מְשַׁכְּלָהָ
גַּעַהְאַלְטָןָ, אַן וּוּגָן דִי עֲנִינִים אִיזְ נִיטָ כְּדָאיְ צַוְּ רִיְדָןָ. פְּרִיעָרָ זָאָלָ מְעָן
בְּעָסָעָרָ אַרְיִינְבְּרָעְגָּעָן אִין פָּאָלָקָ קָעְנְטָעְנִישָׂ וּוּגָן אַזְעָלְכָעָ זַאָכָןָ, וּזְאָסָ

וועגן זי זאגן די ספרים גארנטיט, און דראגאך וועט מען זען. אפִילוּ ש. י. אַבְרָהָם אַוִוִיטֵש אִין נִיט גַעֲוֹעַן צֶוְפְּרִידֵן פֿוֹן קָאוֹנוֹנָעָרָס אַטְאָקִירָן דִי יִסּוֹדָות פֿוֹן פְּרוּמָעָר יִדְישְׁקִיִּיט. בֵּי דִי אַמְתָע פְּרוּמָע אִין גַעֲוֹיס אַרְיסְגַעְקּוּמָעָן.

או דאס אִין אַפְּיקּוֹרָסָות.

איַן דער הקדמָה צומ ביכל האַט קָאוֹנוֹנָר גַעֲשְׁרִיבָבוֹ: «אַיךְ זַעַפָּרָוִיס, ווֹאַס פָּאַר אַ שְׁרַעַקְלָעַכְבָּר שְׁטוּרָעָם עַס ווּעַט זַיךְ צַעֲבּוּשְׁוּעָן אַבְּעָר מִין קָאָפּ בְּשֻׁעָת דָס דָזְיַקָּע בְּכַעַלְעַ ווּעַט אַרְוִיס: פֿוֹן אִין זַיְתָן ווּעַט מִיר רְוָדָפּן דַעַר גְּרִימְצָאָרָן פֿוֹן דִי אַבְּסְקוֹרָאנָט, פֿוֹן דַעַר צְוּוִיתָעָר זַיְתָן ווּעַט בְּרַעְנָעָן אוִיפּ מִיר דַעַר כְּעַס פֿוֹן דִי מְשְׁכִילִים. אַבְּעָר דַעַר אַיְבְּרָעַשְׁטָעָר האַט מִיר גַעֲשָׁנָקָעָן אַ רְיַין הָאָרֶץ ווֹאַס חַנְפָּעָט זַיךְ נִיט צַו קִינְעָם, אַן אוִיבּ אַפְּילָו גַאֲר אַ קְלִינְעַ צָאָל אַרְגְּנְטָלְעָבָעָן מַעֲנְטָשָׂן (אוֹן אַזְוִינָעָן זַיְנָעָן, דָאַנְקָעָן גָּאת, פָּאַרְאָן בִּי אַוְנָדוֹ) וּוּעָלָן זַיְן מִיטּ מִיר, האָבּ אַיךְ נִיט פָאַר ווּמְעָן זַיךְ צַו שְׁרַעַקְן».

דַעַר שְׁטוּרָעָם ווֹאַס דַעַר מַחְבָּרָה האַט פָּאַרְוִיסְגַעְזָעָן מִיט אַ בִּיסְל אַ ווּילְיְוִינְגְּרִישָׂן ווּונְק אִין גַעֲקּוּמָעָן, אַבְּעָר נִיט פֿוֹן דִי אַרְטָאָדָאָקָסָן — זַיְהָאָבָן גַעֲהָאָט בְּיַלְבָּעָרָעָ זַאֲכָן צַו טְרָאָכָט אַן דַעַר חִילָּוק פֿוֹן אַ בִּין מְשְׁכִילָבּ בֵּין אַ גּוֹטָן מְשְׁכִילָה האַט זַיךְ בִּי זַיְנִיט אַגְּגָעָעָן. נַאֲר דִי מְשְׁכִילִים האַט עַד אַגְּנָעָרִירָט בִּין בִּין. דִי צְוּוִי נָאָטְרוּדְיוּסְנָשְׁאָפְּטָלְעָבָעָ אַרְטִיקְלָעָן וּוּאַלְטָן זַיְיָ אַרְאָפְּגָעָשְׁלָוּגָעָן, וּוּאַרְעָם נַאֲךְ אַלְעָמָעָן אִין עַס דָאָךְ גַעֲוָעָן מַעַר אַ פְּרָאָגָע פֿוֹן טְאָקָט, צַי מְעָן זַאל אַרְוִיסְקּוּמָעָן מִיט דִי עַנְיָנִים. נַאֲר קָאוֹנוֹנָרָס קָרִיטִישׁ אַרְטִיקְלָעָן הָאָבָן גַעֲפְּלִיקָט אַן גַעֲרִיסָן שְׁטִיקָעָר.

פֿוֹן דָעַם ווּלְיָנָעָר הַעֲבָרִישָׂן שִׁירִים־שְׁרִיבָעָר דָודְמָשָׂה מִיצְקָוָן האַט עַר גַעֲמָאָכָט טְרוּעָס: זַיְן פָּאַעַזְעַיָּה האַט נִיט קִין טָעָם אַן קִין רִית. דָעַם בָּאוֹוָסָטָן לְעַרְעָרָ פֿוֹן דַעַר וּשְׁיטָאָמִירָעָר דְּאַבְּנָגְעָר־שְׁוֹל לְעַרְנָגָעָר האַט בָּאַשְׁוְלִידְקָט, אַז זַיְן אַרְמִישָׂעָגָעָן גְּרָאָמָאָטָקָמָה מָוָרָה הַלְשׁוֹן אִין אַ פְּלָאָגִיאָט פֿוֹן שָׁ. פִּינְסְקָעָרָן, אַן נַאֲדָר דַעְצָה, קָאַלְעַ גַעֲמָאָכָט אוֹיד. דָעַם המְגִיד האַט עַר אַרְיִינְגָעָזָאָט, אַז עַר אִין גַעֲגִילָכָן צַו אַ בִּית־מְדָרֶשׁ, וּוּ בְּטָלְנִים רִיסְטָן זַיךְ אַוִיפָּן נַאֲרָגָל אַן פְּלִילְפּוּלָעָן זַיךְ. דִי דָזְיַקָּע אַרְוִיסְטְּרָעַטְוּגָעָן זַיְנָעָן שְׁוִין פָאָר זַיךְ גַעֲוָעָן אַ שְׁטִיקָה הַעֲזָה, וּוּיְילָן אִין יַעֲמָלָט נִיט גַעֲוָעָן אַיְנְגָעָוָיִינָה, אַז אַ צְוִיקָה וְאַל זַיךְ שְׁטָעָלָן קָעָגָן בְּכּוֹדִיקָע בָּאַיְרָנָטָשׁ שְׁרִיבָעָרָס. אַבְּעָר אַ סְךְ אַ גְּדָעָסְעָרָעָר חִילְול־הַכְּבָדָה אִין גַעֲוָעָן

דאס וואס קאונגער האט זיך פאַרמאָסטן אויף דער העברעישער ליטעראָט טור אין גאנזן. און דאס עריגטער: דער בעל-העה האט אלֵין אויסגעזאגט, אוֹ דאס וואס ער שרייבט דאָ וועגן דער העברעישער ליטעראָטור איז בלוייז אָן אַיבּערזעצונג פון אָ טילְ פון דער תשובה וואס ער האט געהאט געגעבן (אויף רוסיש, פֿאָרְשְׁטִיטִיט מען דאָ) אויף דעם אַנְפְּרָעָג פֿוֹנוּם קִיעּוּעָד גַּעֲנָעָרָאָל-גַּובּעָרָנָאָטָר אַין קִישׁוּלִיאָנוּן פון 1864. אַראָפְּרִיטֶן די העברעישער ליטעראָט פֿאָר לִיְּינָן — גּוֹאָלְ גַּשְׁרִינְגֶן!

אט זיינען עטלעכע שפֿלִיטערס פון קאונגערס באָמְבָּעָה:
וועגן דער העברעישער ליטעראָטור: «די העברעישער ליטעראָט האט ניט קִין לִיעְנָעָרָס; די לִיעְנָעָרָס זיינען די שְׁרִיְּבָּעָרָס אַין די שְׁרִיְּבָּעָרָס זיינען די לִיעְנָעָרָס».

וועגן די פֿערספֿקְטִיוֹן פון דער העברעישער ליטעראָטור: «זָאָלָן זיך אָונְדָעָרָעָ שְׁרִיְּבָּעָרָס נִיט טְרָכְטָן אָז זַי וּוּעָלָן שאָפָּן אָ לעְבָּדְיקָע לִיטְעָרָאָט אויף דער העברעישער שְׁפְּרָאָך אויף אַיְבְּקָע צִיטָן. דאס ווּעָט נִיט זַיְן. נָאָר זָאָלָן זַי זָעָן דָוָרָד דער העברעישער שְׁפְּרָאָך אָדָעָר דָוָרָד דער גַּעֲרָדְטָעָר שְׁפְּרָאָך [יִדִּיש] אַוְיפְּצָוּוּקָן דעם דָאָרְשָׁטָט פֿוֹנוּם יִדְ צַו חַכְמָה אָוָן ווִיסְנָאָפְּטָן, וואס גַּעֲפִינְעָן ווּעָט ער דאס אַין די לעְבָּעָי דִּיקָע שְׁפְּרָאָכוּ...»

די העברעישער שְׁפְּרָאָך אָדָעָר די גַּעֲרָדְטָעָר וּוּעָלָן זַי וּזְיַי אַיבּערגָּאנְג-שְׁטָאָפְּלָעָן, וואס אַיבּער זַי וּוּעָלָן יִדְן אַרְיָנְקָומָעָן אַין די טְעַמְּפָלָעָן פון די לעְבָּדְיקָע שְׁפְּרָאָכוּ, וואס נָאָר דָאָרְטָן וּוּעָלָן זַי אַנְעָזָן דאס הָעַלָּע לִיכְטָן, וּי דאס אַיְן אַבָּאָתָן אַיְן אַוִּיסְלָאָנד. די יִדְיִישָׁע לִיטְעָי רָאָטָר ווּעָט גַּעֲשִׁיבָן ווּעָרוֹן אַין דער שְׁפְּרָאָך פון לְאָנָה, אַין אַין אַיר זַוְּעָט זַי דָעָרְגִּין צַו אַ מְדָרָגָה».

אַ גּוֹט וּוְאָרט האט קאונגער בעצם גַּעֲפִונְעָן נָאָר צַו זָאָגָן אוּפְּנָן הַמְּלִיחָה («מעָן קָעָן נִיט באַהָאָלָטָן, אוֹ אַט די צִיטְטוֹנָה האט אוּפְּגַעְתָּאָן מַעַר וּוּי אַנְדָעָר צָום נִצְחָן פון יִדְן») אַוְן וועגן קּוֹל מְבָשָׂרָה: «די דָאַזְיָקָע צִיטְטוֹנָג אַיְ אָונְדוֹ זַיְעָר טִיעָר, וּוְילְ זַי האט שְׁוֹן גַּעֲבָּרָאָכָט פִּירָוֹת אַוְן דָּרְגָּוּיִיכְט די נִיְּטִיקָע צִילָּוֹן; אַן שָׁוָם חַנִּיפָה קָעָנָעָן מִיר זָאָגָן, אַן עַס קוֹמֶט אַ דָּאנָק דֻּעָם ה' צַעֲדָרְבּוּים פֿאָר דָעָר דָאַזְיָקָע צִיטְטוֹנָג». וּוְידָע אַמְּלָ שְׁטָרְגִּיכְט עַר אָונְטָעָר אַין דער פֿאָרְבִּינְדוֹגָג, אַז די שְׁרִיְּבָּעָרָס וואס האָבָן פֿרָאָדוֹ

צירט דאס ביסל העבריעישׁ ווערך וועגן נאטור-וויסנשאפטן זייןען ניט קאמפערענט אין דעם פאָך און קענען געבען נאָר אַיבערזעצונגען (אַ נײַיעַר שטאָך אַבראַמאָויטשַׁן, וועמען ער האָט נאָך פֿרִיעַר געהאט אויפֿגעוואָרטן גרייזן אין זיין חולודות הטעבע). און דערצּו ניצּן נאָך די דָזְיַיְקָע שְׂרֵיְבָּרֶט אַ שׁוּועַר מלִיצְהַדִּיק לשׁוֹן אַנְשְׁטָאָט צּוֹ שְׂרִיבִּין אוּף אַ גְּרִינְגָּן העבריעישׁ אַדְעָר "אוּף דער גערעדטער שְׂפָרָאָך וּאָסּ אַלְעָ פֿאָרְשְׁטִיעָן".
אין ליכטיקע קָאַלְיָרָן האָט קָאַונְגָּרָעָט גַּעֲמָאלָט מענְדְּעַלְסָאנְגָּעָן, לעוֹנִיבָּן זָאנְגָּעָן אָנוּן מאָפּוֹן, אַבעָּר דָּורָך דעם אָיז דער גְּרוֹיסְעָר רֹוב העבריעישׁ שְׂרֵיְבָּרֶט אַרוּיסְגָּעָקָומָעָן נאָך שׁוֹאַרְצָעָן.

מייט דער גאנצעער שאָרְפְּקִיטַּט ווערט אַוְעַקְעַשְׁטָעלָט דער אַונְטְּרַשְׁיַּיד צוּוִישָׁן צוּוִי מִינִים שְׂרֵיְבָּרֶט, ביַּי אַיְנָעַ... שְׁוּעַבָּט דער גִּיסְט אָיז די הִימְלָעָן אָון דָּארְטָן זָוָן זַיְּךְ אַוִּיס טֻמְעָס... זַיְּ בָּאָזְיָנְגָּעָן די שִׁינְעָן רְוִיזָּן, די טְרָאָפָּנָס טְוִי, די שִׁיןְפָּן דָּעָר לְבָנָה, שָׁאָטְנְדִּיקָע וּוּלְדָעָר, לִיבָּעָן, הַאָפְּגָּנוּנְגָּעָן, טְוִיט...". פֿאָרְשְׁטִיטַּט זַיְּךְ, אָז נִיט פָּן אַזְיָנָעָן שְׂרֵיְבָּרֶט וּאָס ער רֹופְּט "אִידְעָאַלִּיסְטַּט" הָאָלָט קָאַונְגָּרָעָט. זַיְּעָרָעָפָּסְטָעָכָּר וּוּאָס לִיבָּן זַיְּךְ מִיט לִיבָּלְעָכָּעָפָּסְטָוּשְׁקָעָס אַוִּיפָּן שְׁוִיס פָּן דָּעָר נָאָטוֹר זַיְּנָעָן אַוִּיסְגָּעָן טְרָאָכְטָעָן. די פָּעָטָן וּאָס וּוּלְן וּוּעָרָט זַיְּנָעָן דָּעָם נָאָמָעָן קוּקוֹן אוּף דָּעָר זַיְּעָלָט גָּאָר אַנְדָּעָרָשָׁ: "די פָּעָטָן פָּן דָּעָר דָזְיַיְקָע גְּרוֹפָעָ קוּקוֹן בְּלוֹזִין אוּף די דָעָר עַדְעָד, זַיְּ טְרָעָטָן נִיט אָפְּ קִיְּן הָאָר פָּן נָאָטְרָלְעָכְקִיטַּט, זַיְּ בָּאַשְׁאָפָּן נִיט קִיְּן וּוּלְתָן, וּאָס קִיְּן מַעֲנְצָמָלָעָד אַיגָּגָהָאָט נִיט גַּעַזְעָן... דָעָר גִּיסְט פָּן זַיְּעָר פְּאַעֲזְוּעָפָּאַרְקְלִיבְּטַּט זַיְּךְ אַונְטְּרַעְרָפָּאַרְפּוּלְטָעָשָׁמָטָעָס אָיז וּוּלְלָהָן כָּעָס וּוּקְלָעָן זַיְּךְ אַרְעָמְעָלִילִיטַּט... בְּשַׁעַת דָעָר גִּיסְטַּפָּן זַיְּךְ זַיְּעָר פְּאַעֲזְוּעָ ברָעָנְגָּט די דָזְיַיְקָע פָּאָטָן צּוֹ אַפְּוּיָּר, זַעַעַן זַיְּךְ דָּארְטָן אָט וּאָס: די זָוָן סְמָאָלִיעָט, דָעָר פּוֹיָּר, פְּאַרְבְּרָעָנְטַּפָּן דָעָר זָוָן, פִּירְטַּמִּיט אָיז הָאָנְטָ דָעָם אַקְעָרְ-איְזָן, אָון מִיט דָעָר צְוִיְּטָעָר וּוּשְׁטָטָעָר אַפָּן צְוִיְּטָעָר די רִיטְשָׁקְלָעָד שְׁוֹוִיס וּאָס גִּיסְט זַיְּךְ פָּן זַיְּנָמִים... דָעָרְנָאָךְ קוּמוֹט דָעָר פּוֹיָּר צּוֹ זַיְּךְ אַין שְׁטוּב — מַעַן רֹופְּט עַס נָאָר שְׁטוּב... אַט דָּארְטָן לְעַבְתָּפָּעָס אַגְּנָאָצָע מַשְׁפָּחָה. אוּף דָעָר בָּלְאַטְיִקְעָר פָּאַדְלָאָגָעָ קוּרִיכָּן אַרְום פָּאָרָה שִׁידְעָנָעָ שְׁרָצִים אָנוּ בָּעַלְיִיחִים אָנוּ סְיוֹוֹאַלְגָּעָרָן זַיְּךְ אַדְרִיְּפִּיר קִינְדָּעָר...". אָנוּ ער עַנְדִּיקָט מִיט אַ דָּעְטָאַרִישָׁרָפָּרָאָגָע: "זָאָג זְשָׁע מִיר, טִיעָרָעָר לִיעַנְעָר, וּוּ פִילְפּוּיְעָרִים דָו הָאָסָט גַּעַזְעָן

אויף די הייכן פֿוֹן גֶּליק, ווי די פָּאַעַטְזְּ-אִידְעַאַלִיסְטְּן מְאַלְן אָונְדוֹ אוּס, אָונְ
וואַי פְּילְ פֿוֹן דָּעַם מֵינְ וַיְ עַס מְאַלְן אָונְדוֹ די רַעַאלִיסְטְּן?"
עַס אִיז דַּעֲרִיבָּעֶר נַאֲטִירְלָעֶר אָז דָּעַם וּוַיְדַּעַרְאָנָאנְד פְּאַרְעָם קָעָגָן אִין-
הָאַלְטְּ הָאַטְּ קָאָוָנָעָר אַוְיגָעְדְּרִיקְטְּ אָזְיִי:

"די אִידְעָ פֿוֹן אַפְּאַעַטְזְּ וּוֹעַרְקְ אִיז אָ בְּרִילְיאָנְטְּ, אָונְ די מְלִיצָה
אִיז מְעַרְנִיטְ אַגְּלָדָעָנְ אַיְנְפָאָסְוָגְ"; אַוְיבְ קִין אִידְעָ אִיז נִיטָאָ, וּוּלְעָן
אָפְּיָלוּ דָּעַם נְבִיאָס מְלִיצָות אַוְיךְ נִיטְ הַעֲלָפְן.

כָּאַרְאַקְטְּעַרְיסְטְּישְׁ אִיז אָז וּוֹעַן קָאָוָנָעָר הָאַטְּ גַּעַוָּאַלְטְּ אַוְיסְמַאַלְן אָ
לְעַבְנָסְבְּלִידְ וּוֹאָס זָאָל וּוֹעַרְטְּ זִין די פֿעָן פֿוֹן אַ רַעַאלִיסְטְּ", הָאַטְּ עָרְ
גַּעַזְעָן פָּאָר די אַוְיגְ נִיטְ קִין אַבְּיָוֹן פֿוֹן די וּוַיְלָנָעָר זָאָוּלְקָעָסְ, נָאָר אָ
דָּאַרְפִּישְׁן פְּוּעָרְ. דָּאָס הָאַטְּ עָרְ וְיִידְ פְּאַרְקְוּטְ אַוְיךְ זִיןְעָ רְבִים טְשֻׁרְנוּיְ
שְׁעוֹסְקִין אָוָן פְּיָסָאָרְעָוָן, אָבָעָרְ מִיטָּן שְׁכָל הָאַטְּ עָרְ גַּעַוָּוָסְ, אָז טְעַמְּסָ
ברִילְיאָנְטְּ אָוָן אַיְנְפָאָסְגָּעָן צָו זִיְיָ, דָּאָרְפְּ אַ יִדְיְשָׁעָרְ שְׁרִיְבָּעָרְ וּוֹן אִין
דָּעַרְ יִדְיְשָׁעָרְ סְבִּיבָהְ.

"אָונְדוֹזָעָרְ שְׁרִיְבָּעָרְ אַינְטְּעַרְעִיסְרִין זִיךְ מִיטָּן יִדְיְשָׁן לְעָבָן וּוָאָס
קָעָן גַּעַבְן גּוֹטְן שְׁטָאָפְרָאָר טְוִיזְנָטְעָרְ דְּאָמָאָנָעָן, סְצָעָנָעָסְ, טְרָאָגְעָדְיִיעָסְ,
קָאָמְעָדְיִיעָסְ אָוָן דְּרָאָמָעָסְ, אָוָן דְּעַרְמִיטְ וּוֹאָלְטָן זִיךְ דָּאָךְ פְּאַרְבְּעַטְעָרְטָ דָּעַם
מְאָרְאַלְיִישְׁן גִּיסְטְ בַּיְ יִדְזָן".

אָטְ דָּאָס בְּעַרְקְ אִיז דָּעַרְ אַיְנָהָאַלְטְּ פֿוֹן דָּעַרְ בְּרָאָשְׁוָר וּוֹאָס אִיז מִיטָּן
אִיזוֹן קָלָאָפְ גַּעַוָּאָרְן דָּעַרְ צְעַנְטָעָרְ פֿוֹן לִיטְעַרְאָרִישְׁן אַינְטְּעַרְעָםְ. וּוַיְדַעְרָ אָ
מְאַלְ בְּעַטְ זִיךְ די פְּרָאָגָעָ: וּוְאָסְעָרָעָ מְאַטְיָוָן הָאָבָן גַּעַטְרִיבָן קָאָוָנָעָרָן
אָרוּסְצָוָגְיִין אִיז קָאָמְפְ קָעָגָן אַלְעָמָעָן אָוָן צָו פְּאַרְגָּעָסְ דָּעַם עַלְעַמְעַנְטָאָרָן
כָּלְ פֿוֹן טְאָקְטִיקְ, אָז אַוְיבְ מַעַן קָרִיגָטְ זִיךְ מִיטָּן רְבָ, דָּאָרְפְּ מַעַן הַלְּאָלָטָן
מִיטָּן בְּעַדְעָרִי אִיזוֹן זִיךְ אִיז קָלָאָרְ: עַס אִיז גַּעַוָּעָן אַ גַּאנְצָעָ נָעַץ מְאַטְיָוָן.
מִיטָּן אַ צָּעָן יָאָרְ שְׁפָעַטְעָרְ הָאַטְּ דָּאַסְטָאַיְוָסְקִי אִים גַּעַשְׁרִיבָןְ: "אַירְ וּוַיְלָ
גְּלִיְבָן פֿוֹן גַּאנְצָן הָאָרְצָן, אָז אַירְ זִיתְ אַוְיפְּרִיכְטִיקְ". נָאָר אַוְיבְ אַירְ זִיתְ
אָפְּיָלוּ נִיטְ אַוְיפְּרִיכְטִיקְ, אִיז אַלְעָ אַיְינָסְ; וּוֹאָרָעָם אַוְיפְּרִיכְטִיקִיִּתְ אִיז אִין
דָּעַם פָּאָל גָּאָרְ אַ קָּאָמְפְלִיצְרָטְעָרְ אָוָן גָּאָרְ אַ טְיְפָעָרְ עַנְיָן פֿוֹן אַ גַּעַוָּיִיסְ
מִיזְ".

די קאונגעראַן אין דער העברעישער ליטעראטור

די יאָרֶן 1866 — 1867 זיינען געווען קאונגעראַן אין דער העברעישער ליטעראטור, מען האָט זיך אויף אַים געווארפּן מיט שטיינדעלן, מיט שטינגעַר אַין מיט ברוקשטיינגעַר. אַנדערע האָבּן זיך פֿאָר אַים אַנגָעַן נומען אויך, אַבעָר זיינְר צָאַל אַין געווען אַסְטְּ קְלְעַנְגָּר. געווען זיינְנוּ דָּאַס יונגעַ-לייט, פּוֹן אָנוֹנוּוּרֶסְטִיטֻט אַדְעָר מִיט אַ בענְקְשָׁאָפּט צָוּם אָנוּנִי ווערטִיטֻט, וואָס האָבּן אויך קאונגעַר גענְמוּמָן קוּקוּ ווי אויך זיינְר וואַרטִיטֻט. מַנְשָׂה מְרְגָּלוּת, שְׁפַעְטָר אַ שְׁרֵיְבָּר מִיט אַ קְאַרְיָעָר אַ בִּיסְלָן גְּזַלְיכִּין צָוּ לְעָרְנָה, שְׁפַעְטָר אַ שְׁרֵיְבָּר מִיט אַ קְאַרְיָעָר אַ בִּיסְלָן גְּזַלְיכִּין צָוּ קאונְגרָס, אַין געווען אַ צוּוִיטָר; אויך גָּאַטְלָאַבָּרָס פָּאַשְׁקָעוּוֵיל קעַנוּ קאונְגרָס הָאָט עָר גענְטְּפָעָרְטַּמִּיט אַגְּנְצָעָר בְּרָאָשָׂוָר. אַבעָר אַפְּלִוּ נִיט אויך אַלְעָ יונגעַ-לייט וואָס האָבּן אַים גָּעֲמָאָכְטַּקְאַמְּפְּלִימְעָנוּטַּן הָאָט קאונְגרָס זיך געקָעַנט אויך אַן אַמְּתָאָנְשָׁפָּרוֹן, אַזְּאָ לְעָרְנָה אַ שְׁטִינְגָּר הָאָט אַיְן צִיְּתָן גַּעַשְׁפִּילְטַּאְטָאָפְּלָעַל שְׁפִּיל. נִיט אַיְן מָאַל דְּרָמָאָנְטָן קָאָרוּיָּה נִעְרָ אַין זִיְּנָה שְׁרִיפְּטָן פּוֹן יְעַנְעָם קַעְמָפְּרִישָׂן פְּעַרְיאָד, אַזְּעָס אַיְן שְׂוִין פָּאָרָן אַ פְּרָאָגְרָעָסְיוּוֹן יְדִישָׂ יוֹגָּנָּס, אַבעָר אויך אַירָעָ קַאַנְקָרָעָטָעָ פָּאָרָה שְׁטִינְעָרָס הָאָט עָר זיך נִיט אַיבָּרִיקָס פְּאַרְלָאָזָן. קָעָגָן די שְׁטִינְגְּרוּוֹאָרָה פָּעָרָס הָאָט עָר זיך גַּעַשְׁטָעַלְטַּאְטָאָפְּגָּר אַלְיָן.

אַיְן מָאַל הָאָט עָר אַפְּלִוּ זיך אַ בִּיסְלָן פָּאַרְעָנְטְּפָעָרְטַּא. דָּעַם תְּלוּמָוד הָאָט אויך פִּירְגָּעָהָלָטָן, אַו עָר הָאָט אַין חָקָר דָּבָר אַגְּנְגָּרְפּוֹן דָּעַם תְּלוּמָוד "אַ בָּאָגָּג נִשְׁטָּקִיטִיט", הָאָט עָר גַּעַהָלָטָן פָּאָר נִיטִיק אַוְיְפְּצָקְלָעָרָן אַיְן הָמְלִיךְ, אַו מעַן הָאָט אַים פָּאַלְשָׂ פָּאַרְשָׂתָאָנָּעָה, נִיט פּוֹן זיך הָאָט עָר דָּאַס גַּעַזְגָּטָן, נָאָר עָר הָאָט גַּעַהָאָט גַּעַשְׁרִיבָּן, אַזְּ דִּי מַשְׁכִּילִים זָאָגָן דָּאַס וּוּגָן תְּלָמוֹד. שְׁוִין נָאָך דָּעַר אַוְיְפְּקָלְעָרָוָג אַיְן גַּעַבְלִיבָּן נִיט קָלָאָר, פָּאָר וּוּסָס קאונְגרָס הָאָט גַּעַהָאָט גַּעַזְגָּט וּוּגָן דָּעַר גַּעַשְׁטָעַלְטַּאְטָאָפְּגָּר אַ "די אוּפְּוּקָרָעָס פּוֹן אַנְטְּשָׁלָאַפְּעָנָעָ", וואָס האָבּן זיך גַּעַשְׁטָעַלְטַּאְטָאָפְּגָּר אַ צִּיל אַרוּסְצָוּגָעָבָן נִיט-פּוּבְּלִיקִירָטָעָ טַעַקְסָטָן פּוֹן דָּעַר מִיטָּל-עַלְטָעָרִישָׂעָר לִיטָּרָאָטָר, אַזְּ זִי גַּיְעָן נָאָך פְּרָאָגְרָעָסְטוּרָן דָּעַם בָּאָגָּג נִשְׁטָּקִיטִיט. אַבעָר עָס גַּעַשְׁיקָט זיך, אַזְּ דִּי גַּאנְצָעָהָתָּן הָאָט קאונְגרָס אַיְן אַ שְׁוֹאָכָן מָאָ"

מענט אונגערדיבן אויף צעדערבוים פארלאנג. וויתער איז ער געליבן פעסט. און וואס מעד מען האט אים אטאקייט. אלץ אומבייגעווודיקער איז ער געווארן.

געוען דרי מינימ אפאנענטו קעגן קאונגערן, רוייקע, פיל-וינציך הייציך און עקסטרעם. יעדערער פון די דיאיקע קאלאנעס וועל מיר כאראקטעריזירן דורך איין פארשטייער. איבערדרוקן אלע ליטערארישע ארויסזאגנצען פון יונע טטליכע יאר וואלט געהיחסן צוניפשטעלן א גאנץ בר. כדאַי וואלט דאס געוען בפירוש, אבער ניט דא איז דאס ארט. צבידן הбелיע איז געוען א ווילנער משכילד מיט א יאר זעקס עלטער פאר קאונגערן; אפשר האבן זיך געקנט פערזונעלעך אויך. די אנדערע שווייפן זיינע זיינען געוען פונעם קאנטערואטיוו-משכילישן שנייט, א שטיגער ניע פירושים אויף מגילת אסטה און מגילת איכה. נאר טראכטן האט ער א פנים געטראכט וועגן מאדרענע פראבלעמען אויך, און ווען קאונגער איז אדריס מיט זיין «פארשונג פון זאנן און ווערטער», האט ער אפגענטפערט מיט א מושבדיקער בראשור פון העבר הונדרט זייטליך שורש דבר («דער שורש פון זאנן און ווערטער»). די אונטערשטע שורה פון זיינ ריד איז געוען: איז א סך פרטימ איז קאונגער גערעטן. אבער קרייטיק דארף זיינ מותך ליבשאפט. זי דארף פארלאנגגען פון פאלקעס זאל איסבעסערן זיינ דרכים צו ביסלעך און פאמעלעך; מען דארף ניט אונפאלן מיט שטראם און מיט בייזיקיט. בי דעם אלעם האט הбелיע אויך אריינגעזאגט קאונגערן א ביסל שארפע ווערטער, אבער אין אלען. מײַן האט ער זיך געהאלטן איז דער מעלה.

זו א ליטעראטור פון איז אאלט פאלק ווי יידן, האט הбелיע געשරיבן (געהתמאט איז דאס ביכל געוען ניט מיטן פולן נאמע, נאר מיט די דאשייתיבות צד"ה), טאָר מען ניט שטעלן די זעלביבקע פאדערונגגען ווי צו די איראפעישע ליטעראטורן. לעוינזאנ האט געתאן גאר אנדערש ווי קאונגער וואס לויבט אים אווי שטארק: ער האט ניט אונטערגערטראגן די ווייע געאלגייע ניט דעכענענדיק זיך מיט דער יידיישער טראדייציע וועגן מעשה-בראשית. ער האט געוזכת איסצושטימען די וויסנשאפט מיט דער יידיישער טראדייציע. אויב קאונגער תשעפעט זיך אורי צו אבראמאויטשן, וואס ער מאכט גריין אין זיין איבערזען, טאָ פאר וואס האט ער איבער-

גענומען פארן באגראף "לייטעראטור" דאס ווארט ספרות, וואס אבראמאז וויטש האטעס געשאָפַן, און ניט אַנגעווייז, פון וועמען ער בעט עס? הַבְּבָלִי האט אויך באַרְיכּוֹת אַפְּגַעַשְׂאַצְּטֵדֶה הַעֲבָרְעִישׁ לִיטְעָרְאָטוֹר עַנְטְּפָעְרְנְדִּיק אַוִּיפָּדְּשָׁאָרְבָּאוֹן, אָז יַדְּזָן הַאָבָּן נִיט קִין לִיטְעָרָאָטוֹר, גַּלְּיִיךְ זַיְּ וּוֹאלְטָן גַּעַוּעַן וּזְיִיגְיִינְעָר, נַאֲרָדְעָרְפָּאָר וּזְיִיְּ הַאָבָּן נִיט קִין רַאֲמָאָנוֹן אָזְנְצִילְוְנְגָעָן מְסֻכִּים, רַאֲמָאָנוֹן זַיְּן נַצְּחִיךְ אַבְּעָר דָּעָר תַּנְךְ, דִּי גַּמְּרָא אָזְנָא אַלְעָ מִיטְּלָעְלְטָרְעִישׁ וּוּרְקָה, אַנְהִיבְּנְדִּיק פָּוֹן סְעָדִיה גָּאוֹן, צַיְּ טְוּעָן זַיְּ דָעָן נִיט מַעַר צַו פָּאַרְשְׁפְּרִיטָן גּוֹטָעַ מִידּוֹת בִּימָם פָּאַלְקָ אַיְדְּעָר לִיבְּעָ-גְּעִשְׁיכְּטָעָס אָזְנָא אַנְדָּעָר טִילָּ פָּוֹן הַבְּבָלִיס בִּיכְלָ אָזְנָא נַאֲךְ פָּאַרְאָן אַגְּנְצָעָר פָּרָק וּוֹעָגָן דָּעָר חַשְׁבָּוֹת פָּוֹן דָּעָר גָּמוֹאָ אָזְנָא אַגְּדָה אָזְנָה הַלְּכָה זַיְּנְיָעָן אַרְיוִינְגְּזָאָגָט אַסְכָּדְלְדִּיקָעָן גַּעַדְאָנְקָעָן. וּוֹעָגָן הַלְּכָה אַיְזָא נַאֲךְ אַונְטָעְרָגְשְׁטָרָאָכוֹן, אָזְ דָּסְמְקִים זַיְּן דִּי מִיצּוֹתָר בְּרָעָנְגָט דָּעָם מַעֲנְטָשָׁן דָּעָרְצָי, עַר זָאָל וִיךְ קַאנְצְעַנְטְּרִירְן אַוִּיפָּמְאַרְאַלְיִישָׁן פְּרָאַבְּלָעָמָעָן אָזְנָא מַמְּלָא טָאָן גּוֹטָס.

קָאָנוֹנָעָר אָזְנָא אַוְמְגָעָרְכָט, וּוֹעָגָן ער זָאָגָט, אָזְנָא אַנְדָּעָר הַעֲבָרְעִישׁ שְׁעָרְדָּעָר שְׁפִּיגְלָט זַיְּקָ וּנְיט אָפְּ דָּסְמְיִדְיִישָׁעָ לְעָבוֹן, שְׁרִיבְּתָה הַבְּבָלִי וּוּיְיִדְיִישָׁעָ טָעָר. עַס שִׁינְגָט אַרְיוֹסָ אַיְ פָּוֹן דִּי קִינְוֹת אָזְנָה סְלִיחָוֹת. אַיְ פָּוֹן דִּי רַעְלִיגְיָעָז פִּילָּאַסְפִּישָׁע וּוּכְהִים פָּוֹן מִיטְּלָעְלְטָר, אַיְ פָּוֹן דִּי מַאְדָעָרְנָעָ וּוּרְקָה. אַוִּיכְלָ אַיְ פָּאַלְשָׁה, אַזְנְיִינְעָר אָזְנָא נִיט פָּאַרְאַינְטְּרָעְסִירְט אָזְנָא דִּי הַעֲבָרְעִישׁ צִיְּיָן טְוָנְגָעָן, וּוְילָ פָּוֹן וּוֹאָס דָעָן הַאֲלָטָן זַיְּ אַוִּיפָּדָעָר הַכְּרָמָלָ, דָעָר הַמְּגָדִיד אָזְנָא דָעָר הַמְּלִיק, אַוִּיבָּ נִיט פָּוֹן אַבְּאַנְעַמְּגָנְטָן וּוֹאָס מַאְכָטָעָס אָזְ אַוִּיס, אַוִּיבָּ דִּי הַעֲבָרְעִישׁ שְׁרִיבְּעָרָס זַגְּנָ זַיְּ אַיְנְיִינְעָר דָעָם אַנְדָעָרְן שְׁבָחִים. וּוּי בָּאַלְדָּ קָאָנוֹנָעָר אַלְיִין אַיְ מְדָה, אַזְנָא שָׁוָם מַאְטָעְרִילְעָן שְׁכָר פָּאַר זַיְּעָר אַרְבָּעָט בָּאַקְוּמָן זַיְּ נִיט? דִּי הַעֲבָרְעִישׁ לִיטְעָרְאָטוֹר הַעֲלָפָט אַוִּיפְּהָאֲלָטָן אָזְנָא פָּאַלְקָ דָעָם גִּיסְטָ פָּוֹן תַּנְךְ אָזְנָא מַמְּלָא דִי שְׁטָרְעָבָוָנָגָן צַו גּוֹטָס. מַעֲנְדָלְסָאָן אָזְנָא זַיְּנְעָה תַּלְמִידִים, וּוֹאָס קָאָנוֹנָעָר לְיִבְּטָה זַיְּ אַזְוִי פָּאָר שָׁאָפָּן דִּי יַדְיִישָׁע לִיטְעָרְאָטוֹר אַוִּיפָּדָעָר דָעָר לִאַנְדְּשְׁפָרָאָר, הַאָבָּן צִוְּזָאָמָעָן מִיט דָעָר שְׁפָרָאָר פָּוֹן דָעָר רַעְלִיגְיָעָ אַנְגָּעוּוֹרִין דִּי רַעְלִיגְיָעָ גּוֹפָא.

עַס אַיְזְגִּינְגָן צַו דָעָרְקָעְנָעָן, אַז צְבִּידָן הַבְּבָלִי אָזְנָא מִיט אַסְכָּדְלִי דָעָמָקָעָן זַיְּנָעָה פָּאַרְלָאָפָן דָעָם וּוֹעָגָן דָעָר שְׁפָטְעָרְדִּיקָעָר יַדְיִישָׁעָר פּוּבְּלִיָּה

צייטיך, אַ שָׁאֵד, ווֹאָס עֶרְהָאָט נִיט גַּעֲנוּמָעָן קִין אַנְטִיל אֵין דָעַר זְשֻׁרָּה נְאַלִיסְטִיק פּוֹן זַיִן צִיִּית, — עֶרְהָוָלָט זִיךְרָה זַיִן זִיכְרָה אֵין אַיר אַרְוִיסְגָּעוּזָן.

פּוֹן דִּי מַעַר הַיִצְקָע אַפְּגָנָעָנָטָן קַעְגָּז חַקָּר דָבָר לְאַמְּרָה אַרְוִיסְהַיְבָן ש., י. אַבְּרָאַמְּאַוִּיטְשָׁן, אַוִּיבָּק אַקְוּנוּרָס בְּאַצְיוֹנָג צַו אִים לְאַזְתָּז זִיךְרָה גַּרְיָנָג אַרְיִינְשְׁטוֹפָן אֵין דָעַם שׁוֹפְּלָעָלָל קִינָה, פְּאַדְעָרֶט אַבְּרָאַמְּאַוִּיטְשָׁעָס שֵׁם הַאָט שַׁוִּין גַּעַי טָנוֹג מַעַר רַאֲפִינְגְּרָטָע בְּאַשְׁטִימָנוֹגָעָן. אַבְּרָאַמְּאַוִּיטְשָׁעָס שֵׁם הַאָט שַׁוִּין גַּעַי קְלוֹנוֹגָעָן, ווֹעַן קָאַוּנוּרָה הַאָט זִיךְרָה אַבְּוֹיְז מִיטָּזִיךְרָה עַרְשָׁתָן הַיְשָׁפֵל פְּלָאַטְשָׁקָוּן שִׁיר. אַרְאָפְּרִיאִיסְטָן פּוֹנוּגָם עַלְטָעָרָן דִּי קְרוּזָן הַאָט קָאַוּנוּרָה נִיט גַּעֲקָעָנָט, אַוְן אַבְּרָאַמְּאַוִּיטְשָׁע אֵינוֹ גַּעֲוָעָן אַזְוִי קְלוֹג אֵזֶנֶה הַאָט דָאָס אַוִּיךְ גַּעֲמוֹזָט פָּאַרְשָׁטִין. אֵין רַעַטְרָאַסְפָּעָט זַעַעַן מִידָּהִינָּט — יַעַמְּאַלְט אֵינוֹ דָאָס נַאֲדָנָט נִיט גַּעֲוָעָן אַזְוִי בּוֹלָט, ווֹילָל עַרְשָׁתָן אֵין 1864 הַאָט זִיךְרָה קְלִין מַבְשָׂר בְּאַבְּוֹיְזָן דָעַר עַרְשָׁטָעָר אַוְמָבָּהָאַלְפָעָנָעָר נָסָח פּוֹן קְלִין מַעְנָטְשָׁעָלָע — אֵזֶנֶה אַבְּרָאַמְּאַוִּיטְשָׁע אַוִּיפְּטָו אֵינוֹ גַּעֲוָעָן אֵזֶנֶה שִׁיעָר בְּרִיטָה, טִיפְּעָר אַוְן דִּיּוּרְדִּיקָעָר אַיְיָדָעָר קָאַוּנוּרָם, כָּאַשׁ מִיר הַאָבָּן שַׁוִּין גַּעֲהָטָמָכָן מִיטָּפָאַקְטָן אַוְן דִּיאָוָת, אֵזֶن קָאַוּנוּרָן טָאָר מַעַן אַוִּיךְ וּוִיְּטָנָט נִיט אַוְעַקְמָאַכָּן מִיטָּדָעָר הַאָנָט. אַוְן פָּאָרָט אֵינוֹ אַיְן אַבְּרָאַמְּאַוִּיטְשָׁע נַעֲזָעָן עַפְּסָעָס ווֹאָס הַאָט אַיְם גַּעֲמָאָכָט אַוְמָרוֹיק, ווֹעַן עֶרְהָאָט זִיךְרָה זַיִן צְנוּנִיְּפָגְעָרָטָפָן מִיטָּקָאַוּנוּרָן. זִיכְרָה אֵינוֹ דָאָס גַּעֲוָעָן מַעַר וּוִי דִּי פָּאָר גַּרְיוֹזָן אֵין אַיְבָּרוֹעָזָן אַדְעָר דִּי פָּאָר אַוִּיסְגְּלִיטָשׁוֹן אֵינוֹ מַעְנָטְשָׁלָעָכָבָע בְּאַצְיוֹנָגָעָן, ווֹאָס קָאַוּנוּרָה הַאָט אַיְם אַוִּיגְגָּוּוֹאַרְפָּה, הַגָּם דָאָס הַאָט אַיְם אַוִּיךְ גַּעֲמוֹזָט עַדְרָוָן. פּוֹן אַלְעָהָשָׁרוֹת לִיְיָגָט זִיךְרָה זַיִן צָוָם מַעְרָסְטָן אַוְפָּוָן גַּעֲדָאנָק, אֵזֶנֶה אֵין אַיְינָט הַאָט זִיךְרָה רַאַמְּאַוִּיטָשׁוֹן טָאָקָע גַּעַפְּלִיט הַינְּטָעָרְשָׁטְלִיק לְגַבְּיָ קָאַוּנוּרָן, אַוְן דָאָס הַאָט אַיְם נִיט גַּעֲגָבָן קִין רָוּ. בִּידָע הַאָבָּן גַּעֲהָטָמָכָן, אֵזֶנֶה סָאַצְיָאָלָע בְּאַדְיָגָנוֹגָעָן זִיְנָעָן וּוּבְּטִיק אֵינוֹ אֵזֶנֶה קָוְנָסָט מוֹזָן זַיִן מַעַר וּוִי אַצְּצָקָע. אַבְּעָר קָאַוּנוּרָה אֵזֶנֶה גַּעֲוָעָן אֵין דָעַם פְּרָט מַעַר בְּאַהֲנוֹנָט אֵין פְּלִינְקָעָר אֵין פְּאַרְמוֹלִילָה, אַפְּלִילָו אֵין טְרָאָכָן. עַס זַעַט אָוִיסָמָ, אֵזֶנֶה אַבְּסָל שְׁפָעָטָעָר, מִיטָּזִיךְרָה קְרִיטִיק אַוִּיךְ הַאָבָּות וְהַבָּנִים פּוֹן 1868, אֵיזֶנֶה עַס קָאַוּנוּרָה גַּעֲוָעָן דָעַר ווֹאָס זַיִן נִיעָם אַיְדָעָאָגִישׁוֹן וּגְעָגָבָן אֵין בָּאַצְיִיכָּנָט דָוָךְ דָעַר קְלִיאָטָשָׁן. אַבְּרָאַמְּאַוִּיטָשׁוֹן הַאָט נַאֲכָן אַרְוִיסְגִּיָּין פּוֹן חַקָּר דָבָר גַּעֲדוֹרָק אֵין המלִיך אַרְעַצְעַנוֹיָע ווֹאָס הַאָט זִיךְרָה גַּעֲצָוִיגָן אַיְבָּעָר עַטְלָעָכָבָע נַוְעָרָן. עֶרְ

אי געווען א סד שארכער אידער צדַה. קאונגער גלייבט ניט אין דער צילונג וואס אייז אונגענומען ביידן וועגן דעם, ווען די וועלט אייז באָ שאפּן געווארן, און דורך דעם פֿאַרְשְׁפֿרִיט ער אַפְּיקְוֹרֶסֶת. «דער תלמוד אייז די נשמה פֿון דער יִדְישֶׁר אַמְנוֹנָה», און דערבער טאר מען אים ניט טשפּען אַפְּילוּ ווען דער תלמוד זאל זיין אַזְוֵי שלעכט ווי די אַפְּשְׁפֿעַטְעָרָס רײַידן אויף אים. קאונגערס גאנצע תורה אייז אונגעכָּפּט פֿונגעס טאוּרָעָס מענְנִיגָּה, און פֿאַרְשְׁטָאנְגָּען האט ער פֿון דָאָרטָן אייך געדאנְקָן פֿון טוֹיזָנְטָן. קאונגער אייז אַומְצָופְּרִידָן, וואס די העברישׁע שְׂרִיבְּרָעָס שְׂרִיבְּנָן שְׂבָתִים אַינְגָּער אַוְיפָּן אַנדָּרָן, נָאָר זִין אַיְגָּעָנָה הקְדָמָה אייז פּוֹל מִיט גָּאוֹהָה. אַיצְּזָר קְוָמָט אַ וּאַפְּן פֿוֹן אָוָסָןָאָל, וואס צְדַהָּה האט זִיךְ צַו דֻּעָם צְוָגָעָיְרָה: «און אויך בִּיכְנָעָרָן האט ער [קְאָוָונָעָר] דָּרָמָגָנְטָן». דאס אייז ניט געווען קִיְּזָן אַוְשְׁוְדִּיקָּעָ בָּאָמְעָרְקָוָגָּן; דער דִּיטְשָׁעָר מְאַטְעָרְלָאִלִּיסְטָן בִּיכְיָהָן, דער מְחַבְּרָן פֿוֹן «קְרָאָפְּט אָוָן מְאַטְעָרָעָה», אייז בִּי דִי רְוִישָׁע רְעָאָקָּי צִיאָנְגָּרָן געווען פָּאָרָגָאנְט ווי דער אַבְּיָאָכָּות פֿון אַטְעָיוֹם. און נָאָר אַ גְּרָעְסָעָרָן חֲטָא האט אַברָאָמָאָוִיטָשׁ גַּעֲפָנוּן: אייז חַקְרָדָר אַיְזָן פָּאָרָאָן אַ דְּעָדְקָאָצָּעָ צַו אַ מִידָּל, און דאס אייז — הָעָרָט אָוָן שְׁטוֹינְגָּט — «פּוֹלְקוּן מַעַר נִיהְיָהָן».

ווער דאס דָּזְיָוקָעָ מִיְּדָל אייז געווען ווַיְיָסָן מִיר נִיט. ווַיְיָסָן די אלע עַקְוּזְמְפָלָאָרָן פֿון חַקְרָדָר וואס עַס אייז אַוְיסְגָּעָקְוָמָעָן צַו זַעַן אייז דְּעָדְקָאָצָּעָ נִיאָה, ווַיְיָזָט אָוָס, אָז עַס זַיְיָעָן געווען צְוָוִיָּיִם בִּיכְלָעָד. אַבְּעָר דאס מאכָט נִיט אָוָס. ווַיְכָתֵךְ אייז אָז דָא אַיְזָן ווְאָרָט «נִיהְיָהָן» אַרְיִינְגָּעָוָרָפָּן געווערן שְׂוָאָרָץ אויף ווַיְסָס אייז דער אַינְגָּוּנִינִיקְסְּטָעָר יִדְישָׁעָר דְּעָבָטָע.

און אַנדָּרָרָעָר, אָוָן עַלְטָעָרָרָעָר, האט דאס צְעִילִיגָּט אויף טַעַלְעָלָעָד. מִיט דער שְׂוּעָרְסְּטָעָר אַרְטְּילְעָרָיָעָ אַיְזָן אַרְוִיסָּקָעָן דֻּעָם יְנָגָן שְׁטוֹרָה רַעֲמָעָר דער אַנְגָּרְקָעְנְטָעָר רַאֲשָׁן פֿוֹן דער מְשִׁכְלִישָׁעָר ווַעַלְטָ אַבְּרָהָם־בָּר גַּאֲטָלָאָבָּר. ער האט שְׁוִין יְעַמְּדָלָט גַּעַהָאָט אַ סְדָּה גַּעַשְׁרִיבָּן, ער האט גַּעַהָאָט די פָּאָוִיצָּעָ פֿוֹן אַ לְעַרְעָר אָיְן דֻּעָר זְשִׁיטָאָמְרִיעָר דָּאָבְּיָנָעָרְשָׁוָל, ער אַיְזָן געווען מִיט גּוֹטָעָ דְּרִיסִּיקָא אַאֲרָר עַלְטָעָר פָּאָר קְאָוָונָעָרָן. אַיְזָן אַ פְּרִיעָרְדִּיקָּן אַרְטִיקָּל האט קְאָוָונָעָר אַלְיָין גַּעַהָאָט אַרְוִיסְגַּעַשְׁטָעָלָט גַּאֲטָלָאָבָּר וַיְיָאִינְגָּעָם פֿוֹן יְעַנְעָ «אַוִּיטָאָדִידָאָקָטָן», וואס די יְנָגָעָהָן יְאָהָן יְאָהָן פָּאָר

זי' דורך-ארץ. אבער דאס האט ניט געהאלפן. גאטלאבער אויז געווען אויפֿ-
געדרודערט בין גראונט הארכֿן, און ער האט זיך צערביבן אויף א גאנצער
בראשור וואס האט זיך פארמאסטן ניט איבערצולאון פון קאוונערן און
זיין שיטה קיין שטיין אויף א שטיין.

אגרת צער בעלי חיס האט די בראשור געהיסן. סיסטערמאטיש איז
בערדערציזילן דעם איינהאלט איז ניט שייך, ווארטען זי איז פול ניט נאר
מייט איבערחוורונגען און געלאנטערטער חקירות, נאר אויך מיט פערּ-
זונלעכֿע זידלעריינן. «הונט», «נאָר», «שוטה», «אַן אַ האָרְץ» זיינען אַ
פאר דוגמאות. גאטלאבער האט אויך אויסגענטצט. כדי די קלעפֿ זאלּן
מער וויי טאן, די משכילדישע טעכנייק פון איבערטיטישן ניט-העברעישע
ווערטער און נעמען אוייז, או זאלּן אויסקעמען וויי העברעישע. פון
ק אַ ווּ נְעַדְתִּי האט ער געמאכט ק בּ נְעַדְתִּי («כלִי פון ינגלאַ-
שאָפְטִי») און כּ בּ הְנֵדֶר («לייכטעלעשר»).

אבער דער וויכטיקסטער עלעמנט וואס גאטלאבער האט אַרְינְגַעַ-
בראכט איז דער דיסקסויז איז געווען דאס וואס מיר רופֿן היינט פֿאָרְ-
מסן. פון דעם ווארט נַיהֲלִים», וואס אַברְאַמְּוֹוִוִישׁ האט עס געבען
אַ וְאָרְחַף נְאָר אַגְּבָּאָרְחָה וְוַיְיָ וְוַיְיָ אַצְּחַוְוְעַדְעַנְשׁ, אַזְּ בְּעַסְטָן פְּאָלָ-
וּוּ אַזְּ אַנְאָלָגִיָּה, האט גאטלאבער געמאכט אַ צְעַנְטְּרָאַלְן עַנְיִן.

די צארישע אַדְמִינִיסְטְּרָאַצְיָע אַזְּ דִּי רַעֲקַצְיָאַנְדָּרָעַ רַוְּסִישׁ פֿאָלִי-
טִיקְעַרְסַטְהָאָבָן יַעֲמָלְט גַּעַהְאָט אַוְיסְגַּעַלְעַרְטַד דָּס שְׁלָגָוּאָרִיט «נַיהֲלִים»,
מייט וועלכּן די רַאֲדִיקָּאָלְן גּוֹפָא הָאָבָן זיך ניט באָנוֹצְטַם. האט גאטלאבער
געפּונְגַע פֿאָר פְּאָסִיק אַרְיְבָּרְצְוָרָאָגָן די באָצְיְיכְעַנְגָּו אַזְּ דַעַר יִדְיְשָׁעַר
סְבִּיבָה אַרְיִין אַזְּ צַוְּתִיְתָלְעַן מִיטָן פִּינְגָּעָר אויף קָאוּנְעָרָעַ, אוֹ ער אַזְּ דָס
דַעַר רַעֲפְּרַעְזְּעַנְטָאָגָט פָּוּן דַעַר גַּעַפְּרַעְלַעְכָּרְטָנְפֿאָ, וְוָאָס פֿיאָדָאָרָאָהָה האט
שְׁוּן גַּעַהְאָט קָעְגַּן אִיר גַּעַוְאָרָנְטַ, צָום טִיטָלְפּוֹן זִין בראשור האט גַּאֲטַ-
לָאַבָּעָר צְוּגְעַשְׂרִיבָן, אויף העברעיש אַזְּ אויף רַוְּסִישׁ אַזְּ אַונְטַעְרַטְיָל
וְוואָס האט זיך גַּעַלְיָעָנט אַזְּוִי: «אַ בְּרוּוֹ צַוְּ דִי וְוואָס קָלָאָגָן אויף דַעַר
אַוְמְלַעְבְּדִיקְיָיט פָּוּן דַעַר העברעישער לִיטְעַרְצָטוֹר אַזְּ אַ בְּאַטְרָאַכְטָוָנְגַע
וְוָעָגַן דַעַר שְׁעַדְלַעְכָּרְהָשְׁפָעָה פָּוּן נַיהֲלִים אַזְּ זִינְעָר אוּפְּגַעְבְּלַאַזְעָנְעָן
וּוַיְרַקְוּנְגָעַן».

די עטימאָלָגְגִּיְרְנְדִּקְעַ שְׁפֵילַ האָטַ דָּא אַוִיךְ גַּעֲדִינְטַ; גַּאֲטָלָאֶבְעַר
הָאָטַ גַּעֲגַעַבְּן צַוְּ פָּאַרְשְׁטִיךְ, אָזַ דָּעַרְ נַאֲמַעַן שְׂטָאַמְתַּ פָּוּנְעַם לְאַטְיִינְשַׁן
וּאָרְטַּ נַיְהִ לַ, וּאָסַ דָּאָסַ מִינְגַּטַּ «גַּאֲרְנִישְׁטַ», נַאֲרַ וּוַיַּלְ דִּיְ רַוְןַ הָאָבָן
צִיְּטַ אַיְן זַיְעַרְ שְׁפְּרָאַךְ קִיְּן «הַ», רִיְדַּן זַיְיַ דָּאָסַ אַרוֹיסַ מִיטַּ אַגְּ». מַיְלַיאָ
איַיְן שְׁוִין גַּעֲוַעַן אַ גַּעֲלְגַּהְיַיטַּ אַיְבָּעַרְצְׁוּתִיטְׁיַשְׁן דָּאָסַ אַוִיךְ נַבְּ גַּעַיְ
לַיְסְטִיְזַ («דיַ פְּלָאַגְּן פָּוּןְ גּוֹלִימַ»). אַוִיךְ צַוְּ פָּאַרְשְׁטָאַרְקַן נַאֲרַ דָּעַם
רוֹשַׁםְ האָטַ גַּעֲלָאֶבְעַרְ אוֹפְּנַ שְׁעַרְ-בְּלָאַטְּ גַּעֲבָרְאַכְטַּ פָּאַרְ אַ מַאְטָאַ אָזַ
אַפְּשָׁפָאַטְּ-סְטָרְאַפְּעַ וּאָסַ אַיְן מִיטַּ אַ קּוֹרְצְׁעַרְ צִיְּטַ פְּרִיְעַרְ גַּעֲוַעַן גַּעֲדְרַקְטַּ
איַןְ רַוְקִיְ וּוּעַסְטַנִּיקַ, דָעַםְ אַרְגָּאַןְ פָּוּןְ דִּיְ אַפְּנַסְטַעְ רַוְשִׁישַׁעְ רַעַקְצִיאַנְעַרְוַןְ;

«וּוְעָגַןְ דִּיְ נִיהְיִלְיסְטַןְ.

סְאַיְןְ אַ זַיְנַדְ צַוְּ רַוְדְפַןְ זַיְיַ מִיטַּ אַ טְעַנְהַ אַדְעַרְ מִיטַּ פִּיפְּןְ,
אַיְןְ לִיְ אַיְזַ דָעַרְ בְּעַסְטַעְרַ תִּרְוִזְ;
צַיְ וּוּעַטְ אַןְ אַוְמְפְּרַכְטַ טְרָאַגְןְ אַ פְּרִיְ
קִיְיַןְ שְׁכַלְ הָאָבָןְ זַיְיַ נִיטַ, קִיְיַןְ נְשַׁמְהַ הָאָבָןְ זַיְיַ נִיטַ —
וּאָסַ דָעַןְ זַאַלְןְ זַיְיַ זַיְיַ אַוִיבַ נִיטַ נִיהְיִלְיסְטַןְ?»

אלְעַמְעַן אַיְזַ בְּאוֹוֹסְטַ, האָטַ גַּעֲשְׁרִיבַןְ גַּאֲטָלָאֶבְעַרְ, אָזַ דִּיְ זַיְןְ פָּוּןְ
אַונְדוּעַרְ פָּאַלְקַ הָאָבָןְ לִיבַ נְאַכְצּוֹמָאַכְןְ דִיְ פְּעַלְקָרְ צְוֹוִישַׁןְ וּוּעַלְכָעַ זַיְיַ
וּוּיְנַעַןְ — אָזַ זַיְיַ הָאָבָןְ זַיְיַ אַנְגְּגַעַנוּמַעַןְ מִיטַ דָעַרְ נִיסְטַעְרַ קְרֻעַנְקַ, נִיהְיִ
לִיּוֹםְ. עַרְ האָטַ גַּעֲהַאַטְ טְעַנְוֹתַ צַוְ פִּיגְעַןְ, וּאָסַ עַרְ האָטַ גַּעֲדְרַקְטַ קְאַוּנוּרָעַסְ
אַרְטִיקְלַ «רָוחַ חִיִּיםְ» («אַ לְעַבְדִּיקְעַרְ גִּיסְטַ»); דָעַםְ דָאַיְקַןְ אַוִיסְדְּרוֹקְ,
«אַ לְעַבְדִּיקְעַרְ גִּיסְטַ»; האָטַ קְאַוּנוּרַ אַגְבַ גַּעֲנִיצְטַ זַיְיַעַרְ אַפְטַ, כְדִיְ צַוְ
בְאַשְׁרִיבַןְ דָאָסַ וּאָסַ עַסְ פְּעַלְמַ, לְוִיטַ זַיְיַ מִינְגַןְ, צְוַםְ מְעַרְסַטַןְ אָזַ דָעַרְ
הַעֲבָרְעִישְׁרַ לְיַטְעַרְאַטְוַרְ. גַּאֲטָלָאֶבְעַרְ האָטַ חַוְקַ גַּעֲמַאַכְטַ פָּוּןְ קְאַוּנוּרָעַסְ
לְיַטְעַרְאַטְוַרְ-טְעַרְיַעַסְ אָזַ דָעַרְבִּיְ גַּעֲגַעַןְ אַ פִּינְטַלְ מִיטַןְ אַוִיגַ, אָזַ מַאְזַ
דָאַלְיִשְׁקִיַּטַ אַיְזַ נִיטַ קִיְיַ מִידַהְ וּאָסַ מעַןְ קְעַןְ גַּעֲפִגְעַןְ בַּיְיַ דִיְ יְוָנְגַעַ; וּוּעַרְ
עַסְ וּוּרְטַ נְתְּפַעַלְ פָּוּןְ דָעַרְ נְאַטְוַרְ, אַיְזַ עַלְ-פִּיְ נִיהְיִלְיסְטַ אַ שְׁוֹתָהְ, וּוּאַרְעַםְ
אַ בְּלִימְלַ אַיְזַ דָאַךְ נַאֲרַ קְוִילְנְשְׁטַאַפְּ, וּוּיְעַרְשְׁטַאַפְּ אַאֲזַיְוַוְ. «פָוּןְ דָעַסְטַ וּוּעַנְ
קְעַןְ אַיְדַ אַסְכַ נִיהְיִלְיסְטַןְ וּאָסַ הָאָבָןְ נִיטַ מְבֹהַ גַּעֲוַעַןְ אַנְדַעַרְ מִיןְ
שִׁינְקִיַּטַ, וּאָסַ אַיְזַ פָאַרְאַןְ אַוִיךְ דָעַרְ וּוּלְטַ, אָזַ זַיְיַ הָאָבָןְ נִיטַ דָעַרְשְׁמַעַטְ

אין אים קיין פאספאר, ווי עס לעדנמא, זיינער פראקטיק סי די בייטאגיקע סי די ביינאכטיקע.

טאמער אין דאס נאך אלץ ווינציך, האט גאטלאבער ארינגעברראכט דעם ריין פאליטישן ארגומענט אויך. ער האט געגעבען אונזעהרעניש אויך דעם רוסישן רדאָדיקאלן טשערניישעוסקיין, דעם שרייבער «וואס האט מיט זיין פען אומגליקלעך געמאכט א סך מענטשן און זי אַראָפֿגעַפֿרט פון גלייכן וועגן». «נִהְיָה לִים, האט ער געשריבן אין אַ-צּוֹוִיטִין אַרט, אַין אַ קלעפֿיקָע קְרֻעָנָק וְאַס גִּיט קָעָגָן טְרָאָדִיצְיָע אַון רִיסְטָט אַראָפֿ הַילִּיקִיטָן. זיינע הענט צְעַשְׁתְּרָעָן אֲפִילּוּ דֵי גַּעֲזָעָן פּוֹנוּמָן מֶלֶךְ... פָּוֹן אַט דָּעַם דָּזְיִיךְ גִּיהְגּוּם-פִּיעָר אַיְוָס אַרוּס דָּאַס שְׂרָעְקַלְעַבָּעַ פָּאַלְשָׁעַ בְּעַבְעַדְעַר דָּעַם צּוֹוִיטִין».

קיין קלאָרערע דיבורים האט מען ניט געקענט ריידן. דא אַין שוין געאגנצען ניט וועגן טעאָרעדישן נִהְיָה לִים וְאַס פָּאָרְבִּיט שִׁינְיקִיט אַוְתִּיז זְיִיעָרְשְׁטָאָף אַון פָּאָסְפָּאָר, נָאָר וְעוֹגָן דָּעַם טְרָאָרְאִיסְט קָאָרָאָקָאָזָאָו וְאַס האט אַקְעָרְשָׁטָם, אַיְוָן אֲפְּרִיל 1866, גַּעֲמָאָכְט דָּעַם אַטְעָנְתָּאָט אַוְיפָּן קִיסְרָן נָאָר מִיר וְעוֹרָן פָּאָרְצִיטְעָרָט פָּוֹן אַזָּא מְסָרָן, נָאָר אֲפִילּוּ דֵי מִיטְצִיטִיתָן לְעָרָס האָבָן דָּעַרְזָעָן, וְאַס דָּא טָוָט זִיךְ, אַיְוָן קָאוּנָעָר אַלְיוֹן האט דָּאַס אַנְּדָעָן גַּעֲרוֹפָן מִיט דָעַם נָאָמָעָן מִסְרָה אַיְוָן אַ-פְּרִיוֹאָטָן בְּרוּוֹ צּוּ. לְ, גַּאֲרָדָאנָעָן מִיר וְעוֹלָן בָּאָלָד זָעָן, אַזְּ מִסְרָה אַיְוָן יְעַנְעַר צִיְּטָן גַּעֲוָעָן אַזְּ אַגְּנָעָנוּן מַעֲנָעָר מַכְשִׁיר אַיְוָן יִדְיָישָׁן גַּעֲזָעָלְשָׁפְּטָלְעָמָן קָאָמָחָן, וְוי מַשְׁוְנָהָדֵיק דָּאַס זָאָל נִיט אַוְיסְקוּמָעָן בַּי אַוְנוֹדוֹ הַיִּגְּטָן. אֲכָבָר בְּכָדֵי צּוּ פָּאָרְשְׁתִּין דֵי פּוֹלָעָסְטִּוָּאָצִּיעָן מוֹזָן מִיר אָפְּשָׁאָצָן נָאָד אַיְוָן זָאָךְ. וְעוֹן דֵי פָּאָלְעָמִיק זָאָל זִיךְ גַּעֲוָעָן צְעַשְׁפִּילָט אַיְוָן דֵי בַּאֲדִינְגָּנוּגָּעָן פָּוֹן אַ-טָּאָטָאָלִיסְטִּישָׁן, אַיְוָן אַבְּסָאָלוֹט זִיכְעָר, אַזְּ דֵי בַּאֲשָׂוְלְדִּיקָּנוֹגָן אַיְוָן שְׁוֹתָפָה מִיט טְרָאָרִיזָם וְאַלְטָן צָוָם בָּאָשְׂוְלְדִּיקָּטוֹן בָּאָלָד גַּעֲמָאָכְט אַסְוָף, אֲכָבָר דָּעַר רְעוּשִׁים פָּוֹן דֵי צָאָרָן אַיְוָן גַּעֲוָעָן אַן אוּטָאָקָרָאָטִישָׁעָר נִיט קִין טָאָטָאָלִיסְטִּישָׁעָר. אַיְוָן וְוי עַגְּגָה דֵי גַּרְעָנָצָן, נָאָר אַונְטָעָרְשִׁידָן אַיְוָן מִינְגָּנָעָן האָבָן פָּאָרְט גַּעֲעָנָט זִיךְ, קָאָרָאָקָאָזָאָוֹן האט מעָן פָּאָרְמִישְׁפָּט צָוָם טִוְּתָה, טְשָׁעָרְנִישְׁעָוָסְקִין האט מעָן אַוְועָגָנָעָקָט אוֹף לְאַנְגָּעָן יָאָרָן פָּאָרְשִׁיקָוָגָן; אֲכָבָר קָאָוָנָעָרָן האט מעָן נִיט גַּעֲטָשְׁעָפָטָם, אַיְוָן ער האט אֲפִילּוּ זִיךְ גַּעֲנוּמָעָן דֵי גַּעֲלָגָנָהִיט אוֹיסְצָהָן נִוצָּן דָּאַס זְעַלְבִּיקָעַ גַּעֲוָעָר קָעָגָן זִיינָעָן אַפְּאָנָעָטָן.

קאוונער שרייבט א דאנאָס

דעם 23טוֹן דעצעט בער 1867 האָט קאוונער אוועקגעטראָגן אין דער
קאנצְעַלָּרִיעַ פון אַדְּוּסֶר גַּוּבֵּרְנָמָטָאָר אַ לְּאָגָּנוֹ פָּאָפִיר מִיט
בָּאַשְׁוֹלְדִּיקְוָנָגָעָן קָעָגָן צְעַדְרָבוּמָעָן.
מסְרָן, האָבָּן מִיר גַּעֲזָעָן, אַיזָּוּן לְאָגָּנוֹ גַּעֲזָעָן אַ מִיטְלָ פָּוּן גַּעַז
זַעַלְשַׁאַפְּטַלְעָכָן קָאמָף בַּיְּיָדָן.
אין באַדְּינָגְוָנָגָעָן פָּוּן אוּטְּאַקְּרָאַטִּישׁ עַדְשִׁימָעָן מוֹאַ אַ פְּנִים אַוְיסָּ
וּוְאָקָסָן אַ חַשָּׁק אַרְיִינְצְּזָעִין וּוְאָסָם מַעַן רַופֵּט דָּעַם דָּרְתִּין צָד. מַתְנָגְדִּים
הָאָבָּן גַּעֲמָסָרְטָן דַּיְּסִידִים אַן פָּאַרְקָעָרטָן. אַוְיבָּן אַ מַשְׂכִּילָהָאָט אַיזָּוּן זַיְגָעָר
אַ «פְּרָאַשְׁעָנִיעַ» אַנְגְּעַלְעָדָט וּוְאָסָם אַיזָּוּן דָּעַרְקָאָרְטָן שְׁטִיטִיסָּה אַוְיפָּדָיָה
זַיְגָעָעָן אַלְעָלָ פְּרִינְדָן זַיְגָעָן גַּעֲזָעָן צְוָפִּירְדָן דָּעַרְפָּוּן. נָוָן אַיזָּוּן קָאוּנָעָר
גַּעֲגָנָגָעָן נָאָר אַ טָּרִיטִיסָּוּטָר אַן הָאָט אַוְיסְגָּעָנָצָט דָּעַם זַעַלְבִּיקָן מִיטְלָ
קָעָגָנָגָעָן אַ צְוִוִּיטָן אַדְּ צְוִוִּישָׁן דַּיְּמַשְׁכִּילִים גַּוְפָּא. דַּעְרְבִּיְּלָאָמָר נַעֲמָעָן אַיזָּוּן
אַכְּטָן: גַּעֲשִׁרְבָּן הָאָט דָּאָס קָאוּנָעָר דָּעַרְקָאָרְטָן נִיטָן, אַזְוִי וּוּיְיָ מַעְבָּדָעָלָע
אַדְעָר גַּטְלָאַבָּעָר, אַיזָּוּן אַ לִיטְעָרָאָרִישׁ וּוּרְקָעָר, וּוּ דָעַרְקָאָרְטָן קָעָן דָּאָס
קָוָאָלִיְּפִּיְּצִיְּרָהָן: עַרְקָאָר אַנְגְּשָׁרְבִּיבָּן אַ מִסְרָה צָוָא
דָעַרְקָאָרְטָן דִּירְעָקָט — דָּאָס וּוְאָס יִזְדָּן הָאָבָּן גַּעֲרָפָן מִיטָן אַפְּצִיעָלָן דָּרָא
סִישָׁן וּוּאָרטָן דָּאָנָּאָס.

אַט וּיְ קָאוּנָעָרָס גַּעֲשִׁרְפְּטָס הָאָט זַיְךְ אַנְגָּהָהָיָבָן:
«אַיךְ הָאָלָט פָּאָר מִין הַיְּלִיכָן חֻבָּ צָוָא צִיְעָן דָעַם אַוְיפְּמָעָרָק פָּוּן
אַיְיָעָר עַקְסְצַעְלָעָנָץ אַוְיפָּדָיָה אַן אַוְמְשָׁטָאָנָד וּוְאָס אַיזָּוּן עַדְנָצְטָעָר שְׁטָעָר
בַּיְּיָ דָעַר בַּיְּלָדוֹגָ פָּוּן יִזְדָּן אַן בַּיְּיָצְרָעָרְגָּעָן דָעַרְקָאָרְטָן
שְׁעָרָ בַּאַפְּעָלְקָעָרְנוֹגָ... אַיזָּוּן אַדְעָס גִּיטָּה אַרְוִוָּס אַ העֲבָרְעִישׁ צִיטָוָגָן אַוְטָעָרָן
נַעֲמָעָן הַמְּלִיאָץ. וּוְאָלָט זַיְגָעָנָגָעָן אַוְיפָּרָוּשָׁ, וּוְאָלָט זַיְאָפְּלָוּ קִיְּין הַאָלָבָן
יָאָר נִיטָן גַּעֲקָעָנָטָקָסִיטִיָּן, אַבָּעָר אַוְיפָּדָעָר הַעֲבָרְעִישׁ שְׁעָרְפָּרָאָן, וּוְאָס
זַיְאָזָנִיט צְוָרְטִילָעָרָ פָּאָר דָעַר רַעֲגִירְנוֹגָ אַן פָּאָר דָעַר רַוְסִישָׁר גַּעַזְעָן
זַעַלְשַׁאַפְּטַלְעָכָר מִינְגָּהָ, עַקְסִיסְטִירָט זַיְשָׁוִין בַּאָלָדָן זַיְבָּן יָאָר, אַן אַיזָּוּן
מְשָׁךְ פָּוּן דָעַר צִיְּתָהָאָט זַיְטָאָקָעָ בָּאוֹוִוָן זַיְפָּאָרְשִׁפְּרִיטָן אַ הַיְּפָשָׁן סְכוּם
פִּינְגְּצַעְרָנִישָׁ אַן פָּאָנָטִיזָם. חֹזֶן דָעַם צִיכְנָתָן זַיְךְ דַיְּ צִיכְנָגָ אַוְיסָמִיט
דָעַם וּוְאָס עַס פָּעַלְתָּ אַיר וּוּלְכָעָ עַס אַיזָּוּרְכָּטָוָגָ, לְאָגָּיקָ, גַּעֲוִיסְנְדִּיקִיָּיט
אַן וּוּלְכָעָ עַס אַיזָּוּנָעָן».

פון בידע זיינט פלוט

קאוונער האט אroiיגגעשטעלט קעגן צעדערבוימען צוויי הויפט-באַ
שולדיינונגען:

(1) אוֹ דער המליך שטייצט די חסידישע רבים, «די שרעקלעכע פאָ
נאָטיקער, די געשווין פון יידישן פאָלֶק, די סיבות פון אוֹזִי פיל צרות
און אומגליקן».

(2) אוֹ צעדערבוים אוֹזִי אַרוּס מיט אַ פֿאָרְשָׁלָגָג, יידּוֹן זָלָן אַפְּקוּפָּן
פאָלְעַסְטִינְגָּן אָן אַיסְקְּלִיבָּן פָּאָר אַ מְלָך אַ מִתְגָּלִיד פָּוּן דער רָאַטְשָׁלְדִּי-
פָּאַמְּילִיעָן.

כדי צו באָקְרָעְפְּטִיקָן זַיְנָעַ רֵיִיךְ, האט קאוונער בִּיגְעַלְיִיגָּט דְּרֵיִיךְ
מעrown המליך אָן אַיְנָגְעַרְיִינְגָּט מיט אַ דְּרוּיטָן בְּלִיעָר יַעֲנָעַ ערְטָעָר, אוּיף
וועלבָּעַ ער האט זַיְד פָּאַרְרוֹפָּן.

צום סוף פָּוּן זַיְן גַּעֲשַׂרְפְּטָס האט קאוונער גַּעֲבָעָטָן, אוֹ זַיְן נָאָמָעָן
זָלָן בְּלִיבָּן בְּסָודָן. אֶבעָר צעדערבוים אוֹזִי גַּעֲוָעָן גַּעֲנִיטָעָר פָּאָר קאוונערן
און אָן אַפְּטָעָר אַיְנָגְיִיעָר אַין די רַעְגְּרוֹנוֹגָ-אַינְסְטִיטְוּצִיעָם. לִיגִּיט זַיְד אוּיפָּן
שְׁכָלָן, אוֹ דָוְרָךְ עַמְצָעָן פָּוּן די באָמֶטָעָן אַיְזָן ער אַ גַּעֲוָוִיר גַּעֲוָאָרָן פָּוּן
קאוונערס אַקְטָן, אָן מִסְתְּמָה האט ער גַּעֲוָוָסְט וּוֹאָס צַו טָאָן די מַעֲשָׂה צַו
פָּאַרְדוּבָּן. וַיְיַד זַיְד זָלָן נִינְט זַיְן, קאוונער אוֹזִי גַּעֲבָלִיבָּן אַיְנָגְעַעְטָעָלָט
און צעדערבוים אוֹזִי ווֹיְטָעָר גַּעֲבָלִיבָּן דָּעָר תְּקִיףָן.

קאוונער אָן פָּאַפְּרִינָּא

איַן גַּאֲטָלָאָבָעָרָס פָּאַשְׁקָעוֹוֵיל אוֹזִי גַּעֲוָעָן אַ זַּאַץ גַּעֲוָעָנדָט צַו קָאוּוֹ
נָעָרָן: «גַּיְיָ צַו פָּאַפְּרִינָּא אָן לְעָרָן זַיְד פָּוּן אִים». קאוונער האט נִית גַּעַד
פָּאַלְגָּטָן, אֶבעָר מִיר קעָנָעָן פָּוּן דָּעָם זַיְד אַפְּלָעָרָנָעָן אַ סָּד.

אַבְּרָהָם-יַעֲקֹב פָּאַפְּרִינָּא אוֹזִי גַּעֲוָעָן מִיט קאוונערן פִּילְיוֹוֹנִיצִיק אַיְזָן
איַנְעָעָיָרָן, אָן אַיְזָן צִיְּתָן בְּעָרָךְ זַיְנָעָן זַיְיָ אַרְיִין אַיְן דָעָר הַעֲבָרִיעִישָׁעָר
ליַטְעָרָאָטוֹר. דָעָר גַּאנְגָּפָּוּן זַיְעָר דַּעֲרַצְיָוָגָג אַיְזָן גַּעֲוָעָן אַיְן גַּרְוָונָט
דָעָר זַעֲלִיקָעָר: פָּוּן דָעָר טַראָדִיצְיָאנְגָּלָעָר חֹדְרָה אַיְזָן יִשְׁיבָה-חוּוּלָט צַו
דָעָר וּוּלְטָפָּוּן הַשְּׁכָלָה. זַיְעָרָעָ לִיטְעָרָאָרִישָׁעָ בְּלִיקָּן זַיְנָעָן זַיְיָ אַיְזָן צִיְּתָנוֹוִיָּן
צּוֹגָעָקָמָעָן נָאָעָנָט צַו אַנְגָּאָנָדָן. אֶבעָר וַיְיַד אַרְשִׁיְּדָן זַיְנָעָן זַיְעָרָעָן דִּי מַעֲנָטָשָׁן.
פָּאַפְּרִינָּא האט אַ בִּיסְל אַ ברְדִּי גַּעֲטָאָן אַיְזָן די אַרְן וּזְעָן זַיְיָ גַּעֲבָלִיטָן
ברְזִוְּן, אֶבעָר אַיְזָן 1868, נָאָכָן עַנְדִּיקָן די זַשְׁעִיטָאָמִירָעָר רַאֲבִינְעָר-יְשָׁוָל אַיְזָן

ער געוווארן אַ לערעער אַין אָן עַלעֲמַנְטָאָרָעָר רַוִּישָׁעָר שָׁוֹל פָּאָר יַדִּישָׁע קִינְדָּעָר, וּוֹאָס דֵּי רַוִּישָׁע רַעֲגִירָוָג הָאָט גַּעֲגִירִינְדָּעָט אָין פּוֹיִילִישְׁ-יִדִּישָׁן שְׁטָעַטָּל זַאֲקָרָאָטְשִׁין, אָוֹן אַיְן דַּעַם פָּאָר הָאָט עֶר שְׂוִין אַוִּיסְגָּעְדִּינְט יַיְנָע יַאֲרָן, מַעֲרְבִּית וּוֹאָס שְׁפַּנְטָעָר הָאָט עֶר גַּעֲרָבָעָט אָין אַנְדָּרָעָ שְׁטָעַט אָוֹן צָוָם סּוֹף אַיְן עֶר גַּעֲוָאָרָן אַ לערעער פּוֹן יַדִּישָׁעָר רַעֲלִיגִיעָ אָין דָּעָר רַוִּישָׁעָר רַעֲגִירָוָג-גִּימָנָאָזִיעָ אָין פְּלָאָצָק, וַיְיָן אַינְטָעָרָעָס אַיְן גַּעַוּוֹן פָּאָרָ שְׁפִּידִיטִין אֹזָא וּוּעַלְתָּלְעַכָּע בַּיּוֹלָנָג וַיְיָן טִיפָּשׁוֹל הָאָט גַּעַגְּבָעָן, באַקְעַמְּפָן דִּי חָדְרִים, מַאֲכָן פּוֹן פּוֹיִילִישָׁע יַיְדָן לְאַיְלָלָעָ רַוִּישָׁע בִּירְגָּעָרָס. וַיְיָנָע זְרוֹנוֹת «פּוֹן נִיקָּאָלִיס עַפְּאָכָעָ», וּוֹאָס עֶר הָאָט גַּעַדְרוֹקָט אַוִּיךְ רַוִּישָׁ בִּים סּוֹף פּוֹן זַיְן לְעָבָן, זַיְנָעָן אַינְטָעָרָסָאנָט, אַבְּעָר אַפְּלִיכָּן קִיְּן אַפְּקָלָאָנָג פּוֹן דָּעָר אַמְּאָלִיקָעָר הַיִּסְבָּלוֹטִיקִיט, שְׁפִּירָט וַיְיָךְ נִיטָּמָעָר אַיְן זַיְן.

אָיָן דֵּי קָאוּוֹנָעָרִיאָרָן, וּוֹי מִיר הַאֲבָן אַנְגָּעָרָוָפָן דֵּי צִיְּתָ פּוֹן דָּעָר בִּיטָּעָרָעָר פָּאָלָעָמִיק אָיָן אַוְן נָאָךְ חַקָּר דָּבָר, אַיְן פָּאָפִירָנָא, יַוְנָג וּוֹי עֶר אַיְן גַּעַוּוֹן, גַּעַשְׁטָאָנָעָן פָּאָרָן עַולְמָמִיט אַסְדָּקָרָעָט צַוְּאָגָן. עֶר הָאָט אַנְגָּעָשְׁרִיבָן, אַ חַוֵּץ אַרְטִיקָּלָעָן אַיְן דֵּי צִיְּתוֹנָגָעָן, אַ בִּיכָּלָ קְרִיטִישָׁע אַרְטִיקָּלָעָן אַוְן אַ צּוֹוִיתָ בִּיכָּלָ סְפָּעָצִיעָל וּוּעָגָן דְּרָאָמָעָ. קָאוּוֹנָעָר הָאָט אַיְם יַעֲנָע יַאֲרָן בָּאַמְּעָרָקָט אַיְן אַ בָּרָיוֹז, «אַיְיךְ דּוֹפְּטָמָעָן דָּעָר יַדִּישָׁעָר בְּעַד לִינְסָקִי — מִיד, הַאֲבָא אַיד מָרוֹאָה וּוּעָטָמָעָן דָּעָר יַדִּישָׁעָר הַמָּן».

וּוֹאָס טִיְּתָשָׁ יַדִּישָׁעָר בְּעַלְינְסָקִי? זַיְכָּעָר אַיְן פָּאָפִירָנָא נִיטָּמָעָן גַּעַלְיִיכָּן מִיטָּזָן טַעַמְפְּרָאָצָמָעָנָט צָמָם «צְעַשְׁטוֹרָעָמָטָן וּוַיסְאָרָאָזָן», וּוֹי מַעַן הָאָט אַיְן דָּעָר רַוִּישָׁעָר לִיטָּעָרָאָטוֹ גַּעֲרָוָפָן דַּעַם קְרִיטִיקָעָר בְּעַלְינְסָקִיָּה, פִּיסְאָרָעָוָס מִיטְצִיטָלָעָר אַוְן שְׁטָאָרָקָעָרָן דִּיוֹאָלָ. פָּאָפִירָנָא אַיְן גַּעַגְּגָעָן בְּנַעַמְוֹתָדִיק: «אַיְיךְ הַאֲבָא חַלְילָה נִיטָּבָדָה פּוֹגָעָ-בְּכָבָוד צָוְזִין אַפְּלָוָדָם קָלָעָנָסָטָן צֹוִישָׁן דֵּי יַדִּישָׁעָר גַּעַלְעָרָנָטָעָ — זַאל זַיְן שְׁלוֹמָם בַּיְּיָדָן». אַבְּעָר אַיְן פָּאָפִירָנָא לִיטָּעָרָאָרִישָׁ-קְרִיטִיקָעָר שִׁיטָה אַיְן יַאֲגָעָעָן עַפְּעָס פּוֹן בְּעַלְינְסָקִיָּה, טַיִּיל מַאֲלָ אַפְּלִיכָּוָפָן שְׁפָוֹט אַיְבָּרָגָעָזָעָצָט פּוֹן רַוִּישָׁ אַוִּיךְ הַעֲבָרָעִישָׁ. בַּיְּיָ קָאוּוֹנָעָרָן אַיְן דָּעָר הַעֲכָסָטָעָר פְּרִינְצִיפָּטָ פּוֹן לִיטָּעָרָ טָוָר גַּעַוּוֹן נַוְצִיקִיָּה, אַוְן עֶר הָאָט גַּעֲשָׁרָבָן צָוְפָאָפִירָנָא: «אַיְךְ, פּוֹנְקָט וּוֹי פִּיסְאָרָעָוָה, בֵּין גַּרְיִיטָ אַפְּצָזָעָבָן תּוֹיְנָטָעָר פָּעָרָזָן פּוֹן פּוֹשְׁקִינָעָן, לְעַרְתָּ מַאֲנָטָאָזָן אַוְן אַיְיעָרָ מִיכְּלִילָן [מִיכְּהָיִוסָה לְעַבְּעָנָאָן, דָּעָר יַוְנָג פָּאָרָשְׁטָאָרָ] בְּעַנְעָרָ הַעֲכָסָט טַאָלָעָנְטִירָטָעָר הַעֲבָרָעִישָׁר פָּאָעָט, אַזְוָן פּוֹן אַדְמָם הַכָּהָן]

פאר איזן פשותן, נאר גוטן ארטיקל וועגן באגייטיקן פעלדער". פאראקערט, ביי פאפרנאנ שטייט אויבן און שיינקייט. ער (אוון זיין רבי בעילינסקי) האט איזוי געפסקנט, וויל ליטעראטור האט, לויט דעם דאיוקן באגנעם, אַס פֵּעָצִיף, שֵׁעָפֶג, זֵי אַיז נִיט סְתָמָן נַאֲךָ אַגְּוֹועֶר אַין גַּעֲזָלָשָׂאַפְּטָלָעָכָן קָאמָף. דער עַקְרָדִיךְעָד שְׁטָרְדִּיךְ פָּוּן קוֹנוֹסְטָן אַיז שִׁינְקִיט. נַזְלָעָכְקִיט שְׁפָלִיט דָא נִיט קִין רָאַלְעַ; נַזְלָעָכְקִיט אַיזוֹ דָעַר בָּאוֹסְטָן פָּוּן מְלָאָה, נִיט פָוּן קוֹנוֹסְטָן. פָּאָר דָעַם שְׁלָעָכְטָס אַיז לעַבָּן טְרָאָגָט נִיט דָעַר פָּאָעַט קִין אַחֲרוֹתָה, ער דָאָרָפָעַט אַיזוֹ וּוּ דָאָס אַיז. דָאָס מִינְטָט נִיט, פָּאָרְשְׁטִיט זִיךְרָן אַז בעילינסקי (אוון פָּאָפְּרָנָא זִין נַאֲכָגָעָר). האט נִיט גַּעֲזָעָן דִּי גְּרוּסָע וּוַיכְטִיקִיט פָוּן פָּאָלִיטִישָׁע אַיז סָאַצְיָאלָע אַיבָּעָרְבִּיטָן; ער האט זִיכְרָעָר פָּאָרְן פָּאָעַט נִיט גַּעֲהָאָט אַיז זִין גַּעֲזָעָן קִין פְּרִיוּוֹלָעְגָּרְטָע פָּאַזְיִיצְיָע פָוּן אַ זִּיטְקָהָן, מְעָרְנִית וּוָאָס קֻמְפָן האט גַּעֲדָאָרְפָט נִיט דָעַר פָּאָעַט בְּתוֹרָת פָּאָעַט, נִאר דָעַר פָּאָעַט בְּתוֹרָת מְעַנְטָשׁ.

אִיצְט זַעַט מְעַן שְׁוִין, פָּאָר וּוָאָס פָּאָפְּרָנָא אַיז גַּעֲזָעָן בָּאַלְיבָּט בַּיִּדְיָמָּיִם. אַים האט קִינְגָּרָט נִיט גַּזְוִידָלֶט. אַדְרָבָא מְעַן פָּלָעָגָט אַים נַאֲךָ אַ קְנִיפָּטָן אַין בָּעָקֵל, וּמְעַן טָוָט עַס אַמְּלָאָמִיט אַ גַּעֲרָאָטָן קִינְדָּה, נִאר אַ בִּיסְלָא בָּאַדְיוֹנָג, וּוְאַיְנְגָּרְדָּעָטָן; נִישְׁקָהָה, וּוְעָסָט עַלְטָעָר וּוּרָה, וּוְעָסָטוֹ אַלְיָין קְוּמָעָן צָום שְׁכָל... אַין אַיְנָעָם אַ בָּרְיוֹן האט קָאוֹנוֹגָר אַים גַּעֲשָׁרְבָּן: «נִיט אַנְדָּעָרְשָׁה, אִיר זִיט גַּעֲבָוִירָן אַיז אַ הִיְבָּלָל». פָּאָר פִּירָנוֹג האט אַים גַּעֲעָנְטָפָרָט, אַז ער נַעַמְתָּא אַמְּעָסִיקָוָן תָּאָג, אַז דָעַר טָאָז מַאֲכָט דָאָךְ דִּי מְזָוִיק. האט קָאוֹנוֹגָר אַפְּגַּעַנְטָפָרָט צְרוּקִיק: «יֵאָה, אִיר האט הַאֲלָט לְעַבְלָעָד וּוְאָסָעָר, אַז אִיךְ גִּיבָּא בַּרְיָא אַפְּ מִיט אַקְרָעָפָע».

קָאוֹנוֹגָרָס אַנְמָעָטָן אַרְיָף זִיךְרָעָמָן «יִדְיָשָׁר הַמִּן» אַיז גַּעֲזָעָן אַן אַוִּיסְדָּרוֹק פָוּן דָעַם וּוָאָס אַוִּיפָּעָדָר שְׁפָרָאָךְ פָוּן וּוְוִילָע יְוִינְגָּעָן רַוְּפָט זִיךְרָעָס: אִיךְ הָאָב אִיךְ אַין דָעַר עַרְדָּה. אַין דָעַר אַמְּתָן האט ער זִיךְרָעָס הַאֲט אַרְיָינְגָּעָלְעָבָט גַּאֲרָא אַיז אַנְדָּעָרְשָׁה. ער האט גַּעֲוָאָלָט זִין, פָּאָרְשְׁטִיטָטָמָן, ער יִדְיָשָׁר פִּיסְאָרָעוֹו. אַט אַיז אַ טְשִׁיקָאָוָעָר פָּרָט וּוָאָס וּוְאָרְפָּט אַ שִׁין אַוִּיפָּעָזָנָע אַיבָּעָרְלָעְבָּונְגָּעָן. פָּאָפְּרָנָא האט אַים צָוָגָעָז שִׁיקָט בְּמַתְנָה זִין אַלְעָרְשָׁט אַרְיָיסְגָּעָזָגָעָן בַּיְכָל קְנָקָן חֲדָש מְלָא יְשָׁן («נִיעָר קָרוֹג פּוֹל מִיט אַלְטָס»), אַז אַזְוִי וּוּ ער האט זִיךְרָעָס שְׁוִין מִיט קָאוֹנוֹגָרָן גַּעֲהָאָט נִיט אַיז מַאֲלָד דּוּרְכָּגָעָשְׁרְבָּן, האט ער אַים צָוָעָשְׁרְבָּן

א דעדיקאציע: «מיין פריינד, דעם טיערין און באויסטן קרייטיקער?» קאוונער האט זיך אבער צו געטשעפעט צו דעם, וואס פערזענעלעך האט ער זיך נאך ניט געהאט באקענט מיט אפיפרנן און האט זיך צלאומות אין זיך ענטפער: «齊י איז דאס ניט קיין אנאכראניזם? מאלט זיך אויס, און אנטאנאויטש, פיסארעו אדער דאבראליבוואו באקומט צום אנדענוק א בוד פון א מחבר וואס ער קען ניט מיט און אויפשריפט: דעם טיערין און גערימטען קרייטיקער. צי וואלט זיך דאס יונעם ניט אויגעוויזן קאמיש?»

אבער ביום גאנצן «רוק זיך ניט» און ביום אנווייזן אויף די אונטער-שיידן האט קאוונער פון דעסט וועגן זיעדר געוואלט ארבעטען מיט אפיפר-נאן צוחאמען. נאך אין חקר דבר האט ער אויפגעוויזן, ווי ניטיקעס איז פאר דיבונגא ארויסצוגעבן און אייגענעם ארגאן. וואס מערדעס האט זיך צעפלאקרטרט די ליטערארישע מלחהה, אלץ וויכטיקער איז פאר אים געווארין און אייגענער זושרנאל, ווילעעס האט געהאלטן דערבי, איז די עקסיסטירנדיקע העבריעישע בלעטער זאלן זיך פאר אים פארמאכון אין גאנצן. צעדערביים «פֿאַדְקָעּוּעַס» זיינען געווארין אלץ שארפער, זיינ רעדאקטאַרשרער רוייטער בליער האט געמעקט אלץ מעז, ער אלין האט דאך אויך געהאט זיינ איבערציגגונגונג, און חוץ אלעמען איז ער ניט געווען מהויב זיך איינצורייסן מיט אַזְוּלִיב קאוונערס שקאצע-רייען. דער הכרמל איז געווען גאטספֿרִינְדֶלְעָבָר, אבער ווי לאנג נאך ווועט פון זיך שטעלין קעגן גאטלאַבער? האט קאוונער ווייטער זיך גע-טראגן מיט דעם פלאו פון אַזְוּלִיב נאך זיינ קאַרְעָסְפֿאַנדְעָנֵץ מיט פֿאַ-פֿירְגָּן, געפרוזות אַפְּילָו אַנְמָעָרָקָן פרטימ וועגן דעם אינהאלט פון דער אויסגאבע. מיט אַיְאָר שפֿעְטָעָר, איז אַבְּרִיו צו גַּאֲרְדָּאָנָעָן, קערת ער זיך ווידער אומ צום געדאנק פון זושרנאל נאך מיט מערד פרטימ. געווארין איז פון דעם גאנטיט, גיכער ווי אלץ צוליב דעם, וואס קאוונער אלין איז צו ביסלעך אַפְּגָּעְלִיט געווארן, ווי מיר וועלן באָלְדָּהָרָן, האט ער נאך געשריבן, איז אויב יענער וועט אַרְוִיסְגָּעָבָן אֹזָא זושרנאל וועט ער, קאוונער, אים מיטהעלפן. אלין האט ער שוין יעמאלט געווען אנדערע פֿערְסְפּֿקְטִיזָוּן, זיינ אויסקוק איז שוין געווען אויף אַיְדִּישָׁעָר ליטעראַטור אויף דער רְוָסִיְשָׁעָר.

דער לעצטער בוקעט

צווישן יא און ניין האט קאונגער נאר אין מאל צונופגענומען אלע זיינע געדאנקען וועגן ליטערטור און לעבן בי יידן. אין דער צעווארטן קיטיט אוון מאטערירעלער אומזיכערקייט וואס האט כארקטעריזירט זיין לעבן יעמאלט אין אדעס האט ער ניט פארטראקט קיין כולדיך וועריך וואס זאל איבערגעבן זיין גאנצן קוק אויף דער וועלט אין א פארקיליעכ טעה. אפגעניגלטער פארם. ער האט איפגעקלבן עטלעכע ארטיקילען וואס ער האט געדראקט זינט עס איין ארוייס דער חקר דבר און צוגעגעבן צו דעם און ערשותן ארטיקל וואס האט בארכטיקט דעם טיטל פון דעם גאנצן ביכל צדור פרודס ("א בינט בלומען"). דא האט ער צונופגען נומען עטלעכע און פופציך גרייזן און קורייאן פונעם יארגאנגען 1866 המליך און זי אויסגעלאכט. אויף דעם מאטעריאל טאכע האט ער זיך באוירט ווען ער האט געשריבן צום אדעסער גענעראל-גובערננטאטר וועגן דער נידעריקער מדרגה פון צעדערבייס צייטונג.

יעדר שטיקל וואס ער האט אויסגעשריבן פון דער צייטונג האט ער ארכטיקט מיט זיינע אייגענע באמערונגגען און הווק געמיינט פון צעדערבוימען אויף וואס די וועלט שטייט. עס זעט זיך דערבי בפירוש, או ער האט זיך דוריך ער צייט צוגעלערנט בי לודויג בערנצען דעם שנידיקון פאלעמייקער, אוון אין דעם אריינפיר צום גאנצן ביכל איי אפייל פאראו א מאטא פון בערנצען. פון אים האט ער אויך איבערגענומען די המצחאה אויפצושטעלן נאכו אל-ביבה אלע זידל-זוערטער, מיט וועלכע זיינע אפאנענטן האבן אים מכבד געוווען. ער בעט זיך דאס ניט חס-ישלים צום הארץן, ער שוימט ארום ווי א פיש אין וואסער.

קאונגער האט זיך דא געשמאק אפגערעכט מיט אלע קרייטיקערס וואס זיינע אים באפאלאן פאָרְן זיך דבר. דעם האט ער געזאגט, אוון זיינע טענות הערט זיך דער ריח פון בית-מדרש, יונעם וועט ער קיין ווארט ניט ענטפערן, ווילע עס אייז דאך קלאר, או יונעם גאנצער ציל אייז נאר געוווען, או קאונגער זאל אים זאגן א צוויידרי ווערטער. היינט מיט די פאָעתן, מישטיינס געיזאגט, וואס ער האט אַרְנוֹנְטֶרְגָּרִיסִן האט ער דאך געוויס ניט וואס צו פאלעמייזן. זיי שרײַען דאך נאר ווילע עס לטוט זיין וויי פון זיינע שמייז. אבער איזו ניט וועלנדיך קיינעם ענטפערן

און פאטשנדיק אויף דעכטס און אויף לינקס, האט ער פארט אנגענשריבן א היפשן ארטיקל. איצט, ווען מען לייענט דאס, מאכט עס א ביסל א קליעינשטעטלידיקן איינדרוק.

א סך אינטערעסאנטער נאך ביין היינטיקן טאג איז אן אנדרע ארטיקל איז דעם «בינטעל בלומען», וואס רופט זיך: «א קליעינער איבערד-בליך איבערן צוشتאנד פון יידזן איז פוילן און ליטע». קאוונער האט דא געגעבן איינדרוקן פון זיין רייעז קיין וארארע מיט א פאר יאָר פריער, ווען ער איז געפֿאָרְן דֶּרְקָן דעַם חִקָּר דָּבָר. «יידזֶן שְׁלָאָפָּן נָאָךְ אַלְצָן», באָדערקט ער, «איַן דֵי שְׁטָעַטְלָעָךְ אָנוֹ אֲפִילְוָן אַין וּוְילְנָעָ אָנוֹ וּוְאָרְשָׁעָ. אַמְתָּה מְעַרְקָטָה ער, «איַן דֵי רְוִישָׁע פָּאַלְקָשָׁוָלָן, אַבְּעָר אַנְטָקָעָגָן דֵי וּוְאָס גִּיאָעָן נִיט אַיז דָּאָס אַיִינָרָר פָּוָן הַוְּנָדָעָת. צְרוּשָׁן דֵי מְלָדִים זִיְנָעָן פָּאָרָאָן אַזְוִינָעָ, וּוְאָס פָּאָר זִיךְ זִיְנָעָן זַיִ גַּאנְצָ אַרְנְטָלָעָבָעָ מֻעְנָתָשָׁה, אַבְּעָר צְרוֹת מַאֲכָן זַי אָנוֹ נִיט וּוְיִנְקָעָר וּוְיִדְעָטָן. דֵי גַּרְעָסִ טָע זָאָךְ וּוְאָס דֵי רַעֲגִירָנוּגָן וּוְאָלָט גַּעֲקָעָנָט אַוְיפְּטָאָן פָּאָר אַונְדוֹן וּוְאָלָט גַּעֲוָעָן צּוֹ מַאֲכָן אַסּוֹף צּוֹ דֵי מְלָדִים».

«די ישיבות האבן זיך זיינער שטארק אויסגעברײַטערט איז ער ליטע די לעצטעה יאהָן, אַבְּעָר הוּוִיפְט אַין וּוְילְנָעָ. יַעֲדָעָר גַּאֲרְנִישָׁטָן, וּוְאָס מעַן טְרִיבָּט אִים אַרְוִיס פָּוָן אַשְׁטָעָטָל, יַעֲדָעָר פּוֹלִיאָק אַוְן לִיְדִיקְ-גִּיעָר קּוֹמֶט קַיִן וּוְילְנָעָ וּוְעָרָן אַישְׁבָּה-הַמָּאָן, אַוְן דָּא גַּעֲנָטָר אִים אוּפְּיָה מִיט אַפְּעָנָע אַרְעָמָס. בֵּי צְוִיִּי טְוִיּוֹנָט יַשְׁבָּה-הַלִּיטָּס דְּרִיעָן זַיךְ אַרְוּם אַין וּוְילְנָעָ. פָּוָן וּוְאָס לְעָבָן זַיִי פָּוָן תְּהִלִּים זָאָגָן, פָּוָן זַיִן אַעֲנָטָר צּוֹ אַמְנִין, אַוְן סְתָמָ פָּוָן בְּעַטְלָעָן. נִיט זַיִי אַלְיָין זִיְנָעָן שְׁוֹלְדִּיקָן, נָאָר דֵי וּוְאָס האַבָּן דָּרָרָ פִּירְטָ דָּעָרָצָן. אַנְשָׁטָאָט צּוֹ פְּלָאָדִיעָן פּוֹסְטָרְאָן-פְּאָסְנִיקָּעָס אַיִן דֵי יִשְׁיבָּות דָּאָרָף מעַן בעַסְעָר עַפְעָנָעָן שְׁוּלָן אָנוֹ וּוְאָרְשָׁטָאָטָן אוּסְצּוּבְּילָדָן בְּעַלְיָהָן מלְאָכוֹת».

אין וּוְאָרְשָׁע, דָּעַרְצִילָּט קָאוּנוּרָ, זִיְנָעָן פָּאָרָאָן גְּרוּסָע גְּבִירִים וּוְאָס וּוְאָלָט גַּעֲקָעָנָט אַסּוֹף אַוְיפְּטָאָן פָּאָר יַידָּן. אַיִן מעַן אַבְּעָר צְעָרִיסָן אוּפְּיָה צְדִידִים. פָּאָרָאָן בְּאַנְקִירָן וּוְאָס זִיְנָעָן וּוְיִתְפָּחָן יַדְנוֹתָם, אַוְן פָּוָן דָּרָרָ צְוִיִּי טָעָר זִיְתָן זִיְנָעָן פָּאָרָאָן חַסִּידִים. וּוְאָס עַס גִּיסְטָ זַיךְ פָּוָן זַיִי (אַזְוִי דָּרִיקָט ער זַיךְ אַוְים) שְׁטִינְקָעָנְדִּיקָן מִיקְוָה-יוֹאָסָעָר.

אַזְוִינָעָן וּוְעַרְטָעָר וּוְאָלָט גַּעֲקָעָנָט שְׁרִיבָּן אַלְיָאָדָע יַונְגָּעָר מַשְׁכִּיל,

פון בידע זיינט פלוט

הגם עד וואלט מסתמא ניט געהאט די העזה צו ריין קרייטיש וועגן די. באנקירן, אבער פון א צוויטן ציטאט קענען מיר נאך א מאל אפלערנען, או אוייפ דער השכלה גופא האט קאוונער אויך געקוקט אונ שום אילויעס. זיידן שטייען לויט זיינער גיסטיקן הארייזנט אומעטום העכבר איי- דער די ארכמייקע פעלקער. אונ אוייב די רושישע זיידן זיינען עמיהארץישער איזעדר די פראנציזיויש אדער דיטשע. דארף מען דערבי ניט פארגענס די ארכמייקע סביבה. אבער אפיילו אוייב מען זאל מודה זיין, או די יידיישע מסע רוקט זיך פארויס צו פאמעלער אויפן וועג פון פראגראעס, איז דאס בשום אופן ניט דערפאר וויל זי ה א ט פ יי נ ט השכלה, נאר וויל זי זעם ניט איז קיין תכליית, זי האלט ניט. איז דאס איז א מיטל וואס פירט צו א געוונטשענען ציל".

פארבייגיינדייך רירט קאוונער אונ טעארעטישע פראבלעמען פון ליא- טעראטור אויך, א שטייגער וועגן דער שוואקיט פון עסטעטישע מאסן. א מס פון א קרייטיקער דארף זיין אן אבשלוטע. אבער "ניט יעדער מענטיש האט הנאה פון דעם, פון וואס עס האט הנאה דער צווייטער... דאס וואס געפערט מיר איז בי א צוויטן מיאס, דערפאר קען מען קיין מאל ניט אורייסטראגן קיין אבسانלון פסק איז א זאך וואס איז געווננדט איז גוטט...". קומט אום, איז דער קרייטיקער-דעאליסט דארף זוכן אונ אנדער מס: נוצלעכיקיט איז אוייך דעלאכטיו? דאס האט קאוונער ניט געוזן, און זיינע רביהם אויך ניט.

א סך מער גיט זיך אפ דער צורו פרחים מיט אקטולע פראבלעמען פון ליטעראטור (וואס דאס האט פאר די רעליסטען געמיינט אויך גע- זעלשאפטלעכע ארבעת) בי יידן. דא האט ער גערעדט איז באצ'ינגרדייך, או אפיילו א העברעישער ליטעראטור-היסטאריקער מיט אכזיך יאָר שפער- טער קען אים נאך ניט מוחל זיין פארגענסנדיק דעם היסטארישן קאנ- טעקסט. מען האט טענות, שריביט ער, צו די יידיישע סטודענטן און צו די יונגע משכילים בכלל, או "זי דערוויטערן זיך פון דער העברעישער שפראך; לויט מײַן מײַנוֹג טווען זיי גוט, וויל וואס איז דער גורל פון די שריבערס אויף העברעיש און וויטאג, אומכבוד און שונאים אויף יעדער טרייט". און נוית, פאַרדאָס און וויטאג, אומכבוד און קיינט פרנסה, טא וואס איז דער אוייב די העברעישע ליטעראטור גיט ניט קיין פרנסה.

וונדרער, איז די יונגע-ליעט זוכן א בעסערן תכלית? און חוץ דעם: די העברעישע ליטעראטור האט א סך געהאלפֿן די קאנסעוּרוֹאַטִּיוּעַ אֶבעָר ווי האט ניט ווינצַּיק געשאָדט די פֿראָגְרָעָסְיוּוּ. וויפֿל גוטע פֿעַקְיִיטֵן זיין בען גענאגען איז ניווּזַּי וויפֿל טעג און אַרְן האָבָן א סך [מענטשן] געפְּטרט אויף ליאָדער אין העברעישׁן וואָס זײַעַר טעם איז ווי די פֿיבְּכַּטְּ קַּיִיט פֿוֹן שלאמָם, אויף דִּיקְדוּקִסְפְּרִים וואָס האָבָן ניט קַּיִין וווערט איז סַדָּר, חַקְירָה, פֿירְשָׁוּם און אויסטִיטִישָׁן, וואָס אלְעָ צְחַזְמָעָן זַיְנְגָּעָן זַיְוִי גַּאֲרְנִישָׁטָן, און דאס האָט נאָר די העברעישׁן שְׂפָרָאָךְ פֿאָרְבְּלָעְנְדָט זַיְדִּי אויגַן און דערפֿרִיט זַיְוִי צַוְּ דַעַם. אַמְתָּה גְּרוּסָעָן מענטשָׁן וואָס האָבָן גַּעֲקָעָנָט אַוְיפְּתָאָן גְּרוּסָעָן זַאֲכָן צֻוְּמָן נַזְעָן פֿוֹן יִידָּן האָבָן גַּעֲפְּטָרָט צִיְּטָן וואָס זַיְאִיז טַיְעָרָעָר פֿוֹן אַלְזִי, אויף מְלִיצָּות אָן שְׁירִים אָן אַגְּדָאָק. ווי האָבָן גַּעֲבוּט אַוְיפְּ דַעַר העברעישׁן שְׂפָרָאָךְ פֿוֹסְטָעָן אָן נִשְׁטִיקָעָן דִּיְידָה, אָן מִיט דַעַם דָזְזִיקָן פֿאָרְפִּירְעָרִישָׁן חַלּוּם, אָן זַיְוָעָן אויף גְּרוּסָעָן זַאֲכָן צֻוְּמָן נַזְעָן פֿאָלָק האָבָן זַיְיָ גַּעֲבָלָאנְקָעָט אלְעָ צְחַזְמָעָן וַיְיַעַרְעָ טַעַגְגָּעָן.

פאר די וואָס זַאגָּן, איז העברעישׁן (קָאוּנוּנָעָר רַעַדְטָסְטָר כַּסְדָּר וּוּעָגָן "לְשָׁוֹן עַבְרָ") אַיְוֹ לְשׁוֹןְקוּדָשׁ, האָט קָאוּנוּנָעָר אַ בְּרִיעַנְדִּיקָן עַנְטַפְּרָעָה: "וְאָס אַיְזָה דִּי העברעישׁן שְׂפָרָאָךְ אַיְזָה זַיְדָלִיןְזִי זַיְאִיז דַאָךְ, פֿוֹנְקָט ווי יַעֲדָר אַנְדָעָר שְׂפָרָאָךְ, צְנוּוֹנְגַּעַשְׁטָלָט פֿוֹן טַוִּיטָעָ אַותִּיחָות, וואָס אַיְזָה זַיְאִיז קַּיִין שָׁוֹם הַיְּלִיקִיטָן נְטָאָ. הַיְּלִיקָעָן וּוּרְעָן נאָר יַעֲנָעָ גַּעֲדָאָנְקָעָן אָן אַיְדָעָס וואָס מִיד ברענְגָּעָן אַרְוִיס מִיט אַיְרָהִילָּה. אַבְעָר אַונְדוּזָעָרָעָ שְׁרִיְּיָ בעַרְסָה האָבָן דִּי שְׂפָרָאָךְ גַּוְּפָאָ, דִּי טַוִּיטָעָ אַותִּיחָות פֿאָרוֹאָנְדָלָט אָן אַהיַ לְקִיְּטָן וואָס פֿאָר אַיְרָהִילָּה זַיְיָ כַּסְדָּר וּוּרְעָרָעָ אָן זַיְנְגָּעָן אַיְרָהִילָּה לַיְדָעָר".

אַ קְשִׁיא אַוְיפְּ אַ מעָשָׁה, אָפְשָׁר אַיְזָה אַיְם בִּים שְׁרִיְּבָן דַּוְרְכַּגְּעָלָאָפָן אַ גַּעֲדָאָנָק, אָן מַעַן דַאָרָף זַיְדָה אַ בִּיסְלָאַיְנְצּוּמָעָן, אַבְעָר עַר עַנְטַפְּרָעָט זַיְדָה בַּאֲלָל אַלְיִין: "עַס אַיְזָה שְׁוֹין גַּעֲלָמָעָן דִּי צִיְּטָן, וְעַן מַעַן דַאָרָף אַוְיסְטוּאָרְצִיְּ לְעַן דִּי גּוֹטְ-בְּרוּדָעָרְשָׁאָפָט אָן גּוֹטְ-פְּרִינְדָשָׁאָפָט אַיְן דַעַר העברעישׁן לַיְטָעָרָטָר". אָן עַר פֿאָרְעָנְדִּיקָט דַעַם פֿאָרְאָגְרָאָפִי מִיט אַזְעָן וואָס קְעָן דִּינְגָּעָן ווי אַ מַאְטָא פֿאָר זַיְיָ גַּאֲנְצָעָר קְרִיטִישָׁעָר טַעַטִּיקִיטָן: "נִשְׁטָא קַּיִין גּוֹטְעָרְ-בְּרוּדָעָר אָן קַּיִין גּוֹטְעָרְ-פְּרִינְד אַיְן לִיטְעָרָאָ רִישָׁע עֲנִינִים".

פון בידע זיינט פלויט

צעדערבוים רעלנט זיך אפ. — קאָריעספֿאנְדַּעַן מיט י. ל. גָּאָרְדָּאָנָּעָן

אט דאס איז געוווען דער לעצטער בוקעט וואָס קאָוונער האָט דער-
לאָגָט זיינע קענְגָּעָרָס אָן שׂוֹנָאִים. עַס אַיז גַּעֲוֹעָן אָן אַיִּנוֹזִיטְקָעָר
וּשְׁעַטָּה, אַיִּחְ קִיּוֹן עַנְטָפָעָרָה האָט עַר מֵעַר נִיט גַּעֲוֹאָרָטָה, וּוַיְיַל עַר האָט
זֶיך שָׁוֹין פְּרִיאָר גַּעֲהָאָלָטָן בֵּי דָעַר קְלִיאָמָקָעַ. דָעַרְפָּוּן גַּעַמְט זֶיך דִּי טָאָפְּלָ-
קִיּוֹת אַין זֶיך שְׂטִיגְגָּעָר שְׂרִיבָן. עַרְטָעָרוֹויִיְיָ גִּיט עַר זֶיך אַ רִיס אַיִּחְ דִּי
הַוִּיכָּע טָעָנָר, וּוַיְיַל דָעַר טָעַמְפָעָרָאמְעָנָט טְרָאָגָט אִים אַזְּעָקָה; אַין דָעַר
דְּרוֹקָעָרָיִיִּ הַאָבָּן פָּאָרְפָּלָט אַוִּיסְרָוִ-צִיכְּיָנָס, אַזְּיָי פִּיל אַוִּיסְרָוּפָן האָט עַר
גַּעַהָאָט אַין מַאֲנוֹסְקָרִיפָט אַוִּיפָּן אַדְרָעָס פָּוּן זֶיך אַפְּאָנְעָנָטָן. דָעַרְגָּאָר
דָעַט עַר וּוְיַדְעַר רַעֲזָגְנִירְטָעָרָהִיט וּוְעַגְּן זֶאָכָן וּוָאָס הַאָבָּן אִים פְּרִיאָר
אוּפְּגָעָרוֹדוֹדָעָרט צָוָם טִיפְּסָה, סְאַיְזָי שְׁוֹין בֵּי אִים לְאַחֲרִיָּאָושׁ. דִּי רַעְאָקָה
צִיע אַוִּיפָּן צְדוּרָ פְּרָחִים אַיז אַוִּיך גַּעֲוֹעָן אַ שְׂוֹאָכָבָרָעָ אַיִּידָעָר אַוִּיך קָאָוָה
נָעָרָס עַרְשָׁוּן בִּיכְלָ אַן אַיִּחְ גַּעֲוֹעָן אַרְטִיקְלָעָן אַין דִּי צִיטְוָנָגָעָן — נִיט
וּוַיְיַל עַר אַיז דָא גַּעֲוֹעָן וּוְיכָעָר, נָאָר וּוַיְיַל דִּי שְׂוֹעָרָסְטָעָ הַאַרְמָאָטָן האָט
מַעַן שְׁוֹין גַּעַהָאָט אַוִּיסְגָּשָׁאָסָן פְּרִיאָר. מַעְרָנִית צַעְדָּעָרוֹבוֹים האָט רַעְגִּירָט
מַיְט אַ סְּעָרִיעָ אַין הַמְּלִיךָ, וּוּ עַר האָט נָאָר אַמָּל אַוִּיפָּגָעָמִישָׁט דִּי גַּאנְצָע
סְדָה.

גַּעֲוֹעָן אַיז דָאָס גָּרָאָד אַין דָעַר צִיטָה וּוֹעֵן עַר האָט זֶיך אַין דָעַר
קָאָנְצָעָלָאָרִיעָ פָּוּנָעָם אַדְעָסָר גַּעַנְגָּרָאָלְ-גּוּבָּרָנָאָטָר גַּעַקְעָנָט דָעַרְוּסָין
וּוְעַגְּן דָעַם בְּעַנְקָל וּוָאָס קָאָוְונָרָה האָט אִים צַוְּגָעָשְׁטָעלָט.
„אַן טָאָקָע וּוְעָר זֶיךְנָעָן זֶיךְ עַס, דִּי הַפְּקָרִ-יְוָנָגָעָן, וּוָאָס קָוְמָעָן אַיִּצְטָעָר
לְעַדְבָּעָן קְלוֹגָע אַן מַאֲרָאָלִישָׁע מַעְנְטָשָׁן אַוִּיך וּוָאָס פָּאָר אַ וְעַגְּן זֶיךְ זֶאלָן
גִּיְזָן זֶיךְ זֶיךְנָעָן דָאָר קָאָלִיעָ גַּעַוְאָרָעָנָע יִנְגָּלָעָר, וּוָאָס... פָּאָרְקוּפָּן וּיְעָרָר
נַשְּׁמָה אַן זֶיעָר פָּעָן פָּאָר אַ גָּלָאָן טִיְ...“

אַן וּוְיִטְעַר האָט צַעְדָּעָרוֹבוֹים גַּעַדְנוּרָטָה:
„זֶיךְ זֶיךְנָעָן לִיְגָנָעָרָס, וְעַגְּן זֶיךְ זֶיךְ רָוּפָן זֶיךְ זֶיךְ נִיהְלִיסָּטָן. עַס אַיז צַוְּ פִּיל
כְּבָוד פָּאָר זֶיךְ זֶאל זֶיךְ זֶיךְ זֶידָלָעָן מִיט דָעַם דָאָזְקָוָן וּוְאָרָט. אַין דָעַר אַמְּתָן
זֶיךְנָעָן זֶיךְ גַּרְאָבָעָ-יְוָנָגָעָן, בְּעַלְיָתָאָוָהָנִיקָעָס, רְכִינּוֹתְ-טְרִיבְיָעָס אַין לִיְגָן
זֶאנְגָּעָרָס.“

צַעְדָּעָרוֹבוֹים חַנְעוֹוְדִיקָע בְּאַמְּרָקָוּנָג דָאָרָף אַונְדוֹ נִיט פָּאָרְפִּירָן; דִּי
„הַפְּקָרִ-יְוָנָגָעָן“ הַאָבָּן זֶיךְ בְּפִירּוֹש גַּוְטָה גַּעַהָיִט צַוְּ רָוּפָן זֶיךְ מִיטָּן נָאָמָעָן

ביהיליסטן. דאס איז געוווען אַ גָּנָּגִינָּמָּעָן, וואס זיירע אַפְּאַגְּעַנְטָן האבן זי דערמיט באקלידט.

אווי ווי די אַדְעָסֶר אַדְמִינִיסְטְּרָאַצְּיעַ אַיז גַּעֲוֹעֵן אָוִיף צַעֲדָרְבּוּיְם צָדֶקָן מַעַן פָּאָרְשְׁטִין, פָּאָר ווָאָס קָאוּנוּרָהָאָט נִיט גַּעַד קָעָנָט דָּוְרְכְּפִּין דַּעַם צְרוּרָהָרְפִּים דָּוְרָךְ דַּעַם אַדְעָסֶר צַעֲנוּרָקָאַמִּיטְעָטָם, אָבָעָד אוּיךְ אַין דַּעַם פָּרְטָה אַיז דָּאָס צָאָרִישָׁע רָוְסָלָאנְד נִיט גַּעֲוֹעֵן טָאַמָּאַ לִסְטִישָׁ אָוֹן. עַס זִינְגָּעָן גַּעֲוֹעָן שְׁפָעַלְתְּעַלְעַד ווָאָס דָּוְרָךְ זַיְהָאָט מַעַן אַ מָּאַל גַּעֲקָעָנְטָן דָּוְרְכְּקָרְיכִּין. צַעֲנוּרָקָאַמִּיטְעָטָן זִינְגָּעָן גַּעֲוֹעָן אַין פָּעַטְעַרְבָּרָגָן, אַין רִיגְעָן, אַין ווִילְנָעָן, אַין ווָאָרְשָׁעָן אַין אוּיךְ ווִיטְטָעָרָן, אָוֹן אַ מָּאַסְקוּוּעָן, אַיז רִיגְעָן, אַין ווִילְנָעָן, אַין ווָאָרְשָׁעָן אַין קִיעָוָן. צְרוּרָהָרְפִּים הָאָט בָּאַקְוּמָעָן דַּעַם הַסְּכָם פָּוֹן דָּעַר צַעֲנוּרָהָאָט אַין קִיעָוָן אַין דָּעַצְעָמָדָה בָּעָרְבָּדָה, מִיט גַּעַצְיְּלָטָעָט עַטְלָעָכָע טָעַג קָאוּנוּרָהָאָט בָּעָרְבָּדָה, 1867. מִיט גַּעַצְיְּלָטָעָט פָּרְעִיר אַיְדָעָר קָאוּנוּרָהָאָט גַּעֲוֹעָן פָּרְשָׁלָאָסָן דָּעַר וּוְעָגָן אַדְעָסֶר, הָאָט עַר מְצִילָה גַּעֲוֹעָן אַין קִיעָוָן. צְרוּרָהָרְפִּים הָאָט בָּאַקְוּמָעָן דַּעַם הַסְּכָם פָּוֹן דָּעַר צַעֲנוּרָהָאָט אַין קִיעָוָן אַין דָּעַצְעָמָדָה בָּעָרְבָּדָה, בָּכְלָל אַין דָּעַר בָּאַוּסְטָעָר אַדְעָסֶר דָּרוֹקְעָרִיָּה פָּוֹן די בָּרִידָעָר בָּלְעָטְנִיצָּקָיָן. עַס בָּלִיבָּט אַלְץָן דִּי קְשָׁיאָן, פָּאָר ווָאָס פִּיאָּדָאָרָאָוָן אַין קִיעָוָן הָאָט גַּעֲגָבָן זַיְהָאָט דָּעְרוֹיְדָעָר. דָּעַר עַנְטָפָעָר וּוְעַט שְׂוִין גַּעֲוֹסָט בָּלִיבָּן אוּיךְ אַיְבָּיקָן פָּאַרְהָוִילָן.

פָּוֹן יַעֲנָעָר צִיְּטָן זִינְגָּעָן אַיְבָּרְגָּעְבָּלִיבָן צַוְּיִי לְאַנְגָּעָ בָּרְיוּוֹ קָאוּנוּרָהָס צָוָם בָּאוּסְטָן פָּאָעָט יְהָוָה-הָלִיב גָּאָרְדָּאָן, וואס אַיז יַעֲמָלָט גַּעֲוֹעָן אַ לְעָרָעָר אַין אַ רְוִיסְיָעָר עַלְעַמְנָטָאָרִיָּ-שָׁוָּלָפָאָר יַדְיְשָׁע קִינְדָּעָר עַרְנְעָעָז אַין אַ לִיטְוִוִּישָׁ קְלִין שְׁטָעָטָלָן, דִּי בָּרְיוּוֹ זִינְגָּעָן אַפְּגָעְדוּרָקָט אַין גָּאָנְצָן אַין אַ דָּעַר הָוָסְפָה צָוָם אַצְטִיקָן בָּזָד. גָּאָרְדָּאָן אַיז גַּעֲוֹעָן מִיט דָּרִיכָן יָאָר עַלְטָעָר, אַוְן בְּשָׁעַת קָאוּנוּרָהָאָט נַאֲדָ בִּיטָּעָר גַּעַקְעָמָפָט פָּאָר אַ לִיטְעָרְאִירִישָׁן מַעְמָד הָאָט דָּעַר נַאֲמָעָן יַלְגָּג — דָּאָס אַיז גַּעֲוֹעָן גָּאָרְדָּאָנס לִיטְעָרְאִירִישָׁר פְּסֻעוּדוֹאָנִים — שְׂוִין גַּעַלְגָּגָעָן צּוּיְשָׁן רְוִיסְיָעָן יִדְן. פָּוֹן זִינְגָּעָ לִידְעָר הָאָט קָאוּנוּרָהָגָרָאָד גַּעַהְאָלָטָן אַ וּוּלָט. עַר הָאָט אַיז גָּאָרְדָּאָנָן גַּעֲזָעָן אַ פָּאָרְשְׁטִיעָרָר פָּוֹן יַעֲנָעָר פָּאָעִיזָע, וואס אַנְשָׁטָאָט צָוָּפָלְיָעָן אוּיךְ די פְּלִיגָּגָעָן פָּוֹן פָּאָנְטָאָזִיעָע נַעַמְתָּ זַי אוּיךְ זַיְדָקָעָר גַּעַזְעַלְשָׁאַפְּטָלְעָכָעָר קְרִיטִיכָע אַ

געהויבענע געועלשאפטלעכע פונציע. אין צורר פרחים האט ער געשראבן וועגן גארדננס שירם אין הכרמל:

“ווען ה’ גארדן זאל אונדו מזכה זיין מיט נאך איזינגע לידעער, וואס בליעס פאק האט ער זיי, וואלטן מיר געבענטשט זיין גאמען און מיר וואלטן געזאגט פאר אים א נײיע לוייב: אט דאס איזו דער יידיישער נוקראאסאו”. קיין גערעסערער קאמפלימענט מצד קאונגערן האט ניט געקענט זיין, מהמת בעקראייסאו האט מיט די מיטלען פון פאיזיע געטאָן, קען מען זאגן, אין דער רוסישער ליטעראטור די זעלביקע ארבעת ווי טשערנישעוסקי און פיסאָרעו אויף זיעער פעלד. אפלו שפטעטער מיט עטלעכע יאה, ווען קאונגער האט אָן רחמנות אַראָפערידיסן גארדאנס אָ דערציילונג, האט ער נאך אלץ געפונען פֿיינדליך ווערטער פאר זיינע שירם. עס איז דער “בר ניטה קיין שם גראנד צו מיינען, או קאונגער האט צוגעפארבן זיין” באגיסטערונג בשעת ער האט אַנגעההיבן די קאָרעדנספֿאנדען.

די בידע העברעישׁוּ שרייבערס האבן קאָרעדנספֿאנדיסט דוקא אוף רוסיש — אָ גאנץ אַנגענוּמענער גאנג בי די “מאָדרענע” פון יונדרת珂פה.

דער ערשותער בריוו איז מער א געשעפלעכער, צויף זיטלעך סיד’ הכל: קאונגער האט גארדאנען צוגעשיקט אָן עקוּמעפלאָר פון זיין אַקערשט אַרוֹיסגעגענעם צורר פרחים, געבעטן מבנות אויף דעם ביכל און אָגב פֿאָרגעליגט אַ חילוף; זאל גארדן אִים צוּשֵׁיק פֿופְּצִיק עקוּמעפלאָר פון זיין נײיער לידער-זאמלונג שירוי יהודה, וועט ער אִים אַנטסטט דעם שיקן פֿופְּצִיק עקוּמעפלאָר פון צורר פרחים. ער, קאונגער, בי זיין ענדר-גייע, נעמת זיך אַנטטער צו פֿאָركוּפּן די ביכער, און ער רעכנט, אָ גארד דאן וועט אויף זיין ביכל אַיך געפינען קוניים, וויל פון צורר פרחים אִיז נאך ניטה קיין אִין עקוּמעפלאָר אִין גאנץ ליטע.

אָגב-אורחה וויל אַבער קאונגער בכלל אַנקניפּן קאנטשאָפט; ער האָפט, אָן דערפּון וועט אַרוֹיסקומען אַ טובה פֿאָר בִּידּע צדדים. דערבי גיט ער צו אָן צורר פרחים אִין בי אִים “דער לעצעטער צינדו דער העבּ ריעישער שפֿראָך”, אָן ער טויטשט עס אויס: “אַיך זאג: דער לעצעטער צינדו, וויל עס לוינט בפֿירוש ניט פֿאָר אַ היינצִיטִיךְ מענטשן צו שרייבן אויף דער העברעישׁר שפֿראָך. אָן

ווער רעדט נאך מיט אונא ריכטונג וואס רופט אroiיס א סך שונאים און ניט-אנגעגעט-מקייטן. ווען עס זאל באטש זיין באלוינונג פאר אט דער ארבעען נאך איר וויסט דאך, מיין איך, וואס עס איז די באלוינונג פון העברעישער שריבערס בכל און פון די אזוי גערופגען קרייטישע שרידי בערס ספצעיעל!...”

אויף דעם קורצן בריוו האט גארדאן געגענטפערט בארכיות — צום באדויען איז צו אונדו דערגאנגען נאך א טיל פון זיין תשובה — און דאס האט געבראכט דערצו, איז קאונגער זאל אים ענטפערן מיט א גאנַ צער מגילה; זעכאנז וויטן פארגעט זיין צויטער בריוו. מער ווי א העלפט גיט קאונגער אוף אויף אפפרעגן גארדאנס טונות און בארכטיקן זיין אייד גענעם קוק אויף דער העברעישער ליטעראטור און פרעסע פון זיין ציטט. דערנאנך קומט ער צו צום ענין וואס אינטערעסיט אונדו דא ספצעיעל: וועגן זיין געמייט אין יונעם פעריאד, ווען ער האט געדארפט באשליסן אהער אדער אהין.

“וואס שייך דער עיקר-פראגע: צי איך וועל שרײַבן וויטער אדער ניט? בין איך דערוויל נטה צום לעצטן, און אט פאר וואס: איבער פאר-שיידענע אומשטיינדן און א סך איבערטראכטענישן האט זיך בי מיר אויסגעארבעט איז דער לעצטער ציטט א בזונדער קוק אויפן לעבן, אויף דער מענטשהייט, אויף וויסנשאפט, אויף אלע גרויסע צילן און שטרע-בונגען אין לעבן, אויף געניאליטעט, אויף היליקע וועלט-אידיעעס; איד פרעה דאס אלץ אפ, פאר מיר עקסיסטרט ניט קיין שום גרויסע זאן, אפלו דער אלוואטלעלעכער פראגראוס און דער גוּידן אויף דער ערדר (איין הימלשן גוּידן גלייב איך ניט). וואס צו אים שטרעבן אלע בעסטע מענטשנו פון אייראפע, איז ניט מער ווי א נישטיקער טראפן אין דער איביקיט, — און אויב איך גלייב ניט איז דער איביקיט פונעם מענטשן, בליבט שוין ניט קיין זאך וואס איז גרויס און היליק, וואראט עמאלאט איז שון ניט א קיין שום ציל אינעם לעבן פון איזן מענטשן, פון א פולן דור און פון דער גאנצער אלוואטל... טא צו וואס זיך רייסן דעם פעלז? ווידער אויף דער העברעישער ליטעראטור, מיט אירע נישטיקע אינטערעס און פראגעס. מיט איר ענגן, קלינעלען קרייז פונקצייס, מיט איר קלאגעדיין, באגרע-געטען קוק אויף אלצדינג, קוק איך ווי אויף א מושאניק, וואס איז אים

was the no expenses trip in itself expensive, for a man
travelling, who takes numerous reproductions of pictures
etc. etc. etc. always incurs expenses. And nevertheless
expenses - different. and some do it - with very
little. If you. when this comes about there, a good
habit not be paid, you know. Present's the most
beautiful project, the educational project
or cultural project: another suggestion
is another another system a general
method of operation is to help to implement certain ideas
permitted, - a movement all around able to be
expended were not necessary (e.g. & c. epl), - & of other
to need anyone this is the main purpose of our movement
Not commanding anyone & does not
to let him carry a sword. but is permitted to use
it.

Now you see "mainly money at.
least, " you have your, - & and can use
it and why

Said A. Kotler

Oscar 14 Jan
(86)

P.S. I said you have money and how to use
it and not to worry about it. It is the case to say
you do not have enough money to buy
a gun, but if you want to buy a gun it is not necessary
to buy a gun to buy a gun it is not necessary

דאס לעצטן זייט פון קאונגעיס לעצטן בריו צו גראדאנען.

וoidמען זיך טוינטער מודענעם האוען צו ליב בעפער. שלאגן זיך מיט אלע כוחות, און אט ווועט א צופעליקער שטיוול פון א מענטשן צעטרעטען זיי מיט אלע זיינער געבייען און פון זיי ווועט אפילו קיין סימן ניט בליבזן... דערציה, וואס פאר א באלוינונג האט מען פאר דער ארבעט. פאר די בעסטע איבערצייגונגען, וואס מען שריבט אויף פאפריד מיטן בלוט פון הארכן?"

דער "געין" איז דוכט זיך קלאה, וואס קלערער קען ניט זיין. איין מאל דער נוי געשאפענער וועלטבאנעם, וואס בקיזור לאט ער זיך פארז מולירן: אלץ איין גארבישט. ס'אי ניט קיין וואריאנט פון דער סאציאליסטי טישער טעアרייע. כאטש קאונגער האט יא געהאט א גרויסן אינטערעס פאר דער פראבלעם ריך און אורעם. די שטראובונגגען פון די בעסטע פראר גרעסיווע מענטשן אין מערבי איראפע זיינען אויך גארבישט. צוויתנס אין דאך די העבריעיש ליטעראטור, ווי מיר הערן פון קאונגערן, גארבישט שבגארבישט. אבער מיט א זיטל וויטער ציט ער שיין צורך. אפשר ווועט ער בקרוב פארט ווידער עפער שריבן אויף העבריעיש; ביי דער ערשותער געלענהייט ווועט ער שריבן א רעצעניז אוף גארדאנס באנד לדער, און ער ליגט איס בים סוף פון בריוו, גלייך ווי גארבנט. א פרטימדיין פלאן פון א העבריעישן זשורנאל וואס קען אפילו וווען א געשפט.

ער ווועט געוויס מיטארכען, אויב גארדאן ווועט אוזא זשורנאל שאפן. מיר לאבן פונעם זעלבסטמערדער וואס איין אווק זיך טריניקען און האט חרטה וווען ער געפינט אויס, און דאס וואסער איין צו קאלט. ס'אי ניט א וואס צו לאכון; מיר זיינען פשוט עדות, ווי איין א מענטשן קעמן צוויי סטירודיקע כוחות און ער קען זיך קיין עצה ניט געבן.

צי גארדאן האט נאך גענטפערט קאונגערן, וויסן מיר ניט, נאך מיר וויסן יא און פון די פלענער וועגן א העבריעישער ליטערארישער טרייבונע פאר די יונגע איין גארבנט געווארן. קאונגער האט טאקע בית גושריבן מער קיין העבריעיש. ער האט גאר גענומען שריבן רעצעניזיס אויף טעאי טער און קאנציגערטן איין די לאקאלע רוסישע צייטונגגען, אבער קיין תכלית איין דאס אויך ניט געווונע.

מייטאראבעט אין ארשאנסקיס וואכנבלאט

א ווילע האט זיך געקענט דוכטן, או קאונגער וועט געפינען א פלאץ אין דעם רוסיש-ײַדישן וואכנבלאט דיען (עדער טאג) — געמיינט האט מען דעם טאג וואס קומט נאך דער נאכט). דאס איז ניט געווען דעה ערשטער ארגאָן פֿאָר יִדְישָׁן אַינְטֶרְעָסָן אוֹיף רָוּשִׁין; אַבעָר עַר האט געהאט גאָר א נֵי פְּנִים. די פֿרִיעָרְדִּיקָע רָוּשִׁישְׁ-יִדְישָׁן בלעטער האָבָן אַדער גַּעֲבָרָאָכָט פֿאָרְרוּעָאָרְטִּיקְלָעָן אוֹן נָאָטִיכָן (וֹי אַשְׁטִיגְעָר די רָוּשִׁי שְׁעַ בִּילָּאָגָע צָוָם הַכְּרָמָלָא אַדער זַיִהָאָבָן גַּעֲקֻמְפָּט קָעָגָן די "אַבְּסְקוֹדָרָאנְטָן" וואס דַּעֲרָלָאָזָן נִיט צַוְּיִדְן קִיְּזִין בִּילְדוֹנָה. דער דִּיעָן אַיז אַרְוִיס אַין מי 1869 מִיט גָּאָר אַ נִיעָם טְרָאָפָּא אוֹיף בִּירְגָּעַרְלָעְבָּרְעָרְעָט פֿאָר יִדְעָן, אַיְינָעָרְפָּוּן די וַוְיכְּטִיקָעְעָאָרְטִּירָאָס אַיז גְּעוּעָן מְנַשָּׁה מְרָגְּלִיתָה, וואס מִיר האָבָן זַיִהָ שְׁוִין מִיט אַמְּבָּגְּגָנְטָה וַיְיִט קָאוּנָעָרָס אַ פֿאָרָה טִידְיִקְעָר אַין חַמְלִיאָן. אַבעָר די נְשָׁמָה פָּוּן דַּעְרָ אַיסְטָגְּבָּעָ אַיז גְּעוּעָן אַילְיאָ אַרְשָׁאָנָסָקִי, יַעֲמָלָט אַ דְּרִיְּ-אַזְּ-צְוֹוָאנְצִיךְיָאָרִיקְעָר יַוְגְּנָעָרָ-מָאָן מִיט אַוְיסְעַרְגָּעָוְוַיְינְטָלְעָכָע פֿאַקְיִיטָן, וואס האָט מַעַר וַיְיִזְהָרְנָה נִין אַיז צְוֹוָאנְצִיךְיָא נִיט דַּעֲרָצְזָוָגָן אַיז האָט באַוְיָוּן אַנְשִׁישְׁרִיבָן בְּרִילְאַנְטָעָנָעָ אַרְבָּעָטָן אַיְוֹפָּה יִדְישָׁע טָעָמָעָס אַיְוָעָגָן רָוּשִׁישְׁרָוּדָעָן.

די פֿרְעָרָס פָּוּן דִּיעָן האָבָן גַּעֲהָלָתָן, או אַלְעָ יִדְעָן דַּאֲרָפָן אַיבָּעָרָנוּיָה מען די רָוּשִׁישָׁע קְוָלְטוֹדָה. אַבעָר דָּאָס האָט נִיט גַּעַהְיִיסָן בַּיַּי וַיְיִ אַוְעָקָוְאָרָפָן יִדְישְׁקִיטָה, אַוְן עַס וּוְאלָט גְּעוּעָן אַ קִּינְדְּדָרִיָּה וואס זָאָגָט גַּאֲרָנִיטָה צַוְּשָׁטָעְמָפְּלָעָן זַיִהָ מִיטָּן שְׁפָעְטָעָר פֿאַפְּוּלָעָר גַּעַוְאָרְעָנָעָם נָאָמָעָן "אַסְמִילָאָטָרָאָן". לוֹיט זַיִהָרָ קָוק האָט גַּיְכָעָר די טְרָאָדִיצְיָאָנָגָלָעָה יִדְישְׁקִיטָה גַּעֲפִירָט צַוְּאָונְטָעָרְגָּאָנָה, וּוְיִילָה זַיִהָ אַפְּגָעָשָׁטָאָנוּנָעָן אַז קָעָן נִיט האָבָן קִיְּוָם אַין דַּעְרָ נִיְּעָר וּוּלְטָה. דַּעְרָ אַידְעָאָל אַיז גְּעוּעָן דָּאָס יַדְנָטוּמָ אַין מְעָרְבִּי אַיְרָאָפָעָ: גַּלְיִיכָּעָ רָעָכָת, אַנְטִילָּפָן פָּוּן יִדְעָן אַין קְוָלְטוֹרְ-לָעָבָן פָּוּן זַיִהָרָעָ פָּאָטָעְלָעְנְדָעָר, אַ יִדְישָׁע וּוִיסְנָשָׁאָפָט אוֹיף דַּעְרָ לְאַנְדְּשָׁפָּרָאָד. דַּעְרָבִּי אַיז די פֿאַדְעָרָוָגָן פָּוּן גַּלְיִיכָּעָ רָעָכָת גְּעוּעָן אַזָּא שְׁאָרָפָעָ, אוֹ נָאָכוֹן אַדְעָסָעָר פָּאָגָרָאָם פָּוּן 1871 האָט אַרְשָׁאָנָסָקִי גַּעַרְפָּוּן יִדְעָן, זַיִהָ זַאָלָן די שְׁוָלְדִּיקָעָ אַיז פָּאָגָרָאָם צָוִיעָן צָוָם גַּעַרְכָּתָה; אַיז אַ קָּאָנְפְּלִיקָט מִיט דַּעְרָ צָעָנוֹר האָט דָּאָס וּוּאַכְּנָבָלָאָט זַיִהָ גַּעַמּוֹת אַפְּשָׁטָעָן.

מיר וויסן ניט, פאר וואס קאונגערט אנטיל אין דיען איז ניט גע-
וווען קיין רעגולדער. אבער ער האט באויזן אפזודרוכן דארטן צוויי
ארבעטען וואס האבן א ווערדע נאך בייס היינטיקן טאג. איינע איז א סעריע
פון דרי פרטימדיקע ארטיקלען ווועגן די ישיבות פון ווילנע, ער מיר
און וואלאושין מיט א ים אינטערעסאנט פאקטן, די צוויטע איז א רעד-
צענויווע אויף ש. י. אבראמעויטשעס ראמאן האבות והבנים — ריכטיך-
קער, אויף א>Rossishur באראבעונג פון דעם דז'וקן ראמאן.

קאונגערט ארטיקלען ווועגן די ישיבות זינגען איז גאנצן פארזען גע-
ווארן. א שאד; ס'איו פאראו איז זי א סך שטייגערישער פרט-מאטעריאל
וואס קען צו נוץ קומען דעם היסטאריקער. אין ווילנע און איז דער מיר
האט ער אלין געלערטן. עדט ער אויפן סטד פון פערזענעלכער אבסער-
וואציע, און איז אויג האט ער געהאט א שארפס, צי האט ער וווען עס איז
ארינגעקופט איז וואלאושין אויך — איז ניט קלאר. ער לאכט אויס מיט
בייסקייט דעם אופן לעדנען איז די ישיבות, ער וויאויט אויף, איז איז גראונט
וואלט מען זי איז דער מאדרענער צייט מער ניט געדאפט. אבער פון
פראקטישע טעמיים ווועגן ליגט ער ניט פאר זי צו ליקוידירן. פארמאן
זאל מען בלויו די ווילנער ישיבות, וויל זי פלאדייען גאר מלדים, איז
קײַן מלדים פעלן ניט. אונטאט דעם זאל מען עפערנען האנטווערער-
שולן. די מירער ישיבה וואלט געדאפרט ווערין א מין צוגרייטשול פאָר
וואלאושין, און פון דער וואלאושינער ישיבה דארף מען מאָן «אַרבנישׁ
אַקָּאָדָּמִיעַ», ווֹ מען זאל לערנען גمرا גאר אויף א בריטן פאָרגעט,
פֿוֹסְקִים און די רבנישׁ ליטעראטור בְּכָלְלָה, אַבעָר אויך די יסודות פון
דיידוק, פון Rossishur גראמאטיך און פון אַרְיטְּמַעְטִּיק. איז דער שפֿיז
פון דער דז'וקער אַקָּאָדָּמִיעַ, דאס שטריביכט קאונגערט אונטער עטלעכע
מְאַל, דארף מען אַזּוּקְשָׁעֵלֶן גָּאָר גְּרוּסָעָרְבָּןִים, ווּלְזַן יְהִזְרָן האָבָן צוֹטוֹרְיוֹ
צַוְּדִי וְוָאָס וּלְזַן בָּאָקְוּמָעָן סְמִיכָה פָּוּן דער ישְׁבָה.

קאונגערט מענדעלעס אַ לעֲרָעִי?

נאך וויכטיקער פאָר אונדזער גיסטיקער געשיכטע אידיער די
ישיבת ארטיקלען איז קאונגערט רעצענוייע אויף מענדעלעס ראמאן; מיר
דרוקן זי דערפֿאָר אַיבָּעָר אַין אַ פּוֹלָאָר אַיבָּעָר אַזְגָּזָגָן אַין דער הוֹסְפָּה צוֹם

איצטיקו בוך. אין מאמענטס פון אט דער רעצענוייע אוין כדאי דא ארויס-
זוהיבן.

אבראמאויטש, וויסן מיר, אוין שוין געווען אט פעסט עטאלביברטער
שדייבער נאך אידייער דער דאויינער ראמאן אוין ארויס, אוין איז דער
יידישער מענדעלע האט געהאט געמאכט זיין דעביות נאך מיט עטלעלכע
יאר פריער, אבער ער האט נאך אוין גאנצן געשטעקט אוין די טראדייציאַ
געלאָ פענטעס פון די משכילים: אויף צו באפרריינן יידן פון זיירען צרות
דארכֿ מען בילדונג; מען דארכֿ בייקומען די אבסקראנטן פונעם אלטן דור
וואס ווילן ניט צולאָן די יוגנט צו בילדונג. די דאויינע אידעאַלְאָגִיעַ געַ
פינען מיר אוין די ערשתע נסחאות פון קליעוּן מענטשעלע אוון פון זוינטשֿ
פינגערגל, נאך בולטער שטארצט זי ארויס פון האבות והבניים. ער גוריַּ
סער קער אוין מענדעלעס צוגאָג צו ידיעש פראבלעמען אוין געקומען, ווי
מיר וויסן, ערשת אין דער קליאַטשען אוין 1873. דאַ האבן יידן צום ערשתן
מאל דערהערט, אzo «קיין טאנץ גיט ניט פאָן עסן», אוון געזאגט געווואָרַן
אוין דאס אָזֶן שטאָרַק, או די פֿעַטְעַרְבְּרַגְעַר צענוזּר האט פֿאָרוּוּרַט דעם
זשורנאל וואָס האט געדראָט די רוסיעש אַיבְּרוּצְזְגַּן פון דער קליאַטשען.
אבער קאָונְגַּעַר האט זיך געהאט דער אַרְבָּעַט צו דער זעלביינער איַ
דעַ פריער, אוון וווען מיר לְיעַנְעַן זיין אַפְּרוֹף אויף האבות והבניים, אוין
אוֹזֵי ווי מיר וואָלטן געזענְיכִּנְטַן די קאנטורהּן פון מענדעלעס שפֿעַ
טערדייקן גאנְג אַיִן זיינְעַר פֿרְיַעַרְדִּיקְעַר אַרְיסְטְּרַעַטְּוְגְּעַן האט קאָונְגַּעַר אוֹידַ
געמאָנט בילדונג, אַיצְטְּעַר פֿאָרְשְׁטִיטַטַּעַר, אzo כָּאַטְשׁ בילדונג אוין גוט
אוֹי אַבער ער עיקַר ברוּט אַזְרַעַט. ער אלְיִין האט אוֹידַ פרְיַעַר גַּעַ
שְׂמִידַט די צְדִיקִים, אzo «זַיִּיְּ פֿרְעַזְעַן אַזְזִיפֿן ווי די עַכְתָּעַ אַפְּיקְוּרִים; זַיִּ
טוּעַן אָפְּ נִידְעַרְטְּרַעְכְּטִיקִיִּן אַזְזִיגַּן, אzo דאס מְיִינְעַן זַיִּיְּ גַּעַטְלְעַכְקִיטַּיִּתְּ»,
אוֹן אוֹיךְ אוֹין זַיִּן גַּעַשְׁרִיפְטַּס אוֹיף צְעַדְעַרְבְּוִימְעַן האט ער באַשְׁלְדִיקְט
דָּעַם הַמְּלִיאַק, אzo ער שְׂטִיכְטַּס די צְדִיקִים. אַיצְטְּעַר, אוֹין זַיִּן רַעֲצַעְנוּיַּע אוֹיף
אַברְאָמָּאוּיטְשָׁעַס רַאְמָן, רַעְדַּט שַׁוִּין קָאָונְגַּעַר אַנדְעַרְעַ אַדְבּוֹרִים. ער אוֹן
נאָךְ אַלְזַן, אוֹן דאס אוֹין בַּי אִים קַיִן חִידּוֹשׁ נִיטַּם, קַעְגַּן די צְדִיקִים, אַבער
ער זַעַט אוֹין זַיִּן נָאָר אַסְמְפְּטָאַמְּ, נִיטַּם די קְרַעְנַק גַּופָּאַ, אוֹן ער אוֹין זַיִּבְּרַהַ
אוֹ בַּיִּ אַגְּבִּיטְעַנְגַּר פָּאַלְיִיטְשִׁיגְעַזְעַלְשָׁאַפְּטְלַעְכְּעַר סִיטְוֹאַצְיַע וּוּלְזַן זַיִּ
נִיטַּזְעַן מַעַר קַיִן סְכָנָה.

צי איז ניט בארכטיקט ארויסצוקומען מיט דער השערה או קאוץ-נערס אפרוף אויף האבות והבניים האט געהאלפן א שטופ טאן מענדעלען אויף זיין ניעם אידיעאלאגישן וועגן די באינונגונגען אין רוסלאנד זינגען געווען גענוג באשטייטמען און מענדעלעס קאָפ איז געווען גענוג קלאר, איז ער וואָלט געקענט דעריגין צו זיין אידיעאלאגישן איבערבראָך או פרעמדוֹר הילַּפ אויך. אבער עס אין דאָך אָ פאָקט, איז קאָוונער האט פארמולירט די דזוייקע אידיעאלאגיע פריער, און פארמולירט זי ניט אין קינסטלעריש-אלעגאָריש נאָר אין פובלייציטישע טערמיינען, און געטאיַן האט ער דאס פונקט אין פארבינדונג מיט מענדעלעס אָ ווערך. מענדעלע איז געויס געווען גוט צעטראָגן פון דעם קלאָפ וואָס דער לאָנגאניקער אָפָּאנענט האט אִים דאָ דערלאָנט, אבער ער איז אויך געווען גענוג קלוג צו לאָן זיך לערנען פון אִיטלעכּן לערער, ווי שטארק דאס זאל ניט וויי טאן.

אָ רוטישער זשורנאליסט אין פֿעְטֿערְבֿוּרְג

אין קאָוונערס ערשותן בריוו צו גַּאֲרְדָּאנָן אין פֿאָרְאָן נאָר אָן אַיִּז טערעסאנטער פֿרט. ווי אָ צוּרִיקָאָדרָעָס ווַיִּוְתְּ קָאָוּנָעָר אָן דַּעַם רָאָבִינָר דֶּרֶר שׂוֹאָבָאָכָּעָר. דאס אָיז גַּעַוְוָעָן אָ דִּיטְשָׁעָר יִיְּדָ, אָ שִׁינְגָּר רָעְדָּנוּר ווָאָס אָיז נאָר עַטְלָעָכָּעָ דָּבָּרִינָעָר-שְׁטָעָלָעָס אָין דָּרְוִם-דִּיטְשָׁלָאָנד, גַּעַוְאָרָן אָ פרִיְּדִיקָּעָר אִין לְעֵמֶבָּרג, אָן פָּוּן דָּאָרְטָן האָבָּן אִים דִּי אָדָעָסָר מְשִׁיכָּיָה לִים אָוִיסְקָאָנְקוּרִיטָּפָּאָר זִיְּעָר "ברָאָדָעָר שָׁוָּלָ". שׂוֹאָבָאָכָּעָר האָט גַּעַדְּלָהָלָן פָּוּן קָאָוּנָעָר אָן אִים באַשְׁעָפִיקָּט ווי אָ לְעֵרָר בִּי זיך אָיז שְׁטוּב. נאָר צְעַדְעָבוּים האָט גַּעַפְאָדָעָרָט פָּוּנוּם רָאָבִינָר, ער זָאָל דַּעַם פֿוֹרְץְגָּדָר ניט גַּעַבְּנוּ קִיְּן הַלְּפָ. שׂוֹאָבָאָכָּעָר האָט זיך אָוּנְטְּרָגְּעָבָּן.

אויף עַטְלָעָכָּעָ יָאָר אָיז שְׁטִיל גַּעַוְאָרָן מִיט קָאָוּנָעָרָן. ער האָט געטאיַן דאס וואָס ער האָט פָּאָרְוִיסְגָּעָזָגָט אָיז זִיְּן בְּרִיוו צו גַּאֲרְדָּאנָן: אוֹ ער ווּט זיך בעסער אָפְרוּעָן אָן אָ טְרָאָכָּט טָאן ווּעָגָן זיך. דָּעְרִיבָּר האָט ער פָּאָרְמָאָכָּט די טִיר פָּוּן דָּרְוִיסָּן, אָפְגָּעָלָאָן די קְלִיאָמָקָּעָ אָן אָפְיָלוּ קִיְּן זיך גַּעַזְוָנָט ניט גַּעַזְוָגָט. עַס האָט זיך אִים גַּעַמָּאָכָּט אָ שְׁטָעָלָעָ פָּוּן אָהיְזָלְעָר אָיז אָ משְׁפָּחָה ווָאָס האָט גַּעַדְאָרָפָּט אָרְבָּעָרָפָּרָן פָּוּן אָדָעָס אָיז דַּעַם שְׁטָעָלָקָּונָגָר, פָּעָרְמָעָר גַּוְבָּעָרְנָיָע, שְׁוִין הָאָרָט בַּיִּם אָוּרָאָל.

ער האט דעם פארשלאָג אַנגענוּמוּן. דאָרטן, אין דער טיף>Rossisher סביבה, האט ער זיך געוויס גוט צוֹגעלערנטן>Rosish. צוריק אַרוּיסגעשוויז מען איין ער איין 1871. וווען ער איין פון קונגוג געקומען קיין פֿעטערברוג. קאָונגער איין געקומען פון דער פֿראָוינץ איין דער קְרָוִינְשְׁטָטְסְ אַריין מיט גְּרוּיסְעָס אַמְבִּיצְיָעָס אֶבְּעָר מִיט וּוּינְצִיךְ גַּעֲלָת. ווי אַזְוֵי ער האט זיך אַיְנְגָעָרְדָּנְטָס מִיט וּוּינְרָעְכָּט וּוִיסְּסָן מִיר נִיט; אַזְוֵי ווי ער האט נִיט גַּעַד האט קיין אַנוּיוּעָרְסְטוּטְעִשְׂן דִּיפְלָאָם האט ער גַּעַמּוֹת גַּעֲפִינְגָּן עַפְעָס אַחֲמָצָה. ער האט געדונגען אַ צִימָעָר בַּי אַ יִדְישָׁעָר אַלְמָנָה מִיט פִּיר קִינְדָּעָר. זיי האָבָן גַּעַשְׁתָּאמָט פון מַאְהִילָּוֹן דער פֿאָטָעָר אַיִן מִסְתָּמָא גַּעַוּעַן אַ בּּעַלְ-מְלָאָכָה; יִזְוֵן מִיט אַ פָּאָךְ, האָבָן זיך יָאָ גַּעַמְעָגָט בָּאוֹעָצָן מְחוֹזָן דִּי גּוּבְּרָנוּיָעָס פּוֹנוּם יִדְיָיָן תְּחוּם, אַוְן הִפְשָׁיָה בּּעַלְ-מְלָאָכָות האָבָן זיך יַעֲמָלֶת בָּאוֹעָצָט אַיִן פֿעַטְעָרְבָּרוֹג אַוְן מַאְסְקָוָעָ, קָאנְגִּיסְעָר אַיִן גַּעַוּעַן זִיעָר נָאָמָעָן.

ווען קאָונגער האט זיך דערוווסטָן, אֹז זַיְיַיְנְעַן יִדְזָן, אֹז זַיְיַיְנְעַן ערְשְׁטָעָר אַיְמָפוֹלָס גַּעַוּעַן זיך אַרוּיסְצּוּקְלִיבָּן צּוּרִיק: ער האט נִיט גַּעַוּוֹאַלְט, אֹז עַפְעָס זָאָל אַיִם דָּעַרְמָאָנָעָן אַיִן זַיְיַיְנְעַן יִדְיָיָקִיט, דָּעַרְצִילָט ערְלָאַיְן. נָאָר עַס אַיִם גַּעַוּעַן אַ רְחָמָנוֹת אַוְיָהָדִי מַעֲנָשָׁן, וּוְיִיל זַיְיַיְנְעַן קוּאָרָטְרִינְגְּלָעָט אַיִן גַּעַוּעַן אַ צּוֹשְׁטִיעָר צּוֹ זִיעָר חִוָּה.

דער מַאי שָׁוִין לְאָגָג גַּעַוּעַן טּוּיִט, דִּי מַאְמָעָ האָט עַפְעָס פֿאָרְקוּיפָּט אַוְן גַּעַלְאָט דָּעַרְפָּוּן גְּרָאַשְׁנָס. אֹז עַלְטָעָרָעָ טָאָכְטָעָר אַוְן צּוּוִי יִגְגָּעָרָעָ האָבָן גָּאָרְבִּיט גַּעַטָּאָן, אַ זַּוְן האָט פֿאָרְדִּינְטָס בַּיְּהַעַנְטָשְׁקָעְמָאָכְעָרִי אַ נִשְׁטִיקָעָ סּוּמָּאָ. אַיִן קאָונגער גַּעַלְבִּיבָּן בַּיְּזַי אַוְן האָט זיך פֿאָרְהָבָרָט מִיט דָּעָרָ משְׁפָחָה.

מִיט זַיְיַיְנְעַן גָּאָנְצָעָר בְּרִיטִיכִיט אַוְן גָּדְלוֹת אַיִן ער גַּעַוּעַן אַז עַלְנָטָעָר מַעֲנָשָׁן, אַוְן דִּי וּוּאָרְעָמְקִיִּיט בַּיְּזַי דִּי קָאנְגִּיסְעָרָס אַיִן שְׁטוּב אַיִם גַּעַוּעַן צּוֹם הַאָרֶצָן. זַיְיַיְנְעַן גַּעַוּעַן גָּאָרְנִיט פּוֹן דִּי קְרִיּוֹן, צּוֹ וּוּלְבָעָ ערְהָאָט זַיְיַיְנְעַן גַּעַרְלִיסְן. סָאָפִיָּע, דִּי עַלְטָסְטָעָ טָאָכְטָעָר, האָט נִיט גַּעַקְעָנָט נִיט לִיעַנְעַן אַוְן נִיט שְׁרִיבִּיבָּן, בַּיְּזַי ערְהָאָט מִיט אִיר גַּעַנוּמוּן לְעַרְנָעָן. אֶבְּעָר זַי אַיִז גַּעַוּעַן צְנוּיֻוֹתְדִּיק אַוְן סִימְפָּאָטִישׁ, האָט ער זיך צְבוּכְוָנְדָן צּוֹ אִיר. זַי אַיִז צּוֹ אַיִם אוּיךְ צְבוּכָּאָלָן גַּעַוּזָאָרָן. ער אַיִן גַּעַוּעַן אָפְשָׁר דָּעָרָ ערְשְׁטָעָר מָאָנְצָבִיל, וּוּאָס אַיִן אַרוּף אוּפְט אִיר וּוּגָא אַזְוֵן זַי האָט האָלָט גַּעַהָאָט צּוֹ

הערן ווי ער מאלט זיינע צוקונפטעלגענער. זי זיינען געוואָרַן אִינְטִים נאָעָנֶט.

קָאוֹנוֹנֶר אֵין גָּעוּוֹן זַיְכָּר, אוֹ פָּעַטְעַרְבָּרָג אֵין דָּעַרְ רִיכְטִיקָּר אַרטְ פָּאָר אִים אֵין אוֹ אֵין גִּיכָּן וּוּעַטְ מָעַן זַעַן וּוּעַרְ אַירְ אַיגְ.

עַס הָאָט אָוִיסְגָּעוֹזִין, אוֹ ערְ הָאָט זַיךְ נִיטְ אַיבְּעַרְגָּעָשָׂצָם. צָוָם אֲנָהִיבְ הָאָט ערְ גַּעַהַאַט אֲבָיסְלָמָט עַרְנִישְׁ מִיטְ לְוִיפָּן פָּוּן אֵין רַעַדְקָאַטְ צַיְעַ אֵין דָּעַרְ אַנְדְּעַרְעַרְ אֵון מִיטְ אַנְקוֹן דִּי קָאַלְטָעְ פְּנִימָעְרָפְּן דִּי רַעַדְ דַּאְקְטָאָרָן. אַבְּעָרְ דַּעְרָנָאָךְ הָאָט אִים אַפְּגָעָגָאַלְתָּן. ערְ הָאָט אַרְיִינְגְּרוֹקָט דַּאְ אֲבָלְעַרְיסְטִישְׁ סְקִיצָעְ, דָּאָרְטָן אָן אַרְטִיקָּלָעְ, אֵין מָאַל אַפְּלִילְ אֲדָמָאָן. אֵון דָּעַרְ לִיטְעַרְאִישְׁרָעְ אַנְאָנָאָרָאָרָהָאָט גַּעַהַאַט בַּיְ אִים הַוְּנָדְרָעָט מָאַל מַעַרְ דִּי וּוּרָעְטְ וּוּפְלָלְ ערְ הָאָט בַּאֲטָרָפָן אֵין דָּעַרְ אַמְּתָן. עַס אֵין נִיטְ גַּעַוְוָעַן דִּי פְּרָאָגָעְ פָּוּן דִּי פָּאָרְ רַוְּבָּל — דָּאָס זַיְנָעַן נַאֲרָ אלְץ גַּעַוְוָעַן טַרְעַפְלָעַךְ אַוְיפָּן וּוּעַגְ צַוְּ זַיְן גְּרוֹיסְקִיְּטָ אֵין דָּעַרְ רַוְּשִׁישְׁרָעְ לִיטְעַרְאָטוֹר.

ערְ הָאָט מִיטְגָּעָאָרְבָּעָט אֵין אַזְעַלְכָּעְ וּשְׂוֹרְגָּאָלָן וּוּיְדַעְלָאָקָ אֵון וּסְעָדָה מִרְנִי טְרוֹדָ אֵון אַוְידְ אֵין דָּעַרְ טַעַלְעַכְעָרְ צִיְּתוֹנָגָהָאָסָאנְגָטְ-פְּנַעַטְעַרְבָּרָגְ-סְקִיעָמָאָסְטָיְ. עַנְדַּלְעַד הָאָט ערְ גַּעַפְנָעַן אַשְׁטַעַנְדִּיקָעְ אַרְבָּעָטָה. אֵון נִיטְ אַבְּיָ וּוּ, נַאֲרָ אֵין דָּעַרְ גַּרְעַסְטָעָרְ לִיבְעַרְאָלָעָרְ צִיְּתוֹנָגָהָמִיטָן נַגְעָמָעָן גַּאֲלָאָסָ.

אַלְעָ וּוֹאָרְ אַדְעַרְ צְוַיְיָ, פְּלַעַגְטָ קָאוֹנוֹנֶר בְּרַעְנָגָעָן אֵין רַעַדְקָאַיָּעָ גַּאֲלָאָס אֲחִיפָּשׁוֹ אֵין אַרְטִיקָּלָפָן אָן פִּירְ-פִּינְפָּ שְׁפָאַלְטָן אַוְנְטָעָרְן נַגְמָעָן «לִיְּ-טַעַרְאִישָׁעָ אֵון גַּעַוְולְשָׁאָפְלָעַכְעָ קָרוֹאָזָן». ערְ פְּלַעַגְטָ צְוּנוֹפִיקְלִיבָּן פָּוּן פָּאַרְשִׁידְעַנְגָּעָ רַוְּסִישָׁעָ צִיְּתוֹנָגָעָ אֵון וּשְׂוֹרְגָּאָלָן וּוּ אַנְאָרְשִׁקְיָיטָה. וּוּ אַ נִּיטְ-גַּעַרְאָטָעָנָעָם אַוְיסְדָּרָוקָה, וּוּ אַ רַעַאְקִצְיָאָנָעָרָהָן גַּעַדְאָנָהָה, אֵון דַעְרָפָן פְּלַעַגְטָ ערְ מָאָכוֹן אַ צִּימָעָס. בָּאַזְאָלָצָן פְּלַעַגְטָ ערְ דָאָס מִיטְ אַשְׁרָפָן אַנְ-פָּאָל, בָּאַפְעָפָעָרָן מִיטְ אַ וּוּרְטַעְרַשְׁפָּילְ, צְוּנוֹפִיקְלָעָפָן מִיטְ אַוְמְגָעָרִיכָּטָן דָרְיִ אָוִיסָ — פְּלַעַגְטָ וּוּרָעָן פָּוּן דָעַם אֵין אַרְטִיקָלָ וּוּאָס לִיְעָנָרָסָ פָן יְעָנָרָס צִיְיָ האָבָן לִיבְ גַּעַהַאַטְ.

טִילְ מָאַל פְּלַעַגְטָ קָאוֹנוֹנֶר דַעְרָמָאָנָעָן אַ טַעַטְעַרְ-פָּאָרְשַׁטְעַלְוָגָהָאָ, אַ קָרִימִינָעָלָן פְּרָאָצָעָס. אָפְטָ פְּלַעַגְטָ ערְ זַיךְ אַוְידְ אַפְרָוָפָן אַוְרָפָן גַּעַוְולְשָׁאָפְטָ-לְעַדְ-פָּאָלִיטִישָׁעָ גַּעַשְׁעַנְעָנָשָׁן. ערְ פְּלַעַגְטָ דַעְרָלָאָנָגָעָן אַ גָּאָבְ דִּי אַיְזָנָבָאָזָן פָּאָדְרִיאָדְטִישִׁקָעָס אֵון דִי סְפָעְקָוְלָאָנָגָטָן אֵין דִי בָּעָנָקָ אֵון דִי אַקְצִיעָיָה

געועלשאפטן, וואס «פֿירָן דָּוָרְךָ דַּי אַפְּעָרָצְיעַ פֿוּן אֹוִיסְלַאֲדָעָנוּן דֵּי קָעַי שְׁעָנָעָס אָווִי רִין אָוָן אַיִּידָלֶ, אָזֶ פָּאָר קִין שָׁוָם גַּעֲרִיכְתָּ קָעָן מַעַן זַיִי נִיט ברענגן».

אָזֶ לשׂוֹן האָטֶ מעַן גַּעֲהָרְטָן אַיִן דָּעָרֶ רַעֲאַצְיאַנְעָרָרֶ רַוְסִישָׁעֶ פְּרָעָסֶ פֿוּן דַּי שְׁוָגָאִים פֿוּן אַיְגָדָסְטְּרִיאַלְיוֹאַצְּיעַ, טִילְלַ מַאֲלַ צְׁוּגָעְפְּרָאַצְּוּעַטַּ מִיט אָזֶ אַנְטִיסְעָמִיטִישָׁן וּוֹנוֹנָקֶ, וּוֹילְלַ אַיִּ צְׁוִישָׁן דֵּי אַיְזָוְבָּאָן-פְּאַדְרִיאַדְשָׁיַּ קָעָס אַיִּ צְׁוִישָׁן דֵּי נִיְיַ אַוְיפְּגָעָקְמוּמָעָן בְּאַנְקְלִיטָן זַיְבָּעָן גַּעַזְעָן יַיְזָן. אַט דֵּי רַעֲפְּרוּזְעַנְטָאָנָטָן פֿוּן דָּעָרֶ נִיְיַ אַדְיִישָׁרֶ גַּרְוִיסְ-בְּרוֹזְשָׁוָאַזְיַּעַ אַכְּבָן אָיִן קָאוּנוּנָרָס פְּעַלְיָעַטָּאָנָעָן אָיִן גַּאַלְאָס אַוְיךָ גַּעַזְעָן יַדְנוּפִינְדְּלָעַכָּעַ שְׁפִיצְלָעַךָּ. אָיִן מַאֲלַ האָטֶ זַיךְ קָאוּנוּנָרֶ טַאַקָּעֶ אַרוּיסְגַּעַכְאָפָט אַוְיפָּן אַדְרָעָס פֿוּן אַ גַּעֲוִוִיסְעָרֶ צִיְּטוֹנָגֶ, אָזֶ זַיִי «שְׁנִיְידָט זַיךְ אַוְיךָ אַיִּדְישָׁן דַּרְךָ».

דָּאָס אָיִן גַּעַזְעָן אָזֶ אַוְיסְדָּרָוקֶ נִיט מַוחָלֶ צַו זַיִן (עַלְעַהֵי אָיִן יַיַּד זָאָגָט צָוְמָיִיטָן: הָעָרֶ אַוְיךָ מִיט דִּינְגָעֶ יַדְיִישָׁע שְׁטִיקָה). אַבְּעָדֶ אָיִן גַּאנְצָן אַ בְּיִלְבּוֹל זַיְבָּעָן גַּעַזְעָן דֵּי קְלָאנְגָעָן וְאָסֶ אַכְּבָן זַיךְ גַּעַטְרָאָנָן אָיִן יַעֲנָעָר צִיִּיטָן אָזֶ אַסֶּךָ שְׁפַעְטָעָרֶ צְׁוִישָׁן יַיְזָן אָזֶ קָאוּנוּנָרֶ האָטֶ גַּעַשְׁרִיבָן אָיִן גַּאַלְאָס אַנְטִיסְעָמִיטִישָׁע אַרְטִיקְלָעָן. זַיִן קוּק אַוְיךָ יַדְיִישָׁעֶ פְּרַאַבְּלָעַמְעָן אָיִן יַעֲנָעָר יַאֲרָן וּוּעָלָן מַירָּ בְּאַלְדָּ זַעַן. דֵּי אַלְגְּעָמִינְגָּעָ פְּאַלְטִישָׁע מִינְגָּנָגָעָן וְאָסֶ עָרֶ פְּלָעָגָט אַרוּיסְזָאָגָן זַיְבָּעָן גַּעַזְעָן גַּעַזְעָגָן רַאְדִּיקָּאָלָּ. עָרֶ אָיִן גַּאנְצָן שָׁאָרָף אַרוּיסְגַּעַטְרָאָטָן קָעָגָן דָּעָרֶ סְלָאָזְוִינְגָּאָפְּלִילִישָׁרֶ טְעָאָרִיעָ, אָזֶ רַוְסְלָאָנָד שְׁטִימִיט אָוּבָן אָזֶ אַעָרֶ וּוּעָלָט. רַוְסְלָאָנָד האָטֶ יַעֲמָלָט גַּעַפְּרִיטָטָלָמָה אָיִן מִיטְלָאָזְיַעַ, דֵּי רַוְסִישָׁע אַרְמִיָּה האָטֶ אַיְנְגָעָנוּמָעָן כַּיְוָעָ. דֵּי «פְּאַטְרִיאָטָן» זַיְבָּעָן גַּעַזְעָן אַוְיפָּן זַיבָּעָן הַיִּמְלָה; נַאֲרָ קָאוּנוּנָרֶ האָטֶ זַיךְ דַּעֲדִילִיבָּט אַרוּיסְ צָוָאָגָן גַּאנְצָן קְרִיטִישָׁע בְּאַמְעָרָקְוָגָעָן וּוּעָגָן דָּעָטָ דְּרָאָנָגָ פֿוּן דָּעָרָסְעָרָ דָּעַגְּרָוָגָן צַו פְּאַרְכָּאָפָּן פְּרַעְמָדָע וּוּיִיטָּעָ לְעַנְדָּעָרָ.

מַעַד וּוֹי אַלְצָן האָטֶ עָרֶ חֹזֶק גַּעַמְאָכָטֶ פֿוּן רַעֲאַצְיאַנְעָרָן וּוּאַכְּנָבָלָאָט גַּרְאָזְשָׁדָאָנָיִוָּ פֿוּן זַיִן רַעֲדָקְטָאָרֶ, פִּירָשָׁט מַעַשְׁטָשְׁרָסְקִי. מַעַשְׁטָשְׁעָרֶ סְקִי אָיִן אַרוּסֶ קָעָגָן אִם מִיט אַ בְּאַמְעָרָקְוָגָן, אָזֶ דָּעָרֶ נִיְיַעָרָ פְּעַלְיָעָטָר נִיסְטָ פֿוּן גַּאַלְאָס גִּיטָּ אַוְיךָ טְשֻׁרְנִיְּשְׁעוֹסְקִיָּ דְּרָכִים. אָזֶ מִין קָאָפְּוִילִיעָרָ אַנְצָחָהָעָרָעָנִישָׁה האָטֶ גַּעַקְעָנָט בְּרַעְנָגָעָן צַו גַּאֲרָבִיטָ קִין גַּעַשְׁמָאָקָעָ רְעֹזָוָלָטָן, וּוֹילְלַ טְשֻׁרְנִיְּשְׁעוֹסְקִי אִיזֶ שְׁוִין זַיִן יַאֲרָ גַּעַזְעָן פְּאַרְשִׁיקָטָ קִין סִיבָּרָ אָוָן האָטֶ לְוִיתָן האָרָבָן פְּטַקְ-דִּיָּן דָּאָרָט גַּעַדְאָרָפָט בְּלִיבָּן נַאֲרָ זַיבָּעָן

יאר. נאר קאونגעראט האט זיך ניט אפגעוואָרטן פון טשענישעוסקין, ער האט זיך נאר אַרוּסְגָּעָמָּכָּט פון דער באַשׂוֹלְדִּיקְוָנָּג מיט אַ גְּלִיכְוָאָרט אָונְ אַיז ניט אַפְּגָעַטְרָאָטָן פון זַיִן וּוּגֶן.

זוען מיר קוקן אַריַין הַיַּיְנָט אַיז קאונגעראט אַרטְּיקְלָעָן פון יַעֲנָע יַאֲרָה ווּטְ קִינְגָּעָר בְּשָׁוּם אַופֵּן נִיט זַגְּנוֹ, אָז אַים האט גַּעֲפָלָט מִוּט. ער האט אַטְּאָקְרָט מַעֲנְטָשָׁו אָזְ אַינְסְטִיטְוּצְיָעָס אָזְ זַיךְ נִיט אַפְּגָעַשְׁרָאָקָה, אָז דָּאָס קָעָן אַים בְּרַעְנָגָעָן אַיז גַּרְיעִיכְט אַריַין — אֹוּבְּ נִיט נַאֲךְ וּוּיְתָעָר. אָז ער אַיז נִיט קַיְיָן שְׁרַעְקָעְוָדְקָעָר, האט ער אוֹיךְ גַּעֲוִיָּן גְּלִיכְצִיָּטִיק מִיט אָז אַרטְּיקְל וּזְעָגָן דער העברעישער לִיטְעָרָאָטוֹר אַיז דָּעַם רַוְּסִישִׁיְדִּישָׁן זְשָׁוְרָנָאָל יְעוּרְיִיסְקָאָיָא בִּיבְּלָאַטְּעָקָא.

“די היינטצייטיק העברעישע בעלעטריסטייך”

מייט דעם דָּזִיּוֹן זְשָׁוְרָנָאָל אַיז קאונגעראט בְּכָל גַּעֲוָעָן פָּאָרְבּוֹנְדָּן אָזְ האט, וּוּיְזָט אָוִס פון דָּאָרָטָן גַּעֲצִיּוֹגָן אַ טִּילְ פון זַיִן חִיּוֹנָה. פון אַ צּוּפָּעָן לִקְעָר בְּאַמְּעָרְקוֹנָג אַיז סְמָאַלְעַנְסְּקִינָס הַשָּׁחָר, פָּעָרְטָעָר יַאֲרָגָאנָגָה, וּוּעָרָן מִיר לְמַשְׁלַׁגְעָוָיָר, אָז קאונגעראט האט אַיבְּעַרְגְּעַזְעָצָט פון העברעישָׁפָאָר דָּעַם דָּזִיּוֹן זְשָׁוְרָנָאָל מְ. ד. בְּרַאֲנְדְּשְׁטַעְטָעָרָס אַ דָּעָרְצִילָוָנָגָה, אַיז דָּעַר יְעוּרְיִיסְקָאָיָא בִּיבְּלָאַטְּעָקָא גַּופָּא אַיז נִיט גַּעֲוָעָן אַגְּגָעוֹיָזָן, וּוּעָר עַס האט גַּעֲמָאָכָט די אַיבְּעַרְזָעָצָמָג.

קאונגעראט אַרטְּיקְל “די היינטצייטיק העברעישע בעלעטריסטייך” אַיז וּוּרָטָה, מִיר זָאַלְן זַיךְ אַים אַפְּשָׁטָעָלָן בְּאֶרְיכָות אַיְדָעָר מִיר קְוּמָנוֹ צּוּרִיק צּוֹם גַּאֲלָאָס. מִיר מַעֲגָן דָּאָס יָאַ וּוּלְעָן אַדְעָר נִיט וּוּלְעָן, נָאָר פּוֹנְקָט זַוְּיִיךְ צּוֹם דָּעַם פָּאָל מִיטְעַמְּדָלָעָס רַאֲמָאָן מוֹזָן מִיר דָא אַוְיךְ מַודָּה זַיִן, אָזְ קאונגעראט אַיז עַס גַּעֲוָעָן דָּעָר, וּוּאָס האט פָּאַרְמָאָגָט אַי דָּעַם בְּרַיְתָעָר גַּעֲזָעַלְשָׁאַפְּטָלָעָן הַאֲרִיזָאָנָט אַי דִּי שְׁאַרְפָּעָרָעָ קִינְסְטְּלָעְרִישָׁעָ מָאָס. קָאָוָה נְעָרָס אַרטְּיקְל אַגְּלִילְיוֹרָט צַוְּיִי פְּרַאֲזְעוֹמָרָק וּוּאָס וַיְיִנְעַזְוָנָה יְעַמְּלָט אַרוֹיָס פון דָּרוֹקָה: סְמָאַלְעַנְסְּקִינָס הַתוֹּ�ה בְּדָרְכֵי הַחִדְּרָים אָזְ יָ. ל. גַּאֲרָדָאָנָס עַולְמָס כְּמוֹנָהָgo.

אַיז זַיִן רַאֲמָאָן פִּירָט סְמָאַלְעַנְסְּקִינָס אַרוֹיָס אַ רַּאֲשִׁיְּשִׁבָּה, וּוּאָס לְכָתְּחִילָה וּוְילְ ער נִיט אַרְיִינְגְּנָעָמָעָן אַ בְּחוֹר אַיז יְשִׁיבָה אַריַין, נָאָר יַעֲנָעָר

פון בידע זיינע פלייט

קופט אים אפ מיט א פאר רענעלען. פאלט קאונגער אריין אין א ביטערן
כעס.

ונאר דאס איז בפירוש ניט אמת. ווער עס איז נאר באקאנט מיטן
לענו פון די ישיבות וויסט. או די מענטשן וואס שטיען בראש פון זי
זינען טאלאע אין דער העכטער מאס אינזיטיך, פאנאטיך, אינגליבער-
ריש און אומטאלעראנט, אבער אין דער זעלבייקער צייט זיינען זי אבסא-
לוט ערלעך און זי זוכן ניט זיעדר איגענע טובה. די זאך וואס זי פאר-
טידיקן האט ניט קיין פראקטישע אנוונדונג, די אידיע וואס זי פאר-
שפְּרִיְתָּן צַיְכִּנְתָּן זֶיךְ אֹוִיס דָּרָךְ עֲקָסְטָעָר אָמְזִינְקִיטָּה. — נאר פון דעסט
זעגן פירן זי זיך אויף אוזי אינגעאנץ אויפְּרִיכְטִיק און שום צילן וואס
זאלן דינען זיעדר איגענע טובה".

קאונגער וויזט אויף לאנג — שווין א בייסל צו לאנג פאר אונדערע
היינטיך השגות — ווי אומגעולומפערט עס איז אויפְּגָעָבִיט סמְאַלְעַנְסְּקִינְס
גאנצער דאמאן, ווי עס קלעפט זיך ניט א סצענע צו א סצענע, און זי די
ווײַטְעַרְדִּיקָע מעשים פונעם העלד דריינגען ניט אַרְוִיס פון די פְּרִיעַרְדִּיקָע.
אבער נאר מעד פְּרִידְרִיךְ אַיִם, וואס דער העלד האט ניט קיין וועלט-
באנעם. דא זען מיר וויעדר קאונגערס באצינונג צו ליטעראטור און צו
די אויפְּגָאַבָּעָס פון ליטעראטור בכלל: איבער הויפט וויסן מיר ניט דעם
העלדס אַנְּיַמָּאַמִּין, מיר וויסן ניט זיינ אַיְדָעָאַל, מיר וויסן ניט, צו וואס
ער שטראובט, וואס ער איז אויסן, וואס עס זיינען זיינע פְּאַרְלָאַגְּעָן און
וואס ער האט בעצם געהאט אין זיינען דערציילנדיך זיינ לאנגע נודנע
בייגראפייע.

דער הויפט-חסרון פון דעם ראמאן איז דאס, וואס דער מחבר האט
ניט אַרְוִיס גַּעַשְׁטָעָלָט קיין זאך וואס איז טיפיש און שטיעגריש. און איז
דעם גאנצן לאנגן ראמאן האט ער ניט אַרְוִיס גַּעַזְאָגָט קיין זאך וואס זאל
זיין נוּס אַזְזֵנְס זיינ אַזְזֵנְס אוֹלְעָאַפְּרִישָׂן זיינען וואס ער האט אַרְוִיס-
געפְּרִית זיינען בידנע, קְלִינְלָעָד אַזְזֵנְס זיינען ניט איז קײַן שום פרט כאַ-
ראַקְטָעַרְיִיסְטִיךְ אַזְזֵנְס פְּאַרְזִיךְדִּיךְ. אוּבָר ווער עס איז פון זי איז אַזְזֵנְס-
וואָרָף, איז איז אַים מעד ניטא קײַן שום מענטשלעכָס. אוּבָר ווער עס
אייז אַזְזֵנְס אַזְזֵנְס, אַזְזֵנְס ער בְּכָל ניט מעד קײַן באַוְוִינְגָר פון אַונְדוּזָעָר וועלט.

נאר א זון פון די הימלען — מיט איין ווארט, דאס זיינען פערזאניפיצירטער בעייזע און גוטע מידות, ניט קיין לעבעדייקע מענטשן". צוויי גראיסע מעלות געפינט אבער קאונגער אין סמאלענסקינס דאס מאן נאך דעם ווי ער האט אויף לאנגע זייטן אויגערעכנט חסרונות פון אינהאַלט און קאנסטראָקצייע:

.... דער סטיל פונעם מחבר איין דער העכטער מסע עלעגאנט און פאר איינס זיעער גריינגן. פֿאָרְבִּינְדֶּן די דָזּוֹיקָע צוֹויִי אַיִּגְנָשָׁפְּטָן אֵין זיעער אַ שׁוּעוּרָע אַוְיפְּגָבָע וּמוֹעֵן גַּעֲמֵת אֵין אַכְּטָן די אַוְרָעְמָקִיָּת אֵין די גַּעֲפָרָעְטָקִיָּת פָּון דַּעַר הַעֲבָרְעִישָׁר שְׁפְּרָאָךְ. הַסְּמָאַלְעָנְסָקִין נִיט קִיְּין שָׁוָם בְּשִׁלְמָהָת די הַעֲבָרְעִישָׁר שְׁפְּרָאָךְ, אֵין פָּאָר אִים עַקְסִיסְטִיךְן נִיט קִיְּין שָׁוָם שׁוּעוּרְקִיְּטָן. די הַעֲבָרְעִישָׁר שְׁפְּרָאָךְ האָט זִיךְ אֵין זִיְּן דָּאמָאן אָזִי וּוְיָי פָּאָרוֹאַנְדָּלֶט אֵין אַיִּינָר פָּון די סָאָמָע קַוְלְטוּרָעָלָע אַיְּרָאַפְּעִישָׁר שְׁפְּרָאָךְ... די צוֹוִיטָעָה מַעַלְהָה פָּון הַסְּמָאַלְעָנְסָקִין וּוּוָרָק אֵין דָס, וּוָס עַר אֵין דּוּכְגַּעַדְרָנוּגָעָן מִיט טִיפְּעָר לִיבְשָׁאָפְּט צָוָם אַמְגָלְיקְלָעָכְן יִדְיָישָׁן פָּאָלָק.

... מַאְלָנְדִּיק די רָוִשִׁישָׁע יִדְן וּוּיִטָּאָגֶט דַּעַר מַחְבָּר וּוּגָן דַּעַר בָּאָר גַּרְעַנְעַצְטִיקִיָּת פָּון זַיְעָרָע רַעֲכָת, וּוָס זִי אֵין די אַיִּגְנְצִיקָע סִיבָה פָּון זַיְעָר קַלְאָגָעְדִּיקָן גִּיסְטִיקָן אֵין מַאְטָעָרְיָעָלָן מַעַמָּד, אֵין מַעַן מוֹז נִיט אַנְדָעָר ש אַיִּנְשְׁטִימָעָן מִיט הַסְּמָאַלְעָנְסָקִין, אֵין דָס אַוְסְגָּלִיכִין יִדְן בְּנָגָע אַלְעָבָרְגָּרְלָעָכָע רַעֲכָת יוּעָט זִי אַוְיָהָבִיכְן פִּוְישָׁ אֵין מַאְרָאְלִיש אֵין אָז קַעְגָּעָן גַּעַמְּאָלָט זִיְּן".

קַאְוָונָגָס אַנְעָרָקָעָנוֹג פָּאָר שִׁינְקִיָּת פָּון פָּאָרָעָם אֵין אַזָּאָך וּוָס מִיר דָאָרְפָּן דָא נָאָך אַמְּאָל אַנְטָעָרְשָׁטְרִיכְן. מִיר זַעַעַן דָא וּוִידָעָה, אָז זִיְּן לִיטְעָרָאִישָׁע טַעַגְרִיעָ אֵין אַ הִיפְּשָׁ בִּיטָל קַאָמְפְּלִיצְטָרָע אַיִּדְעָר זַיְנָע אַפְּאַנְגָּעָטָן הַאָכָן גַּעֲטָעָהָט אֵין אָז עַס וּוָאָלָט כְּדָאי גַּעַוּעַ אַוְיסְצָרָה פָּאָרְשָׁן אֵין די פְּרָטִים די לִיטְעָרָאִישָׁ-עַסְטָעְטִישָׁ בְּלִיקָן פָּון די בִּיהְיָלִיסְטָן אֵין זַיְעָרָע שְׁכָנִים.

די זַעַלְבִּיקָע לִיטְעָרָאִישָׁע מַעַלְהָת גַּעֲפִינְט קַאְוָונָגָר בִּים זַיְנָע שְׁרִיבָעָר, וּוָס זַיְנָס אַוְוָרָק אַנְגָּלוּרִיט עַר אֵין דַעַם אַרְטִיקָל. דָס אֵין יהָודָה-לִיְּבָר גַּאֲרָדָאָן, אֵין אָט וּוָס קַאְוָונָגָר האָט וּוּגָן אִים צָו זָאגָן: «וְיָ

א פاعت האט ה' גארדן ווינציך אנטקורהונטן אין דער מאדערנער העבר ריעישער ליטעראטור. לויט דער טרעדיקיט פון אויסדרוק, לויט דעם פאטען סטיל, לויט דעם בייסיקון הומאר וואס באגענטן זיך ניט זעלטן אין זיינע שיריים און לסח' לויט דער טיפקייט פונגט גודאנק און לויט דער רייכער פאטען שירײַט פאנטזיע ה' גארדן זיך פרײַ פארמעסטן מיט א סך באָרימטע אַיראָפֿישׂע פָּאָעָטָן.

מיר האָבוֹן דאָ די זעלבקע התהפלות פאר גארדןס פאטען טאָ לענט וואָס קאָונגעַר האָט אַרוּסְגָּעוּזִין מיט פֿינְקָה פֿרְיעָר אַין זֵין פֿרְיוֹזָאָטָן בְּרִיוֹן צוֹ גָּאָרְדָּאָנוֹן: עֶרֶת האָט זֵין מִינְנוֹגָן נִיט גָּעֲבִיטָן אַוְן זֵי אַרוּסְגָּעוּזִין פֿרְײַ. דָּרְבִּיבָּר אַיְדָּי נִשְׁטָאָקִין שָׁוָם גָּרוֹנְדָּן צוֹ צְוּפִּיףָ לעַן אַין דָּעֶר אַוְפְּרִיכְטִיקִיט פָּוֹן דָּעֶר נַעֲגָטְיוּעָר אַפְּשָׁאָצָּוֹגָן וְאָסָּקָּוּנְגָּר גִּיט וּוְעַגָּן גָּאָרְדָּאָנס דָּרְצִילְוָגָן וּלְסָם כְּמֻהָּגָה: "דָּעֶר טָאָלְעָנְטִירְטָעָר פָּאָעָט האָט זֵיך אַרוּסְגָּעוּזִין פָּאָר אָ שְׁלָעָכָּטָן בְּעַלְעָרִיסָּט. דָּעֶר פֿיְינְגָּר סָאָטִי" רִיקָּעָר האָט זֵיך אַרוּסְגָּעוּזִין פָּאָר אָ גָּרָבָּן קָאָטָאָוּסָּטְרִיבָּבָּעָר אַין דָּעֶר דָּעַנְקָעָר האָט אַפְּגָּעָטְרָאָטָן זֵין זֵין אַרט דָּעֶר בְּדָחָן..."

קָאָונְגָּר שְׁטָעָלְטָן אַרוּסָּקָּעָן — אַין דָּעֶר לִיְּעָנְגָּר מוֹזָמְבִּים זֵין מִיטָן קְרִיטִיקָר — אָוֹ סְתָמָם אַפְּלָאָכָּן פָּוֹן דִּי "צְדִיקִים" אַין חַסִּידִים אַיְזָן אַפְּגָּעָדְרָאָשָׁעָנָעָ טָעָמָע אַוְן אָז אָשְׁרִיבָּר וְוי גָּאָרְדָּאָן האָט גַּעֲמָעָט אַרְיִינְבָּרְעָנָעָן עַפְּסָע אָ נִיעָזְעָדָע. אָבָּרָר סְפָּעָצִיאָל אַיְבָּרָר צִיְּגָנְדִּיקָּ קָוּמָעָן אַרוּסָּקָּאָוּנְגָּרָס בְּאַשּׁוֹלְדִּיקָּוּנְגָּעָן קָעָגָן דָּעֶר הַשְּׁכָלָהָ שָׁאָבָּלָאָן, וּוּעָן עָרָ וּוּיְוָתָ צְוּוִיָּ שְׁטָרְמָן אַיְזָן גָּאָרְדָּאָנס שְׁרִיבָּה: אַלְעָ יְוָנְגָּעָ זֵינְגָּן פִּינְעָ מְעַנְשָׁו אַין אָלָע נִיטְיִידָן זֵינְגָּן פִּינְעָ מְעַנְשָׁו. קָאָוּנְגָּרָס אַרוּסְזָאָגְּנוּנְגָּעָן וּוּעָגָן זֵין אַיְגָעָנָעָם דָּוָר זֵינְגָּן אָזָי וּוּיכְטִיקָּ, אָז עָס וּוּאָלָט גַּוּוּעָן אָ שְׁאָד אִים נִיט אַוְטְצָהָעָרָן:

"ה' גָּאָרְדָּאָן... אָזָי וְוי דִּי מְעַרְהִית הַעֲבָרְעִישׂ אָזָי גַּעֲרָופָעָנָעָ פרָאָגְרָעָסְיוּעָ שְׁרִיבָּרָס, פָּאָלָט אָרְיִין אַיְזָן זְיִיעָר אַלְעָמָעָן טָעוֹת: זֵי שְׁטָעָלָן אַרוּסָן דָּעֶר נָגָאנָן אַלְטָן דָּוָר יִידָן וְוי עַפְּסָע אַוְיסְוּאָרָפָן, אִידִיאָטָן, שְׁרִיקְלָעָכָע פְּאָנָטִיקָרָס וְאָסָהָבָן נִיט קִין שָׁוָם גּוֹטָע זֵינְגָן — אַוְן דָּעֶר יְוָגָעָר דָּוָר קָוָמָט אַרוּסָן שִׁין, אִידָעָל, פְּלִיסִיק, פִּין, אָז שָׁוָם פְּלָעָקָן אַוְן חַסְרָנוֹת. אַלְעָ וְאָסָּקָעָר זֵיך אָז מִיטָן אַלְטָן דָּוָר יִידָן אִיז נָאָרִישָׁ, לְעַכְרָלְעָד, גַּעֲמִין אַין מִיאָס — אַין אַלְעָ וְאָס אִיז נִי — אִיז לִיבָן,

טיעער און שכדייך. אבער אין לעבן זעון מיר וווײיט ניט דאס וווײם עס
מאלאן פאָר אונדו אויס די כמו-לייבעראַלע העברעישע שרייבערס. וווײיט
ניט דער גאנצער אלטער דור ייִן איזו פאֶראָדובן ביזן מאָרכּ פון די
בײַנער, און וווײיט ניט דער גאנצער יונגער פראגערעסיווער דור איז אוי
שלומודיק און רײַן פון זינד ווי מען שטעלט זיי אַרוּיס.

“איָן דעם אלטן דור ייִדּן טרעָפּן מיר ניט זעלטן ליכטיקע פער-
זענעלעכּיַּטְן, וואָס זיי האָבָּן אַמְּתָּה נִיט באָקוּמוּן קִיְּזָן שָׁוֹם אִירָאָפַּעַיְשָׁע
בִּילְדָּנוּגָּה, נָאָר, אִיְּפָגְּעַצְּגָּעָנָּעָ אַוִּיףּ דָּעָר רִיכְּעָרָה העברעישער לִיטְעָרָאָטוּר,
פֻּרְזָאָנִיפְּיצְּרָן זַּיִּ מִיטּ זַּיךְּ דָּעָם אִידְעָאָל פָּוּן מַעֲנַטְשָׂזְלִיבָּעָ, אַרְגְּנָטְלָעָכּ
קִיְּטָן, מַסְּרָהָתְנִפְשָׁעָ, אָוּן קָוּמָןָן צַוְּאָ סְדָךְ נַעֲנַטְעָרָ צָוָם טִיפּ בעסְטָעָ מַעֲנַטְשָׁוּ
אִידְעָר אָסְדָּ פָּוּן אָוְנְדְּזָעָרָ יְוָנָגָעָ פרָאָגְרָעָסִיסְטָן. אָיָן אָסְדָּ אַלְטָעָ יִדְיָישָׁע
טוּרָסָט אָיָן די אִידְעָעָ פָּוּן טָבוֹתְהַכְּלָל אַנְטּוּוּקָלָט אָיָן אָזָא שְׁטָאָרָקָעָר
מַאְסָּה, אָזָא דָאָרטָן וּוּסָּ גִּיטָּה אַמְּתָּה וּוּעָגָן אָגְרָוִסָּן גַּעֲזָעָלָשָׁפְטָלָעָכּן עַנִּין
זַיְנָעָן זַיִּ גְּרִיאָתָן צַוְּאָ בְּרָעָגָעָן אָקְרָבָן זַיִּעָרָגָעָן אָזָעָ זַיִּעָרָעָ
כוֹחוֹת. זַיִּי האָבָּן טָאָקָעָ זַיִּעָרָ אָפְטָ אַטְעָותָ וּוּעָגָן דָּעָם. צַיִּי אִדְעָרָ יְעָנָעָ
גַּעֲזָעָלָשָׁפְטָלָעָכּ אַנְיִצְּאָטָיָתוֹ אָיָן פְּרוֹכְפָּעָרָדִיק אָוּן אַמְּתָּה נַזְּחִיקָּ, אַבָּעָר
אָיָן זַיִּי זַיְנָעָן פָּאָרָאָן גַּעֲזָעָלָשָׁפְטָלָעָכּ עַלְעַמְעַנְטָן וּוּסָּ. וּוּסָּ מַעְןָ
זָאָל זַיִּי נָאָרָ שְׁכָלָדִיקָּ קָרְעָרוּעוֹן, קָעָנוּן זַיִּי בְּרָעָגָעָן אָגְוָאָלְדִּיקָּן נַזְּצָן”. אָוּן
וּוּיְטָעָרָ שְׁרִיבָּתָ קָאוּנוּרָ:

“פְּאָרָקָעָרָט, דָּעָר יְוָנָגָעָר אָוּן פְּרָאָגְרָעָסִיּוּרָ נִיְּיעָרָ יִדְיָישָׁרָ דור
הָאָטָּ אלָעָ חָסְרוֹנָהָ פָּוּן אָוְנְדְּזָעָרָ פְּרָאָקְטִישָׁן יָאָרְהָוָנְדָעָרָטָ: עַקְסְטָעָר
עַגְּזִיםָּ, [שְׁטָרָעָבָּוָגָּן צַוְּ] מַאְטָרְעַיְלָעָרָ פְּאָרְזִיכְעַרְטִיקִיטָ, הָנָהָ פָּוּן הַיְּינָטָ
גְּלִיכְגִּילִיטִיקָּ צָוָם מַאְרָגָןָ, אָוִיסְפָּעָלָ פָּוּן גַּעֲזָעָלָשָׁפְטָלָעָכּן אַינְסְטִינְקָטָ, בָּאָ
רִימְעָכָץ אָוּן גְּרוֹיסְהַאֲלָטְעָרִיָּ — אָטָּ וּיְנָעָן דִּי עִקְּרָדִיקָעָ טְרִיבְקְרָעָפָטָן
אָיָן דָעָם לְעֵבָןָ פָּוּן דָעָם יְוָנָגָן יִדְיָישָׁן דָוָרָ, וּוּסָּ הָאָטָּ שְׁוִיןָ בָּאוּוֹיןָ עַפְעָסָ
אַרְיִינְצְּוָכָאָפָןָ פָּוּן אִירָאָפַּעַיְשָׁרָ בִּילְדָּנוּגָּהָ. מִירָ וִיְיָזָן שְׁוִיןָ נִיטָּ וּוּעָגָן דָעָםָ
אָזָעָ עַדְּ הָאָלָטָּ זַיךְּ פְּרָעָמָדָ פָּוּן דָעָרָ יִדְיָישָׁרָ נַאֲצִיאָנָאָלִיטָעָטָ אָוּן וּוּילָ נִיטָּ
הָאָבָּןָ קִיְּזָן זַאָדָ בְּשִׁותְפָּהָ מִיטָּ זַיִּןָ פָּאָלָקָ וּוּסָּ לִיְיָדָטָ אַזְּוִיָּ פִּילָּ הַנְּדָעָרָטָרָ
יִאָרָןָ צּוֹלִיבָּ זַיִּןָ נַאֲצִיאָנָאָלָעָ אִידְעָעָ. — אַבָּעָרָ, אַפְּגָעָרִיסָןָ פָּוּן יִדְיָישָׁן
בָּאָדָןָ, הָאָטָּ עַרְּ [דָעָרָ נִיְּיעָרָ דָוָרָ] נָאָרָ נִיטָּ בָּאוּוֹיןָ צּוֹצְשָׁטִיןָ צַוְּ דִּיְ אַלְגָּעָ-

פון ביידע זיינטן פלויט

מיין מענטשלעבע אידיעאלן אויך. לעבט ער דעריבער נאר מיט זיין אינַ
דיוינדעלן לעבן.

מיר רידין ניט, פאראשטייט זיך, וועגן גליקלעכע אויסנאמען, וואס
זוי פעלן ניט צוישן דער יידישער יוגוט — נאר דער אלגעמעיגער טיפֿ
אזוּ גערופגען יידישע פראגראטיסטן צ'יכנט זיך אויס גראד מיט יענע
שטריכן וואס זיינען וויט ניט איזוּ צוציענדיק. אבער די העברעה בע-
לעטריסטן, ווען זיי צייכעגען ציערע העלדן פונעם יונגען דור גיבן זיי
אידיעאלע איינטשאפטן, שפיגלען זיך אין זיון ווילן אונדוֹ אינירידן,
או זיי זיינען מושלמיים. און אויף אוץ אופן שטעלן זיי אונדוֹ פאָר, אַנְ-
שṭatt ליעבעדייקע מענטשן, זיינַר אַיגעגען פאנטזיווע.

חוּץ דעם וויסן ניט אונדוֹערע בעלעטריסטן, וואס עס זיינען די
אידיעעס און שטרעבונגען פון דעם בעסטן טיל פון יונגען יידישן דור.
אונדוֹערע בעלעטריסטן געהערן צום גראסטן טיל צו די מענטשן פון
אלטן דור וואס האבן זיך צוליב עפֿס אַ גליקלעכּן טראָפּ באָפרִיט פונעם
יאָך פון תلمוד און די פֿירֶושִׁים אויף אַים; מײַינַען זיי אַן דאס אַרְוִיפֿעַ
קלעפעטּ קוויטּל רעקָםענדּירט אַ מענטשן. אויבּ אַ יונגעָרְמָאן האָט עפֿס
אַ קוּוַיטּל אַין דער פֿאָרָם פון אַ דִּיפֿלָּם. מזוע ער שׂוֹין ניט אַנדּרֶשּׁ זיין אַ
פראגראטיסיווער. ווי באָלֵדּ נאַטְשָׁאַלְסְטוּעַ האָט אַים אַטְעַסְטִירַט אַון אַרְוִיפֿ
געליגט אויפּן דִּיפֿלָּם דעם אַפְּיצְיָעַן שְׁטָמֵפּ, מזוע שׂוֹין דער בעל-
אטַעַסְטָאָט זיין אַן אַוְיַס גַּעֲצַיְתִּי סְבָּעַן דְּבָרִים. — אויבּ ניט,
טראָכְטַן זיי נאַיוּערהִיטּ. וואָלַט נאַטְשָׁאַלְסְטוּעַ אַים ניט געגעַן דאס
קוּוִיטּל. דעריבער אוּזְעַר רָובּ "ליַכְטִיקָעַ" העלדּן פון אַונדוֹערע בעלעטּ
רישּטן ניט אַנדּרֶשּׁ דְּאַקְטּוּירִים. אַונדוֹערע שְׁרִיְבְּרַעַט אַרטּ ניט אויף
וואָסְעַר אוּפּוּן ווּער סְהָטּ באָקּוּמָן דאס קוּוִיטּל אַן ווי אַזְוִי ער באָנוֹצְטּ
זיך מיטּן דִּיפֿלָּם. — אַבעַר דאס קוּוִיטּל אוּזְעַר דָּא, אוּזְעַר מַעַן זיך
ניט אַרְיִינְטִיפּן אַין דער אַינְעוּווַיְנִיקְסְטָעַר ווּעלְטַ פָּן דעם הַעַלְדּ, סְיַיְזּ
ניטּאָ קִיְּן נוֹיט צוּ אַנְאַלְיִירָן זיינַע מַעַשִּׁים, אַן אַין דעם דְּאַיקְוָן קוּוִיטּל
הָאָטּ דער מַחְבָּר די בעסטע גַּאֲרָאנְטִיעַ פָּאָר דער עַרְלַעְכְּקִיְּטַ פָּן זיין
הַעַלְדּ".

וואס מעַר מיר לַיְיַעַנְעַן דעם דְּאַזְוָן אוֹיסְצָוָג, אַלְזַ מַעַר מַוּן מִיר
וְתַפְּעַל וְוּרַעַן. עס קליננט דאַ אַילְיָא אַרְשָׁאַנְסְקִיסּ טָאָן, באָמָת אַין דער

גאנצעער ליטעראטור-קריטיך בייז די אכזיקער יארן ווועט זיין שועער צו געפינען עפערס וואס זאל זיין געליגין צו דעם.

אין זיין אומצופרידנקייט מיט מאכון אלע ניט-היידן פאר מלאכימ אין קאונגער ניט ווינציגער באשטייט. אין גארדאנס דערציילונג גיט דער הויפט פון דער לאקאלער מאכט — דער גאראדניטשי — אַ באפעל אַפְּצָוֹ שמייסון עפנטלער אַ גִּרוּפַע חֲסִידִים ווֹאָס הַאֲבָן וַיֵּד צַעַלְאָגָן. אָוָן אַפְּיָלוֹ אַט דער רְשֻׁעָה קְוִמֶּת אַרְוִוִּס בַּיִּגְּאָרְדָּאָגָן וַיֵּ אַסְּמַפְּאָטִישָׁע פִּיגָּוֹרְ! קָאוֹוָרְ נָעַר קָעָן דָּאָס אִים נִיט מְוחָל זַיִן. «אָזָא הַסְּכָמָה אַוְיפָּן וּוְילְדוֹוִילְן פָּונְן עַפְּעַס אַ גָּאָרְדָּנִיטְשִׁי... אָוָן אָזָא חֹזֶק מַאֲכָן פָּונְן דִּי אַמְּגָלְקְלָעְכָּעָ קְרָבָנוֹת פָּונְן דער פַּרְּיַעַרְדִּיקָּעָר טְרוּעָרִיקָּעָר אַרְדָּעָנוֹג אָוָן אַונְטָעָרָן כְּבוֹד פָּונְן אַ שְׁרִיבָּעָר ווֹאָס פְּרָעָטָעָנְדָּרָט אַוְיפָּן אוּפְּקָלְעָרְעִירִישָׁעָר פְּרָאָפְּאָגָנְדָּעָ.»

אין דעם עניין פָּאַלִּיטִישָׁע רְעַכְתָּה אַט סְמָאַלְעָנָסְקִין מִיט זַיִן «רָאָמָאָן אַדְעָר בְּעַסְעָר גַּעֲזָגָט מַאֲסָע פָּאָפִיר» גַּעֲפָנוּג אַסְּד מַעַר חַן בַּיִּי קָאוֹונָעָרָן אַיִּינְג. אָוָן דעם פְּנוֹנְקָט אָיוֹסְמָאַלְעָנָסְקִין גַּעֲוָעָן פְּעַסְט אָוָן קְלָאָר, אָוָן קָאוֹונָרָה אַט דָּאָס אַרְוִיסְגָּהָהָיָבָן מִיט צּוּפְרִידְנִיקִיט. פָּאָר אִים אַלְיָין אַיִּז דער דָּאָזִיקָּעָר גַּעֲדָאָנָק. אָזָא גְּלִיכְיָעָר רְעַכְתָּה זַיִינְיָעָן דִּי גְּרוֹנוֹטְפְּרָאָבָלָעָם פָּונְן יִדְיָישָׁן לְעַבָּן, גַּעֲוָאָרָן אַלְעָז מַעַר כָּאָרָקְעָטְרִיסְטִישָׁ. דִּי גָּאנְצָע צְוּוִיתָעָה הַעֲלָפָט פָּונְן זַיִן שְׁרִיבָּעָרִישָׁ-גַּעֲזָעָלְשָׁאָפְּטָלְעָכָּעָר אַקְטִיוֹוּקִיט, וַיִּמְרֵר וּוּלְעָן, אַיִּז גַּעֲוָעָן אַפְּגָגָעָן צוֹ דַעַם גַּעֲדָאָנָק.

רוזישקייט פָּונְן דְּרוֹיסְן

נָאָר דַעַם וַיִּמְרֵר הַאֲבָן גַּעֲזָעָן דִּי מַדְרָגָה ווֹאָס קָאוֹונָרָה אַט יַעֲמָלָט גַּעֲהָאָט דְּעַרְגְּרִיכִיט אַיִּינְג פָּאָרְשְׁטִינְן דָּאָס יִדְיָישָׁע לְעַבָּן קַעְנָעָן מִיר זַיִךְ אַמְּמָקָרָן צוֹ זַיִן «אַלְגָּעָמִינִיְּן רַוִּישְׁשָׁעָר» לִיטְעָרָטוּרִישָׁעָר טַעַמְקִיטִישָׁ. דָא קְוִמֶּת דַעַר סְרִ-חַכְּלָאָרְוִיס וַיִּתְּנִיט אָזָוִי גַּעֲהָוִיבָן. גַּעֲוִיסָה הַאֲבָן אִים דָא אַוִּיד נִיט גַּעֲפָעָלָט מוֹט אָזָן פְּעַיְקִיטִישָׁ. מִיר הַאֲבָן דָאָס גַּעֲזָעָן אַבָּעָר זַיִינְעָ אַרְטִיקִיט לְעַז אַיִּז גַּאֲלָאָס הַאֲבָן בְּפִירּוּשָׁ גַּעֲוָיְזָן אַוְעַס פְּעָלָט אִים מָאָס אָזָן פְּעַרְטִיוֹו.

עַרְשְׁטָנָס, הַאַט עַר נִיט פָּאָרְשְׁטָאָגָעָן, אָזָא דָאָס ווֹאָס עַר שְׁרִיבִּיט אַיִּז סּוֹף-כָּלְ-סּוֹף נָאָר שְׁטִיקָלָעָד אָוָן בְּרַעַלְעָד אָוָן אוֹ מַעַן מַאְרָ דַעַם דָאָזִיקִיט טִיפְּ פְּעַלְיָעָטָאָן נִיט גַּעֲמָעָן צוֹ עַרְנָסְט: נִיט מִיט דַעַם מִין שְׁטַעַכוּוּרְטָלָעָד

און אַרְדִּינָזָגָעָנִישָׁן בֵּית מַעַן עֲפָעַס אֶבְעָר אֵין דָּעַר וּוּלְט. גַּעֲוֹעַן אֶבְעָר נָאֵך עֲפָעַס עַרְגָּעָרָס. עַר הָאָט נִיט פָּאַרְשָׁטָאָנוּן, וּוּ וּוּיט עַס גִּיעָן זִיְּנָעַן מַעְגָּלְכָּקִיָּתָן. עַר הָאָט נִיט גַּעַשְׁפִּירָט, אָז אֵין גַּרְוָנָט אֵי, עַר נָאֵך אַלְצָ דָּעַר זַעֲלְבִּיקָּעָר יִדְיִשְׁעָר יוֹגָעָרְמָאָן אָז סָאַזְמָעָרְנִיט אַגְּגָעוֹוָאָקָסָן אוּפָּה אִים אַדְיָנָעָר רַוְּסִישָׁר לְאָקִיר. זִיְּנָעַן אַרְטִיקְלָעָן אֵין דִּיעָן זִיְּנָעַן גַּעַשְׁרִיבָּן אֵין אַז אַוְמִיכָּרְדָּן רַוְּסִישָׁ וּוּאַס עַרְטָעְרוֹוִיָּוִי וּוּרְקָט עַס אַבְּיסָל קָאָמִישָׁ, וּוּילָר כָּאָפָט נִיט דִּי נִיאָנָסָן אֵין דָעַם בָּאָטִיטִים פָּוּן וּוּרְטָעָר, בָּאָטָש דָעַם פָּשָׁט וּוּיִיסְטָט עַר. פָּוּן דִּי צְוַיָּה בְּרִיוּן צָו יְהֻדָּה-לְיִלְבָּב גַּאֲרָדָאָנָעָן שְׁטָאָכָט אָרוֹרִיס נָאֵך אַמְּעָר פָּלְעַפְנְדִּיקָּעָר פָּאָקָט: קָאָוָנָעָר הָאָט גָּאנְץ פְּלִיסִיק גַּעַד שְׁרִיבָּן רַוְּסִישָׁ, אֶבְעָר עַר הָאָט נָאֵך גַּעַמָּאָכָט גַּוְרָאָמָטִישָׁ גַּרְיָיָן. (דָּאָס אַיְּגָעָנָעָשׂ קָעָן מַעַן זָאָגָן וּוּעָגָן דָעַם רַוְּסִישָׁ פָּוּן גַּאֲרָדָאָנָס תְּשֻׁבָּה. אֶבְעָר פָּוּן גַּאֲרָדָאָנָעָן הָאָבָּן מִיר מַעַר נִיט אַשְׁוֹאָרְצְשִׁיפְט, בִּים אַיְּבָעָרְשְׁרִיבָּן, קַעַד גַּאֲרָדָאָנָעָן זִיְּנָעַן אַזְמָדְזָכָות זִיְּנָעַן, הָאָט עַר זִיךְרָן נָאֵך גַּעַקְעָנָט כָּאָפָן; קָאָוָנָעָרָס בְּרִיוּן זִיְּנָעַן אוּפָּה דִּיְיָן, עַר הָאָט מַדְקָךְ גַּעַוְוָן אוּפָּה זִיְּנָעַן לְשָׁוֹן). פָּוּן יָעָן בְּרִיוּן זִיְּנָעַן אַוְעָק פִּינְקָה יָאָה, אָזְנָעָר הָאָט דִּי צִיְּטָ פָּאָרְבָּרָאָכָט אֵין אַרְטִישָׁר סְבִּיבָּה, הָאָט עַר גַּעַוְוָן אַוְסְגָּעָלָעָט דִּי שְׁפָרָאָכִיקָּעָ שְׁאָרְסִטִּיָּר רַוְּסִישָׁר שְׁבִּיבָּה, הָאָט עַר גַּעַוְוָן מִיטָּן טָאָגְטָעְגָּלָעָבָן רַוְּסִישָׁן קִיְּטָן, אָזְנָעָר זִיךְרָן אַסְטָעָר בְּעַסְעָר בְּאַקְעָנָט מִיטָּן שְׁפָרָאָכִיקָּעָ שְׁאָרְסִטִּיָּר לְעָבָן. נָאֵך אַזְמָדְזָכָות זִיְּנָעַן אַזְמָדְזָכָות אָזְנָעָר שְׁפָרָאָכָט אָזְנָעָר זִיךְרָן אַזְמָדְזָכָות שְׁיָעָר נִיטָּא, אָזְנָעָר נָאֵך מִיט אַפְּעָרְטָל יָאָרְהָנוֹגְדָּרָט שְׁפָעָטָר, זִיְּנָעָר שְׁוֹן אַזְמָדְזָכָות פָּאָרְדוֹסְטָן", הָאָט עַר זִיךְרָן אַזְמָדְזָכָות פָּוּן אַפְּנָהָאָרְצִיקִיטָן מְוֹדָה גַּעֲוֹעָן, אָז עַר דָּאָרָף נָאֵך אַלְצָ אַבְּעָרְקָלָעָרָוּן וּוּעָגָן זִיְּנָעַן רַוְּסִישָׁ. אֶבְעָר אַיְּצָט, אֵין דָעַר הַתְּפָעָלוֹת פָּוּן יְוָנְגָשָׁאָפָט. הָאָט זִיךְרָן אַיְּמָעָדָכָט — בַּיִּי דָּאָצִיאָנָאָלִיסָטָן פָּעָלָט אַפְּטָ פְּסִיכָּלָאָגִישָׁ סְוּבְּטִילִיקִיט — אָז עַר אַיְּנָיָן דָעַר "פָּאָלְגָּנָעָר דָּוָס", אָזְנָעָר עַר הָאָט גַּעַזְוָגָט מְבִנְוֹת אוּפָּה רַוְּסִישָׁ עַנְיָנִים מִיטָּן דָעַר זַעֲלְבִּיקָּעָר שָׁאָרְפִּיקִיט אָזְנָעָר מִיטָּן דָעַר זַעֲלְבִּיקָּעָר זִיכְרִיקִיט אֵין זִיךְרָן, וּוּי עַר פָּלָעָט אַרְאָפְּרִיסָּט דִּי הַעֲרָעִישָׁ מְלִיחָה-צִיקְלָעָרָס אָז דָעַר דָקְטָאָרָן.

עַס אֵין אִים נִיט גַּעֲנָגָ גַּעֲוֹעָן צָו פָּאַלְעָמִיוֹרָן מִיט דָעַם גַּרְאָזְשָׁדָאָר נִינָס פָּאַלְיטִישָׁ אַרְטִיקְלָעָן. עַר הָאָט נָאֵך גַּעַכְאָפָט דָעַם פִּירָשָׁט מַעְשְׁטָשָׁעָרָס סְקִי בַּיִּגְרָיָן אֵין רַוְּסִישָׁ, בָּאַשְׁוּלְדִּיקָט אִים אָז "גַּרְאָבָעָר עַמְּדָהָאָרְצִיתָה". אָז אַגְּדָעָרָשׂ מָאֵל הָאָט עַר אַטְאָקִירָט אַיְּגָעָם עַדְאָרָד הַאָפָעָ, וּוּאַס הָאָט

געשריבן וועגן דער>Rossishur פרעסע: «אונדזער פרעסע». עס האט א בייטעם. האט קאונגער געגבען צו פארשטיין, ווען א דיטש צעליגט זיך איזו בריט מעשה בעל-הבית. דאס האט אים ניט געתטערט אליאן צו ריידן וועגן דער Rossishur געשיכט ווי וועגן «אונדזער טויזנטיאריךער געשיכט», און דא האט ער ניט געשפירט דעם בייטעם.

בכדי צו מאכן זיין ארטיקלען נאך Rossishur, פלאגט זיך קאונגער קליגו אריינצופאקו אהין וואס מער עצט-Rossishur פאלקסווערטלאיך. גע- זוינטלאיך א מענטש מיט איגונ האט אלץ געזען, און דאס שביבט א דרייד- סנדיקער, און מען האט אים טאקע אויפגעוואָרפן אין א קעגנערישער ציטונג זיין «באַרדיטשעווער» אַפְּשָׁטָטָם; אין צארישן רוסלאנד אין באָר- דיטשעוו געווין דער סימבאָל פון א יידישער שטאָט, און קיין פירוש אויף דער אַנְצָהָרָעָנִיש האט זיך ניט געפֿאָדרט. פֿאָר אָן ענטפֿאָרָה האט קאונגער אַרְיָנְגָּזָּאָגָּט יונעט שביבער, אָן ער אליאן אין פון באָר- דיטשעוו.

קאונגער קעגן דאסטאייעווסקיין

באלד נאך דעם ווי קאונגער האט אַנְגָּהָוִין צו ארבעטן אין גאלאָס האט פירשט מעשטערסקי אַרְיָנְגָּזָּאָגָּט זיין וואָכְבָּלָאָט גַּראָזְשָׂדָאָנוֹן דעם אַיסְגָּעָלְנוֹגָעָנָם פֿיאָדָאָר דאסטאייעו- סקי. דאסטאייעווסקי האט דאָרטָן אַנְגָּהָוִין דְּרוֹקָן אלע וואָך זיין «טאָגָ- בּוֹד פּוֹן אָשְׁרֵיְבָּעָר».

דאָסטאייעווסקי, דער אַמְּאָלִיקָר רֻעוֹאַלְיִצְּאָנָּעָר אָן קָאָטָאָרָוִישָׁאָן, אָיז יַעֲמָלֶת שוֹין גַּעֲוֹעַן אִין גַּאנְצָן אִין רַעֲאַקְיִצְּאָנָּעָר לְאָגָעָר. ער האט געשריבן וועגן דעם. אָן קָאָטָאָרָגָע לִיְתָעָרָט אִוְסָט דעם מענטשָׁסָן כָּאָרָאָקָט טָעָר; אָן דעם Rossishur פְּאָלָק אִין באָשָׁעָרָט צו לַיְדָן; אָן דִּי גַּעֲרִיכָּטָן פּוֹן גַּעַשְׂוֹוִירָעָנָע, וּוּלְכָעָמָעָן אַנְגָּהָוִין נִיט לְאָנָג גַּעַהָאָט אַיְנְגָּעָפְּרִיטָט, זִיְנָעָן צו לַיבָּעָרָאָל, אָן אָזְיָי וּוּיְתָעָר.

פארשטייט זיך, אָן אִין לְאָגָעָר פּוֹן דִּי לִינְקָע זִיְנָעָן דאסטאייעווסקייס אַרְוִיסְטָרִיטָן נִיט גַּעֲוֹעַן אַנְגָּעָלִיגָּט. ער אָיז גַּעֲוֹעַן אָגָעָרָעָכָר קָעָגָ- גָּעָר. פָּאָלָעָמִיזְוָרָן מִיט אִים אָיז גַּעֲוֹעַן נִיטִיך אָן באָרָעָכְתִּיקְט. אַבָּעָר דאסטאייעווסקי אִין גַּעַשְׂטָאָנָעָן צו הַוִּיך, אָן מעָן זָאָל אִים קָעָנָעָן מַאֲכָן צו

קליניגעלט. די ווערדע זיינע איז געוועץ צו גרייס, זאל זיין אין בעגאטיווין זיינע, או מען זאל זיין שריבין אריינרגעבעגען צווישן די, ליטערארישע אונ געועלשאפטלעכע קוריאזן.

קאוונער האט ניט פארשטיינען, או מען קען זיך ניט מיט א שטיינDEL פארמעסטען אויף דער לבנה. ער האט ניט געפילט, או דאס וואס ער האט זיך געקענט דערלויבן קעגן די יידייש מחרבים — אי וויל ער איז געווען איז איגענען אי וויל ער איז געווען פיעיקער פון זיך — דאס קען ניט אנגאיין קעגן איז רין ווי דאסטאיעוסקי. די רעדאציע גאלאס האט אים געהובן פריהייט, משמעות וויל דאסטאיעוסקיס קלעפַּה האבן וויל געטאָן; האט קאוונער פאראשערט די ארבַּל:

“מען האט זיך געקענט ריכטן”, האט ער געשריבן, “או וווען אין רעדאציע פון גראזשדאנין ווועט אריינטרעטן ה’ דאסטאיעוסקי, א פעני קעד און טאלענטירטער מענטש, ווועט דער גראזשדאנין שיין וויסן א מאס אין זיינע שקרים; נאָר מיר האבן א ביטערן טוות געהאט. ה’ דאסטאיעווע-סקי אלין האט זיך אַנגענוּמען מיט דער אַטמאָספֿער פון גראזשדאנין און זיך פריער פאר אלץ אַגלעט געטאָן אלין אייבערן קעפַּלעג, דערנארד האט ער אַפְּגַעַזְוִידַלַט ניט נאָר זיינע קומעדייקע קעגענערט נאָר אויך די קעגענערס פון זיין מיטראָדַקְטָאָר, דעם פירשט מעשטערסקי.”

עס איז אוועק איז אַנְפָּאַל נאָכֵן אנדרען. דאסטאָיעוסקיס ראמאן “שדים” האט קיון טעם ניט, וויל די העלון זיינען דאָטן אַיריאָטן. “מיר דוכטֶן, או ה’ דאסטאָיעוסקי האט געארבעט אויסשליטלעך פאר מיר, כדי איך זאל קעגען איז מײַנע ליטערארישע קוריאָזָן אַרְיִינְטָרָאָגָן נאָר מיט איז קוריאָזָן מערַּבָּן.”

אַלְּ ווַיְדַעַר פון דעם מײַן:

“ה’ דאסטאָיעוסקי... רעדט פון וועג”; “ה’ דאסטאָיעוסקי איז זיין קרענקלעכּוֹן טַאֲגַבּוֹד... יעדן פָּאַלְס ווּעַרְט אַזְאָר טַאֲגַבּוֹד ניט געשריבן בשומַּי אַוְפַּן מיטן מוחַּה.”

דערנארד ווילער צוֹויַי שפְּאַלְטָן אַנְפָּאַלְן: “אַיך ווּעַר רְוִית פון בִּישָּׁה פָּאַר אַיְיָר עַבְרָה, טוֹת תְּשׁוֹבָה, ה’ דאסטאָיעוסקי” אַנדְעָרָע שְׂרִיבָרָה, אויך ווּלְכָעַ קאוּנָרָע אַיז אַנְגַּעַפְּאָלָן, האבן אַיז געענטפֿערט מיט זִידְלָעָרִיעָן. קאוּנָרָע פְּלָעָגָט זַיִי אַפְּגַעַנְטָפְּרָעָן צְוִירָק אַיז

פלעגט זיך שפירן דערבי העסטע צופרידן. דאסטאיעוסקי איז געווען דער אינציגיקער וואס האט אים ניט געגענפערט. נאר אין מאל האט דאסטאיעוסקי זיך אָפֿגּוּרְוֹפּ אַין זִין טַאֲגְבּוֹדּ כְּלָאַחֲרִידּ:

“פֶּאֲרָאָן אָזּוּלְבָּעּ קְרִיטִיקָרֵסּ, וְאֵסְעָסּ עַס אַיז אָמְמִיגְלָעּ זַיִן צַוְּעַנְטַיִּים... גַּיבּ נָאָר אַ רִיר דֻּעַם מְרוֹאַשְׁנִיקּ, בִּיסְטוֹ אַ פֶּאֲרָפְּאַלְעַנְעָרִיּ אַיךְ זַעַם, אָזּ זַיִן חָלְשָׁן זַיִן אַנְצּוּהִיבּן מִיטּ מִירּ, אַיךְ הָאָבּ דָּאַסּ דָּעַרְקַעַנְטּ לְוִיתּ אַ סְּךּ סִימְנִיםּ.”

דאסטאייעוסקי איז טאקע געווען דער גרויסער פְּסִיכָּלָאָגּ. ער האט פְּאַרְשְׁטָאַנְגּוּן קָאוּנוּרָסּ צּוּשְׁתָּאָנְדּ. ער האט געוועסּטּ, אַזּ פָּאָרּ דֻּעַם יִדְישִׁן יִנְגּוֹנְבָּאָן וְאֵסּ רִיסְטַּט זַיִן אַזּ דָּעַרּ רַוְּסִישָׁרּ לִיטְעַרְכָּטָוּרּ אַרְיִיּ אַיז אַסְּךּ בְּעַסְעָרּ, אַזּ דָּאַסְּטָאַיְיעָוָסּקּיּ זַאְלּ אִיםּ וְיִדְלָעּן (גְּזִוְיִדְלָטּ וְוּרְעָן פּוֹן דָּאַסּ טַאַיְיעָוָסּקּיּ אַיז אַוְיךְ אַ מְדָרָגָהּ), אַיְידָעָרּ ער זַאְלּ אִיםּ פְּאַרְשְׁוּיְיגּן, דָוּקָאָ דָעַרְפָּאָרּ האָט אִיםּ דָאַסְּטָאַיְיעָוָסּקּיּ בִּיטּ גְּעוּוֹאָלָטּ צַוּ לִיבּ טָאגּ. צַיְהָאָט קָאוּנוּרָסּ זַיִן יַעַמְּלָאָלָטּ דָעַרְמָאָנָטּ, אַזּ מִיטּ פִּינְפִּינְסּ אַרְיִיךְ הָאָטּ ער אַלְיאַין כְּמַעַטּ דָּאַסּ זַעְלָבָעּ גַּשְׂרִיבָןּ וְוּגָן אַיְינָעָם הַאַפְּלָעָרִינָעּ וְאֵסּ האָט אִיםּ אַטְאָקִירְתּ אַין הַמְּלִיקָן?

סּוֹפְּ-כָּלְ-סּוֹפּ הָאָטּ זַיִן קָאוּנוּרָסּ יְאָדָעָשָׁאָגּן צַוְּאָ אַ פְּעַרְזְּעַנְלְעַכְּרָרּ פְּאַרְבִּינְדוֹנָגּ מִיטּוֹן גְּרוֹיסְטּ שְׁרִיבְּרָעָרּ — אַבְּעָרָדּ דָּאַסּ אַיז גְּעוּוֹעָן שְׁפַעְטָרָרּ, וּוֹעֵן ער אַיז שְׁוֹן גְּעוּוֹעָן נִיטּ קִיןְזּ וּשְׁוּרְנָאַלִיסּטּ, נָאָר אַזּ אַרְעָמָעָרּ אַרְעָסּ טָאנְטָטּ.

דָעַרְוַיְילּ אַיז קָאוּנוּרָסּ גְּעוּוֹעָן צּוּפְרִידְןּ פּוֹן זַיִן, נָאָר זִין קָאַסְעָ אַיז נִיטּ גְּעוּוֹעָן אַין אַרְדָעָנוּגּ. ער אַיז גְּעוּוֹאָרָן אַלְעַזּ גַּעַנְעַטְרָאָרּ צַוְּאָ דָעַרּ פָּאָזּ מִילְיעּ קָאנְגִּיסְעָרּ, אַוְן דַיּ גַּאנְצָעּ פָּאַמְילְיאָעּ אַיז בָּאָלְדּ גְּעוּוֹעָן אַוְיךְ זִין קָאָפּ. אַיְבעָרְהוּיְיפּטּ הָאָטּ ער גַּעַמּוֹת זָאָרָגּן פָּאָרָסְפִּיעָןּ, עַסּ הָאָטּ זַיִן אַרְיוּסְגּוּווּזּ, אַזּ זַיִן גַּעַרְגִּיפּן אַוְיךְ דַיּ לְוִונְגָעָן.

טָאַטְעַ-מְאַמְעַ אַין וּוַילְנָעּ הָאָבָן אַוְיךְ אַיְסְגַּעֲקוּקָטּ אַוְיךְ הַילְחָ פּוֹן אִיםּ. ער הָאָטּ גַּעַדְאָרְפּטּ אַ סְּךּ גַּעַלְטּ, אַוְן דַיּ זְשְׁוּרְנָאַלִיסְטִישָׁעּ אַרְבָּעָטּ הָאָטּ נִיטּ גַּעַטְרָאָגּן אַזְוִי פִּילּ וּוֹיּ ער הָאָטּ גְּעוּוֹאָלָטּ. דָעַרְצָוּ הָאָטּ ער גַּעַהָאָטּ עַפְעָסּ קָאנְפְּלִיקְטָןּ מִיטּוֹן רַעַדְקָטָאָרּ פּוֹן גַּאלְאָסּ. הָאָטּ ער בָּאַשְׁלָאָסּןּ צַוְּגַעַגְעַנְעַן זַיִן מִיטּ דָעַרּ צִיטְוֹנָגּ. ער וּוּעַטּ דָעַרְוַיְילּ זַוְּכָן עַפְעָסּ אַנְדָעָרּ

פֿוּן בַּיִדָּע זִיטְן פְּלוֹוִיט

פרנסה, און שפֿעלער וועט ער זיך אומקערן צו דער ליטעראטור נאך
מייט מעֶר גלאָנץ.

בי זאָקוּן אין באָנק

עס איז אַים גַּעֲרָאָטָן צו קְרִיגְּן אַ שְׁטַעַלְעַ פֿוּן אַ קָּאָרְעָסְפָּאנְדָּעָנְטָן אַין
אַ באָנק. אַקְעָרְשָׁתָה האָט ער נאָך אַין זִינְעַ פְּעַלְעַטְאָגְּנָעָן גַּעֲרִיסָן שְׂטִיקְעָרָ
פֿוּן דֵּי פִּינְאָנְצְּלִיטָה. אַיצְטָ אַין ער אלְּלִין גַּעֲגָנְגָעָן וּוּוּרָן אַ שְׂרִיפְפֿעָלָעָן
דָּעַם דָּאַיְיכָן מַעֲכָאָנוּזָם וּוּאָסָה האָט, לוּיט זִינְעַ וּוּרְטָעָרָה, גַּעֲצָאָפָט דָּאָס
בלוֹט פֿוּן פָּאָלָק.

קָאָן זִיְּן, אַז אַין באָנק, וּוּ מַעַן האָט אַים צְוָעָנוּמָעָן, האָט מַעַן נִימָּט
גַּעֲוָוסָט וּוּעָגָן זִיְּן לְסְטוּרָאַרְשָׁעָרָ פְּאַרְגָּאַגְּעָנְהָיִיט: ער פְּלַעַגְטָ אָונְטָעָרָ
שְׁרִיבְּבָן זִינְעַ פְּעַלְעַטְאָגְּנָעָן אַין גַּאֲלָס מִיט אַיְינָן אוֹתָה, מִיט אַ פְּשָׁוֹטָן רָוִישָׁן
דָּרָ, אַז עַס קָאָן זִיְּן פְּאַרְקָעָרָט, אַז מַעַן האָט יָאָ גַּעֲוָוסָט, נָאָר מַעַן האָט
אַים דָּוּוקָאָ גַּעֲוָאָלָט «אָפְסָמָעָן». אַז עַס קָאָן זִיְּן, אַז זָאָק, דָּעַר דִּירָעָקְטָאָר
פֿוּן באָנק, האָט גַּעהָאָט רְחִמָּנוֹת אוֹיף אַ יְיִדְיָשָׁן יְוָנָגְנָ-מָאָן וּוּאָסָה האָט זִיְּן
גַּעֲנִיְּטִיקָט אַין פרְנָסָה, האָט ער נִיט שְׁטָאָרָק אַיְבָּרְגָּעְלָעָרָט וּוּעָגָן קָאוּרָ
נְעָרָס «ליַטְעָרָאָטָר».

אַכְּרָאָם אִיסְּאָקָאָוּוִיטָשׁ זָאָק אַיְזָ גַּעֲוָעָן צְוִישָׁן דִּי אַיְנְטָעָרָעָסָאנְטָסָטָע
מַעַנְטָשָׁן אַין דָּעַר פְּעַטְעָרְבוֹרְגָּעָר יְדִישָׁעָר קְהִילָה, אַיְינְעָרָ פֿוּן דִּי חָשְׁבָּיָ
סְטָעָ פְּאַרְשְׁטִיעָרָס פֿוּן דָּעַר נִיעָר יְדִישָׁעָר גְּרוּסָ-בּוֹרוֹשָׁוֹאָיָעָ בְּכָלָל.

ער האָט גַּעֲשָׁטָאמָט פֿוּן באָברְוִיסָק פֿוּן אַ יְחוֹסְדִּיקָעָר מִשְׁפָּחָה, זִינְעַ
יְוָנָגָעָ יְאָרָן זִינְעַן אַרְיָבָעָר אַין בְּרִיסָק, וּוּ ער האָט גַּעֲלָרָנְטָה. צו צְוָאָנְצִיק
יאָר אַיְזָ ער אַוּוֹק קִיְּזָ אַדְעָס אַוּוֹאָרָן דָּאָרָט אַ בּוֹכְחָלָטָעָר. אַרְוָם
1860 אַיְזָ ער גַּעֲלָמָעָן קִיְּזָ פְּעַטְעָרְבוֹרָג אַוּוֹאָרָן אַן גַּעֲשָׁטָעָלָטָעָר
בְּיַיְמָם באָרָאָן גִּינְצְּבָּוָרָג.

דאָהָאָט ער זִיךְ גַּעֲנָמוּעָן אַרוּסְרוּקָן וּוּ אַ גְּרוּסְעָרָ פִּינְאָנְצִיסָט. צו
פְּעַרְצִיק יָאָר אַיְזָ ער גַּעֲוָאָרָן דָּעַר דִּירָעָקְטָאָר פֿוּן דָּעַר «בָּאָנק פָּאָר דִּיסָּיָ
קָאָנָט אַין הַלּוֹוֹתָה»: ער האָט גַּעֲרִינְדָּעָט אַיְינְעַ פֿוּן דִּי גְּרוּסָעָ אַסְעָקוּרָאָ
צִיעָ-גַּעֲוָלְשָׁאָפָטָן, «רָאָסִיאָ», ער אַיְזָ גַּעֲוָאָרָן אַיְינְעָרָ פֿוּן דִּי גְּרוּסָטָ
בָּאָנְ-פָּאָדְרִיאַדְטִישְׁקָעָס אַין רְוּסְלָאָנד.

אין די רעיגרונגס-קרויין האט מעון שטארק געהאלטן פון זייןע פאיינטן, און די רוסישע פינאנץ-מיניסטרארן פלעגן זיך ווענדן צו אים נאך עצות. מער ווי איין מאל האט ער אין פאריז דורךעפירט גורייט הלוואות פאר רוסלאנד. קיין שם אנדער אויסבלדונג ווי פון דער ישיבת האט ער ניט געהאטם, אבער זיין שכל און זיין התמדה האבן אים געמאכט פאר און ערסטקלאלסיקן ספעציאלייסט אין באנקעררי. אין אויסלאנד האט ער זיך באווועט פריי, ואָרָעָם ער האט גאנץ פליקסיק גערעדט דיטש, פראנציגי און ענגליש. און נאך א ספעציאילן שבח האבן אויף אים געזאגט צעלע וואָס האבן אים געקענט: אָז אויף זייןס אָז אָרט קען מעון בויען ווי אויף מווייד ..

ער אייז געוווען אָגרויסער ליבהאבער פון קונסט. זיין הויה (בעסער זואַלט געוווען צו זאגן: פאלאָץ) אויף סערגייעסוקע גאָס, און אָרִיס-טאָקָרָאַטִּישָׁן טיל שטאט, איז געוווען אָזֶי ווי אָמוֹזֵי, אויף זיין קאלעקציע בילדער האט מעון געזאגט, אָז זי אייז פון די רִיכְסְטָעָן פְּרִיוֹאַטָּעָן קָאַלְעָקְצִיעָס אָין פֿעַטְעַרְבּוֹרָג.

זאָק האט געפֿירט אַינְגָּעָם פון די באַרְיִמְטָע סָאַלְאַגְּעָן אַין דער קְרוּינְשְׁטָטָט. די רָאוֹטָן זַיְנָע — בַּיְּ דִי פֿעַטְעַרְבּוֹרָגָעָר אַרִיסְטָאַקְרָאַטָּן האט מעון מיט אַט דַעַם אֲבִיסל פֿאָרָעַלְטָעַרְטָן עַנְגְּלִישָׁן וְוַאֲרָטָן אַנְגְּעַרְפָּן אָ גְּרוֹוֹסָן אָוּוֹנְטָאַוְיְפָנְעָם — האָבָן געהאטט אָ שָׁם. זאָק איז געוווען אָ היִסְעָר פֿרִינְגָּד פון מְזִיָּק אָז פון געזאגט, און אלע דָאַנְעַרְשָׁטָאָג פְּלָעַגְן פֿאָרְקוּמָעָן בַּיְּ אִים אָזֶי הוּאָן קָאַנְצְּעַרְטָן פָּאָר פֿאָרָעַטְעַנְעָן גַּעַסְטָן פון דער הוּכְּעָר גַּעַזְעַלְשָׁאָפָּט. די אַמְבָּסָאַדָּאָרָן פון עַנְגְּלָאָנְד, פֿרָאַנְקְרִיךְ אָז דִּיטְּשָׁלָאָנְד פְּלָעַגְן זיך דָאַ בְּאַגְּעַנְגָּעָן מִיטָּן גְּרָאָפָּה אִיגְּנָאַטְיָהוּ, מִיטָּן בְּעַרְלְנְגָּר בָּאָנְד קִיר בְּלִיכְרָעַדָּעָר אָז מִינְן בָּאָרָאָן גִּינְצְּבָּרָגָּא אָז מַוְיְקָעָרָס מִיטָּן אָבָּן טַעַנְצִיאָנָאָלָן נָאָמָעָן פְּלָעַגְן גַּעַבָּן קָאַנְצְּעַרְטָן אַדְעָר אוּפְּשִׁיפְּלִין צָום טָעָן. אַבְּרָאָם אַיסְאָקָאּוּיְשָׁה האט זַיְנָן גָּאנְצָן לְעַבְנָן נאָך גַּעַרְעָדָט רְוִישָׁן אָ הִיפְּשָׁן יִדְיָשָׁן אַקְצָעָנָט, אַבְּעָר די אַרִיסְטָאַקְרָאַטָּן זַיְנָען גַּעַקְוּמָעָן צו אִים, אָז ער האט גַּעַקְוּאָלָן פון זַיְנָה. אַבְּעָר ער האט זיך נִיט אַפְּגָעָרִיסָן פון יִדְיָשָׁע עַנְיִינִים אָזֶי ווי אָסְךְ אַנְדָעָר אוּפְּגַעְקָוּמָעָן יִדְזָן.

ער אייז געוווען זיִינְרַיךְ, אָז ער האט געהאט אָ בְּרִיְּתָע הָאָנָט. סְמָאַלְעַנְסָקִין האט אָז זַיְנָה אַיִן מָאָל גַּעַשְׁרִיבָּן וְוַעַגְן אִים, אָז ער

צעתיילט יאר-אויס יאר-איין איבער זעכץיך טוינט רובל צו יידישע נויט' באדערפטעקע, אויף סטיפענדיעס פאר סטודענטן און אוזי וויטער. און א צאל טאלאנטירטע יונגע-לייט האבו שטודירט אויף זיין חשבו און רוסלאנד פראנקרייך און איטליה. וו נאר א יidisשער ענין און מען גענגאגען צו אבראם איסאקאויטשן. די בילדונגס-חברה מפיז'ה-השלחה האט אים געקאסט אס' געלט (ער האט זיך דארטן גערעכנט פארן וויצער פארז'יער). דער דאָזּוּוּט, אַ רְוִשְׁיִידְיִישָׁ צִיטְוֹנָגָה, האט אים אָפְּגָעָן-קאסט איבער פינך און צוֹוָאנֵצִיך טוֹיזֶנְט רובל, צעדערבוימען האט ער אויף דעם המליך אויך געגעבן געלט, די גאנצע פֿאָרטֿיִידֿיקֿוֹנָג אַין דעם גרויסן בלוט-בלבול אַין קוֹטוֹאַים, קָאּוֹקָאַן, אַרְגָּוּמָן אויך זיין הווצעה.

וועגן מענטשן מיט אָזּוּלְכָּעָן מעלהות, וואָס האט זיך מיט די אייגענע כוחות דערשלאגן צו אָזָא פֿאָזִיצִיעָן, אַיְן קִיְּן חִידְשָׁ נִיט, אָז ער אַיְן אויך געוועז אַבעְלְגָּאוֹה מיט דַּעֲסָפָטִישׁ שְׁטָרְכִּין. אַיְן מָאֵל אַיְן גַּעֲקוּמָעָן צו אַהיַשְׁוָן סְקָאנְדָּאַל. צוֹוִי סְטוֹדוּנְתָה, מִיטְגָּלְדִּיעָר פָּוּן אַ פֿאָרָאַיְן «אַחוֹתִי צִיּוֹן», זִינְגָּעָן גַּעֲקוּמָעָן צו אַיְם פֿאָרְקִוְּפָּן בַּילְעָטָן אויף אַרוֹנָט וואָס מען האט איינגעאַרדָּנָט לְטוּבָת די קָאָלָאַנִּיסְטָן אַין אַרְצִישְׁרָאָל. ווען זאָק האט גַּעֲהַעַרטָּא, אויף וואָס די הַכְּנָסָה פָּוּן אַרוֹנָט וועט גִּין, האט ער אַיְינָעָם פָּוּן די יונגע-לייט אַנְגָּעָנוּמָעָן פָּאָרָן קָאָלְגָּעָר אַיְן אַיְם אַרְוִיסְגַּעֲפִירָתְ הִינְנָאָט טער דער טיר. דער באַלְיִידְקָטָעָר סְטוֹדוּנְתָה האט זאָקוּ אויף אַרוֹגָן גַּעַן פְּאַטְשָׁטָן בַּיִּם אַרְיִינְגָּאנָג אַין זִין באָנק, אָז דער פְּאַטְשָׁה האט אַפְּגָעָה-הילְכָּת אַיבָּעָר פֿעַטְעַרְבָּרָג.

אַז אַיְן נִיט גַּעַוּעַן גַּעַלְגִּיכָּן צו יַעַנְעַ יִדְיִישָׁ גְּבִירִים וואָס קַומָעָן אָפּ מיט נְדָבָות, אָז צו זיך אַיְן גַּעַשְׁעַטְ פָּאָזָן זַיְן קִיְּן יַידְן נִיט אַריַין. ביַי אַיְם אַיְן באָנק זִינְגָּעָן גַּעַוּעַן גַּעַלְגִּיכָּן ביַי דְּרִיסִּיק יִדְיִישָׁ אַנְגָּעַשְׁטָעַלְטָע. צוֹוִשָׁן זַיְן אַיְן אָגָּב אויך גַּעַוּעַן דער באַוּסְטָעָר רְוִשְׁיִידְיִישָׁר שְׁרִיבָּעָר גְּרִיאָן גַּאֲרִי באַגְּרָאָו, דער מַחְבָּר פָּוּן די «פֿאָרְצִיכְעָנוֹגָעָן פָּוּן אַ יַּיְדָן», וואָס זִין אַיְינְקָל האט מיט פֿעַרְצִיךְ יַאֲרָשְׁפָּעַטָּר דַּעֲרָשָׁסָן אַין קִיְּעוֹ סְטָאַלְפִּי גַּעַן, דעם פֿאָרְזִיעָר פָּוּן רְוִשְׁיִישָׁן מִינִיסְטָאַרְזִירָאָט.

באָגָּרָאָו טָקָעָה האט קָאָונְגָּרָן גַּעַבְּרָאָכָּט צו זאָקָה. קָאָונְגָּרָן אַיְן שׂוֹעָר גַּעַוּעַן צו גִּין בעטָן עַפְעָס ביַי דעם גַּרוֹיסָן נְגִיד וואָס האט ביַי אַיְם

געמוות אויסקומען זוי א ריזנדיק פארגראטערטע קאפאיע פון דעם פערטער מרדכיאל-לייזער, דעם שיינעם יידן פאר קהַל אָנוּ דעם ביטערן פִּינִיקָעֶר פָּאָר דָּעֵר מְשֻׁפָּחָה. אָבָּעָר עָר אַיִּזְוָן גַּעֲגָנְגָעָן. דָּעֵר אוֹיסְקוֹק צָוּ קְרִיגָּן אָ שְׁטָעַלְעָבִי זָקָן אִין בָּאנְקָהָט פָּאָר קָאוֹנוֹנָרָן גַּעֲמִינָט מַעַד אִידְעָר נָאָר דִּי שְׁבִירָות. קִיְּינָן גַּעַלְטָהָטָם מַעַן אִים דָּעַרְוַיְיל גַּאֲרָנִיט פָּאָר גַּעַלְיִיגָּט. עַרְשָׁתָנָס וּעְטָט דָּאָר זָקָבָּאָלְדָּעָרְזָעָן, אָוּ דָּעֵר נִיעָר אַנְגַּעַשְׁטָעַלְטָעָר אִיןְ נִיט אַבִּי וּוּרָה. וּעְטָט עָר אִים שְׂוִין בָּאַשְׁטִימָעָן שְׁבִירָות וּוּסְגַּעַר צָו זַיִן. וּוּיְיָ טָעָר וּעְטָט עָר, קָאוֹנוֹנָרָה, אִין זָקָס סָאָלָאָן זִיךְרָן פָּרָעָהָן מִיט דִי גַּרְעָסְטָעָר לִיטָּה. עָר וּעְטָט זִיךְרָן דָּאָרָטָן אַוְיךְ בָּאָלְדָּא אַוְיסְצִיבָּעָן, אָוּן וּוּרָה וּוּיסְטָמָה, וּוּיְיָטָמָה עָר וּעְטָט אַנְשָׁפָאָרָן אִין דָּעֵר לִיטְעָרָרִישָׁר, קִינְסְטָלְעָרִישָׁר אָוּן פָּאָלִיטִישָׁר וּוּעַלְטָט...

די אלע אויסזיכטן האט קָאוֹנוֹנָר אַבְּעָרְגָּרְעָדָטָם מַיִּט זַיִן סָאָפִיָּעָן אָוּן אִיר מַאְמָעָן. זַיִן הָאָבָּן בְּלִינְד גַּעֲגָלִיבָּט אִין אִים. אִין דָּעָם מְלָאָךְ וּוָאָס האט זַיִן אַרוֹסְגָּרְדִּיסְטָן פָּוּן נּוֹיִט אָוּן יִאָוָשׁ. אִין עָר גַּעַוְאָרָן נָאָר פָּעָסְטָעָר בִּיְיָ וִיךְ. אָוּן דָּעַרְיְּבָּעָר אִין גַּעַוְוָעָן נָאָר גַּרְעָסְעָר זַיִן אַנְטוֹוִישָׁגָּה בְּשַׁעַת פָּוּן אלע הוּיךְ פְּלִיעָנְדִּיקָּעָ פְּלִעָנְעָרָהָט זִיךְרָן גַּעַלְעָלָאָן אַ טִּיךְ.

זָקָא אִין טָאָקָע גַּעַוְוָעָן דָּעֵר גַּרְוִיסְטָר גַּעַבְּעָר, אָבָּעָר אַוְיךְ קָאוֹנוֹנָרָן האט עָר זִיךְרָן אַפְּפִילְוָן נִיט אַוְמָגָעָקָות. קִיְּינָן שְׁוָם הָגָהָת האט מַעַן פָּאָר דָּעָם נִיְּיעָם אַנְגַּעַשְׁטָעַלְטָן נִיט גַּעֲמָאָכָט. עָר האט גַּעַדְאָרְפָּטָם קְמוּנָן צָו דָּעֵר אַרְבָּה בעַט אִין דָּעֵר פְּרִי, מִיט אַלְעַמְּעָן צָו גַּלְיָה, אָוּן בְּלִיבָּן שְׁרִיבָּן בְּרִיוּוּ בִּיְיָ דָּעֵר לְעַצְטָעָר מִינּוֹת. קִיְּינָם אִין נִיט גַּעַלְעָגָן אִין זַיִנָּעָן, אָזְדִּי בְּרִיוּ וּוּגָן וּוּקְסָלָעָן אָוּן טְשָׁעָקָן זַיִנָּעָן פָּאָר קָאוֹנוֹנָרָן נּוֹדָעָן, אָזְעָר טְרָאָכָט גַּאָר וּוּגָן שְׁרִיבָּן קְרִיטִיק אָוּן בְּעַלְעַטְרִיסְטִיק.

נָאָר דָּעָם וּוּיְיָ עָר האט אַפְּגַּעַעַרְבָּעָט אַ צִּיטָּת אָזְגַּעַלְטָה. האט מַעַן אִים באַשְׁטִימָט אַ גַּעַהְאלָט פָּוּן פּוֹפְּצִיקָה רָוְבָּל אַ חְוָדָש. פָּאָר אַ יְוָגָּנְדָּמָאָן מִיט באַשְ׀יִידָעָנָה השָׁgoּת וּוָאָס זַיִן צִיל אִין צָו בְּלִיבָּן אִין בָּאנְקָפָאָה, וּוּאָלָט דָּאָס נִיט גַּעַוְוָעָן אַזְוִי וּוּינְצִיךְ. אָבָּעָר קָאוֹנוֹנָרָן אִין דָּאָס אַוְיסְגָּעָקָומָעָן וּוּיְיָ אַוְיךְ אִין צָאָן; עָר האט גַּעַדְאָרְפָּט פָּאָר זִיךְרָן, עָר האט גַּעַדְאָרְפָּט פָּאָר סָאָרָה פִּיעָן, עָר האט גַּעַדְאָרְפָּט פָּאָר טָאָטָן, עָר האט גַּעַדְאָרְפָּט פָּאָר זַיִנָּעָן קִינְדָּעָר

פון בידע זייטן פלוט

אין ווילנעם, און וועגן פארבעטען קאונגערן צו זיך אהיים אויף אַ דאָז נערשטאג, האט זאָק אַזוי געקלערט, ווי ער האט געקלערט וועגן נעמען זיין קווטשער פאָר אָן אַידעם. קוּם וואָס ער פֿלעגט ענטפֿערן אויף קאּוּז ניעס בְּאָגְרִיסְוָג בְּשַׁעַת עַר פֿלעגט דּוֹרְכְּגִין דּוֹרְכְּגִין צִימָר פֿוֹן דֵּי קָאָרָעַס פְּאַנדְעַנְטָן. ער פֿלעגט אִים אָפְּלִוּ דֵּי האָנט נִיט גַּעֲבָן, אָן לְוִיטַּדְיָאָר פְּעַיְשָׁע מִנְהָגִים אָיוֹ דָּאָס מִשְׁאָס בְּאַלְיִידְקוֹנְגָּה. וואָס אָיוֹ פָּאָר אִים, דָּעַם מִילְיאָנָהָר, גַּעֲוָעָן קָאָונְרָה? אַ פְּרָאוּנִיצְיְּלָעַר יִדְיִישָׁר יִנְגְּעָרְמָאָן אַ קְּבָצָן. ווַיְלַסְּט אַ שְׁטָעַלָּע, טָא אַרְבָּעַט ווי אַ מעַנְטָש אָן האָב נִיט קִיּוֹן פְּלִיגֶן אַין נָאָזָן.

דעָר אַוִּיסְטוּרְלִישָׁר באַשְׁלוֹס: פְּאַרְבָּעַן לשֶׁם מִיצָּוָה

סֻוֹף יָאָר, בְּשַׁעַת מַעַן פֿלעגט אַ סְּךָ אַנְגְּשָׁטְעַלְטָע אַין דֵּי בענְקָה העכְּרוֹן דֵּי שְׂכִירָות, האָט קָאָונְרָה פְּאַרְבָּיְגָן זִין כְּבוֹד אָן אַנְגְּשָׁרְדִּיבָּן צַוְּאָקָן אַ ברְיוֹן. ער האָט גַּעַשְׁלִידָעָרט דָּעַם דִּירְעַקְטָאָר פֿוֹן בָּאנְק זִין שְׁוּעָרָעָט סִיטְאָצְיָע אָן וַיְיַנְּעַ פְּאַרְפְּלִיכְטוֹנוֹגָעָן אָן גַּעֲבָעָטען צַוְּאָשְׁטִימָעָן אִים טְוִינְגָּט רְוּבָּל אַ יָּאָר שְׂכִירָות. דָּעַר עִיקָּר האָט ער גַּעֲבָעָטען, אַין דֵּי בָּאנְק זָאָל אַפְּשָׁלִיסְטָן מִיט אִים אַ קָּאנְטְּרָאָקט אוּפְּפָאָר לְעַנְגְּעָרָעָר צִיטָה, כְּדֵי דָּעַר חַלְפָּה. פֿוֹן אַרְבָּעַטְסְּלָאָזְיִקְיִיט זָאָל אִים נִיט זִין כְּסֶדֶר אוּפְּפָן הַאלְדוֹן.

קָאָונְרָהָס בִּיטָּע אָיוֹ נִיט בְּאַפְּרִידִיקְט גַּעֲוָאָרָן. מַעַן האָט אִים גַּעַן הַכְּבָעָרָת, אַבְּעָר נִיט קִיּוֹן סְךָ. דֵּי לְאָגָע בַּיְּ דֵי קָאָנְגִיסְטָרָס אַין שְׁוּבָה אָיוֹ גַּעֲוָאָרָן עַרְגָּעָר. סָאָפְּיָע האָט קְוִים גַּעַקְעָנָט כָּפְּנָן דָּעַם אַטְעָם. קָאָונְרָהָס האָט גַּעַדְוָגָעָן פָּאָר אִיר אַ דָּאָטְשָׁע אָן אִיר גַּעֲנָבָן נָאָר גַּעַלְתָּ.

דָּאָרְטָן אוּפְּפָאָר אַט סָאָפְּיָע דָּאָס עַרְשָׁטָע מָאָל גַּעַנוֹמָעָן רִיְּדִין וְעוֹגָן חַתְּוָנָה האָבָּן פְּאַרְמָעָל. דָּרְיִי יָאָר אִין מַעַן שְׁוִין גַּעֲוָעָן אַזְוִי חַתְּנָה כָּלה — מַעַן האָט זִיךְרָה דְּעַרְרִיְּדָן. קָאָונְרָהָס האָט אִיר גַּעַנְטְּפָעָט, אַו ער אָיוֹ דָאָז אִין גַּעַנְצָז אַו אַז אַנְשְׁפָּאָר. הַיְּנִיט האָט ער בְּרוֹיט, אָן מְאָרוֹן קָעָן זַאָק אִים הַיִּסְן גַּיְינָן. ער האָט דְּעַרְצִילָט, אָן אִין בָּאנְק טְשַׁעַפְעָט מַעַן זִיךְרָה אִים, אַו אַטְאָטָט קָעָן מַעַן אִים אַפְּוָאָגָן פֿוֹן דָּעַר אַרְבָּעַט, אָן יַעֲמָלְטָן קָעָן אִים נָאָר אַוִּיסְקוּמָעָן צַוְּפָאָרְלָאָזָן פְּעַטְעַרְבּוֹרָג. ווי נָאָר ער האָט דָאָס דְּעַרְמָאָנָט, האָט ער שְׁפַעַטָּעָר אַיבְּעַרְגְּעַנְעָבָן.

האט דאס מידיל איסגעדרוף: «איך קאו או דיר ניט לעבען?» און אייז געפאלן אין חלשות.

קאוונער האט געזען, או דאס אייז ניט קיין אנטשטעל, או דאס אייז אלץ פון גרייס צוגעבונדנקייט צו אים. ער האט זי אויך ליב געהאט. און הילפלאָן אייז זי אויך געזען. עס אייז בי אים געלביבן, או ער וועט טאָקע שטעלן חופה, זאל זיין וואָס עס וויל.

כל-זמן אַ מענטש לעבעט, האפט ער נאָך. און אויז האט אויך קאוונער געהאָפט, אוֹ צום נײַעַם יאָר 1875 וועט פֿאָרט ווערְן בעסער: אַין באָנק וועט מען אַים הֿעכּוּרְן וויַיְגַּהֲעֵר צו זִין. אַבעְר אַין דער זעלבער צייט האָבן אַים שׂוֹין גַּעֲגַּבְּרַעְט אַנדְרַעְט גַּעֲדַאְנְקָעְן. ווֹ אַין דער יושָׁר, אוֹ זאָק זאל פֿאָרְדִּינְגְּן טוֹיְוָנְט ווּבָל אַ טָּאג אַין אָפְּלַיְוָן קִין טוֹיְוָנְט רָבוֹל אַ יָּאָר נִיט ווּלְעָן צָלְלוֹן? ווּרְעָר האט אויז אַיְגַּעַשְׁטָעַלְט, אוֹ זאָק קאוֹ אַין טִיפְּן פֿרָאָסְטִיקָן ווִינְטָעָר מְכֻבָּד זִין זִינְעָג גַּעַסְט מִיט קָאָרְשָׁן ווָאָס קָאָסְטָן דְּרִיְּסִיק קָאָפְּקָעָס אַ שְׁטִיק, אַין זִין סָפְּגַּע זֶל זִיךְן נִיט קָאָגָעָן פֿאָרְגִּינְגָּן אַין אַיבָּרִיקָן לוֹיט פֿוֹטָעָר?

און ער, וואָס ער האט זיך פון רודניצקייד גַּאֲס דערשלְאָגָן צו דער פֿעַטְּרוֹבְּרוֹגְּעָר דְּסִישָׁר לִיטְעָנָאָרִישָׁר ווּלְט, ווּאלְט דָאָר גַּעַקְעַנְט דְּעַרְגָּרִיכָן דַּי לִיטְעָרָאָרִישָׁע שְׁפִּיצָן, ווּן דַּי גַּעַבְּכִידְקָע פֿאָר צָעַנְדְּלִיגָּג רָבוֹל אַחְוָשׁ זֶלְעָן אַים נִיט צְוִינְגָּעָן אַפְּצּוֹפְּנִצְטָעָרָן חֲדָשִׁים אַין יָאָרְן בַּי זָקוֹן אַין באָנק...

ער מִיט זִין טָאָלָעָנְט ווּרְעָט דַּאֲרָדְאָרט, אַין זאָק שְׁטָאָפְּט זיך דְּעַרְזְּוִילְּן אַן מִיט גַּעַלְט אַון גַּעַנְיסְט פָּוֹן לעַבְּן, אוֹ עַס דִּינְט אַיבָּרְדָּר בָּאָרְד. דָאָס אייז דַּי אַון יוֹשָׁר? נִין, עַס קָעָן נִיט זִין!! דַּי דִּינְמָים קָעָנְעָן גִּילְטָן נָאָר פֿאָר מַעְנְשָׁן פָּוֹן אַ גָּאנְץ יָאָר, אַבעְרָנְט נִיט פֿאָר אַוְיסְטְּרָגָעָן ווּוַיְנְטָלְעָכָע פֿעַרְזְּעַנְלְעַכְּקִיטָן. וויַיְהָט גַּעַזְאָגָט דָאָסְקָאָלְנִיקָאָו אַין דְּאָסְטָאָר יְעוֹסְקִיס «פֿאָרְבְּרָעְד אַין שְׁטְרָאָף»:

«אַן אַומְגַעְזְּוִיְגְּנְטְּלְעָכָעָר מַעְנְשָׁה אַיז בָּאָרְעָכְטִיקָט אַרְיְבָעָרְצְׁוּטְרָעָטָן אַיבָּרְגָּעָס שְׁטָעְרָנוּגָעָן, אַוְיבְּ נָאָר דָאָס אַיז נִיטְיִיךְ, כְּדַי זִין אַידְעָע זֶל מְקוּםִים ווּרְזָן!»

דאָסְטָאָרְיְעוֹסְקִיס דָאָמָּן «פֿאָרְבְּרָעְד אַין שְׁטְרָאָף» האט זיך גַּעַדְרוֹקָט בשעת קאוונער אייז נָאָך גַּעַזְעָן אַין אַדְעָס, אַין צְוָאָמָעָן מִיט צָלָע בָּאוּסְטָן

פון בידע זיטן פלוט

זיניקע מענטשנין אין רוסלאנד האט ער דעםאלט געשלונגגען דאס נײַע
ווערך, ניט קענענדיק זיך דערווארטן פון אין המשך אויף דעם צויזיטן
אין די חודשדייקע העפטן פון רוסקי ווינסטניך.
אין דער צייט וווען ער האט נאך געהאלטן אין ארבעטן אויף דעם
ווערך און נאך איבערפלאנירט איניציקע טילין האט דאסטאיעוסקי אין
א בריוו צו א גוטנ-פריניד אזיי כאראקטעריזירט דעם אינאלט פון דעם
ראמאן:

„...א יונגערד-מאן פון קלינגברגערלעכן אפשטאטם [ראסקאלנייקאו],
וואס פון אוניווערטיטט האט מען אים געהיסן גיין, לעבט אין ביטערער
דחקות. ער ווערט פארכאפט פון עפעס מאדנע „אונציטיקע אידיעס וואס
טראגן זיך אין דער לופטן, און מתחז זיין ליכטיניקיט און דער וואקל-
דיקיט פון זיינע בליקן באשלייסט ער צו באפריען זיך מיט אין קלאָפ
פון זיין בייזטיקן נועבעבדיקן מעמד. ער נעמט זיך פיר... צו טיטן און
אלטע פרוי וואס ליעט איס געלט אויף פראצענט... זי טויג צו גאנטיט,”
“זו וואס לעבט זי אויף דער וועלט?”, צי ניצט זי בכלל עמצען? — איזינע
און ענלבכע פראגעס צעטומלען דעם יונגן-מאן: ער באשלייסט פעסט צו
דערהרגענען און באָרויבּן זי, כדי גליקלעך צו מאכן זיין מوطער וואס
וועינט אויף דער פראונייז, צו באָפריען... זיין שוועסטער... פון שמויציקע
פאָדרונגגען וואס שטעלן אין סכהנה דאס גאנצע וויטערדייקע לעבן אירס.
און ער אלין וועט ענדיקן דעם אוניווערטיטט און דערנאָך אוווק אין
אויסלָאנְד, כדי דערנאָך צו בליבין אויפֿן גאנצער לעבן אן ארנטעלעכער
פעסטער מענטש, אויסגעעהאלטן אין טאן זיינע הומאניסטייש פיליכטן;
דורך דעם וועט געוינטעלעך אויסגעקופט ווערן די שלד, אויף וויפל
מען קען בכלל דוףֿן אט דעם אקט... א פאָרבערע”.

נאך טיפער איז געווארן דער אינטערעס פון דער גאנצער יונגנט
צום ראמאן, בשעת דער גרייסער פיסאָרעו, דער אָפֶגָּט פון די רָאָדִי-
קָאָלָן, האט אין ושורנאל דינלאָ געגבען זיין פִּרוֹשׁ אויף רָאָסְקָאָלְנִיקָאָוּס
כאראקטער.

פִּיסָּאָרָעָו איז געווען קעגן דעם, וואס רָאָסְקָאָלְנִיקָאָוּס האט דערהרגעט
די אלטע פראצענטניציע, כדי מיט אַיר געלט צו רָאָטָעוּן די אָמְגָּלִיק-
לעכע סָאָנִיעָטָשָׁקָע מָאָרָמָעָלָאָדוֹאָוּאָ. אָבָּעָר בְּשָׁוּם אָפָּן האט פִּיסָּאָרָעָו

נית אינגעשטיטט, או דער מעדדער ראסקאלניקהו או שטן און אויס-
ווארט. ראסקאלניקהו, האט ער אויגעוויז, האט א שארפַן של און א
הויך מאראלייש געפיל. דאס וואס ראסקאלניקהו או געווארן א מערדער,
או ניט ער שוליך, נאר דיאומשטען: די שרעקלעכע אָרְעַמְקִית האט
אנגעצעונד זיין פאנטזיע און אים געמאכט אויסשטרעken די האנט אויף
דער אלטער פראצענטניצע.

ווען קאונדר האט דאס געליענט און דיסקוטרט מיט חבריהם, או
ער געווען פארקאקט. אבער סוח-כל-סוח איזו ער געווען פאר אים ניט
معد ווי ליטעראטור. שפערטר זיינען די איינדרוקן פאַרְדַּעַט געווארן
מיט ניע, און גאר צו לעצט האט ער זיך דאָך גאר געריסן איז א קרייג
דאַסְטַּאַיּוֹסְקִין. אבער אַיְצָטָעַר, ווען זיין סיַטְוָאַצְּיַע איז געווארן
ענלאָכֶר צו ראסקאלניקהוֹס, ווען לעבען אים איז אַיְיך געווען אָן אָמְגָלִיק
לעכע סאנִיעַטְשָׁקָע, ווען פאר זיינע אויגן האט זיך געפַּאַשְׁעַט אָ גָּאָלְדָּן
קָאָלְבָּן אָן ער אלֵין איז אויסנּוֹגָאנּוֹגָן נאָך אַ גְּרָאָשָׁן — צִ אַיְץ אַ חִידּוֹשׁ.

או ער האט אלֵין גענומען אויף זיך אַנְמַעַסְטָן ראסקאלניקהוֹס רָאָלָע?
צום אנהייב האט ער זיך פשות געשפֿילט מיט געדאנק. ער זיכט
אלֵין אַיְץ גְּרוֹיסְן יִם מיט גָּאָלְדָּן: זאָל פָּאָר אַיְם ניט קלעַקְן קִיְּן טְרוֹנוֹן?
אבער זאָק איז ניט געווען פֿוֹן די מענטשָׁן וואָס שענְקָעַן עפָּעַס. דער
עלטַּעַטְרַעַט קָאָרְעַסְפָּאָנְדָּעָנָּט אַיְן באָנק האט היינט ווַיְתַּעֲרַע גַּעֲמָאַכְט קָאָוָר
געָרָן אַ שְׁטוּנָגָע בְּאַמְּעָרָקָוָן: ער שְׁפִּירָט נִימָּט, דער גְּרָאָבָּעָרִיָּוָגָן, או ער
איַז נִימָּט ווּעָרְטָקָאָוּנָרָס מִינְדָּסְטָן נָאָגָל. סָאַפְּיַע דָּאָרָף האָבוֹן קוֹרָאַצְּיַע...
ראַסְקָאַלְנִיקָאּוֹ האט גַּעֲוָוָסְט ווּאָס צַו טָאָן... דָּא אַיְן באָנק ווּאָלָט
מעָן אָפִילָו קִיְּין בְּלוֹט נִימָּט גַּעֲדָרָפְּט פָּאָרְגִּיסָּן, מעָן ווּאָלָט גַּעֲקָעָנָט דָּאָס
אָפְמָאָכָן אויף אַ גְּרִינְגָּעָר אָפָּן...

בעסְעַר ווּאָלָט פֿוֹן דְּעַסְט ווּעָגָן גַּעֲוָעָן אַן דָּעַם, אָפְשָׁר ווּעָט צַו נִיִּי
יאָר פָּאָרָט זִיְּן אַ הְעַכְּרָנוֹג...
די הְעַכְּרָנוֹג ווּאָס אַיְז גַּעֲקָוָמָעָן אוֹז ווִידָּעָר גַּעֲוָעָן אַ נִּישְׁטִיקָע. דָּאָס
איַז נִימָּט גַּעֲוָעָן קִיְּין שָׂוֵם אוַיְסָוָעָג פֿוֹן דָּעַר סִיטְוָאַצְּיַע. אַזְּוִי האט
קָאָונָדָר אַיְן אָפְרִיל 1875, מִיט דָעַר הַיְלָפָּה פֿוֹן זִיְּן פָּעַטְרַע הָעָרָץ בְּאַיְרָין,
גַּעֲפָרוּוֹת אוַיְסָנָדוֹן די סּוֹמָעָ פֿוֹן הַוְּנְדָעָרָט אַכְּט אַזְּנָן זַעֲצִיק טוֹיָוָנָט רָוְבָּל
בַּיְּ אַ מְאָסְקוּוּעָר באָנק.

די גנבה און דער אָרְעַסֶּט

דעם 27 אפריל 1875 איז איזן «סוחרים-באנק» איז מסקווע אַריינִין געקבמען א ייד פון א יאָר פֿינַף און פֿערצַיך מִיט אַ רֹּוִיטְלָעֵד-גְּרוּוּלְעַכְּעַד באָרד און פרעוזנטירט אָן אַנוּיוֹנוֹג אוּף 168.000 דָּוְבָּל, אַרוּסְגַּעֲבָן אַוְּפָן נַאֲמָעַן הָעָרֶץ באַריינִין, פון דער פֿעַטְעַרְבּוֹרְגֶּר «בָּאנְק פֿאָר דִּיסְּקָאנְט אָן הָלוֹוָהָת». דאס איז ער טאָקָע אַליַּין, הָעָרֶץ באַריינִין, האָט גַּעַד זאגט דער אָוּמְבָּאָקָאנְטָעָר אָן גַּעַוְוִין זִין פְּאַם.

איין בָּאנְק אַיז נַאֲך נִיט גַּעַוְוָן אַגְּעַקְומָעָן קִין מַעַלְדוֹנָג פון פֿעַטְעַרְבּוֹרְג וּוּעָגָן דעם, אַז דִּיאָזְקָע סֻמָּע דָּאָרָף אַוְּסְגַּעְצָאַלְט וּוּרָן; האָט מעַן גַּעַבְעַטְן באַריינִין קָוּמָעָן אוּף מַאְרָגָן. אוּיף מַאְרָגָן אַיז דער פֿרִי אַיז ער גַּעַקְומָעָן, אָן עַס שִׁוְּן טָקָע גַּעַוְוָן דער נַוְּיְטְקָעָר בְּרִיוּ פון פֿעַטְעַרְבּוֹרְג. מעַן האָט דָּעַרְבּוֹרְג באַריינִין אָן שָׁוָם קוּוִינְקָלְעָנִישָׁן אַוְּסִיְּגָעָלְט דאס גַּאנְצָע גַּעַלְט פון דער אַנוּיוֹנוֹג. גְּלִיכְצִיטִיךְ האָט מעַן, וּוי דער שְׂטִיגְגָּעָר אַיז גַּעַוְוָן, אַוּעַקְגַּעַשְׁרִיבָן קִין פֿעַטְעַרְבּוֹרְג צּוּ זַאֲקָס באַנְק, אַז דער טְשַׁעַק נַוְּמָעָר דער אָן דער אַיז אַוְּסְגַּעְצָאַלְט גַּעַוְוָרָן.

די גַּעַשְׁיכְּטָע אַיז גַּעַוְוָן צּוּגְעַקְלָעַרְט גַּעַשְׁמִיט. די מַעַלְדוֹנָג פון פֿעַטְעַרְבּוֹרְג, אַז מעַן זַאֲל דאס גַּעַלְט אַוְּסְגַּעְצָאַלְט באַריינִין, אַיז גַּעַוְוָן גַּעַד טְשַׁרְבּוֹרְג, אַז מעַן זַעֲלִיבִּיקָן כְּתָבָן וּוי אַלְעָגָן אַוְּסְגַּעְצָאַלְט באַריינִין, אַיז גַּעַוְוָן גַּעַד שְׁרִיבָן מִיטָּן זַעֲלִיבִּיקָן כְּתָבָן וּוי אַלְעָגָן וְאַס פְּלָעָגָן אַנְקָוּמָעָן אַיז מסְסִיְּקָוּעָר סְוּחָרִים-בָּאנְק פון פֿעַטְעַרְבּוֹרְגָּעָר באַנְק דִּיסְּקָאנְט אָן הָלוֹוָהָת; אַיז יָעַנְעַ צִיְּטָן, וּוּעָן עַס זִיְּגָעָן נַאֲך קִין שְׁרִיבְמַאְשִׁיבָן נִיט גַּעַוְוָן, האָט מעַן אַלְעָגָן בְּרִיוּ גַּעַשְׁרִיבָן מִיט דער האָטָן, אָן קָאוּנוּעָר אַיז דָּאָך דָּאָרטָן גַּעַוְוָן דער קָאָרְעַסְפָּאַנְדָּעָנְט. עַס קָאָן זִין, אַז דָּעַרְפָּאָר האָט ער אַוְּסְגָּעָיְקָלְבִּין דּוֹקָא דער באַנְק אַיז מסְסִיְּקָוּעָר וּוּילְעָר האָט שִׁוְּן אַלְעַגְעַצְיָיט גַּעַפְּרִיט מִיט אַיר דִּי קָאָרְעַסְפָּאַנְדָּעָנְט. אַס פֿעַטְצִילְעָר אַיְנְפָאָל אַיז גַּעַוְוָן, וְאַס קָאוּנוּעָר האָט אַיז זַעֲלִיבִּיקָן בְּרִיוּ גַּעַשְׁרִיבָן נַאֲך וּוּעָגָן פֿאָרְשִׁידְעָנָעָן אַנְדְּעָרָע גַּעַשְׁעָפָטָן וְאַס זִיְּנָעָן גַּעַגְּאַנְגָּעָן צּוּוִישָׁן בִּידָע בָּעָנָק — וּוּוּ האָט דָּא גַּעַקְעַנְט זִין אַחֲד?

זַאֲקָס אַונְטְּרַשְּׁרִיפְט אוּף דעם טְשַׁעַק, וּוי סִ'הָאָט זִיךְ שְׁפַעְטָר אַרוּסְגַּעְווֹיזָן, אַיז גַּעַוְוָן נַאֲכַגְעַמְאַכְּט מִיט קָאוּנוּרָס האָטָן. אַבְעָרָעָר האָט עַס גַּעַמְאַכְּט מַעַשָּׁה בְּרִיהָה, אָן וּוּעָן ער אלְיִין וְאַלְטָט דאס נִיט אַוְּסִיְּגָעָט אַיז זִין גַּעַזְעַגְן-בְּרִיוּ צּוּ זַאֲקָן, וְאַלְטָט מעַן דעם דִּירְעַקְטָאָרָס אַונְגָּן.

טערשריפט אַנגענוּמוּן פָּאֵר עַכְת אֹן עַר וּוָאלֶט בְּמַחְילָה גַּעֲמוֹזֶת דַּעַקְנוּ דַּעַם הִזְקָק. פָּאֵר וּוָאסְ קָאוֹנוּנָר הָאָט אַין דַּעַר לְעַצְטָעָר מִינְגָּט בָּאַשְׁלָאָסְן, אֹן בְּעַסְעָר זָאֵל לִיְדֵן אַ פְּרַעְמְדָע בָּאַנְקָק, אַיְן אַומְמִיגְלָעָך צָו פָּאַרְשְׁטִין.

אַפְּגַעַנוּמוּן דָּאָס גַּעַלְתָּ הָאָט בָּאַיְאָרִין אַיְן מַאֲסְקוּוּעָר סְוּהָרִים-בָּאַנְקָק מִיט אַן אוֹיסְרָעַכְעַנוּנָג, אֹן בְּשַׁעַת מַאֲסְקוּוּעָר וּוּעַט שִׁיקְנָן דַּי בָּאַשְׁטָעַטְיקָנוּג אֹוִיף דַּעַר אוֹיסְגַעְצָאַלְטָעָר סְוּמָע, זָאֵל דַּעַר בָּרְיוֹ אַרְיְינְפָּאָלָן אַיְן פָּעַטְרָד-בָּוָרְג זָוְנְטָאָג, וּוּעַט מַעַן אַיְם עַרְשָׁת עַפְעַנְעָן מַאֲנְטָאָג, וּוּעַט מַעַן גַּעוּוֹנְגָּעָן נָאָר אַטָּג.

דַּעַר עַרְשָׁתָעָר אַקְט אַיְן גַּעוּוֹן גַּעַעַנְדִּיקָט, אֹן אַלְץ אַיְן גַּעַרְאָטָן. אַיְצָט הָאָט בָּאַיְאָרִין זִיך מִיט קָאוֹנוּנָר אֹן זִין כָּלה גַּעַדְאָרָפָט בָּאַגְעַנְעָן אַיְן מַאֲסְקוּוּעָר, וּוּי סְיָאָז גַּעוּוֹן אַפְּגַעְרָעָדָט.

אַלְץ אַיְן גַּעַגְעַנְעָן נָאָכוּ פְּלָאָן. סָאַפְּיָעָה הָאָט נִיט גַּעַוּוֹסָט, וּוּאָס מַעַן גַּיְיט דָּא אַפְּטָאָן. קָאוֹנוּנָר דְּעַרְצִילָט אֹוּ עַר הָאָט אַיר נָאָר גַּעַזְאָגָט, אֹן זִיך מַוּזָּן אַוּוּקְפָּאָרָן קִיְּין אַמְעָרִיקָע אֹן דָּאָרָטָן וּוּלְעָלָן זִיך חַתְּנוֹה הָאָבָּן: אֹן זִיך הָאָט אַיְם גַּעַעַנְטָפָרָט: «אַבְּיָ מִיט דִּיר צְוָאָמָעָן, אַיְן נִיט נָאָר קִיְּין אַמְעָרִיקָע, נָאָר אוּפָּעָק וּוּעַלְטָי!»

אוֹזִי זִיןְגָּעָן זִיך דָּאָס אַגְעַקְוּמוּן אַיְן מַאֲסְקוּוּעָר אֹן מַעַן הָאָט גַּעַמְאָכָט דִּי חַלְוקָה. הָעָרֶץ בָּאַיְאָרִין הָאָט בָּאַקְוּמוּן פָּאֵר זִיך טִירָה פִּינָּף אֹן פָּעָרָה צִיך טְוִיזָּנָט روּבָּל אֹן אוֹזִי זִיך וּוָאַסְעָר אַיְאָרִין. זִיך הָאָבָּן אַפְּגַעְרָעָדָט, אֹן עַס וּוּעַט זִיך בְּעַסְעָה, אֹז אַיְגָּעָר וּוּעַט נִיט וּוּסְפָּן פָּוּן צְוָוִיתָן.

וּוָאלֶט קָאוֹנוּנָר גַּעוּוֹן אַ גְּלִיכְבָּר מַעֲנְטָשָׁה, וּוָאלֶט עַר מַסְתָּמָא אוּיד גַּעַקְעַנְתָּ בָּאַזְיָיָן צָו אַגְּנָלְוִיפָּן, פָּוּנְקָט אֹזִי וּוּי בָּאַיְאָרִין. אַבְּעָר עַר אַיְן גַּעַוּוֹן אַ מַעֲנְטָשָׁ מִיט קוֹנְצָן. פָּאֵר וּוָאָס הָאָט עַר אוֹיסְגַעְמָאָכָט דִּי אַנוֹוִיָּה זָוְגָג דּוּקָא אֹוִיף הַונְּדָעָרָט מִיט אַקְט אֹן זָעַצְיָק טְוִיזָּנָט روּבָּל? וּוּיל עַר הָאָט אוֹיסְגַעְרָעָכָנָט, אֹן דָּאָס אַיְן פָּוּנְקָט דָּרְיִי פְּרָאַצְעָנָט פָּוּן יָאָרִיקָן פְּרָאָר פִּיט פָּוּן בָּאַנְקָק, אֹן דָּרְיִי פְּרָאַצְעָנָט וּוּעַט בַּיִּי זִיך קִיְּין וּוּעַרְדָּע נִיט הָאָבָּן. אַיְן אַיְם אַיְן גַּעוּוֹן עַפְעָס פָּוּן אַן אַקְטִיאָר אוּיף דַּעַר בִּינְעָ. דָּעַרְבָּעָר הָאָט עַר נִיט גַּעַקְעַנְתָּ סְתָמָנָה נְעַלְמָ וּוּעָרָן. עַר הָאָט זִיך נָאָך גַּעַמְוֹת אַפְּרָעַכְעַנְעָן מִיט זָאָקָן. עַר הָאָט אַיְם פָּאָרָן אַוּוּקְפָּאָרָן פָּוּן מַאֲסְקוּוּעָר אַגְּגָשְׁרִיבָּן אַ בִּיְזָן בָּרְיוֹוּ, וּוּאָס הָאָט זִיך גַּעַלְיִיעַנְטָ אֹזִי:

«איך האב דערלעבט אין איך א נקמה. איך האב איך ניט געזאלט רויינרין, צו נישט מאכון איך; איך האב געגארט צו זען אייער שאנד, אייער דערנינדעריקונג, אייער פאדראס, און דאס האב איך דערגריכט אין גאנצן. איך האב געקענט מאכון, או איר זאלט דארפן באצעלאן דאס געלט וואס איך האב צוגערויבט; איר זאלט דאך אונטערגעשריבן אלצדינג וואס איך זאלט איך אונטערגעטראגן, איזוי ווי איר פלעגט עס טאן אלע מל. אבר איך איצטער מעגת איר זיין רוק — איר שטייט איך ניט אונגעירט, פאר מײַן זינד וועלן באצעלאן אנדערע, איר שטייט איך א זייט, ניט איר האט אונטערגעשריבן דעם פאטאלן בריוו...»

«נאר צי איז איך גריינגער דערפּוֹן? איך מײַן, או ניט.

«אייצטער וועל איך איך דערקלעלן דעם מאטיוו וואס האט מיך געבראכט צו טאן דאס וואס איך האב געתאן. נאר אויסשילסלאך איב זייט דערין שלדייך, מעד קינעער ניט איז גראונט הארצן בין איך אן אָרנטלעכער מאן, קיין מאל האב איך ניט באגאנגען איזונס וואס איז ענלאך אויף א פארברעך.

«זען איך האב זיך דערנינדעריקט איזוי ווייט, או איך זאל בעטן בי איך א שטעלע, האב איך געמיינט, או איר ווועט וויטן דעם אונטערשייד צוישן א פראסטן הארעפאשניך וואס וויסט גראונט אחזין זיין שריבּ טישל און א מענטש ווי איך, וואס ער שטייט אויף דער הייך פון דער אִיְּרָאָפּֿעָישֿׁר בילדונג. נאר איר האט ניט געליגט קיין אכט דערויף, בין איך געוואָן איעדר א פערזענעלעכער שונא.

«איך האב איך ניט געקענט מוחל זיין, וואס איר האט מיר בא שטימט אָזֶעֶלֶע נישטיקע שכירות, אין דער ציט ווען איר האט גוט געוווסט, או איך האב א פָּאָמְּלִילְעָ און אָרְעֵמְעָ עלטערן. איך האב איך ניט געקענט מוחל זיין, או איר צאלט מיר דאס אַיְּגַעַנְעָ וואס עס באקוּר מען טעמאָפּ עס־הארצישׁע יְנַגְּלָעָד, און איר האט ניט באויליקט צו ווענדן אויף מיר אייער אויפּֿמְּעָרְקָומְקִיט. האב איך גענומען טראכטן וועגן נקמה...»

«איך האב באשלאָן זיך נוקם צו זיין איז איך — און איך האב זיך נוקם געווועז — איר ווועט איצטער זיין צו לְיִתְשַׁׁן געלעכטער, און איך טריומפר. ווען איך זע, איז אָזָא עַקְלְדִּיקְעָד עַכְאִיסְט ווי אַיר, א מענטש

און נשמה, אַ בְּעֵלָגָאוֹה, אָן עַמְּ-הָרֶץ וְאָס אִין אֲפָגָעַדִּיסָּן פָּוּן פָּאַלְקָ אָונָ
פָּוּן דַּעַר מַעֲנְתְּשָׁהִיט, אַ הָאָלָב מַשׂוֹּגְנָעָר יִידָּל, אִין בַּאֲדֻקָּט מִיט שָׁנָדָר
און אַרְאָפָגָעָוָאָרָפָן פָּוּן וַיַּיְן אַיְנְגָעָרָדָטָר הַיְּחָד, אִין דָּאָס אָן אַמְתָעָר
טְרִיוֹמָף פָּאָר אַ סְדָּ עַרְלָעָכָע דַּעֲנַקְעַבְדִּיקָע מַעֲנוֹטָשָׁן.
„אִיךְ וּוְאַלְט גַּעֲקָעַנְט אַוִּיסְקָעַרְן אַוִּיךְ אַוִּיסְנוֹוִינִיק אַיְיעָר גַּאנְצָ נִישָׁ
טִיק נַשְׁמַהְלָע אָונָ אַיְפָדָעָן אִיר נַזְקָעַטְקִיִּיט פָּאָר אַיְיעָרָע אָוִיגָן. אִיךְ
וּוְאַלְט גַּעֲקָעַנְט אִיךְ אַגְּצִיְיכָעַנְעָן דָּאָס אַמְתָע בַּיְלָד פָּוּן אַיְיעָר גַּאנְצָן קָמִישָׁן
מַהְוָת, מִיט אַלְעָ אַיְיעָרָע פָּאַסְקוֹדָנָע, אַפְּשָׁטוֹיסְנִידִיקָע אַיְנְסִיטִיקָטָן, נַאֲר
סָאִיךְ אַ שָׁאָד דִּי מַיְ.

„אִיךְ וּוְעַל נַאֲר צָוְגָעַבָּן, אָן אַלְעָ וְאָס רִינְגָלָעָן אִיךְ אַרְוָם זִינְגָעָן
לִגְגָעָרטָס. אַלְעָ פָּאַרְאָכָטָן אִיךְ פָּוֹנְקָט אָזְוִי וּוּ אִיךְ אָונָ לְאַכְוָן פָּוּן אִיךְ
הַינְּטָעָר דִּי אָוִיגָן. זַיְיָ מַאֲכָן אִיךְ טַאנְצָן לְוִית וּיְיעָרָ פִּיפָּל. זַיְיָ פִּירָן אִיךְ
פָּאָר דַּעַר נַאֲוָן וּוְיִיסְגָּן, וְאָס אִיךְ זִיְתָ וּוּעָרְטָט...
„אַזְוָם סָוּף נַאֲר אִין וּוּאָרָטָ: רִיבְטָ זִיךְ וּנְמָטָ, אָן אִיךְ וּוְעַל אַרְיִינְפָּאָלָן,
צִי מִיר וּוּעַט גַּרְאָאָטָן אַדְעָר נִיט גַּעֲוָאָטָן אַרְיִיבְעָרְצְוָאָרָן קִיְיָן אַמְּעָרִיקָע,
נַאֲר לְעַבְדִּיקָעָרְהִיט וּוְעַל אִיךְ זִיךְ נִיט אַונְטָעָרְגָּעָבָן, אָונָ אִיךְ וּוּעַט יַעֲדוֹן
פָּאָלָס אַוִּיסְגָּיָן שְׁלַעַכְתָּ.

מִיט פָּאַרְאָכְטוֹנָגָ.

אַ קָּוּנוּנָעָר.

דַּעַר פָּעַטָּעָר הָאָט גַּעַהָאָט מִיטְגָּעַבְרָאָכָט קָאָוּנוּנָעָר אַ פָּאָס אַוִּיפָּן נַאֲמָעָן
בְּרוֹך סָלָאָוּוִיְּשִׁיק. מִיט דַּעַם דַּזְוִיקָן פָּאָס הָאָט קָאָוּנוּנָעָר זִיךְ גַּעַלְאָזָט אִין
וּוְעַג אַרְיִין. וְאָס הָאָט אִים גַּעַטְוִיגָט צַוְּ פָּאָרָן קִיְיָן קִיְיָוָן אַנְשָׁטָאָט צַוְּ
רָאַטְעָוּזָן זִיךְ מִיטָּן קִירְצָטָן וּוְעַג קִיְיָן אַוִּיסְלָאָנדָן? עַס אִין אַ סְבָּרָא. אָן
זַיְיָ גּוֹט הָרֶץ אָונָ זַיְיָ לִבְעָהָבָן אִים אַרְיִינְגָּבְרָאָכָט אִין אַוְמָגִילָק. עַר
הָאָט גַּעַהָרָט. אָז אִין קִיְיָוָן אִיךְ פָּאָרָן אַ פָּרָאָפָעָסָאָר, אַ גּוֹרִיסָעָר סְפָעָ
צִיאַלְיִיסָט אַוִּיךְ לִינְגָעָן-קְרָאָנְקִיטָן; הָאָט עַר בַּאֲשָׁלָאָסָן צַוְּ גִּינְן צַוְּ אִים
מִיט זַיְיָ סְאָפִיעָן.

אוִיךְ דַּעַר סְטָאַנְצִיעָר קְרָאָסָגָע, וּוּ דַּעַר צָוְג אִין גַּעַשְׁטָאָנָגָע אַ שְׁטִיקָל
צִיְיט, אִין קָאָוּנוּנָעָר אַרְוִיסָן פָּוּן וּוְאַגָּאָן, צְוּנוּיְפָגָעָרָפָן אַ מַנִּינָן זַיְיָן אָונָ דָא
בָּאַלְד אַוִּיפָּן אַרְטָ אַפָּגָעָוָאָגָט דַּעַם „הָרִי אַתָּה“ מִיט זַיְיָן כָּלה. דַּעַרְנוֹאָךְ הָאָט
זִיךְ דָּאָס פָּאָרְ-פָּאָלָק אַרְיִינְגָּעָזָעָט צְוִירִיק אִין וּוְאַגָּאָן אָונָ אַפָּגָעָפָאָרָן.

קאוונער האט דא גענומען מאכין דאס זעלבייקע דריידל (ווע מיט דרייצין יאר פריער, בשעת ער איז אנטלאפן קיון קיעו פון זיין ערשטער וויב). ער האט געוואלט פאָרווישן די שפֿרַן. איז ער דערפֿאָרַן ביז אַרְשָׁע, און פון אַרְשָׁע גענומען אַפּוֹרְקִין מאהילעוו אַנְשְׁטָאמַט צו פֿאָרְן גִּלְּיךָ מִתְּדֻר בָּאָגֵן. אַבְּכָר דָּא האט ער, ווַיַּדְעֶר אַמְּלָאָפָּן לִיבְשָׁאָפָּט צו זיין סָאָפְּיעָן, אַפְּגָעַטָּאָן אַזְּדָּאָן וְאַסְּהָאָט אַים באָגָָרָבָָן.

איין מאהילעוו איז ער אַרְיִין אַין אַבְּאַנְקָאנְטָאָר אָוֹן זִיךְּ גַּעֲהִינְן גַּעֲבָן פָּאָר צָעֵן טְוִיזְנַט דְּרָבָּל וּוּרְטְּפָאָפִּין. ווּעַן ער אַרְיוֹיס פָּוּן באָגָָק האט ער דָּאָס אַפְּגָעַנְבָּן סָאָפְּיעָן אָוֹן אַיר גַּעֲזָאָגָּט: «נָעַם דָּאָס צַו אָוֹן באָהָלָט עַס, מָאַלָּע וְאַס עַס קָעָן זִיךְּ מָאָכָּן».

פָּאָר דִּי וּוּרְטְּפָאָפִּין האט קאוונער באָצָּאָלָט מְזוּמְנִים, אָוֹן דָּעַרְבָּעָר אַיְזָן זִיכְּרָעָן גַּעֲוָעָן אַים צַו פָּאָרְקִוִּין. נָאָר אַיְזָן קְלִינְיִקִיִּת: מְעַן האט אַים גַּעֲפָרָעָגָּט זִיךְּ נָאָמָעָן. ער האט גַּעֲנְטְּפָרָעָט, אָוֹן נָאָמָעָן אַיְזָן בָּרוּךְ סָאָלָאּוּיִיטְשִׁיק.

קיין שום ברוך סָאָלָאּוּיִיטִישִׁיק האט מְעַן אַיְזָן מאהילעוו נִיט גַּעֲקָעָנְטָן: האט מְעַן פָּוּן באָגָָק גַּעֲגָעָן צַו וּוּסְּין וּוּמְעַן דָּאָרָת. האט דִּי פָּעַטְעַרְבָּעָר גַּעֲהִימִּים-פָּאָלִיצִי אַיְזָן מָאָרְגָּן פָּוּנָאָנְדָּעָרְגָּשִׁיק טְעַלְעַגְּרָאָמָעָן אַיְבָּעָר באָגָָאָן רְוּסְּלָאָנָּד, צַו זָוְכוֹ אַ מעַנְתָּשָׁן מִיט דָּעַם נָאָמָעָן: מְעַן האט זִיךְּ שְׂוִין אַגְּנָעָן שְׂטוּסִין וּוּרְדָּאָס קָעָן זִיךְּ.

איָאָ פָּאָרָאָרְדָּעָנוֹגָג אַיְזָן אוּיךְ אַגְּגָעָקוּמוֹעָן אַיְזָן קִיעָוָן. דָּעַם 8 טָן מִיְּאַיְזָן דָּעַרְ פָּרִי אַיְזָן גַּעֲקָעָנְטָן אַיְזָן פָּאָלִיצִי אַ מעַנְטָשָׁ פָּוּן «גְּרָאָנְדִּה-הָאָטָעָל», גַּעֲבָרָאָכָט יִדְעָוָת וּוּגָעָן אַלְעָ אַגְּגָעָקוּמוֹעָן אַיְזָן אַרְוִיסְגַּעַפְּאָרָעָנָע אַיְזָן בָּעָרָאָכָט, אַז סָאָיְזָן צַו זִיךְּ פָּאָרְפָּאָרְן אַיְינְעָרְסָאָלָאּוּיִיטִישִׁיק, נָאָר ער האט נָאָר זִיךְּ זָאָס צָוָם אַיְינְמָעָלְדוֹן נִיט דָּעַרְלָאָגָּט. האט מְעַן תִּכְּפָּה אַיְבָּרְדִּי גַּעֲגָעָבָּן אַ דָּעַטְעַקְטִּיוֹ, ער זָאָל צּוּפָּאָרְן צָוָם הָאָטָעָל אַזְּנָעָן נִיט דָּעַרְלָאָגָּט, אַז דָּעַרְ פָּאָרָאָרְדָּעָנוֹגָג פָּאָרְשִׁין זָאָל מָאָכָן פְּלִיטה, גְּלִיכְצִיטִיק אַיְזָן פָּאָלִיצִיְמִיסְטָר אַזְּוּקָגַעַפְּאָרְן נָאָכָן אַוִּיסְפָּאָרְשִׁ-רִיכְטָר, אָוֹן זִיךְּ זִיכְּנָעָן צְוָאָמָעָן גַּעֲקָוּמוֹעָן אַיְזָן גְּרָאָנְדִּה-הָאָטָעָל.

דָּעַר אַוִּיסְפָּאָרְשִׁ-רִיכְטָר האט גַּעֲפָרָעָט בֵּי סָאָלָאּוּיִיטִישִׁיקן צַי אַיְזָן ער נִיט אַלְבָּעָרְטִּי קאוונער אָוֹן צַי האט ער עַפְעַס אַ שִּׁיכְוָת צַו דָּעַר גַּעַד

פעלשטער אנווייזונג. דער פאַרדעכטיקטער האָט געלִיקנט. דערויף האָט

אַים דער אויספֿאַרְשֶׁעֶר גּוֹזָגֶט:

— מיר וועלן אַיך בָּאוֹזָבָן.

סַאלָּאָוִוִיטְשִׁיךְ האָט זִיךְ אֲפִילּוּ נִיט גַּעֲפְּרוֹוֹת שְׁטַעַלְן אַנְטְּקָעָגָן. עַר האָט נָאָר גַּעֲבָעָטָן אֵאָדָרְלִיבָּעָנִישְׁ אַרְיִינְגְּזִיגְּזִיגְּ אֵין דָרְבִּיְּקָן שְׁלָאָפְּ צִימָעָר, וּוַיְיַלְּ עַר דָּאָרְפּ דָּאָרְטָן אַנְטָאָן עַפְּעָס. עַר אַיְוָן אַרְוִיסְׁ דָּעַר אוּסְׁ פָּאַרְשְׁעַר נָאָר אַים. סַאְפִּיעְ קָאָגְנִיסְׁעָר אֵין מִיטָּן פָּאַלְצִימִיְּסְטָעָר אָוּן מִיטָּן עַטְלָעָכְעַ פָּאַלְצִיְּצָאָנָטָן גַּעֲבָלִיבָּן אֵין עַרְשָׁטָן צִימָעָר.

דָּעַר כְּלוֹמְדָשְׁטָעָר סַאלָּאָוִוִיטְשִׁיךְ אֵין צַוְּגָעָגָנָגָעָן צַוְּ דָעַר בָּעַט אָוּן גַּעֲמָאָכָט זִיךְ זְוִיכְנִידְיק עַפְּעָס. דָרְבִּיְּהָ האָט עַר גַּעֲזָאָגָט צָוְם אוּסְׁפֿאַרְשֶׁעֶר: — עַס אֵין אַמְּתָה, אַיךְ בֵּין אַלְבָעָרְטָן קָאָנוּנָעָר, אָוּן אַיךְ הָאָבָּ בַּיְיַ זִיךְ דָּאָס גַּעַלְטָן. נָאָר אַיךְ בָּעַט אַיךְ: שְׁאָנוּוּעָט זִיךְ זַי אֵין גַּאנְגָּן אַוְשְׁוָלְדִּיק.

דָעַר אוּסְׁפֿאַרְשֶׁעֶר האָט זִיךְ אֲקָעָר גַּעֲטָאָן צַוְּ דָעַר טִירָה, כְּדִי צַוְּ דָעַרְצְּיָילְן דָעַם פָּאַלְצִימִיְּסְטָעָר, אָוּן דָעַר פָּאַרְדָּעָכְטִיקְטָעָר האָט זִיךְ מְהֻדָּה גַּעַוּוּנָן. אֵין דָעַם מְאָמָעָנָטָן האָבָּן זִיךְ פָּוּן בָּעַט דָרְהָעָרְטָן שָׁאָסָן. דָאָס האָט קָאָנוּנָעָר אַרְוִיסְׁגָּעְכָּאָפְּטָן אֵרְעוֹאָלְלוּוּעָר אָוּן דָרִיְיָ מְאָל אַוְסְׁגָּעָשָׁאָסָן אֵין זִיךְ. צַוְּיִי שָׁאָסָן האָבָּן זִיךְ פָּאַרְהָאָקְטָן, דָעַר דָרְיָעָרְטָן האָט גַּעַטְרָאָפְּן אֵין קָאָפְּ.

מְעַן אֵין גַּעַלְאָפְּן נָאָר אֵאָדָקְטָאָר. קָאָנוּנָרָן האָט מְעַן דָעַרְוַיְיל אַוְועָקָר גַּעַלְיִגְטָן אוּפְּפָרְטָן דָעַר בָּעַט. עַר האָט אַלְצָן גַּעַרְדָּעָט זִיְינָס: «שְׁאָנוּוּעָט זִיךְ זַי גַּעַלְדִּיק... אֵין גַּעַלְדִּיק... סַאְרָא פָּאַרְדָּאָס: דָרִיְיָ שָׁאָסָן אָוּן קִיְיָן אַיְגָנָעָר קִיְיָן רַעְכְּטָרָה; אַיךְ וּוַיְלָ נִיטָן לְעַבָּן, אַיךְ קָעָן נִיטָן לְעַבָּן: שְׁאָנוּוּעָט זַי».

עַר אֵין אַבְּדָר יָאָגְבָּלְבָּן לְעַבָּן, דִי וּוֹנְדָ אֵין גַּעַוּוּן אֵאָלְכְּטָעָה. מְעַן האָט אַים בָּאוֹכְטָן אָוּן גַּעַפְּנוּנָן בֵּין אַים הָוְנְדָעָרָט מִיטָּן צָעָן טְוִיזָּנָט روּבָּל אֵין מְזֻוְמָנִים, וּוַיְיִתְעַר פָּאַרְשִׁידְעָנָעָ צִירָוָנָגָ וּוֹאָס עַר האָט שְׂוִין אַגְּנָעָי קְוִיפָּט פָּאָר וּיְיַן סַאְפִּיעָן אֵין קִיְיָוָן אָוּן נָאָר נִיטָן בָּאוֹזָוָן אַיר אַוְעַקְזָוָגָעָבָן. בֵּין אַיר אֵין קְלִיְידָהָט מְעַן גַּעַפְּנוּנָן פָּאַרְנִיט דִי וּוּעַרְטְּפָאַפְּרָן זַאָס עַר האָט גַּעַקְוִיפָּט אֵין מְאַהְיָלָעָוָן.

דָאָס גַּעַלְטָהָט האָט מְעַן צַוְּגָעָנָמָעָן אָוּן אַפְּגָעָשִׁיקָט קִיְיָן מְאַסְׁקוּעָ צַוְּ דָעַר בָּאנְקָ, בֵּין וּוּלְכָעָר קָאָנוּנָעָר האָט דָאָס גַּעַהָאָט אוּסְׁגָּעָשָׁוְוִינְדָלָט.

פון בידע זייטן פלוט

קאוונערן צווארען מיט סאפיקע קאנגייסערן האט מען אפגעשיקט קיין מאס-
קווע און זיイ אינגעזעט איז דער באווטער טורמע «בוטרקי».
דעם 16טן סעפטעט בער 1875 האט זיך אין מאסקווער קרייזיגעריכט
אנגעהויבן דער משפט.

דער פראצעס. — אין טורמע

עס איז קיין ווונדר ניט, וואס אלע מאסקווער ציטונגגען האבן גע-
בראכט גאנצע שפאלטן מיט בארכטן פון קאוונערט טראצעס. און וואס
אייז דער חידוש, וואס די פיעטערבורגר איברגעדראקט די דאייקע בארכטן?
ציטונגגען איז דער פראווינץ האבן איברגעדראקט די דאייקע בארכטן?
וואס איז דער חידוש, וואס דער העברישער המגיד, גוועיס ניט קיין געלע
ציטונג וואס האט זיך געיאגט נאך טענסאציעס, האט געשריבן וועגן דעם
פראצעס איז גאנצע זיבן נומערן?

שייער ניט אלע יידן פון מאסקווער, דערציילט א קארעטפאנדענט,
וינגען איברגעווען איז זאל פון געריכט ווען מען האט געמייפט קאוו-
נערן, דער שפיעטערדייקער בארכטער מאסקווער רב יעקב מזא"ה דער-
ציילט איז זינע זכרנות, איז איז מהילעו האבן זיך יidisשע יונגע-לייט
אווי געאכט וועגן דעם עניין קאוונער, איז זיך האבן אינגעארנדנט א מין
געזעלשאפטלעכן מישפט" איבער אים, איז מען האט זיך געוואקלט
צווישן יא איז נין, צי ער האט געהאט א רעכט אפצטאן דאס וואס ער
האט געטאן. דער אינטערעס צו אלע פרטימ פון דער פאסירונג איז גע-
ווען גוואלדייך גרויס בי יידן איבערן לאנד, איז וו די בארכטן האבן
זיט געקלאקט האט מען געפרוזות דערשטוקעווין מיט השערות. מען
האט דערציילט למשל, איז דער ברוך סאלאוויטשיך, וואס אונטער דעם
נאמען האט זיך קאוונער באהאלטן, איז געווין א רעהלע פערזא, א בעלה-
עללה; העץ באירין האט בי אים געהאט אפגעקויפט דעם פאס. איז
שפיעטער האט ער חרטה געהאט איז אויפגעדעקט די שפיל.

קאוונער האט זיך צום אנהייב געהאלטן פאר די ריכטערס זייער
רויך. ער האט דערקלערט, איז פינט מאטיוון האבן אים געבראכט אפזוד-
טאן די פעלשוג.

- 1) ערד האט געוואלט זיין א זעלבשטענדיקער און פרייער מענטשן, און און געלט קען דאס ניט געמאלאט זיין.
- 2) ערד האט געוואלט אפטאן דעם באנק-דידראקטאר זאך פאר זיין גראָבקייט און שלעכטקייט.
- 3) ערד האט געוואלט פארשאָפּן א בעסער לעבען פאר זיין געליבט מיידל.
- 4) ערד האט געוואלט אוועקשטעלן אויף די פיס זיין ערעמע על-טרערן און זיינע קינדער פון דער ערשותער פרורי.
- 5) פון דעם געלט וואס איין צו אים אַרייניגעפֿאלַן וואלט ערד געמאכט א בעסערן תכלית אַיידער די מאָסקויער סוחרים-באָנק וואס האָלט דאס נאָר אויף פֿראָצענט און בי וועמען די גאנצע טומע האָט אַ קנאָפּן באָטרונעט. ערד האָט געבעטן אויף יעדן פֿאל באָפרײַען סַאָפּיַע קאנְגִַסְעָר, וועלכע האָט פון גָּרְנִיט גָּעוֹסֶט.
- בִּידֵע צְדִידִים, דָּעַר באַשְׁוֹלְדִּיקָּעָר אָזִי וַיְיַיְדָּע פֿאָרְטִּיְדִּיקָּעָר זיינען גָּעוֹוֹן גָּעהוֹיְבָּעָנָּעָ מְעֻנְתָּשָׁן אַיִן זַיְעַד פָּאָרָט זָיוּן דָּעַמְאָלָט גּוֹט אַרְוִיסְגָּעוֹזִין אַיִן דָּעַם בִּרְיִיטָן פְּאָרוּנָּם אַיִן דָּעַר פֿרְעַמְּטִיקָּעָר רַעֲדַנְעַרְקָּאָפּּט.
- מוֹרָאוֹיָאוֹ, דָּעַר באַשְׁוֹלְדִּיקָּעָר, אַיִן גָּעוֹוֹן אַיִן גָּאנְצָן פִּינְפִּינְ, אַיִן צְוֹאָנְצִיךְ יָאָר אָלָט. מִיט עַטְלִיכָּעָיָר שְׁפַעְטָעָר האָט עַר גַּעֲפִירְט דָּעַם פֿרְאָצָעָפּּן קָעָגָן די רַעֲזָלוֹצִיאָנָּרָן וְוָאָס האָבָּן דָּעַם עַרְשָׁתָן מְאָרָץ 1881 גָּעוֹוֹרָן די באָמְבָּעָ אוֹיפּ אַלְעַקְסָאָנְדָּרָעָר דָּעַם צְוֹוִיטָן. שְׁפַעְטָעָר אַיִן עַר גָּעוֹוֹרָן יִסְטִיךְ-מִינִּיסְטָרָה. עַר האָט פֿאָרְשָׁתָאָנָּעָן, אוֹ די גַּנְבָּה אַלְיִין וּוּעָט זַיְדָּנִיט לְאָזִן אַפְּשָׂאָצָּן, אָוִיב עַר וּוּעָט נִיט אַרְוִיסְבָּרְעָנָּגָעָן די אַוְמְשָׁתָאָדָּטָן וְוָאָס האָבָּן קָאָוָנוֹרָן גַּעֲבָרָאָכְטָן דָּעָרֶצָּן. מוֹרָאוֹיָאוֹ האָט גָּעוֹסֶט, אַז קָאָזָּד גַּעֲרָ אַיִן גָּעוֹוֹן אַיִן מִיטְאָרְבָּעָטָר פָּוֹן פֿעַטְעַרְבָּוְרָגָעָר רַוְּסִישָׁע צִיְּטוֹנָעָן, האָט עַר פָּוֹן די רַעֲדָקְצִיעָס אַרְוִיסְגָּעָפָאָדָעָרָט קָאָוָנוֹרָס אַלְעָט אַרְטִיקְלָעָן אַז זַיְיַי גּוֹט דָּוְרְבָּגָעָשְׁטוֹדִירָט.
- מְעַן האָט גָּעְמִינָּט, אַז וּוַיְיַל עַר האָט צַו טָאָן מִיט אַז אַינְטָעַלְיִיגָּנָּט, וּוּעָט עַר זַיִן וּוַיְיכָר. אַבָּעָר עַר האָט גַּעֲטִיטִישָׁט דָּעַם פְּסָק פֿאָרְקָּעָרָט. עַר האָט גַּעְזָאָגָט צַו די גַּעֲשָׂוֹוִירָעָנָּעָ: פָּאָר אַיִיךְ שְׁטִיטִיט אַז אַינְטָעַלְיִיגָּנָּטָעָר מְעַנְטָשָׁן; אַז מְעַנְטָשָׁן וְוָאָס האָט באָוִיזָן מִיט זיינע אַרְטִיקְלָעָן אַז אוֹיפּ יַעַ-

פון בידע זייטן פלייט

געמס מעשימים איז ער א מבין. נעט נאך אין אכט, הערן געשווארענען, דעם פאקט, או דער דיאויקער מענטש האט אונדו געזאגט מוסר פון די עמודים פון צייטונגגען און ושורנאלן וועגן יענק פאדערונגגען פון גיעעל- שאפטלעכן געויסן, וואס ער אלילין האט אויף זיי עובר געווין מיט איז פארברעכעריש אקט!... א רחמנות איפן געדראקטען ווארט, א רחמנות! דזוקא דערפֿאָר ווילְ דער באשולדיקטער האט אנדערע געלערנט, און אלילין זיך ניט איינגעהייט — דזוקא דערפֿאָר קומט אים א הארבערע טטראָט. אלץ וואס האט קאונגערן געטביבן, האט ער געזאגט, איז געווין דארשט נאך געלט, און צוליב דעם דיאויקן דארשט האט ער אריינגע- בראכט איז אומגליק און אלטן שפטער און דאס געליבטע מיידל, וואס ער זאָרגט זיך כלומרשט פֿאָר אַיר אַזּוּ שטאָرك. קאונגער מאכט און אַנְ- שטעל, איז ער האט געוואָלט "בעסער" פֿאָרנוֹצּן דאס געלט וואס האט געהערט צו דער באָנק. אַבעָר וואס היסט בי אים בעטער? אפשר איז ער איסון געווין דאס אַוּקְזּוּגְבּוּן אויף צדקה?

“איך מיין”, האט מורהויאו געוויאנט, “און קיין מאל האט מען נאך אין א געריכט אַזּוּ דרייסט און אַזּוּ גְּרָאָדְלִינִיך ניט פֿרָאַקְלָאָמִירֶט טִימֶעֶט פֿאָרָאַכְטָנוֹג צו פרעמאָן אַיגָּנוּס”.

פארטיזידיקט האט לעוּ קוּפְּעָרְנִיך, אַיְדִּישָׁעֵר אַדוֹאָקָאָט וואס האט זיך שפטער געשמדט — אַ ווַילְגָּעֵר גַּעֲבּוּרְעָנָעָר, פֿוֹנְקָט ווי קאונגער אלילין. ער איז גאָר שטאָرك באָרִימֶט געוואָרָן איז עטְלָעָכָע יָאָר אַרוּם ווּעָן ער האט געדאָטְעוּוּט די יִידָּן, אויף ווּלְכָּעָ מְעַן האט געמאָט אַ בלוטָ- בִּילְבּוֹל אַין קוֹטָאַיס; ניט קיין אנדערע ווי אַברָהָם זָאָק, ווּלְלוּ מִיר זיך דערמאָנָען, האט געדעקט די גאנֶצע הוצאה פון צוֹגְרִיטְעָן די פֿאָרָטִיזְיִידִיקְנוֹג צום פֿרָאַצְעָס.

קוּפְּעָרְנִיך האט זיך אַוְיד ניט באָנוֹגָנט מיט אַרוּמְרִידָן די גַּנְבָּה גַּופָּאָן; אַבעָר ער האט זיך אַוְיד ניט אַפְּגַּעַשְׁטָעלָט ביַי די לְעַצְטָע פֿאָר יִאָר, ווּעָן קאונגער האט אַין פֿעַטְעַרְבּוֹרָג גַּעֲשְׁרִיבָן אַרְטִיכְלִילְעָן פֿאָר דִּוְשָׁעָר בְּלַעַתָּר. קוּפְּעָרְנִיך אַיז אַוְעָק ווּיְטָעָר אַין דער טִיף אַון האט פֿוֹנְגָּאנְדְּעָרְגָּעוּוּקְלָט פֿאָר דעם געריכט דעם גאנֶצע נאָגָן פון קאונגערס פֿרְעָרְדִּיקְוָן. לעבען. ס'הָבָן זיך אַוְיסְגַּעַשְׁפְּרִיטָט פֿאָר די גַּעֲשּׁוֹוָרְעָנָעָר די שְׁמָאָלָע גַּעַסְלִיעָד פון דער יִדְּישָׁעֵר ווַילְגָּעֵר, ווּ קאונגער אַיז גַּעֲבּוּרָן גַּעֲוָאָרָן, אַון די שְׁמִינִי.

גערדיקע וועגן, מיט וועלכע די יידישע יונגנט איז גענאנגען צו אידראפעַיַּה
שער בילדונג.

זינע באציאנגען צו דער פאמיליע קאנגייסער ווייזן, איז ער האט
א גוט הארי, האט קוּפֿערניַק געזאגט. אבער די נויט איז געווארן גרעמער,
און דא האט זיך געשפָּן אַשְׁרָפָּעַ סְתִּירָה. «אלע אין דער פרֵי ווען ער
קומט אַרְיַין אַין באַנק זעט ער, ווי דאַ דְּרִיְעַן זיך מִילְיאָגָן. ער זעט,
אוֹ מעַן פָּאַרְדִּינַט לְעַגְּנַדְאַרְיִישׁ רִיכְתִּימְעַד אָן שֻׁם טִירָה, ווי דַּי באַנק
נעַמֶּט אַרְיַין גַּלְעַט צַוְּ פָּעַרְתָּהָלְבָן פְּרָאַצְעַנְטָן אָן באַקְוּמַט דָּרְפְּאָר אַכְּטָ
פְּרָאַצְעַנְטָן. די באַנק פָּאַרְדִּינַט אַין אַ רְגַּע אָזֶוי פִּילַּ, אָן הַונְּדָרְטָעַר מַעֲנְטָשָׁן
וְאַלְטָן גַּעַקְאַנְטָן דָּעַרְמִיט גַּעהְאַלְפָן וְועַגָּן אַיְךְ צַעַן יָאָר צִיטַּ. צִי אַיְךְ
חִידּוֹשׁ, וְאַסְטַּרְתָּרָאָן אַיְיךְ נִיט אַוְיסְגַּעַהְאַלְטָן?»

קוּפֿערניַק האט אַונְטְּרַגְּעַשְׁטָרָאָן, אוֹ קָאוּנוּרָס גִּיבְעָר גָּאנְגָּ פָּוּן
טְרָאַדְּצִיְּאַגְּנָעָלָעָר יִדְּיִשְׁקִיטַּ צָוְּ «מַאְדְּרַעַנְמָ» שְׂטִיגְעָר לְעַבְנָן האט אַיְם
גַּעַמְכָּט עַלְלָ אַנְצְּוּנְעָמָן דָּרְיִקְאַלְעָ אַידְעָעָם, אוֹן אוֹ אַיְיךְ דַּעַר דְּוּשִׁים
אַיְזָ שְׁוּלְדִּיקָ:

«איַר דָּאַרְפְּט אַיְיךְ מְסָכִים זַיִן, אוֹ לְעַכְּנַדְקֵיַק אָזֶוי ווי אַלְעַ עַרְשַׁתְּ
גַּעַמְעָנָעָ צַוְּ דַּעַר וּוּמְנַשְּׁפָּט נַאֲרָ נִיסְט אָן נַאֲרָ עַקְסְּטְּרַעְמָעָן האט ער
גַּעַקְעָנָט אָן גַּעַמְוֹת אָזֶוי זַיִן אַיְגְּעַנְעָם שְׂטִיגְעָר אַוְיְגַּעַנְעָמָן אָן באַנְעָיַ
מעַן פָּאַרְשִׁידְעָנָעָ טְעַמְּרִיעָס. וְאַסְטַּרְתָּק פָּאַרְשִׁתְּיַין אָן אַפְּשָׁאַצְּן זַיִן קָעָן
מעַן נִיט, מַחְמָת מַעַן טָאָר נִישְׁט בַּיִּ אַונְדוֹן דִּיְיָן וְועַגָּן זַיִן עַפְנְטָלָעָר.»
אוֹנְגָּעָ רְיוּזְיִקְאַלִּישׁ פָּאַלְטִישׁ אַנְצְּוּהַעֲרָעָנִישׁ פְּלָעָגָן זַיִן לִיבְעָרָאַלָּ אַדְּ
וּוּאַקָּאָטָן פָּאַרְגִּינָּעָן אַיְן דַּי צָאַרְיַשׁ גַּעַרְכָּטָן.

צָוְּ סְוּף האט דַּעַר פָּאַרְטִּידִיקָעָר גַּעַרְעָדָט וְועַגָּן דַּעַר פִּינָּ, וְאַסְטַּ
קָאוּנוּרָס האט אַרְיִבְעָרְגָּטוּאָגָן די פִּיר חְדִשִּׁים אַיְן טְוּרְמָעָ, אוֹן ער האט
גַּעַעַנְדִּיקָט מִיט אַן אָפְּעַל צַוְּ דַּי גַּעַשׁוֹאַרְעָנָעָ:

«מיַנְעַ העָרָן, אַיְיךְ לְאַזְזַר אַוְיִסְטַּרְתָּ רֵיד מִיט אַיְין בְּקָשָׁה: מִישְׁפָּט
גַּעַרְעָכָט. נַאֲרָ זַיִט נִיט אַכְּזָרִיתְדִּיק. בָּאַשְׁטְּרַאַפְּטָן די שְׁוּלְדִּיקָעָ, נַאֲרָ שָׁאָ
נְעוּוּטָן די אַוְמְשָׁוְלְדִּיקָעָ!»

קָאוּנוּרָס האט אַיְן זַיִן לְעַצְטָן וּוּאָרָט נַאֲרָ אַמְּאָל גַּעַשְׁלְדָעָרָט זַיִן
שְׂוּעָרָן קָאָמָפְּ פָּאָרָן קִיּוֹם דּוֹרָךְ די גַּעַנְצָעָ דְּרִיְצָן יָאָר, פָּוּן זַיְנָט ער אַיְן
אַנְטְּלָאָפְּן פָּוּן וּוּילְגָן קִיּוֹוֹ. וְועַגָּן ער אַיְזָ צּוֹגְעַקְוּמָעָן צַוְּ רֵידָן וְועַגָּן

פון בידע זיינט פלייט

די יסורים פון זיין סאפייען, האבן זיינע נערוון ניט אויסגעהאלטען און ער האט זיך צעווינט אויף אַ קול.

אין אונט האבן די געשוווארענע אroiיסגעטראגן זיער פסק. סאפייע קאנגעער אין באפרית גוואווארן. קאוונער אין אונערקענט וועווארן פאר שולדיק, אבער מיט מלידערנדיקע אומשטאנדן. ער האט באקומווען פיר יאָר שווערדע טורמע.

דאָס געריכת האט שווין געהאט אroiיסגעטראגן דעם פסקידין, דער עולם אין זיך שווין צום גרעסטן טיל געווען פונאנדרגעגןגען. מען האט געהאלטען אין אroiיספֿרִין קאוונערן פון זאל; סאפייע אין געתשאנען לעבען אים. אין דער מינוט אין צוגעקומווען צו אים אַ ריך געלקלידטע פרוי פון אַ יאָר דריי און צואנצִיך, אויסגעצִיגּן צו אים די האנט און אים דערלאנט אַ פֿאָפֿירעלע. ער האט פֿאָרְשְׁטָאנָען, אוֹ דאס אין אַ נְדָבָה, און האט פֿאָרוּנוּנְדָּרֶט אַ קּוֹק גַּעֲמָאָן אויף אַיר. אַבער אַיר בליך אַין געווען אָזֶן זואָרָעָם, אוֹ ער האט אַיר געמווען ענטפֿערָן.

«אַיך דאנָק אַיך זיינָר», האט ער זיך אָפֿגְּעָרוֹפָן, «נָאָר דערוּוֵיל לִיְד אַיך נָאָר גַּאֲט צוֹ דָאָקָעָן נִיט קִין נוּיט.»

וי האט זיך אַבער אַינְגַּעַבְּעַטְּן בַּי אִים. ער זאל דאס געמען אַין טָאָן דערמִיט וְאָס ער ווֹיל. ער האט צוגענומווען דאס פֿאָפֿרִיל (אַ פֿינְגִּי) רובלדיקע אין דאס געווען) און עס אָוּעָקְעָגְעָבָן אַין טורמע פֿאָר די אַמת נוּיט-בָּאָדָעָרְפֿטִיקָע אַרְעָסְטָאנָן.

ווער די פרוי אין געווען האט ער זיך קִין מאָל נִיט דערוּוּסָט. אין טורמע אין קאוונערן צום אַנְהִיבּ געווען טאָפל בִּיטָּע. אַ «מייעשׂשָׂאָנִין» (נִיט קִין אַדְלָמָאָן) האט נִיט גַּעֲקָעָנָט פֿרְעָטְעָנְדִּירָן אויף קִין שָׁוָם פֿרְיוּוּלְעָגִיעָם. מען האט אַים געהאלטען צוֹחָאָמָעָן מיט מערדערס אַין שִׁכְּרוּם וְאָס האַבָּן אַים אָפְט גַּעֲסְטְּרָאָשְׁעָט מִיט קְלָעָפּ. אָפְלוּ מִיט זִין לעבען אַין ער נִיט גַּעֲוָעָן זִיכְּרָה.

דאָס שׂוּעָרְסְּטָע אַמְּגָלִיק אין אַבער געקוּמָעָן דָוָך אַ יְדִיעָה פֿוֹן דָרְוִיסָּה: ער האט פֿאָרְלִיְּרָן זִין סָאָפֿיְּעָן. אַקְעָרְשָׁטָה האט קָאוּנָעָר נָאָר גַּעַיְּה האט אויסגעפֿאָולָט, אוֹ מעָן זָאָל זַיְּדָעָלִיבָן צוֹ שְׁטָעָלָן אַ צוֹּוִיטָן מאָל אַ חְוָפה אַין טורמע, ווַיְיַלְלָה אַיְלָה אַיְלָה דָעָר סְטָאנְצִיךְ קְרָאָסָנָע אַיְלָה אַין ער גַּעַעַץ נִיט גַּעֲוָעָן פֿאָרְשְׁרִיבָן. תִּיכְּרָה נָאָר דָעָר חְוָפה האט מעָן אַים

אַפְגַעֲפִידָת צָדִיק אֵין זִין קָאָמָעָה, אֹנוֹ מַעַר הָאָט עַד וַיְשַׁוֵּן נִיט גַעְזָעָן.
זַי הָאָט נִיט אַוִיסְגַעַהַאַלְטָן דֵי פִיר חַדְשִׁים תְּפִיסָה אֹנוֹ דָאָס פָּלָאַטְעַרְנִיש
אֵין גַעֲרִיכֶת אֹנוֹ אֵין גַעְשְׁטָאַרְבָּן.

מַעַן קָאָנו וַיְך אַוִיסְמַאַלְן, וְאָסָ קָאַוְנוּנָרְ האָט אַיְבָּרְגָעַלְעַבְטָן.

זִין לְאָגָע אֵין תְּפִיסָה אֵינוֹ שְׁפָעַטָּר גַעְוָאָרָן בַעַסְעָר. אֵין «בּוֹטִירְקִי»
אֵין גַעְוָעָן אָוִין אֵין אַפְטִילְוָנָג פָאָר אַדְלְלִיטָה. זַי הָאָבָן זִיךְ גַעְתָּאָט אַבָּאָ
זַוְנְדָעָר הַוַי, מִיט אַגְרַטְנָדָל דֻעְרְבָּי, זַי הָאָבָן אַוִיךְ גַעְמָעָט בַאַקְוּמָעָן
בְרִיוֹו, בִּיכְעָר אֵון צִיְתְוָנָגָעָן. דֵי אַדְלְלִיטָה הָאָבָן אַוִיסְגַעְפְּעַלְטָה, זַי זָאָלָן
מַעַגְן קָאַוְנוּנָרְ אַרְבִּיבְעַרְנָמָעָן צַו זִיךְ פָאָר אַבְאַדְיָינָר. דָא אֵין אִים שַׁוִיָּן
גַעְוָעָן גַרְינְגָעָר. עַר הָאָט דָא גַעְקָעָנָט בַאַקְוּמָעָן בְרִיוֹו, אֹנוֹ דָעָר עִיקָּר —
עַר הָאָט דָא אַוִיךְ גַעְקָעָנָט שְׁרִיבָן. עַר הָאָט גַעְשְׁרִיבָן אַ טָאָגְבָּוּה, גַעַי
שְׁרִיבָן דַעְרְצִילְוָנָגָעָן אֹנוֹ אַפְלִיו אַגְּנָצָעָן קָאָמָעָדִיעָן.

דָעָר פָאָרָאַיָּן דַוִישָׁע דְרָאַמְּאַטְשָׁע שְׁרִיפְטְשְׁטָעַלְעָרָס. וּוּ דָעָר בָאָ
רִימְטָעָר אַסְטְרָאוֹסְקִי אֵין גַעְוָעָן פָאַרְזִיצָעָר, הָאָט אַוִיסְגַעְשְׁרִיבָן אַקָּאנָן
טָעָסָט פָאָר דָעָר בַעַסְעָר קָאָמָעָדִיעָן. קָאַוְנוּנָרְ הָאָט צָוְגַעְשִׁיקָט אַפְיָעָס
פָוּן גַעְרִיכְטַלְעָבוֹן, מִיטָנוֹן נָאָמָעָן «מִירְ הָאָבָן אַוִיסְגַעְפִּירְט». דֵי זְשָׂוִרִי אֵין
בַאַשְׁטָאַנָּעָן פָוּן דְרִיְיָה בָאַוּסְטָעָה שְׁרִיפְטְשְׁטָעַלְעָרָס. אַ בִּיסְלָ שְׁפָעַטָּר אֵין
אֵין דֵי צִיְתְוָגָעָן גַעְוָעָן אַמְלָדוֹגָה, אֹזוֹ פָוּן דֵי זַעַקָס אֹנוֹ אַכְצִיקָקָאָמָעָן
דִיעָס וְאָס זִינְיָעָן אַגְגָעָקְמָעָן צָום קָאַנְטָעָסָטָהָאָט דֵי זְשָׂוִרִי אַוִיסְגַעְטְּיָילָט
צָום גּוֹטָן נִיט מַעַר וַיְיָ דְרִיְיָה, אֹנוֹ אַוִיפָן צְוֹוִיתָן אַרְטָה אֵין גַעְוָעָן אַגְגָעָרוֹפָן
דֵי קָאָמָעָדִיעָן: «מִירְ הָאָבָן אַוִיסְגַעְפִּירְט».

קָאַוְנוּנָרְ הָאָט גַעְפָרְוּוֹת אַפְרָדוֹקָן דֵי קָאָמָעָדִיעָן, אַדָעָר אַרְוִיסְבְּרָעַנְגָעָן
זַי אַוִיךְ דָעָר בִּינָעָ. אַבְעָרָ פָוּן טְרָמָע אַרוֹיסָ אֵין אַוִיסְגַעְעָוָר, אֹנוֹ
סּוֹפְ-כְּלִ-סּוֹפְ אֵין דָעָר מַאֲנוֹסְקְרִיפְטָ עַרְגָעָז וּוּ פָאַרְפָּאַלְן גַעְוָאָרָן.

אֵין טְרָמָע הָאָט קָאַוְנוּנָרְ אַוִיךְ גַעְפָרְוּוֹת אַוִיפְקָלָעָרָן אֹנוֹ בַילְדוֹן עַטְ
לְעַכְעַ פָוּן דֵי אַרְעַסְטָאַנְטָן, עַר הָאָט זַי אַוִיסְגַעְלָעָנָט שְׁפִילָן שָׁאָר, גַעְלִיְעָנָט
מִיט זַי פָאַרְשִׁידְעָנָעָ לִיטְעַרְאַרְיִשְׁעָ וּוּעְרָקָ. נַאֲרָ צָום מַעְרָסְטָן הָאָט אִים
פָאַרְאַינְטָעַרְעָסְרִיטָ פָאָר דָעָר גַעְנָצָעָר צִיְיטָ פָוּן זִין זִיכְן דֵי קָאַרְעָסְפָּאָן
דַעַנְץ מִיט דָאַסְטָאַיְעוֹסְקִין.

קארענספאנדענע מיט דאסטאיעויסקן. — קיין סיביר

דאס וואס קאוונער האט זיך אין די גוטע יאָרגן, ביַז דער גנבה, אין זינע ארטיקלען אין נאָלאָס כסדר געתשעפעט צו דאסטאיעויסקן, אין אַ פֿניַם ניט געווען קיַין צופְּאַל. מען דאָרָף רעכגענען, אַז בשעת די דוגמא ראָסְקָאלְנִיקָאּוֹ אַיְזָן אַים געשטאנען פֿאָר די אַיגֶן, האָבָן אַיְזָן קאוּנוּרָן גוֹפָא געקבּעט דער יַא אַזְנָע דער זַיִן, אַז עַס קַאַן זַיִן, אַז כַּדִּי צוֹ פֿאָר שטָרָקָן דעם נַיְינָאַן זַיִן, כַּדִּי צוֹ פֿאָרְשְׁרִיעַן די שטִיטִים פָּוֹן יצְּרִיחָרָעָן האָט עַר אַטָּקִירֶט דאסטאיעויסקן, רָאָסְקָאלְנִיקָאּוֹס גִּיסְטִיקָן פָּאָטָעָר.

אַבעָר אַיְזָן האָרְצָן האָט עַר אַוְיךְ גַּעֲשֵׁפִירֶט דאסטאיעויסקִיס קִינְסְטִּיזָרְעָה גְּרוּסִיקִיט. אַזְנָע דעם וַיְיַעַר האָט אוֹיסְגָּעְפְּרוּוֹת רָאָסְקָאלְנִיכִּיָּה קָאָוָס וּוְעָג האָט אַים אַוְדוֹצִי גַּעֲזִוְגָּן צוֹ דאסטאיעויסקָן נַאֲזָשְׁטָרָקָעָר. נַאֲזָאַז: קאוּנוּרָן אַיְזָן געשטְוִוִּיכְלָט גַּעֲזָוָרָן אַיְזָן דעד מעָשָׂה מִיט דער גנְבָּה, אַבעָר עַר האָט זַיִן ניט געפְּילָט גַּעֲבָרָאָן. ניט יַעֲדָעָר דּוֹרְכִּי פָּאָל אַיְזָן אַ סִּימָן, אַזְנָע אַיְזָן גַּעֲזָוָן אַומְגָעָרְעָכְט. אַין טָרְמָע האָט עַר נַאֲזָאַז אַמְּלָאָל אַיבְּרָגָעָטְרָאָכְט אַלְצָן וְאַסְמִיט אַיְזָן גַּעֲשָׂעָן, אַזְנָע דער באָשְׁלוֹס אַיְזָן גַּעֲזָוָן, אַזְנָע אַיְזָן גַּעֲזָוָן גַּעֲזָוָן האָט עַר נַיְינָאַן דִּיקְט. דאסטאיעויסקִי וְאַלְטָאַל אַוְיךְ אַזְוָּגָט, האָט עַר גַּעֲפְּסְקָנָט. אַזְנָע האָט פָּאָרְפִּירֶט מִיט דאסטאיעויסקָן אַ קָּאָרָעָסְפָּאָנדְעָנָז, דּוֹרָךְ זַיִן אַדְיָה וְאַקָּאַט קוֹפְּעָרָנוֹיךְ האָט עַר באָקְמוֹעָן אַ מַעְגְּלָעָקִיט דִּי בְּרִיוּוֹ אַיבְּרָצָוּ שִׁיקָּן. מִיט קַנְאָפָּעָ פּוֹפְּצִיקְיָה יַאֲרָשְׁפְּעָטָעָר האָט מעַן דָּאָס גַּאנְצָעָ בִּינְטָל בְּרִיוּוֹ גַּעֲפְּנוֹעָן צְוִישָׁן דאסטאיעויסקִיס אַיבְּרָגָעָלְבִּיבָּעָנָע פָּאָפִּירֶן.

קאוּנוּרָן אַיְזָן שַׁוִּין באָלְדָאַנדְרָטָהָלָבָן יַאֲר גַּזְוּעָן אַין טָרְמָע,

וּוְעַן עַר האָט אַוְעָקָגָשְׁרִיבָן דעם ערְשָׁתָן בְּרִיוּוֹ. עַס אַיְזָן אַ לְּאָגָגָעָר בְּרִיוּוֹ אַוְיךְ אַ סְךְ זַיִטָּן. קאוּנוּרָן האָט דָאָרטָן אַגְּנוּרִירֶט אַ סְךְ טָעָמָעָ, אוֹיסְגָּעְמִישָׁט פָּאָרְשִׁיְידָעָנָע זַאֲכָן. גַּעֲגַבָּן אַז אַיסְגָּעְצִיְּכָנָטָע אַפְּשָׁאָצָוָגָ פָּוֹן דאסטאיעויסקִיס לִיטְעָרָאַרִישָׁר טָעָנִיקָן, אַרְיִינְגָּזָעָגָט אַוְיךְ, וְאַס עַר האָט גַּהְהָאָלָטָן פֿאָר נִיטִּיךְ. דער בְּרִיוּוֹ האָט גַּעֲמָאָכָט אַוְיךְ דאסטאיעויסקָן אַ גְּרוּיְיסָן דּוֹשָׁם, אַזְנָע עַר האָט דעם אַרְעָסָ טָאָנָט גַּעֲנְטָפְּעָרָט אַיְזָן צְוּוִיָּעָן: עַרְשְׁטוֹנָס אַיְזָן אַ דִּירְעָקָטָן פָּעָרְזָעָלְבָּעָן בְּרִיוּוֹ אַזְנָע צְוּוִיְּטָנָס אַיְזָן מְאָרֶץ 1877 אַיְזָן אַ גַּאנְצָעָר הַעֲלָפָט פָּוֹן זַיִן דְּנוּזָה.

ניך פיסטטניליא ("טאגבוך פון א שרייבער") וואס האט דורך דער צייט
אנגעההויבן אַרוּסְגִּין ווי אַבָּאָוְנְדָעֵר זְשֻׁרְנָאֵל.

דאַסְטָאַיְעוֹסְקִי האט אין פֿאָרְשִׁיעְדָּעָןְפֿרְיְּעַרְדִּיקְעַ אַרטְּיקְלָעַן גַּעהְאָט
אַרוּסְגַּעֲוּוִין זַיִן שִׁינָּאָה צַוְּיִדּוֹן; האט קָאוֹנוּנָר צְעוֹוִיקְלָט דִּי גַּאנְצָעַ פְּרָאָגָעַ
זְוַעֲגַן יַדְוַן אַיְן רְוָסְלָאָנד. דָּרְהָאָט אוּסְגַּעַשְׁתָּעַלְתָּ אַ צְעַטְלָ רְוָסְן סְפָּעָקְרָי
לְאַנְטָן אַוְן פְּאָדְרִיאַדְשְׁטִיקָעַס, וואס מִיט זַיְעָרָעַ מַעְשִׁים אַיְזָוּ פּוֹל גַּעוּוֹן
די פְּרָעָסְעַ אַוְן גַּעֲפְּרָעָגֶט סְאָרְקָאָסְטִישִׁים:

"אַיך וּוְאַלְט וּוְעַלְן וּוְסָן, פָּאָר וּוְאָס אִיר טְרָעַט אַרוּסִיס נָאָר קָעְגַּן יַדְוַן
אוֹן נִיט קָעְגַּן עַקְסְּפָּלוֹאָטָאָטוֹר בְּכָלְל. נִיט וּוּינִינְקָעָר פּוֹן אַיְיךְ הָאָב אַיךְ
פִּינְט פְּאָרָאָרְטִיְּלָן פּוֹן מִין פָּאָלָק, אוֹן אַיךְ הָאָב גַּעֲנָג גַּעֲלִיטָן פּוֹן זַיִן
נָאָר קִיְּן מַאל וּוְעַל אַיךְ נִיט מְוֹדָה זַיִן, אָז בִּים יִדְשָׁן פָּאָלָק לִיגְט עַקְסִיס
פְּלוֹטָאָצְיָע אַיְן בְּלוֹט...".

"פָּאָר וּוְאָס אַיְזָוּס דָּרְעַט פְּרָאָוְאָסְלָאוּנוּנָר קוֹלָאָקָה, דָּרְעַט בְּלִוְטוֹוְיגָעָר,
דָּרְעַ וּוּאמְפִּיר — יַעֲנַע מְעַנְטָשָׁן, וואס עַס שְׂוִיזְבָּלְט אַוְן גְּרִיבְלָט מִיט זַיִן
רְוָסְלָאָנד — בְּעַסְעָר אִידְעָר דִּי יַדְוַן וואס לעַבְנָן דָּאָךְ נָאָר אַיְין אַיְיךְ
גַּרְעַנְעַצְטָעַר גַּעַגְנָטָמִיט וואס אַיְזָוּס אַיְזָוּס גַּוְבָּגְנִין בְּעַסְעָר פָּאָר פְּאָלִיאָקָאָזָוּן? מִיט
וואס אַיְזָוּס אַוּסְּאַנְיִקְאָזָוּס בְּעַסְעָר פָּאָר מְאַלְקִיעָלָן, מִיט וואס אַיְזָוּס סְאָמְאָנְסְקִי¹
בְּעַסְעָר פּוֹן גִּינְצְבּוֹרְגָן? פְּרָאָגָעָס וּוְאַלְט אַיךְ גַּעֲקָעָנָט פְּרָעָגָן טְוִיזְנְטָעָר.

"אַבָּעָר וּוְעַן אִיר רְעַדְתָּ פּוֹן יַדְוַן נְעַמְתָּ אִיר אַרְיִין קָאָן דִּי גַּאנְצָעַ
מוּרָאָדִיקָע אַרְעָמָעַ מְאָסָע פּוֹן דְּרִיְּיָ מִילָּאָן יִדְשָׁע בְּאָפְּעָלְקָעְרוֹנָג אַיְן רְוָסִיס
לְאָנָד, וואס פּוֹן זַיִן פְּרִירָן צָוְם וּוּינִיקְסָטָן צְוּוֵי מִילָּאָן מִיט נִין הַונְּדָעָרָת
טְוִיזְנָט אַ פְּאָרְצְיוּיְפָלָטָן קָאָמָףּ פָּאָר אַ נְעַבְכְּדִיקְעָר עַקְסִיסְטָעָנָץ אַוְן וואס
זִינְעָן מְאַרְאַלִישָׁ רִינְגָעָר נִיט נָאָר וּוְיַי אַסְדָּאָנְדָעָר פְּעַלְקָעָר, נָאָר אַיךְ
אִידְעָר דָּסְ רְוִיסְיָשָׁ פָּאָלָק, וואס אִיר פְּרָאָגָעָטָרָט עַס. אִיר נְעַמְתָּ אַרְיִין
אַיְיךְ אַיְזָוּס דָּסְ רְוִיסְיָשָׁ פָּאָלָק, וואס אִיר פְּרָאָגָעָטָרָט עַס. אִיר נְעַמְתָּ אַרְיִין
אַיְיךְ אַיְזָוּס דָּסְ רְוִיסְיָשָׁ פָּאָלָק, וואס אִיר פְּרָאָגָעָטָרָט עַס. אִיר נְעַמְתָּ אַרְיִין
דוֹנָג אַוְן וואס האָבָן זַיִן אוּסְגַּעַצְיִיכָּנָט אוּפְּקָאָפָּה פְּלָדָעָר פּוֹן מְלוֹכָהָי
לְעַבְנָן...".

געַנְדִּיקְט האט קָאוֹנוּנָר: "סְאָיוּ קִיְּן סְבָּרָא נִיט, אָז אַיךְ זַאל אַיךְ
קָעְנָעָן אַיבְּרָצִיְּגָן אַיְן [דָּרְעַר רִיכְטִיקִיְּט פּוֹן] מִין קוֹק — נָאָר עַס וּוְאַלְט
זַיִד זַיְעָר גַּעֲוָאָלָט, אָז אִיר זַאלְט מִיךְ אַיבְּרָצִיְּגָן".

איַן זַיִן בְּאָרִיכּוֹתְדִּיקָן בְּרִיוּוּ האָט דָּסְטָאַיְעוֹסְקִי גַּעַנְטְּפָעָרָט קוֹוּוֹ"

נערה, או ער איז קיין מאל ניט געווונן קיין שונא פון יידן ווי א פאלק (ער נוצט דעם אויסטרוק "פלעמייא" וואס דירעקט מיינט דאס, שבט"), און ער האט צווגזאגט, או אין זיין זשורנאל וועט ער זיך אומקערן צו דער טעמי. ער האט טאקוּ אַגְּגָשֶׁרְבִּין אַ לְּגָגָן אַרטְּיקָל, וו ער האט זיך אַפְּגָעָרְפָּן אֹוֵף קָאוֹנוֹנָרָס בְּרִיוֹו, אַבְּעָד נִיט אַנְרוֹפְּנָדִיק זײַן נָאָמָעָן. "דָּאָס אַיְזָן אַ וּוֹנְדָעָרְלָעְכָּעָר בְּרִיוֹו אַיְזָן אַ סְּדָ פְּרָטִים", האט ער באָמָעָרָקְט. "גַּעַזְעִים אַיְזָן הָאָט דָּאָס בָּאָמָת אַ מְעַנְשָׂת אַ גַּעֲבִילְדָעְטָעָר אַוְן אַ טָּאַלְעַנְטִירְטָעָר (אַיךְ מִין נָאָר נִיט, אַזְ אַן פָּאָרָאָרְטִילְן)".

איין דעם אַרטְּיקָל זאנגט דָּאַסְטָאַיְוָסְקִי וּוִידָעָר עַטְלָעֶכָּעָר מאָל, או ער איין ניט קיין שונא פון ייד סְתָמָן, או בְּכָל אַיְזָן בִּים פְּשָׁוֹטָן רְוִיסְיָן פָּאָלָק נִיטָאָן קְיִינָן טָעַמְפָעָן שְׁינָנָה צוֹ יַיְדָן. אַפְּיָלוּ וּוּעָן דָּעָרָ רָוָס זַעַט, ווי יַיְדָן דָּאוֹנוֹגָעָן אֹוֵף אַ מְשׁוֹנָהְדִּיקָן שְׁטִיגְגָּעָר אַדְעָר אַזְ אַיְזָן זַיְד צוֹ עַסְן אַוְן צוֹ טְרִינְקָעָן מִיט נִיטְיִידָן, אַיְזָן ער מְלָמְדִיזָּכָות: "סְאַיְזָן אַזְאָ אַמְוֹנָה". פִּינְטָן הָאָט מַעַן דָּעָם יַיְד דָּעָם עַקְסְפָּלָאַטָּאָטָאָר, אוֹן דָּעָר יַיְד עַקְסְפָּלָאָזָן טְרִיטָרְט דָּאָר טְאָקוּ נִיט נָאָר דָּעָם פּוּיְעָר אַיְזָן מְעַרְבִּידְרָאָלָאנָן, נָאָר יַעֲדָרָן וּוּוּ אַוְן וּוּעָן עַס לְאֹזֶט זַיְד. אַטְ אַהֲטָ ערְ, דָּאַסְטָאַיְוָסְקִי, גַּעַלְיָעָנָט, אוֹן דִּי דִּירְוִים-שְׁתָאָטָן פָּוּן אַמְּעָרְיקָעָן הָאָבָן יַיְדָן נָאָכוֹן בִּירְגְּנָעְרְקִירִיךְ וִיְדָן אַזְוִי אַגְּגָעָצָט אֹוֵף דִּי בָּאָפְּרִיטָעָן נְגָעָרָס, אוֹן בָּאָלָד וּוּעָלָן וִיְיָ גַּעֲוָוִס זַיְן נָאָר עַרְגָּרָעָ שְׁקָלָאָפָּן וּוּיְפָרְיעָר. דִּי גַּעֲבִילְדָעָטָעָ יַיְדָן זַיְדָן, אוֹ אַטְ דָּעָר חַשְׁקָן צוֹ עַקְסְפָּלָאַטָּרְטָן נַעַמְתָּ זַיְד בִּיְיַיְדָן פָּוּן דִּי שְׁטָעְנְדִּיקָעָן דְּרִיפָּת אֹוֵף זַיְד. אַבְּעָד סְאַיְזָן נִיט אַזְוִי, דָּאַ שְׁטָעָקָט עַפְּעָם טִיפְּעָרָס וּוָאָס גִּיְאָט אַדוֹרָךְ דָּוָרָךְ דָּעָר גָּאנְצָעָר יַיְדִּישָׁעָר גַּעַשְׁיכְּטָעָן. הַינְּטָעָר דָּעָר יַיְדִּישָׁעָר פְּרָאָקְטִיקָעָט שְׁטָעָקָט דִּי אַיְדָעָעָ פָּוּן יַיְדִּישָׁעָר אַוְיסְטָרְוִוִּילְטִיקִיט. יַיְדָן מִישָׁן זַיְד נִיט מִיט דִּי פְּעַלְקָעָר, וּוּילְלָן זַיְדָהָלָטָן זַיְדָהָלָטָן. זַיְדָהָלָטָן מִיט גָּאלָד, וּוּילְלָן מִיט גָּאלָד קָעָן מַעַן הָעֲרָשָׁן אַוְן מִיט גָּאלָד וּוּעָט מַעַן זַיְד קָעָנָעָן אַוְיפָּהִיבָּן אַוְן אַוְעָקָגִיָּן קְיִינָן אַרְצְ-יִשְׂرָאֵל בְּשַׁעַת מִשְׁיחָה וּוּעָט קוּמָעָן.

דָּאַ גִּיסְט זַיְד דָּאַסְטָאַיְוָסְקִים וּוּילְדָעָ בָּאַצְיָוָגָן צוֹ יַיְדָן צְנוּנִיָּה מִיט זַיְן וּוּילְדָעָ בָּאַצְיָוָגָן צָום מַעֲרָבָה. דָעָר יַיְדִּישָׁעָר גִּיסְט אַיְזָן דִּי פָּאָרְקָעָרִי פָּעָרָוָגָן פָּוּן מַאֲטָעְרִיאָלִיּוֹם וּוָאָס קַעְמָפָט קָעָגָן דָעָר קְרִיסְטָלְעָכָעָר אַיְדָעָעָ פָּוּן אַוְיסְטָלְיִוָּגָן, אַיְזָן מַעֲרָבָאִירָאָפָעָ אַיְזָן דָאָס קְרִיסְטָנָטוּם דָוְרְכָעָפָאָלָן, דָעָר מַאֲטָעְרִיאָלִיּוֹם הָאָט גּוּבָר גַּעֲוָוָן. דָעָרְפָּאָר גַּעֲוָוָלְטִיקָן דָאָרְטָן אַיצְ-

טער יידן איז די רעיגרונגען און אויף די בערדעם. איז רוסלאנד גיט איז
דעך איגענער קאמפ. ניט דיב רוסן האבן פינט יידן, נאר פאראקערט. ציטנַ
וויזן האט ער, דאסטאיעויסקי, געפרווט פאנטאיירן, ווען איז רוסלאנד
וואלטן געווען ניט דריי מיליאן יידן אונ אכזיך מליאן רוסן, נאר פאראקערט.
וואס וואלט בי זי געוואר פון די רוסן און ווי אוזי וואלטן זי זי באָ
האנדלאט? צי וואלטן זי געגען גלייכע רעכט? צי וואלטן זי זי געלאָז
פרי תפליה טאן צוישן זי? צי וואלטן זי [זין] ניט געמאכט ממש פאל
שקלאָפּן? נאך ערגער, צי וואלטן זי ניט אָראָפְּגָעָשָׂונְדָּן די הויט אין
גאנצֶן? פון דער אלטער יידישער געשיכט וויסט מען דאָ, איז יידן
האָבן אויסגערטאָן גאנצע פִּינְדְּלָעַכְּעַ פֿעלְקָעַר.

די געבלידעטע יידן, זאגט דאסטאַיעויסקי, ווילן דאס ניט הערד;
זיי רידן רק וועגן די רדייפות וואס האָבן געבראָכט צו יידישע פֿאָרָאָרִ
טילן, און זי הָאָלְטָן אֵין אַיִן פֿאָרָאָרִערְן, או זי אַלְיָן זיינען פריי פון
פֿאָרָאָרִטְיִילְן. אַבעָר זי זיינען דאסטאַיעויסקי ניט צום האָרצְן. עפָעַס
בָּאַרְיָמָעַן זי זיך צו פִּיל מִיט זִיעַרְעַ מְעֻלוֹתָה. אַפְּילָו מִיט זִיעַר אַפְּגָעַ
פרעמאָדְקִיט פון דער יידישער רעליגַעַ. «וועגן אַיִן אָן גָּאט קָעַן מען
עפָעַס ניט טָראָכְטָן». עס דוכט זיך אָז צו טָראָדִיצְיאָנְגָעַלְעַי יידן האָט
דאַסטְאַיעוּסְקִי מעַר צוֹטְרוֹי. «... גָּאט ווַיִּסְטָם, אויף וואס די וועלט קָעַן זיך
נאָך רִיכְטָן פון די געבלידעטע יידן». דערנָאָך רִיכְטָן זיך ווַיְדָעַר אַרְיָין
פרִינְדְּלָעַכְּרָע טָעַנְדָּר. אַלְיָן וואס מענטשְׁלָעְכְּקִיטָּה פֿאָדָעָרְטָה דָּאָרָף מען יידן
איַן רָוְסָלָאָנד גָּעָבָן. יידן זיינען «אַפְּאָלָק מִיט אָזָע לְעַבְנָסְכָּותָה. אָזָא אָמָּזָעַ
גָּעוּוֹנְטָלְעַד שְׁטָאָרָק אָוֹן עֲנַגְּרִישְׁ פֿאָלָק, אָזָע פֿאָלָק וואס צו אַים אֵין
איַן דָּעַר ווּלְעַט נִיטָא קִיְּן גְּלִיכְיָן». אָזָע צְרוּיק דָּאָס פֿרְיְוּדִיקָעָ: אָלָע יידן
זִינְעַן פון איַין מְהֹות, בַּיְּ יִזְנַן אָזָע נִיטָא קִיְּן רְחַמְנוֹתָ צו די אַרְוִמְקִעְעַ
יידן זיינען גְּרוֹיסְהָאַלְטָרָע אָוֹן בְּעַלְיְ-גָּאוֹתָה. אָוֹדָאִ זִינְעַן פֿאָרָאָן יידן
גּוֹטָע (אָט האָט גָּאָלְדְּשָׁטִיָּן אָוֹוּקְגָּעָבָן דָּאָס לְעַבְנָן אָז דָּעַר מְלַחְמָה קָעַן
טָעַרְקִי) נִאָר צִי ווּלְעַט די גּוֹטָע יידן קָעַנְעַן עַפְעַס אַיְפְּטָאָן אַפְּצָוּשָׁוָאָבָן
די יידישע שְׁינָאָה צו נִיטִיְידְּן?

קָאָוְנוּנָעַר האָט נִאָכָן אַיבְּרָלִיְיָעָנָעָן דָּעַם דָּאָיִקָּן אַרְטִיקָל גַּעַשְׁרִיבָן
דאַסטְאַיעוּסְקִין: «אַיך ווּלְ קִיְּן מָאָל נִיט אַיְנְשְׁטִימָעָן אָז אֵין דָעַם בְּלַוְתָּ
פִּון דָעַר דָאָזְיָקָעָר נִאָצִיעַ לְעַבְטָ עַקְסְּפָלְוָאָטָאָצִיעַ אָן שָׁוֹם גְּעוּוֹסִין... ווי אַוזִי

וזל דאס רוסישע פאלק ניט פינט האבן יידן, ווען זיינע בעסטע פאר-

שטייערס רידן וועגן יידן עפנטלאיך ווי וועגן ווילדייך חיוט?"

נאר די קארעספאנדענץ האט ער ניט איבערגריסן. ער אין געוווען זיכער איז וואס דאסטאיעסקי זאל ניט שרייבן, איז ער אלע מאל גרים, אונ גראיסקייט האט משמעות בי אים מכפר געווען אויף א פארשטאקט האריין.

ווילטער אין דער קארעספאנדענץ האט קאוונער געהאט צו דערצילן וועגן זיך וויבטיקע פ ע ר זע בל כ ע ניס. די פיר יאר ש וו ער ע טורמע האט מען אים פארביבטן צוליב זיין גוטער אויפרירונג אויף גע- ווינטעלכער טורמע. אבער ער האט אויסגעפועלט נאך מער. עס אין געווען א צירקולאָר פון אינער-מיניסטרום, איז איבב די שטאט, וו איז אָרְעֶסְטָאָנְט איז צוגעшибין, זאגט זיך אָפַּ אִם צוֹצְנוּמָעָן צוֹרִיק, מעג ער אָוּעָקְפָּאָרְן קִיְּזַן סִבְּירַ נָאָרְיִידְעָרְ זִין תְּפִיסָה-צִיִּיתַ האט זיך גע- ענדיקט. אַיְּנָעָרְ פון קאוונערס בְּרִידְעָרְ האט זיך פְּאָרְאַנְטָעָרְסְּרַטְּ מִיט דעם, האט אָרוּסְבָּאָקְוּמָעָן אַזָּאָ פְּאָפִירַ פון שְׁטָעָטְלַ גַּלְלוֹאָן, אַזָּאָ אוּזִיְּ אַזָּאָ קִיְּזַן סִבְּירַ, בְּשַׁעַתְּ עַס אַזָּאָ אִם נאָךְ גַּעֲבְּלִיבְּן צו זִין צּוֹוִיְּ יָאָרְ מִיט עטלעכּ חדשִים.

בי זאגט זיך אָנְגָּעָקְוּמָעָן קִיְּזַן סִבְּירַ האט ער נאָךְ געהאט אויסצּוּשְׁטִין די גאנצע פִּין פון טְרָאַנְסְּפָּאָרְטְּ.

את ווּ קַאוּנָעָרְ אַלְיִין בְּאַשְׁרִיבְּטַ דָּאָס:

„אֵיך האָב גַּעֲוָסְטַ, אָזְאָלָעְ אָרְעָסְטָאָנְטַ, אָחוֹזְ אַדְלָלִיטַ, טוֹטְ מַעַן אָזְ אַנְטְּקִימְלָאָיך בְּיִם טְרָאַנְסְּפָּאָרְטְּ פון מַאְסְקָוּזְ קִיְּזַן נִיוּשְׁנִיְּ-נָאָוָגָאָרָאָהַ, אָזְ אֵיך האָב זיך בָּאָמִיטְ מַעַטְ אָלָעְ קְרָעָפְּטַן פְּטוֹרְ צַוְּ וְוּעָרְןַ פון דָעַרְ דָּאָזְ זִיקְעָרְ פִּין אַזְ אַזְאנְדַּ.“

אַבְּעָרְ עַס אַזָּאָ גַּעֲוָעָן אָוּזִיסְטַ, מַעַן האָט צּוֹגְעָפְּרִיטַ קַאוּנָעָרְ צַוְּ זְאָמְעָן מַעַט אָלָעְ אָרְעָסְטָאָנְטַן צַוְּ דָעַם אָרְטַ, ווּ מַעַן האָט גַּעֲשְׁמִידַט אַזְ קִיְּטַן.

„וְוּעָן עַס אַזְ דְּעָרְגָּנְגָעָן צַוְּ מִירַ, בֵּין אֵיך בְּלָאָס גַּעֲוָאָרְןַ, דָעַר בָּאָמְטָעַרְ האָט גַּעֲוָעָן, אָזְ אֵיך גַּיְ אַזְ אַיְגָעָנָעָם קָאָסְטִיםַ, דָאָס הִיְסַטְּ פִּילְ-זְוִינִיקְ אַרְנְטָלָאָיך, האָט ער גַּעֲמִינְטַ, אָזְ אֵיך בֵּין אָ פְּרִיאַוְוִילְעָגְרִיטַעְרַ.“

אבער דער סעקרעטאר ביים טיש האט א קוק געטאן אין צעלן און אַרוויס-גערעדט די געווינטעלעכע ווערטער: „אין האנטקייטלעך... ציטערנדיק בין איך צונגעאנגען צום זעלנער און אויסגעצווין די האנט. ער האט מיר אַנגעטאָן אַ רינְג אָן גענומען זומן מיט די אויגן אַ פֿאֶר פֿאֶר מִיר, וואָדעם מען פֿלעגט אַלְעָמָל צוֹנוֹפֿשְׁמִידָן צוֹויִי פֿערזָן: אַיְינָעַם פֿלעגט מען אַנטָּאָן דָעַם אַיזְוָרָעָנָם רִינְג אַוִיךְ דָעַר רַעֲכָתָעָר האָנט. דָעַם אַנדָעָר אַוִיךְ דָעַר לַיְנָקָעָר האָנט. צוֹישָׁן דיַן רִינְגָן אָן גַּעַוּעַן אַ קִיְּט וּאָס אַיִזְגָּוּעָן מַעֲרָנִית אַ האַלְבָּן אַרְשִׁין דיַן עַנְג אַזְוִי אָזְזִי דיַן פֿאֶר אַיִזְגָּוּבִּין דִי גַּאנְצָע צִיְּט אַיִזְגָּוּעָן“. *

אוֹזְיָהָאָט מעַן זִיךְרָעַלְעַט בֵּין נִזְשָׁנִי-נָאוֹגָנָאָרָאָד, וּוּ דיַן טַוְרָמָע אַיִזְגָּוּעָן אַסְךְּ עַרְגָּעָר וּוּי אַיִזְגָּוּעָן מַאֲסָקוּוֹ. פּוֹן נִזְשָׁנִי אַיִזְגָּוּעָן גַּעַפְּאָרָן וּוּיַּטְעַר מִיטָּן וּוּסְעַר בֵּין פֻּרְם. דָאָרְטָן אַוִיךְ דָעַר שִׁיפְּהָאָט קָאוֹנוּר גַּעַהָאָט מָזָל. אַיְינָעַר אָן אַפְּיצִיר פּוֹן דָעַר וּוְאָדָהָאָט גַּעַוְאָרְפָּן אַוִיךְ אִים אָן אַזְג אָן אַיִזְגָּוּעָן צַו אִים מִיט דיַן ווערטער:

— בִּיסְטָ מַסְתָּמָא אַ בָּעֵל-מְלָאָכָה?

„לְלִידָעָר נָאָר אַ לִיטְעָרָאִישָׁעָר“, האָט קָאוֹנוּר גַּעַעַוְטְפָּעָרְט.

— וּוְאָס הַיִּסְטָ דָאָס? האָט גַּעַפְּרָעָגְט דָעַר אַפְּיצִיר אַ פָּאָרוֹנוֹנְדָעָרְטָעָר. קָאוֹנוּר האָט אִים בְּקִיצְרָה דָעַרְצִילָט זִיְּן גַּעַשְׁכְּטָע, אָן אַיִזְגָּוּבִּין מִינְטוֹ אַרְוֹם האָט אִים דָעַר אַפְּיצִיר אַרְבִּיבָּרָגְעָפִירָט אַיִזְגָּוּבִּין פֿאֶר אַרְעָסְטָאָגָט-אַדְלְלִיִּיט.

אַבָּעָר נָאָד פֻּרְם האָט זִיךְרָעַלְעַט אַנְגָּעוּהוּבָן דיַן פִּינְן.

„פּוֹן דָאָרְטָן אַיִזְגָּוּעָן גַּעַפְּאָרָן אַוִיךְ טַרְאִיקָעָס צַו זַעַקָּס מָאָן אַיִזְגָּוּעָן. עַס אַיִזְגָּוּעָן אַיִזְגָּוּעָן דיַן גַּרְעָסְטָה הַיְּצָן, גַּעַפְּרָעָט האָט מעַן מִיט קִיְּטָן אַוִיךְ דיַן העַנְטָ אָן אַוִיךְ דיַן פִּינְן, אָן פּוֹן גַּעַדְיכְּטָן שְׁטוּבָה האָט מעַן גַּעַקְעָנָט דָעַרְשְׁטִיקָט וּוּרָן“. *

גָּאָר אָן אַמְּגָּגָרְיכְּטָעָר קְלָאָפְּ האָט גַּעַטְרָאָפְּ אַנְגָּעוּנָרָן אַיִזְגָּוּעָן, וּוּ מעַן האָט צְוָגָעָנוּמָעָן בֵּין אִים אַ פֿעַקְלָ בִּיכְעָר אָן צִיְּטָוְגָּ-אַוִּישָׁנִינָה, דיַן פְּרָוכְטָ פּוֹן זִיְּן גַּאנְצָע לִיטְעָרָאִישָׁעָר טַעַטְיקִיִּט. ער האָט גַּעַבְעָטָן

* אָן אַרְשִׁין — אַ לעַגְגָה מָאָס וּוְאָס אַיִזְגָּוּעָן אַנְגָּעוּנָמָעָן אַיִזְגָּוּבִּין הוֹסְלָאנְד — אַיִזְגָּוּבִּין 2 מִיט אַ פֿערְטָל פּוֹס אַדָּעָר קְנָאָפְּעָ 72 צָעַנְטִימְעָטָעָר.

רחמים בי דיאויפוערטס. מעו זאל אים אוועקגעבן צוריק די פאפרלעך
וואס קיינער דארף ניט. אבער מען האט אים געענטפערט קורץ און שארכּ
— אַרְעֶסְטָאָנְטָן טָאָרְן נִיט שְׁרֵיְבָּן.

לסוף האט אבער די שעה געללאגן. מען דער טראנספֿאָרט אַרְעָסְטָן
טאָנְטָן אַיז אַנְגַּעֲקֻמְעָן קִין טָאָבָּאַלְסָק, האט מען קָאָוּנְעָרָן אַפְּגַּעַלְאָן גִּין
וּוְהִין עָר וּוְלָ.

אט אֹזָא אַיז גַּעֲוָעָן דַּעַר צָאָרִישָׁעָר רְעוּשִׁים: מִיט אַיִּין פָּסְטָהָט עָר
גַּעֲקֻנְטָן צָעַטְרָעָטָן אַמְּעַנְטָשָׂן, אַבְּעַר טָאָמָעָר האט אַיִּין פָּסְטָהָט
עַנְדִּיקְטָן דִּי אַרְבָּעַט פָּוּן צָעַטְרָעָטָן, האט דָּאָס נִיט גַּעֲהִיסָּה, אַז דַּעַר צְוּוִיָּה
טַעַר פָּסְטָהָט דָּאָס טָאָן. אַזְוִי האט גַּעֲקֻנְטָן גַּעֲשָׂעָן, אַז גַּעֲבָרָאָכְטָה האט
מעוֹן קָאָוּנְעָרָן קִין סִיבָּר וּוְיָאַשְׁוּעָרָן פָּאַרְבָּעָכָּר, מִיט קִיטְּלָעָךְ אַיִּיף
די הענטָה, אַבְּעַר וּוְיָאַנְגַּעֲקֻמְעָן, האט עָר אַנְגַּעֲהִיבָּן צָו לְעַבְנָן
בְּמַעַט מִיט אַזְוִי פִּילְּפְּרִיהִיכִּיט וּוְיָאַדְּרוּכְּשָׁנִיטְּלָעָכָּר דָּוְשִׁישָׁעָר אַונְטָעָרָה
טָאָנְעָר האט פָּאַרְמָאָגָט.

פָּוּן טָאָבָּאַלְסָק האט זִיךְ קָאָוּנְעָר דָּאָס קּוּמְעַנְדִּיקָּעָ יָאָר, 1878, אַרְיִיָּה
בערגעקלִיבָּן קִין טָאָמָסָק אָוֹן דָּאָרְטָן גַּעֲפָנוּן אַנְיְשָׁקָהְדִּיקָּעָ שְׁטָעַלָּע
בַּיְּ אַסְוָחָר. נָאָךְ אַיִּין צְוּוִיָּה יָאַר אָרוּם אַיז עָר אַוְעָקָקִין אָמָסָק, אָוֹן דָּא
אַיז עָר גַּעֲוָאָרָן אַתְּוָשָׁב. עָר האט דָּאַ אַפְּיָלוּ בָּאַקְוּמָעָן אַשְׁטָעַלָּע מִיט
טוּזָנָטָן רָוְבָּל אַיְאָרְשָׁכְּרוֹת — דִּי סְמוּעָ וּוְאָס עָר האט גַּעֲגָאָרָט צָו בָּאָקוּרָה
מַעַן בַּיְּ וְאָקָן אַיִּין בָּאָנְקָן — אָנוֹ דָּעָרְצָיו נָאָךְ אַיִּין אַרְגִּירְוָנְגָּ-אִינְסְטִיטְּוּרְצִיעָה.
עַנְדִּיקָה, אַבְּעַר בָּאַרְעָכָנָת וִיךְ אַפְּאַרְשִׁיקְטָה, אַז גַּעֲוָעָנְעָרָן קְרִימִינָלְנִיק
אוֹן אַיִּד דָּעָרְצָיו אַיִּיף אַקְלִינְיָרָן רָעַגְּיָרְנוּגָּ-שְׁטָעַלָּע אַיִּין אַפְּאַרְוָאַרְפָּעָנָעָם
וּוַיְנָקָל האט זִיךְ אַיִּד אַיִּין יָעָנָעָר צִיְּיט אַמְּלָי גַּעֲקֻנְטָן אַרְיְנוּרִיסָן.

III

פָאָרְבֵּל אַנְדוֹשׁעַט

חתונה און שמד. — פון אמסק קיין לאיזוע

דא האט זיך קאונגער געלעבט שטיל און דרייך. ער האט אראפצע.
בראכט פון ווילנע זיין טאכטער, יעםאלט שוין א דערוואקסן מיידל.
דאס גיסטיקע לעבען זיינס איז געווען באשיגנט דורך חברשאפט מיט
און ארייגינעלער פיגור. דאס איז געווען יעגאָר קארמיינסקי, אַ לעדרער
פון דושישער ליטעראטור, וואָס האט אויסגעהָדיעוועט עטלעכע דורות
תלמידים איז סיבירער גימנазיזעס און מליטערישיש שולן. קאונגער אלין
האט אים, שוין נאָך זיין סיבירער צייט, באַשְׁרִיבֵן אַן אַסְקִיצָע אַן אַ
רוסישן ושורנאל. אַן ענטויזאָסט, אַ טראָכטער מיט געזעלשאָפְּטָלְעָכָע, פִּי־
לאָסָאָפְּשָׁע אַן דעליגיעז אַינְטָרְעָסֶן, אַיז „יעגאָרְשָׁקָאָ“ געווען פָּאָר
קאונגער אַ גלייכָע פָּאָר. כלזְמָן קאונגער אַיז געווען אַן אַמְּסָק, האט
מען זיך געווען כמעט אַלְעָט טאג; שפֿעטער האט מען זיך איינְעָט אַנדערע
געשְׁרִיבֵן לאָנגָע בריוו, דיסקוטרט אַן אַסְוָף אַלְעָט „פָּאָרְשָׁאָלְטָעָנָע פָּרָאָבָּ
לעֲמָעָן“, אַיז סטיל פון דער יעםאלטיקער פראגראָסְיְוָעָר דושישער אַינְ
טעליגען.

אַ בִּיסְלַה האט קאונגער דָא געדראָקָט אוֹיך. ער דערמאָנט למשל אַ
ראָמָאן „אָרוּם דָעַם גָּאָלְדָעָנָעַם קָאָלְבָּ“ — ער האט דָא משמעות אָפְּגָעָ
רעכְּנָט זיך מיט זָקָן אַן די זָקָס. נאָך מעָר האט ער גַּעַשְׂרִיבֵן פָּאָרָן
שׁוֹפְּלָאָד. אַ סְדָּהָרָץ העָר אַרְיִינְגְּגָעָלִיגִּיט אַיז אַרְבָּעָט אָונְטָעָרָן נאָך
מען: „פָּאָר וְוָס אַיך גָּלִיבָּ נִיט“. קָאָרְמִיאָנְסָקִי אַיז געווען אַ דעליגיעזער
מענְבָּשָׁה, אַן אָפְּטִימִיסְט; קאונגער האט זיך געהאלטָן פָּאָר אַ שְׁרַעְקָלְעָכָן
פעסִימִיסְט אַן פָּאָר אַן אָטְעִיסְט; האט ער לאָנגָע שְׁפֿעַטָּעָט אוֹיף קָלָאָר
צָו מָאָכָן זִינְעָ גַּעַדְאָנְקָעָן, אַן נאָך מיט יָאָרָן שְׁפֿעַטָּעָר, וּוְ מִיר וּוּלְזָן
זָעָן, האט ער דָעַם דָאָזִיקָן מאָנוֹסְקָרִיפָט גַּעַשְׂקִיט צָו מְעַנְטָשָׁן, וְוָס מיט
זַיְיָ אַיז ער געווען פָּאָרְבּוֹנְדָן אַדְעָר ער האט געוואָלָט זיך פָּאָרְבִּינְדָן.

אט אווי האט קאונגער דערציגן בייז פופציך. עס האט זיך געדוכט,
או אועוי ווועט ער שווין אויסלעבן זייןע טאג.

אבער וווען ער איין אלט געוואָרין איין פופציך יאָר, איין געקומען
אַ נײַע גְּרוּיסֶע אַיבָּעָלָעָבָּונָג. ער האט נאָך אַ מָּאֵל חֲתֹנוֹה גַּעַהָאָט. די¹
פֿרְוִי אַיְזָן גַּעַוּעַן אַ רְוִסִּישׁ מִידָּל, וְאַסְמָהָאָט זִיךְ אַיְזָן אַיְם אַיְנְגָעָלִיבָּט,
וּוְעַן זַי אַיְזָן נאָך גַּעַוּעַן אַ גִּימָנָאַוִּיסְטִין. גַּעַשְׂטָאמַט האָט זַי פֿוֹן פֿערְמָן,
בעת דער חֲתֹנוֹה אַיְזָן זַי גַּעַוּעַן אַיְזָן גַּאנְצָן דְּרִיְּ אַיְזָן צְוָאָנְצִיךְ יָאָר אַלְטָן.
דאָס הַיִּסְטָּבָּלָּד מִיטָּצָּעָן יָאָר יְינְגָעָר פֿוֹן אַיְר שְׂטִיפְטָאַכְטָעָר.

אויף חֲתֹנוֹה צַוְּהָאָן מִיטָּאַיְר האָט קאונגער מִיטָּצְוִיָּוָן פֿרְיִיעָר
זַיךְ גַּעַשְׂמָדָט, וּוְילְיָוִיט די צָאָרִישׁע גַּעַזְעַצְּמָן האָט מִיטָּאַיְזָן
נִיטָּעָטָאָרָט חֲתֹנוֹה האָבָּן; דָּעָרְבִּי האָט מַעַן אַיְם גַּעַגְעָבָּן אַ נִּיעַם נַאֲמָעָן
אַרְקָאָדָן. האָט ער שווין אַיְצָט גַּעַהָיִיסְטָן; אַרְקָאָדָן גִּירְגָּאָרְיָעָוָוָתָשָׁ קָאָוָגָעָן.
ער אַיְזָן גַּעַוּעַן אוַיְסְגָּעָטָאָן פֿוֹן וּוְלְכָבָּעָר נִיטָּאַיְזָן דָּעְלִיגִּיעָסִיָּוָן, אַ פֿוֹלְעָר
אַטְעִיסְטָן; לְוִוְּיָט דָּעָרְבָּוּטָה האָט ער זַיךְ גַּעַפְּלִיטָן וּוְיַי אַ רְוָסָה; האָט ער
פֿוֹן פֿאַרְמָאַלְיָטָעָט וּוְעָגָן אַנְגָּעָנוּמָן דָּעָמָקָה קָרִיסְטָוָלָעָן גַּלְיָוָן אַוְן גַּעַהָלָטָן,
אוֹ ער בָּאָגִיאִיט נִיטָּעָרָמִיט קִיְּין עַוְּלוֹה, שְׁפָעָטָעָר וּוְעָלָן מִיר זַעַן, אוֹ זַי
זַאָּק אַיְזָן אַפְּיָלוֹ בַּיְּ אַיְם גַּופָּא נִיטָּעָרָמִיט אַזְוִי דּוֹרְכְּזִיכְּטִיךְ וּוְיַי ער האָט
גַּעַמְיִינָט.

עס אַיְזָן גַּעַוּעַן אַ רְיִינְגָּעָר לִיבָּעָ, האָט קאונגער שְׁפָעָטָעָר דָּעָרְצִילָטָן;
דאָס מִידָּל האָט גַּעַהָאָט עַטְלָעָבָּעָ יְוָגָעָ פֿרְעָטָעָנְדָעָנְטָן, אַפְּצִירָן אַוְן באָזָן
אַמְּטָעָ, אַבְּעָר זַי האָט אוַיְסְגָּעָלְבָּן דּוֹקָאָ אַיְם.

דאָס צְוָאָמָעָנְלָעָבָן מִיטָּזִין פֿרְוִי האָט באַשְׁיָּינְטָן זַיְנְעָן עַלְטָעָרָעָ יָאָרָן.
«אַיךְ בֵּין גַּעַוּעַן אַיְר עַרְשָׁטָע אַיְדָעָלָעָ לִיבָּעָ», האָט קאונגער גַּעַשְׂרָבָן
צַוְּאָ גַּוְטָן פֿרִינְטָן. «כָּאַטְשָׁ דָּעָר אַונְטָעָרְשִׁידָן אַיְזָן יָאָרָן, אַיְזָן דָּעָרְצִיגָּן אַוְן
אַיְזָן דִּי גַּעַוְוִינְהִיאָטָן אַיְזָן גַּרְוִיסָּן, אַיְזָן אַונְדוּזָרְ פָּאַמְּיָילְעָלָעָבָן גַּלְיָקְלָעָד אַיְזָן
פֿוֹלָן זַיְנְעָן פֿוֹן וּוְאָרטָן».

בָּאָלָד אַיְן עַרְשָׁטָן חָודְשָׁ נאָךְ דָּעָר חֲתֹנוֹה אַיְזָן גַּעַקְוּמָעָן אַ גְּרוּיסְטָעָר
מַאְטָעָרְיָעָלָעָר קָלָאָפָּ. אַיְזָן זַיְן אַיְנְטִיטְוִיצִיעָה האָט זַיךְ גַּעַבְּיָתָן דָּעָר הוּיְפָטָן,
אוֹן מַעַן האָט אַפְּגָעָזָגָטָן קָאָוָגָעָן פֿוֹן דָּעָר שְׁטָעָלָעָ. אַבְּעָר פֿוֹן דָּעָר רָעה

פון בידע זייטן פלייט

האט זיך אויגגעלאָז אַ טובָה; קאּוונער אַין אַין 1894 אַרייבער צוֹרִיק אַין
אייראָפֿעַישׂן רְוִסְלָאָנד.

די אַינְפֿאָרְמָצִיעַ וּאַסְטְּרֵסְטְּרֵסְטְּרֵס מִיר האָבָן וּוּגָן קָאוּנוּרֶס לְעַבָּן פָּוּן 1894
בֵּין 1897 אַין אַומְבָּאַשְׁטָמֶט אָוּן צַו מָאָל אַ בִּיסְל סְטִירְוּתְּדִיקְּ. אַין צִיְּטַ
נָאָכוּן קָוּמָעָן פָּוּן סִיבֵּרְהַרְהַט עַר גְּעוּווֹינְט אַין פָּעַטְעַרְבּוֹרְגְּ; קָעַנְטִיק גְּעוּכוֹכְּ
אַ שְׁטַעַנְדִּיקְּעַ פְּרָנְסָה. פָּוּן אַיְּנָן וִיְּטַ קְּוּמָט אָוִים, אַוְּ עַר אַיְּנָן נָאָךְ אַין דָּעַר
עֲרַשְׁטָעַרְהַרְהַט נִיְּנְצִיקְּעַרְהַרְהַט יָרָאָן גְּעוּווֹן אַ בָּאַאמְטָעַרְהַרְהַט עַרְגָּעַץ וּוּ נִיטַּ
וּוִיטַּפָּוּן וּוּאַרְשָׁעַ; פָּוּן דָּעַר צְוַיְּטָעַרְהַרְהַט גִּיטַּ מְעַן אַיבָּעַרְהַרְהַט, אַוְּ עַר האָטַּ
גְּעוּכוֹכְּט אַרְבָּעַט אַין וּוּאַרְשָׁעַ, אַין קְּיֻעוֹ, אַין אַדְעַס מִיטַּ עַטְלָעַכְּעַרְהַרְהַט יָאָרְשְׁפָּעַ
טָעַר. דָּעַר הַעֲבָרְעִישְׂדִּידְיִשְׂרָאֵל שְׁרִיבָּעַרְהַרְהַט אַלְעָזָר שְׁוֹלְמָאָן אַין קְּיֻעוֹן האָטַּ
אִים גְּעוּבָּן אַ רְעַקְאַמְעַנְדָּאַצְּעַרְהַרְהַט צַו אַחֲדַה-הַעֲמָעָן קִיְּנָן אַדְעַס. אַוְּן, אַחֲדַיְּ
הַעֲמָעָן האָטַּ וְיךָ דָּעַרְנָאָךְ גַּעַדְעַנְקָטְהַרְהַט, אַזְנָאַקְאַוּנוּרְהַרְהַט אַיְּנָן גְּעוּווֹן (אַגְּבָּ
אַזְנְחָלָה) אַין 1897, אַפְּשָׁר אַפְּיָלוּ אַין 1898. לְסֹוף האָטַּ קָאוּנוּרְהַרְהַט אַין
פָּעַטְעַרְבּוֹרְגְּ אַוְּסְגַּעַפְּוּילְטַעְתְּ עַפְּעַסְמַעְתְּ, וְאַסְטְּרֵסְטְּרֵס אַסְטְּרֵס אַסְטְּרֵס
וּוּלְכָעַ עַט אַין פְּרִיוֹאָטָעַ שְׁטַעַלְעַ. מְעַן האָטַּ אַיְּם, זַעַט אַוְּסָן אַין 1897,
צְוּגְּנְשָׁאַנְצָטְסְטְּ אַ פָּעַסְטְּן רְעִגְּרוֹנְגְּ-פָּאַסְטְּן אַין דָּעַר קָאנְטְּרָאָלְ-קָאַמְעָרְהַרְהַט אַין
לְאַמוֹעַ. מְעַן האָטַּ אַיְּם גַּעַמְאָכְטַעְתְּ פָּאָר אַזְנְפִּירְעָרְהַרְהַט פָּוּן אַזְנְפִּילְוָןְגַּן אַין
אִים גְּעוּבָּן דָּעַם הַעֲכָסְטְּן גַּעַהְאָלְטַעְתְּ אַין דָּעַר רְאַנְגָּעַ — הַוְּנָדָרְתַּן רְוּבָּלְהַרְהַט
חוֹדֶש. פָּוּן דָּעַם האָטַּ עַר אַפְּיָלוּ גְּעַקְעַנְטְּ אַפְּשָׁפָּאָרְהַרְהַט אַוְּיפָּה אַ נְסִיעָה קִיְּנָן
אוִיסְלָאָנדְזְטְּ צְוּזָאַמְעָן מִיטַּ דָּעַרְהַרְהַט.

דוֹרְךָ די קָאנְטְּרָאָלְ-קָאַמְעָרְהַרְהַט אַטְּ דִּי רְעִגְּרוֹנְגְּ אַכְּטָוָגְגַּן גְּעוּבָּן אוּרְפָּה
די פִּינְאַגְּצִיעַלְעַ אַפְּעַרְאַצְּיָעַסְמַעְתְּ פָּוּן די רְעִגְּרוֹנְגְּ-אַיְּגְּסְטִיטְיְּצִיעַסְמַעְתְּ אַיְּבָּרְעָן גְּאנְצָנְזָן
לְאָנְדָּה. אַין יַעֲדָר גַּבְּעַרְנָאָלְעַרְהַרְהַט שְׁטָאָטְסְטְּ (אַזְנָאַקְאַוּנוּרְהַרְהַט אַין
גְּעוּווֹן אַ קָּאנְטְּרָאָלְ-קָאַמְעָרְהַרְהַט, אַבְּעָרְבָּרְהַרְהַט אַרְיכְּטָוָן הַאָטַּ זַי גַּעַשְׁקָטְטַעְתְּ נִיטַּ
גְּעוּווֹן אַ קָּאנְטְּרָאָלְ-קָאַמְעָרְהַרְהַט, נָאָר גְּלִיְּדַעְתְּ צַו דָּעַר צְעַנְטְּרָאָלְ-עַיְּן פָּעַטְעַרְבּוֹרְגְּ. עַס
בָּעַט זַי תִּיכְּפָּה די פְּרָאָגָעַ, וְוי אַזְוִי הַאָטַּ מְעַן עַס אַנְגְּעַטְרוֹתְט אַזְנָאַשְׁפִּירְעָוָה
דִּיקָעַ פְּאַזְיִיצְיָעַ אַ מְעַנְטָשָׁן, וְאַס אַיְּנָן גְּעוּווֹן פָּאַרְמִישְׁפָּטְטַעְתְּ פָּאָר אַ גְּרוֹוִסְטְּ
פִּינְאַגְּצִיעַלְעַרְהַרְהַט אַפְּעַרְעָעָה תִּקְוָה — בְּלִיְּבָטְטַע אַ קְשָׁיאָה. אַרְבָּעַט אַיְּנָן גְּעוּווֹן נִיטַּ
מַעַר וּוּ דְּרִיְּ-פִּירְהַרְהַט שְׁעה אַ טָּאגְגַּן אַזְנָאַקְאַוּנוּרְהַרְהַט אַזְנָאַקְאַלְבִּין צִיְּתַ
צַו בְּאַלְאָקָעַן מִיטַּ די קָאַלְעָגָן.

דער מעמאראנדום צו מורהויאויזן

עס איז א סברא, או די שטעלע האט פארזארגט פאר קאוונגען דער זעלבער מורהויאו וואס האט אים מיט א צואנציק יאר פריער, ווי א פראקוואר, אריניגע בעאכט אין טרום. מורהויאו איז שווין געווען איז-טער א גרויסער מאן. ער האט פארנומען דעם פאסטען פון יוסטיז-מיניס-טער. אבער אויב קאוונער האט גבעטען בי אים הילט, האט ער ניט געווכט זיך צו אים צווחהנפונגנען. אדרבא, כאטש מורהויאו איז געווען א באוושטער אנטיסעמיט. האט קאוונער אים דערלאנגט א מעמאראנדום וועגן דער יידז-פראג און אויפגעויזן, או יידז קומט פולע גלייך-בָּאַרְעֶבֶת טיקונג. דער טעקסט פון מעמאראנדום האט זיך ניט אויפגעהיט, אבער א ביסל פון זיין אינעהאלט האט קאוונער אלין שפערטר בי פארשיידענע געלעגההיין איבערדערכילט אין זיין קאראעספאנדענע מיט דעם רוסישן שריבער רازאנאו און א ביסל וויסן מיר פון און ארטיקל וואס עס האט געשרבין אברהם יעקב פאפרינא נאך א באגעגעניש מיט דין מיטקעמעפער פון די יונגע יארן.

אויף דעם מעמאראנדום האט קאוונער געארבעט מיט התמדה און אריניגעליגט אין אים זיין גאנצע גבורה. אים האט זיך גודוכט, או ער ער האט דא טאקע פארמולירט דאס וויכטיקסטע אויפן בעסטן אופן, וויל כסדר הערן מיר אים שפערטר פאַרְרוֹפָן זיך אויף דעם דאַקּוּמָעָנֶט. ס'אי זיעווען א שווערט שרייבערש אַוִיפְּגָאַבָּעָאֵי צו געבן די פאַקְּטָן ניט גע-מינערטע, אי צו אַרְגּוּמָעָנְטִירָן אָזֶוּ, או מורהויאו און זיינס גלייכן זאלן פארשטיין, ווי שעdealיך די יידישע רעכטלואיקיט אין רוסלאנד איז פאר רוסלאנד גופא ניט נאך פאר יידז. פון דעם וואס מיר וויסן וועגן דעם רוסלאנד זיך בָּאַרְעֶבֶת, ניט געפאלשעוויט, מיט זיינע טעארעטישע הנחות וועלן מיר ניט איינשטיימען. אבער ער האט געשרבין וואס ער האט געטראקט, ניט אויף איינצוקיפן זיך בי יונגעם.

אנגעהויבן האט ער מיט באשריבן די פאַקְּטָן. מליאגען יידז זיינען פארשפארט אין תחום און טאָרָן זיך ניט באָזען אינעם גרעטען טיל רוסלאנד. אין תחום גופא זיינען יידז אויך באָגרענצעט: אין די שטער זיינען זיך א מעלהheit באָפֿעלקערונג, און פון דעסט וועגן טאָרָן זיך ניט

קליבין קיין פארשטייערט. אפילו ניט קיין קריסטן אין די שטאטישע פאר-
וואלטונגען. אין די רוסישע שלון לאוט מען ארין יידן נאר אויפן שפייז
מעסער. אפילו די יידן וואס האבן גענדיקט מיט אין אויסציצעונג די
ירידישע אפטילינג פון אונזוערטסיטט לאוט מען ניט צו צו אווזאָא-
טור. פון די פערציך טויזנט יידן וואס דינען אין דער רוסישער ארמי
קען קיין איינער ניט ווערן קיין אונטערפאַץער. פון העכערע ראנגעס
איו אַפְּגָעָרֶעֶת. אפילו די יידן וואס האבן ווינערעט איבערן גאנצן لأنד
לאוט מען ניט היילן זיך אין די קאָוּקָאָזָעָר קורערטער, און אַזְוִי ווּיטָר.
נאָר די פאָקטן קומער די מסקנות. יידן האָבָן אַקענְטָלְעָכָן חֵלָק אין
אנטוּקְלָעָן די רוסישע עֲקָאנָמִיק אָן אַנדָעָרָע צוֹיְגָן פון רְוִסְלָאַנְדָּרָה
עלבען, דעריבער קומט זיי גְּלִיְּדָ-בְּאַרְעָכְטִיקָוָגָן. דאס ווועט זײַן רְוִסְלָאַנְדָּס
טובה אויך. יידן קומט דאס, באָטש די מערהייט זַיְעָרָע ווועט נאָך לאָנג
זַיְיָן קְוָלְטָרוּעָל אַנְדָעָרָשׂ ווי די רְוָסָן. אַבָּעָר סְוָפִיכְלִסְסָוָף ווּלְעָן יַיְדָן זיך
אוּסְגָּלִילִיכָן מיט דער רוסישער באָפְּלָקְעָרָוָגָה, והאָרָאיָה — יַיְדָן אָין
מערבּ-איירָאָפּ. די גְּבִילְדָעָטָעָיָה יַיְדָן ווּלְעָן אַנְגָּעָמָעָן די רְוִסְלָאַנְדָּרָה
אָסָךְ גִּיכָּעָר, פָּאָרָאָן דָּעָרָיוֹפָה שְׁוִין גַּעַנְגָּבָאָוִוִּין. יַיְדָן נְעָמָעָן אָז מִיט
חַשָּׁק אַהֲכָרָעָל קְוָלְטָוָר, אַיְבָּמָעָן לְאָוט זַיְיָ נָאָר. דאס ווּוִוִּיטָזָן זיך אָין
דער גָּאנְצָעָר יַיְדָישָׁעָר גַּעַשְׁכִּיבָּטָעָ.

קַיְיָן עַנְטָפָעָר פון מַוְּאָוִוִּיאָוָן אָיז קַיְיָן מַאְלָ נִיט גַּעַקְוּמָעָן. קָאָוָנוּעָר
איָיָ גַּעַוְעָן אַיְנָגָעָלִיבָּט אָין לְאָגִים, מַוְּאָוִוִּיאָוָן הָאָט גַּעַהְאָלָטָן פון
פָּאָלִיטִיקָה.

בְּאַגְּעָנָנִישׁ מִיט פָּאָפִירָנָאָן אָין פָּלָאַצְקָ

אוּפָה צוֹ רְעוּוִידִירָן די רְעִיגְרָוָגָ-אִינְסְטִיטּוּצִיעָס אָין קָאָוָנוּנָרָן אָפְט
אוּסְגָּעָקְמָעָן אַרְוִצּוֹפָאָרָן. הָאָט עָר זַיך דָּעָרָוָסָט, אָז אָין דער שְׁכָנִישָׁעָר
גְּבוּעָנִיעָ-שְׁטָاطָטָל פָּלָאַצְקָ וּוּינָט ווי אַבְּשִׁידְעָנָעָר לְעַרְעָרָ פון יַיְדָישָׁעָר
רְעִילְגִּיעָ, זַיְיָ אַמְּאָלִיקָעָר חְבִּרְקָעָגָנָעָר פָּאָפִירָנָא. קָאָוָנוּנָר הָאָט זַיך דָּעָרָ
פְּרָעָגָט צוֹ אִים אָוֹן אִים אַפְּגָעָשָׂטָאָט אַז וּוּזִיטָה. בְּיַיְדָעָ זַיְיָנָעָן שְׁוִין גַּעַוְעָן
גְּדוּלָה. פָּאָפִירָנָאָן אָיז גַּעַוְעָן גַּאֲרָמָדָנָע אַוְיפָן הָאָרְצָן. אָין דער יַיְדָישָׁעָר
לִיטְעָרָיִישָׁעָר וּוּלְטָט אָיז שְׁוִין קָאָוָנוּנָר גַּעַוְעָן פָּאָרָגָעָסָן. נאָך דער גְּרוּזָה
סָעָר אַוְיפָּרְדוּעָרָוָגָן פון דָעַם פְּרָאָצָעָס הָאָט מעָן אִים אָין גַּאנְצָן פָּאָרְלוּזָן
פון די אוּגָּגָן, אָוֹן אָסָךְ מַעְנְטָשָׁן הָאָבָן גַּעַמִּינָט אַז עָר אָיז טְוִיטָה.

זי' האבן זיך געדראיקט די הענט. קאונגער האט דערציאלט א ביסל וועגן די צענדיילקער יארון פון זיין לעבען אין א רוסישער סביבה און וועגן דעם. און ער איז געווארן א קריסט.

אין גאנגע פון שמועס האט פאפרינא געפערעגט ביי קאונערן, צי' וויסט ער וועגן דער איצטיקער לאגע פון יידן און וואס זי' האבן איבער' געלעבט אין משך פון דער ציטט. ווי אן ענטפער האט קאונגע איבערעגט געבען פאפרינאנו וועגן זיין מעמאָרַצְנָדָם צו מושׂאוֹיאָוָן און איבערעגַלְיעַנְטָמָּן פָּאָר אִים פָּוּן אַנְהַיִּיב בֵּין סֻפֶּה דַּעַם דָּקּוּמָּעָנָם, וְוָאָס ער האט געהאט מיט זיך.

דאַס לְיִעְנַּעַן האט געדווידרט א שעה צייט', דערציאלט פאפרינא. ס'אייז געוווען אַנְגַּשְׁעַרְבָּן זַיְעַר גּוֹט. אלְץ אַיְזָן גַּעֲוֹעַן לְאַגְּשִׁים מַאֲתִיּוֹרָט, אָוֹן אַיךְ הָאָב זַיְקָה גַּעֲוֹנְדַּעַרְט, וְוִי גּוֹט עַד קָעָן אַלְעַלְעַטְים וְוַעַגְן דַּעַר לְאַגְּעַע פָּוּן יַיְדָן. ער האט געליענט מיט פִּיל גַּעֲפִיל. עַס אַיְזָן גַּעֲוֹעַן קְלָאָר, אוֹ דַּי וּוּדְרַטְעַר קְוֹמָעָן פָּוּן אַטְּפִּיל לִיְבְּנְדִּיק הָאָרֶץ. אָוֹן וְוָאָס וּוּדְרַטְעַר ער האט געליענט, אלְץ מַעַר אַיְזָן ער גַּוְאָזְקָן אַיְזָן מִיְּנָעָן אוּגִּינְ...»

די אלטע פרײַנְדְּה האבן זיך צערעדט וועגן דער העברעישער ליטע-דאָטָר. פאפרינא האט דערצײַלט, או אַיְזָן דער דָּאַיְקָעָר לְיִתְעַרְטָאָטָר אַיְזָן אוּפְּלַעְבּוֹנָג. קאונגער האט אַמְּאַד גַּעֲטָאָן מִיט דַּעַר הָאָנָּט: «אַ שָּׁאָר דִּי כּוֹחֹות אָוֹן דַּי טַּאַלְעַנְטָן וְוָאָס גַּיְעַז אַיְזָן נִיּוֹעַץ». נָאָר פָּוּן דַּעַסְט וְוַעַגְן אַיְזָן ער גַּעֲוֹעַן זַיְעַר פָּאַרְאַינְטְּרַעְסִידְט, וְוַעַגְן פָּאַפְּרִינָּא האט אַרְאָפְּגָעַן נָוָעָן פָּוּן דַּעַר פָּאַלְיַצְּעַ זַיְעַנְט אַמְּאַלְיִקְעַ צַוְּיִי בִּיכְלָעַד חַקָּר אָוֹן צְרוּר פרַחְחִים. ער האט זיך אוּסְגַּעַבְעַטָּן, אוֹ פָּאַפְּרִינָּא זַאְל אִים אוּסְלִילְיָעָן דַּי בִּידְעַ בִּיכְלָעַד, אָוֹן ער האט זיך טַאַקָּעַ מִתְגַּנוּמָהָן קִיְּזָן לְאַמְּזָע. אַלְיאַן האט דַּאָּס בַּיְּ אִים צַוְּגַּנוּמָהָן אוּפְּפָן וְוָעָגְקִיְּן סִיבַּר.

פאַפְּרִינָּאָס פְּרַאָגָע. צַי' קאונגער ווּיסְט וְוַעַגְן דַּעַם וְוָאָס מַעַן טוֹט אָפְּ מִיט יַיְדָן, אַיְזָן גַּעֲוֹעַן אַ גַּאנְצָן נַאֲיוֹעַ, וְוָאָרָעָם דַּאָּס האָבָן גַּעֲוֹסְט אַלְעַ אַינְטַעְלִיגַּעַנְטָעַ מַעֲנְטָשָׁן אַיְזָן רַוְּסָלָאָנד. אַבְּעָר דַּעַם גַּרְאָד פָּוּן קאונגערטס פָּאַרְקָאַכְטִיקִיט אַיְזָן דַּעַם עַנְיִין האט פָּאַפְּרִינָּא פָּאַרְשְׁטִיטִיט זַיְקָה נִיט גַּעֲקָעַנְטָמָּן מַשְׁעַר זַיְן. דַּעַר אַמְּתָה אַיְתָה אַזְּ דַּי פְּרַאָבְלָעַם יַדְיִשְׁעַ רַעֲכְמַלְאָקִירִיט האט נִיט אוּפְּגַּעַהְעַרְטָעַ עַגְבָּרָעַן קאונערן אַלְעַ יַאֲרָן, אַיְזָן דַּעַר אַפְּגַּעַרְיסְּנִיקִיט

פון בידע זייטן פלוט

פון זיין לאמודר פרייזאָטן לעבען איז זיין לײַדנשאָפֿט אַרום דעם ענן גע-
וואָרָן אָפְּשָׁר נָאָךְ גְּרוּסָעָר. דער מעמֶאָרָאנְדוֹם צוּ מְרוֹאָוִיאָוָן אַיז אַין
ראַיהּ דֻּרְרֵוּף. נָאָר אַסְּדָּ שְׂטָאָרְקָעָרָעָר רְאִוָּתָּ גְּפִינְגָּן מִיר אַיז זִין קָאָרָעָסָ
פָּאָנְדָּעָנְצָץ מִיטּ דְּאָזָאָנוֹן, וּוְאָסָּהּ הָאָטָּ זִיךְּ גְּצָוִיגְּן אַּיְרָ אָכְטָ, כְּמַעַט בֵּין
קָאוּנוֹנָעָרָס טּוֹיְטָ.

דער משומד מאָנט גְּלִיכָּעָרָעָט פָּאָר יִדְּזָן

דאָס בַּיְלָד וּוְאָס אַנְטְּפָלָעָקָט זִיךְּ הָאָטָּ אַיז זִיךְּ שְׁטָרִיכָּן פָּוּן טְרָאָגִיק
אַיז פָּוּן גְּרוֹאָטָעָסָק. קָאוּנוֹנָרָ אלְיָהָן דְּעָטָט כְּסָדָר, וּוְגְּלִיכָּלָעָר עַדְּ לְעַבְּטָ
מִיטּ זִין פְּרָויּ. עַר אַלְיָהָן אַיז אַ דְּרוֹשִׁישָׁר בָּאַאמְּטָנָשָׁאָפָּט אַיז אַ קְּלִינְגָּן
פְּרָאָוּנוֹגָצָשָׁמָטָאָט. וּוּ דְּיִ רְוִישָׁעָ בָּאַאמְּטָנָשָׁאָפָּט אַיז אַ קְּלִינְגָּן
אַנְטָקָעָגָן דִּי לְאָקָאָלָעָ זִידָן אָוּן פְּאָלִיאָקָן. טִילָּ מְאָלָד דּוֹכְטָ זִיךְּ אִים,
אוּן מִסְתְּמָאָ אַיז דָּאָס אַמְּתָה, אוּן זִינְגָּן רְוִישָׁעָ קָאָלָעָגָן רָוּפָן אִים הִינְטָעָר דִּי
פְּלִיצְיָעָס "זְשִׁידָן"; דָּאָס אַיז דְּעָרְפָּאָרָר, טְרָאָכָּט עַר, וּוְיִילְּ זִיךְּ שְׁפִּירָן, אוּן
גְּעוּווֹיסָעָ פְּרָטִים אַיז עַר הַעֲכָרָ פָּוּן זִין. נָאָר אַיז אַלְגָּעָמִין הָאָבָן זִיךְּ דִּי
בָּאַכְּמָטָעָ גְּעוֹוִיסָעָ בָּאָנוּמָעָן צָוָאָ גְּעוּוֹזָעָגָעָם זִידָן מִיטּ מָעָרָ פְּרִינְדָּלָעָמְקִיָּט
אַיְדָעָר זִיךְּ וּוְאָלָטָן דָּאָס גַּעַטָּאָן עַרְגָּעָץ אַיז צְעַנְטָרָאָלָּדָוָסָלָאָנדָן. אַבְּעָר
קָאוּנוֹנָרָ פִּירָט אַמְּנָיָן טָאָפְּלָעָלָעָבָן. עַר טָוָט דִּי אַרְבָּעָט וּוְאָסָן
פָּאָדָעָרָטָן, אַבְּעָר עַר הַאָלָט זִיךְּ אַזְּיָּתָ פָּוּן דִּי קָאָלָעָגָן וּוְיִילְּ זִין
צִיְּתָ בָּאַדָּאָרָתָ עַר הָאָבָן אַוְיָחָד לְיִיעָנָגָן אָוּן שְׁרִיבָן — סִידָן זִין גַּעַמִּיט
הָאָטָה אַיז אַזְּיָּיָ גַּעַדְרִיקָטָן, אוּן דִּי הָעָנָטָהָבָן זִיךְּ בְּכָל נִימָט גַּעַחוֹבָן עַפְּסָעָ
צָוָאָן.

אוּבָן זִין פְּרוּיָ אַיז גְּעוּוֹן אַזְּיָּיָ אַיְבָּרָגָעָגָעָבָן צָוָאָ אִים וּוְיִילְּ עַר שְׁרִיבָט
דאָס דְּאָזָאָנוֹן נִיטְגָּעָרָעָטָרָהָיִיטָן, אַיז עַר גְּעוּוֹס אִיר גְּעוּוֹן אַיְבָּרָ
גְּעַגְּבָן נִיטָּ וּוּינְצִיקָּרָ; נָאָר מִיטָּ זִינְגָּן גִּיסְטִיקָּעָ אַיז גְּעוּלָשָׁאָפָּלָעָבָעָ
אַיְנְטָעָרָעָסָן הָאָטָה עַר זִיךְּ מִיטָּ אִיר מִשְׁמָעוֹת נִיטָּ גְּעַקְעָנָט אַדְעָר נִיטָּ גַּעַ
וּוֹאָלָט טִילָּן. אַיז וּוְיִמְּאָדָעָ דָּאָס זָאָל נִיטָּ זִין, אַיז זִין גַּאנְצָעָ גִּיסְטִיקָּעָ
עַנְגָּרָגָעָ גְּעוּוֹן אַנְגָּעָשְׁפִּיצָּט אַוְיָחָד אַיז פָּוּנְקָטָן: גְּלִיכָּעָרָעָט פָּאָר יִדְּזָן.
צִי אַיז דָּאָס פְּשָׁוֹטָ גְּעוּוֹן אַהֲמָדָרָ פָּוּן זִינְגָּן קָאָמָפָן אַיז דִּי יְוָנָגָעָ יָאָרָן
אַדְעָרָ עַס אַיז נָאָךְ צְוָגָעָקָמָעָן אַ גְּעַפְּלִילָ פָּוּן שְׁוֹלָה, אַז וּוְיִילְּ עַר אַיז מִיטָּ
זִין לְעַבְּן אַזְּיָּיָ אַזְּיָּיָ קָוָמָט עַר זִיךְּ דְּעָרְפָּאָר אַ סְּפָעִצְיָעָן חֻבָּ?

ער אלין וואלט זיך געוויס ניט מודה געווען, איז עס נאგט אים א געפיל פון שלד. ער איז געווען, און געליבן בייז זיין לעצטן טאג, א ראנציאנאליסט, און דער שכליינער חשבון האט געשטייט. א ייד לוייט דער אמונה האט ער אויפגעעהרט זיין נאך בשעת ער איז געווען א העבר ריעישער שרייבער. פון יידישן לעבן און פון דער יידיישער קולטור איז ער אויך שווין געווען אווקע לאנגלאנג. אין דער>Rossishער קולטור האט ער זיך איינגעלבט. טא וועמען קומט ער עפעס? דאס וואס ער טראכט אזוי פיל וועגן דעם מצב פון יידן איז נאך דערפֿאָר ווילע עס איז איף זיי איז רחמנות. לאמיר אים ניט מישפטן צו שארכֿ פֿאָר א פֿסיכֿאָלְגֿי שער בלינדייט וואס איז כארקטעריסטייט ניט נאך פֿאָר אים און ניט נאך פֿאָר די קינדרער פון זיין דור. היינט, מיט א פֿופֿצֿקֿ יאָר נאך קאָוּ נערס טויט, זיינען אויך פֿאָרָאן יידיישע קלַּטוּרט, וואס פון זיינער אָרְ בעט איז מען צופרידן, נאך ווען עס קומט צו רייד וועגן מאטיוון, וועלן זיי זיך איילן אייך צו זאגן איז זיי זיינען ניט אויסן נאצֿיאָנָאָלְן קיומ איז אפֿיל ניט כלַּישְׁרָאֵל פון איצט, זיי זיינען אויסן מערניות הומאניטאָרָע צילן. פֿאָרְשְׁטִין זיך אלין איז אינס און גוטע אָדרְעָרְטָע מעשים איז עפעס אָנדְרָש.

אין 1897, ווען קאָוּנוּער האט אַנְגַּעֲבָן מַרְאֹוְיָאָוּן זיין מעמאָרָאָנִי דום און אַרְגּוּמַעַנְטִירָט פֿאָר יידיישער גַּלְּיִיךֿ-בָּאָרְעָכְטִיקְוָנָה האט זיך אָוְפֿי געליבן אין באָול דער ערשותער ציוניסטיישער קָאנְגָּרָעָס און אַין ווילגּע דער ערשותער צוֹאָמָעָנְפָּאָר פון בונד. מיט אָנְדָּעָרָע וווערטער, עס האָבָן זיך שווין אויסגעפֿוּרָעָמֶת מאָנְדִּיקָּע בָּאוּזְגָּוּגָעָן וואס האָבָן זיך געשטעלט פֿאָר א ציל צו בִּיטְעָן די לאָגָע פון יידן דורְךֿ אַרְגָּאַנְיִזְרָעָט גַּעַזְעַלְשָׂאָפֿטָעָט לעכּע אַנְשְׁטָרָעָנְגָּגָעָן. וועגן דער גַּרְיְּנָדוֹגָג פָּונְגָּעָם אָנוֹנְטָעָרְדִּישָׁן בָּונְד האט קָאָוּנוּער געוויס אָפְּילו ניט געהרט. וועגן הערצלָס אויפְּטוּ האט ער יא געמוות לִיעְנָעָן, און איזן 1903 האט ער אָפְּילו גַּעַשְׁרִיבָן אַין אָוְרְטִיקָּל, איז דער ציוניזָם האט אָ «גַּרְזִיסְקֿ גַּעַזְעַלְשָׂאָפֿטָלָעָן בָּאָטִיטִיט». קטש ער אלין האט גָּאָר גַּעהט אָ פְּלָאָגָן אָז דִּי רֹסִישָׁע רָעִירָנוֹג זָאַל בָּאָזְעָצִין יידן אין סִיבָּרָה, האט אים פָּאָרְדוֹאָסָן, וואס אַין דער רֹסִישָׁרָפָעָס מַאְכָּט מען די אִידְעָע פון אָ יִדְיִישָׁרָמָלָכוֹה צו קלִינְגָּעָט.

אָבעָר אָפְּילו ווַיְיַתְגְּרִיכְיָקָע רָעִיפָּאָרָמָ-פְּלָעָנָעָר פֿאָר יִדְן האָבָן זיך

בי אים ניט געכונדן מיט נאציאנאלן איבערבוイ פון אונטן. ער איז אויס-געוואקסן אין א תקופה, ווען מאסנדיקע באוועונגגען זייןען נאך גארנטיט געווען קיין עלעמענט אין דער געוזלשאפטלעכדר קאלקולהיציע. די משכסי לים האבן געהאפט אויף דער רעיגרונג או זי וועט ברענגען צו יידן בילדונג; דער ראדיקאלער יונגער קאונגער האט געהאפט, או רעפארטען מצד דער רעיגרונג וועלן פארבעסערן דעם עקאנאמיון מעמד פון יידן; קראאקטאזו האט געמאכט זיינט אונטנטאט בכדי צו ווארענען די מאכטַ האבערטס און צו צוינגען יי צו פארקעדעזען זיך אויף מערד א ליבעראלן וועג. אלץ אקטו פון יהידים, אלץ השפה אויף קלינע גרופעס וואס קענען און וויסן ניט אדער וואס וויסן און ווילן ניט. ווי איזו מען זאל זיך ניט באזיען צו דער פראבלט יהידים און מסע — און די געשע-נישן אין דער וועלט נאך 1917 גיבן דא גאר א סך מאטעריאל צום איבער-טראקטן — נאך פארשטיין קאונגערן מו מען מתקיך זייןע אייגענע אידיעס. איזו בשעת ער האט געוואולט טאן פאר יידן האט ער לויט זיין מהות ניט געקענט גיינ צו די יידן פון זיין ווינשטאט און זי נעמען ארגאניז-זירן; פון זיין האט ער זיך טאקו געהאלטן וויס.

נאך אין זיין בריוו צו דאסטאיעווסקון האט קאונגער ארייסגעוויז אוף זיין שטייגער גאר שטאראקע יידיישע כלל-געפילן. ווען מען פארגלייכט יונגע בריוו מיט זיין קאָרֶעֶסְפָּאַנְדְּעָנָץ מיט רָאַזְאַנְגָּזָן מיט אַיָּרְדִּיסְיָק שפער, קומט ניט ווילנדיק דער געדאנקן, איז דא איז א גלייבע ליניע און קאונגערס אקטיווקיט. ער האט זיך גאנץ פרי געהאפט, איז זיין איגן ווארט לטובת יידן איז ווי א קול אין דער מידבר, כאטש אין זיין אמת איז ער געווען זיכער. האט ער געוכט א שטאראקע רוסישע פערזענעלע-קייט, וואס ער זאל זי קענען איסניצין זוי א הילכער פאר זייןע אידיעס. דאס איז אונדזערע א פָּאַרְאַיְּנְפָּאַכְּנוֹגְּ פָּוֹן דָּעֵר סִיטְּמָצְּעִי, מהמת א לעז בעדייקער מענטש איז ניט קיין מאשניאווער דורכפערער פון איזן אויס-געהאלטעןעם געדאנקן. מיר האבן געזען, מיט וואס פאר א שווערעד פער-זעלעכע קאנפליקטן קאונגער האט זיך געהאט צו דאנגלען, ווי עס פלעגט אים א טרייב טאן זיין אמביציע, זיין חشك צו גיינ אויף געלפֿלָגְטָרְטָע-שטעלעך, זיין איינגעגליביטקייט איז זיך. דאס אלץ טרעת ארים ממשות-דייך איז זיין קאָרֶעֶסְפָּאַנְדְּעָנָץ אויך, און נאך היפש אנדערע עלעמענטן פון

כארاكتער דערציגן. אין מאל, ווען רצואנאו האט אים געפרעגט, וואס ער טראכט וועגן דאסטאיעויסקיס תשובה צו אים, האט ער געענטפערט, אז אין א סד זאכו איז ער מיט דאסטאיעויסקין (און מיט רצואנאוו) ניט מסכימים; איבער הויפט האלט ער, אז די אסימילאציע וועט קומען, אויב מען וועט יידן ניט רודפֿן; אבער ער האט יא אנגענומען דאסטאיעויסקיס קוק, אז ווען די פראפארכיע יידן און רוסן איז רוסלאנד וואלט געווען א פאראקערטע, וואלטן טאקע יידן געווען די באדריקערט. ער איז נאר אין ספק, האט ער צוגעגעבן (סאראקאסטיישן?), צי יידן וואלטן טאקע בי די רוסן אראפֿגעשונדַן די פעל.

אבער אז ער איז געווען טיף איבערגעגעבן די יידיישע אינטערעסן איזוי ווי ער האט זיי פארשטאנען — דאס איז קלאלר ווי דער לויטערער טאג.

דאס רעדט זיך וועגן א משומד, און פונקט ווי דעם לײַענערס אויג פארהאלט זיך, איזוי האט זיך געהאט פאראקעט דעם שרייבערס האנט ביים פריערדיקן פראגאראח. אבער דאס איז אויך אינע פון יענקאמ' פלייצרטקייטן פון א מענטשלעבלעכער פערזענעלבקיטן, וואס מען שאפט זיי ניט אפּ דורך דעם וואס מען איגנאאריט זיך. די יידיישע געשיכטע ברענgett דאך אונדי באריכטען וועגן משומדים וואס האבן געוואלט יידן גוטס תאָן און טאקע געתאָן אויך. און אגב וויסון מיר שוין, און די באצינונג פון יידן צו «גוטע משומדים» איז איז פארשיידענע ציטטען געווען גאר אנדערש ווי אונדער מוקצהה-באצינונג היינט. אט האבן מיר דאך געצען, און בי פיאָ דאראוון זייןען משכילים געווען בנירביה, און פראפעסאָר כווארלאָן איז פערערבורג האט זיך איז המליך עפּנטליך באָרים, און ווען מען דאָרָך עפּעס פועלן בי מלכות קומט מען צו אים, דעם משומד, און אויך דעם העבריעשן פֿאָט קאנסטאנטין שאָפּירא האט מען בי יידן געשיריבן די שענטע הספְּדים, כתאָש באָרבָּן איז ער צוישן גוים.

פון דער קאָרעספָּאנְדעַן מיט רצואנאוו זען מיר אָרוֹיס קאָוונערס פֿאָלייטישׁע בליקן. ער האט פֿינְט געהאט דעם צאריזם, און הָגֵם ער האט ריזוקירט ניט נאר מיט זיין אָפֿיצְיֶעלְן פֿאָסְטָן, נאר אויך מיט זיין פרִיִּי הָיִת, האט ער זיך ניט אָפֿגָּעהאלְטָן פּוֹן אָרוֹיסְזָאָגָן זיך אָפָּן, פּוֹן דער קאָרעספָּאנְדעַן זען מיר אויך אָרוֹיס די יְסוּדוֹת פּוֹן זיין יְדִישְׁעָר פֿרָאָגרָם: פֿרִיעַע עֲקָאנְמִישׁע מִיגָּלְעָכְקִיְּתָן, אָוֹן פּוֹלָע אָוִיסְגָּלִילִיכָּוּנָג אָוֹן דָּעַכְת

פון בידע זיינט פלויט

דאָרְפּוֹן פִּירֶן צו אַ פָּאָרְדוֹסּוֹגּ פָּוֹן דָּעַר יִדִּישָׁעַר באָפָּעָלְקָעָרוֹנוֹגּ. פָּאָר דָּעַם
וְואָסּ מִירּ רֻופֵן הַיִנְטָ אַנְטוּקְלָוְנָגּ פָּוֹן דָּעַר יִדִּישָׁעַר נַאֲצִיאָנָאַלְעָר קָוְלָטוֹר
הָאָטּ דָּעַר קָאוֹנוּרּ פָּוֹן 1900 גַּעַהַאַט נַאֲךָ וְוַיְנַצְּיקָעָר חֹשָׁ אַיְדָעָר דָּעַר
קָאוֹנוּרּ פָּוֹן פָּאָרְן מַאֲסָקוּעָר פְּרָאַצְּעָסּ; דָּעַמְאַלְתּ הָאָטּ עַר כָּאַטְשָׁ גַּעַרְעַדְטָ
וְעוֹגָן דָּעַר יִדִּישָׁעַר "נַאֲצִיאָנָאַלְעָטָטּ" אָוֹן וְעוֹגָן אַ יִדִּישָׁעַר וּוַיְסָנְשָׁאָפְּטָ
אוּפִּיךְ רַוִּיסְּשָׁ. אַיְין אַיְין פָּוֹנְקָטּ בְּלִיבְּבָטּ עַר בְּפִירְשָׁ גַּעַטְרִיָּה זַיְן לִיבְּעָאָרָּ
לִיזָּםּ; עַר וְוַיִּסְּטָ פָּאָרְוִיסּ, אֹזּ פָּאָרְדוֹסּ וְוַעַלְןּ וְעַרְןּ נַאֲרָ דִּי גַּעַבְּלְדָעְטָעָ
זַיְדָןּ, אַבָּעָד גַּלְיִיכְעָ דָעַכְתּ קָוְמָטּ לוֹיטָן זַיְן מַיְנוֹנָגּ אַיְיךְ יַעַנוּ זַיְדָןּ וְואָסּ
וְעוֹלָןּ נַאֲךָ לְאָנְגָּגּ בְּלִיבְּבָןּ בַּיּוֹרָעָ יִדִּישָׁעַ בְּאַזְוּנְדָעְרְקִיטִּיןּ. גַּעַוּזָןּ אַנְדָעָרָ
אַסִּימְילָאַטָּאָרָןּ, נִיטְגַּעַשְׁמַדְטָעָ אַוִּיךְ, וְואָסּ הָאָבָןּ דִּי פְּרָעָמִיעָ פָּוֹן גַּלְיִיכְעָ
דָעַכְתּ גַּעַוְאָלָטּ גַּעַבְנָןּ נַאֲרָ דִּי פָּאָרְדוֹסּוֹטּ אַדָּעָרּ פְּאָרְפּוֹלִישְׁטָעָ.

טאָטָעּ אָוֹן זַוּן

פָּוֹן דִּי נַיְנַצְּיקָעָר יַאֲרָן אַיְין אַונְדוּן גַּעַבְלִיבְּןּ אַ בִּיסְלָ אַ צָּעַטְוּלְטָעָר
בָּאַרְיכְּתּ וְעוֹגָן אַ בָּאַגְּעַגְּנִישָׁ מִיטּ קָאוֹנוּנָרָן. יַעֲקֹבְמַאְיָרּ פְּרִידִיּ, לְאַנְגָּעָ
יַאֲרָן אַ בָּוֹכְהָעַנְדָלְעָרּ אוּפִּיךְ רִימְאָרְסָקּ גָּאָסּ אַיְין וְוַאֲרָשָׁעָ אָוֹן אַ צִּינוֹנִיסְטִיּ
שַׁעַר טְוַיּוֹתּ הָאָטּ נַאֲעַנְתּ זָוָם סָוףּ פָּוֹן זַיְנָעָ יַאֲרָן אַרְוִיסְגַּעְזָבָןּ אַיְן תְּלִיּ
אַבְּיִיבּ עַטְלָעְכָּעּ בָּעַנְדּ זְכָרוֹנוֹתּ. דָעַרְמָאָנָטּ עַר זַיְדָ, אָוֹן וְעוֹגָן עַר אַיְין נַאֲךָ
גַּעַוּזָןּ גַּאֲרָ אַ יְוָגְגָעָרּ מַאְןּ, הָאָטּ עַר זַיְדָ אַיְין וְוַאֲרָשָׁעָ בָּאַקְעָנָטּ מִיטּ קָאוֹרָ
גַּעַוּזָןּ זַוּן — פָּאָרְשָׁטִיטִיּ זַיְדָ, דָעַר זַוּן פָּוֹן דָעַר עַרְשָׁטָעָרּ פְּרָוִיּ, וְוַאֲרָעָם
נִיטּ מִיטּ סָאָפְּיָעּ קָאָנְגִיסָּעָרּ אָוֹן נִיטּ מִיטּ זַיְן רַוִּיסְיָעָרּ פְּרָוִיּ הָאָטּ קָאוֹנוּנָרּ
קִיְיָן קִינְדָעָרּ נִיטּ גַּעַהַאַטּ. דָעַר זַוּן הָאָטּ שְׁוִין דָעַמְאָלָטּ גַּעַמְוֹתּ זַיְן אַרְוָם
דְּרִיסְטִיקּ, אָוֹן פְּרִידִיּ מַאְלָטּ אִיםּ וְזַיְן אַוִּיסְטָעְרְלִילְשָׁןּ מַעֲנְטָשָׁןּ, צּוֹוְשָׁן
אַנְדָעָרּ הָאָטּ עַר זַיְדָ פָּאָרְנוּמָעּ מִיטּ אַוִּיסְלִילְיָעּ אַוְמָלְעָגְגָלְעָשּׁ פָּאַלִיטִישָׁעּ
בִּיכְלָעָדּ פָּאָרְ גַּעַלְטָ, אָוֹן פְּרִידִיּ אַיְין גַּעַוּזָןּ אַיְינָעָ פָּוֹן זַיְנָעָ קְלִיעָנָטָןּ.
הָאָטּ דָעַר יְוָגְגָעָרּ קָאוֹנוּנָרּ אַיְיךְ מַאְלָלָ פָּאָרְבָּעָטָןּ דָעַם נִיגְגָּרְיוֹקָןּ יְוָגְגָנְ-מַאְןּ
צַוּ זַדְךָ כְּדִי אִיםּ צַוּ בָּאַקְעָנָעָןּ מִיטּ זַיְן פָּאַטְעָרּ. פָּוֹן דָעַר בָּאַגְּעַגְּנִישָׁןּ אַיְין
בַּיִּיְפְּרִידִיןּ גַּעַבְלִיבְּןּ אַ בִּיטְעָנִישָׁ אוּפִּיךְ אַלְעָ יַאֲרָןּ. עַר דָעַרְצִילְלָטּ, וְזַיְן
הָאָטּ אַיְבָּרְגָּעָעָבָןּ דָעַם עַלְטָעָרָןּ קָאוֹנוּנָרּ וְעוֹגָן דָעַם גְּרוֹיסְןּ פְּרָאַגְּרָעָסּ
אַיְן דָעַר הַעֲבָרִיעִישָׁרּ לִיטְעָרָאָטוֹרּ, אָוֹן וְזַיְן דָעַר אִיםּ דָעַרְבִּי גַּעַוְיָזָן
בִּיכְלָעָדּ פָּוֹן דִּי נִיְיָעָ פָּאָפְּולְעָרָעָ "סִיפְרִי אָגּוֹרָהּ" וְואָסּ בְּנַ-אַבְּגִידָוּרּ הָאָטּ

אריסגעגעבן אנהיב די נײַנְצִיקָעַ יַאֲרֹן. געמיינט האט ער, איז קאונגעער וועט זיך געוואָלְדֵּיק דערפֿרִיעַע, וואָס זיין אַמְּאַלְיָקָע פֿרָאָגָרָם פֿון פֿאָפּוֹרַ לעַר גַּעַשְׁרִיבָעַנְעַ בְּכַלְעַר פֿאָרָן פֿאָלָק וּוּעֶרֶת מְקוּים; אַנְשָׁטָטַט דֻּעַם זָאַל אַים קָאָוָונָעָר הַאֲבָן גַּעַנְטַפְּעַטָּה, אַז עַר אַיז אַ רּוֹסִישָׁר בְּאַמְּטָטָר אַז אַים אַינְטַעַרְעַסְיָרַן נִיט קִין שָׁוָם יִדְיִשְׁעָ עַסְקִים. עַפְעַס אַיז נִיט פֿינְקָטַט לעַר אַיז פֿרִידְס בְּאַשְׁטִימָעַן דֵּי צִיְתָה פֿון דֻעַר בְּאַגְּעַגְעַנְיִשׁ. אַפְּילָו קָאָוָונָעָרָס גַּעַמְעַן האט ער צַעַפְּלָאַנְטַעַטָּה, עַר רַופְט אַים «אַבְּרוֹהָם-צְבִי». אַוְיךְ ווַיִּסְעַן מִיר: דֻעַר מַעַמְּאָרָאנְדּוֹם צַו מַוְרָאוּיָאָזָן אַז אַסְכָּדְאַנְטָעַטָּה אַז אַנְגָּרָה אַז אַנְגָּרָה עַדְות שָׁוִין גַּאֲרָא אַוְיךְ אַגְּרִיסְעַן אַינְטַעַרְעַס צַו יִדְיִשְׁעָ עַסְקִים. אַבְּעָר אַזְוִי וַיְיַע אַיז נִיטָאָ קִין שָׁוָם גַּרְנוֹד צַו סְפָקָן אַז דֻעַר בְּאַגְּעַגְעַנְיִשׁ גַּוְפָּא דַאֲרָף מֵעַן אַגְּנָעָמָעַן, אַז קָאָוָונָעָר האט אַרְיוּסָבָאָזָן זִין גַּלְיכִיגְלָט צַו דֻעַר הַעֲבָרָעַשְׁעָר לִיטְעָרָטוֹר אַז אַלְעָ אַירָעָ פֿאָרָעָמָן (פֿאָפּּוֹרָנָא אַז פֿלָאַזְקָ האט גַּעַהָעָרָט פֿון אַים דָאָס אַיְיָגָעָנָעָ). אַז דֻעַם יַוְנָגָן בְּאַגְּיִסְטָעָטָן הַעֲבָרָעַר אַיז דָאָס פֿאָרָגָנָעָן אַז דֻעַר זִיבְעַטְעָר רִיפְ.

אוּר שְׂטִיטִית אַין פֿאָרָבְּגָדָנוֹג מִיט זִיְינָעָ בְּיַדְעָ קִינְדָּרָעָר פֿון דֻעַר עַרְשְׁטָעָר פֿרְוִי האט קָאָוָונָעָר אַוְיךְ דַעְרָמָאנְט 1902 אַז אַבְּרִיו צַו רָאַזְזָאָזָן.

עַס אַיז פֿאָרָאָן אַרְוִישָׁע בְּרָאָשָׁוָר פֿון 1908, אַזְאָר פֿאָרָגָנָעָרָס טְוִיטִית, וואָס רַופְט זִיךְ: «די שְׁפְּרָאָךְ פֿון פֿאָקָטָן» אַזְאָנָט אַז אַיְבָּרְבָּלִיק אַיְבָּעָר דֻעַר עַקְּאַגְּנָמָיְשָׁעָר אַזְאָרְכְּטָלְעָכָר לְאַגְּעָ פֿון יִדְזָן אַזְאָרְכְּלָאָנד. וַיְיַע אַזְבָּרָפְּגָוּרְרָטָה: «אַ-קְּרָ-», אַבְּעָר אַוְנָנָן אַוְפָּנָן שְׁעַרְבָּלָאָט שְׁטִיטִית: «מְ. אַזְאָוָונָעָרָס אַוְיסְגָּאָבָעָ» אַזְאָנָט אַיְדָעָנְטִיפְּצִירָט דַוְכָּט וַיְיַע אַז שָׁוָם סְפָקָן קָאָוָונָעָרָן דֻעַם פֿאָטָעָר וַיְיַע דֻעַם שְׁרִיבָּעָר אַזְאָוָונָעָרָן דֻעַם זָוָן וַיְיַע דֻעַם אַרְוִיסְגָּעָבָעָר. וואָס פֿאָר אַז נִאמְעָן עַס שְׁטָעָקָט הַינְטָעָר דֻעַם «מְ.» וַיְיַע מִיר נִיט. עַס גַּעַשְׁקִיט זִיךְ גַּרְילְיָעָן, אַז דָאָזְקָעָ פֿרָאָשָׁוָר בְּרָעָנָגָט. אַפְּשָׁר מִיט גַּעַוְוִיסָּעָ מַאֲדִיפִּקְאַצְּיעָס, קָאָוָונָעָרָס מַעַמְּאָרָאנְדּוֹם צַו מַוְאָזָן זַוְיאָזָן פֿון 1897.

קָאָוָונָעָר שְׁרִיבָּט צָוּ לְעַצְטָן מַאל הַעֲבָרָעַשְׁ

אַיְיַע זִין שְׁמוּעָס מִיט פֿאָפּּוֹרָנָא אַיְיַע אַבְּרִיו צַו רָאַזְזָאָזָן האט קָאָוָונָעָר גַּעַזְאָגָט, אַז פֿון זִינְט אַדְרִיסִיק יַאֲרָהָט עַר קִין הַעֲבָרָעַשְׁ

מער נית געשריבן און נית געליענט, און ער האט זיך שווין אַפְּגָעוּוִינֶט פון דער שפראָך. אַבעָּר עס האט זיך געמאָכֶט אַ געלענְגָּהִיט ווֹאָס האט באָוּוֹן, אַז דאס לערדען פון די יונגע יאָרֶן פֿאָרגֿעָסֶט זיך נית.

איין 1904, האט רָאוּבָּן בְּרִיְנִין אַפְּגָעְדְּרוּקֶט ווֹעֲגָן קָאוּנוּגְּרָן פֿיר שאָרְפָּע אַרטְּיקְּלָעֵן. נית ווֹעֲגָן נִיעָם קָאוּנוּגְּרָן: בְּרִיְנִין האט אוֹיך גַּעֲמִינְט, אַז קָאוּנוּגְּרָן אַיז שווין לאָנְג גַּעַשְׁטָאָרְבָּהּ, נָאָר ווֹעֲגָן קָאוּנוּגְּרָס דָּאָלָע אַין דער אַמְּאָלִיקָעֵר העֲבָרְעִישָׂר לִיטְעָרָאָטוֹר. דָּעַמְּאָלֶת האט קָאוּנוּגְּרָס אַנְגָּעֵת שְׁרִיבָּן צוֹ בְּרִיְנִינְגָּעָן אַ פְּרִיוֹוֹצָן הַעֲבָרְעִישָׂן בְּרִיוֹו, אַז נָאָך קָאוּנוּגְּרָס טוֹיט האט בְּרִיְנִין פּוּבְּלִיקְּרָט דָּעַם טַעַקְּסָט.

קָאוּנוּגְּרָן גִּיט צוֹ ווֹיסָן בְּרִיְנִינְגָּעָן, אַז שווין צַעְנְדְּלִיגְּעָר יָאָרֶן ווי ער שְׁרִיבָּבֶט נִיט אַזְּן לִיעָּנְטָמָט נִיט קִיְּזָן הַעֲבָרְעִישָׂה. נָאָר אַיְצְּטָעָר האט אַים אַיְיָ נְדָר פָּוֹן זַיְנָע בְּרִידְעָר צַוְּגָעִיקְּט בְּרִיְנִינְגָּס אַגְּפָאָלְעִירִישָׂע אַרטְּיקְּלָעֵן אַז גַּפְּרָעָגָט, צַי דִּי אַנְפָאָלָן זַיְנָע בְּאַרְעַכְּטִיקְּטָע. אַיז אַים אַיְנְגָעָפָאָלָן צוֹ שְׁרִיבָּן בְּרִיְנִינְגָּעָן פֻּעְדוּגְּנָלָעֵךְ, נִיט פָּאָר דִּי לִיעָּנְדָּרָס. תְּחִילַת האט ער גַּעַהְאָט אַיז זַיְנָע צוֹ שְׁרִיבָּן רָוּשִׁישָׂ, בְּרִיְנִין קָעָן דָּאָרָגְּעָס אַט דִּי שְׁפָרָאָך, ווי סְאָיָן צוֹ וְעָן פָּוֹן זַיְן דָּעַרְמָאָנְגָּעָן פִּסְאָרְעָוָן. «אַבעָּר דָּעַרְנָאָךְ הָאָב אַיךְ בָּאַשְׁלָאָסָן בֵּי זִיךְּ — אַיךְ ווֹיסָ אַלְיָין נִיט פָּאָר ווֹאָס — צוֹ שְׁרִיבָּן עַטְּלָעָכָע שְׂוֹרוֹת אַוְיָף דָּעַר שְׁפָרָאָך, ווֹאָס אַוְיָף אַיר אַיז גַּעַשְׁרִיבָּן אַיְיָר אַרטְּיקָלָק. אַוְיָב אַיר ווֹעַט גַּעַפְּנָגָעָן אַיז אַים וְעַלְכָעָע עַס אַיז גַּרְיָיָן, טָא זַיְתָּי מָוחָלָה".

קָאוּנוּגְּרָן האט אוֹיסְגָּלִילִיגְּט זַיְנָע טָעַנְוָת אַז זַעַקְּס פּוֹנְקָטָן.

א) בְּרִיְנִין האט נִיט גַּעַקְּעַנְטָפָּאָרְשְׁטִין ווי אַזְּוִי קָאוּנוּגְּרָס דָּאָרָעָי קוֹוָאָרָע אַרטְּיקְּלָעֵן, ווֹאָס אַיז זַיְיָ זַיְנָע צוֹמָעָן קִיְּזָן שָׁוָם נִיעָם מִינְיָנוֹן גַּעַן אַזְּן גַּעַדְּאָקָעָן, הָאָבָן בְּשַׁעַתָּו גַּעַקְּעַנְטָמָאָכָן אַ גַּוְשָׁמָן. קָאוּנוּגְּרָן עַנְטָה פֻּעַרְט מִיט עַנְיָוָת אַבעָּר אוֹיךְ מִיט פָּעַטְקִיְּט אַזְּן, לְאַמְּרִיר מְדָה זַיְן, מִיט אַ סְּךְ מָעָר בְּאַרְעַכְּטִיקְּטִיְּט אַיְדְּעָר בְּרִיְנִין: «סְאָיָן אַמְּתָה, אַז אַיז מִינְיָע בִּיכְעָר חַקְר דָּבָר אַזְּרָוּ פְּרָחִים זַיְנָע נִיטָאָ קִיְּן נִיְּעָן בְּ לִי קְזָן, ווֹאָס אַזְּוִינָע שָׁאָפָן נָאָר אַיְנְגִּיצְּקָע צַוְּוִישָׂן טַוְוִוְנְטָעָר גְּרוֹיִיסָע שְׁרִיבָּהָרָס אַיז דָּעַר ווּלְמָטָה, אַבעָּר זָאָגָן אַזְּוִי פְּרָאָסְטִיְּפָשָׂוֹט, אַז אַיז מִינְיָע אַרטְּיקְּלָע זַיְנָע כָּל נִיטָאָ קִיְּזָן מִינְוָגָּגָעָן אַזְּן גַּעַדְּאָקָען — דָּאָס אַיז אַזְּנָדְּקָעָן אַמְּתָה». דָּעַרְוִיְּפָאָזָן עַדְותָה דִּי אַוְיָצְּזָגָן ווֹאָס בְּרִיְנִין גַּופָּא

ברענגן, למשל וועגן די העברעישע רעדאקטארן. ספוציעל הייבט קאוו-
גער ארייס זייןע נאטורייזיסנשאפטעלכע ארטיקלען. «און אויב איר וועט
זיך באטראקטן, און די דזוקע ארטיקלען זייןען געשריבן געוווארן מיט
פארצ'יק יאָר צורייך, און און די מענטשן פון יונעם יידישן דור, וואָס האָבָן
ווײַט געקענט קײַן לעבעזיזקע שפֿאָכָן האָבָן יַעֲמֹלְתָּ גַּאֲדִינְתָּ גַּעֲוֹזְסָטָּ
וועגן די נײַע מײַינְגָּעָן... קָעָן אַיך זָאגַן מִיט אַ פּוֹלְן מוֹילָן, אָן יַעֲנֵז
אַרְטִּיקָלָעָן מִינְיָעָן גַּעֲפִינְעָן זִיךְ יַאֲנִיְעָן מִינְיָנְגָּעָן אָן גַּעֲדָנְקָעָן פָּאָר די
העברעישע לַיְעַנְעָרָס פּוֹן יַעֲנֵז צִיְּטָה».

ב) קָאוּנוּנָר האָט נִיט אוַיסְגָּנוֹצָט, שְׁרִיבֶּת בְּרִינְגִּין, די מִיטְלָעָן פּוֹן
סּוּבְּטִילָּעָר אִירָּאָנִיָּעָר עַר האָט זִיךְ סְתָמָם גַּעֲוִידָלָטָן. דָּעָר עַנְטְּפָעָר: סְאַיְזִי אָאַ
פָּאָרָאָן אִירָּאָנִיָּעָר אַיְזָן זַיְנָעָן בִּיכְעָר אָן אַרְטִּיקָלָעָן, עַר האָט זִיךְ דָּאָס גַּעַזְעַז
הָאָט גַּעֲלָרָנָט בַּיִ הַיְיָנָעָן, בְּרַעְנָעָן אָן גַּאֲגָלָן; בְּרַעְנָעָר אַיְזִי בַּיִ אִים
אָפְּלִוּ דָּעְרָמָאנְט בְּפִירּוֹשָׁ.

ג) קָאוּנוּנָר האָט נִיט גַּעֲשְׁפִּירָט, שְׁרִיבֶּת בְּרִינְגִּין, די מִיאָוְסִיקִיט פּוֹן
מְלִיצָה, אַלְיִין זִיךְ אַויְיךְ נִיט אַפְּרִירִיט פּוֹן אִיר.
עַנְטְּפָעָר: דָּאָס אַיְזִי מִמְשָׁא גַּעֲלָכְטָעָר. עַר האָט דָּאָס דָּעָר עַרְשְׁטָעָר
אַרְאָפְּגָעָיסְּן די מְלִיצָה-שְׁרִיבָּעָרָס אָן זִיךְ גַּעֲפְּלִיסְּטָס צָו שְׁרִיבָּן פְּשׁוֹט
אָן פָּאָרְשְׁטָעַנְדָּלָעָךְ: «אַדְרָבָא, אַיךְ הָאָב גַּעֲהָרָט פּוֹן אַסְטְּ שְׁרִיבָּעָרָס
(אַזְוֹנָעָן וּיְ. ל. גַּאֲרָדָאָן, לִילְיָנְבָּלוֹם, פָּאָפְּרִירָאָן אָן נָאָר) אָז בַּיִ מִיר
זַיְנָעָן נָאָד נִיט גַּעַוּזָן אַזְוֹלְכָעָן יַוְנָגָעָן שְׁרִיבָּעָרָס וּוּאָס זָאלָן שְׁרִיבָּן אוּפְּ
אָזָא קָלָאָרָעָר אָן רִינְגָּעָר שְׁפִּירָאָר וּיְ אַיךְ».

ד) בַּיִ בְּרִינְגָּעָן גַּוְפָּא זַעַט זִיךְ אַסְטְּרָה: אָט אַיְזִי קָאוּנוּנָר דָּעָר
פְּעַקְסְּטָעָר אָן דָּעָר צָוּמָעָרָסְטָן גַּעֲבִילְדָעָטָעָר צְוִישָׁן די קְרִיטִיקָעָרָס
פּוֹן זַיְן צִיְּטָה. אָן אַיְזִי אַנְדָּרָעָר עַרְטָעָר אַיְזִי עַר אִים אַיְזִי גַּאנְצָן מְבָטָלָ.

ה) אָן קָאוּנוּנָר לְאַכְּטָאָס פּוֹן אַזְוֹנָעָן נַיְעָע «העַבְרָעִישָׁע» וּוּרְטָעָר
בַּיִ בְּרִינְגָּעָן וּיְ מַודְרָנִים (מַאְדָרָנָעָן). בְּנְלִימָם (בְּאַגְּנָאַלָּעָם) פְּתָחָס (פְּאַטָּאָס)
וּכְדוּמָה. עַר אִירָּאָנִיזִירָטָה: עַר האָט שְׂוִין זִיעָר לְאַנְגָּג גַּעֲלִיעָנָט קְיִינָן
העַבְרָעִישָׁע, פְּאַרְשְׁטִיט עַר דָּאָס נִיט. דָּעְרָנָאָר גִּיט עַר צָו: אַוְיִבְשָׁוִין יַאֲ
נִיצְנָן פְּרַעְמָד-זַוְעָרָטָה, וּוּאָס זַיְנָעָן גַּעַנוֹמָעָן פּוֹן רַוְשִׁישָׁ אַדָּעָר פּוֹן דִּיטָּשָׁ.
טָאָ פָּאָר וּוּאָס בַּיִטְן דָּעָם אַוְיסְלִילִיגָּן פְּאַרְוּאָס פְּתָחָס אָן נִיט פְּאַטְהָאָס? דָּאָס
אַיְגָעָנָעָן בַּיִ נַעֲמָעָן; וּוּאָס עַפְעָס קָוּבָנָר אָן נִיט קָאוּנוּנָר?

אומגערכט לאוט קאונגער אויס אַ בישל אומבאהאלפן, אוֹ ס'דירת
אוֹ ביהם האָרץן: «עס קען זיין, אוֹעס וועט זיך אַיך וועלן מיר עפֿעַס
ענטפֿערן אַין אַ בריווֹ, דעריבער גיב אַיך אַיך מײַז אַדרעס...»

ברינין האָט ניט גענטפֿערט, ער איז געווען מיט צוּאנצִיך יאָר
יונגעֶר פֿאָר קאונגערן אוֹן האָפֿערדיַק. אַבעָר אוֹ ער זאל האָבן פֿאָרשְׁטָאנְגָּן
די דראָמע פֿוֹן די זעכְּזִיקְּעָר יָאָרָן אַין דער העֲרַבְּיִשְׁעָר. לִיטְּעַרְּאָטוֹר —
דאָס וועט קִיְּנְגָּר ניט זאגָן.

קָאָרָעָסְפָּאָנְדָּעָנְצָה מִתְּ רָאָזָנָגָוָן

מיר קומען אִיצְּט צוֹ צומָעַן ווֹאָס אַיז שְׂוִין אַסְּטָמָל אַגְּנְגְּרִיךְ
געוֹאָרוֹן פֿאָרְבִּיגְּיִינְדִּיךְ — צוֹ קָאָוָנָעָרָס קָאָרָעָסְפָּאָנְדָּעָנְצָה מִתְּ רָאָזָנָגָוָן.
זי אַיז פֿוֹל מִתְּ אִינְטָרְעָרָס צוֹלֵיב אַירָעָ טָעַמָּעָס, אַבעָר נִיט ווִינְזִיקְּעָר
איּוֹ זַי ווִיכְּטִיךְ אַוְיףְּ צוֹ פֿאָרְשְׁטִין דיּ רָעַטְּעַנְשִׁין אַין קָאָוָנָעָרָס פֿעַרְעָנָג
לְעַכְּקִיטָּה.

עס אַיז פֿרְיָעָר גַּעֲקוּמָעָן צוֹ רַיְיךְ ווּעַגְּן קָאָוָנָעָרָס זָוָן שְׁטָאָרָקָע
מענטשָׁן, זַי זָלָן אִים הָלָפָן טָאָן פֿאָר יְיָדָן דָּאָס ווֹאָס ער אלְּיָין אַיז
נִיט גַּעַוְעָן בְּכוֹת. דָּאָס אַיז גַּעַוְעָס רִיכְּטִיךְ. דָּאָס אַיז גַּעַגְּנָגָעָן אַוְיִיךְ ווִיטִּים,
אוֹ ער האָט אַפְּילָו סְוּוֹאָרְיִינְגָּן, דָּעַם רַעַקְּצָטָאָר פֿוֹן דָּעַר רַעַקְּצִיאָנְגְּרָעָר
נָאָזְּאִיט ווּרְעָמָדָא, אַוְיִסְגְּזָוּכָּט מִיטְּ זַיְן בְּלִיקְּ. ער האָט דיּ נָאָזְּאִיט ווּרְעָדָה
חוֹאָזְּנִיט גַּעַהָאָט פֿאָר אִיר רַעַקְּצִיאָנְגְּרִישִׁקְּיט אַין אִיר אַגְּנִיסְעִמְּטוּזָם,
ער האָט זַי פִּינְט גַּעַהָאָט פֿאָר אִיר אַגְּנִיסְעִנְדָּלָעָר-בִּיטְּוֹלְדִּיךְעָר בָּאַזְּיָוָנָג
צַוְּ זַיְן פֿרְיִינְד וְאָזָנָגָוָן, אִירָס אַמִּיטְּאָרְבָּעָטָר. אַבעָר אָפְּשָׁר פֿאָרְטָה?
אָפְּשָׁר וועט דיּ יְשֻׁוָּה קָוָמָעָן פֿוֹן דָּעַם אַרטָּט? מַעַן טָאָר נִיט אַיבְּרָקְּלִיבָּן,
פֿוֹן בִּיטְּעָרָס קָעָן אַרְוִיסְקָוָמָעָן זַיְסָן, אַיְינָן שָׁאנָס פֿוֹן טְוִיזָּנָט טָאָר מַעַן אוּיךְ
נִיט מְבוֹהָה זַיְן. האָט קָאָוָנָעָר גַּעַשְׁרִיבָּן צוֹ רָאָזָנָגָוָן, כָּאַטְּשׁ עַר האָט זַיְךְ
זִיכְּעָר אלְּיָין גַּעַוְאָרְגָּן מִיטְּ דָּעַם: אָפְּשָׁר אַיז אַסְּבָּרָה, אִיר זָאלָט ווִיְיָין
סְוּוֹאָרְיִינְגָּן מִיְּין מַעְמָאָרָנְדוּם (אַלְּיָיְדָעָן דָּעַר זַעַלְבִּיקְּעָר מַעְמָאָרָנְדוּם צַוְּ מָוָרָה
רְאוּיָאָוָן), ער וועט דָּאָר נִיט האָבָן ווֹאָס צוֹ עַנְטְּפָרָן אַוְיףְּ מִינְיָעָן רְאִיזָּות,
וועט ער דָּאָר מְזָוָן רַעַקְּגִּירָן לְטוֹבָה: אַין אָפְּשָׁר אַיז בַּעַסְעָר אַיךְ זָאלָט ווּאַדְּאָס
צִוְּשְׁטָעַלְן אַוְיךְ פְּרָאָנְצִיָּה ווּעַט סְוּוֹאָרִין מִינְעָן, אַז דָּאָס קָוָמָט פֿוֹן אַוְיסְרָה

לאנד, און ווועט זיך גיבער אינעהרען? איזוי כאפט זיך א דערטרינקענדי-
קער פאר א שטורייעלע.

אבער אן אקט קען האבן מעיר ווי איין פסיכישן ווארכץ און מעיר
וואין פסיבישע פונקצייע. זונדריך א העלפער פאר יידן האט קאונגער
אוידאי ניט-וויסיק געוווכט א העלפער פאר זיך אלליין אויך. בי זיין גאנצעער
זיבערקייט אין זיך (א מענטשלעכע נשמה איז א קעסלגרוב ביט צו דער-
גרונגעוווען) האט ער א פנים געדארפַט האבן א שטארקערן בוים, וואס
אין אים זאל ער זיך קענען אונשפַאָרֶן. אן אנטזהערדעניש דערויף געפִיגען
מיר איין זינע בריוו צו גאנדראנען. שפַעטער האט ער זיך געטוליעט צו
דאסטאַיעוּסְקִין. אין 1886 האט ער זיך געפַרוּסְטִוּלְעַן צו לעו טאל-
סטאַיעַן. ער האט אים געשיקט זיין מאַנוֹסְקִירִיפְטָן: «פָאָר וְאָסְטְּרִילִיבָּן
נִיטָּה, גַּעֲבַעַתָּן זֵיכְרִיבִּי אִים: „גִּיטְמִירְ גִּלוֹבָּן“ אָוּן אַוְסְגָּעַלָּאָן דָּעַם לְאַנְגָּן
בְּרִיוֹו, אָז אָוִיבְ ער ווועט באַקְוּמָן אָז עַנְטְּפָעָר, ווועט ער זיך פָּאָר טָאָלָּ-
סְטָאַיעַן מְתֻווֹדָה זִין אָז עַפְעָס אָזְוִינָס וְאָס טְרִיבִּיטָן אִים שְׂיָעָר נִיטָּן צו
געמָעָן זיך דָּס לְעַבְנָן. קִין שָׁוֹם עַנְטְּפָעָר אָזְיָן גַּעֲקָומָעָן: עַרְשָׁת מִיטָּ
חֲדַשִּׁים שְׁפַעַטָּעָר, נָאָך אָדָרְמָאָנוֹגָן מִצְדָּקָה קָאָוְנוּדָן אָזְיָן דָּעַר מָאָנוֹרָ
סְקִרְיָפְטָן אַנְגָּעָקָוּמָעָן צְרוּרִיךְ אָז שָׁוֹם צְשָׁוְרִיפְטָן אָוּן קָאָוְנוּדָן אָזְיָן גַּעֲוָעָן טִיחָ
בָּאַלְיִידִיקְטָן; אָשְׁטִיקְלָן טְרִיבִּיטָן אִי גַּעֲוָעָן פָּאָר אִים, וְעוֹן רָאָזָנָאָנוֹ טִיחָ
אִים שְׁפַעַטָּעָר גַּעֲשִׁרְבִּין וְעוֹן טָאָלְסְטָאָיָן בְּכָל נִיטָּקִין מְלָאָך. אָזְיָן דָּעַר
גַּעֲוָוִוָּן, אָז טָאָלְסְטָאָיָן בְּכָל נִיטָּקִין מְלָאָך. אָזְיָן רָאָזָנָאָנוֹ הָאָט
נְעָרָה, בָּאָמָת גַּעֲפָנָעָן אָ בְּרוֹדָעָר אָזְיָן גִּיסְטָן. אָזְיָן מָאָל זִינְעָן אָרָיךְ
מעיר, אָזְיָן ער גַּעֲפָאָרָן מִיטָּדָעָר פָּרוֹי קִין פַּעַטְעַרְבָּרְגָּג, אָזְיָן זִינְעָן אָרָיךְ
גַּעֲוָוִוָּן בַּיִּרְאָזָנָאָנוֹ אָזְיָן שְׁטוּבָן. אָבָעָר נָאָך אִידְעָר זִיְּהָאָבָן זֵיכְרִיבִּיר
גַּעֲוָוָעָן, הָאָט זֵיכְרִיבִּיר שְׁרִיבִּיטָן אִים «טִיעָרָעָר וְאָסְטִילִי וְאָסְטִילְוּוֹיְטָשׁ» אָדָעָר «מִיטָּ
גַּעֲטְרִיְּעָרָלְיִיבְשָׁאָפְטָן», אָזְיָן דָּס נִיטָּקִין קָאָנוּוֹגְנִיצְיאָנוּלָעָ מלִיצָה, נָאָך
עַס זֵיכְרִיבִּיר גַּעֲפָנָטָעָה הָאָרֶץ פָּוֹן אָ מַעְנְטָשָׁן וְאָס לְעַכְצָטָן נָאָךְ פְּרִינְטָן
שְׁאָפְטָן. דָּעַרְבִּי פָּאָרְבִּיגְטָן ער אָבָעָר נִיטָּקִין אַיִּיגְעָנָעָם כְּבָוד אִוְּפָחָ אָהָרָן
אָזְיָן וְעוֹן ער דָּאָרָף אַרְוִיסָּאָגָן אָ קוֹק וְאָס אִיתָּה פְּוֹנְקָטָן דָּעַר הַיְּפָוך וְוַיִּ
רָאָזָנָאָנוֹ שְׁאָנוּוֹוָעָט ער נִיטָּקִין יְעַנְעָם שְׁפִירֻוּוֹדִיקִיטָן.
רָאָזָנָאָנוֹ וְוָאלָט נִיטָּקִין וְוִינְצִיקָּעָר וְוַיִּקְאָוְנוּדָן גַּעֲקָעָנָט זִין אָ הָעָלָד

פון א שפאנענדיקן פסיכאלאגישן דאמאן. דער בריטערער ערולם האט אים געקענט ווי א מיטאָרבּעַטְעַר פון נאֹזֶעֶן ווּרְעַמְּיאָן אָן מִמְּלָא הָאָט מֵעַן אִים צּוּגּוּרְעַכְּנָט צּוּ יְעַנְּרָ מְחַנָּה. אַיִן דָּעַר אַמְּתָן אַיִן דָּעַר צִיִּיר טוֹנָג גַּעֲוֹעַן אַזְּיִטְקָעָר, צּוּ מָאֵל אָן אִינְגְּבָעְטָעַנְעָר. נִיט אַלְעַ אַרְטִיקְלָעַן זִינְעַ הָאָט מַעַן גַּעֲדְּרוֹקָט, אָן מִיטָּאָרְבּעַטְעַרְס וּאָס הָאָבָן אִים נִיט גַּעַד גַּרְיִיכְט בֵּיזִי דִּי קְנִי פְּלָעָגָן פָּוּן אִים אָנוֹטָעַרְחוֹזָקָן. ער הָאָט גַּעַלְיטָן, וּוְיִיל דִּי צִיְּטוֹנָג אַיִן גַּעֲוֹעַן זִין אִינְצִיקָּעָר מִקְוָרְ פָּוּן חִוּנָּה; אַמְּלָא הָאָט ער גַּעַהְאָט אַשְׁטָעַלְעַ אַיִן דָּעַר קָאנְטָרָאַלְקָאמְעָר אָן פָּעַטְעַרְבָּוָרְג נִאָר וּוּי אַבָּאָמְטָעַר הָאָט ער זִיךְ נִיט אַוִּיסְגָּטוּגְט. ער הָאָט גַּעַהְאָט אַפְּרִוְיָ אָן פִּינְפִּיְקָעָר אָן הָאָט גַּעַמְוֹזָט זָאָרְגָּן פָּאָר זִיךְ אַיִן דָּעַר פָּאַלְיטָקָ פָּוּן דָּעַר צִיְּטוֹנָג הָאָט ער זִיךְ נִיט גַּעַמְיִשְׁתָּה, זִינְעַ אִינְגְּעַנְעַ אַרְטִיקְלָעַן זִינְעַנְעַ סְרָבוֹ גַּעֲוֹעַן אָמוֹפָאַלִּיטִישָׁע. זִין קָאָפְּ אָן זִין הָאָרֶץ זִינְעַנְעַ גַּעַלְעָגָן גַּאָר עַרְגַּעַץ אַנְדְּרָשָׁ.

ער אַיִן גַּעֲוֹעַן אַרְלִיגְיּוּזָר פִּילָּאָסָהָאָפְּ אִינְגְּעַנְעַר פָּוּן דִּי חַשְׁוּבַּסְטָעַ מְעַנְשָׂן אַיִן דָּעַר פָּעַטְעַרְבָּוָרְגָּעָר "רַעַלְגִּיּוּזְ-פִּילָּאָסְ-אָפְּיִשְׁעָר גַּעַזְעַלְשָׁפְּטָ" וּוָאָס הָאָט בֵּין דָּעַר עַרְשָׁטָעַ וּוּעַלְטָ-מְלָחָמָה גַּרְופִּירְט אַרְוּם זִיךְ נִיטְרָ מְאַטְּרִיאַלִּיסְטִישָׁעַ רַוְּשִׁישָׁע דַּעַנְקָעָרָס אָן שְׁרִיבָּרָעָס. זִין גַּלְיוּבָן אַיִן גַּעֲוֹעַן קוֹאָלִיק, פָּוּן אִינְגְּוּוֹיִニָּק אָרוֹיָס. אַלְץ וּוָאָס ער הָאָט גַּעַנוֹמָעַן פָּוּן בִּיכְעָר הָאָט ער אַרְלִיגְיּוּזָבָט אַיִן זִין אִינְגְּעַנְעַר אַינְטוֹצִיעָ.

"פָּאָרָאָן זָאָכָן, וּוָאָס זִיְּעָר גַּעַוְאָלְדִּיקָעַ וּוּרְדָעַ פִּילְטָמָעַן נִיטְ-זְוִילְנָן דִּיק, נִאָר וּוָאָס פִּינְקְטָלְעַךְ בָּאַנְעַמְתָּ מַעַן זִיךְ נִיטָן, אָן דָּעַרְבָּעָר לְאַזְטָ זִיךְ נִאָר וּוְיִנְצִיקָעָר אָפְּוּעָנְדָן זִיְּעָר וּוּרְקָוָגָן אָוִיךְ דָּעַר נְשָׁמָה". קָאוֹנוּרָהָאָט אִים אַמְּלָא אַזְגָּנָט וּוּי אַקְמָפְּלִימָעָנָט אַיִן זִין קָאנְטָעָקָסְטָ: "אַיִיר הָאָט אָן עַס קָלִינְגָט וּוּי אַקְמָפְּלִימָעָנָט אַיִן זִין קָאנְטָעָקָסְטָ: "אַיִיר הָאָט אָן וּוּנְדָעַרְלָעַכְעַ פָּעַקְיִיט צְנוּנִיפְצּוּפִירָן אַזְוָאנְטָמִיט אַזְוָאנְטָ", בְּכָדִי רְאֹזָאָן נָאָוּ זָאָל פָּאָרְשְׁטִין דִּי וּוֹאָרְט-בִּיְּזָאָרְט-אַיְּבָעַרְזָעַצְוָגָג פָּוּן דָּעַם יְדִישָׁן אִידְאָם שִׁיקְט אִים קָאוֹנוּרָאָפָע צּוּ דָעַר בָּאַשְׁרִיְּבָוָגָג פָּוּן מְגִידִים אַיִן זִין אַוְיַּטְאָבְּיָאָגְּרָאָפִּיָּע.

אַלְעַ פְּרָטִים פָּוּן גַּלְיוּבָן אַיִן קְרִיסְטּוֹסָן זִינְעַנְעַ פָּאָר אִים גַּעֲוֹעַן אַלְעַדְיקָעַ רְעַצְלִיטָעַט. אַבָּעָר דִּי באַצְוָגָג צְוּוִישָׁן קְרִיסְטָנָטוֹם אָן יְדִישָׁן קִיטִּיט, צְוּוִישָׁן יְשֻׁעָה הָנְבָא אָן דָּעַם אַפְּקָאַלִּיפָּסָס, אַיִן בֵּי אִים אוִיךְ

געווען א רעדאליטעט פון געשיכטע און פון אייביקייט. דער ענין האט אים געהאלטן צוגעשמיידט, ער האט זיך צו אים כסדר אומגעקערט אין ווערא-נאלאָ-אַרטיקלען און אין באזונדערע ביכער. און וויל ער האט געוואָלט דערשוימען ביזן גרוונט האט ער זיך ניט באָנוֹגָנט מיט קיינ שום צוגע-פארטיקטע אויספֿירָן, אַפְּילִי דִּי פֶּאֲקְטָן האט ער געוואָלט דערגיינ פון דאס נֵי, אוּף זִין אַיגָּעָנָם שְׂתִּיגָּעָר, זִין זָאָלָן זִיךְ אַרְיִינְפָּאָסָן אין זִין אַיגָּעָנָם גֻּרְעָם ווִיסָּן אָן מְרָאָכָּטוֹן, קָאוּנוּנָר, מִיט זִין פֶּרְטִימְדִּיקְעָר קָעָנָב טעניש פון יִדִּישׁוּ לְעָבָן אָן פון יִדִּישׁוּ סְפָּרִים אֵין פָּאָר אִים גֻּוּוּנָן ווַיַּיְהֵי הַיָּמָל אַרְאָפְּגָעָמָלָן. אַבָּעָר רָאָזָאנָאָרוֹ הַאַט נִיט גַּעֲקוּקָט אוּף זִין קָאָרָה רָעָסָפָּאָנְדָעָנָץ נָאָר ווַיַּיְהֵי אַמְּקוֹר פון אַינְפָּאָרָמָצִיעָ. ער האט אָין קָאָרָה בָּעָרָן גַּעֲפָוָנָעָן אַ קְרָוְיָשׁוּ נְשָׁמָה, אָן ער אֵיז, בֵּי זִין גָּאנְצָן אַוְיסָגָעָן קָלוֹנְגָּעָנָם גַּמְעָן צְוִוָּשָׁן דָּעָר רָוְשִׁישָׁר אַינְטָעְלִיגָּעָנָץ, אוּיךְ גֻּוּוּנָן עַלְנָמָן, הַאַט ער זִיךְ אַגְּנָעָטָרוּיָּה קָאוּנוּנָרָן מִיט סְוּדוֹת, דִּיסְקוּטִירָט מִיט אִים פְּרָאָבָּלָעָמָעָן, אַגְּנָעָנוּמָעָן פָּאָר לִיב זִין שָׁאָרְפָּן זִין אַנְהִילְכָּות מַעַטְאָפִזְקָה.

אַגְּגָהָוִבָּן דִּי קָאָרָעָסָפָּאָנְדָעָנָץ הַאַט קָאוּנוּנָר 1901 נָאָר דָּעָם ווַיַּיְהֵי הַאַט אַיְבָּרְגָּעָלִיְּעָנָט רָאָזָאנָאָס אָן אַרְטִיקָּל אַונְטָעָרָן גַּעֲמָעָן «אַ מְעָרָקָה» ווּעְרָדִיק יִדִּישׁ לִידְךְ» אַיְן אַיְסָטָאָרִיטָשָׁמָקָה ווּעְסָטָנִיק. דָּאס אֵין אַוְיסָגָעָן טָעָרְלִישָׁר אַרְטִיקָּל, אַ מְאָדָגָעָר אַוְיסָגָעָמִישׁ פון טִיפָּע דָּעָרְטָאָכָּטָנוּגָּעָן אָן עַלְמָעַנְטָאָרָעָד עַמְּהָאָרָצָות, אַבָּעָר ווַיַּיְהֵי אַלְץָן ווָאָס רָאָזָאנָאָרוֹ הַאַט גַּעַנְתָּרָבָּן, דָּעָר אַיְסָדָרָוק פון אַ וְכָעָנִישׁ ווָאָס גַּעֲפִינָּט נִיט קִיְּין רָוּ. סְאָיִזְקָה אַרְיִינְגָּעָפָּאָלָן אֵין הַאַנְטָן אַ מאָנוֹסָקָרֶפֶט, אָן «אַוְיטָאָבִיָּרָאָפִיעָה» פון אַרְאָוָאָסָלָאָוָעָם יִדְּן» מִיטָּן גַּמְעָן צָעְכָּבָנְשָׁתִין. גֻּוּוּנָן אֵין דָּאס אַוְיסָגָעָדִינְטָרָן נִיקָּלָאָיוּסָקָעָר סָאָלָדָט ווָאָס אֵין גַּעֲקוּמוּנָעָן פון אַ פְּרָוָהָרָן יִדִּישָׁר הַיִּם אָן אֵין, אַזְוִי הַאַט ער גַּעַשְׁרִיבָּן, «אַגְּנָלָפָּן אֵין מַעַרְיָה יִדִּישָׁר הַיִּם אָן אֵין, אַזְוִי הַאַט ער גַּעַשְׁרִיבָּן, «אַגְּנָלָפָּן אֵין פְּרָאָוָאָסָלָאָוָעָיָה אַרְיִין», ווּילְיָסְחָאָט אִים צָו שְׁטָאָרָק גַּעֲדרִיקָט דָּעָר עַלְ פון יִדִּישָׁקִיט. אַבָּעָר אוּף דָּעָר עַלְטָעָר הַאַט ער זִיךְ דָּעָרְמָאָנָט דָּעָטָאָלָן פון יִדִּישָׁקִיט אֵין הַאַט זִי בָּאָשְׁרִיבָּן, מִיט ווִינְצִיק פָּאָרְשְׁטָאָנָד אָן אוּיךְ מִיט גְּרִיאָן, אַבָּעָר אֵן שִׁינָּאָה. רָאָזָאנָאָרוֹ הַאַט בֵּיִם לְיִיעָנָעָן דָּוָרָ פָּאָלְשָׁעָר אַינְטָעְרָפָּעְטָאָצִיעָה נָאָךְ צָוְגָעָבָן אַיְגָעָנָעָר גְּרִיאָן, אָן טִילְיָ פון זִיךְ הַאַט אִים קָאוּנוּנָר טָאָקָע אַיְפָגָעָוָוָן אֵין זִין עַרְשָׁטָן בְּרִיאָוָה, אָן פָּאָרָה בְּרִעְנָעָן חַמְץ אֵין נִיט קִיְּין «מִקּוֹהָ», נָאָר אַמְּצָוְה; אָן בֵּיִם מהָ

נשתנה שטעלט זיך ניט דער זונ אופין טיש, נאר ער שטעלט זיך אויף לעבן טיש; איז באראשט עסטע מען ניט צום ערשותן סדר, נאר צום צויזיטן, און דאס גלייכן. דערבי האט אים קאונגער געהבען צו וויסן, איז איז רעדאקטיע המליך איז פטעטערבורג (די ציטוונגע איז געהאט ארייבער) געהגען אהין פון אדעם און קאונגער, זענען מיר, האט עס געוועסט) קען מען באקומווען פאר פופצן קאפאיקעס אַ הגדה מיט אַ פולער רוסישער איבערוואזונג.

אבער צויאמען מיט די אקערשט דערמאנטע לעכערלעכקייטן איז פאראן אין רואזנאוו ארטיקל עפטעס אוינט, וואס האלט געשפאנט. ער האט למשל אויגעציינט דערשפיטט, איז דער צענטער פון יידישן יומט טוב איז ניט דאס דאוונען אין של, נאר די היימ. די שבתדייקע און יומט טובדיקע פירונגען קומען אויס בי אים ווי גראנדיאז אינסצעניזיעס, מען זאל איזוי שטארק ווי מיגלעך איבערלעבן דעם אונטערשייד צוישן ואכעדיקיט און הייליקיט. «די זעקס טאג זינגען איזוי ווי ד י וועלט; דער זיבעטער טאג, שבת איז שוין י ע בע וועלט». רואזנאוו זעם, איז ניט-יידישׁ היגאות זינגען גאר עפטעס אנדערש ווי יידישׁ יומט-טוביים: אויף רוסישׁ היסט א יומט-טוב «פראודני», און דאס נעט זיך פון «פראודני», ליידיק-גייערשׁ; היסט עס א טאג ווען מען האט ניט וואס צו טאן.

לאמיר דא אפלערנען א מוסר-השכל: קולטוון לאו זיך ניט איבער-צעץ אויף א פרעמדער שפראץ.

דאס מערקוווערדיקע יידישׁ ליד, וואס האט אים פאראינטערעסירת איז חד-גידיא. דאס ציגעלע דערמאנט אים איז א לעמעלע, און א לאם איז דאך קritisטים אין ער קritisטלעכער טעלאלגיע, «ווען מיר כעפנ זיך אויף בי נאכט, טראכטן מיר וועגן דעם. און מיר כעפנ מיט גיריקיט יעטווידער פעדעמל וואס האט אפיקלו ניט די מעלה פון אויפקלער, נאר ס'ערdat וועגן עפטעס וואס איזו קדרביש צו דעם, נאענט, זאל זיין נאר לויט דרויסנדיקער געגילדנקייט». די וועלט אליאין קען ניט אויסקײַפן אירע זינד, זי דארכ איסגעקייפט ווערזן דורך א באשעפטעניש וואס גאט האט ליב. צי קען דא דאס יידישׁ ליד ניט העלפן דערפילן דעם אמרת? מיר זינגען ניט מהויב נאכזוגיין רואזנאוון אויף זינגע פלאגנטער-

וועגן, אבער לאמיר פארשטיין, או דא מאטערט זיך א מענטש וואס האט זיין אמת און גרט נאך איים, וואס האט דערקענט דיבעטאייזקייט פון דער ידישער עקסיסטעןץ און זויל פון דער דזוקער דערקענטעניש ארייסציגען אַ פָּאָדָעָם ווֹאָס זָאָל אִים הָעָלָפָן פָּנוֹאַנְדְּפָּלְאַנְטָעָרְן זַיְן אַיִּזְגָּעָן קְנוּיל. דָּא אַיְן נִיט שִׁיר שָׁצָן, צִי מִיר שְׂתִימָעָן אַיִּזְגָּעָן נָאוֹן אַדְעָר נִיט; מִיר שְׂתִימָעָן בְּכָל אוֹף אַן אַנְדָּעָר פְּלִיִּין. אַבְעָר אוֹיב מַעַן ווֹיל מַשְׁיָּג זַיְן דֵּי קָאָמְפְּלִיצְרֶטְקִיטְט פָּוּן דֻּעָר ווּוְלָטְטְמָוּן ווּיסָן, או אַיְן אַנְדָּעָר קוֹלְטוֹרָן זַיְינָן פָּאָרָאָן מַעֲנְטָשָׁן ווֹאָס מַאְטָעָרָן זַיךְ מִיט אַזְוִינָעָן פְּרָאָבְּלָעָמָעָן.

פארשידענע טעםטע אַיְן דֵּי בְּרוּוֹ

בָּאַלְד אַיְן זַיְן עַרְשָׁטוֹן בְּרוּוֹן האט קָאוֹנוּר זַיךְ פָּאָרְגָּעַשְׁטָעַלְט פָּאָר רָאַזְאַנָּאָוֹן ווֹי «אַיְינָעָר ווֹאָס אַיְזָעָר גְּעוּוֹן אַיְד אַיְן אַהֲבָרְעִישְׁעָר שְׁרִיִּיְבָּרָעָר» אַזְוֹן ווֹאָס ווִיְתָעָר ווּעָרָט זַיְן טָאָן אַיְן דֻּעָר קָאָרְעָסְפָּאַנְדָּעָנָץ אַלְצָעָר יִדְיִיש. דֵּי וּוּאָרְעָמָעָן מַעֲנְטָשְׁלָעְקִיטְט ווֹאָס שְׁטָרָאָמָטְט פָּוּן רָאַזְאַנָּאָוֹן בְּרַעְנָגָט אִים בָּאַלְד דֻּעָרָצָוֹן, עָר זָאָל מָאָכוֹן אַפְּאָרְשָׁלָאָג ווֹאָס קְלִינְגְּט ווּילְדָה. עָר, אַעֲצְמִיקָּעָר מִיט אַגְּרִיבָּגָן פָּאָסָטָן אַזְוֹן אַפְּאָרְגָּטְגָּעָר מִיט עַמְּרִיטָר ווּעָוָן דַּר ווּעָט מַעַר נִיט קְעַנְעָנוֹ אַרְבָּעָטָן, אַיְזָעָר גְּרִיטָט אַוְעַקְצָוֹוָאַרְפָּן אַלְצָעָז אַזְוֹן צָו ווּעָרָן בֵּי רָאַזְאַנָּאָוֹן אַס עַקְרָעָטָאָר. רָאַזְאַנָּאָוֹן האט זַיךְ גַּעֲקָלָאָגְט פָּאָר אִים, אַז עָר אַיְזָעָטָנְדִיק מִיד אַזְוֹס שְׁרִיְבָּן קְומָט אַס אַז שְׁוּעָר. גִּיט אִים קָאוֹנוּר אַז אַיְזָעָנְדָן, אַז זַיְינָעָן הַכְּנָסָות פָּוּן לִיטְעָרָאָטָר ווּעָלָן זַיךְ פָּאָרְטָאָפְּלָעָן אַזְוֹן הַאֲרָעוּוֹן ווּעָט עָר דָּאָרְפָּן גַּאֲרָר ווּינְצִיכִּי, ווּילְדָה סְעַקְרָעָטָאָר ווּעָט שְׁוֹן אַפְּטָאָז דָּאָס מַעְרָסְטָע. עָר, דֻּעָר קְוּמְעַנְדִּיקָּעָר סְעַקְרָעָטָאָר, קָעָן גּוֹט דִּיטִּיש, הַעֲבָרְעִיש («אַלְטִי-בִּיבְּלִיש» רֹופֶט עָר דָּאָס אַז), נִישְׁקָה פְּרָאַנְצִיִּי, אַז עָר לִיְעָנָט דֵּי לוּפִיקָּעָר רֹסְיִישׁ צִיְּתוֹנָגָעָן אַזְוֹן זְשּׁוֹרְנָאָלָן. גְּעוּוֹאָרוֹן אַיְזָעָר דַּעַם גַּאֲרָנִיט, ווּילְדָה עַס האט זַיךְ אַוִּיסְגָּעָלָאָוֹן אַזְוֹאָגָן אַזְוֹן פָּוּן נְאֹזָעָן ווּרְעָמִיאָן אַזְוֹן פָּאָר קִיְּזָעָן קְרָעָטָאָר ווּאָלָט נִיט גַּעֲקָלָעָט, הָגָם קָאוֹנוּר האט בָּאַמְּעָרָקָט, אַז זַיְינָעָן פָּאָדְעָרְגָּעָן ווּאָלָטְן גְּעוּוֹן זַיְעָר בָּאַשְׁיְדָעָנָעָן.

מַעַן האט זַיךְ דּוּרְכְּגָעָשְׁרִיבָּן מִיט לְאַנְגָּעָן בְּרוּוֹן אַנְגָּעָרִירָט דֵּי פָּאָרְשִׁידְגָּסְטָע עֲנִינִים. צִיְּתוֹנִיּוֹז גִּיט אַבְּלִיעְזָאָרִיךְ קָאוֹנוּרָס לִיטְעָרָאָטָר-

קריטישער טאָלענען, אַ שטייגער וווען ער רעהיגרט אויך דאָזאגאָס באָז מערקונג אָז אין הײַגען אִיז פֿאָרָאָן עפֿעס פֿון שלמה המלך: «הײַגע אַיז מיר נאָך טִיעַרְעָר פֿון שלמהן, צוֹלֵיב זִין אִידֶעְלָעָר שאָרְפְּקִיטִיט. אָז אָז פֿאָעַטְשִׁיעַ אִירָאַנִּיעַ, חַרְפּוֹתְדִּקְעָן אָז פֿאָר אַיְינָס באָגִיסְטָרְעַטְעָ אִידֶעְלָעָר שאָרְפְּקִיטִיט האָב אִיךְ לְפֻחּוֹת נִיט גַּעֲפּוֹנָעָן בֵּין קִין אַנדְרָן... אִיבְּ אַיר האָט נִיט גַּעֲלִיְינָט הַיְּינָעָן אַין אַרְגִּינָאל, האָט אַיר נִיט דָעַרְגּוֹתְעַוּוּעַט אַלְעָז זִינָע לִיבְלָעְכְּקִיטָן. די בעסטע אַיבְּרָזְעַצְוָנָג אַיז הַיְּינָעָן צַוְּלָטָן גּוֹטָן וּזִין וּאָס אַיז אַרְיִינְגְּגָאָסָן אַין אָ לִימְעָנָר כְּלִי, אָזָן הַיְּינָעָן וּוַיָּן אַיז גַּעַלְאָרֶט פֿאָר אַ קְרִישְׂטָאַלְעָנָעָם בעכער פֿון וּוּנְעַצְיָע אַדְעָר פֿון בִּימְעָן».

מען דערדרעדט זיך בֵּין אַנטִיכְמִיקִיט. קָאוּנוּנָר האָט דָעַרְצִילְט פרטִים וווען זִין טָאָכְטָעָר אַזְן זִין זָוָן. מִיט דָעָר אִינְצִיקְעָר פֿרוּוי, גִּיט ער צָה האָט ער נִיט קִין קִינְדָעָר אַזְן וּוְיל נִיט האָבָן. דָאָזָאנָאָוּ האָט אִים גַּעַד עַנְטְּפָעָרְט שָׁאָרָף: «דָעָר אִינְצִיקְעָר אָוְמְסִמְפָאַטְשִׁיעָר שְׁטָרִיךְ אַיז אַיז די פֿרְנִיצְפִּיעָלָעָ קִינְדָעָרְלָאַזְקִיטִיט...». אָוִיפְּ דָעָם האָט קָאוּנוּנָר אַפְּגַעַעַנְטָן פֿערְט מִיט אַ גַּעַלְעַטְעָדָל אָז הַלְּוָאִי וּוְאָלָט דָאָס גּוֹעוֹן זִין אִינְצִיקְעָר אָוְמְסִמְפָאַטְשִׁיעָר שְׁטָרִיךְ, נָאָר דָעַרְגָּאָר האָט ער שְׁוִין צַוְּגַעַעַבָּן עַרְנָסְטָן; אָפְּשָׁר ווועט אַיר זִין אָזָוִי גּוֹט אַזְן מִיר זָאָגָן, צַו וּאָס מעַן דָאָרָף קִינְדָעָר? אִיךְ פֿאָרְשְׁטִיטִי, אַז וווען זִין זִינָעָן דָאָ, האָט מעַן זִין לִיב, וּוְיִ דָעָן אַנדְרָשָׁן, אַזְן מעַן אַיז זִיךְ פֿאָר זִין מַסְרִינְפָּשָׁ. אַבְּעָר פֿאָר וּאָס זָאָל מעַן זִין וּוּלָן? צוֹלֵיב אִינְפָּהָאָלָטָן דָעָם מִין — אַבְּעָר וּאָס אַיז דָעָר צִילִיל? וּוּרְ דָאָרָף עַס האָבָן דָעָם מַעְנְטְּשָׁלָעָבָן מִין אַיז גַּאנְצָן? קִינְדָעָר קוּמוֹעָן אָוִיפְּ דָעָר וּוּלָט לוּיָט די גַּעַזְעָצָן פֿון דָעָר נָאָטוֹרָה, אִיךְ בֵּין לְגַמְרִי נִיט מַהְוִיבָן צַו שְׁטָיְצָן די דָאָזָקָעָ גַּעַזְעָצָן, וּאָס נִיט אַיךְ האָב זִין אִינְפָּגְּשָׁתְּעָלָטָן; אִיךְ בֵּין נַוְתָּה צַו דָעָר מִיְּבוֹנָגָ פֿון אַ סְךְ חַכְמִים פֿון תְּלָמוֹד, וּאָס האָבָן גַּעַהְאָלָטָן, אַז בעסער אַיז, דָעָר מַעְנְטָשָׁ זָאָל נִיט זִין בָּאַשְׁאָפָן גַּעַוָּרָן אִידְעָר יָאָ.

קָאוּנוּנָר אַיז פֿאָר דָאָזָאנָאָוּ גּוֹעוֹן (אַזְן דָאָס אַיְינָעָן צְוּרִיק) חֹוץ אלָעָ זָאָכוֹן אָז אַבְּיַעַטְפָּט פֿאָר פֿסְיכָאַלְאָגִישָׁעָר פֿאָרְשָׁוָנָג. דָעַרְבָּרְהָר האָט אִים גּוֹאָלְדִּיק פֿאָרָאַינְטָעָרְעָסְרִיט וווען קָאוּנוּנָר האָט אִים אַיבְּרָזְעַגְּעָבָן, אַז ער האָט אַנְגְּשָׁרְבָּן אַ דָּעַרְצִילְלָונָג «די אִינְצִיקְעָעָז» וּוְ ער בְּרָעְגָּט אַרְוִיסָּט אלָעָ פֿרְטִיְ-פֿרְטִים פֿון זִינָע בָּאַצְיוֹנָגָעָן מִיט זִין פֿרוּוי, אַז ער האָט גַּעַד

נומען בעטן, אוּ קאָוונער זאל דאס אַים צוֹשִׁיקָן. קאָוונער האַט זיך גע-
ווענקלט. זיין פֿרְויַה, האַט עֶר גַּעֲשֵׁרְיבָּן, האַט אַ מָּלְגַּעַן דִּי דֻּעָרְצִילְוָנָה,
אוּ גַּעֲפָאְדְּעָרְט, עֶר זאל דאס פַּאְרְבְּרָעְנָה; עֶר האַט קוּם אַפְּגָעָרָאַטְּעוּעָט
דָּעַם מַאֲנוֹסְקָרִיפְּט. רַאֲזָאנָהוּ האַט גַּעֲמָאנָט וּוּיטָעָר אוּן גַּעֲנִיצָט אַזָּא
וּוּ אַנְשָׁטָעָל. קאָוּוּנָה האַט נַאֲכָגְעָבָן, אַבְּעָר דָּס וּוּארְט האַט עֶר נִיט
גַּעֲוָאָלָט פַּאְרְלִיְּדָן. סְאיַז נִיט קִין אַנְשָׁטָעָל, גִּיט עֶר צָו פַּאְרְשָׁתִין, נָאָר
אַ מִין שַׁעַמּוּוֹדִיקִיט. מִיךְ וּוּאלָט נִיט גַּעֲאָרְט, שְׁרִיבְּט עֶר, אַוִּיסְצּוֹשְׁפְּרִיעָטָן
מִיְּנִין גַּאנְץ פְּרִיוֹוֹאָט לְעַבְּן פָּאָרְ מַעֲנְשָׁן וּזָסְ קַעַנְעָן מִיךְ נִיט פַּעֲרוּזְגָּלְעָךְ
אַבְּעָר אַוִּיסְבְּלִיְּזָן זִיךְ פָּאָר אַ מַעֲנְשָׁן, פָּוּן וּוּלְכָן מִעְן הַאֲלָט אַזָּוִי שְׁמָאָרָק,
אוּ שְׁוּעָר. בִּיְּ אַלְעָ קַוְּלָטוּרָעָלָעָל מַעֲנְשָׁן, אוּן אַפְּיָלוּ בִּיְּ נִיטְ-קַוְּלָטוּרָעָלָעָל.
אוּ דָאָךְ דָּס וּוּיכְטִיקְסְּטָעָזְוּן האַבְּן דָּעַם רַעַשְׁפָּעָקָט פָּוּן אַיְגָעָנָם קְרִיאָז.

— יִדְישְׁקִיִּת אָוּן יִידָּן —

אָוּנְדוּן אִינְטְּרָעְטְּסִירָט גַּעֲוִינְטְּלָעָךְ צָום שְׁטָאָרְקָסְטָן, וּזָס דִּי קָאָרְעָסָ-
פָּאָגְדָּעָנָץ בְּרָעְנָגָט אַרְוָס וּוּגָן קָאָוּנוּנָהָס קוּק אַוִּיךְ יִדְישְׁקִיִּת אָוּן יִידָּן
אוּן זִינְעָן עַלְטָעָרָעָיָרָן. סְאיַז פְּשָׁוֹט אַחִידָּשׁ, וּוּ וּוּינְצִיךְ עֶר האַט זִיךְ
גַּעֲבִיטָן אִין אַלְעָ גַּרְוָנְטָאָכָן פָּוּן זִינְטָעָבָר צִיְּטָה וּוּעָן עֶר אַיְן דּוּרְגָּעָ-
פְּלוּגָן וּוּי אַשְׁטוּרָעָם-פְּוּגָל דּוּרָךְ דַּעַר הַעֲבָרָעִישָׁעָר לִיטְעָרָאָטוֹר.
קוּדָם מַאֲכָת עֶר דָּעַם גַּרְוִיסָּן חִילּוּק פָּוּן יִדְישְׁקִיָּת בֵּין יִידָּן, אוּן אַיְן
אִיטְלָעָכְן פָּוּן דִּי צְוַיִּי בְּגַרְיָפָן אַיְן וּוּידָעָר פָּאָרָאָן אַצְוּוּשָׁנְשָׁיִיד. יִדְישְׁ-
קִיִּיט מִיְּנִיט פָּוּן אַיְן זִוִּיט רַעַלְגִּיעָן, פָּוּן דַּעַר צְוִוִּיטָר זִוִּיט אַסְכּוּם פִּירָוּנָ-
גָּעָן, אִידְעָעָס, לִיטְעָרָאָרִישָׁע שַׁאֲפָוְנָגָעָן (הַיִּנְטָזָן זִינְעָן מִיר זִיךְ נָהָג צָו
רוּפָן דָּס: יִדְישָׁע קַוְּלָטוֹר). אַוִּיךְ יִידָּן קוּקָט עֶר אַוִּיךְ פָּוּן צְוַיִּי בָּאַזְוּבְּדָעָר
זִוְּטָן. אַיְין מָאָל זִינְעָן דָּס דִּי טַרְעָגָעָרָס פָּוּן יַעַנְעָ פִּירָוּנָגָעָן, אִידְעָעָס אַיְן
לִיטְעָרָאָרִישָׁע שַׁאֲפָוְנָגָעָן, זִיְּ האַט עֶר נִיט לִיב — אַזָּוִי שְׁרִיבְּט עֶר בְּפִירָוּש
רַאֲזָאנָהוּן, וּוּעָן רַאֲזָאנָהוּן בָּאַמְּרָקָט, אוּ עֶר האַט יָאַ לִב יִידָּן, «זַיְעָר
לִיב אָוּן זַיְעָר הַלְּבָשָׁה», אַפְּיָלוּ זַיְעָר פָּאוֹת אָוּן קַאְפָאָטָעָס.
קָאָוּנָהָר אַיְן מַסּוּפָּק, צִי רַאֲזָאנָהוּ האַט זִיךְ טַאָקָע לִיב. «סְאיַז כְּדָאי
מוֹדָה צָו זִין, אַזְוּ נִיט גַּעֲקָוּקָט אַוִּיךְ מִין סַעְמִיטִישָׁן אַפְּשָׁטָאָם האָב אַיךְ
זִיךְ אַוִּיךְ נִיט לִיב». אַבְּעָר דִּי טַרְעָגָעָרָס פָּוּן דַּעַר דַּזְוִיקָעָר קַוְּלָטוֹר, וּזָס
עֶר האַט זִיךְ פָּוּן אַיר אַפְּגָעָרָעָמְדָט, וּוּרְעָן גַּעַפְּלָאָגָט אָוּן גַּעַרְוָדָפָט. נָאָר

מיר פארישאפט גויס צער און פיין זיעיר אַרְעָמְקִיַּת, זיעיר קאמפּ פֿאָרֶן קיומ, זיעיר שדעלעכער מצב אין רוסלאנד, און וועגן דעם ענין וויל איך מיט אַיךְ ריידן אַזְוֵי ווי איך האָב שווין אַ מאַל גערעדט מיט דאס טאייעסוקין...” אַט אַזְוֵי וויל קאָוונער מאָכן גִּילְבִּין זיך אַן אַנדערע, אַז ערד דאגהָט וועגן יידן נאָר דערפֿאָר וויל זיי זיבגען מענטשן. אַבער עפֿעס זענען מיר ניט, אֹז ווין הארץ זאל שלאן אַזְוֵי הוּיך פֿאָר וועלכוּס אַז אַנדערן גערודפֿטוּן קִיבּוּץ.

סֵי דִי קְלָאַסִּיפִּיקָאַצְעַט פָּוּן דֻּעַם פְּרִיעַרְדִּיקְוּן פְּאַרְגְּרָאָפּ סֵי דִי פֿאָרֶן מְוּלִירְנוּגְעָן זִינְגָּעָן נִיט קְאוֹנוּנָרָס. דָּאַס האָבָן מִיר זִי אַיבְּעַרְגְּעַזְעַט פָּוּן זִין שְׁפָרָאָך אַזְוֵן פָּוּן זִינְבָּעָה קְאַטְּעַגְּאַרְיָעָס אוּפּ דָּעַר בְּאַגְּרִיפִּישְׁפְּרָאָך פָּוּן אַונְדְּזָעָר תְּקוֹפָה, כְּדִי מִיר זָאָלָן אִים בעסער פְּאַרְשְׁטָיִין. אַבער קִיּוּן טְעוּת אַז דָּעַר אַיבְּעַרְגְּעַזְעַג אַזְוֵן דָּאַ נִיטָּאָן.

פֿאָר יִדְּיְשָׂעָר רְעַלְיִיגַּע אַזְוֵן דֻּעַם עֲנָגָן פְּשַׁט האָט קְאוֹוּנָר אוּפּ דָּעַר עַלְטָעָר אַזְוֵיד נִיט גַּעַחַט קִיּוּן אַינְטָרְעָס, אַזְוֵן דָּאַס זַעַט וּירְ אַרוּסְנָאָד בְּוּלְטָעָר, ווּיל וְאַזְאָנָאָוּ אַזְוֵן עַס דָּעַר וּאַס שְׁטָעַלְטָס כְּסֶדֶר אַזְוּעָק מְעַטְּאַפְּיָי זִישָׁע פְּרָאַבְּלָעָמָעָן. קְאוֹוּנָר האָט וועגן דֻּעַם אַזְוֵיד אַפְּרָטִיקְוּן מְאַנוּסְקִרְפְּטָס, דָּאַס אַזְוֵן דָּעַר אַרְטִיקְלָס פְּפֿאָר וּאַס אַזְוֵיד גְּלִיבָּב נִיטָּאָן פְּרִיעַר אַז הַצְּלָחָה אַזְוּעָק צָו טְאַלְטָאַיָּעָן. אַיצְטָעָר שִׁיקְטָס עַד דָּאַס צָו רְאָזְזָאָנוּן. דָּעַר דְּאַקְוּמָעָט גּוֹפָא אַזְוֵן צָו אַונְדוּ נִיטָּאָן דְּעַרְגָּאַנְגָּעָן, אַבער קִזְוָה נְעָרָאָלִין גִּיט דִי רְאַשְ׀יְפְּרִיקִים אַזְוֵן אַבְּרוּ. עַדְשָׁתָּנָס, גַּעַטְלָעְכְּקִיָּת, וּעְלָלָס כָּעָס זָאָל נִיט זִין, האָט נִיטָּאָן קִיּוּן שָׂוֵם שְׁכָלְדִּיקָּע אַבער סִיבּוֹתְדִּיקָּע פֿאָרֶן בִּינְדָּנוּג מִיטָּן מְעַנְטָשָׁן, צְוּוִיטָנָס. דָּעַר מְעַנְטָשָׁן האָט נִיטָּאָן קִיּוּן שָׂוֵם פְּלִיבְּטוּן לְגַבְּיָה דָּעַר גַּעַטְלָעְכְּקִיָּת. דְּרִיטָּנָס, דָּאַס לעַבְּנָן נִאָכְלָן טְוִיטָס — וּאַס אַזְוּנָס אַזְוֵיד יָאָדָא — אַזְוֵיד נִיטָּאָן דֻּעַם מְעַנְטָשָׁן צָו קִיּוּן זָאָד. נִימְצָא, אַזְוֵן שִׁיךְ דִי בָּאַצְיוֹנָגָעָן צְוּוִישָׁן מְעַנְטָשָׁן אַזְוֵיד, אַזְוֵן זִי פֿאָרֶן נִאָר אַגְּנָטוּוּר כָּלָל: טָוּ נִיט יְעַנְעָם קִיּוּן שָׂוֵם שָׁאָדָן.

ראַזְאָנָאָוּ רְוֵת נִיטָּאָן, עַר גְּרִיבְּלָט זִיךְ אַלְעָז אַזְוֵן דִי «סּוֹדוֹת» פָּוּן «וּירְ דָּאַיזְמָס», סֵי אַזְוֵן דִי פְּרָאַגְּעָס וּאַס עַר שְׁקִטָּה קְאוֹוּנָרָן דִּירְעַקְטָס. סֵי אַזְוֵן דִי גַּעַדרְוַקְטָע אַרְטִיקְלָעָן, וּאַס עַר שְׁקִטָּה צָו. קְאוֹוּנָר אַזְוֵן סְקַעְפְּטִישָׁס. נִיט אַזְוֵן שבָּת, נִיט אַזְוֵן מִילָּה קָעָן עַר נִיט דְּעַרְוָעָן דִי אַלְעָז טִיפְּקִיָּתָן וּאַס רְאַזְאָנָאָוּ טִיְּטָשָׁט אַזְוֵן זִי אַרְיִין; אַזְוֵן דָּעַרְבִּי, בָּאַטְשָׁע עַר פְּאַרְלִירְטָס קִיּוּן

מאָל נוּט די דַּרְכַּ-אַרְצְדִּיקָעַ דִּיסְטָאָנֶץ צוֹ זִין קָאָרָעַסְפָּאַנְדְּעַנְתַּם, באַמְּעַרְקַת עָרָה, אוֹ עָרָה האָט אֵין וַיְגַע יְגַע אַרְנוֹ זִיד אַנְגַּעַנוּמָעַן מִיט גַּעַנוֹג וַיְסַן פָּוֹן יִדְישָׁן לְעַבְנָן אָנוֹ פָּוֹן יִדְישָׁע סְפָרִים. דַּרְכַּ לְאַנְגַּע קָאָמְפָן אָנוֹ יִסְוִירִים, שְׁרִיבִיט עָרָה, אִיז עָרָה דַּעֲרַגְאַנְגַּען צוֹם אַוִּיסְפִּירַ, אָנוֹ קִין שָׂוָם «סְדוֹדָות זִינְגַּען אַין יִדְישְׁקִיטַּת נִיטָּאָ; אַלְעַ דַּעֲרַצְיְלוֹגָעַן וַיְעַגְּן אַבְרָהָמָעָן, מַשְׁהָן אַזְּיוֹ זִינְגַּען נַאֲרַ קִינְדְּעַרְשָׁעַ מַעַשְׁיָוָתַּ». עָרָה אַילְוְטְּרִירִיט דֻּעַם גַּעַדְאַנְקַמְּ מִיט שִׁיְּ לְעַסְלַיְּדַעְתַּר זַוְּגַעְרַ זַוְּכַעְרַ האָט אַרְאַפְּגַעְרִיסַּן דֻּעַם שְׁלִיעָרַ, האָט עָרָה דַּעְרוֹעָן, אָנוֹ אַונְגַּעַטְרַ דֻּעַם אַין נִיטָּאָ גַּאֲרַבְנִיטַּ.

וַיְעַן רָאוֹנָאָוּ בְּרַעְנָגֶט וַיְיִתְעַרְתָּ אַרְיִין דַּי טַעַמְעַ גָּאָט אָרוֹן בָּעֵל זָגַט זִיד קָאָוָנוּר אָפַף צוֹ דִּיסְקוֹטִין פְּרָאָבְלָעָמָעַן פָּוֹן רַעְלִיגְיַע, דַּאַס וַעַט זִיִּ נַאֲרַ אַוִּיפְשְׁטָעַלְן אַיְינָס קָעָגָן דֻּעַם צְוַיְּוִיטַּן, אָנוֹ זִיְּעַרְ פְּרִינְדְּשָׁעָפַט אַיִּז בִּילְ-כּוּרְ: «נוֹיַט גָּאָט, נִיטַּ בָּעֵל, נִיטַּ יִדְישְׁקִיטַּ, נִיטַּ קְרִיסְטָנָנוֹם זִינְגַּען נִיט וַעֲרַטַּ, מִיר זָאָלַן זִיד אַיבָּעַר זִיִּ בְּרַעְכַּן דַּי קָעַפְּ». אָנוֹ אַנְדָּעַר זָאָחַ, זָגַט עָרָה, אַיִּז פִּינְזַּ פָּוֹן לְעַבְדִּיקָעַ מַעַנְטָשָׁן. דַּאַס מִינִינַּט עָרָה דַּי פִּינְזַּ, וַאֲסַיְּדַן אַיִּז רַוְּסָלָאַנְדַּ זִינְגַּען אַוִּיךְ אַיר אַוִּיסְגַּעַשְׁטָעַלְטַן. דַּאַס אַיִּז פָּאָר אִים אַטְעַמְעַ נִיט אַוִּיסְצּוֹשָׁעַפְּ, זִי שְׁוֹוִימַטְרַ אַרוֹסִים אַיִּז דַּעַר קָאָרָעַסְפָּאַנְדְּעַנְתַּם. אַלְעַ אַיִּן נִיְּעַ אַיִּן נִיְּעַ וַאֲרִיאַצְּיעַסְ.

אַיִּין מַאָל האָט רָאוֹנָאָוּ מִיט גְּרוּסַ צְוַפְּרִידְנִיקִיט באַמְּעַרְקַת אָנוֹ קָאָוָנוּר אַיִּז «דוֹרְכוֹיִס אַן אָנוֹגְזְעַרְקָעַרְ» אָנוֹ דַּאַס צְוַעַגְשְׁרִיבַן צוֹ דֻעַם פָּאָט וַאֲסַקְּ קָאָוָנוּר אַיִּז גַּעַוָּאָרְן אַפְּרָאָוָאָסְלָאָוָנוּר אָנוֹ האָט אַ פְּרָאָ-וַאֲסָלָאָוָנוּר פְּרִוִּי. בְּתִשְׁוֹבָה האָט קָאָוָנוּר אַוִּיסְגַּעַלְיִיגְט אַגְּנַעַצְעַ סִיסְטָעַם גַּעַדְאַנְקָעַן. עַס אַיִּז טַאַקָּעַ רִיכְטִיקַ, האָט עָרָה גַּעַזְאַגְּט, אָז אַיִּד בֵּין «אַיִּן גַּאנְצָן אַן אִיְּעַרְקָעַרְ», אַיִּן גַּאנְצָן פָּאָרְרוֹסַטְ, אַבְּעַר דַּאַס האָט נִיט צוֹ טָאָן מִיט זִיִּן פְּרָאָוָאָסְלָאָוָנוּר פְּרִוִּי. זִי האָט אִים לִיב גַּעַהָאָט, וַיְעַן עָרָה אַיִּז נִטְרַ נַאֲךְ גַּעַוָּעַן קִין פְּרָאָוָאָסְלָאָוָנוּר פְּרִוִּי. עַס אַיִּז אַנְגַּעַנוּמָעַן דֻעַם פְּרָאָוָאָסְלָאָוָרְ נַעַם גַּלְיִיבַן האָט עָרָה סְדִ-הַכְּלִ מִיט צְוַיְּיִ וַאֲכַן פָּאָר דַּעַר חַתּוֹנָה, אַבְּעַר פָּאָרְמָאַלְעַ סִיבָּותְ. פָּאָרְרוֹסַט אַיִּז עָרָה גַּעַוָּאָרְן, וַיְיִלְלַ עַס האָט אִים צְוַגְּעַיְ צְוַגְּגַן דַּי רַוִּישָׁעַ לִיטְעַרְאָטוֹרַ, וַיְיִלְלַ עָרָה האָט אַלְיִין גַּעַשְׁרִיבַן רַוִּישָׁעַ, עָרָה האָט לְאַנְגַּג גַּעַוְוִינְטַ צְוַיְּשַׁן רַוְּסַן אַיִּז דַּעַר פָּאָרְשִׁיקְוָגַן אַזְּיוֹ וַיְיִתְעַרְ, אַזְּיוֹ צְוַגְּצְרִיגְן גַּעַוָּאָרְן אַיִּז עָרָה צוֹ דַעַר רַוִּישָׁעַדְרַ קּוֹלְטַוְרַ אַיִּז זִינְגַּעַן יְגַעַגְעַן.

יארין, וויל דַּי רוסישע אינטעליגענץ האט דעמאלאט געוואלט צוציען יידן צו זיך. «איך בין אין ספק, צי איך וואלאט געווארין אָ Rossisher מענטש אין גוף און אין גיסט אין די היינטיקע טאג פון שיידערלעכע דידיופת אויף יידן». און נאך אָ מאל באווארנט ער זיך: «אויב אין דער לעצטער צייט האבן מיר אנגערירט ביימ הארצן די צרות פון יידן, איז דאס דער פאר וויל דַּי דזוייקע צרות און רדייפות גיינע אָריבער ייטווידער גרעגעןץ (זען מײַן מעמאָראָנדָם) און וויל דַּי וויט גרעסטע מעראָהייט יידן (99) פֿראָצעֶנט) ליידן אויף אָ שְׂרָקְעַלְעַכְן אָפָּן אָן קְרָאָפְּט, אָן הִילְפְּת, אָן דער עיקר — אָן שֻׁם שֹׁוֹץ. איך נעם זיך כלל ניט אָן פְּאָרְן יַדְנָטוּס אָן פְּאָר יידן, נאָר פְּאָר מענטשן גַּעֲיאָגֶטָּע, אָמְגָלְקָלְעַכְעַז וּאָס וּוּרְן גַּעֲרוֹדְפַּט בְּפִירְוּשׁ אָן שֻׁם שָׁוְלְדַּן.

זו קאָונְעַרט טערמִינָלָגְיָי פֿאָדָעָרט זיך אַ העָרָה. נאָך אֵין 1886 האט ער געשריבּן טַּאַלְסְּטָאַיָּעָן: «איך האָבּ כְּמַעַט אֵין גָּאנְצָן אוּפְּגָעָהָעָרט צו זיין אַ יַּדְּ»; דאס אַינְצְּקָעָן וּאָס פֿאָרְבִּינְדָּט אִים נאָך מִיטּ יַּיְן אַיז זַיְן קָעְנָעָן דַּי שְׁפָרָאָך. אַין הִיפְּשָׁע עַרְתָּעָרָפָן זַיְן קָאָרְעָסְפָּאָגְדָּעָנָץ מִיטּ רָאָזָאנָאָנוּן רָעַדְתּ עַר וּוּידָעָר וּוּגָן זַיְן וּוּגָן דּוּרְכְּבִּיסָּאָס אַ פֿאָרְרוֹסְטָן. אַין מָאָל אַפְּילְוּ רְוּפְּטָעָר זַיְן אָן «פֿוּלְּאָרְזָהָרְמָעָרְמָעָטָה», אָבָּעָר דָּאס שְׁטָעָרְטָאָט אִים נִיטּ צוּ זָאָגָן אָן אַנְדָּעָר מָאָל, וּזְעַן עַר שְׁטְרִיכְכְּט אָונְטָעָר זַיְן בְּאַדְעָרְפָּעָנִישָׁ מִקְּפִּידָ צוּ זַיְן אוּפְּחָזְקָה זַיְן רְוִיסָּה, אָז «סּוֹפְּ-כְּלִסְׂוףְּ בֵּין אַיךְ נִיטּ קִין רְוָסָה». אַזְוָאָרט האָט אַ סְּךְ טִיְּתָשָׁן, נִיטּ תְּמִיד טְרָאָכָט דַּעַר נִיצְעָרָר קָאָונְעָר גַּעֲשָׁרְבּּּן פֿרְיוֹוָאָטָעָר בְּרִיוּ צְשָׁפְּרִיטָעָ אַיבָּעָר יַּאֲרָן, נִיטּ קִין וּוּסְּנָשְׁאָפְּטָלָעָד וּוּרְקָ.

רָאָזָאנָאָנוּן האָט וּוּגָן זַיְן לִיבְשָׁאָפָט צוּ יַּיְן, צוּ «זַיְעָר לִיבְ אָוּן הַלְּבָשָׁה» בְּאַמְּרָקְטָן, אָז דָּאס מִינְטָעָר נִאָר אַין קוֹלְטָוּרָעָלָן זְעַנְעָן, פְּאַלְיָי טִיק אָזָן סָאָצְּיָאָלָגָיָעָ זְיַנְעָן נִיטּ זַיְן פָּאָרָה, קָאָונְעָר גִּיטָּ אָרוֹוִיס פָּוּן דַּי כְּלִים: אִים אַינְטָעָרְסִירָט אֵין דַּעַר פְּרָאָבְלָעָם פָּוּן יַּיְדָן דּוּקָאָ דַּי פָּאָ לִיטְיָק אָזָן דַּי סָאָצְּיָאָלָגָיָעָ, יַּדְיִשְׁע גִּילִּירְ-בָּאַרְעָכְטִיקְוָנָה, טָעַנְתָּהָט עַר וּוּגָן דַּעַר אַיִּתְּ, וּוּגָן בְּרָעְגָּעָן דַּעְצָוָה, אָז גַּעֲבִילְדָּעָטָעָ יַּיְדָן וּוּעָלָן בָּאָלְדָן וּוּרְן רְוּסָן אָזָן סּוֹפְּ-כְּלִסְׂוףְּ אָלָעָ יַּיְדָן. וּוּלְאָדִימִיר סָאָלְאָוִיאָאָנוּן האָט נִאָך אַיִּן גַּעֲזָאָגָטָה, אָז וּזְעַן דַּי קְרִיסְטָן זָאָלָן גַּעֲוָעָן זַיְן אַמְתָּעָ קְרִיסְטָן, וּוּאלְטָן 1884

ידן שווין לאנג אויפגעעהרט צו זיין יידן. פאר וואס רודפֿט מען גיט די טאטערן? (קאוונער האט ניט געוווסט, בשעת ער האט דאס געשריבן אין 1902, איז איזן צארישן רוסלאנד וועלן נאך קומען בלוטיקע פאגראמען אויף טאטערן אויך). וויל זי זיצן אויף זיעער איגגענער ערדה, וואס די רוסן האבן בי זי זוגענומען, און זי פארמאגן די זעלביבקע רעכט וואס די רושישע באפעלקערונג.

אין איז בריוו שטעטלט זיך קאוונער אויף א ווילע אויף ראנאנאוס פאוץיע — אלץ כדי צו שטארקן זיין אייגענעט טזיס. בי ראנאנאוזן איינט געוווען, איז דאס אומגליק פון באדינקה אין 1896 איז געוווען גאטס שטראָף פאר הרגנון דעם קיסער אלעלקסאנדר דעם צוּיַּיטַן דעם ערשותן מארץ 1881. באדינקה, ווועט מען זיך דערמאָן, איז געוווען א גרויסער פלאָץ איז מסקעו, ווועט איז בעת דער קרוינונג פון ניקאָלי דעם צוּיַּיטַן געוווארן אַ פאניק און עס זינגען צעטראָטן געוווארן אויף טוּיט אַ סְדַּקְמַנְשָׁן. פרעוגט קאוונער: אַיבִּיא אָזֶוּ, אַיז צַיְמִינְטַן נִיט רְאָזָאָה. איז גאט באשטראָפט דאס גאנצע רוסישע פאלק פאר זיין ווילדער באצ'וֹנָג צו יידן? «אַיך קען דערוויזן מיט היסטָרִישָׁע פֿאָקטָן, אַיז אַין דער מאָס ווּ עס שטָרָקָן זיך אַיז אַ געוויסָן אַרטָּדִי דְּרִיפְּוָתִים אויף יידן, זועָרָן אַין דער זעלביבער מאָס אָומְגְּלִיקְלָעֵד די פֿאָעלְקָעָר, וואס צוּיַּוְשָׁן זי ווּינְגָן זיך אַין דער זעלביבער מאָס אָומְגְּלִיקְלָעֵד די טְרִיקְעָנִישָׁן אַין רָסְטָן, די גְּרוּיסָע שְׁרָפוֹתָן, די עֲפִידָעִיםָעָסָן. די פֿאָרָאָרָעָמָונָגָן פָּון די שְׁטָעַטָּלָאָן, די גְּרוּיסָע שְׁרָפוֹתָן, די צְרָותָן וואס מען טוֹן אַין יידן. אַון דער ביטערער סוףָן נִיקָּאָלִי דעם ערשותן, אלעלקסאנדר דעם צוּיַּיטַן אַון אלעלקסאנדר דעם דרייטִין ער אלְּלִיָּה, קאוונער, גלייבט ניט דעריג, וויל ער גלייבט בְּכָלְאַלְאַן קִין זאָך נִיט; אַבער וואס זאָגַט רְאָזָאָה?

אין מארץ 1903 איז אַרְוִיס דעם קיסערס אַ מאָנִיפְּעַסְט וואס האט אויפגעוואָקט האפענוֹנָגָעָן אַין רְוִסְלָאָנָה, אַוְעַס קְוָמָעָן מַעַר לִיבְעָרָאַלְאַט צִיְּטָן, אַבער קאוּנָעָר אַין סְקֻעְפְּטִישׁ. «כְּלִזְמוֹן סְאִיז נִטְאָ קִין גְּלִיְּדָהָן, אַונְגָּז אַין קִין פֿרְעָסָעָפְּרִיְּהִיטָּה, אַיז אלְּצָה דָאס אַיבְּעָרִיקָע נִיט ווּעָרָט אַפְּילָו קִין צְעַבְּרָאָכְעָנָעָם דְּרִיְּעָרָד». אַון ער גִּיט צו מִיט בִּיטְעָרִיקִיט: «צִי בָּאָמְעָרָקָט אִיר אַז קִינְגָּעָר דָערְמָאָגָט נִיט די גַּעֲדָרִיקְטָעָמָסָעָ פָּון פִּינְגָּ מִילְּיאָן אַן-רְעַכְּבִּיטִיכִּין יִדְן?»

פון בידע זייטן פלייט

דער קעשענעוווער פאגראם

און אמתער אויסבראך פון געפילץ איז געקומען איזן קאונגערטס בריוו
פון זייטן אפריל 1903:

“איך שרייב אונטערן שיידערלעכן איינדרוק פון פאגראם אויף יידן
אין קעשענוו. קטשעס עס זיינען שוין פארגאנגען צען טאג פון דער
שענдельעכער פאסירונג, קענען זיך די נערוון נאך אלץ ניט באָרוּקָהן. וואָס
איוֹ דאס אָזּוֹנוּס? ווי לְעַגֵּג ווּלְעַלְן נאָך מִיגֶּלֶעֶךְ זיַּן אַין רַוְּסָלָאָנד אָזּוֹנוּ
חִיְּשִׁקְיָתָן?”

אין דעם פאגראם זיינען שולדיק ניט נאָך די ווילדע כוֹלְיָגָאנָעַס,
נאָך אויף די רַעֲגִירָוָג אָון די פרעסע אָון יידן אַלְיַין.
די אָוְמָטָעְטִיקִית פון דער רַעֲגִירָוָג אַין פָּלְעָפְנְדִּיקָה, יָא, בְּשֻׁתָּה
די פָּאָבָּרִיקָ-אָרְבָּעְטָעָרָס אַין זָלְעָמָסָה הַאָבָּן גַּעֲמָאָכָת אָון אָנְפָאָל (דָּאַס
הַיִּסְטָה נאָך גַּעֲקְלִיבָּן זִיךְ אָנְצּוֹפָאָל). האָט דער גַּוְבָּעָרָנָאָטָאָר זִיךְ נִיט גַּעַד
שְׁעַמֶּט אָון תִּכְפַּח גַּעֲהִיסָּן שִׁיסָּן אַין הַמּוֹן, אָון פָּוּצְּצִיק טַוִּיטָע זַיְנְגָעַן גַּעַד
בְּלִיבָּן לִיגָּן אוּפָּן פְּלָאָצָּה. אָון דָּא צָעָרָבִּירָן שִׁיכְוּרָעָבָּן אָגָּנְצָע
שְׁטָמָאָט. מעַן הרְגַעַת זְקוּנִים, פְּרוּעַיָּן אָון קִינְדָּעָר. מעַן זָגוֹטָה, אָוֹ מעַן האָט
אָרוֹיסְגָּעוֹאָרָפָן קִינְדָּעָר פון די פָּעָנְצָטָעָר פון דְּרִימָן אָון פָּעָרְטָן אָגרָן
גַּלְיִיךְ אויף דער גָּאָס. אוּפָּן בְּרוֹק. בָּאָטְרָאָכָט נָאָר. סָאָרָא גַּרְוּלִי! וואָס
וּאָלָטָן מִיר גַּעַשְׁפִּירָט, ווּעַן מַעַן וּוּאָלָט אָזּוֹגָעָתָן מִיט אָונְגְּזָעָרָעָבָּן קִינְדָּעָר.
דָּאַס בְּלוֹט וּוּרְטָט פָּאָרְגְּלִיוּוֹרָט אַין די אָדָעָרָן... דָּאַס נִישְׁטָקָעָהָב אָנוֹ
גּוֹטָס פון פָּרָאָלָעְטָאָרִירָעָס-אָבָּיָנִים וּוּרְטָט צְעַנִּישְׁטָקָט, אָון די מָאָכָת קוּקָט
זִיךְ צִוְּיָה מִיט פָּאָרְלִיְגָטָעָה העַנְתָּה... אָון וּוּיְטָעָר אַין נִיט וּוּינְצִיךְ שָׁוְלְדִּיק
די אָנְטִיסְעָמִיטִישָׁע פָּרָעָסָה מִיט נָאָזְאִיעָ וּוּרְמָאִיאָ אַין דער שְׁפִּיאָן, וואָס
תָּאָגָּדוֹס טָאָגָּאָיִן הַעַצְטָה זִי אויף יַדְוָן מַלְנְדִּיק זִיךְ ווי פָּאָרְאָזִיטָן, באָזְנָה
רַעֲכְטִיקָט אַלְעָז פָּעָרְזָעְנְלָעְכָּבָעָבָּה בָּאָגְרָעְנְצָוְגָּעָן אוּפָּה זִיךְ, אָון פָּאָדָעָרָט אוּפָּה
זִיךְ נָאָךְ נִיְּעָ בָּאָגְרָעְנְצָוְגָּעָן. פָּאָרְשְׁטִיטִיט מַעַן דָּעָרָבָּר אָוֹ דָעָרָבָּר
הַמוֹּן קוּקָט אוּפָּה יַדְוָן ווי אוּפָּה אָזּוֹנוּנָעָ וּוּסָהָטִיעָן מַחְזָה דָעָם גַּעַזְעַץ אָנוֹ
הַאלָּתָּן, אָוֹ מַעַן מַעַג זִיךְ הַרְגָּעָנָעָן אָון בָּאָרְאָבָּוּעָן אָוֹ שָׁוָם שְׁטוֹרָאָה.

נאָך צָוָם מַעַרְטָסָן זַיְנְגָעַן שָׁוְלְדִּיק יַדְוָן גּוֹפָא וּוּילְזִיךְ דָעָרָלָאָן, אָוֹ
מַעַן זָאָל זִיךְ הַרְגָּעָנָעָן אָון רַאֲכָעָוּעָן. פָּאָרוֹוָאָר, אָ נִיבָּהָדִיק אָון פָּחָדָנוֹתָדִיק
פָּאָלָקִי בָּאָטְרָאָכָט זִיךְ נָאָר, אָוֹ אַין קַעְשָׁעְנְעָוָה וּוּיְנְגָעָן מַעַרְ ווי זַעַכְזִיק

טוויזנט יידן וואס צוישן ווי זינגען פאראן און שום ספק ביז צוֹזָאנֵצִיך טוויזנט געזונטע מאנסבלן — בעלי-מלאכota, קראמערט, האנדלס-אנגאַ- שטאָלטע און אָזּוּי ווַיְיטָר. ווי אלע שטעלן זיך ניט אַנטקעגן קעגן דעם ציעישעטען האָמוֹן פֿוֹן דְּרִי בֵּין פֿיר הַונְדֶּרֶט שַׁיכּוּרָעָה כּוֹלְגָּאנָעָסִי ווּעוֹן קַעְשָׁעָנוּוּרְדָּר יַיְדָן אַרְגָּאַנְיִירָה פֿוֹן זַיְדָר אַזְּלַבְּשָׂוֹץ, וַאֲלָטָן דַּי רַאֲבִירָעָס גַּעֲוֹעָן צַעְקָלָאָפְּט אִין אִין שָׁעה צִיְּטָה. סָאָרָא נִידְעָרִיקָע פְּחַדְנוֹתָה!

און אָזּוּי שְׁטַעַנְדִּיק בֵּין אלע פָּאָגָרָםָעָן, ווּוּ דַי צָאַל יַיְדָן אִין הַנוֹּן דערט און טוויזנט מאָל גְּרָעָסָעָר ווּי דַי צָאַל אַנְפָאַלְעָדָס. ווי אָזּוּי קָאָן מָעוֹן דַּעֲרָקְלָעָרָן אֶזְאָ גַּעֲוֹאַלְדִּיקָע שְׁרָעָקָע?

די אלע גַּעֲדָאָנְקָעָן דַּעֲדָרְדִּיקָן מִיד בֵּין ווִיְיטָאָגָה אָן אַיד קָעָן נִיט שלָאָפָּן, אַיד ווִיס נִיט, ווי אָזּוּי זַיְדָר פֿוֹן זַיְדָר בְּאַפְּרִיעַן... אָוִירָה אַרְגָּעָן ווּעַט עַד קָעָנָעָן עַפְּס אַוְיְפְּטָאָן:

וּוּי מִיאָס אִין דָּאס ווּאָס נָאָזָעָן ווּרְעָמָא גִּיט אִין גָּאנְצָן אַרְבִּיבָּר מִיט שְׁוֹיְיְגָעָנִיש אַיבָּעָר דַּעַם פָּאָגָרָם אִין קַעְשָׁעָנוּוֹ אָזּוּי ווּי עַד וּוּאלְט נִיט גַּעֲוָעָן בְּכָלְלִי אַךְ ווּוִיס. טַיְעָרָעָר וּאָסְלִילָה וּאָסְלִילָוּוּוּשָׁה, ווּי בַּיְמָעָר עַס אִין אַידָּזָה לְיַיְעָנָעָן אַזְּלַלְעָכָע וּוּתְרָטָעָר וּוּגָן דַּעַד צִיְּטָוָנָג ווּאָס גַּיט אַידָּזָה מִיגָּלְעָכִיָּטָזָה עַקְסִיסְטִירָן אַון צָו אַרְבָּעָטָן, אַבָּעָר דָּאס בַּיְתָדָא נִיט דַּעַם טַרְוִיְעָרִיקָן פָּאָקָט. אָפָּשָׂר ווּעַט אַיר גַּעֲפִינָּעָן פָּאָר מִיגָּלְעָכָע צָו בְּרָעָגָעָן עַרְגָּעָץ ווּוּ גַּעֲוֹיְנְטָלְעָכָע נִיט אִין נָאָזָעָן ווּרְעָמָא. דַּעַם גַּעֲדָאָנָק אָוּי יַיְדָן ווּעַלְוָן פְּטוּר ווּעַרְוָן פֿוֹן דַי אַוְמָפָאַרְדִּינְטָעָה פָּאָגָרָםָעָן אָוּן רַוְּסָלָאָנָד פֿוֹן דַּעַר פָּאַרְדִּינְטָעָר חֲרֵפָה אָוּן פֿוֹן טַרְוִיְעָרִיקָע שְׁפַעְטָעָרִידְקָע רַעֲזָלְתָאָטָן (מען האָט מִיר אַיבָּעָרְגָּעָנְבָּן, אָוּן דַי כּוֹלְגָּאנָעָס אִין קַעְשָׁעָנוּוֹ הַאָבָּן באָ- דַּאְבָּעוּט אַוּיָה קְרִיסְטָן אָוּן באָגָוְלָט קְרִיסְטָלְעָכָע גַּעֲבָעַתְהַיּוּר) נַאֲר דַּוְרָך פֻּל אַוְיְסָגְּלִילִיכָּן יַיְדָן אַין זַיְעָרָעָר רַעַכְתָּמִיט דַּעַר אַיבָּעָרִיקָע בְּאַפְּעָלְקָעָה רַוְּגָּגָה... כְּלִיזְמָן עַס עַקְסִיסְטִירָט פָּאָר יַיְדָן פָּאַרְשָׁאַלְטָעָנְדָר תְּחוּם צָוּ ווּוְיָנָעָ, כְּלִיזְמָן זַיְדָר זַיְנָעָן באַגְּרָעָנְעָצָט אִין אַסְטָסָפָן זַיְעָרָעָמָעָנָה רַעַכְתָּמִיט, ווּעַט נִיט נַאֲר דַּעַר ווּלְדָעָר הַמוֹּן גַּעֲפִינָּעָן אַהֲיָת צו הַרְגָּנָעָן אָוּיָה רַאֲבִירָן יַיְדָן, נַאֲר אַוּיָה פָּאַרְשִׁידְעָנָע אַינְטָעַלְגָּעָנְטָן... אָוּן צָוּ סָופָה אַיבָּעָר אַנְיִיס דַּעַר פִּזְמוֹן — גַּלְיִיך אַמְעָנָטָשׁ ווּאלְט

אוּרָה זַיְדָר אַלְיַיְן גַּעֲוָעָן אַמְבִּינָה:

... גַּלְיִיבֶט מֵיר, אֹז נִיט דָּאַס יִידִישׁ בְּלֹט רַעֲדַת אֵין מֵיר, נַאֲר דָּאַס גַּעֲפִיל פֿוּן פָּאָרְבִּיטְעָרְנוּג אֹוִיף דָּעַר צַעְלָאָנְקִיטִיט אָוּן וַיִּילְדְּקִיטִיט פֿוּן דָּעַם הַמוֹן, דָּאַס גַּעֲפִיל פֿוּן רַחְמָנוֹת אֹוִיף דִּי אָוְמְגַלְקְלָעַכְעַ, אֹוִיף דִּי רַיְינְעַ קְרָבְנוֹתָה פֿוּן דָּעַם עַקְלִידִיקְן רַעֲשִׁים. מַעַן דָּאַרְפַּת אָוִיב עַפְעַס טָאָן. אָוּן אָוִיב דִּי בַּעַסְטָע מַעַנְטָשָׂן צַוְּישָׂן אָונְדוּן וַיַּעַלְזֵן אַרְיְבָעָרְגִּינוֹן אַיבָּעָר דָּעַר זָאָךְ מִיט שְׂוּוִיגְגָּעָנִישׁ («ס/איו נִיט מֵין עַסְקָה»), אָוּן נִיט כְּדָאי צַו לְעַבְנָן אֹוִיף דָּעַר וּוּעַלְטָה».

א ז י ס ל א ז

אֹוִיף וַיִּפְלֵל מַעַן קָעָן אַרְיוִיסְוּן פֿוּן דִּי פּוּבְּלִיקִירְטָע טִילְיוֹן קָאָרָעַסְפָּאנָן דָּעַנְצָ, הַאָט וַיַּדְקַאְוַנְגַּר נַאֲר דָּעַר אַוִּיפְטְּרִיסְלְוָגְג אַיבָּעָר קַעְשָׁעַנְעָוָו שְׂוִין נִיט אָוְמְגַעְקָעָרְטָע מַעַר צַו גַּעְזְלָשָׁאָפְטָלְעַכְעַ פְּרָאָבְלָעְמָעַן. זִין מֹט אָיו גַּעַז וּוּעַן גַּעֲבָרָאָכָה, זִין גַּעֲמִיט אָיו שְׂוִין נִיט גַּעְזָוָעָן פְּרִיָּה. אֹוִיף דָּעַר עַלְטָעָר הַאָבָן זִיךְרַגְעַנוּמָעָן וַיַּיְיַזְנָן סִימְנִים פֿוּן אָן עַרְנְצָטְעָר אַיְנְעָוּוּיְנִיקְסְּטָעָר קָרָאָנִיָּה. «מֵין בָּאָרוּקָוָנָג אִיאָה, וַוָּאָס אִיךְ הַאָב אָן אַיְנְצִיקָע וַוָּאָס אָיו גַּעְדָּוְלְדִיק וּוּי אַמְּלָאָר אָוּן הַאָט מִיךְ לִיב אָן אַגְּרָעָנָץ. וַיַּטְרָאָגְט אַיבָּעָר אַלְעָמִינָע קָאָפְרָיוֹן אָוּן קַעְבָּלָט מִיךְ וּוּי אַקְלַיְנָן צַבְּאָלְעָוָעָט קָנְדָה». אָוּן אַנְדָּעָר מָאָל שְׁרִיבָּת עָר, נַאֲר דָּעַם וּוּי עָר הַאָט דַּוְרְכָּגָעָמָאָכָט אָשְׁוּוּרָע אָפְעָרָאָצִיָּה:

וּוּעַן מֵין אַיְנְצִיקָע זָאַל נִיט יִיְזָה אַרְוּם מֵיר וּוֹאָלָט אִיךְ שְׂוִין לְאָנָג גַּעְזָוָעָן אִין אַנְדָּעָר וּוּעַלְטָן. אִיךְ וּוֹאָלָט שְׂוִין וַיַּעַלְזֵן זִיךְרַעְלְקִילְבָּן אָהָנוֹן, נַאֲר דִּי אַיְנְצִיקָע לְאָטָמִיךְ דָּעַרְוַיְיל נִיט אָפָ. דִּי אָפְעָרָאָצִיָּה הַאָט מִיר אַיבָּעָרְגָּלָאוֹן אַשְׁפָּרָו וַוָּאָס פָּאָרְסָמָט מִיר דָּאַס לְעַבָּן. אִיךְ בֵּין שְׂוִין מַעַר נִיט דָּעַר בְּלִיְעַנְדִּיקָעָר הָאָפְעָרָאָצִיָּה אַלְטִיטְשָׁקָעָר וּוֹלְכָן אִיר הַאָט גַּעַזְעָן דָּאַס לְעַצְטָע מָאָל, נַאֲר כִּמְעַט אַהֲלָאָזָעָר קָאָלְקִיעָה.

דָּעַם 21 טָן אָפְרִיל 1909 אִיז קָאָוְגַּר גַּעַשְׁטָאָרְבָּן. עָר אִיז אַלְט גַּעַזְעָן זִיבָן אָוּן זַעֲכִיךְ יָאָר. אִיז לְאָמֹועַ אִיז קִיְיַן פְּרָאָוּאָסָלָאוּנָר בֵּית-עוֹלָם נִיט גַּעַזְעָן, הַאָט מַעַן אִים בָּאָגָּרָאָבָן אִין דָּעַם פְּרָאָוּאָסָלָאוּנָם וּוֹינְקָעָלָעָ פֿוּן קָאָטוּיְלִישָׂן בֵּית-עוֹלָם.

אוּפָן שְׁטִיְין אִיז גַּעַשְׁטָאָנָעָן: «פְּרִירַד צַו דִּיְיַן שְׁטוּבָה, אַוְמְפָאָרְגָּעָסְלִיעָה כֻּער מֵאן אָוּן פָּאָטָעָר». דַּעֲרָצָו אִיז גַּעַזְעָן צַוְּגָעָבָן אַזְאָץ פֿוּן נִיעַם טָעָס-

פָּאַמְּעָנֶת: «וּוֹיֵל אִיז צַו דַּי וּוֹאַס גָּאָרְן אָוֹן דָּאָרְשָׁטָן נָאָכָן אֲמָת, וּוֹיֵל זַיִי
וּוֹעַלְן זַיִד אַנְזָעַטִּיקָן».

את אוזוי האט זיך פֿאָרְעָנְדִּיקְט קָאוֹנוֹנָרֶס שְׁטוֹרְעָמְדִּיק לעבען. מיט אַ
קְנָאָפָן חֻודְש שְׁפָעַטְעָר האט נְקוֹזָאַיַּע וּוֹרְנָמִיא גּוֹבְּרָאָכְט אַ גּוֹקְרָאָלָג אַוְיכַ
אִים אַיְן צְוֹאָנְצִיךְ שְׂוֹרוֹת אָוֹן אַנְגָּעָרְפָּן דָּעָרְבִּי עַטְלָעְכָּע בְּעַלְעָרְטִיסְטִישׁ
וּוֹרָק וּוֹאַס עַר האט גְּדָרְקָט אַיְן דַּי זַיְבָּצְיָקָעָר יָאָרָן; וּוֹעֲגָן זַיִן רָאָלָע
אַיְן דָּעַר העַבְרָעִישָׁעָר לִיטְעָרָאָטָר אַיְן נִיט גְּעוּוֹן דָּעָרְמָאָנָט. דַּי הַעֲבָרָ
רְעָרֶס פֿאָרְקָעָרֶט האָבָן אַיְן זַיְעָרָע אָרְטִיקְלָעָן אַרְיוֹסְגָּהָוִין קָאוֹנוֹנָרֶס
אַטְאָק אַוְיכַ דָּעַר העַבְרָעִישָׁעָר לִיטְעָרָאָטָר אָוֹן אִים באַשְׁרָיבָן צַו נִיצְן
פָּאָפִירְגָּאָס וּוֹרְטָעָר, וּוֹי «אַסְמָוֹר אָוֹן אַפְּאָרְעָטָעָר פָּוֹן פָּאָלָק». סִיאַיְן
שְׂוֹיָן גְּעוּוֹן אַ שְׁאָבָלָאָן צַו כָּאָרְקָטְעָרְיוֹזָן קָאוֹנוֹנָרֶס קְרִיטִיקָפָן דַּי
זַיְבָּצְיָקָעָר יָאָרָן וּוֹי מִסְרָה; פָּרוֹג האט זַיִד אַיְן אַשְׁפָּאָסִיקָן לִידְל וּוֹעֲגָן אַ
כָּלְלָטָעָר פָּוֹן קָאוֹנוֹר גְּעוּהָאָט גְּעוּוֹצָלָט: «אַט אַיְן אַ אַנְטִיכְזִוְינִיסְט —
פָּוֹן צּוּקָעָר אַוְיכָגָאָסָן, אַ קָּאוֹנוֹנָר דּוֹקָאָן — אַיְרָה הַעֲרָתָה? עַר שְׁרִיבִּיט
נִיט קִיְּן דָּאָנָאָסָן», עַדְשָׁת אַיְן 1910 האט זַיִד באַוְוִזְן דַּי עַרְשָׁטָע גּוֹרְנִטִּיקָע
אַפְּשָׁאָצְנוֹגָפָן קָאוֹנוֹנָר זַיִד אַקְרִיטִיקָר, צְוֹנוֹנִיגְעַשְׁטָעָלָטָפָן דַּיְרָאָל
צִינְבָּרָגָן. וּוֹעֲגָן זַיִן «גּוֹשְׁרִיבָּעָנָעָר» לִיטְעָרָאָטָר טָעִיטִיקִיט. וּוֹעֲגָן זַיִן
קָאָרָעָסְפָּאָנְדָעָנָץ מִיט דַּי גְּרוֹוּסָע רְוִיסְיָע שְׁרִיפְשָׁטְשָׁעָלָעָרָס אַיְן מַעַן גַּעַי
וּוֹיְר גְּעוֹוָאָרָן עַרְשָׁת אַסְךְ שְׁפָעַטָּר, וּוֹעַן עַס האָבָן זַיִד גְּעַפְּנֵט דַּי
אַרְכִּיוֹן.

צי אַיְן קָאוֹנוֹנָר גְּעוּוֹן אַ גּוֹרְוִיסָּטָר שְׁרִיבִּירָעָר? נִיט אַיְן דָּעַם זַיְנָעָן,
אוֹעַר זַאל האָבָן אַיְבָּרְגָּעָלָאָן בְּלִיְבִּיקָע מַסְטָעָרָן פָּוֹן סְטִיל, פָּוֹן קָאנְסְטִּ
רוֹקְצִיעָאָדָעָר פָּוֹן הַסְּבָרָה. צַי אַיְן עַר גְּעוּוֹן אַ אַרְגִּינְעָלָעָר דַּעְנָקָעָר?
דָּעָרְוִיָּף אַיְן שְׁוֹ�וָרָעָר צַו עַנְטָפָרָעָן. אַמְתִּיגְרִיסָּע פָּעָרְזָעָלְעָקִיָּתָן
הָאָט דַּי הַשְּׁכָלָה אַרְיוֹסְגָּהָרָאָכָט נִיט קִיְּן סָךְ, אָוֹן קָאוֹנוֹנָר וּוֹעַלְן
מִיר נִיט פֿאָרְעָכָעָנָעָן צְוִיָּשָׁן דַּי שְׁפִיצָן. אַבָּעָר עַר אַיְן נִיט גְּעוּוֹן קִיְּן
אַיְבָּרְקִיָּעָר אָוֹן קִיְּן אַיְבָּרְזָאָגָר. עַר האט גַּעַלְעָרָנָט פָּוֹן פָּרָעָמְדָע אַבָּעָר
עַר האט גְּעוּוֹסָט דָּסָ פָּרָעָמְדָע אַרְיִבְּעָרְצָוְתָּרָאָגָן אַוְיכַ זַיִן הַיְמִינָשׁ מֵאַ
טָעָרִיאָל. עַר האט גְּעוּהָאָט אַ הַיְיָן טָעַמְפָעָרָאָמָעָנָט. עַר האט גְּעוּהָאָט אַ
שָׁאָרָפָן קָאָפָ אַוְיכַ דַּי פְּלִיְיָצָעָס. אָוֹן עַר הַגָּמָן גְּעוּהָאָט אַ גְּרוּיִינָן פְּאָרְמָעָסָט.
וּוֹעַן עַר האט זַיִד פְּאָרְגָּעָשְׁטָעָלָט פָּאָר טָאָלְסְטָאָיָעָן: «מִיִּין גָּאנֵץ לְעַבְנָן גַּעַי

העד עד ר' ליטעראטור" איז דאס געווונז דער ליטערער אמרה. אונ דער העכטער שטאמפל אין ליטעראטור איז בי אים געווונז קרייטיק, וואס דאס האט געמיינט געזעלשאפטלעכע קרייטיק און ליטערארישע קרייטיק אויפגעטען מאלץן אין איינעם.

דאס וואס זיינע אידיעס האבן אריגנוגבראקט אין גריםצארן זיינע אפאנענטן ארט אונדו שוין איצט ניט. מיר זיינע שווין קיל אי צו ד עט צד אי צו יונעם. עפעם האט ניט געטוויגט אין קאוונערס "וואו אווו", אט האט דאך מענדעלע אויך געריטן שטיקער, נאר ער איי געלביבן איינע וויניק. קאוונער איז געווונז פון און אנדער טיג געקנאנטן. אבער מיט זיין "וואס" האט ער געמיינט ערנסט. "אך האב געוואלט וווען דער רעפארדי מאטאָר פון יידישן פאלק; נאר יידז האבן גערבענט מײַנע ביכער, אונ מיך האבן זוי פארשאָלטן". איזו האט ער געריבן צו טאלסטעין מיט יונעם בייטעם גומאָדיקיט וואס איזו כאראָטעריסטייש פאר זיינע ינגע רע און מיטעלע יאן. אויף דער עלטער, איזו דער קאָרְעַסְפָּאָדְעַן מיט ר'אוֹנאָנוֹן, איזו שוין די פֿאָזָע במעט ניטה, די אַמְבִּיצִיסְפּוֹן אַרְוִיסְבָּאָ זוֹיְזָן זיך זיינען אַיְגָעְשְׁטִילְט. אַכְּבָּר דער ברען איזו געלביבן. איז דער טעָרְיעַ איז דאס אַיְצְחִיקָע גַּעֲבָּאָט גַּעֲוָּעָן נִיט שָׁאָטוֹן יְעַנְּעָם, אַיְן דָּעַר טעָרְיעַ איז דאס גַּאנְצָע לְעֵבָן פֶּאָר אִים, לְוִיט פּוֹשְׁקִינְס אֶלְיָד, גַּעֲוָּעָן "אָן אַיבָּעָדָה" גַּעֲלִיבָן דָּעַר דְּרָאָנָג צָו דְּרָגְיִין אַיְן דָּעַר וּוְיָלִין צָו הַעֲלָפָן יְידָן אַרְוִיסְצָוָגִין פּוֹן זַיְעַר גַּעֲדְּרִיקְטִיקִיִּים. פֶּאָר די קְרוּמְקִיטִין אַיְן זַיְן לְעֵבָן האט ער שׂוּעָר באָצָאַלְט. צִי ער האט גַּעֲנוֹג באָצָאַלְט — וּוּעָר וּוּעָט זַיְן אַונְטַעְרְנָעָמָעָן צָו מִשְׁפְּטָן?

מייטן ליכט אַיְן מִיט די שָׁאָטָן פּוֹן זַיְן כְּאַרְאָקְטָעָה, מִיט די אוַיסְט טֻרְלִישָׁע אַוִּיסְבִּיגָן אַיְן אַוְאָנְטוּרָעָס אַיְן זַיְן לְעַבְנָס-גַּעֲשִׁיכְטָע שְׁטִיטִיט אַוְרִי-אַלְבָּעָרְטִי-אַרְקָאָדִי קְאוֹוֹנָעָר פֶּאָר אַונְדוֹ זַיְן אֶ בְּלָטָע פִּיגְוָר פּוֹן דָּעַר הַשְּׁכָלָה. אַוְבָּ מִיר וּוְיָלִין פְּאָרְשְׁטִין וּוְ מִיר הַאָלָטָן אַיְן דָּעַר וּוּלָט הַיְנָט אַיְן וּוּהָיָן מִיר גִּיעָן, מַזְוָן מִיר די אַיְדִיעָשׁ סִיסְטָעָם פּוֹן דָּעַר הַשְּׁכָלָה פְּרוֹוֹן באַנְעָמָעָן אֶ סְךְ טִיפְעָר אַיְדִיעָר לוּיט דָעַם אַיְגָעְשְׁטָעָלָטָן סְקָאָרְדִּי באַוְן נּוֹסָח. קְאוֹוֹנָעָר קָעוֹן אַונְדוֹ דָעָרִין הַיפְשָׁע הַעֲלָפָן דּוֹקָא דָעָרְפָּאָר וּוְיָלִין

ער איז געועען אַ יוצאַ-דופנדייקער. דורך זיינע זוכענישן און בלאנדיזשע-
נישן וווערט אונדוֹ קלערער דער מהות פון דער באָזועונג זואָס האָט גע-
נומען לֵיקענען אַיִן משיחס פֿאָפֿירענען בריך („על-פי שכְל קען אַזוּינַס
נִיט גַּעֲמָלֶת זַיְנוּ“) אַז גַּעֲנְדִּיקְט מִיט בויען אַנדערע פֿאָפֿירענען בריךן
פֿאָרֶן יִדְישָׁן פֿאָלָק, נָאָר שְׂוִין גִּיט אַרְיִינְגָּעָם עַנְדִּיק מַעַר דַּעַם רַבּוֹנוֹ-
שְׁלַׂעַולָּם אַיִן דַּעַר שַׁוְּטוֹפּוֹת.

**הויס

- ל**

1

[רעצענויע אויַף ש. י. אֶבְרָאָמָאוֹוִיטְשָׁעַס האבות והבניים אין ל. בֵּין-
שְׂטָאָקָס רֹסִישָׁעַד בְּאַרְבָּעָתָוֹנָג].

געדרוקט אין זשורנאל דיען, אדרעס 1869, זז' 29-31.

דעָר רָאָמָאן, וְאָס זִין קָעָפֶל האָבָן מִיר אוַיסְגָּעַשְׁרִיבָן, האָט, נִיט
געַקְוִיקָט אַויַּה די האָפָעָנוֹגָעָן פֿון דָעַם אֲרוֹיְסָגָעָבָעָר וַיְינְעַם, ה', פָּעַסְטְּרָעָז
טְשָׁעַנְקָאָ, אוֹזֶ ערֶ וּוּעֶט נִיט דָוְרְכָגְיָין אַין דָעַר לִיטְעָרָאָטוֹר אַן אַ שְׁפָוֶר
אוֹזֶ עַס וּוּעַלְן זִיךְ גַּעֲפִינְגָן מְעַנְתְּשָׁן וְאָס וּוּעַלְן זָאָגָן וּוּעַגָּן אִים אַ רְאִיעָל
וּוּאָרטָאָ, — בֵּין אַיְצָטָעָר נִיט אֲרוֹיְסָגָעָרְפָּוֹן צָו זִיךְ קִין שָׁוָם אִינְטְּרָעָס
פֿון רְעַצְעַנוֹעַנְטָן. די אַטְּעַטְּשָׁעַטְּשָׁוֹעָנְיָי זָאָפִיסְקָי (דאָס צְוַיְוִיטָע בָּרוֹךְ פָּאָרָן
יאָר 1868), דָעַר זְשָׁעָנְסָקָי וּוּסְטָנְזָק (אין אַיְנְעַם פֿון די עַרְשָׁטָע בִּיכְלָעָד
פָּאָר דָעַם זְעַלְבִּיקָוֹן יָאָרָ), אַזְן דָעַר וּסְעַמְּרִינְגָן טְרוֹדָהָבָן אַמְּתָה לִיכְכָּט בָּאָזָן
רִירְטָט דָעַם רָאָמָאן, אַבְּעָר וּיְיָעָר אָפְּרוֹף, אַגְּבָה דָוְרְכָוִיס אַ גָּרְעָכְטָעָר, אַיְזָן
גְּעוּוֹיס נִיט גְּעוּוֹעָן צָוּם הָאָרָצָן נִיט דָעַם מְחַבָּר, נִיט דָעַם אֲרוֹיְסָגָעָבָעָר.
אַבְּעָר מִיר האָבָן בְּדָעה צָו גְּעַבְּנָן אַ בִּיסְלָא מַעַרְפָּתְּמִידִיקָוּן דִּינְרוֹחָשָׁבוֹן
וּזְגָן דָעַם רָאָמָאן וְאָס טְרָאָגָט דָעַם הָוִיכָן נָאָמָעָן «פָּאָטְעִיס אַזְן קִינְדָעָר»,
וְאָס דָעַר מְחַבָּר האָט אִים גַּעַשְׁקָטְצָוְגָעְקָלְעָרְטָ צָו עַקְסְפּוֹלָאָטִירָן דָעַם
ליְעַגְעַנְדִּיקָוּן עַולְם, ער זָאָל מִינְיָעָן, אוֹ ער וּוּעֶט דָא גַּעַפְּגָעָן עַפְּעָס סְפָעָז
צִיעָלָס; נָאָר מִיר וּוּאָרְעָבָנָן אַויַּד דָעַם לִיְעַנְעָר, אוֹ מִיר וּוּעַלְן זִיךְ נִיט
אַרְיִינְלָאָזָן אַין פְּרָטִים, מִיר זָאָגָן נָאָר דָאָס עַיקְרָדִיקְסְטָע.

דעָר דַּעַנְקָעַנְדִּיקָעָר עַולְם האָט שְׁוִין לְאַנְגָּג אַוְיְפָגָעָהָעָרָט קוֹקוֹן אַויַּף
אַ רָאָמָאן וּוּי אַויַּף אַן אַנְגָּעָנָם מִיטָּל אַיְנְצָוּשָׁלְעָפָן נָאָר אַ זְעַטְּיָקָן מִיטָּאָג
אַדְעָר וּוּי אַויַּף אַ מִיטָּל אַוְעַקְצָוְהָרָגָעָן לִיְדִיקָע צִיְיט; ער פָּאָדָעָרָט אַיְצָאָג

טער פון א ראמאן א לעבעדיקן געדאנק, עפעם א נייע אידיעע, אן אויס-טיטישונג פון פראגעס וואס אינטערעסירן אינעם געגעבעגעם מאמענט דיבזעלשלאפט, און צוואמען דערמייט זוכט ער אין אים שכלי-הישר, לעבן און אמרת. אומעטום און אין יעדער ציט זיגען פאראן מענטשן וואס די שטרערונג צו גוטס און צום וויל פון דער געוזלשלאפט ברעננט זי אופצודען דאס שלעכטוו וואס טארמאזירט די געוזלשלאפט, און אנצ'ר-וויזן אויף די מיטלען צו באזיטיקון עס [דאס שלעכטס]. די פראגראטסיוועז מענטשן פון אייראפע האבן זיך געלפיסט אריינזטוראגן די דזוקע שטרערונג אין ראמאן אויך, — און איצטער געמט אosis נאר דער ראמאן וואס אנהילזירט געוזלשלטעלעכ דערשינונגונג, שטעלט ארים ווייערט טונקעלע זיטן, וויזט און אויף זיערט סיבות און פלייט זיך אויסצומאלז א בעסערן סדר. געווינטעלעך, וואס מער לעבנס-פראגעס דער ראמאן כאפט ארום, אלץ גרעסער זיין ווערדע פארן ליענענדיקן עולם. נאר א חזץ דער עיקרדיקער, מהותיקער זיטט פון ראמאן פאדרען מיר אויך, ער זאלן זיין קינסטלעריש באארבעט, די אראקטאָרן זאלן זיין געטרריין, און עס זאלן זיין רעאל די טיפן וואס דער מחבר האט געכאפט פון לעבן אדרער וואס ער אליאן האט געשאָפן. לאמיר א קוק טאן, צי דער ראמאן פון ה' אבראָמָאַויטשן באפרידיקט קטש זיך פֿלְלָן אִזְּ דֵי פֿאַדְעָרָנוּגָעָן פון דעם היינטציגיטיקון דענקענדיקן לייענער.

פון דעם ראמאן «פאטערס און קינדרער» האבן מיר זיך געריכט, און ער ווועט אונדי אנוויין אויך די סיבות פון קאמפּ צוישן דעם אלטען און דעם יונגן דור יידן, או ער ווועט בולט אַרְוָמְצִיְּכָעָן פון אייך זיט דעם באגריף פֿאַט עֲרָס, און פון דער אַנדְעָרָרָר [זיט] — די אידיעס און די שטרערונגונג פון די קִיְּנָדְעָן דער בי רוסישע יונגן לסוף וויזן אונדי דעם זועג, אויף וועלכּן עס אייז אַרְוָיךּ די יידישע יונגן מיט אַירָע אַידְעָאלָן, שטרערונגונג און טעטיקיט. נאר ניט גענוג, וואס מיר האבן גארניישט פון דעם מײַן באגענט אין דעם ראמאן, — וויזט ער זיך נאר און גאנצּן ארים פֿאַר אַרְגְּנָעָר אַוְיסְטְּרָאַכְּטְּעָנִישׁ, וואס קלעפעט זיך ניט, וואס האט ניט קיין באָדוֹן אַונְטָעָר זיך. מיר וועלן זיך פֿליישן אַיבְּעָרְצְּגָעָן בְּקִיצּוֹר דעם אַיבְּהָאָלֶט פון דעם דזוקען קורייאָן ראמאן.

א געויסער אריה, וועמען, לoit דעם מחרבז ווילן דער אומגלאַק-

לעכער גורל האט גערודפט אונ רחמנות און און איינזענישׂ, האט זיך געמווז גיעזגענען אויף אייביקע צייטן מיט זיין עלטערן זון דוד, דעם העלד פון דעם ראמאן. אט ווי ארייה אלין דערציילט וועגן דעם. וועו ס/האט זיך אנגעההיין דער נאכאר [דאס געמען זעלגערטס] פון יידן, איי מורה האבנדייך, מען זאל ניט אפגעבן אויף א ניט-רייכטיקן שטייגער מײַן צוועלפיאַריךן זון (ער איי אגב געווין אויפֿן צעטל), האב איך אים גענומען איי און אָכּוֹרִיתְדִּיקָן ווינטער און אים אָוּקְעַגְּפֶּרְאָוּעָט אֵין אויס' לאנד, וו ער האט ניט געהאט ניט קיין קרובים ניט קיין באָקאנטער. איד האב אים ניט פֿאָרוֹזָאָרְגַּט מיט געלט ער זאל זיך קענען קויפֿן, כאָטשְׁבִּי די ערשות צייט, אָשְׁטִיקָל ברויט; איך האב אים נישט אָפְּגַּעַבְּן אָוּנְטָעָר דער השגהה פון עפֿעַס אָ באָקאנטן מענטשָׂן, נאָר איך האב אים פֿשְׁטִי אָוּקְעַגְּשִׁקְט אָוִיף דער ערְדָּפָּן אָן אָנְדָּעָר מלוכה און אים געזאגט: «דער דְּבוֹנוֹ-שְׁלִ-עוֹלָם ווָאָס שְׁפִּיּוֹת די פִּיְּגָל אַיִּן הִימָּל ווּעַט דִּיך נִיט פֿאָרְלָאוֹן; דער ווָאָס באַהֲיט יְתּוּמִים אַיִּן אָרְעָמָע ווּעַט דִּיך אָוִיך באַהֲיטן». מיט אָזִינָן טְרִיאַסְטוּוּרְטָעָר האב איך אים אַיְבָּרְגָּעָלָן אַיִּן דער פרעָמָן דער יְדָ�ה. עַלְּנָט אֵי אָשָׁוֵץ, אַיִּן יְעַמְּלָת האב איך פֿאָרְגָּאָסְן בִּיטְעָרָע טְרָעָרָן... אוִי ווִיִּי ער איי בלוי שומ סְפָּק גַּעַשְׁטָאָרְבָּן דָּרְטָן פון הַנוּגָּעָר אַיִּן קָעַלְתָּ» (ז' 197).

נאָר אוִי ווִיִּי דער העלד אָונְדָּזָעָרָעָר אַיִּן נִיט נָאָר נִיט גַּעַשְׁטָאָרְבָּן פון הַנוּגָּעָר אַיִּן קָעַלְתָּ. נָאָר ער אַיִּן אוִיך גַּעַבְּלִיבְּן גַּעַזְוָנָט אַיִִן פריש. אַיִּן צָעָן יָאָר אָרוֹם גַּעַפְּנִינָן מִיר אַיִּם אַיִּן דָּוָרָאוֹ [כְּסֻלוֹן]: ער האט גַּעַעַנִּי דִּיקְטָ דַּעַם אָנוֹנוֹיְוָרְסִיטָעָט אַיִִן בָּעָרְלִין אַיִִן פֿאָרְנָעָמָט דַּעַם ווּוִיכְטִיקָן פֿאָסְטָן פון אָ לְעָרָעָר פון דַּעַר עַרְשְׁטָעָר אָדָעָר צְוִיְּעָטָר קָאָטְעָגָרְיָעָר פון דַּעַר וּרְוִישְׁ-אַיְדִּישְׁעָר שָׁוֹל [וָאָס די וּסְיִישָׁ רַעְגִּירָוָג האט גַּעַגְּרִינְדָּעָט]. אַיִִן דַּעַר זְעַלְּבִּיקָּעָר שְׁמַטָּאָט ווּוִינְט אִינְגָּעָר אַיִִן אָפְּרִים מִיט זִין ווִוִּיבָּרָה. דַּאָּס דָּזְאִיקָּע פֿאָרְ-פֿאָלָק ווָאָס אַיִִן נָאָרִישָׁ אַיִִן פֿוֹל מִיט אִינְגְּנִילִיבְּעָנִישָׁ בֵּיו אַיִִדְאָטִישְׁקִיִּיט האט אַזְוָן שְׁמַעַן אַזְוָן אָטָאָכְטָעָר דָּהָל. שְׁמַעַן אָנְטָלִיְּפָט פון דַּעַר הַיִּם שְׁטוֹדִירָן אַזְוָן זִינְגָּעָר פֿרְוּמָע עַלְטָעָרָן זִינְגָּעָר חַושָׁד, אַז אָנְטָלָפָן אַיִִן ער אָוּנְטָעָר דַּעַר הַשְּׁפָעָה פון דָוָדָן, ווָאָס אַיִִן זִינְגָּעָר אוִיגָּן האט ער זִיך גַּעַרְעַנְט פָּאָר אַז אָפְּיקָרָס. כְּדִי אַנְצּוֹטָרָעָפָן אוִיף די שְׁפָרָן פון זִין זָוָן, פֿאָרְבָּעָט אָפְּרִים דָוָדָן צָוִי אַיִִן מִשְׁךְ פון אִינְגָּעָר צָוִי ווְאָכָן לִיבָּט

ער זיך אייז, ווי עס פאסט פאר איטעלען העלה, איבער די אויערין אין רחלען, א נארישעוואטט מײַדָּל. פאר דער דאָזְקָעָר לִיבָּע אֵין ער גרייט אויסביביטן דעם סורדות אויף אַ קאָפָאַטָּע, וואָלְגָעָרָן זיך איין שנײַ, דערדי צילן ניט געשטייגענע ניט געפליגענע מעשיות וועגן יידישע בעלייד מופתים, ווערָן אַ בְּטָלָן איין בִּיתַּהֲמָדְרִישׁ" (ז' 123). נאר אַיְדָעָר אַונְדוֹזָעָר העלה האט באָזִיּוֹן אַיְבָּרְצָוִרִידָן מִיט דַּי עַלְתָּעָרָן פֿוֹן זִין אַיְדָעָל, באָזָקָומֶט ער אַן אַפְּזָאָג פֿוֹן זִין קַאָרָעָסְפַּאָגְדָּעָנָטָן-שְׂטָעָלָע, אָזָן שָׁרָה באָגָעָנָט אַים, ווַיְיַיְלָה דַּעַר צְדִיקָה האט אָזַיִן גַּעֲהִינְסָן, מִיט דַּי ווַיְיַעַרְדִּיקָע ווּעַרטָּעָר: "אוּוּאָק, אוּוּאָק שִׁיְיַגְּזַי... דַּו זָאַלְסָט וַיְיךָ נִיט דַּעַרְוָעָגָן נָאָךְ אַמְּלָאָ אַרְיָה-בָּרְצָוְתָּרָעָטָן מִין שָׁוּעָל! דַּו שָׁנָאָרָעָר אַומְּזִיסְטָעָר עַסְעָר, אַפְּקָוָרָס, גָּלוֹת דַּו הַלְּטָיִי אַיְנָעָר ווּאָסָה האט אַרְכָּגְעָפְּרִיטָט מִין ווּזְוָן פֿוֹן גַּלְיכָן ווּאגָן אַוּוּאָק פֿוֹן דָּגָנָעָן! אָוִיב דַּו ווּעַסְט נִיט אָרוּאָק, ווּעָלָן אַיךְ דִּיךְ אַפְּגָיָסָן מִיט פָּאָזָיָס. אַוּוּאָק, אַוּוּאָק ווּאָסָה האט אַרְכָּגְעָפְּרִיטָט עַנְעָרָבָר, זָאַלְסָט זִיךְ נִיט דַּעַרְוָעָגָן מַעַר צֻוְּ קַוְּמָעָן נָעָנָט צֻוְּ אַונְדוֹג... (ז' 158).

אָזָן אַונְדוֹזָעָר העלה, ווּאָסָה ער אַיִן אַ גַּעַנְדִּיקְטָעָר פֿוֹן דַּעַם בַּעֲרַלְיָנָעָר אָנוֹיְוָעָרְסִיטָעָט, אַ פַּאֲרַשְׁתִּיְעָרָר פֿוֹן דַּי רַוְּסִּישָׁע יְוָנָגָעָי יְדָן דַּעַר אַיְדָעָה אל פֿוֹן ה' אַבְּרָאָמָּאָרוּתְּשָׁן, האט זִיךְ נִיט גַּעַפְּגָעָן אַנְטָקָעָגָן שָׁרָהָן אָזָן זִיךְ אַפְּגָעָטְרָאָגָן אַיְנָקְוּוֹתְּשָׁנְדָיָק דַּעַם עַק. אַבְּעָר רַחְלָס פַּאֲרַבְּיָסְעָנָעָלָעָרָן זִיגְעָן נָאָךְ נִיט בַּאֲפְרִידִיקָטָה: אַפְּרִים האט צָנוֹוְפְּגָעַשְׁטָעָלָט אַחֲשָׁתְּדָלוֹת פַּוְּזַק הַל אָוִיפָּן נָאַמְּעָן פֿוֹן קְרִיְיָוְן-קוֹרָאָטָאָר [פַּאֲרַ בִּילְיָה-דוֹגְגָּעָנִינִים], מַעַן זָאַל בַּאֲזִיטִיקָהן דָּזְדָּן פֿוֹן זִיךְן הַוִּיכָּן פָּאָסָטָן אָזָן פֿוֹן שְׁמָטָטָם, ווּאָדָעָם ער אַיִן אַ שְׁעַדְלָעַכְּבָר אָזָן גַּטְלָאָזְעָר מַעֲנָטָש. אָזָן דַּעַם פָּאָל טָוט אַונְדוֹזָעָר העלה אָוִיךְ גַּאֲרָנִיט אַוְיףָה צַו פַּאֲרַעְנְטָפָרָעָן זִיךְ, ער פִּירְט נִיט קִיְּין שָׁוָם קָאָמָף מִיט דַּי פַּאֲנָאָטִיקָרָה, נָאָר ער פַּאֲרָט אַוּוּאָק אָין קְרִים, ווּוּ ער בַּאֲקָעָנָט זִיךְ אַיִן מַשְׁךְ פֿוֹן דַּעַר מִיוֹרְהָדִיקָעָר מַלחְמָה מִיט ווּוַיְלָטָרָה עַרְיִשְׁע גַּעַנְעָרָאָלָן ווּאָסָה בַּאֲלִוְוָעָן אִים מִיט אַ בַּרְיָתָעָר האָגָט נָאָכְן סָוחָה פֿוֹן דַּעַר מַלחְמָה אָזָן רַעַקְעָמָעָנְדִירָן אִים אָיִן אַ ווּוַיְלָטוּרְעִירִישָׁן מַאֲסָקוּוּרָה האַנְדָּלְסְהָוִיָּה, ווּוּ ער מַאְכָט אַ פִּינְעָם קַאָפִיטָאָל. נִיט דַּי קְרִימְעָר מַלחְמָה, נִיט דָאָס ווּוַיְלָטוּרְעִישָׁן מַאֲסָקוּוּרָה האַנְדָּלְסְהָוִיָּה האַבָּן אַגְּבָנָט גַּעַקְעָנָט דָעַרְשִׁטִּיקָהן דַּי פַּלְאָמִיקָע לִיבָּע צָום נַאֲרִישְׁעָוָאָטָע מִידָּל רַחְלָה, ווּאָסָה אָנוֹנָטָר ה' אַבְּרָאָמָּאָרוּתְּשָׁן דִּיקְטָאָט טְרָאָגָט זִיךְ אַרְיָין אַיִן טָאָגְבָּוָךְ אִירָעָ

חלומות און דרייקט אויס איר הידוש, וואס די אמעריקאנער, וואס לעבען אונטער אונדזערע פיס, גיעען אויף דער ערדר און פאלן ניט... אין א שיין נעם פרימאָרגן ווערט אונדזער העלד געווויר, או אפרים האט זיך רויינרט און איז די קראעדיטארן ווילן אים איבערגעבן צום קריםגען געריכט. די דאייקע ידיעה, זאגט ער, האט מיך שייער ניט דעררגעט. וואס טוט מען? מען דארך דאך העלפן דעם גוטז-פרינד אפרימען און דער ליבלאָכער שרה!... ער ווענדט זיך צו זיין מאסקווער «בעל-טובה», וואס מיט זיין הילך קויפט ער איז אפרים אל ע וועקסלאָן, און אויף די פלייגלאָן פון פריד פלייט ער קיין דוראָו אינזעהנטיקן זיין אפרימען, מיטן תנאי פארשטייט זיך, ער זאל אים געבן פאר א וויב זיין טאָכטער רחלען. שטעלט זיך פאָר, נאָך דעם, דעם איבערשרעך פון אונדזער העלד, ווען ער האט זיך דערווסט איז דאס פרומע פֿאָר-פֿאָלק האט נישט מסכימים געווען אויף דעם תנאי, מערניט דערפֿאָר וואס זיינער טאָכטער איזו שווין געווען פֿאָר-קנסט צום קאָליקע און פולן אידיאָט ייחיאלן, א שמצויך יינגל, א זון פון א נגיד, אין דער אמתן בפֿרּוֹשׁ א דראָב. אבער איז די אוינן פון אונדזער פֿאָר-פֿאָרְכֿטֿיקֿעֿר פֿרְץ פֿון טִיאָמַֿן נאָפָֿל [צְלָמוֹנָה].

ער, ד"ה אונדזער העלד, איז ווידער פֿאָרְצֿוּפֿילֿט, און ווידער וויסט ער ניט אלין מיט זיין איינגענער געניאליטעט צו דערקלערן אפרימען, איז מען קען צעריסטן די תנאים — ווי דאס ווערט זיינער אָפְט און גאָר גִּינְג געטאו ביי יידזּוּ — בפרט נאָך אָז רחל אלין קען איר חתן ניט אָנקוקן. נאָך אָט איז א טשיַּקְאָוועַּר צופְּאָל וואס ראטעוועט אָרוֹיס אונדזער העלד פון דער צֶרֶה און פון דער פֿאָרְצֿוּפֿילֿטֿעֿר לאָגָעַ... אֲרֵיה, דודס פֿאָטֿעֿר, וועמען דער אַכְּרוּוֹתְּדִּיקְעַר גוֹלֵל האט גערודפֿט אָז דְּחַמְּנוֹת אָז אַיְזְנוּעַנְיָשָׁה, איז געווארן מיט דער צִיִּיט, לוֹיט דער געניאלער פֿאָנְטוֹזֿיַּעַ פֿוֹגָעַ מְהֻבָּה, דער רָאֵשׁ פֿוֹן אָבָּאָדָּע גְּנִיבָּם אָז גְּלוּבָּם, אַיְבְּרִיקְנָס מיט אָצְדְּקָה-צְדִיל, צו באָגְלִיקָן די לִידְנְדִּיקָעַ מְעַנְטְּשָׁהִיט פֿאָר דעם אַגְּגָעְגָּלָן גַּעַלְתָּ... צו דעם זעלביין אַרְיחָן איז אויך אַרְיִינְגְּעָפְּאָלָן שְׁמֻעוֹן, וואס האט זיך אַרְוִיסְגַּעַוְוִין פֿאָר זיין פֿלִימְעַנְיק, וואָרָעָם שְׁרָה, די מְוַתְּעָרָפָן פֿוֹנָעָם לעַצְּטָן איז געווען אַרְיָהָס שְׁוּעַסְטָרָה, און ער איז גַּעַבְּלִיבָּן בְּיִ אִים ווּינָעָן עַטְלָעָכָעָ אַרְיָה איז שווין באָוּסְטָה, איז אֲרֵיה האט גַּעַהְאַלְטָן, איז זיין גַּרְוִיסְעָר זוּן, דער

פארשטייער פון דעם נייעם יידישן דור, אין שיין לאנג געשטארבו. דער בעצטער האט אויך גארנט געוועסט וועגן זיין גרויסן ווילטוערישן פאטער. נאָר אַט צורייקוועגס פון מאָסקווע קײַן דראָאו, מיט אָפּרִים ווועקסלען אין האָנט, באָגענְט זיך דוד צופעליך מיט שמעונען בֵּי אַרְיהָן, צופעליך פֿאָרְט ער מיט אַים אַ שְׁמוּעָס וועגן זײַן דְּרָאָטוּר, צופעליך ווערט אַרְיהָן אַונְד טער זיַעַר שְׁמוּעָס הִינְטָרָר דָּרָר וְאָנוֹת, אָוָן צופעליך דְּרָוּוּסֶט ער זיך, אוֹ דָּה, זײַן טִיעָרָר זָוָן, לעַבְט אָוָן אַיְזָן פֿאָרְלִיבְט בֵּי אַיְבָּעָר די אוּיעָרָן; נאָר אַז פֿרְץ אַיְזָן דָּרָר אַיְנְצִיקָּעָר שְׁטָעָר פֿאָרְט דָּרָר פֿאָרְאַיְנִיקָּוָג פון די פֿאָרְלִיבְטָעָה הַעֲרָצָעָה. אָוָן אוּיךְ צופעליך אַיְזָן אַרְיהָן אַרְיִינְגָּעָפָּאָלָן אַיְן האָנט פרְּצָעָס אַ ברְּיוֹו, אַיְן ווּלְּכָן דָּרָר לְעַצְטָעָר שְׁרִיבְט עַמְּמָעָן וועגן אַלְּעָז זִיגְּעָע נִידְעָרִיקָּע אָוָן גַּעֲמִינְעָשׂ שְׁוִינְדָּלָעָן — אַיְזָן אַט אַיְזָן שׂוֹין נִיט קִיְּיָן שִׂיְּידָן נָאָכָט בָּאוּוֹיזָט זיך אַרְיהָה, שׂוֹין נִיט צופעליך, ביַיְ פֿרְצָן אָוָן צוֹוְנָגָט אַיְסָמִיטָן בָּאוּוֹסְטָן בָּרְּיוֹו אַפְּצָזָאָגָן זיך פון זײַן זוֹסָן שִׁידָּךְ מִיט רְחַלְעָן.

פרְּץ האָט זיך דְּרָעְשָׁרָאָקָן אָוָן אַיְנְגָּעָשְׁטִימָט.

דָּרָר גְּרוּזִיסְעָר פֿאָטָעָר פון דָּעָם גְּרוּזִיסְעָן זָוָן, דָּרָר בְּעַלְּ-טָוָהָה פון דָּרָר מַעֲנְשָׁהִיטָּה, בְּרַעֲנְגָּט אַוִּיכָּת אַזָּא אָפָּן פֿאָרְט קְרָבָּן טְוִיזְנְטָעָר אַוְמְגָלִיקְלְעָכָּעָלָמָּה אַלְּמָנוֹת אָוָן יְתָוְמִים, ווּאָס זִיְּעָרָעָגָלָעָט שְׁרִיבְטָעָר גַּעֲפִינְגָּעָן זיך בֵּי פֿרְצָן אָוָן צוֹוְנָגָט זִיְּוָאָלָט מַעַן גַּעֲקָעָנְט עַפְּנְעָנְט דִּי אַיְזָן מִיט דָּעָם דְּרַמְּאָנְטָן בָּרְּיוֹו, אָפָּן מַזְבָּחָ פון זײַן זוֹסָן לִיבָּעָ צָוָּדָר נִאְרִישָׁעָוָאָטָעָר רְחַלְעָן.

פֿאָרְעָנְדִּיקָּט דָּעָם עֲנֵינָן, פֿאָרְט ער אוּיף קְבָּרְאָכָּות אָוָן שְׁטָאָרְבָּט אַזְוּעָק, אַיְבָּרָלָאָזְנִידָּק דָּעָם זָוָן מַעֲרְנִיט זִינְעָ פֿאָרְצִיכְעָנְגָּגָעָן, ווּאָס פון זַיְּיָהָאָט דָּרָר מַחְבָּר מִשְׁמָעוֹת גַּעֲשָׁעָפָּט זִינְעָ גַּאנְצָעָ חַכְמָה. אָפְּרִים גִּיט אַוִּיפָּן טְוִיטְוְנְבָּעָט זִינְעָ הַסְּכָם אַוִּיפָּן שִׁידָּךְ צּוֹוְשָׁן רְחַלְעָן אָוָן דָּוָדָן. דִּי לְעַצְטָעָהָאָן חַתְּנוֹגָה כְּדַת מְשָׁה וִישְׁרָאֵל אָוָן צָוָּם סּוֹתָה, דְּעַדְצִילִיט אַנְדָּזָ דָּרָר מַחְבָּר, הַאֲבָן זַיְּשָׁוִין עַטְלְעָכְעָנָעָ קִינְדָּעָר, — אָוָן שְׁרָה דִּי שְׁוִיגָּעָר, ווּאָס זַיְּיָהָאָט אַיר אַיְדָעָמָל גַּעֲגָעָן אַיְזָן קָאָרָקָה, נִיאָנְטָשָׁע אַיְצָטָעָר אַיְרָעָ אַיְיָ נִיקְלָעָה, אָוָן אַיְזָן זיך מְוֹדָה פֿאָרְט אַיְרָעָ אַחֲרְטָעָ, אַז אַוְנְדוּזָעָר הַעַלְדָּ אַיְזָן

טָאָקָעָ אַהֲלָד אָוָן אַ גְּרוּזִיסְעָר דְּרָעָצָן. ווּאָס זְשָׁע אַיְזָן דָּאָס אַזְוִינְסָ? פֿרְעָגָן מִיר מִיטָּן לִיְיָנְגָּר. צִי אַיְזָן דָּאָס טָאָקָע דָּרָר טִיפָּ אַדְעָר דָּרָר מַוְסְטָעָר פון רְוִסְיָעָ יְנָגָע יִדְזָן? אַט דָּרָר הַעַלְד אַיְזָן דָּאָךְ מַעַר גַּעֲגִילָּן צָוָּאָן אַיְדִּיאָט אַיְדָעָר צָוָּאָן לְעַבְעַדְיקָן הַיְיָנְטָה

צייטיקון יונגן יידן. ערשותנו, פאר וואס מאכט דער מחברה, אָז דער פֿאַרְזֶן שטייער פון די רֵוּסִיַּה עַיְנָגָע יַדְן וְאַל עַנְדִּיקָן דעם בערליגער אָנוֹנוּוּרְסִיטְעָט? צַי זַיְנָעָן בַּי אָנוֹדוֹז אַין רְוּסְלָאנְד קִיְּין אָנוֹנוּוּרְסִיטְעָטָן נִיטָא אָדָעָר דָעָר יַד גִּיְתָּה נִיט אַין זַיְיָ... צַוְוִיתָן, וּוּלְכָעָר מְעַנְשָׁס וְאָס הָאָט גַּעֲנְדִּיקָט וּוּלְכָן נִיט אַין אָנוֹנוּוּרְסִיטְעָט וּוּטָעָט זַיְד אַבְּרִידִיקָן מִיט דָעָר שְׂטָעַלְעָ פָּוּן אַל עַרְעָר אַין [רוֹסִישָׁן] יִדְישִׁעָר שָׁוֹלְפָוּן דָעָר עַרְעָטָעָר קָאָטְעָגָאָרִיעָ, וּוּטָעָט זַיְד פְּאַרְלִיבָן אַין אַנְדִּירִישָׁ מִידָּל, וּוּטָעָט זַיְד לְאָזָן טְרָעָטָן מִיט דַי פִּיס פָּוּן עַפְעָס אַמְּרָקְוִיזְצְּרָעָקָע שְׁוָהָה, אָזָן וּוּטָעָט זַיְד נִיט וּוּלְזָן שְׂטָעַלְעָ קָעָגָן דַי גַּעֲמִינָן אִינְטְּרִיגָּעָס אָזָן רְכִילָתוֹן פָּוּן עַפְעָס אַן אָפְּרִימָעָן?... לְסֻוקָּה וְאָס אָזְוִינָס בָּאָזְוְנְדָעָרטָהָאָט אוּפְּגָעָטָאָן אַט דָעָר דָוד עַר וְאַל קָעָגָן פְּאַדְיִינָן דָעָם נָאָמָעָן, אַיְבָּ שְׁוִין נִיט פְּרָאָגְרָעָסְיוּעָר, אַיְן פְּשָׁוֹט לְעַבְּעִידָעָר מְעַנְשָׁטָש? דָוְכָט זַיְד, אָז אַיְיף צַו בָּאַקְעָגָן זַיְד מִיט גַּעֲנָעָרָלָן, צַו דִּינָעָן בַּי וּוּלְטוּרִישָׁع מְאָסְקוּוּרָס סּוּחָרִים, חַתּוֹנָה צַו האָבָן מִיט אַחְלוּשָׁוֹתִיךְ מִידָּל אָזָן צַו האָבָן קִינְדָּר — דָעָרִיף הָאָט יַעֲדָעָר שְׁבָלִי אַמְּתָה, דָעָר מְחַבְּרָה הַיִּסְטָה זַיְן הַעַלְדָּר דְּרָשָׁעָגָן פְּרָאָזָעָס מִיט זַיְן גּוֹטָןָרָפְּרִינְדָּ יְוָנְתָנָעָן וּוּגָן הַשְּׁכָלָה, וּוּגָן רְעִילִיגִיעָ, וּוּגָן לִיְּטָעָרָאָטוֹרָה, אַבְּעָרָאָלָעָ זַיְנָעָ פְּרָאָזָעָס זַיְנָעָן אָזָויָפָסָטָן, אָזָויָנְדָעָן, אָזָויָאָפְּגָעָדָרָאָשָׁן בַּיְזָן נִיטְגּוֹטְקִיָּת אָזָן אָזָויָאָמְלָאָגִישָׁ, אָזָן נִיטָאָ קִיְּין שְׁוֹם מִגְּלָעָכְקִיָּת צַו רִיְּדָן וּוּגָן זַיְיָ עַרְנָסָטָן, אָזָן חֹזֶן דָעָר אַיְיף גְּרָעָסְטָעָר טִילָּ פָּוּן דַי אַזְוִיקָעָ פְּלוּידָעָר-פְּרָאָזָעָס אַרְוִיסְגָּעָנוּמָעָן דַזְוּרְכָוּסְפָּוּן דָרְךְ-אַרְצָן מְאוֹוִיטְשָׁעָס לְאָנוֹגָ אַפְּגָעָדְרָקָטָע אַרְטִיקָלָעָן אַיְיף הַעֲבָרִישָׁ... פָּוּן דָרְךְ-אַרְצָן צּוֹם עַולְםָ הַאֲלָטָן מִירָ, אָזָעָס שְׁטִיטָה נִיט אָזָאָרִינְצָוָלָאָזָן זַיְד אָזָן אַפְּרִיטִימִידִיקָן אַנְגָּלִיאָן, אַבְּעָרָמִירָדָעָס גַּעֲפִינָעָן פָּאָר נִיטְאִיבָּעָרִיקָן צַו זַיְגָּן עַטְּפָה לְעַכָּבָן וּוּרְטָעָר אָזָעָס דָעָמָאָן אַיְיף דָעָר לְאָגָעָ פָּוּן רְוִיסְיָעָ זַיְדָן וּוּגָן דָעָם בְּלִיקָעָ פָּוּן דָעָמָאָן אַיְיף דָעָר לְאָגָעָ פָּוּן יַדְן אַין רְוּסְלָאנְד אָזָן אַיְיף דָעָר הַיְּינְטִיצִיְּטִיקָעָר לִיְּטָעָרָאָטוֹר בַּיְזָן.

די צְדִיקִים זַיְנָעָן, לְוִיטָה, אַבְּרָאָמָאָזְוִיטְשָׁעָס וּוּרְטָעָה, די אַיְינְצִיְּקָעָסְבָּוּתָה פָּוּן דָעָר קָלָגְעָדִיקָעָר לְאָגָעָ פָּוּן די רְוִיסְיָעָ זַיְדָן, — אָזָן די [רוֹסִישָׁן] סִישָׁן-יִדְישָׁן שְׁוּלָן — זַיְנָעָן די אַיְינְצִיְּקָעָ קָוּאָלָן פָּוּן יְשָׁועָה פָּאָר זַיְדָן. אָפְּרִים אַיְזָן אַפְּרִשְׁתִּיעָרָ פָּוּן דָעָם שְׁלָכָטָס נִאָר דָעָרְפָּאָר וּוּלְיָלָעָר גְּלִיבָטָן, אָזָן די צְדִיקִים זַיְנָעָן בְּלִילִימְוֹפָתִים; — דָוד אַיְזָן אַפְּרִשְׁתִּיעָרָ פָּוּן גּוֹטָסָן.

ויל ערד אלין איז א לערדע אין א יידישער של פון דער ערשותער קאָז טענאריע. נאָר ווי אינזיטיך איז איז קוּק! רוסישע יידן שטייען באַמת אוֹrif א גענוג נידעריקן שטאָפֿל פון בילדונג. די צדיקים זיין גענַן טאָקָע שעเดלעך און ס'וואָלט געווּן זיִער געוּונְטשָׁן פֿטֶר צוּ וועַר פון זיִי, — די [רוסיש-]יידישע שולן האָבָן טאָקָע געבראָכָט אַ היפְשָׁן חַלְקָן בְּצָוָן; אֲבָעָר מײַנְגַּן, אָז מײַטָן אוֹיסְטוֹאָרְצָלָעָן די צדיקים אָז מײַט אַיְנָאָרְדָּעָנָע אָומְעָז טום [רוסיש-]יידישע שולן האָבָן שווּין נִיט יִדְן אָז רְסָלָאנְדָּן מַעַר וּוָסָז צוּ זוּנְטָשָׁן — ווּעַט זִינְגַּן מַעַר וּוּנְגָּן. אַרְעָמְקִיטָן אָז וּרְיָקָנְגָּן פון דעם אַרְומָט — דַּאָס זִינְגַּן די אַיְנְצִיקָעָס סִיבּוֹתָן פון דער עַמְּהָרָצָות אָז פון דער קְלָאָגְעָדְקָעָר לְאָגָע פון דער מַאְסָעָן פון אַלְעָז פְּעַלְעָקָעָר אָז אַלְעָז מַדִּינוֹת בְּכָל אָז פון יִדְן אָז רְסָלָאנְדָּן בְּפְרָטָן. אַרְעָמְקִיטָן שְׂטִיבָן, תָּמִיד וּוּ אָז כִּינְזָוִישָׁע וּוּאָנְטָן צְוִישָׁן דער מַאְסָע אָז בְּילְדוֹנָג. דער פְּאַרְעָמְגָּלְעָכָעָר קְלָאָס קְוִיפָּט פָּאָר וִיך בְּילְדוֹנָג אָז אַלְעָז בְּאַקְוּעָמְלָעְכְּבִּיטָן פון לְעָבָן, נאָר דער אַרְעָמְעָר מָז אַרְבעָטָן אָז שְׂוִוִּים פון זִיְּן גְּזִוִּיכָט צוּ פְּאַרְדִּינְגָּן אָוֹיף חִוְּנָה, — טָא וּוּ קָעֵן אִים לִיגָּן אָז זִינְגַּן בְּילְדוֹנָג מִיט אָז וּאָרטָן, די יִדְרָאָרְטָן פְּרָאָגָע אָז רְסָלָאנְדָּן אָז גְּעוּנְדָּט נִיט אָז אַקְלָעְנְעָרָעָר אַדְעָר גְּרָעָסְעָרָעָר צָאָל תָּלִימִידִים אָז די [רוסיש-]יידישע שולן, נאָר אָז קְלָעְנְעָנָעָאָז דַּעַר גְּרָעָסְעָרָע גִּנְצִיקָעָד דְּרוֹיסְנְדִּיקָע בְּאַדְיָנוֹגָגָעָן, אָז דַּעַר פְּאַרְבָּעָסְעָרָונָג פָּנוּגָם מַאְטָרְעִילָּן מַעַמָּד פון יִדְן. די יִזְדְּרָאָגָע אִיתָן, אוֹיף אָז אָפָּן, נִיט קִין סְפָעְצִיעָל יִדְשָׁעָרָע, נאָר אָז אַלְגָּעָמִין סְאַצְיָאָלָעָ, וּוּסָז אָז וּוּרָט דַּעַם אוּפְּמָעָרָק פון אַלְעָז אוּפְּגָּעָקְלָעָרָטָע טָוּרָסָ פון דַּעַר מַעֲנְשָׁהִיטָּן.

נִיט וּוּינְצִיקָעָר קוּרִיאָו אָז דַּעַם מַחְבָּרָט קוּק אָוֹיף דַּעַר הַיְנְטַצְיָיִ, טִיקָּעָר הַעֲבָרְעִישָׁע לִיטְעָרָאָטָר. «די אַיצְטִיקָעָה העֲבָרְעִישָׁע לִיטְעָרָאָטָר, זָאגָט דָּוד אָז אִין אָרט (ז' 43), וּוּסָז הַאָטָן נִיט גָּאָרְנִיט בְּשׁוֹתָפָה מִיטָּן פָּאָלָק אָז דְּרִינְגָּט נִיט אַרְוִיסָּפָּנוּגָם יִדְשָׁיָן לְעָבָן, קָעֵן נִיט וּוּרְקָן אוּפָּן פָּאָלָק אָז אִין אָז אִי בְּעַד בְּזִיְּן». דַּעַר דָּאָזְקָעָר קוּק אָז אָז גָּאנְצָן אָז גְּעָרְעָכְטָעָר; נאָר מִיט עַטְלָעָכָע שָׁוֹרוֹת וּוּיְתָעָר זָאגָט זִיךְ דָּוד אַרְוִיסָּ, אָז אוֹיבָב מַעַן וּוּעַט גָּעָבָן דַּעַם פָּאָלָק בְּכִכְעָרָפָן וּוּסְנָשָׁאָפְטָלָעָכָן אַיְנָהָאלָט אוֹיף דַּעַר הַעֲבָרְעִישָׁע שְׁפָרָאָךְ, אָז נִיט נאָר וּוּסָז דַּאָס פָּאָלָק וּוּעַט זִיְּ לִיְעָנָעָן, נאָר אוֹיךְ די גַּעֲבִילְדָעָטָע יִדְן וּוּסָז קָעָנָעָן אִירָאָפְעִישָׁע שְׁפָרָאָךְ

וזאלטן איבער א ניס גענומען ליינגען אויף העבריעיש דאס וואס זי
האָן שווין לאָג געהאט געליענט אויף די אַיראָפֿעַישׁ שפֿראָכְן.

אמת — זיעיר טשיקאּווע? אָן צום סוף פון בוד זאגט דוד פון דאס
ני, אָן די מערבדיקע מלוכות ווֹ יידן זינגען שווין לאָג געבלדעם,
שאָן זיעיר קיבדער זיעיר נאָצִיאָנָלִיטעט אָן זי שטָאָלְצִידְן מיט זיעיר
זי די שער לֵיטעֶרֶטְרָאָטְרָה (ז' 351).

אַבער אויף וואס פֿאָר אַשפֿראָך אַיז אַט די מערבדיקע זי די שער
לֵיטעֶרֶטְרָאָטְרָה ווֹועֶר ווֹיסְטָטָעָס נִיטָאָן, אָן די מערבדיקע יידישע
יענע פֿעלְקָעָר וואָס צוֹישָׂן זי ווֹינְגָעָן יידן? אַינְשָׁפָאָרָן זיך אויף אַזְלָבָּ
שטענדיקְן באָטְיִיט פון דער העבריעישער לֵיטעֶרֶטְרָאָטְרָה אַין דער אַיצְטְּ
קָעָר צִיְּתָה — אַיז מָעָר ווי נָאָרִיש. די פֿאָקָטָן זינגען פֿאָר די אוּיגָן, אָן
די רָוִישָׁע שפֿראָך גִּיט מִיט אִיטְלָעָמָן טָאגְ מָעָר אַרְיִין אַין פְּלִישָׁע אָן
בְּלָוטְ פון די רָוִישָׁע יידן, די יידישע יונְגָנָט לִיעְנָטָט מִיט הַחֲפָלוֹתְ וּסְיָ
שָׁעָ בִּיכְעָרָה, הָגָם נִיטָאָן פון יידישָׁן לְעָבוֹן; פֿאָרְקָרָט, די צָאָלָפָן די וואָס
לְעָרְנָעָן זיך העבריעיש ווֹערְטָקָלְעָנָר וואָס פון טָאגְ. מִיר האָלְטָן אַגְּבָּ
נִיטָאָן, אָן יידָן זָאָלָן אַיז גָּאנְצָן נִיטָאָן זיך זיעיר אלְטָעָ שפֿראָך; —
אַבער שְׁרִיבָּן אויף אַיר ווֹועֶר ווֹעֶגֶן עַרְנָעָן זיך זיעיר אלְטָעָ שְׁרִיבָּן צִיְּיָ
טוֹנָגָעָן, פֿאָרְעָנְטָפְּרָעָן גַּעַזְלָשָׁאָפְּטָלָעָעָ פְּרָאָגָעָס אַין שְׁרִיבָּן רָאָמָנָעָן —
איַן, חָרוֹן מִיר אַיבָּעָרָה, מָעָר ווי נָאָרִישׁ. אַין אלְעָלָ צִיוּילְיְוָרְטָעָ לְעַנְדָּעָר
אַנְטוֹוַיְקָלָט זיך די לֵיטעֶרֶטְרָאָטְרָה פון יידישָׁע ווֹיסְנָשָׁאָפָּט אַוְיף די אַירָאָ
פֿעַשָּׁע שפֿראָכְן. מַעַן קָעָן דָּאָס פֿאָרְשְׁטִיָּן אוּיך. די גְּרוֹיסָעָ מַעַנְטָשָׁן גַּעַדְ
פֿינְגָעָן, אָן די העבריעישׁ שפֿראָך קָלְעָמָט נִיטָאָן צָוָם אַנְטוֹוַיְקָלָעָן זִיעָרָעָ לעַ
בְּעַדְקָעָ גַּעַדְאָקָעָן. סְאָיָן גַּעַנְגָּוָן צְוֹוַיְיָן אוּיך פֿאָרְמָבָם — דָּאָס שִׁינְדָּלָ
פֿון דָּעָר מִיטְלָ-עַלְטָעֶרֶטְרָאָעָר פֿילְאָסָפְּפִיעָ, וואָס האָט גַּעַשְׁרִיבָּן זַיִן אוּיסָ
גַּעַצְיִיכְנָט ווֹועֶרָק אוּיך דָּעָר אַרְאָבִישָׁעָר שְׁפֿראָך; אוּיך מַעַנְדָּעָלָסָאָנָעָה, וואָס
עַרְהָאָט גַּעַשְׁאָפָּן אָ נִיְּעָ תְּקוֹפָה אַין יידישָׁן לְעָבָן אָן וואָס הָאָט אַגְּעָ
שְׁרִיבָּן אַכְּטָ בְּעַנְד ווֹועֶרָק אוּיך דָּעָר דִּיטְשָׁעָר שְׁפֿראָך. אָן סְאָיָן דָּאָךְ אַלְעָ
מַעַן באָוּסָטָ, אָן אָט די גַּעַנְיָאָלָעָ מַעַנְטָשָׁן האָן גַּרְוָנְטִיךְ גַּעַקְעָנָט די
הַעֲבָרְעִישׁ שְׁפֿראָך... קָעָגָן אַבְּרָאָמָאוּיטָשָׁעָס קוֹק רַעֲדָת לְסָוףְ דָּעָר גַּיְסָט
פֿון דָּעָר צִיְּתָה אוּיך, וואָס די אלְטָעָ רִיכְטָוָגָן בָּאָגָעָמָט אִים נִיטָאָן, נָאָר וואָס

ער ברעננט די יונגעט דערצונג, און זי זאל רידין, שרייבן און אנטווקילען די
יידישע וויסנשאפט אויף>Rossish. א סך פון זיינען שווין אroiסגעטראטן
אויף דעם דזוקון פעל, און זיער מהנה וואקסט וואס פון טאג.
וואס שייך צום ראמאן ווי א קונסטווערק, — איז ער אונטער יעדר
קריטיק. אלע פארשווינען וואס ער [דער מחרב] האט אויסגעטראט, פונקֿ
צייאנירן ווי אויטאמטען לוייט זיין רצון, אן שומ לעבן און זינען. די לאנגע
און נודנע מאגאלאגן, סי פון די פארשווינען, סי פון דעם מהבר גופאָ
וואס מיט זי איז אングעפֿילט דער גאנצער אויף גערופענער ראמאן, פארֿ
מאטערן אויף דעם ליינער, איז עס ווועט זיך דוכט זיך ניט געפֿינען קיין
איין געדולדיקער ליינער, וואס זאל דאס קענען דערליינען בייזן סות.
די פארקניפֿונג און צו פארשטיין, ווי אויף ה' בינשטאָק האט זיך גענומען
מיר הייבן ניט און צו ראמאן, וואס ער האט נאך די פרעטענזייע צו פארֿ
ענטפֿערן געוזל שאפטעלכע היינטצֿיִיטקע אויפֿגאַבעס.

א. קאּוֹנוּנָעַר.

2

[אורי קאּוֹנוּנָעַר צו. י. ל. גָּאָרְדָּאָנוּן]
אייבערגעוצט פון>Rossish מאָנוֹסְקְּרִיפְּט

זיער השובער ה' גָּאָרְדָּאָנוּן

איך שייך איך מײַן נײַעַם חיבור צרוֹר פרוחים — דעם לעצטן ציבדוֹ
דער העברעישער שפֿראָך — און איך בעט איך איבערצֿיגּוּדוּיך, איר
זאלט מיר אַנְשֶׁרְיָהן אייַעַר אַפְּנָהָאַרְצִיכָּעַ מֵיְנָהָגָּוּדִים, זיך פָּאָרְיִ
כער איך, איז וועל זי שאַצְּנָע און רעטפֿעְקְּטִירָן. איך זאג דעם לעצטן
ציזֶז, וויל עס לויינט בפֿירְשָׁת ניט פָּאָר אַהיַינְצִיכִיטִיקָן מענטשָׁן צו
שריבָּן אויף דער העברעישער שפֿראָך, און וועֶר רעדט נאָך מיט אֶזָּא
ריכטונג וואס רופְּט אַרְוִיס אַסְטָן שׂוֹנָאִים אָוֹן נִיט-אַנְגָּעָנָעָמְקִיטָן. וועֶן עס
זאל כָּאַטְשׁ וַיְיַן בָּאַלְוִינָהָגָּפָּאָר אַט דער אַרְבָּעָטִיָּה נָאָר אַיר וּוַיִּסְטָט דָּאָר,
מיַן איך, וואס עס אַיז די בָּאַלְוִינָהָגָּפָּאָר העברעישער שְׂרִיְּבָעָרָס בְּכָל אָוֹן

פון בידער זייטן פלייט

פון די איזוי גערוּפֿעַנְעָן קְרִיטִישׁ שְׂרִיבֶּרֶס סְפָעְצִיעָלְ!... אִיצְטָעָר נָאָך
אט וועגן וואָס! אֵין חַרְמָל הָאָב אַיך גָּעֲלִיּוֹנְטָ, אָז אַיר הָאָט אַרְוִיסְגַּעֲבָן
אַיְיעָרָע נִיעָ לִידְעָר אַונְטָעָרָן נָאָמְעָן שְׂרִירִי יְהוּדָה. אָז שָׁוָם סְפָק זִינְגָּעָן אַט
די לִידְעָר דּוֹקָאָ דִּי, וּוָס אַוִּיף זַיְהָאָב אַיך זִיךְ גַּעֲרִיכְטָ פָּוָן אַיך וּוְיִ
פָּוָן אַ פְּאָעָט וּוָס אַיְזָן דּוֹרְכְּגַעְדְּרָנוֹגְעָן מִיט אַ נִיעָם אָזָן רַעֲלָן גִּיסְטָ.
אוּבָדָס אַיְזָן אַזְוִי, וּוָס דּוֹרְעִין בִּזְן אַיך נִיטָּסְפָּק אַוִּיך, וּוְאָלָט אַיך
אַיְיך פַּאֲרָגְעָלִיגְטָ צָוָמָאָן אַזָּא גַּעֲשָׁפְטָ: שִׁיקְטָ מִיד אַרְוִיסָּס 50 עַקְזְעַמְפָלָאָרָן
פָּוָן אַיְיעָרָע לִידְעָר, אָזָן אַיך וּוּלָאָיך אַיְזָן אוּסְבִּיטָ פָּאָרָזְזָן פּוֹנְקָט
אַזְוִי פִּילָּ עַקְזְעַמְפָלָאָרָן פָּוָן מִינְן חִיבָּרָ, אַיך מִיטָּמִין עַנְעָרְגִּיעָ וּוּלָאָיך
פְּלִיאִיסְן צָוָפְּאָרְקְוִינְפָּן אַיְיעָרָע לִידְעָר אָזָן אַיר, פַּאֲרָהָאָף אַיך, וּוּלָט אַיך
גַּעֲפִינְגָּן קְוִינְים אַיְזָן אַיְיעָרָקָאנְט אַוִּיף מִינְן חִיבָּרָ, וּזְאָרָעָם אַיְזָן גַּאנְצָן לִיטְ
וּוִישָׁן קָאנְט אַיְזָן נָאָך נִיטָּאָ קִיְּזָן אַיְזָן עַקְזְעַמְפָלָאָר פָּוָן מִינְן חִיבָּרָ. בְּכָלְלָה,
זַיְיעָרָשׁוּבָעָר הָאַגְּרָדָאָן, בָּעַט אַיך אַיְיעָרָקָאנְטָשָׁאָפָט אַיְזָן אַיך פַּאֲרָהָאָף,
אוּבָדָס מִיד וּוּלָן זִיך בָּאַקְעָנְגָּן נַעֲנְטָעָר אַיְינְגָּר מִיטָּן צְוִוִּיתָן, וּוּלָט דָּס
זִיְּזָן נִיטָּאָן נַזְנְזָן פָּאָר אַונְדוּן בִּידְן.

דּוּרְוּוִיל פַּאֲרָבְּלִיְּבָט גַּעֲזָוָנְט אָזָן עַנְטָפְעָרָט בָּאָלָדָ.

מִיט אַוִּיפְרִיכְטִיקָן רַעֲסְפָּעָקָט

א. קָאוּנוּנָר

אַדְעָם, דָּעַם 26 טָן אַפְּרִיל

1868

שְׂרִיבֶּט אַוִּיפְן וּוּיְתָעַדְרִיקָן אַדְרָעָס:

דָּעַם שְׁטָאַטִּישָׁן רַאֲבִינָעָר דָּר שְׁוֹאַבָּאַכָּעָר

פָּאָר אָ. קָאוּנוּנָר

. אַדְעָם.

[שוואצשראיפט פון י. ל. גארדאנס ענטפער אורי קאונגערן]
איבערגעועצעט פון רושין מאנוזקרייפט

חשובער הער!

דעם ניעם חיבור איערן צורר פרחים צוזאמען מיטן בריוו פון 26
אפריל האב איד באקומען דעם 11טן מי. איד אייל זיך אroiצשוויקן איד
אנטקען אויך מיין ניעם חיבור שירוי יהודת, וואס וועגן אים בין איד
אבער אין ספק, צי ער ווועט דורכויס באפרידיקן איערע דערווארטונגגען.
פארשטייט זיך איז ווי באלא איד האב אין איז קורצער צייט נאך
ניט באזיז איבערצוליליענען מיט דער געהעריקער אויפערקזאמקיט
אייער היפש פארנעמיקע בראשוו, קען איד איד נאך ניט זאגן מיין
לעטציגלטיקע און פרטימדיקע מײינונג וועגן איר, בפרט נאך איז איד
האב ניט איער זקר דבר, וואס איד האב אים געזען נאך איז מאל פארד
בייגיענדיק און ס'אייז מיר שווער צונופצונעמען און צו קאנפראנטין
אלע ציטונג-ארטיקלען, אויף וועלכע איר פארופט זיך. איד מז זיך
דריבער באגרענען מיט אויסליגן אינ אלגעמיינע שטריכן דעם פער-
זונעלבן קוק [וואס] האט זיך ביי מיד צונופגעשטעלט שיין לאנג ביט
לייענען די ארטיקלען איערע און די אויסטרפן צוליב זי פון אלע זיטן;
איד פארהאף, איז איר ווועט ניט האבן צו מיר קיין טונות פאר דער אפנ-
קייט וואס איר אליען האט ארויסגערטן, בפרט איז איד טו דאס איז א
קאנפידענץיעלן בריוו און ניט עפנטלאיך מיט דער הילפ פון געדראקטן
זוארט.

איד האב פון שטנדיק און אפגעגעבן פולע גערעכטיקיט איערע
קריטישע פעַקייטו, איער שארפער דורךינגלעכער דראייה, איער גלייכער
און געונטער אפשאצונג, דער לייכטער הסברה וואס איז ניט אן צוציעו-
דייקיט און דער אינגעשפארטער געדולדיקיט אין דער נונדען ארבעט
פון צונופקליבן און אנאליזוין פארשידענע... ס'אייז ניטה קיין ספק, איז
איר פארמאט די איגאנשאפטן פון א גוטן קריטיקער. מיט דעם ארטיקל
“רוח חיים” מכוח דער ניט-פרاكتישער ריכטונג פון דער ניער העברי-

שער ליטעראטור בין איך אין גאנצן מסכימים. קינגר שפערט זיך ניטה, איז וויסנשאפט און ליטעראטור דארפן גיין האנט אין האנט מיטן לעבען. דאס איגענע איז זיער ראנציגען איעיר באמיונג מיט דער היילפֿ פון אפאולאריזירן ארטיקלען וועגן נאטורייזנסנשאפטן אונטערצורייסן ביימ פאלק דעם אויטאראיטעט פון פאלשע בירושהדייקע גלייבונגען. איעירע באמערkonגען קעגן דער קלינגלעכקייטס פון א סך שרייבערוקעס אונדערע, קעגן גורלאנדס שאראלאטאנזום, קעגן גאטלאבערטס גאווה און איגעגאי ליבטקייט איז זיך, קעגן א גאנצעער שורה נישטיקע פליקע שרייבאָרטס איז די בלעטער איז באָגריבֿעט. דעם אנטאלענטיקון מיצקונען האט איר דערלאנגט ווי ער איז ווערט. גערעכט, הגם אָכּוֹרִיתְדִּיק זיינען אַיְעֵר באמערkonגען וועגן די שיריים פון דעם פֿאָרְשְׁטָאָרְבָּעָנָעָם אַלְקְּנָדָן, ואָס האט פֿאָר יעדער פרײַן געוואָלֶט באָקְּוּמָעָן דעם שם פון אַ פֿאָעָט. נאָר דער הויפטֿ-חַסְרוֹן אַיְעֵר קוֹק אַיְזַּן דאס, ואָס אָיר לאָט אַיבְּעָדָר פֿאָר דער ברײַטער העברעישער ליטעראטור צו אָן עַגְּנָגְן דְּרִיקְרִיְתִּי. אָיר וְאָלֶט וועלן ארינשטעלן אַ רְיִוְקָע צוֹיִיטוֹזְנִיטְאַרְיִיקָע ליטעראטור אַיְזַּן רֻעָם פון אַנְגְּעָוּנְדְּטָע וויסנשאפטן. אָיר וְוַילְט, אַזְּן די שרייבערס פון יַדְיִשְׁן פאלק פון אלע יַרְהַוְנְדְּעָרְטָעָר אַיְזַּן אלע עַקְּוֹן וְוַעֲלָט זָלָן אַרְוֹסְגִּיְיָן פון דעם שאָצְפּוֹנָקָט וְאָס האט זיך צוֹנִיפֿגְּעַלְיִיגְט בַּיְּ אַונְדוֹן אַיְזַּן דער סָאמָע לְעַצְטָעָר צִיִּיט, פֿאָרְגְּעַסְנִידָק דְּעַרְבִּי אַזְּ אַיְטְלָעְכָּעָר דְּעַנְקָעָר אַיְזַּן אַ באָשָׂר פון זִין תְּקוֹפָה אַזְּן דַּעַר וְוּלְטָבָּגָּעָם פון מענטשן אַיְזַּן אַסְגְּעַרְבָּעָט. אָיר אַיְזַּן דְּיַ אַומְשָׁטָאָנדָן, וְאָס אַונְטָעָר זַיְהַ האָט עַר זַיְהַ אַוְסְגַּעְרָבָּעָט. וְאָלֶט וְוַעֲלָט, אַזְּן אַיְ טַעַלְאָגָּן, אַיְ פֿילְאָסָפָּן, אַיְ פֿאָעָטָן אַיְ פֿילְאָלָגָּן זָלָן זַיְהַ פֿאָרְנָעָמָעָן אַוְסְלָלָעָר מִיטַּ נַאֲטְרִיזְוִיסְנְשָׁאָפָּטָן, גְּלִיכִיךְ וְזַיְהַ אַלְעָ אַנְדָּרָעָ צְוִיְּגָן וְוִיסָּן, וְאָס זַיְהַ פֿעַלְקָן נִיט אַזְּן אלע ליטעראטורן פון דער צְיוֹוְלְיִזְּרָטָע וְוַעֲלָט, האָבָּן רַעֲלָאָטוֹ נִיט קִיְּין פֿאָוִטְיִוּעָ וְוּרְדָּע. אָיר האָט פֿאָרְגָּעָסָן, וְאָס פֿאָר אַ רְיִוְקָע אַיבְּרָעְכְּרָעְנִישָׁסְאַתְּ גַּעֲמָאָכָט אַיְזַּן יַדְבָּטוּמָעָמָעָן מַעַנְדָּעָלָסָפָּן, וְאָס עַר אַיְזַּן נִיט קִיְּין כִּימְיקָרָה, נִיט קִיְּין מַעְדִּיקָּעָר, נִיט קִיְּין פֿאָלִיטִיקָּאַ-עֲקָאנָם. וּוּיטְעָר, נִיט חַוְשָׁד זַיְעַנְדִּיק אַדְעָר נִיט אַגְּרָקָעְנָעְנְדִּיק [?], אַזְּן די העברעישע ליטעראטור אַזְּן דִּי העברעישע שְׁפָרָץ האָבוֹן בְּמִבְּعָבָּרְקִיטָּן וְאָס גַּעַמְעָן זַיְהַ פון זַיְהַ לְּפִיְ-עַרְךְ, גַּאֲרַגְּאָר, לְאַנְגָּאנִיקָּן אַפְשָׁטָאָם, פְּלִיסְטָאָר זַיְהַ צוֹ מַעַטְנָן זַיְהַ

נאר מיט אן אייראפעישער מסס און אפשר נאר מיט א רוסישן ארשיין, איר האט, ווי א קרייטיקער, פולע רעכט צו פאדערן פון יעדער שרייבער, או ער זאל פראודוצירן רעכטס אין הסכם מיט דער לאגיק און די אקסיא- מען פון ויינ ספצעציאליטטעט, איר קענט פאדען פון א פצעט, ער זאל שרייבן גוטע לידער, פון דעם היסטאריקער [קענט איר פאדען] שטרענ- גע קרייטיק פון די פאקטו אד"ג; אבער פאלט ניט אן אויפן פאעת, וואס ער שדייבט ניט קיין סטאטיסטיק, אויפן פילאלאג, וואס ער פאנגעט זיך ניט מיט אונגעוענדער כימיע, און איזו וויטער. איר פרעגת למשל, פאר וואס ס'אייז בי אנדער איזו און בי אונדו אנדערש; דער ענטפער איזו ניכל אין דער פראגע גופא; וויל דאס איזו בי אונדו און ניט בי אונ- דערע, איטלעכע שפראך און איטלעך פאלק האבן זיינער איזו צו זאגן נאציאנגאלן כארاكتער, וואס וארכטל טיפ אין געשיכטע און דערציזונג, וואס זי ווועט איר ניט צונגעמען, און עס לוינט ניט צצונגעמען אויך, וואז רעם זי שאטן מיט גארנית.

אין זיינער אויפן מסביר זיין איזו די קרייטישע ארטיקלען באמערכט זיך עפעס א גאליקיט און אן איבעריך בייסיק שארפקיט וואס פאר- תשעפעט פערזענלאַז. ס'אייז א באווטע זאָך, איז איזו יעדער ווועrk קאָז מען געפינען א בליז אדער א דורךלאָז אדער א גריית, אבער אויב דאס ווועrk גופא איזו ניט פון דער קאטעגאַרי פון די מיצקונישע לידער, קען מען פאַדריכטן.

אין דעם שטייגער מסביר זיין וועגט בי איז אַריבער צו א בייסיקע שארפקיט, טיל מאָל אַפְּלוּ עפעס א גאליקיט, וואס טיל מאָל ציט זיך איז אַוועק אַיבער די גרענצען פון ליטערארישער אַונשטענדיקיט. דער חוב פון דער קרייטיק איז אַנְצִיוֹזִין אַנדער אַויף זיינער טווען און פעלערן, אבער בשום אויפן ניט חזוק צו מאָכוּן פון זי. אויף וואס קוקנ- דיק למשל רופט איז און צעדרבוימען ש בּ יי ד ע ר און זילבערמאָנוּן ש ו ח ט. צי מײַנט איז טאָקע, איז די מלאהָ איז א שאנד פֿאָר אַ מענטשׂן? מיט אַזְעַלְכָּע שטוקעס רופט איז אַרוֹס אַיְעָרָע קעונגנערס אויף נקמה, ווי עס טוט דאס ה' צעדרבוים איז דעם חיינטיכון חמלייך און קול מבשר און זילבערמאָן איז המנייך, איז די גאנצע זאָק נעמט אַן [דער סוף שווארץשראַיפֶּט האָט זיך ניט דערהייט].

[אורי קאומנער צו. ג. גארדאנען]
איבערגעוצט פון רוסישן מאנטקרייפט

זיעיר גערטער ה' גארדאַן!

אייער בריוו מיט דעם עהוועטלאָר שירוי יהודה האב איד באקומווען.
איך קענט זיך ניט פארשטעלען, וואס פאר און אמתדיין פאגגעניגן איד
האב געהאט ליענענדיק אײַיער אַוּפֿרִיכְטִיקָע, ערעלעכָ אָוּן געונג זאָכֶ
לעכָ באַמְּעָרְקוֹנוֹגָעָן מְכוֹחָ מֵין נְיֻם חִיבָּר, — אָוּן איך האט נאָרָד
געווינָן, או אָיד ווּאָל צו אָידָה האָבוֹן טענות צוֹלִיב זַיִּהַ נְיִּין. לִיבָּד גַּאֲרָדָה
דָּאוֹן, ניט נאָרָד ווּאָס אָידָה האָב ניט קִיְּין טענות, נאָרָד פַּאֲרָקָעָרָט. אָיד קָוָם
אָידָה אַוּפֿרִיכְטִיקָע דָּאנָק. איך פַּאֲרָעָנְטָפָעָרָט זַיךְ, או אָיד רָעָדָת ניט
מִיט דָּעָר הַילָּפָן גַּעֲדָרְקָוָן וּוּאָרָטָן, אָוּן אָיד ווּאָלָט צו יַעֲדָרָן גַּעֲקוֹר
מַעַן מִיט אַדְּאָק אָוּבָּעָר ווּאָלָט מִיר אַנְגָּעוֹוִין עַפְנָטָלָעָךְ אַוְיָף מַיְנָעָ
פַּעֲלָרָן. אָוּבָּעָר אָיר האָט אַיְבָּרְגָּלְיָעָנָט מֵין חִיבָּרָה, האָט אָיר גַּעַמוֹת בָּאָ
מַעַקָּה, או אָיד בֵּין זַיךְ אַלְּיִין מְודָה אִין דַּי גַּרְיִין ווּאָס אָידָה גַּעַדְ
מַאֲכָטָה, כָּאַטָּש אַנְגָּעוֹוִין האָט מַעַן מִיר אָוּבָּעָר זַיךְ מִיט אַוּפֿרִיכְוָילָעָנָר
בִּיּוֹקִיָּתָה. מִיט עַפְעָס אַהֲנָה פָּוָן יַעֲנָמָס דּוּרְכָּפָאָל; אָוּבָּעָר אָידָה פַּאֲדָעָר
דָּאס פָּוָן אַנְדָּעָרָעָמָז אָידָה דָּאָר אָוּדָאִי אַוִּיסְפָּאָלָגָן דַּי פַּאֲדָעָרָגָן.
נאָרָד לְאִמּוֹר זַיךְ אַוְעָנָד טָאָן צו אַיְיעָרָרְבָּרוּוֹן נאָרָד דַּי אַיְבָּרְגָּעָטָרִי
בָּעָנָע לְוִיְּבָּרִיךְיָדָ פָּוָן אַיְעָרָ זַיִּיטָ פָּאָר מֵין קְרִיטִישָׁן טָאָלָעָנָט קְרִיגָּט אָיר
אוּפְּיָף מִיר גַּעֲרָעְכְּטָרְהָיִיט אָוּן אָידָה «פַּאֲדָעָר אַיְנוֹנִיטִיקָה, אָוּן דַּי בְּרִיטָעָה הַעֲבָרָה
רְעִישָׁע לְיִטְעָרָאָטוֹר זָאָל זַיךְ דְּרִיְּעָן אִין זַיִּעָרָ אַבְּאָגְרָעָנָצָט קְרִיְּוָל, פָּאָרָ
גַּעַסְנָדִיק דָּעָרְבִּי, אָוּן יַעֲדָעָר דַּעֲנָקָעָר אִין אַבְּשָׂאָפָּה פָּוָן זַיִּין תְּקוֹפָה []»
אָאוּזָה, אָוּן אָידָה ווּיל «אָה, אִי פִּילָּאָסָפָן אֵי פָאָעָטָן אֵי פִּילָּאָלָאָן זָאָלָן זַיךְ
פַּאֲרָעָמָעָן אַוִּיסְשָׁלִיסְלָעָךְ מִיט נְאָטוֹרִיזְמוֹינְשָׁאָפָּטָן». נאָרָד דּוּרְלִיבָּט צו
פְּרָעָגָן אָידָה ווּ אָיר האָט דָּאס גַּעֲלִיְּעָנָט אִין מֵין חִיבָּרָה אָידָה דָּאס
קִיְּינָמָאָל ניט גַּעֲפָאָדָעָרָט אָוּן פַּאֲדָעָר אַיצְטָעָר אָידָה ניט, אָוּן פִּילָּאָסָפָן, פִּיְּ
לְאָלָאָגָן אָאוּזָוּ זָאָלָן זַיךְ פַּאֲרָעָמָעָן אַוִּיסְשָׁלִיסְלָעָךְ מִיט נְאָטוֹרִיזְמוֹינְשָׁאָפָּטָן.
אָזָא פַּאֲדָעָרָגָן ווּאָלָט גַּעַוּעָן מַעַר וּוּ נְאָרִישָׁ. אָידָה לִיְּקָן גַּאֲרָנִיט אָפְּ ניט

פאעזיעע, ניט פילאָסָפַע און אייך ניט די שיינע קונסטען, נאר אייך פאעדער או בי אונדו זאלן ניט זיין קיין פֿאָעַטְן אָן טֿאַלענְטֿן, קײַן פֿילָאָסָפַע-אַבְּסְקּוֹרֶן אָונֵן אָזֶן נֿאָרָאָנִים וּוּאָס קְרִיכְן מִיט זַיְעַר שְׁנוֹק אַין די שיינע קונסטען. אייך האָב דָּאס דּוֹכְטַּן זַיְד אֲרוֹיסְגַּעַזְמַט גָּאנֵץ בּוֹלְטַּן אַין דּוּם אַרטְּטְּהַלְּעַד "רֹוחַ מְשֻׁפְּטַּת", וּוּאָס עַר הָאָט אַיְיך בְּלִי שְׁוֹם סְפָּק גַּעֲרָאָכְטַּן צַו אָזְוִינְעַן אַוְיסְפִּירְן. אייך וּוֹעֵל זַיְד קְיַיְן מָאָל נִיט קְיַיְן קוּוֹנְקָל טָאָן אַוּעָקְצּוּשְׁטָעַלְן אַ דּוֹנְקָעָר-פֿילָאָסָפַע אַוְיף אַיְין בְּרַעַת מִיט אַ כִּימְקָעֶר, אַ פָּאָעַט אַ גָּאוֹן אַוְיף אַיְין הַיְּד מִיט אַ פָּאָלִיטִיקָא-עַקָּאנָם. אַוְיב נִיט נַאֲךְ הַכְּבָעַר פָּוֹן זַיְן אַ הִסְּטָאָרִיקָעָר-דּוֹנְקָעָר, אָזֶן וּוֹי בָּאָקְלַן, בְּרַעַנְגַּט מִיד אַרְיַיְן אַיְן אַ סְּדַּאְן גַּרְעַסְעַרְעַר הַתְּפָלוּת אַיְידָעַר אַ כִּימְקָעֶר*: אַ לִיד וּוּאָס אַיְיַי פּוֹל מִיט פָּאָעַע, שְׁפִּילְעָוְדִּיקְיִיטַּ, שְׁכַּל, אָן דּוּר עִקְּרַמִּיט גַּעֲדָאָנְקַן, אָזְוִי וּוֹי אַיְיָרָעַ לְעַצְמָעַ לִידְעַר אַיְן הַכְּרָמָל, פָּאָרְשָׁאָפָּן מִיר מַעַר פָּאָרְגָּעָנְגָּן אַיְידְּעַר סְטָאָטִיסְטִיקַּ; — מַחְמָּת אַ גַּעַנְיָאָלָעַר גַּעַדְאָנְקַן אַיְן דּוּר זְעַלְבִּיקָעַר צִיְּתַּן שְׁטוּרְעַבְוָנָג אַיְן צִיל, מִיטְלַּן אַיְן חָנוֹג. נַאֲר דָּאס אַיְן דּאָר טְאָקָעַ דִּי צָרָה, וּוּאָס בִּי אַונְדוּרָעַר קְלָאָגְעָדִיקָעַ שְׁרִיבְעַרְוָקָעַס אַיְן עַר נִיטָּא, אַט דּוּר גַּעַדְאָנְקַן; בִּיְיַי זַיְן זַיְנָעַן אַוְמָעָטָם פְּרָאָזָעַם, וּוּאָס עַס וּוּעַרְטַּן נִיט גַּוְטַּ פָּוֹן זַיְן, וּוּאָס עַס עַקְלַט פָּוֹן זַיְן — אַדְעַר נַאֲךְ עַרְגָּר. דְּהַיְּנוּ: פָּאָרְקְרִימְטַע גַּעַדְאָנְקָעַן אַיְן פָּאָרְדְּרִיְּטַע בָּאָגְרִיפָּן. נָוַ גַּעַוְיִנְטְּלָעַד, מַעַן קָעַן נִיט פָּאָדְעָרָן פָּוֹן יִדְוֹן קְיַיְן בָּאָקְלַס אַיְן קְיַיְן סְפָּעָנְסָעָרָם, קְיַיְן מִילְּסַן אַיְן מַאְלָעַשְׁאָטָן, קְיַיְן לְאָסָלָן אַיְן קְיַיְן שְׁפִּילְהָאָגָעָנָס; נַאֲר גַּעַזְוָנָה, נִיטַּגְּעַשְׁעַדְיקָטָן שְׁכַּל לְכָלְ-הַפּוֹתָה מוֹזָעַן פָּאָדְעָרָן פָּוֹן הַעֲבָרְעִישָׁע שְׁרִיבְעָרָס. אַיְר וּוּיְזַטְּ מִיר אַן אַוְיף קָאָרִיפִּיְּעַן, וּוֹי דּוּר רַמְּבָּם, מַעַנְדָּעַלְסָאָן; אַבְּעַר דִּי דְּזָוִיקָע אַוְיסְ-נָאָמָעַן בָּאַשְׁטָעַטִּיקָן גַּראָד דּוּם כָּלָל. זָאָגָט וּוּאָס אַיְר וּוּילְטַן, אָזְוִי פִּילְמְהַלְקָותָה, אָזְוִי פִּילְנְדְּעַרְקִיְּטַן, פָּאָלְשָׁקִיְּטַן. לִיגְנַן, צְבִּיאָוּתָה; אָזֶן אַוְיסְפָּעָלָן פָּוֹן יַעֲדָעָר מִין לְאָגִיק אַיְן שְׁכַּל הַיְּשָׁר, וּוֹי אַיְן דּוּר אָזְוִי גַּעַרְעַנְגָּר הַעֲבָרָ רְעַיְשָׁעָר לִיְּטָעַרְאָטוֹר, וּוּעַט אַיְר נִיט טְרַעְפָּן אַיְן קְיַיְן אַיְן אַיְרָאָפְּעַיְשָׁרָ. וּוּאָס פָּאָר אַ גּוֹאָלָט הָאָט זַיְד אַוְיכְּפָּגָהוּבָּן אַוְיף מִיר דּוּרְפָּאָר וּוּילְ אַיְדַּהְבָּאָב גַּעַהְאָט דּוּם מָוֹט צַו זָאָגָן, אַזְוִי דִּי אַנְטָאָלְעַנְטִיקָע חַיה מִיצְקָוָן הָאָט

*) אַזְוִי דִּי בְּעַטְעַ רָאַחַת קָעַן זַיְן מִיְּן קוֹק אַוְיף [יְצָחָקִיבָּרֶ] לְעוֹווִינְזָאָנָעָן, וּוּאָס עַר אַיְיַי נִיט גַּעַוְעַן נִיט קְיַיְן כִּימְקָעֶר, נִיט קְיַיְן מַעַכְאַנְיִיקָעֶר, נִיט קְיַיְן מַעַדְיקָעֶר, נִיט קְיַיְן פָּאָלִיטִיקָא-עַקָּאנָם.

פון בידע זיינט פלויט

ניט קיין שום השגה וועגן פאזויע. אלע קרייכן זי פון דער הויט צורייך אויפיזשטעלן דעם אויטאריטעט פון דעם דזוקן פעתעך, ואָראַעט בי זי איז די פראֹעַן דער עיקר, און פראֹעַס האָט מיצקן גאנצע חמרימ. גלויבט מיר, אויך פאָרְרִיטֵיל ויך תָּמִיד, אָז עס קומט מיר אויס צו ריינן וועגן אָז אִידִיאָט. דערוויל איז דער עזותדייקער גאטלאָבער, וואָס מען קען בי אַים פון דעסַט וועגן ניט אָפְּלִיקְעָנָן אַ גָּעוֹיסָן חַלְקָה פֿאָעָטִישָׁן טַאָלָעָט, אָקָאָרְשָׁט אָרוּסְגָּעָטְרָאָטָן קעגן מיר מיט אַ גָּאנְצָעָר בְּרָאָשָׁוָר אָגרת צער בעלי חיים (וואָס וועגן אַיר ווועט נאָך קומען צו רייך), וווע ער זאָגַט מיר אויף צו להכּוּס. אָז מיצקן איז אַ גָּרְוִיס עַרְפָּה אַ גָּרְוִיס עַרְפָּה דָּא ווועט פְּלָאָצָן יעדער גַּעֲדוֹלָד...

היסט עס, איך «פָּאָל נִיט אָז אַוִּיפָּה דָּעַם פָּאָעַט ווָאָס שְׂרִיבֶּת גַּוְּטָע לִידְעָר דֻּרְפָּאָר ווָאָס עַר שְׂרִיבֶּת נִיט קִין סְטָאַטִּיסְטִיקָה», נאָר אַיך פָּאָל אָז אַוִּיפָּה דָּעַר אַנְטָאָלָעָטִיקִית דֻּרְפָּאָר ווָאָס עַר שְׂרִיבֶּת פָּאָסְקוֹדָנוֹ גַּרְאָזָן מַעַן אָז נָגָט, אַז עַר אַיז אַ שְׁעַקְסְּפִיר. אָבָּר דִּי רַעֲכָטָע פָּאָעָטָן, ווָאָס זַיְינְגָּן בַּי אָונְדוֹ צָוּם בַּאֲדֹיעָרָן זַיְיָר ווַיְנַצְּקָה, שְׁטָעַל אַיך זַיְיָר הַוִּיחָה, ווַיְסַ'אַיז צָו זָעָן פָּוּן מִין אָרְטִיקָל «שְׁנִיְּנִיבָּאִים מִתְּנַבָּאִים בְּסָגָנוֹן אַחֲדָה», ווָאָס אַיז גַּעַוְעָן אַפְּגַּעַדְרוֹקָט אַין הַמְּלִיאָה, פָּוּן מִין אַיְגַּעַנְדָּר דַּעֲצָעָנוּיָּה אַוִּיפָּה דָּעַם אָרְטִיקָל «הָוּ זַהְיָר בְּבִקְרָתָה» ווָאָס אַיז גַּעַוְעָן אַפְּגַּעַדְרוֹקָט אַין הַכְּרָמָגָן, פָּוּן אַסְּדָעָר אַין «פְּרָחִי הַמְּלִיאָה» אָז פָּוּן דִּי אָרְטִיקָלָעָן «רֹוחַ חַיִּים וְרֹוחַ בָּאָרָה». אָז דָּאָס אַלְץָהָבָא אַיך דּוֹכְט וִיך אָרוּסְגָּעָזָגָט אָזָוִי קָלָאָר אַין יָעָן אָרְטִיקָלָעָן. — פָּוּן וְאַעֲנָן וְשַׁע אָזָוִי נִיט פֿאָרְשְׁטִיְּנִין...

וועגן די אויפְּטוּן פָּוּן ווַיְיַלְעָן אָז לַזְצָאָתָן בֵּין אַיך מִיט אַיך נִיט אַין גָּאנְצָן מסכִים. אַיר שְׂרִיבֶּת זַיְיָ צָו פְּיל ווּרְדָע אַין דָּעַר אַיצְטִיקָעָר צִיְּמָת. אָז די דַּזְוקָעָ מַעַנטְשָׁן זַיְינְגָּן נִיט אָז פְּאָרְדִּינְסָטָן, הַאָב אַיך אַלְיָין אָרוּסְגָּעָזָגָט עַטְלָעָכָע מַאל אַין מִינְיָן אָרְטִיקָלָעָן; נאָר אַיך קָעָן זַיְיָר שְׁטָעַלָּן אַוִּיפָּה יָעָנָם פֿיעַדְעָסְטָאָל, אַוִּיפָּה ווּלְכָן עַס הַאָבָן זַיְיָר גַּעַשְׁטָעַלָּט אלע הַעֲבָרְעִישָׁע שְׂרִיבָעָרָם. אַיך פָּאָל נִיט כּוּרְעִים פָּאָר זַיְיָר גַּרְוִיסְקִים, נאָר אַיך גַּיב אָפָּה גַּעהֲרִיקָע גַּעֲרַעְטִיקִיָּה זַיְיָר טַאָלָעָט אָז זַיְיָר טַעַטִּיקִיָּה. אַיך בֵּין מַסּוֹפָק, צַי אַיר ווּלְכָט גַּעַקְעָנָט אַיבְּרָאַלְיַיְעָנָן אָז צַי אַיר זַיְיָט מַסְכִּים מִיט די סָפְּיוֹזָמָעָן, מִיט דָּעַר אַפְּהַעַנְטִיקִיָּה, מִיט דָּעַר

קלילינגלבסקייט, מיט די אפגעלאכט השגות. מיט די צו נאנווע בליקן אויף רעליגיע, וואס לוצאטא האט אַרויסגעזאגט אין דער לעצעטער צייט פון זיין לעבען... לוצאטא איז פון יאר צו יאר געווארן טעמאכער די לעצעטער יאָרֶן פון זיין לעבען. איך וויס ניט צי ס'איַן פאנאָטִים. אויפֿריכטיקע אַיבּער-צִיגּוֹנְגָּגּ, צִבּוּתָה, אַדְעָר פְּשׁוּטוֹ באַשְׁעַדְיוֹגָנָגּ פָּוּן מַאֲרָךְ, וואס לוצאטא האט מזחה געווען די וועלט מיט אַזְוִינָעַ אַידְעָעָס, וואס בליבּין בשום אָפָּן ניט הַינְטְּרַעַשְׁטָעַלִיךְ אַנטְקָעָנוּ די אַידְעָעָס פָּוּן שְׁבָטְ מַוּסָּה, קָבְ הַיְשָׁרָה, אוֹן רָאשָׁתְ חַכּוֹמָה. נאָר מִילָּא, זָאָל עַר לְגַונְ אַין זַיְן רֹהֶ מַעַר וּוּלְ אַיךְ וּוּגָן אַים נִיט רַיְדֵן.

מכוח אייער טענה, אַז אַיךְ האָבָ זַיְדָ אַז וּוּרְפָּטְ גַּעַטְאָן צו פִּינְעָן אַין די אָרְעָםָס, האָבָ אַיךְ בְּדֻעָה מִיט אַיךְ צו רַיְדֵן מַעַר — וּוּאָרְעָם אַין פְּלוּגָ קָעָוּ דָּאָס טָאָקָע אַוְיסְקוּמוּן מַאְדָּנָעָ פָּוּן מַיְן זַיְינָט אַדְעָר לְפָחוֹת נִיט אַוְיסָ נַעַהְלָטָן.

די עלקער צִיְּתוֹנָג (חַמְגִיד) האָבָ אַיךְ אָלָעָ מַאל פָּאָרָאָכָט אָוּן קִיְּזָן מַאל נִיט גַּעַשְׁרִיבָן אָהִין קִיְּזָן וּוּאָרטָט, הַיִּסְטָעָס מִיט אָיר האָבָ אַיךְ זַיְדָ גַּאֲרָנִיט גַּעֲקְרִיגְט, דָּעַם הַמְּלִיאָץ וּוּדְעָרָהָר האָבָ אַיךְ אַין אַנְהָיָבָ טָאָקָע מִיטָּ גַּעַפְּלִיט אָזָן סִימְפָּאָטִיְּוִירָט, וּוּאָרוּם אַין אִים בָּאַגְּעַגְּנָעָן מַיְן נִיט וּלְעָטָן רָאַיעָלָעָ אַרְטִיקְלָעָן פָּוּן פָּאָרְשִׁידְעָנָעָ מַחְבָּרִים; נַעַר אַנְגָּעָהָיָבָן האָבָ אַיךְ אִים פִּינְיָט האָבָן דָּוּקָאָ פָּוּן דָּעַר צִיְּטָה, וּוּעָן אַיךְ האָבָ אַנְגָּעָהָיָבָן דָּרוּקָאָ מַיְןָעָ אַרְטִיקְלָעָן אַין אִים, אָוּן אַט פָּאָר וּוּאָס: אַיְדָעָר אַיךְ האָבָ גַּעַדְרוּקָט מַיְןָעָ אַרְטִיקְלָעָן הָאָבָ אַיךְ גַּעַלְיִיגְט אַכְּטָן נַעַר אַוְיפָּט דָּעַר רָאַיעָלָעָר זַיְיט פָּוּן הַמְּלִיאָץ, דָּהָ אַוְיפָּט די אַרְטִיקְלָעָן פָּוּן די מִיטְאָרְבָּעָטָעָרָט. אָוּן דָּעַם רָעָ דָּקְטָאָר אַלְיָוָן הָאָבָ אַיךְ גַּאֲרָנִיט בָּאַמְּרָקְט אַדְעָר נִיט גַּעַלְיִיגְט אַוְיפָּט קִיְּזָן אַכְּטָן; נַעַר וּוּי נַעַר צַעְדָּרְבָּוִים הָאָט אַנְגָּעָהָיָבָן אַרְמְרִינְגְּלָעָן מַיְןָעָ אַרְטִיקְלָעָן מִיט צַוְּיִיטִיטִישִׁיקָעָ בָּאַמְּרָקְונְגָעָן, אָזָן זַיְינָר אַפְּטָ צַעְדְּרִיְּטָ פָּוּן זַיְינָעָ צִילָּן וּוּגָן דָּעַם מַיְןָעָ וּוּרְטָעָר, הָאָבָ אַיךְ אַנְגָּעָהָיָבָן צַוקְוָקָ זַיְדָ צַוְּ אִים מַעַר מִיט קָאָפָ אַזְוָן בֵּין דָּעַרְאַגְּגָעָן צַוְּ דָּעַר אַיבּער-צִיגּוֹנְגָּגּ אַזְוָן עַד אַיז אַזְוָן קָלְאַגְּעַדְיִיקָעָר שְׂרִיבָעָרָק, וּוּאָס אַיז גַּרְיִיט אַוְיפָּט אַלְעָ מִינִי גַּעַמְיִינְקִיטָן צַולְבָ גַּעַלְט, וּוּאָס אַיז פְּעַיקָ צַוְּ דָּרְיִעָן מִיטָן עַק אַוְיפָּט זַיְיטָן, וּוּעָס דָּכְטָץ זַיְדָ אִים אַוְיסָ אַזְוָן לְיִינְטָ בעָסָעָר, אָוּן דָּעַר סָאָמָע עַיְקָר, אַז עַר אַיז, זָאָל אַלְלָאָה מַוחָל זַיְן, אַז עַמְּהָאָרֶץ אַין פּוֹלָן

זינען פון ווארט. אלץ וואס צעדערבוים שרייבט איז אדער א געלפלויידער, אדער איז איבערגיסן פון פוסטס אין ליידיקס, אדער איז איבערדריען פון יונעם ווערטער. איז ער קען ניט קיין העבריעיש, איז זיין סטיל איז גאר פאסקסונגע, איז ער האט ניט קיין שום לאגיה, קיין שום געדאנק — דערין קענט איר זיך איבערציגן, אדער איר האט זיך איבערציגט שוין לאנג פון יעדער ארטיקל זינעם. דאס אלץ וואלט מיך אגב נאך ניט באוועגן ארויסצטרעטען קעגן אים מיט אוז באשלאנסקייט; אבער זיין עזותדייקע באיריעמערישקייט אויף יעדער זיט, זיין פאלשער אנסטעל, זיין איסונזון די צייטונג לרעה, זיין אומגעעהרטע חוזפה, זיין קלאגעדייקע קליגלעכּי קייט אויף יעטוידער טראט, זינע — ניטא וואס צו באהאלטן — בייז געמיינע מעשים קעגן מיר און זיין איגענעם המליך — אט דאס האט מיך ארויסגערפן אויף אַ קאמפּ מיט אים. און אט דער קאמפּ איז ניט קיין דאון-קיכאטייזם, ווארעם קטש צעדערבוים איז און דער אמרנן מיט מער ווי א ווינטAMIL, פארמאגט ער אבער אויטאראיטעט בעי דער אומד געניטער יידיישער יוגנט, וואס לויט מײַן מײַינונג איז דאס זעיר שעטלעד — איז אט פאר וואס איך וויל אים אַ דאשלאילידערן פון פיעדעסטאָל, וואס דאס האט זיך מיר דוכט זיך אינגעבען אויך. איר ווארפט מיר אויף, איז איך רוף צעדערבוימען "חיט", און דערבי פרעט איר נאַיזו: "צי מײַנט איר טאָקע, איז די מלאָכה איז אַ שאָנד פאר אַ מענטשן?" דערויף ענטפער איך איך: "איך וועל אלע מאָל האָבן אַפשֵּׁי פאר אַ שְׂבִּיבִּי..." דער, וואס וועט זיין אַ רְאֵיל עַל עַ רְעַדְקְּטָר, נאָר צְיוּעַל אלע מאָל פָּאָרָאָכָּן אַ רְעַדְקְּטָר אַ רְעַדְקְּטָר וּוְאָס טוֹיגֶן נאָר צו זיין אַ שנְיִיָּה דער. פון דעם שטאנדפונקט טאָקע רוף איך צעדערבוימען שנידער, און שוטער, און קאָוואָל אַזְוּוּ. אגב דאָרפט איר קענען צעדערבוימען פער-זונלעך, כדי אים אַפְּצָוָשָׁצָן, וואָרעם דוֹוקָא זיין פערזונלעכּייט וואָרפט אַ לִיכְטִיקָע שִׁין אויף זיין אַזְוּ גַּעֲרָופְּגָנָעַר לִיטְעָרְאִישָׁעַר טַעַטְיקִיִּים. אַין יעדער געדראָקָטן וואָרט זינעם טַרְעַת בּוֹלְט אַרוֹס וּזְיִינְגָּר כָּאָרָאָק טער. איר האט דוכט זיך געדאָרפט פָּאָרְשְׁטִין, אַז קִינְגָּר בְּפִירְוּשׁ קִינְגָּר אַין זיך ניט מָוָסְרִ-גְּנָשִׁ פָּאָר טֻבְּתָה-הַכְּלָל הַיְּנְטִיקָע צִיטָה; בְּפִרְט נאָר צעדערבוים, וואס יעדער אַינְגָּר אַין אַדְעַס קען אַים פָּאָר אַ כָּאָבָּרְנִיךְ, ביַי וּמְעַן עַס אַין רַעַכְתָּ צוֹ פָּאָרְקִוְּפָּן דעם טָאָן פָּאָר אַ קָּרְבָּל — אַין

ער רעדט דאס גאר מיט איזינגע פארשטאכענע אויגן אין יעדר גומעה,
או ער אייז דער יידיישער משיה, או ער אייז זיך מוסר-נפש פאר דער
טובה פון זיין געליבטן פאלקן... אט דאס אייז דערויזער יעדר פיל-
וינצ'יק ארנטלען מענטשען

און וואס עס אייז שידך צו פינגען, אייז הגם איך ג ל יי ב נ י ט
אייז זייז ריכטיק ער, וועל איך אבער אלע מאל שטיזן בי
דעם, או ער אייז אַרְנָטְלָעֵן לְעֹכֶב רְפָנִים דִּין אַנְדָּעָרָעָה עַד
דאקטארן, אַטְשָׁבִי צְלִיבָד דָּעַם וָאָס עַר נִיטִּיכְטָקְטָקָה זִיךְ אַבְּאָנְגָּעָנְטָן. איך האב נאך
ברוייט, אייז ער דעריבער ניט אַפְּהָעָגִיךְ פָּוֹן דִּין אַבְּאָנְגָּעָנְטָן. איך האב
ניט באָמָּרְקָט, או פִּין זָאָל פְּרָאָוּזְעָגְמִינִיקִיט אַין דָּעַר לִיטְעָרָאָטוֹר, או
ער זָאָל פְּאָרְקוּפָּן וַיְיַיְנָעָ אַבְּעָרְצִיְּגָוְגָעָן, או ער זָאָל זִיךְ אַונְטְּרָלָעָקָן צָו
וועמען עס אייז מיט איזינגע נַעֲכָדְקָעָן חַנִּיפָּהָדִיקָעָן וּעְרָטָעָר וּוּי דָּאָס
טווען די אַנְדָּעָרָע. פִּין אַיִז נִיט קְלִינְגָּלָעָד, ער זָאָל אַוְיסְדָּעְרָצִיְּלָן וַיְיַיְנָעָ זַיְנָעָ כּוּמָּרָשָׂט
נאך ניט גָּעוּזָעָ קִין פָּאָל, ער זָאָל אַוְיסְדָּעְרָצִיְּלָן זַיְנָעָ זַיְנָעָ אַיִז אַיִז
גְּרוּזָעָן הַעֲלִידְשָׁקִיטָן אַיִז זַיְנָעָ הַיְמִישָׁעָ עַנְיִינִים. צָוָם סּוֹף, פִּין אַיִז אַיִז
אַיְרָאָפְּעִישָׁרָעָ מַעְנְטָשָׁ אַיִז הַאַטְמָהָדִיקָעָן קַעַנְתָּעָנִישָׁ אַיִז דָּעַר גַּאֲנָזָה
צָעָר אַלְטָעָר אַיִז נַיְעָרָה עַבְּרָעִישָׁרָעָר לִיטְעָרָאָטוֹר; ער אייז באָקָאנְטָן איַיִז
מִיט דָּעַר רְוִסְיָעָר לִיטְעָרָאָטוֹר, אי מיט דָּעַר דִּיטְשָׁעָר אַיִז פְּרָאָנְצִיּוֹזִיִּי
שָׁעָר. פִּינָּס קָוָק אַוְיָף דָּעַר גַּעַשְׁכְּטָעָן פָּוֹן דָּעַר מַעְנְטָשָׁהִיט אַיִז אַוְיָפָן יַדְנוֹ
טוּם אַיִז גָּעָנוֹגָרְבִּיטָן אַיִז מַעַן קָעָן אִים באַיִז אַוְיָפָן נִיט פְּאָרְגָּלִיכְן מִיטָּן
עַגְּנוֹן דָּרִיבָנָעָם קָוָק פָּנוּס עַלְקָעָר שׁ וּחַט אַיִז פָּנוּס אַדְעָטָעָר
שׁ בַּיִּדְעָר. מִיט אַיִז וּוּאָרטָן, פִּין אַיִז אַיִז גָּעוּזָעָן זַיְנָעָן אַדְעָנִי
קָעָר אַיִז יַעַנְעָן זַיְנָעָן — אַיְינָעָר אַיִז עַמְּהָאָרֶץ אַיִז שָׁאָרָלָטָן, אַיִז
צְוּוּטָעָר — אַשְׁאָרָלָטָן אַיִז אַיִז עַמְּהָאָרֶץ.

דאַס אַלְצָעָרָוִיּוֹט אָגָּב נִיטָן, אוֹ פִּין אַיִז אַגְּטָעָר דַּעַד אַקְּיָה
טַאֲרָ, סְקָעָן גְּרִילָעָד זִיְּן, אוֹ ער אייז גָּאָרְנִיט פְּעַיְקָ צָו זִיְּן אַרְעָדָקָה
טָאָרָ, וּוּי ער האָט זִיךְ אַלְיָין עַטְלָעָכָעָ מאָל אַוְיסְגָּעָדְרִיקָט, — פָּוֹן דָּעַסְטָ
וועָגָן וועל איך אלע מאָל האָלָטָן, אוֹ ער אייז בעָטָעָר פָּוֹן די אַנְדָּעָרָעָ, וּוּיְל
ער אייז אַרְנָטְלָעָן לְעֹכֶב רְפָנִים זִיְּן. פִּין אַיִז נִיט קִין קַעַמְפָעָר פָּאָרָן
אַמְּתָה, ער האָט נִיט דִּין עַנְעָרְגִּיעָ אַדְעָר אַפְּלָיו דָּעַם חַשְּׁקָעָ אַרְוִיסְצָוְרָעָטָן
עַפְּנָטָלָעָד קָעָגָן גַּעַזְעָלָשָׁאָפְּטָלָעָכָעָ וּוּנְדָהָן, נַאֲרָ ער וּוּעָט נִיט רַוְּדָפָן דָּעַם

אמת און ווועט ניט זיין קיין פארטיזידיקער פון אינגליזבענישן, די אנדערע פארקערט פירן ארין שעדרלעכע אידיעס אין פאלק און מאכון דעם פאלשן אונשטעל אוועס כאפט א ניט-גותקייט. מיט אין ווארט פון פינגען בליבט א סד, צו פארלאנגען, און פון די אנדערע איז ניטה וואס צו פ א ר' לא נ ג ע ז וויל זיינגען איבערגעפערט בייזן מארד פון די ביגער. פון אנהיב פארגאנגענעם יאר און דאס גאנצע היינטיקע גיט דער הכרמל גאנץ ליטיש; עס פעלט אים נאך דרויסנדיק הילך. פון אלין שרייבט אלצדינגן, און זייט מודה, און צו פיל פאדען פון איז אנדערע ניט. איר זאגט, און איר זייט מסופק, צי וואלט וועלכע עס איז אנדערע צייטונג אַפְּגָעֵדְרוֹקֶט יונע ביטערע אמתן וואס איר האט אַרְוִיסְגָּזְאָגֶט איז דעם אַרְטְּקָל אַיְיעָרָן «מעיל השלחן אשר לפני הר», און דערביי האט איר פארגענסן, און מיין אַרְטְּקָל «רוח חיים», וואס איז זיינגען אַרְוִיסְגָּזְאָגֶט אַוְוי פִּיל, גָּאָר פִּיל קְרֻעְנְקְעָנְדִּיקָע אַמְתָּן, וואס האט אַרְוִיסְגָּזְאָגֶט קָעָג זִיך יעדער אַיִינָעָם, וואס קָעָג אַיִם זיינגען אַרְוִיסְגָּזְאָגֶט מִתְּאַחֲרָה... אַיִן גָּעוּעָן אַפְּגָעֵדְרוֹקֶט דּוֹקָא אַיִן הכרמל, און נאך אויפָּפָן פָּאַדְעָרְשָׁטָן אַרְט... וועגן מיין תאָן און צעריכְּעָדוֹדְיקִיט זִיט אַרְט אַיִן גָּאנְצָן גַּעֲרָעָט, נאָר אַיך קָעָג זִיך נִיט אַבְּרָמָאָן. "Le styl(e) est l'homme" האט גָּזְאָגֶט דָּאָכָט זִיך בִּיפָּאָן], און דאס אַיך דער פָּולְעָר אַמְתָּן, וואס שִׁיך צו מִיר לְפָחוֹת. אַרְט זָאגָט, «פָּאָלְטָן נִיט אַן פָּאָר אַיִינָס אַוְיף בִּיְדָע פָּאָלָאנְדָן גַּעַס: דִּי אַלְטָע אָן דִּי נִיעָר רָוְתְּנָעָרָה, מַעַן דָּאָרְפָּז זִיך פְּלִיטָין צו קלָאָפָן זִיך אַיִינְצְּקְוַיְיָז». נאָר פָּאָר מִיד עַקְסִיסְטִירָן נִיט קַיְיָן שָׁוָם אַלְטָע אָן נִיעָר אַיִינְצְּקְוַיְיָז. נִיט לִיְגָנְדִּיק קַיְיָן שָׁוָם אַכְּט אַוְיף דָּעַט אַיך שְׁמַיִּיס דָּעַט לִיגָּן אָן דִּי גַּעֲמִינְקִיט, וּוּ זִיך זָאלָן זִיך נִיט אַרְדוֹסְוַיְיָז נִיט לִיְגָנְדִּיק קַיְיָן שָׁוָם אַכְּט אַוְיף דָּעַט בְּרַעֲגָעָן נִוצָּן אַדְעָר שָׁאָדָן. אַיך טָה, וואס דער אַינְעָוָוִינִיקְסְּטוּר אַיְמָפוֹלָס צוֹוְנְגֶט מִיך צו תאָן אָן ווֹעֵן דער אַמְתָּה (וּזִיך מִיר דּוֹכָט זִיך) אַיז פָּאָר מִינְגָּע אַוְיגָן, רַעֲכָן אַיך זִיך נִיט נִיט מִיט דָעַר צִיְּתָה, נִיט מִיט אַנדְעָרָע בְּאַדְיְגָוָגָעָן. אַיך קָעָג אַטְּוֹתָהָאָן, אָן זִיעָר אַפְּט אַפְּילָה... נאָר אַלְץ וואס אַיך זָאג אַרְוִיס זָאג אַיך אַרְוִיס אַיְפְּרִיכְטִיק אָן שָׁוָם פְּנִיות... דעריבער פְּרִי אַיך זִיך אַלְעָמָל, ווֹעֵן מַעַן ווֹיְזָט מִיר אָן אַוְיף מִינְגָּע פְּעַלְעָרָן...

וואס שייך דער עיקר-פראגע: צי איך וועל שרייבן וויטער אדער ניט?
 בין איך ד ע ר וו יי ל נוטה צומ לעצטן, און אט פאר וואס: איבער פאר-
 שיידענע אומשטיינן און א סך איבערטראקטענישן האט זיך בי מיר אויס-
 געארבעט אין דער לעצטער צייט א ב א ז וו ב ד ע ר קוק אויפן לעבען,
 אויף דער מענטשהייט, אויף וויסנשאפט, אויף אלע גרויסע צילן און שטרע-
 בונגגען אין לעבען, אויף געניאליטעט, אויף די הייליקע וועלט-איידיעס: איך
 פרעה דאס אלץ אפ, און פאר מיר עקסיסטירט ניט קיין שום גרויסע זאהר,
 אפלו דער אלוואטלעלעכער פראגראעס און דער גיידען אויף דער ערעד (אין
 הימלישן גיידען גלייב איך ניט). וואס צו אים שטרעבן אלע בעסטע מענטשין
 פון אייראפע, אין ניט מעד ווי א נישטיקער טראפן אין דער אייביקיט, —
 און אויב איך גלייב ניט אין דער אייביקיט פונעם מענטשן בליבט שווין
 ניט קיין זאך וואס אין גרויס און הייליק ווארעם יעמאלט איזו ניטה ק יי ז
 ש ו מ צ י ל אין דעם לבון פון איין מענטשין, פון א פולן דור און פון
 דער גאנצער אלוואטלט... טא צו וואס זשע זיך רייסן דעם פעלז? ווידער
 אויף דער העברעישער ליטערטטור, מיט אירע נישטיקע אינטערענס און
 פראגעס, מיט איר ענגן קליניגען קרייז פונקצייס, מיט איר קלאנגעדיון
 באגרענצעטן קוק אויף אלצדינג, — קוק איך ווי אויף א מורהשניך וואס
 אין אים ווידמען זיך טויזנטער מורהשקעס, האזען צוליב עפטע, שלאגן
 זיך מיט אלע כוחות, און אט ווועט א צופעליקער שטיוול פון א מענטשן צע-
 טרעטען זיי מיט אלע זיירע געבייען, און פון זיי ווועט אפלו קיין סימן ניט
 בליבין... דערצו, וואס פארא באַלְוִינְגָּה האט מען פאר דער ארבעט, פאר
 די בעסטע איבערציינונגען וואס מען שריבט אויף פאָפֶיר מיטן בלוט פון
 הארץ? איך גלייב ניט איז אומשטערבעלעכקייט פון דער נשמה, דעריבער
 קען איך זיך ניט לאיז פאנגראן מיט גוטיקיטן וואס וועלן קומען, און דא
 האסטו די פארשיידענע גאטלאכערס, צעדערבויסס, זילבערמאנס, וואס פאר-
 דרייען מיט אן אומגההערטער פאָסקודנעקייט יעתווידער געדאנק און
 זידלען זיך ווי שיכורע שומטערס. אט שייך איך גאטלאכערס אגרת
 צער בעלי חיים, אדרבאָ קוועלט אן פון איר. גיט א קוק, בייז ואָסערע
 קאָלאסאלע מאָסן עס דערגייט די נידעריקיט פון דעם מענטשן! אַ ל ז
 וואס גאטלאכער שרייבט איז דאָך דער געמיינסטער ליגן, פאָסקודנע
 רבילות, אומגההערט אומפֿאָרְשְׁעַמְּטְקִיִּיט און די מיאויסטע מסירה. איך

קען דעם דאוייקן עזותדיין געמיינעם יונג מאכן אַ פְּרָאַצְעָם. וואס פון דעם קען ער שטארק ליידן. (די עצה גיבן מיר אלע קיעווער סטודענטן און אלע ארנטעלעכע מענטשן); נאר איך האב זיך נאך ניט באשלאסן, וויל האבן צו טאן מיט גאטלאבעון אייז אויז ווי מיט אַ זוֹאנֵק; פון זיין נאמען אליאן ווערט פאסקודנע. פֿאַרְגְּלִיכְטַעַם אלע צִיטְאָטָן וואס גאטלאבער ברעננט פון מײַן נאמען מיט מיינע אַרְגְּינְגֶלְעַטַּע ווערטער. — ווועט אַיר ווערן פֿאַרְדְּ הַיּוֹשֵׁט פון אַזָּא אַומְגַעַתְּהַדְּרַטְעַר נִידְעָרִיקִיט צו פֿאַרְדְּרִיעַן פֿרְעַמְדָע וּוּעָרָה טער. עַנְלָעַכְעַט נִידְעָרִיקִיטן אַוְן עַנְלָעַכְעַט רְכִילְוָתָן האַבָּן אַרְוִיסְגַּזְאָגָט צַעַד דערבוים אַוְן זִילְבָּרְמָאָן איין זִיעָרְעַז מִסְטְּגָרְבָּעָר. אַט האַט אַיך דעם גאנצָן חָן וואס אַיך באָגָעָן וועגן מיר אַין דער העברעישער ושורנאַ לִיסְטִיק. נִימָאָ קִין סְפָּק אֹו עַס זִינְגָּעָן פֿאַרְאָזָן הַיְשָׁמֵדְעַמְשָׁן וואס פֿילְזָן מיט מיר; נאר זַי זִינְגָּעָן שְׁטוּמָן, דֵּה זַי האַבָּן נִיט ווּ אַרְוִיסְצְּוָאָגָן זִיעָרְעַז מִינְגָּה, עַס אַזְּוִינְגָּעָן טְרְיוּיְעִיק אֹו אַזְּוּטִיקָעָן אַגְּבָּוּשְׁהַדְּרִיקָעָן מִעְנְשָׁן זַאלְן קָעְנָעָן אַוְמְבָּאַשְׁטָרָאַפְּטָרְהַיִּיט רִידְיָן וועגן אלְץ אַזְּוִי גַּעֲמִין, אֹז דֵּי יְוָגָּעָן כּוֹחָות זַאלְן נִיט האַבָּן זִיעָרְעַז פֿאַרְשְׁטִיעָר, זִיעָרְעַז אַרְגָּאָן, ווּ זַי זַאלְן קָעְנָעָן צְרוּקְשְׁטָעָלָן דעם אַמְתָה, וואס דֵי אַנְדְּרָעָה האַבָּן אַזְּוִי נִידְעָרְטְּרָעָבָר טְיק צְעָדְרִיָּט. ווען סְיוֹאָלָט נאר גָּעוֹזָן אַ שְׂוֹרְגָּאָל מִיט אַ הִינְטְּצִיְּטִיקָעָר רִיכְטָוָגָּה, וואס אַין אַים וואָלָט אַיך כַּסְדָּר גַּעֲקָעָנָט שְׁרִיבָּהָן, וואָלָט אַיך זַיך אָפְשָׁר נִיט אַפְּגָעְזָאָגָט; נאר שְׁרִיבָּהָן בָּאוֹנוֹדְרָעָה בְּרָאָשָׁוָן, — אַחֲזָן וואס דָּאָס אַיז פֿאַרְבּוֹנָדָן מִיט אַסְדָּקָה שְׁוּעָרְיִיקִיטן וואס מעַן אַיז גּוּבָּר מִיט אַוְיסְעָרְגָּעְזָוָיְנְטָלְעָכָעָן אַנְשְׁטָרְעָנוֹגָגָעָן, לִיְוָוָת מַעַן סְוֻףְ-כְּלָסָוף נִיט אַפְּפָלוּ דָּאָס וואס עַס קָאָסָט. ווער קוּיפְט בֵּי אָונְדוֹן קְרִיטִישָׁע חִיבּוֹרִים? ווער פֿאַרְדְּ שְׁטִיטָת זַי? זַי? זִיעָרְעַז אַינְטְּרָעְסִירָט זַיך מִיט זַי? אַהֲיָה הַיְפָּעָלָעָן שְׁרִיבָּרָעָס גּוֹפָא אָז נִיט מַעַרְ, אָז שְׁרִיבָּרָס זִינְגָּעָן נִיט גּוֹאַלְדָאָזָונָעָן להוֹט אַוְיסְצְּגָעָבָן גַּעַלְתָּ... אָגָבָ, עַרְבָּזַיְן קָעָן אַיך נִיט, אֹז אַיך וועל נִיט שְׁרִיבָּהָן; סְקָעָן זִיעָרְעַז גּוּמָאָלָט זַיְן, אֹז עַפְעָס אַ לִיטְעָרָאַרִישָׁעָר פֿעָנָמָעָן וועט מַיך צְוָיָּבָן גַּעַן זַיך צוֹ נָעָמָעָן צוֹ דָעַר פָּעָן; נאר אַיְצָטָעָר האַבָּן אַיך זַיך אַיך באַשְׁלָאָסָן אַפְּצָוּרָעָן זַיך אָז אַרְאָכְטָן צוֹ טָאן וועגן זַיך...
כִּיוּעַל אַיך זַאגָן אַוְיְפְּרִיכְטִיק, זִיעָרְעַז עַרְעַטְעַר הַ גַּאֲרָדָאָן, אֹז אַיְיעַרְ רָע נִיְיעַ שְׁרִיבָּהָן האַבָּן טָאָקָעָ נִיט בְּאַפְּרִידִיקָט אַיְן גַּאֲנָצָן מַיְינָעָן דָעְרוֹוָאַרְטָוָגָגָעָן, אַיך האַבָּן זַיך גַּעֲרִיכְטָט פָּוָן אַיך אוּפְּ אַוְיְגָעָן שְׁרִיבָּהָן ווּי

די וואס זיינען געווען אַפְגָעַדְרוֹקֶט אַין הַכְרָמֶל, פֿוֹן דַעֲסַט וּגְעַגְן הַאַבָּן מִיד
אַסְכֵּס לִידְעָר אַרְיִינְגְּעַבְּרָאַכְּט אַין הַתְּפָעָלוֹת, סַיְמִיט זַיְעַר פְּאַעֲזְעַע, שְׁפִיְּ
לְעֻוְדְּקִיְּט אָוֹן טִיפְקִיְּט, סַיְמִיט זַיְעַר אַינְהָאַלְט; פֿוֹן דַעַם מִין זַיְינְעַן:
„לְמַהּ וְגַשְׁוּ גּוֹיִם“, „בֵּיתּ מוֹעֵד לְכָלְחֵי“, „הַאַשָּׁה וְלִלְדֵיה“, „בְּמַצְוָלִיתּ יִם“,
בֵּין שְׁנִי אַרְיוֹת“, אַלְעַ „שִׁירֵי זְהָב“. נָאָר דִי אַנְדְּעָרַע זַיְינְעַן אַ בִּיסְלַ שְׂוֹאָר,
וּוְילַ דַעַר אַינְהָאַלְט שְׁטִימַט נִיטַמַּן פְּאַעֲטִישָׁן פְּלִי, דַעֲרָפָאָר קְוּמָעַן זַיְיַ
אַרְוִיסַט אַ בִּיסְלַ פְּאַרְוּיְאַלְעַט. וְואָס פָּאָר אַ פְּאַעֲזְעַע לְמַשְׁלַ קְעַן זַיְיַ אַין דַעַם
וְואָס לְעַטְעָרִיס הַאַט אַיְיךְ גַּשְׁקִיט זַיְיַ פְּאַרְטְּרָעַט, אָוֹן אַיְיךְ הַאַלְט פָּאָר
לְזִצְאָתָן אָוֹן דַּאס גְּלִיכְן? זַיְיט מַוחַל מִין דְּרִיסְקִיְּט, נָאָר אַיְיךְ הַאַלְט פָּאָר
נִיטְרָאַצְיאַגְעָל צַוְּ דְּרוֹקָן אַ לְ עַ שִׁירִים וְואָס גַּיְעַן אַרְוִיסַט פֿוֹן אָונְטָעַר
דַעַר פֿוֹן, וּוְעַר רַעַדְטַ נָאָר אַרְיִינְצּוֹשְׁטָעַן זַיְיַ אַיְן אַ זְּאַמְלוֹנָג שִׁירִים. דִי
קִינְדָּסְקִינְדָּעַר וְואָס הַאַלְטָן טִיעַר אַיְתָלְעַכְעַ סְטְרָאַפְעַ פֿוֹן דַעַם גְּרוֹיְסַן
פְּאַעַט. קְלִיְיבָן טָאַקָּע צְנוֹנִיף אַפְּלִיּוֹ אַלְעַ אַלְבָאַמְעַן-לִילְעַד זַיְינְעַן אָוֹן דְּרוֹקָן
דַּאס אָפְ; נָאָר דַעַר פְּאַעַט אַלְיָין דַאְךְ וַיְיַ מַעַר גַּעַוְאָרָנְט, אַגְבַּ פֿוֹן אַ
מַעַר פְּרַטְיִמְדִיקָּעַר אַפְּשָׁצְוֹנָג פֿוֹן אַיְיעַרְעַ נִיעַ שִׁירִים הַאַלְט אַיְיךְ זַיְיךְ אַפְ
בֵּין אַ מַעַר אַנְגָּלְיִינְטָעַר צִיטִיט; בֵּי דַעַר עַרְשְׁטָעַר פְּאַסְיִקְעַר גַּעַלְגָּהָנִית
וּוְעַל אַיְיךְ זַעַן צַוְּ רִידְזַן וּגְעַן זַיְיַ אַין דְּרוֹקָן. אַיר שְׁרִיבְט אַוְיךְ דַעַר הַלִּילְעַ
„מַחְבָּרָתּ רַאֲשׁוֹנָה“, הַיִּסְטָעַס, אָוֹן נָאָר אַיר וּוּעַט קְוּמָעַן אַ צּוֹוִיטָעַ, גַּעַוְוִיסַט
זַיְינְעַן דָּאַרְטַן אַלְעַ שִׁירִים, וְואָס אַיְיךְ וּוּאָרְטַ פֿוֹן אַיְיךְ מִיט אַומְגָדוֹלְד.

הַלְוֹאַיְיךְ וְואָס גַּיְכְעַי!

אַיְיךְ שִׁיק אַיְיךְ צַו 10 עַקְוּמָפְלָאָרָן, אַוְיבַּ אַיר וּוּעַט מִיר צְוִישְׁקַון פֿוֹן
אַיְיעַרְעַ מַעַר, וּוְעַל אַיְיךְ אַיְיךְ בָּאַלְדַּ צְוִישְׁקַון דִי אַיְבָּעַרְקָעַ צָאָל. אַיְיךְ
וּוִיסַט נָאָר נִיטַט, צַי זַיְינְעַן שְׁווֹן דָא אַין דִי קָאנְטָן אַיְיעַרְעַ שִׁירִים, מִיְּזַיְן
[חִיבָּרָה] אַיְיךְ אַיְיעַרְעַ קָאנְטָן [אַיְן לִיטְעַן] בְּפִרְוּשְׁ נִיטָא.

אַ גַּעַדְאַנְקַן וּגְעַגְן אַרְוִיסְגַּעַבְן אַ שְׁוֹרְגָּאַל אַוְיךְ דַעַר הַעֲבָרְעִישָׁעַר שְׁפָרָאָד
הַאַב אַיְיךְ שְׁווֹן לְאַנְגַּג, אָוֹן אַיְיךְ פְּרִיְיַ זַיְיךְ זַיְיעַר, אָזְ אַיר וּוּילַט זַיְיךְ נַעַמְעַן
פָּאָר אַט דַעַר נַזְּקִיקָעַר זַאָד. עַס גַּעַפְעַלְטַ מִיר בְּלִיְוַן נִיטַט, וְואָס אַיר קַעַנְטַ
נִיטַט זַיְיַ אַוִּיפַן אַרְטַ פֿוֹן אַרְוִיסְגַּעַבְן, אָוֹן דַעַר פְּלַאַן פֿוֹן אַ קָּאַלְעַנְדָאָר, אַדְעַר
אַפְּלִיּוֹ פֿוֹן אַ יָּאָרִיקָן פְּעַרְיָאְדִישָׁן זְשַׁוְרָגָאָל, זַאְגַט אַוְיךְ נִיטַט צַוְּ קִין סְדַד
גַּוְטַס. מִיר דַאְרַפְן נִיטְרָקָהָאָן אַ חַ וְדַשְׁ דִי קַן זְשַׁוְרָגָאָל פֿוֹן 5
בֵּין 8 בּוֹיגַן גַּעַדְרָוֹקָטָעַ, יַעַמְלָאַט וּוּאַלְטַ מַעַן גַּעַקְעַנְטַ עַפְעַס טָאָן, נָאָר

פון בידע זייטן פליויט

אין מלאן אין יאָר איז כמעט אלֶז אינס ווי גאנטי. אויב אויר וואַלט געקענט אויספיעלן אַדעלויבעניש אויף אַחודשדיקן וושורנאל מיט אַזאָּרְאָגְרָאָם: אַפְּטִילְ פָּוֹן בְּעַלְעַטְרִיסְטִיק, קְרִיטִישְׁעָר אַפְּטִילְ, וּוַיסְנְשָׁאָפְּטִילְ לעכער אַפְּטִילְ אָוָן פְּעַלְעַטָּאָר, וּוָאָס צוּוּשָׁן זֵי [!] וואַלט אויך געקענט זֵין הַומְאֲרִיסְטִישְׁעָר שִׁירִים, — אָוָן אַפְּדָרְקָוּן וּוּגָן דָּעַם אַמְּרוּדָה אָוָן אַנְקְלִיְבָן אַ לִיְּטִישָׁע צָאָל אַבְּאָנְגָּנָּטָן (6 רָוְבָּל אַ יָּאָר), — וואַלט דָּס גְּעוּזָן וִיעָר אַ גּוּטָע זָאָךְ אַין מַאְתְּעַרְעַלְן זִינְגָּן אוּיךְ אוּיךְ צֹ וּוְעַס זָאָל נִיט זֵין, אָוָן אוּיךְ מַעְגָּט פְּעַסְטָר רַעֲכָעָנָן אוּיךְ מִיר. דָּעַרְוַיְיל זִיְּטָ גְּעוּזָן אָוָן שְׂרִיבְּטָ וּוָאָס אַפְּטָעָר וּוּגָן אַלְזָ, אוּיךְ בֵּין שְׁוִין זִיְּעָר מִיד, אַנְטִיט אַיְּזָ נָאָר דָּא אַ סְּדָ וּוּגָן וּוָאָס צֹ רַיְּדָן. אַיְּעָר אַ, קָאוּגָנָּעָר.

אדָעָס, דָּעַם 14 טָן יְנוּנִי
1868.

פָּס. אוּיךְ שַׁיק אוּיךְ צֹ דִי בְּרַאֲשָׁוְרָקָע דָּוְרָשָׁאָל המותים פָּוֹן לְעַרְנָעָרָן, בתשובה אוּיךְ אָגְרָת צָעָר בְּעַלְיִ חִים פָּוֹן גַּאֲטָלָאָבָרָן. דָּאָס אָוָן דָּעַר וּעְלָה בַּיּוּקָר לְעַרְנָעָר, וּוּגָן וּוּמָעָן עַס דָּעַדְטָ זָאָר אַיְּזָ מִינְיָן אַנְעַדְקָאָט וּוָאָס אַיְּזָ אַפְּגַּעַדְרוּקָט אַיְּזָ דָּעַר הַקְּדָמָה צֹ צָרוּר פְּרָחִים... דִי בְּרַאֲשָׁוְרָקָע, אַחְזָעָטָ עַטָּה לְעַכְעָע עַרְטָעָר, גַּעֲפָעָלָט מִיר בְּפִרְשָׁוֹשָׁ נִיט. צִי קָעָנָט אוּיךְ מִיר נִיט צּוּשִׁיקָן אַיְּעָר פָּטָאָגְרָאָפִישָׁ קָאָרְטָלָ? אוּיךְ וּוָאַלְטָ אוּיךְ גַּעַקְמָט אַ גְּרוּזָן דָּאָנָּקָן.

אוּיסְפְּרָאָךְ פָּוֹן העַבְרָעִישָׁ נַעֲמָן פָּוֹן אוּיסְגָּאָבָעָס אַיְּזָ אַיְּנְסְטִיטְוֹצִיעָס, וּוָאָס בְּאַגְּעַגְעָנָן זִיד אַיְּזָ טַעַקְסָט

אַגְּרָת צָעָר בְּעַלְיִ חִים: [אַיגְעָרָעָס צְיִוִין]
אַהֲבָת צִוְּן: [אַהֲאָוָאָס צִוְּן]
אַחְזָהָת צִוְּן: [אַכְוָאָס צִוְּן]
בְּחִינָה טֻלָּם: [בְּכִינָס אַוְילָאָם]
הָאָבוֹת וְהָבָנִים: [הָאָבוֹיִס וְוְהָאָבָנִים]

- הכרמל: [האקרםעל]
המגיד: [האמאגיד]
המלך: [האמילילץ]
השחר: [האשאכאר]
התוענה בדרכי החיים: [האטויע בעדרקיי האכאיים]
חקר דבר: [כיקער דאוואר]
כוורדי: [קווורי]
מורה הלשון: [מיירע האלאשוין]
מורה נבוכים: [מיירע נעווכים]
מנורת המאור: [מענויראץ האמאויר]
מקיצי נרדמים: [מעקיצי נידדים]
סיפרי אגדה: [סיפרי אגוריא]
עולם כמנהגו: [אוילאם קעמעינהאגוי]
עקריהם: [איקרום]
צראר פרחים: [צראיר פראכט]
קול מבשר: [קוייל מעוואסיר]
קנקן חדש מלא ישן: [קאנקאן באדאש מלאי יאשאן]
שבט מוסר: [שייעוט מוסע]
שורש דבר: [שווירעש דאוואר]
שירי יהודה: [שיריי יעהודא]
תולדות הטבע: [טויילדוייס האטיעזוא]
תחכמוני: [טאכקעמוני]

א דין וחשבון ווועגן מעטה און מקוריהם

1. מיט דער פיגור קאונגער האב איך זיך צום ערשותן פארαιנטער רעסירת אין די דרייסיקער יארן ווילונע. איך האב ימעאלט געארבעט אויף דער ליטעראטור-געשיכטע און קולטור-געשיכטע פון נינצנטן יארה הונדערט. איך האב זיך געפליסט דערזען הינטער דער השכלה די משכלים און אריבנידרינגען אין דער ספצעיפישער ראלע וואס ווילגע האט געשפליט אינעם יידישן גיסטיקון אויפשטייג פון דער צייט. די ארבעת אין דער בער דורכגעפלאכטן מיט אין א שיער פרטימ וואס וואקסן פון דער מיט צייטישער פרעסע און ליטעראטור און אויך מיט פערזענעלעכע זכרונות (אפט אין דעם ספצעיפיש ווילנערישן שפראיקון לביש) פון מענטשן, וועמען איך האב נאך געהאט די זכיה אויסצופרגען. ספצעיכעל וויל איך פארציי-בעגען, ווי שטארק עס האט מיר געהאלפֿן פארשטיין די משכילייש וויל-גע-די'ר צמה שאבאָה, וואס זייןער און עלטערער ברודער או זנאָך אליאַן געגאנגען אַ שטיקל צייט אין דאַבְּינְעֶרְ-שול.
2. דעם ערשותן נוסח פון דער איצטיקער ארבעת האב איך פארענְ-דיקט נאָך אין די דרייסיקער יארן. ער אויז קיין מאָל ניט געווען געדרוקט. על-פי טראָפּ האט זיך דער מאָנוֹסְקָרִיפּטּ אויפְּגָעוּהִיט אַין ניוּוִיאָרְק אַין אַין 1948 האב איך ווועגן קאונגערן געדרוקט אַ סְעָרְעַץ אַרטְּיקָלָעַן אַין פָּאוּוּרָטָס. דער איצטיקער דרייטער נוסח אויז אַין גאנצָן אַיבְּערְגָּעָרְטָס.

בעט. ניט נאר זייןען אין יעדר פאראגראף צוועקומען תיקונים פון אַפְּאַקְּטְּנְדִּיקָּן אַדְּעָר סְטִילִיסְטִישָׁן כָּאַרְאַקְּטָעָר, נָאָר עַס זַיְינָעַן אוֹיךְ אַרְיִינִי גַּשְׁתְּעַלְּט גַּעוֹאוֹרָן גַּאנְצָעַ נִיעַ פְּרָקִים, דָּעַר עֵיקָר וּוְעַגָּן דִּי אַיְדָעָלָאֲגִישָׁע אָנוֹ לִיטְעָרָאֲרִישָׁע קָאַמְפָוּן פָּוֹן דָּעַר צִיטַת. אָזֶה אָזֶה בָּזֶה קָעָן דִּינָעַן וּוְיָאָן אַרְיִינְפִּיר אַין דִּי גִּיסְטִיקָּע בָּאוּוֹגְנָגָעָן בֵּי יִידָּן זִינָט דֻּעַם מִיטָּן פָּוֹן נִינְצָנָטָן יָאַרְהָונְדָעָרָט. דָּאָס גַּעַרְעָם אַיְוָ אַבְּעָר אַלְץ קָאַוְנוּרָס בִּיאָגָּה רַאֲפִיעָה, דִּי אַיְדָעָלָאֲגִישָׁע קָאַמְפָוּן זַיְינָעַן אַוִּיסְגְּרוּפִיטָר אַרְוָם זַיְינָעַן לְעַבְנָסָה גַּשְׁיכְּטָעָה.

אָךְ וּוְיָלְפָאַרְצִיכְּעַנְעָן מִיטָּדָאָן דִּי נִיוֹוִיָּאֲרָקָעָר בִּיבְּלָאַטְּעָה, וּוְאָיךְ הָאָב גַּעַפְוָנָעָן דִּי נִיטִּיקָע לִיטְעָרָאְטוֹר קָוְדָמְכָּל דִּי בִּיבְּלָאַטְּעָה פָּוֹן יְיָוָא, אָנוֹ וּוְיִתְּעַרְעַד דִּי נִוְּוִיָּאֲרָקָעָר עַפְנְטָלְעָכָע בִּיבְּלָאַטְּעָה אָנוֹ דִּי בִּיבְּלָאַטְּעָה טָעָק פָּוֹן יִדְיָישָׁן טַעַלְאָגִישָׁן סְעַמְיָאָרָה.

3. מְחַמַּת דָּעַר קָאַנְסְטְּרוֹקְצִיעָה פָּוֹן דֻּעַם בָּזֶה בָּעַט זַיְךְ דִּי דָעַרְקָלְעָרָנוּגָה אָנוֹ דָּאָס אַיְזָן נִיטָּה קִיְּין בְּעַלְעַטְּיסְטִיק. סְאָיוֹן גַּעַשְׁרִיבָן אָזֶה, אָזֶה עַס זַיְךְ גְּרִינְגָג לִיְיָעָנָעָן. אַבְּעָר סְאָיוֹן גַּעַבְוִיטָה אָוִיף דָעַטְּאַלְרִיטָעָר פָּאָרָדָה שָׁוֹנָגָה, אָנוֹ וּוְיָי דִּי בִּיאָגְרָאֲפִישָׁע פְּרָטִים זַיְינָעַן נִיטָּה זַיְכָרָע אַדְעָר וּוּזָעָס שְׁטִיטִים אָסְבָּרָא קָעָגָן אָסְבָּרָה, אָיִז דָעַרְוִיחָה אָנוֹגְנוּוֹיָזָן אַיְזָעָטָקָסָט גַּוְפָּא. דִּי סְצָעָנָעָס אָוֹן דִּיאַלָּגָן פָּוֹן טָעַקְסָט זַיְינָעַן גַּעַנְוָמָעָן צָוָם גַּרְעָסָטָן טִילָּה פָּוֹן קָאַוְנוּרָס אִיגְּנָעָן בָּאַרְיכָּתָן אָנוֹ אָבִיסָל פָּוֹן דִּי בָּאַרְיכָּתָן פָּוֹן דִּי מִיצְיָאַטְּלָעָרָס וּוָאָס הָאָבָן גַּעַשְׁרִיבָן וּוְעַגָּן אִים. מַעַן מַעַן דִּי סְצָעָנָעָס אָוֹן דִּיאַלָּגָן אַוְיְפָנָעָמָעָן מִיטָּה גָּאָר אָגְרִיסָן גָּרָאָד צּוֹטָרוֹי; גַּעַוְוִינְטָלָעָד דָאָרָה מַעַן זַיְךְ רָעַכְעָנָעָן מִיטָּה נִיטְזְוִיסְקָעָר פָּאַרְקְרִימָוָנָגָה, אָנוֹ טִילָּה מִאַטְּעָרִיאָל אַיְזָעָטָקָע אַבְּעָר דֻּעַם טָעָם לְכַתְּחִילָה עַלְיִמְבִּירָט גַּעוֹאוֹרָן.

4. אַנְשָׁטָאָט צַו דִּיסְקוֹטְרִירָן דֻּעַם מָקוֹר בֵּי יְעַטְוִידָעָר אַיְנְצִיקָּן פָּאַקְּטָעָה גַּיב אָיךְ דָא אָזֶה אַלְגָּעָמִינָעָן כָּאַרְאַקְּטָעָרִיסְטִיק פָּוֹן דִּי מְקוֹרִים. קִיְּין פּוֹלָעָה בִּיבְּלָאַגְּרָאֲפִיעָה בְּרַעֲנָג אָיךְ נִיטָּה, כְּדִי נִיטָּה צַו פְּלִילָה צַו בָּאַלָּדוֹן דָאָס בָּרוֹה; פָּוֹן מִינְיָנָעָן אַנוֹיְזָוָגָעָן דָא אָנוֹן פָּוֹן דִּי מְרֹאָהָמְקוֹמוֹת בֵּי דִי מְחַבְּרִים וּוָאָס אָרָךְ דָעַרְמָאָן וּוּטָעַט דָעַר לִיְיָנָעָר דָעַר מַתְּמִיד גְּרִינְג צּוֹנוֹיְפִשְׁטָעָלָן דִּי גָּאָנָּה צַע לִטְעָרָאְטוֹר.

5. אַיְן דִּי דָרְיִיסְקָעָר יָאָרָן הָאָב אָיךְ נָאָר אַיְן וּוְיָלְגָעָ, אַיְן דֻּעַם צַעַלְבִּיקָן הוֹיָף אָוִיף רָוְדְּנִיצְקָעָר גָּאָס 23. גַּעַפְוָנָעָן מִיטְגְּלִידָעָר פָּוֹן קָאָוָי

נערס משפחה און זיך פונאנדעגעפרעגט ביי זיך. פאָרלֿאּוֹלֶעֶכֶע אַינְפֿאָרְזַּעַן וועגן דעם יהוס פון די קָאוֹנוֹנֶעֶרֶס גַּעֲפִינֶט מען ביי הַלְּ נַחֲמִידַּעַן שטיינשטיינדער, עיר ווילנא, ווילנא, 1900, זז' 253-254. — וועגן אוֹרְזַּי קָאוֹנוֹנֶעֶרֶס ברודער יְצָחָק־אַיִזְחָק זוֹן דֵּר. גּוֹלְדְּבָּרג אַין תְּרַבְּצַּץ (תש"א) זז' 234-236; די טיטעלען פון זיינע חיבורים קען מען גְּרִינְגַּ אַפְּזּוֹכָן לוֹטָן זוכעטל אַין פְּרִידְבָּרגס בית עַקְד סְפָּרוֹת. — וועגן קָאוֹנוֹנֶעֶרֶס זוֹן מַדְּעָר פּוֹלְעָר נָאָמָעָן אַין נִיטָּא) זוֹן מַ. פְּרִידְיַה, יְמִים יְשָׁנִים, 2, תְּלִיְבָּבִיב, זז' 176-173.

6. דער ווֹיכְטִיקְסְּטָעֵר קוֹוָאֵל פָּאָר דער גַּעֲשִׁיכְטָעֵר פון קָאוֹנוֹנֶעֶרֶס ערִזְעַן שטער העלפט לעבען אַין די אוֹיטְאַבְּיָאָגְּרָאָפְּעַן וּאָס עַר האָט גַּעֲדָרָקְט אָוֹנְטָעָרָן נָאָמָעָן «פָּוֹן די פָּאָרְצִיכְעַנְגָּגָעָן פָּוֹן אַיְזָן» אַין רָוְסִישָׁן הַיִּסְּטָּרָאָרְיָהן זְשָׂוְרָנָאָל אִיסְטָאָרִיטָשָׁעָסְקִי וּוּסְטָנִיָּה: (1) גַּעֲתַּחַתְּמָעַט האָט עַר זיך מִיט די אַינְצִיאָלָן אַג. וּזְוֹן קָאוֹנוֹנֶרֶס האָט דָּאָס גַּעֲשִׁירְבָּה, אַין עַר שְׂוִין גַּעֲוּזָעָן אַ זְעַכְּרִיקָעָר, אָבָּעָר זְיִינְגָּעָן קְנִידְעָרְשָׁע אַזְנְגָּעָן יְאָרָן זְיִינְגָּעָן נָאָר גַּעֲשַׁטָּגָעָן פָּאָר אִים וּוּי לְעַבְּדִיקָע אַזְנְגָּעָן עַר האָט זְיִי גַּעֲמָלָט מִיט אַ לִיְּדָנִי שָׁאָפָּט וּאָס וּזְיִוָּט, אַזְנְגָּעָן האָרְצָן האָט עַר זיך נָאָךְ אַלְצָן נִיט גַּעֲהָאָט אַין גַּאְנְגָּז אַפְּגָעָפָּאָרִיקָט מִיט די אִיבְּרָעָלְעָבָּוָגָעָן, וּוּוּנְגָּטָדוּוּ לִיגְיָט עַר מַסְתָּמָא אַזְנְגָּעָן פָּאָרְבָּ אַ בִּיסְל צָו גַּעֲדִיכְט, אָבָּעָר בְּדָרְכִּיכְלָל שְׁפִירָן מִיר אָרוֹיסִיס די עַכְּטָקִים, אַזְנְגָּעָן זְיִינְגָּעָן פָּאָקָטָן לְאַזְנְגָּעָן זְיִיךְ אָרוֹיסִיס, אַזְנְגָּעָן זְכָרְוָן האָט קָאוֹנוֹנֶרֶס אַוִּיסְגְּעַצְיִיכְנֶט גַּעֲדִינְט.

7. פון 1904 בֵּין זִין טוּיט אַין 1909 אַין קָאוֹנוֹנֶרֶס גַּעֲוּזָעָן אַ בָּלִיבְּטָע טֻמְעַ אַין דער העברעַעַישָׁר פְּרָעָסָע, וּאָס זִי האָט נִיְּט אַוִּיסְגְּעַפְּלָגְט זִין נְבִיאוֹת אַין אַין דּוֹקָא אַוִּיסְגְּעַוָּאָקָסָן. סְהָאָבָן וּוּעָגָן קָאוֹנוֹנֶרֶס גַּעֲשָׁרִיבָן רָאוּבָן בְּרִיְנָזָן, אַבְּרָהָם־יעַקְבָּ פָּאָפְּרִינָאָן, מְשָׁה־לִילְיָבָן לִילְיָעָנְבָלוּם, שְׁמוֹאָלִי לִילְיָבָן צִיטְרָאָן, אַזְנְגָּעָן זְיִירָעָן אַרְטִיקָלָעָן וּוּרְדוֹן צִיטְרָה אַין דער שְׁפָעַטְעָרְדִּי קָעָר לִיטְעָרָאָטוֹר, אַבְּעָר הַוִּיפְּט בֵּין צִינְבָּעָרָגָן אַזְנְגָּשְׁטִינְגָּעָן. די אַרְזָה טִיקָּלָעָן לִיְּדָן פון דַּעַם, וּאָס אַ גְּרוֹסָעָן צָאָל פָּאָקָטָן פון קָאוֹנוֹנֶרֶס שְׁפָעָן טָרְדִּיקָן לְעַבְּן זְיִינְגָּעָן נָאָר יֻמְּאָלָט נִיט גַּעֲוּזָעָן בָּאוֹסָט, אַזְנְגָּעָן טִילְמָאָל

(1) A. Григорович, “Из записок еврея”. Исторический Вестник 91 (1903), стр. 977—1009; 92 (1903), стр. 126—154.

קומוּן די אָפְשָׂאצְוָנָגָעַן אוִיךְ אוִיסְטְּ פֿאָרְקְּרִימֶטְ. אֲבָעֵד די מְעֻלָּה פָּוּן די אַרְטִיכְלָעַן אֵין, וְאֵסְטְּ די מְחַבְּרִים זִינְעָן גַּעַשְׁתָּאָגָעַן נָאָעָנָטְ צֹו קָאוּנוּנָרָסְ צִיטְ, אָזְן לְכָלְ-הַפְּחוֹת אִינְגָּרְ פָּוּן זַיִי, פֿאָפְּרִינְגָּ, האָטְ הַיְּפָשְׁ גַּעַשְׁעָפְטְ פָּוּנָעָם אִינְגָּעָנָם זְכָרוֹן.

8. ישראל צִינְבָּרְגָּס אָרְבָּעַט פָּוּן 1910: «א. קָאוּנוּרְ (די פֿיסְאָרְעָוְזְ) שְׁטְשִׁינָעְ אָזְן דָּעַר הַעֲבָרְעִישָׁעַר לִיטְעָרָאָטוֹרְ» אַיְן צְוִוִּיתְ בָּאנְד פֿערְעָזְשִׁירְ (2). האָטְ צָוְם עַרְשָׁטְן מְאַלְ אָוּעָקְעָשְׁטָעָלְטְ קָאוּנוּנָרָסְ אוִיךְ אַסְלָאַידְן אָפָּן אַיְן דָּעַם קָאנְטָעָקָסְטְ פָּוּן די יִדְיִשְׁ אָזְן רָוּשִׁישְׁ גִּיטְסְטִיקְעַ בָּאוּנוּנְגְּ זָעָמָן מִיטְן נִינְגְּזָנְטְן יַאֲרָהְנְדָרְעָטְ אָזְן גּוֹטְ פֿאָרְבָּוֹנְדְן לִיטְעָרָאָטוֹרְ-הִיסְטְּרִיְּ טָאָרְשִׁיעְ פֿאָקְטְן מִיטְ בִּיאָגְרָאָפְּיִשְׁ. די לִיטְעָרָאָטוֹרְ אַיְן אֲבָעֵד בַּיְ צִינְ בָּעָרְגָּן גַּעַוְוָן דָּעַר עַיְקָרְ, אָזְן חֹצְן דָּעַם האָטְ עַרְ נָאָזְ אַיְיךְ נִיטְ גַּעַקְעָנְטְן וּוַיְסְן די פִּילְ פֿרְטִים וּוְאָסְעָס עַסְאָבְן שְׁפָעָטָעָר אָוּפְּגָעָדָעָקְטְ גְּרָאַסְמָאָן, בָּאָרָאָוָאִי אָזְן אַיְוֹנְשָׁטָאָטְ, אָזְן דָּעָרְבָּעְרָ אַיְן צִינְבָּרְגָּס פִּינְעַ פֿרְעָזְעָנְגְּ אַיְרְן אָזְן דָּעַר הַעֲבָרְעִישָׁעַר לִיטְעָרָאָטוֹרְ בָּאָפְּרִידִיקְטְ אָונְדוֹ שָׁוִין הִינְטְ אַיְיךְ נִיטְ אַיְן גָּאנְצְ.

9. אַיְן 1924 האָטְ דָּעַר רָוּשִׁ-יִדְיִשְׁעָר שְׁרִיבָּעָר לְעַאנְדְּ גְּרָאַסְמָאָן אָרוּסְגָּעָבָן: «די וּוְיְדוּיְ פָּוּן אַיְינָעָם אַיְזָדְן» (3). גְּרָאַסְמָאָן בָּוּךְ אַיְן אָוּפְּגָעָבָוִיט דָּעָרְהַוִּיפְט אַיְיךְ דָּעַר קָאָרָעָסְפָּאָנְדָעָנְצְ צְוִוִּישְׁן קָאוּנוּנָרָסְ אָזְן דָּאָסְטָאָיְוּסְקִין, וּוְאָסְבִּין יַעֲמָלָט האָטְ מעַן גַּעַוּוֹסְט וּוְעַגְּן אִירְ נָאָר פָּוּן אַנְצְוָהָעָרָעָנִישְׁן, אָזְן וּוְאָסְ עַרְ האָטְ זַיִ גַּעַפְּנוּנָעָן אַיְן דָּעַם הַיסְטָאָרָדִישְׁן מוֹזִיְּ אַיְן מָאָסְקוֹעַ. צְוִ פֿאָרְקִילְעָמָן דָּאָס בַּיְלָד האָטְ גְּרָאַסְמָאָן אָוּסְגָּעָנוּצְטְ קָאוּנוּנָרָס אַיְינָעָם «פֿאָרְצִיְּבָעָנָגָעָן», זַיִן קָאָרָעָסְפָּאָנְדָעָנְצְ מִיטְ רָאָזָאָנוֹן (זָעָן וּוּיְטָעָרְ), די בָּאָרִיכְטָן וּוְעַגְּן דָּעַם פֿרְאָצָעָס אַיְזָדוֹ.

דָּעַר מְאָטָעָרִיאָל וּוְעַגְּן די בָּאָצְיָוָגָעָן מִיטְ דָּאָסְטָאָיְוּסְקִין וּוּאָרְפָּט גָּאָר אַ נִּיעָ שִׁין אַיְיךְ דָּעַם דָּאָזְיָקְוָן קָאָפִיטָל אַיְן קָאוּנוּנָרָסְ לעַבְנָן, אָזְן דָּעַם פֿרְטָ אַיְן גְּרָאַסְמָאָן פֿוּבְּלִיקָאָצְיָעָזְ וּזְיָעָר אַ גְּרוּוּסָעָר אַיְפָטָוּ. אֲבָעֵד

(2) С. Л. Цинберг, "А Ковнер (Писаревшина в еврейской литературе)". Пережитое 2, С. Петербург 1910, стр. 130—159.

(3) Леонид Гроссман, Исповедь одного еврея. Москва-Ленинград, 1924, стр. 181

גראַסמאָן האָט קָאוֹנוּנָרָם יִדְישָׁע דָּלָע נִיט פֿאַרְשְׂטָאנָגָן, ס'קּוּמֶט אוִים, אָז אַין זִין גַּעֲיגָג נָאֵך בִּילְדוֹנָג לְוִיפְט אַיִדְישָׁע יְוָגְעָן-מָאָן פָּן «גַּעֲטָאָ» — וּוִידָּעָר אָזָן אַבָּעָר אַמְּלָל דִּי סְקָאָרְבָּאָוּעָ פֿאַרְשְׂטָעָלָוָגָן, אָז דָּאָס דִּי פֿערְעַצְּיַרְטָע פֿאַרְזִיכְדִּיקָע יִדְישָׁע לְעָבָן אַיִז נִיט מָעָר וּוִי אָז עֲגַע גַּעֲטָאָ — אָזָן עַס בְּלִיְיבָט דָּעָר אַיְינְדָּרוֹק, אָז דָּעָר גַּאנְצָעָר קָאוֹנוּנָר אַיִז וּוַיכְטִיק נָאֵר אַיִז זָכָות פָּן דָּעָם וּוָאָס עַר האָט זִיךְ צְוָעָרִירָט צָו אַ בְּרָעָג פָּלָע פָּן דָּעָם גְּרוּסִין רְוִיסְיָה שְׂרִיבָעָר. קָאוֹנוּנָר אַלְיָהִי, מִיט זִין פְּסִיכָּאַלְגָּאַשָּׁן אָזָן לִיְטְעָרָאַרְיָישָׁן גַּעֲרָאָגָלָג, וּוּעָדָת אַזְוִי וּוִי פֿאַרְפָּאָלָג. מִמְּלָא קָעָן מַעַן זִיךְ נִיט פֿאַרְלָאָזָן אַיִיךְ יַעֲנָע טִילָּן פָּן גְּרָאַסְמָאָנס אַרְבָּעָט, וּוָאָס האָבָן נִיט דִּירְעָקָט קִיְּין שִׁיכָּוֹת מִיט דַּאסְטָאַיעָוָסְקִין.

10. גְּרָאַסְמָאָנס בּוֹך אַיִז וּוַינְצִיךְ פֿאַרְשְׂפָּרִיט גַּעֲוָאָרָן מְחוֹזָן דָּעָם דָּאַטְּן-פֿאַרְבָּאָנָד אָזָן ס'אָיִז שְׁוּעָר עַס צּוּ קְרִיגָּן. אַבָּעָר ס'אָיִז פֿאַדָּאָן דָּעָר פָּן אַ דִּיטְשָׁע אַיְבָּרְזָעָצָוָג, וּוָאָס אַיִז אַרְוִיס מִיט דָרְרִי יָאָר שְׁפָעַטְעָר (4). אָגָב זִינְעָן דָּאָ פֿאַרְשִׁידְעָנָעָן קָאָפִיטְלָעָד, אַוִּיסְגָּעָרְיִיטְעָרָט מִיט וּוַיכְטִיקָע צְוָגָּבָה, אַבָּעָר אַלְצָ אַיִיךְ דִּיטְשָׁה, אַזְוִי אָז עַס אַיִז נִיטָא דָעָר טָעָם פָּן דָּעָר אַרְגִּינְעָלָעָר רְוִיסְיָה דַּאְקָוּמָעָנְטָאַצְיָה. דִּי דָּאַזְיָקָע דִּיטְשָׁע אַוִּיסְגָּאָבָע בְּרָעָנְגָט אַזְיךְ דָעָם בְּעַרְלִינְגָעָר יָאָגְבָּרְיוֹ אַזְיךְ קָאוֹנוּנָרָן מִיט דָעָם אַיִינְצִיקָן בְּיַלְדָּן זִינְעָם, וּוָאָס האָט זִיךְ אַיִפְגָּעָהִיט.

11. אַ צְוִוִּיטָעָר זִיעָר וּוַיכְטִיקָע צְוָגָּב צָו קָאוֹנוּנָרָס בִּיאָגְרָאָפִיעָ אַיִז גַּעֲקָוּמָעָן פָּן ש. אַיִיּוֹנְשָׁטָאָן. אַיִן 1926 האָט עַר אַפְגָּעָדְרוֹקָט אַיִז הַשְּׁלָחָה 44, זֶה 361-347: «אַבְּרָהָם אַוְרִי קּוּבָּר בְּסֻזְּפָּה-יִמְיָּוּ» (אַבְּרָהָם-אַוְרִי קָאוֹנוּנָר אַיִז זִינְעָן לְעַצְטָע יָאָרָן). צָוּמָן גַּאנְצָן מַאְטָעָרְצָלָל פָּן פֿרְעָרָה, וּוָאָס עַר אַנְאָלְיוֹרָט, אַיִז אַיּוֹנְשָׁטָאָט מַצְרִיף אַוִּיסְצָוָגָן פָּן קָאוֹנוּנָרָס קָאָרָעָסָ פָּאָנְדָעָנְץ מִיט דָעָם רְוִיסְיָה שְׂרִיבָעָר וּ. וּ. דִּי דָּאַזְיָקָע בְּרִיוּ אַבָּוּן זִיךְ גַּעֲהָאָט אַוִּיפְגָּהִיט אַיִז דָעָם אַיְבָּרְלִיבִּיבָּ פָּן פְּאַוּלִינָא סְוּלָאָוָא, וּוָאָס אַיִז גַּעֲוָעָן דַּאסְטָאַיעָוָסְקִיס אַ פְּרִינְדִּינָע אָזָן האָט שְׁפָעַטְעָר חַתּוֹנָה גַּעֲהָאָט מִיט דָּאַזְאָנָאָוָן. אַיּוֹנְשָׁטָאָט האָט דִּי בְּרִיוּ קָאָפְּרִיט אַיִז רְוִימָאָגָן צְעָוָן-מוֹזִיִּי (הַיִּנְמָת — לְעַנְיָן-בִּיבְּלִיאַטְעָק) אַיִז מַאְסְקָוָעָ, וּוֹהָן זִיךְ זִינְעָן אַרְבָּיָעָר נָאֵך סְוּלָאָוָאָס טְוִיטָ.

(4) Leonid Grossman, *Die Beichte eines Juden in Briefen an Dostojewski*. Herausgegeben von René Fülöp-Miller und Friedrich Eckstein, München 1927, 237 pp.

צום באודיוורן האט איזונשטיאטס אומגעהייער וויכטיקע פובליקאַ ציע אין גרויסן חסרון וואָס זעט זיך אַרוּס פֿוֹן זִין ווַיְתֵרְדִּיקָּעֶר הערה ז' (349): "... מיר היפערן אין גאנצַן אַיבָּעֶר די צִיטַאָטָן פֿוֹן קָאוֹנוּעֶרטָּס בריווֹ, וואָס אין זַיְדָּעָטָל עַר מִיטָּלְעָרְלִיָּיְרְטִים אַיְףָ קָאָזָנָגָאָס שְׁטִיְיגָעֶר וועגן אלָעָן זַיְנָעָן גַּעֲגָנָעָן פְּרִיְיקִיטָן אין סַעְקָסָעָלָעָן עַנְיִינִים, צַוְּ לִיבָּ דֻּעָם אַיבָּעָרְגָּעָטְרִיבָּעָנָעָם צַיְנִים אַיְן זַיְנָעָן ווּרְטָעָרָה, וואָס דָּאָס שְׁטִיטָּטָן נִיטָּ אַן צַוְּ פְּאָרָעָפָּנְטָלָעָן אַזְוִי וויָרָ שְׁרִיבְּטָטָן". סְאָזָן שְׁוּעוֹרָ צַוְּ פָּאָרָעָפָּנְטָלָעָן חַשְׁשָׁ, אַוְ עַרְקָעָן חַלְילָה קָאָלִיעָ מַאְכָּן די מַאְרָאָלָלָ פֿוֹן די לִיעְנָעָרָס פֿוֹן הַשְּׁלָחָה.

12. עטלעכע וויכטיקע ביז דעםאלט נִיט באַוואָסָטָעָ פְּרִטִּים פֿוֹן קָאוֹוָ נָעָרָס לְעָבָן האָט גַּעֲבָּאָכָּטָן שָׁ. באָרָאָזָן אַיְן צַוְּיִי אַרְטִּיקְלָעָן פֿוֹן 1926 אָרָן 1929. דער ערשותער אַיְן גַּעֲדָרְקָט אַוְיִףָּ רְוִישָׁ אַיְן לעַנְיְנְגָרְאָדָעָר זָמָלְבָּזָן יְעוּרְעִיסְקָאָיָץ מִיסָּל אַונְטָעָרָן טִיטָּלָ: "נִיטָּ וועָגָן אָ. קָאָזָנָעָרָן" (5) אָוָן דער צַוְּיִיטָעָר גַּעֲפִינָט זַיְךָ אַיְן די פְּילְאָגְשָׁעָן שְׁרִיפָטָן פֿוֹן יְיָוָא באָנְדָן 3, זַיְן 473-484: "אָ פְּאָרָגָעָסָעָנָעָר נִיהְיִלְיסָט (יְסָפָּרְיְהָדָה לְעַרְנָרָה)". באָרָאָזָן אַיְן גַּעֲרָאָטָן צַוְּ גַּעֲפִינָעָן אַיְן די קִיעְוּעוֹרָ אַוְן אַדְעָסָעָר אָרָיָן כִּיוֹן דַּאֲקָוּמָעָנָטָן פֿוֹן אָוָן אַרוּסָן קָאוֹנוּנָרָן, וואָס אָ דָאָנָק זַיְךָ זַעְעָן מִיטָּ מַעְרָקִיָּשָׁ גַּעֲוִיסָעָ באָצְיוֹנוּנָעָן אָוָן גַּעֲשָׁעָנִישָׁן.

13. אַיְן דֻּעָם עַרְשָׁתָן יָאָרְגָּאָגָן פֿוֹן תְּלִ-אַבְּיָדָעָר מַאְזָנִים, (1929-1930) האָט ש. איזונשטיאט אַיְן די נִנְיָן 15-12-17. 18-17 אַפְּגָעְדָּרְקָט די טַעַקְסָטָן פֿוֹן קָאוֹנוּעֶרטָּס צַוְּעָלָפָּ בָּרְיוֹן צַוְּ רָאָזָנָאָזָן, וואָס אַוְיִףָּ זִין, צַוְּיִישָׁן אַגְּדָעָרָעָ, האָט עַר זַיְךָ סּוֹמָךָ גַּעֲוָוָן אַיְן זַיְנָעָן אַרְטִּיקְלָאָן הַשְּׁלָחָה (זָעָן 11). אַבָּעָר ווִיָּה דער דָּאָס אַיְגָעָנָעָ: די "אוּמָמָאָרָאָלִישָׁעָ" ערְטָעָר זַיְנָעָן דּוּרְבָּגְעָלָזָן.

14. אָן אַרְבעָטָ: "אַבְּרָהָם-אָורי קָאוֹנוּנָרָ" האָט אַיְן 1931 פּוּבְּלִיקְרָט ? בְּרָאָנְשָׁטִין אַיְן באָנד 5 פֿוֹן דָעָרָ מִינְסְקָעָר צִיטְשָׁרְיִיפָט זַיְן 211-243. דער אַרְטִּיקְלָאָן גַּעֲשָׁרְבָּן אַיְן דֻעָם "רָעוֹוַיְעָ" - פְּעַרְיִיאָד פֿוֹן דָעָרָ סָאוּוּיָּה טִישָׁעָר יְדִישָׁעָר ווִיסְנְשָׁאָפָּטָן, פְּלִיטִיסָט זַיְךָ דָעְרִיבָּעָרָ בְּרָאָנְשָׁטִין אַוְיִפְּצָוָרָ ווִיָּיָן, אַזָּ די גַּעֲנָצָעָ פְּרִיעְרִידָקָעָ לִיטְעָרָאָטוָר וועָגָן קָאוֹנוּנָרָן אַיְן גַּעֲוָעָן אָ "בְּאַלְעָבָעָסְלִידִיקָעָ"; וויָ טְרוּיעָרִיק דָאָס זַאְל נִיטָן זִין, האָט די אָנָי

(5) С. Боровой, "Новое об А. Ковнере". Еврейская Мысль, Ленинград 1926, стр. 225—245.

16. אין שואל גיבנבורג היסטורייש ווערך, ניעס טעריעז, משומדים אין צארישן רוסלאנד, ניו-יאריך, 1946, זז' 159-193 איז געדראקט אַבִיאָס פאלערישקייט ניט פארהיט שפעטער בראנשטיינען גופא פונעם גורל פון אוי פיל אנדערע סאוועטישע יידישע שריבערס. דער ארטיקל איז איז בעגעדראקט אין י. בראנשטיינס בווע פאָרפעסטיקטנע פאָזיציעס, מאָסקווע, 1934, זז' 205-248.

דער טאן און די הארבּע הסברה פון בראנשטיינס אַרבּעט טאר ניט אָפְשַׁרְעָקָן דעם לֵיַיְנָעֶר, היגטער די פיל שטעכּוּרטְלָעֶד, פֿאָקְטָן אָן צִיטָאָטָן ווֹאָס קָעָרָן זִיךְ נִיט אָן מִיטָּן עֲנוּן אַיז פֿאָרָאָן אַ בִּילְד פון די שְׁטְרָאָמָעָן אַיז דער רְוִיסְיָהָר אָן רְוִיסְיָהִידִישָׁר אַינְטְּלִיגְעָנָץ, ווֹאָס קָעָן גְּרִילְיָעָךְ צוֹ נִיזְקָוָעָן די לֵיַיְנָעֶרֶס ווּלְכָעָה האָבָּן נִיט קִין דִירְעָקָטָן צוֹ טְרִיטָס צוֹ די רְוִיסְיָה אָן העברײַישׁ מְקוּרִים.

וזל דאַ בלִיְבָן פֿאָרְצִיכְנֶט אָן אַמְּבִיוֹאָלְעָנָץ אַיז בראנשטיינס אַרְטִיקְל, ווֹאָס זַי אַיז כָּאָרָאָקְטָרְעִיסְטִיכְשׁ נִיט נָאָר פֿאָר אִים. זַיְן שָׁאָרְפִּיקְטִיכְ קָעָגָן העברײַישׁ אַיז אַזְוִי שְׁטָאָרָק, אָן עַד שְׁטִימָט דְּרוּכְיִיס אַיז מִיט קָאָוָנָעָרָס מִיְּנוֹנָגָג, אַרְוִיסְגָּעָזָגָט מִיט אַ זִּיבְעָצִיךְ יָאָר פֿרְיָעָר, אוֹ די העברִ רְעִישָׁע לְטַעַרְאָטוֹר הָאָלָט בַּיּוֹם אָוֹנְטְּרָגְיָוִן, אַבָּעָר די העברײַישׁ צִיְּתָאָן בְּרָעָנָגֶט עַד נִיט נָאָר אַיז אַיְבָּרוּזָעָצָוָנָגָג, נָאָר אוֹיךְ אַיז אַרְגִּינָאָל, הָגָם מִיט די רְוִיסְיָה צִיטָאָטָן אַיז עַד זַיךְ נִיט נָהָג אַזְוִי.

15. אַיז יוֹסֵף קְלוֹזֶנֶר [קְלוֹיְנָגֶר] הִיסְטוּרִיה של הסְפּוֹרוֹת העברית החדשָה, 4 אָ, יְרוּשָׁלָם, 1941, אַיז אָפְוַעַגְעָבָן גּוֹאָרָן אַ גָּאנְץ קָאָפִיטָל, זַיְן 158-201. די בִּיבְּלִיאָגְרָאָפִיעָ אַיז זָאָרְגָּוּדוֹדִיךְ גַּעֲרָבָעָט אָן קָאָוָנוּרָס העברײַישׁ לִיטְעָרָאָרִישׁ אַרְוִיסְטְּרָטוֹן זַיְןָעָן אַוִיסְגָּעָמָלָט אַיז אַ כָּרָאָרָן נָאָלָאָגִישָׁן סְדָר מִיט אַסְטָקְטָה מִיט אַסְטָקְטָה צָוְעָקְלִיבָּנָעָץ צִיטָאָטָן. קָאָוָנוּרָס רְוִיסְיָה שְׁרִיפְטָן זַיְןָעָן אִינְגָּאָרִירָט, אָן מִילָּא ווּעָרְטָט מְטוּשָׁתָשׁ די גָּאנְצָע פֿיָּגָר זַיְגָע, אַבָּעָר דָּאָס אַיז אַ רְעֻזְלָטָאָט פון דַּיְרָ קְלוֹיְנָגֶר גָּאנָג, אָז עַד אַיז זַיךְ עַסְקָנָאָר אַיז דער גַּעַשְׁיכְטָעָן פָּזָן דער הָעָבָרָה עַד לִיְּ טְעָרָאָטוֹר.

די בִּיאָגְרָאָפִיעָ אַיז בַּיִּי קְלוֹיְנָגֶר אַרְוִיסְגָּעָקְומָעָן אַ בִּיסְלָ צוֹ בְּצִימְדִיכְיָה: דער עַרְשְׁטָעָר פֿערְיָאָד לִיְדָט פָּזָן דַעַם ווֹאָס קְלוֹיְנָגֶר האָט, ווֹי עַד גּוֹפָא מְעַלְדָעָט, נִיט גַּעַחַט בַּיּוֹם שְׁרִיבְיָן צוֹ דער האָנט קָאָוָנוּרָס אוֹיךְ

טאַבְּיָאָגְּרָאָפְּיעַ אֵין אִסְטָאָרִיטָשָׁעָסְקִי וּוּסְטָנִיקִי; אָוִיפָּן צְוִוִּיטָן, נִיטְהָעָבֶּי רְעִישָׁן פָּעָרִיאָד הָאָט עַר בְּכִיוֹן נִיטְ גַּעֲלִיגַּט קִיּוֹן אַכְּתָן. פָּאָרָאָן אֲבָעָר אֵין קְלוּזְוּנָעָרָס בִּיְאָגְּרָאָפְּיעַ פָּאָרָאָגְּרָאָפְּעָן וּוִיכְטִיקָּעָ פְּרָטִים. אָוִיףָ וּוִיפָּל אִיךְ זַעַן עַר דָּעָר עַרְשָׁטָעָר אֵין אִינְצִיקָּעָר וּוָאָס הָאָט אִידְעָנְטִיפִּיצְיָרָט קְאוֹנוֹנָעָרָס דּוֹסְיִישָׁע בַּרְאָשָׁוֹר פָּוֹן 1908, אַרְוִיסְגַּעֲגַּבְּן פָּוֹן זַיִן זַוְּ (6).

לְחַלְוִיטִין נִיט בָּאַרְעַכְתִּיקְטָן קְומָט אֹוִיס בַּיְ מִיר דֶּרֶק קְלוּזְוּנָעָרָס גָּאנְגָּ פָּוֹן בָּאַהֲנְדָלְעָן קְאוֹנוֹנָעָרָן גַּלְיִיךְ עַר וּוְאלָט גַּעֲוָעָן אָוּ אַפְּאָנָעָנָטָן פָּוֹן הַיְנְטָן וּוָאָס מַעַן בָּאַקְעָמָפְּט אִים מִיטְ דִּי אִידְעָלָאָלָגְּיִשְׁעָ כְּלִיְזִיּוֹן פָּוֹן הַיְנְטָן. קָאָרוֹן נְעָרָס קְרוּיגָ קְעָגָן דָּעָר הַעֲבָרִיעִישָׁר שְׁפָרָאָךְ, זַיִן פָּעָלְשָׁן אָ גַּעַלְטָן-אַנוֹוִיְוָנָגָה זַיִן שְׁמָדוֹן זַיִךְ אָאוּזָהָ זַיְגָעָן הַיסְטָאָרִישָׁר פָּאָקָטָן, וּוָאָס מִיר קְעָגָן זַיִן נִיט בִּיטָּן וּוִי שְׁטָאָרָק מִיר זַאָלָן דָּאָס נִיט וּוּולָן. דָּעָרְבָּר אִין נִיט שִׂיךְ דָּאָס צַו פָּאָרְמָשְׁפְּטָן מִיטְ מָאָרָאָלִישָׁר תְּרָעָוָתָן פָּוֹן דָּעָם טִיבָּ: «וּוּעָר עַס אִיזְ פְּעַיק אַפְּצָוְטָאן [אַזְוִינָן פָּאָרְבָּרָעָנָס] אַפְּיָלוּ בַּיְ מִילְדָעָרְנִיקָּעָ דְּרוֹיסְנָדִי דִּיקָע אַוְשָׁטָאָנָדָן, דָּעָר הָאָט שְׁוִין פָּוֹן פְּרָעִיר אָ דָעָפָעָט אִין דָּעָר נְשָׁמָה. דָּעָר אַמְתָּה עַרְלָעְבָּר מְעֻנְשָׁה וּוּעָט נִיט פָּעָלְשָׁן קִיּוֹן טְשָׁעָקוּן אַפְּיָלוּ אַין דָּעָר גְּרָעָסְטָר נְוִיט — רִיק אֵין וּוּעָט נִיט פָּעָלְשָׁן קִיּוֹן טְשָׁעָקוּן אַפְּיָלוּ אַין דָּעָר גְּרָעָסְטָר נְוִיט — אָוִיפָּן נִיט צּוֹלִיב וּוּלְכָרָעָ עַס אִיז סָצְצִיאָלִיסְטִישָׁר אַדְעָר אַנְאָרְכִּיסִּי טִישָׁר טְעָאָרִיעָ». אָוִיפָּן מַהְלָךְ פָּוֹן אַגְּנָפָן יָאָרְהָוָנְדָעָרָט מְעַגְּן מִיר זַיִךְ פָּאָרְגִּינָן אַפְּצָוְשָׁאָצָן גַּעֲשָׁעָנִישָׁן אֵין פָּעָרְזָעָלְכָקִיטָן אֵין דָעָם צּוֹשְׁפִּילָ פָּוֹן סְטִילִיסְטִישָׁר מִיטָּלָעָן וּוָאָס מַעַן נִצְטָמָ אֵין אָ פָּאָלְעָמִיק אָוִיגָ אָוִיףָ אָוִיגָ. דָּאָס הַיסְטָט נִיט בִּיטָּן דִּי מַאָס, דָּאָס אִין נָאָר אָ סְגָּוָה צַו פָּאָרְשָׁטִין בָּעָסְעָרָ.

קְלוּזְוּנָעָרָס פָּאָלְעָמִישָׁר שְׁטָעַלְגָּג בְּרַעְנְגָט אִים אָגְבָּ אָוִיךְ צַו דִּירְעַקְטָעָ אָוּמְגָעְרָעְכְּטִיקִיטָן קְעָגָן קְאוֹנוֹנָעָרָן. דָּעָר מְאַטְעָרִיאָל וּוָאָס קְלוּזְוּנָעָר גַּוְפָּא דְּעַרְמָאָנָט וּוּיְוִיטָה. אֵיז קְאוֹנוֹנָעָר הָאָט נִיט פָּאָלְיִוָּן דָעָם אַיְטָעָרָעָס צַו וּיְגַעְנִיְקָדָעָר פָּוֹן דָּעָר עַרְשָׁטָעָר פָּרָויָ נָאָר דָעָם וּיְעַר אִיז פָּוֹן אַיְרָ אָוּזָקָה. אָוּמְזִיסְט אֵיז אָוִיךְ דָּעָר סְפָּקָ וּוּעָגָן דִּי מְאַטְיָוָן פָּוֹן קְאוֹנוֹנָעָרָס שַׁמְּדָה; עַר אָלִיָּן גִּיט זַיִן אֵין אָ בְּרִיוֹן צַו רְאֹזָנָאָוָן בְּשַׁעַת אָוִיךְ אַוִיסְצּוֹפִּינָן זַיִךְ פָּאָר רְאֹזָנָאָוָן וּוְאלָט אִים גַּאֲרָ גַּעַלְיִינָט פָּאָרְצּוֹשְׁטָעָלָן דָּעָר עַנִּין אַנְדָעָרָשָׁ.

(6) A. K-p, Язык фактов, по поводу обособленности евреев, Изда-
ние M. A. Ковнера, Варшава 1908.

פון בידע זיינט פלייט

גראָפַש - ליטעראַרִיש - געזעלשאָפֶטְלָכָע כָּרָאָקְטָעִירִיסְטִיק פֿוֹן קָאוּנוּנָרָן,
מייט אַ סְפָּצְיעָלָן אַקְצָעָנָט אוּף דָּעַם צְוִוִּיתָן טִילָּן זַיִן לְעֵבָן

17. כל כתבי אַברָהָם אָרוֹן קָוּבָּה, הַכִּין לְדָפָס וְצִירָּף מִבּוֹא יִשְׂרָאֵל זָמְרוֹה, תְּלָאָבִיב, תְּשִׁ"ז, 239 זֶ"ג, אַיּוֹן אַיבְּעָרְדָּרָוק פֿוֹן קָאוּנוּנָרָס הַעֲבָרָה רְעִישׁ שְׁרִיפְטָן — זַיִינָר אַ נְזִיקָע אָוִיסְגָּאָבָע, מְחַמֵּת אַיְ קָאוּנוּנָרָס צְוִיָּי בְּיכָלְעָד, אַיְ דִּי וּשְׂרוֹנָאָל, וּסְ זַיִינָע גַּעֲדָרָוקְט זַיִינָע נִיטְצְוּנוּפְגָעָלִי בְּעֵנָעָמָרִים, גַּעֲפִינָעָן זַיִךְ נָאָר אַיְן גַּעֲצִילְטָע בְּבִילְיאָטָעָקָן. דָּעַר וּוּעָטָט פְּנוּעָם אַיבְּעָרְדָּרָוק אַיּוֹן אַבְּעָר גַּעֲמִינָרָט דָּרָכָה דָּעַם וּוָסָם בְּיִי וּשְׂרוֹנָאָל אַרְטִיקְלָעָן אַיּוֹן נִיט אַנְגָּעוֹווֹז, פֿוֹן וּוָאנָעָן זַיִי זַיִינָע גַּעֲנוּמָעָן. אַוְיךְ אַיּוֹן כְּדָאי גַּעֲוָעָן אַרְיִינְצְוּנוּמָעָן דִּי רְעַדְקָצְיָאָנוּנָעָלָע בְּאַמְּרָקָנוּנָעָן וּוָסָם זַיִינָע גַּעֲוָעָן צְוְגָעָשְׁרִיבָן צְוָ דִּי מָאָרִים, «כְּלִכְתְּבִיבָן...» אַיּוֹן אַיבְּעָר גַּעֲטְרִיבָן, וּוָאָרוֹם עַס פְּעָלָן אַיּוֹן גַּאנְצָן דִּי רְוִיסְיָה שְׁרִיפְטָן — נִיט נָאָר דִּי בְּרִיוֹן, וּוָסָם דָּאָס נָאָכוֹוָאָרָט פֿוֹן דִּי פְּאָרְלָעְגָּרָס וְאָגָט צְוָ אַרְיסְצְוָגָעָבָן שְׁפָעַטָּע נָאָךְ אַוְיךְ דִּי לִיטְעָרִישְׁ-קְרִיטִישְׁ אַרְבָּעָטָן: דִּי רְעַצְעַנְזִיעָא אַוְיךְ אַבְּרָאָמוֹוִיטָשָׁעָס הַאָבוֹת וְהַבָּנִים (7), פִּיר גְּרוּיסָע אַרְטִיקְלָעָן וּוּגָן יִשְׁבָּוֹת (8) אַוְיךְ דָּעַר אַרְטִיקְלָעָן וּוּגָן סְמָאָלָעָנְסְקִינָעָן אַוְן גַּאֲרָדָאָנָעָן.

דִּי רְוִיסְיָה בְּעַלְעָרִיסְטִישָׁע אַוְן פְּוּבְּלִיצְיָשִׁישָׁ אַרְבָּעָטָן קָאוּנוּנָרָס פֿוֹן זַיִט דִּי זְיַבְּעַצְיָקָעָר יָאָרוֹן, אַחֲזָזָה עַטְלָעָכָע דָּעַרְמָאָנָטָע, הַאָט וּוּיְזָט אָוִיסָם קִינְגָּרָנִיט גַּעֲזָעָן. דִּי אָוִיסְגָּאָבָעָס, וּוּ עַרְהָאָט זַיִךְ גַּעֲדָרָוקְט, דָּוָפְטָט עַד אַלְיָין אַוְן זַיִינָע קָאָרָעָטְפָּאָנְדָעָנָע מִיטָּאָסְטָאָיְוָסְקָיָן אַוְן דָּאָוָאָנוֹן. דָּאָס אַיּוֹן אַוְן זַיִינָע קָאָגְעַלְיִיגְטָע אָוִיגְגָּאָבָע פָּאָר וּוּיְתָעַרְדִּיקָעָר פָּאָרְשָׁוָגָה. עַס אַיּוֹן אַבְּעָר אַסְפָּקָה, צִי מַעַן קָעָן זַיִי צְוּוֹנוּפָנָעָמָעָן עַרְגָּעָץ וּוּ מַחְזָעָץ דִּי בִּיבְּלָיָא-טָעָקָן פֿוֹן מַאֲסָקוּעָץ אַדְעָר לְעַנְיִינְגָּרָא.

18. גַּיְנְבוֹרָגָה הַאָט אַיּוֹן זַיִן רִיכְיָן אַרְכִּיוֹן פָּאָרְמָאָגָט אַ בִּינְנָל בְּרִיוֹן צְוָ יְהֻדָּה-לִילִיבָּגָה אַוְן אַיּוֹן טִילָּן אַוְיךְ שְׂוֹאָרְצְשִׁרְפְּטָן פֿוֹן

(7) А. Ковнер, "Отецы и Дети, (из еврейского быта). Роман III. Я. Абрамовича. Пеопелал(?) на русский язык Лев Биншток. С. Петербург, 1868 г." *День*, 1868, стр. 29—31.

(8) А. К-р. "Ешивеботная бурса". *День*, 1869, стр. 93—95, 141—143, 188—190, 381—84.

(9) А. Ковнер, "Современная еврейская беллетристика". *Еврейская библиотека* 4, С. Петербург, 1873, стр. 398—423.

גארדאנס ענטפערס. דארטן זיינען איז געווען צוויי בריוו קאונגערס און א שווארצשראיפט פון א טיל פון גארדאנס ענטפער אויפן ערשות פון זי. מיט זיין שטענדייקער פרינזילעכקייט האט ש. גינזבורג געווין די דזוקע קארעספאנדען פאָרעדערס אין דעם פאָך, צינברג און באָראַאוֹאי, פונקט ווי גינזבורג גופא און אַן אַרבעט, האבן געבראָכט פון דארטן אויסצונג גאנצערהייט זיינען אַבער די בריוו נאָך קיין מָלְנִית געווען געדראָקט ביִז דער אַיצטיקער אויסגאָבע, און דער אַמתהּר ווערט זיינער, ווי דער ליענעֶר ווועט זען, קומט אַרוֹיס נאָר אַן דער גאנצקייט. די אַיבערזענונג האָלט זיך אַזוי נאָענט ווי מיגלעֵך צום אַריגינָאל, אַפְּילו געוויסע מאָדנעֵי קייטן אַן אויסדרוק האָב אַיך געפּרוּוט אֲפּהִיטָן. אַ יִשְׂרָאֵלְךָ דָּר יִצְחָק רַיבְּקַינְדָּן פָּוֹן יִדְּישָׁן טַעַלְאָגִישָׁן סֻעַמִּינָּאָר אַן נַיְוִיאָרָק, ווֹאָס ער האָט מיר געגעֶן רשות אַפְּצָוּפְּאַטָּאַסְטָאַטִּירָן בְּשִׁלְמוֹת די דזוקע בריוו.

**

איך דענק מײַנע ליבע ווֹאָס האָבן מיר געהאלְפָּן אויסענדיקן דאס דזוקע בוֹך.

הארבטט, 1954.

דאַם שְׂיִלְישָׁן יִידְצֶטוֹם

ביכער-סעריע פון דעם צענטראָל-פארבענד פון פוילישע יידן
אַין אַרְגַּעֲנְטִינְעַ

רעדאָקטָאָר: מאָרכָ טוֹרְקָאוּ

פֿאַרְלָאָג-לִיטָּעָר: אַברָהָם מִיטְלָבָנוּרג

בֵּין אִיצְט דֻּרְשִׁינְעָן:

- (א) אַיסְפָּאָרְקוּיֶּפֶט
- (ב) מַאָרָךְ טוֹרְקָאוּ — מֶלֶכָה אַוּוֹשָׁיָּאנִי דָּעֶרֶצְיִיכְט...
- (ג) ה. ד. נַאֲמְבָעָרָג — י. ג. פֿרְץ
- (ד) וּ. גְּרָאַסְמָאָן-זְוִיעָרְגִּיךְ — טְרוּנְבְּלִינְקָעַ
- (ה) פֿרְץ גְּרָאַנְאָטְשִׁטְיָין — מַיְיָין חַרְבָּן שְׁטָעַטְלָסְקָאַלְאָזָוּ
- (ו) יְרָשָׁאָל טְאַבָּאָקְסְּבָּלָאָט — חַוְּרָבָן לְאַזְוָשׁ
- (ז) זְוּבָבָל — בְּאָוָגْ חַוְּרָבָן
- (ח) אַלְחָנָן צַיְּטָלָנִי — אַין אַיְשְׁנָעָדָאִישָׁעָר שְׁטוֹבָ
- (ט) דָּרְחָה שְׁאַשְׁקָעָס — פּוֹרְלָן — 1946
- (י) גְּסָעָגָלָאָוִוִּיטְשָׁ — טְלָגְמָאַצְקָע 13
- (ז) מַנְדָּעָלָמָאָן — גְּעַלְעַכְתָּר דָּרוֹץ טְרָעָרָן
- (ט) דָּרְמָאִיר בָּאַלְאָבָּאָן — דִי יִידְצָשְׁמָאָט גּוּבְּלִין
- (ט) יְשָׁרָאָל אָפְּרָת — חַוְּמָלָאָזָיְדָן
- (ט) דָּרְיַעַקְבָּשְׁאָצְקִי — אַין שָׁאָטָן פּוֹן עַבְרָ
- (ט) דָּוִד פְּלִינְקָעָר — אַ הְוֵי אוֹפְּ גְּזָשְׁבָּאוֹן
- (ט) דָּרְהָלָל זְיִידָמָאָן — תָּאָגְבּוֹזָ פּוֹן וְאַרְשָׁעַנוּר גַּעַטָּאָ
- (ט) זְאַמְלוֹנָג פּוֹן דָּאָקְוּמָעָנָטָן — קִינְדָּעָר-מַאְרָטִירָאַלְגָּגִינָּעָן
- (ט) חַיִּים גְּרָאָדָע — פְּלִיטִים
- (ט) שֶׁ. קָאַטְשָׁעְגִּינְסִיקִי — פֿאַרְטִּיזְאָנָעָר גִּינְעָן...
- (ט) פְּרִידָע זְרוּבָּבָל — נָעַ וּנְדָ
- (ט) מְרָדְכִי שְׁטְרִיגְלָעָר — מַאְזִידָאָנָעָק
- (ט) יַעַכְבָּל עַשְׁצִינְסִיקִי — אַוְפּוֹן דָּאָנָד פּוֹן אַפְּגָרָוָנָט
- (ט) גְּסָעָגָלָאָוִוִּיטְשָׁ — גְּעַרְעַנְטָן טְרִיטִים
- (ט) אַבְּרָהָם טִיְּטָלְבָּיִם — וְאַרְשָׁעַנוּר הַיִּף
- (ט) טָאַגְּיָאָ פּוֹקָס — אַיְשָׁנָעָג אַיְבָּוָר אַקְוּפִּירְטָע גַּעַבְּיָטָן
- (ט) ש. ל. שְׁנִיְּדָעָמָאָן — צְוּוִישָׁן שְׁרָעָק אַוְן האַפְּנָעָנָג
- (ט) לְעָאָ פִּינְקְלִשְׁטִיִּין — מַגְּלִית פּוֹרִילָן
- (ט) יַאֲנָאָס טְוֹרְקָאוּ — אַזְוִי אַיְזָעָס גַּעַוּטָן... (חוּרָבָן וְאַרְשָׁעָן)
- (ט) ש. אַיְזָבָאָן — "אָוְמְלָעָגְלָעָן" יִידָן שְׁפָאַלְטָן יִמְעָן
- (ט) יַעַכְבָּפָט — הַעֲנָעָן
- (ט) דָּרְי. קָעָרְמִיש — דָעָר אַוְיפָּשְׁטָאָנָד אַיְן וְאַרְשָׁעַנוּר גַּעַטָּאָ

- (31) שמחה פאליאקיעויטש — א טאג אין טרבלינקע
 (32) מרדכי שטריגלער — אין די פאבריקן פון טויט
 (33) אברהם נחתומי — אין שאטן פון דורות
 (34) יהיאל לעדרע — מײַן הײַם
 (35) יוסף ואלף — ליינעננדיך פרצזן...
 (36) צפורה קאצענעלסאנֿ-נאָכומאָו — יצחק קאצענעלסאנֿ
 (37) י. הרישחויט — פִּינְצְּטָעָרָעָנֶעָט אַיִן פָּאוֹוָאָן
 (38) נחום סָאָקָאָלָאָו — פָּערְזְּעָנְגְּעָכְּטִיךְ
 (39) רחל קאָרָן — הײַיט אַן היינְגָאַזְקִיט (ליידער)
 (40) א. אלמי — מַאֲמַנְתָּנוּ פָּוּ אַ לְּעָבָן
 (41) מנשה אונגעַר — פְּשָׁכְּכָנָא אַן קָאָצָךְ
 (42) מ. בּוֹרְשְׁטִין — אַיבְּרָעָדְיָה פָּאָלְקְּסְּגִּידָּעָר
 (43) מ. קִיפְּנִיס — הַוְּנְדָּרָתְּ פָּאָלְקְּסְּגִּידָּעָר
 (44) ז. סָעָגָאָלָאָוִיטֶש — מַיְנָעָזְבִּין אַיְרָאַן תְּלִיְבִּיב
 (45) דֵּרְחָה, שָׁאַשְׁקָעָפֶס — אַ וּוֹלְטָס וּזְפָּס אַיְזָאָרְבִּיבִּי...
 (46) שלמה ווֹגָאָ — חַוְּרָבָן פְּשָׁעָנְסְּטָאָכָּאָן
 (47) אברהם זָאָק — יַאֲרָן אַן וּוֹנְדָּעָר (ליידער)
 (48) ש. אַיְזָבָאָן — פָּאָמְילִיעָ קָאָרָפֶס
 (49-50) פָּעָמְירִיט דָּרָכוֹ צְבִּיקְעָנְעָלִיטְ�עָטְ�וִידְּ-פָּאָן, מַנְקִיסִּיקָּן (1950)
 (50) דֵּרְאָ. מַוקְדּוֹנִי — מַיְנָעָזְבִּיגְעָנְיִישָׁן (זכרון)
 (51) ר. שּׁוֹשְׁנָה-קָאָתָאָן — אַיְן פִּינְצְּזָר אַוְן פָּלְאָמְעָן
 (52) י. טְרוֹנָק — דֵּי יִדְיָשָׁע פָּאָזָע אַיְן פּוֹגָן
 (53) יַאֲנָס טּוֹרָקָאָו — אַיְן קָאָמָפֶסְעָן לעָבָן
 (54) יצחק פָּעָרְלָאָו — דֵּי מַעְנָשָׁן פָּוּן "עַקְזָאָדָס 1947" (רָמָאָן)
 (55) פְּנַחַס בְּיוֹזְבָּרָג — שְׁבָתִיּוֹסְטּוֹבְדִּיקְעָן יִיְהָן
 (56-57) שלום אָש — פָּעָטְעָרְבָּרָג — וּוֹאָרָשָׁע — מַאֲסָקוּעָ
 (58) דֵּרְצְּלִיפֶס פְּרִידְמָאָן — אַשְׁוֹוּטְנְטְשִׁים
 (59) ב. רָאָזָען — טְלָאָמְאָצָקָן 13
 (60) דָּוד פְּלִינְקָעָר — אַיְן שְׁטוּרָעָם (רָמָאָן)
 (61) יַאֲנָשָׁ קָאָרְטְּשָׁאָק — מַשְׁהָלָעָן, יַאֲסָלָעָן, יַשְׂרָאֵלִיקְיָעָן
 (62-63) יַאֲנָשָׁ קָאָרְטְּשָׁאָק — מַשְׁהָלָעָן, יַאֲסָלָעָן, יַשְׂרָאֵלִיקְיָעָן
 (64-65) מַרְדּוֹנִי שְׁטְּרִיגְלָעָר — "וּוְעָרָק צְמָ"
 (66) הַיִּם גְּרָאָדָע — שִׁין פָּוּן פָּאָרְגְּאָשְׁעָנָע שְׁטָעָרָן
 (67) רְבָּקָה קוּוְיָאָטְקָאָוָסָקָא — פָּוּן לְאָגָעָר אַיְן גְּאָגָנִי
 (68) יוֹאָל מַאֲסָטְבִּים — מַיְנָעָזְבִּישָׁע יַאֲרָן (זכרון)
 (69) אליהו טְרָאָצָקי — גָּלוֹת דִּיטְּפָנְלָאָזָד
 (70) דֵּרְיָ. שְׁאָצָקי — קָוְגְּטוּר-גְּנְשִׁיכְטָעָן פָּוּן דָּועַ הַשְּׁכָלָה (אַוְיְסְפָּאָרְקְוִיְּפֶטֶס)
 (71) נְחָמָן מִיּוֹיִיל — גְּשָׁוּעָן אָמָגָל אַ לְּעָבָן...
 (72) י. טְרוֹנָק — סִימְכָּעָ פָּאָלְכָּטָעָן פָּוּן נַאֲרָקָאָוָן
 (פרענְמִירִיט דָּרָכוֹ צְבִּיקְעָנְעָלִיטְ�עָטְ�וִידְּ-פָּאָן, מַנְקִיסִּיקָּן (1951)

- (73) יהודה עלברג — אונטער קופהרנער היילען (איספארכויפט)
 פועמירות דורך ליטראטור-פאנד אין שאָפָאַלָּא, ברזיל, 1951)
- (74) ר' א. מוקדיי — אויסלאנד
 (75) ויגונט טורקאו — פרצגמענטן פון מײַן גענַן
 (76) יהושע פערעלע — יידִן פון אַגְּנַץ יַאֲר
 (פרעוזרט מיט דער פרץ-פרעומיט פון יידישן פֿעַנְקָלוֹב אין פּוֹיַּה
 או ליטראטור-פרעומיע פון "בּוֹנְדֶּ" אין פּוֹיַּה, ואַרְשָׁע / 1935)
- (77) יעקב לעשצינסקי — ערבע חורבן
 (78) דניאל טשרנויי — ווילנע
 (79) ז. סעגאלאויטש — דער ענטער לאָזשען רַאמְּזָן
 (80) ייזֶרְבוֹן — בעלאטאון (איספארכויפט)
- (81) מ. י. שעילובסקי — אויף אַ פּוֹלְנָדָר וּזְקָן
 (82) יצחק פערלאו — דער צוֹרִיקְגָּנוּםְעָנָעָר (ראָמאָן)
 (84) יוסף אַקְּרוֹטָני — דאס בּוֹן די עַלְמָנָע
 (86-85) מרדכי שטריגלער — גוֹלוֹת
 (87) דֵּיר יוֹסֵף טענענְבּוּים — גַּאלְצִיכְעַן — מַיְּנַטְּעַ הַיִּם
 (88) זלמן שזר — שטערן פֿאַרְטָאָג (זְכָרוֹנוֹת)
 (89) משה דוד גיסLER — דאס גַּזְאָזָג פּוֹנְ אַ גַּעַנְטָן (איספארכויפט)
- (90) ז. אַנְכִּי -- ר' אָבָא אָוּן אַנְדְּרָעָן כתבים
 (92-91) עמנואל רינגעלבּוּם — קָאָפְּטִילְעָן גַּעַנְיכְּטָע
 (93) שמעון האָראָגְטִּשִּׁיךְ -- אַיִּינְגְּרוֹשִׁין פּוֹן מַאֲשִׁינָּן (ראָמאָן)
- (94) גַּרְשָׂם באָדָעָר — מַיְּנַטְּזָרְנוֹת (קְרַאָקָע)
 (95-96) יַאֲגָּאָס טורקאו — פֿאַרְצְּאַשְׁעָנָן שטערן (זְכָרוֹנוֹת)
 (97) פרעומירט דורך צבי קומען ליטראטור-פאנד, מענטקען (1954)
 (98-97) אלטער קאַצְיָנָע — שטארקע אָוּן שוֹאָכָע (ראָמאָן)
 (99) פּוּהָה רַאֲקָאָוְטִיךְיָי — זְכָרוֹנוֹת פּוֹן אַ יִדְיָשָׁעָר רַעֲזָוְלְזִיאָנְגָּרִין
 (100) מארק טורקאו — די לעטסן פּוֹן אַ גַּרְוִיסְן דָּוָר
 (101) ז. הירשהייט — יִדְיָשָׁעָן נַעֲפָטְמַאֲגְּנָעָטן
 (פרעומירט דורך סטאליך ליטראטור-פאנד, ביי "די אַידִישׁ צִיטְוֹנָג",
 בענאנָס-איירעס, 1955).
- (102) משה זאנשיין — יִדְיָשׁ וּזְאַרְשָׁע
 (103) פ. מַיְּנַץ (אַלְמַקְטָאַנְדָּר) — די גַּמְשִׁיכְטָע פּוֹן אַ פָּאַלְשָׁעָר אַיְלָזִיעַ
 (104) — י. טְרוֹנָק — די ווּלְטָא אַיִּזְפּוֹל מִיטְ נְסִים (ראָמאָן)
 (105-106) מִיכְאָאָל באָרוּוִיטש — אַרְיָשָׁע פָּאַפִּירָן
 (107-108) מרדכי שטריגלער — גַּעַרְעָמָט מִיטְן וּוִינָּט (ראָמאָן)
 (109) דֵּיר א. מוקדיי — וּאַרְשָׁע אָוּן לאָזְשָׁע.
 (110) ברוך האָגָעָר — מלכּות חַסִּידָות
 (111) ב. שעפְּנָעָר — נַאֲזְוָאַלְיָפִיעַ 7 (זְכָרוֹנוֹת)
 (112) פְּנַחַס שְׂטִינְווֹאָקָס — יִדִּן צָוָם גַּעַדְנָעָן
 (113) ק. צַעְטָנִיךְ — דאס היְזָן פּוֹן די לְאַלְקָנָס
 (114) עט דְּרוֹקְט זִיד אָוּן דְּעַרְשִׁינְגַּט בְּקָרְבוֹ:
- מַאְקָס וּוַיְגָרִיךְ — פּוֹן בִּידְעַן זִיטָן פְּלוֹרִיט (וּעַגְּן אָורי קָאוּנוֹר)
 דֵּיר יוֹסֵף טענענְבּוּים — צוֹוִישָׁן מְלָחָמָה אָוּן שָׁלָום

פרעסע-שטימען וועגן דער ביכער-סעריע

דאס פײַלישע יידנטען

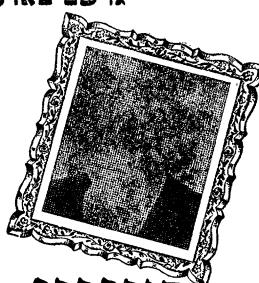

א. ליס שרייבט וועגן הונדערט ביכער פון דער טעריע «דאס פוילישע יידנטום» («אונדזער היינט», תל-אביב, 10טער דעתםבער 1954):

ニישט דאס, וואס מיר האבן געדארפטע
דערווען, דאס, וואס קען אונדזער ערער
פריען און וואס קען שטוויסן צו
פרישע, דערהויבנדיקע אויפטוען.

מייט עטלעכע חדשים צוריך איין
איין בווענאס איריעס איין פאראלאג פון
«צענטראל פאראאנד פון פוילישע
יידן איין ארגענטינע» דערשינגען דאס
הונדערטסטע בוק. דאקט זיך, איין
אונדזערע בעסטע יאָרְנוּ פון פאָרְן
מברול, וואָלט אָזָא דערשיגונג אויך
ニישט געוווען פון די געווינעלעכע
ואָקָן. הונדערט ביכער! צענדייקער
טויזנטער זיטן ידיעש שעפונג!
אמת, ס'איין אָן אַנדער ליטעאטור,
אָ ליטעאטור וואס דאָרכֶ פָּאָרְאיִיִ
בֵּיקָן אָונדזער חָרְבָּן, אָונדזער אָמָּיִ
קּוֹם אָוֹן פָּאָרְלָעְנְדָנוֹגָג, בִּיכְעָר וּוּלְלָיִ
כֻּבְּ דָעַרְצִילִין דָעַם פִּינְ אָוֹן יִסְוָרִים
פִּון פָּאָלָק בִּימִיהִיטְלָעָר, בִּיכְעָר
וּוְלְכָעַ דָעַרְצִילִין-אָוִיס די יִסְוָרִים
אוֹן קְדוּשָׁה פִּון יְחִידִים, אֲבָעָר צְחוֹאָר
מעָן מִיט די בִּיכְעָר אָוֹן בָּאַשְׁרִיבָּן.

וועמען פון אונדז, יידן פון פרילן,
יידן פון מורה-אייראפע טוט עס
ニישט וויי דער עלט פון יידיש-שָׂאַז
גְּדֻשָּׁם בְּאַדְעָר

clienn זכרון

(פון קראָקע בעי קראָקע)

פָּעָרְשָׁן וּוְאָרְטָן וּוְיִפְלֵל האָבָן מִיר זִיך
שְׁוִין נִישְׁט בָּאָקָלָגָט אוֹיף דָעַר
איינְגָעַשְׁרוּמְפְּטִיקִיט פִּון דָעַר יִדְיִי
שְׁעַר קּוֹלְטוֹר אִין די תְּפִזְצָות? אוֹן
וּוְיִזְט אָוִיס, זִיך אָזָוִי צָגְעָוָוִינְט צַו
דָעַר אָוְמָעְטִיקָעָר מַעֲרָכָה פִּון יִדְיִישָׁן
קוֹלְטוֹר לעַבְנָן אָז מִיר דָעַזְעָעָן שְׁוִין

געמען מיר צונזיף די ביכער, די באשריביבונגען, זכרונות און דער-צילונגען האבן מיר פאר זיך דאס גאנצע טרייעריך לעבן, געראנגל, ציטער און פיין, נשמה-פאלאטערניש נישט נאר פון ייחידים. נישט פון גאנץ יידיש-פאלאק אין אייראפע אין דער פינצטערעד היטלער-תקור-פה.

און די דז'יקע באשריביבונגען, מעמאָרֶה, רעפארטאוּן און דער-צילונגען וואַלטְן דאָך דער-גאנגען — אויב זיי וואַלטְן בכל דער-אנ-גען — צופעליך און אַפְּגַעֲרִיסָן דורך ציינונגען און ציטישראַפְּטָן און אוֹרְדָּאי וואַלטְן אַסְּקָשָׁפְּנוֹגָנָעַן בְּכָל-עס וואַלט נישט געקעמען די זאַרְזָן און די מי פון די וועלכָען האבן אַרְוִיסְטָרְבָּן די הונדרט ביכער מיטן פֿיעַרְדִּיקָן וואָרטָן: «געדנְקָן אַזְּזָלְסָט נישט פֿאַרְגָּעָסָן» עס אַיז אַערמְאָנְגָּנוֹגָה, אַן אייבְּקָעָ דער-מְאָרָן גָּנוֹגָה וואָס מיר געפְּנָיָן אַין די אַיְרָה בער צוּוִי דְּרִיטָל פון די אַרוֹיסְגָּעָה געבענע ביכער אוֹיפְּךְ דער טעמאַטִּיךְ פון יידישן אָמְקָומָה, אַזְּנָשָׁט נאר אַין די ווערְקָה וועמְעָנָס שְׂעִפָּעָר מען האַט פֿינְגָּול אַז טְרָאָגִישׁ פֿאַרְשָׁנִיטָן. ביַיְעָרְפָּן שְׂרִיבְּעָרְ-קְדוּשִׁים, וועלבָּע האַבָּן טִיף אַז אַיְגְּנָדִיךְ אַיְגְּגָעָלִיךְ.

גען פון אונדזער אַקְעָרְשְׁטִיקָעָר פֿאַלְקְסִ-טְרָאָגְעָדִיךְ האַבָּן די פֿאַלְקָסִ טִימְלְעָכָע יַדְן פון בענְאָס אַיְרָעָס אַונְדוֹ צַוְּגַעַטְרָאָגָן פון די פֿערְלְעָזָן פון דער מַאְדְּעָרְנְעָר יַדְיִשְׁעָרְ שָׁאָזְּ פֿוֹנְגָּה, ווֹאָס די אַמְּאָלִיקָה ווַילְנָעָ, די פֿאַרְחוֹרְבְּנְדִּיקָע ווַאְרְשָׁע אַז לְאַדְשָׁז אַזְּ קָאָוְנוֹעָ האַבָּן מִיט אַסְּקָד יַאֲרָן צְוְדִיק אַרוֹיסְגָּעָבָן, אַזְּ דִי וועַרְקָע זְעַנְעָן אַוּעָק מִיטְן רְוִיךְ, זְעַנְעָן אַרְמָה גַּעֲוִידְבָּל.

ווען מִיט אַכְּטָן יַאֲרָן צְוְדִיק האַט מַאְרָק טְוִרְקָאָו גַּעֲבָרְאָכָט דָּאָס גַּבְּיָתָה עֲדָות פון דער עֲרַשְׁטָעָר אַפְּגַעְרָאָטָעָ וְעוּטָעָר, נִיצְׁלָה גַּעֲוָאָרְעָנְעָר פון שְׁבָעָה מַדְוָרִי גַּהְינוֹם, מַלְכָה אַוְשָׁאָזְּ נֵי, דָּאָס בַּיְכָל, «מַלְכָה אַוְשָׁאָנִי דָּעָרָה צִילְּטָה» האַט פֿאַרְשְׁטִיטִיךְ וְזַקְיִנְעָר נִישְׁט גַּעֲקָעָנְטָ פֿאַרְוִיסְזָעָן אַז טְרָאָכְּ טָן, אַז דָּאָס אַיְזָה דָּעָר אַנְחִיבָּ פון אַיְינָעָם פון די ווַיְרְדִּיקְסְּטָעָ מַאְנוֹרָה מַעְנְטוֹן לְזִכְרָ דָעָם אַוְמְגָעְקָוְמָעָנָעָם פֿאַלְקָ אַז אַיְרָאָפְּעָ, אַז פון אַט דָעָם בַּיְכָל וּוּעָלָן עס אַוְיְפְּקָוְמָעָן נִיעָץָעָנָה דְלִיקָעָר אַז צַעְנְדְּלִיקָעָר ווַעֲרָקָ, ווֹאָס וּוּעָלָן אַונְדוֹ דְעַרְצִיְילָן, «מְגִילָה פּוֹלִין», וּוּעָלָן דְעַרְצִיְילָן פָּאָר אַונְדוֹ אַזְּ פָאָר דָוְרוֹת שְׁפָעְטָעָר פון «אַ טָּאגָ אַז טְרָעְבְּלִינְקָעָ», «פָוָן לְאַגְּעָר אַין לְאַגְּעָר, אַזְּ פָוָן «אַזְּ דִי פְּאַבְּרִיךְ פון טְוִיטָה», פָוָן «בָּאָרְגְּ חָרְבָּן» אַזְּ «פֿאַרְטִּיזְאָנְעָר גִּיאָעָן». פָוָן «פְּלִיטִים», פָוָן «הַיִּם אַזְּ זְיִימָלָאָזִיקִיטִים» —

און זאלסט נישט פֿאָרגעסּוּן!
 פֿון דער גַּרוֹיסְעָר סֻרִיעַ-בִּיכְעָר,
 וועלכּע בְּרַעֲנֶגֶן אָן פֿאָרְפִּיקְסִידְרָן
 דָּאָס לְעַבּוֹן פֿון גַּעֲטָא, הַוִּיבָּן זַיְד בָּאָ
 זָונְדָעָר אַרוֹיסְ דִּי פֵּיר בִּיכְעָר פֿון
 יַאֲנָאָס טַוְרָקָאוּ «אָזּוּ אִיז עַס גַּעַ
 וּעַן», «דָּעַר קַאְמָפּ פָּאָרְן לְעַבּוֹן» אָן
 דִּי צַוְּיַיִן בענדער «פֿאָרְלָאַשְׁעָנָע
 שְׁטוּרָן». אִין דִּי בִּיכְעָר, בְּפֶרֶט אַין
 דִּי «פֿאָרְלָאַשְׁעָנָע שְׁטוּרָן» גַּעֲפִינְעָן
 מִיר אַ גַּעֲטְרִיעָ אָן רִינְדִּיקָע שְׁילָ
 דָּעַרְנוּגָן פֿון לְעַבּוֹן אָן אַומְקָום פֿון
 הַונְּדַעְתָּר בְּיַיְעַמְעַנְשָׂה, שְׁרִיבְעָר,
 קִינְסְטָלָעָר, מַזְוִיקָעָר, מַאלָעָר —
 דָּעַר אַומְקָום פֿון יִדְישָׁן קִינְסְטָלָעָר
 רִישָׁן וּאֶרְשָׁע.

וּאֶלְתָּמָד מַארְקָט טַוְרָקָאוּ דָּעַר רַעַי
 דָּאֶקְטָאָר פֿון פֿאָרְלָאָג אָן אַברָהָם
 מִיטְלָבָעָר דָּעַר פֿאָרְוָאַלְטָעָר צַוְּזָאָ
 מעַן מִיט דִּי אַנְדְּרָעָ עַסְקָנִים פֿון
 פֿאָרְבָּאנְד פֿון פּוֹוִילִישָׁע יַיְדָן אִין אַרְיָ
 גַּעֲנְטִינְגָע אַרוֹיסְגַּעֲגָבָן אַפְּיוֹלוֹ בְּלוֹיוֹ
 דִּי וּעְרָק אָן בִּיכְעָר, וועלכּע שְׁפִיגָּ
 לעַן אָפּ דִּי תְּקוֹפָה פֿון אַונְדוּזָר אַוְמיָ
 קּוּמָ, וּוּרְקָ וּוּלְכָעָ בְּרַעֲנֶגֶן אַרוֹיסָ
 דָּעַם גְּרוּלָ פֿון גַּעֲטָא אָן קַאְצָעָטָ
 באַשְׁרִיבְיַונְגָעָן פֿון טִיפְסְטָעָר, מַעֲנָ
 טְשְׁלָעָכְעָר פִּין, וּוּלְטָן זַיְן שְׁוִין
 מִיט דָּעַר דָּאֶזְוִיקָעָר אַרְבָּעָט אַלְיָן
 דָּעַרְפִּילָט בְּפִירְוּש אַ גַּרְוִיסָע שְׁלִיָּ
 חּוֹתָ; אַ הִיסְטָאַרִישָׁע שְׁלִיחָות, אַ
 שְׁלִיחָות בְּיַיְמָ מִיתְהַעַלְפָן אוּפְּצָוְהִיטָן
 אָן צַו שְׁאָפָן דִּי טְרָאָגִישָׁע מַגִּילָה

דָּעַרְט וּיְיָר שְׁאָפְּעָרִישָׁוֹאָרט אַוִּיף
 דִּי בְּרִיטָע שְׁתָחִים פֿון יִדְישָׁ לְעַבּוֹן
 אִין פּוֹילָן. אַט אַיְזָ דִּי מַאְנָגְרָאָפִיעָ
 טָאֶרְקָעָר פְּרָאָפּ מַאְיָר בְּאַלְאָבָּאָן,
 אָן «מַשְׁהָלָעָךְ, יַאֲסָעָלָעָךְ, יְשָׁרָאַלִּיךְ
 לְעַךְ» פֿון וּוּנְגָדְעָרְלָעָכְן קִינְדָּרָעָ
 דָּעַרְצִיעָר, דָּעַם קְדוּשָׁ יַאֲנִישָׁ קָאָרָ
 טְשָׁאָקָ, דִּי פְּרָעָכְטִיקָע פְּאָעָמָע «מִיּוֹן
 הַיִּם» פֿון אַוְמְגָעָקְוּמְעָנָעָם יְהָאֵל
 לְעַרְעָר אָן «שְׁטָאָרָקָע אָן שְׁוֹאָכָעָ»
 פֿון דִּיקְטָעָר, עַסְיָאִיסָט אָן דְּרָאָמָּאָ
 טָוְרָג אַלְטָעָר קָאַצְּינָעָ, אָן אַלְחָנָן
 צִיְּטָלָן דִּעְרָצְיָילָט פֿון «אִין אַ לִיְּ
 טְעַמְּרִישָׁעָר שְׁטוֹבָ» דִּי שְׁטוֹבָ פֿון
 זַיְן גַּרְוִיסָן طָاطָן הַלְּ צִיְּטָלָן, וּוּ
 מִיר בְּאַקְעָנָעָן זַיְקָ מִיטָּ צְעַנְדְּלִיקָעָר
 גַּעַשְׁטָאָלָטָן, שְׁרִיבְעָר, קִינְסְטָלָעָר,
 טִיפָּן פֿון דָּעַר יִדְישָׁעָר שְׁרִיבְעָר
 סְבִּיבָה אִין וּאֶרְשָׁעָ, אָן וּוּיְטָעָר
 אִיבְּעָרְגָּעְדְּרוּקָטָע וּוּרְקָ פֿון יִנְגָּעָ
 רַע אָן עַלְטָעָר דִּעְרָצְיָילָר אִין
 פּוֹילָן: «אִיבְּעָר דִּי חֹרְבָּתָ פֿון פּוֹלָויָ
 גָּעָ» פֿון אַוְמְגָעָקְוּמְעָנָעָם מִיכְלָ בּוּרָ
 שְׁטִינָן, «יַיְדָן פֿון אַ גַּאנְץ יַאֲרָ» פֿון
 יְהָוָעָדְעָלָעָ, «אָן רְוִישָׁ פֿון מַאְרָ
 שְׁיַיְעָן» פֿון אַוְמְגָעָקְוּמְעָנָעָם שְׁמַעְוָן
 הַאָרָאַנְטָשִׁיק אָן 100 פְּאַלְקָסְ-לִילִ
 דָּעַר» פֿון אַוְמְגָעָקְוּמְעָנָעָם שְׁאָפְּעָר
 אָן זַמְּלָעָר פֿון יִדְישָׁן פְּאַלְקָסְ-לִילִ
 מַנְחָמָמָעָנָעָלָקְיָפְּנִיסָ, אָן עַמְנוֹאָלָ
 רִינְגְּלָבְּלוּמָס קָאָפְּיָטָלָעָן גַּעַשְׁכְּבָטָע —
 אַט דִּי אֶלְעָרָפָן צַו אָונְדָה «גַּעַדְעָנָק

יגונט אין דער פרומער סביבה פון זיינע גאליציאנער זידעם. און דער בעלעטריסט ש. איזובאן בערגנט דאס ערשות יידישע ווערker וועגן אונדזער העפלה-עפאפייע "אומלעגאלע יידן שפאלטן ימען", און יואל מאסתבויים דערצ'ילט פון זיינע "שטרומיישע יארן" צוישן זיי משפחה אנארקיסטן און פרייהיטס-קעמעפר. און מנשה אונגעער מיט זיין שטענדיקע טעם עזסידות — א בוק "וועגן פשיס" — בע און קאצק. דאס נײַ-אָזְ-נִינְ-צִיּ-קָסְ-טָע בוק פון פֿאָרְלָאָג אַיְזָ גַּאֲר אָז אַרְיִיּ גִּינְעָל בָּזֶק שְׁוִין מִיט דָעַם אַלְיִזּ, וּאָס דַי מַחְבָּרְתָּע, פֿוֹעה רַאֲקוֹסְקִי, וּוּעָן זַי הַאָט פֿאָרְעָנְדִּיקָט דָאס בָּזֶק מִיט אַיְר 12 צְרוּרִיק, אַיְזָ שְׁוִין דָאָן גַּעֲוָעָן אַפְּרוּיִי פָּוּן 77 יָאָ. אַבְּעָר אַיר שְׁרֵיבִין האָט אַיְ פֿרִישְׁקִיט אַיּ זְעַלְעָנָע פְּשָׁטוֹת. פֿוֹעה רַאֲקוֹסְקִיס "וּכְרָנוֹת פָּוּן אַיְדִּישָׁרְטָרְעָרְטָוְרִי" צְיאָנְעָרָן, אַיְזָ פּוֹל מִיט עַפְּיוֹזָהָן אָזְן סְצַעְנָעָם. אַנְטְּנוֹשִׁוְגָּעָן אָזְן דַעְגָּרִיּ כּוֹנְגָּעָן, וּוּלְכָּעָדִי קֻמְפָעָרִין פָּאָר פֿרְוּיְעָן-רָעָכָט אָזְן דַעְצְּצִיעָרִין אָזְן שְׁרֵיבִערִין האָט דַוְרְכְּגָעָמָאָכָט אָזְן מַשְׁקָּפָן אַיר לאָגָן לעַבָּן פָּוּן אַיר גַּעֲבִירָן אַרט בִּיאַלִיסְטָאָק, בֵּין דַי לְעַצְטָע יָאָרָן אַין יְרוּשָׁלָיִם.

דאָס סִימְ-בָּרוּ, דָאס הַוְּנְדָעָרְטִי סְטוּ בָּזֶק, אַיְזָ פֿאָרְפָּאָסְט פָּנוּם רָעִי.

פָּוּן יְדִישָׁר מַאֲטִירָאָלָגִיָּע. קָאנְטִיק אַבְּעָר, אַז זַי האָבָן חֹזֶק מֹזָה, וּאָס זַי האָבָן תָּופָס גַּעֲוָעָן דַי נְוִיטִיקִיט פָּוּן אַיְבָּעְדְּרוֹקָן דַי וּוּרְקָ פָּוּן שְׁרִיִּיּ בְּעָרִ-קְדוּשִׁים, דַעְרְפִּילְט אַוִיךְ דָאס נְאָטְרְלָלְעָכָע פָּוּן אַונְדְּזָעָרְטָהָמְשָׁכְדִּי קִיּוּט: אַרוּסְגָּעָבָן דַי שְׁאָפְּנוּגָעָן וּוּלְלָעָ בע שְׁילְדָעָרָן אָז שְׁפִּיגְלָעָן אָפְּ דָאס גַּעֲוָעָנָעָן יְדִישָׁע לְעַבָּן אָז גּוֹלָל פָּוּן אָז בְּכָל דָאס לְעַבָּן אָז גּוֹלָל פָּוּן מְוֹרָח-אַיְרָאָפְּעִישָׁן יִד — וּוּרְטָ דָוָרְךָ דָעַם דַי "בִּיכְעָרִ-סְעָרִיּ" נָאָק שְׁמַעְדִּיקָעָר אָז וּוּרְטְּפָולָעָר.

אוֹזִי קְוָמָט דָאָרָט זְלָמָן שְׂוָרָס בָּזֶק "שְׁטָעָרָן פְּאָרְטָאָג", זְכָרוֹנוֹת פָּוּן אַ פְּאָרְגָּאָגָעָנָעָר וּוּלְלָט, סְאַיְזָ טְאָקָע גִּישָׁת מַעַר וּוּי דָאס לִיטְוִישָׁע שְׁטָעָ טְעַלְעָ שְׁטוּבִּיאָץ, אַבְּעָר פָּוּן יְעָנָעָ יְגָוָנְגָעָנָעָת פִּילָן מִיר דָאס גּוֹזָבָן טָע יְוִרְנְדִּיקָע יְדִישָׁ גּוֹעַלְשָׁאָפְּטָעָ לְעַד לְעַבָּן וּוּאָס האָט זַי אַרוּסְגָּעָ וּוּקְלָט שְׁפָעְטָעָר אַיְן דַי גְּרוּסְעָ שְׁטָעָט אָז גְּרוּסְעָ פְּאָרְמָעָסָטָן. אָז אַט דַעְצְּיִלְטָ דַיְרָ מְוֹקְדָּהָנִי וּוּעָגָן זַיְנָעָ גַּאֲר אַיְנְטָעְרָעָסָאָנָעָ אַיְבָּעָרָ לְעַבְּוָנָגָעָן אָז בָּאָגָעָנָיִשָּׁן. אָז דָעָר אַרְצִי-יְשָׁרָאָלְדִּיקָעָר אַקְטִיאָר אַבְּרָהָם נְחָתוּמִי, וּוּלְכָעָדִי הַאָט דַא אַונְדָן בְּשָׁעָתוֹ אוֹזִי פְּלַצְעָמָדִיק אַיְבָּעָרָ רָאַשְׁתָּמִיט מִיט זַיְן וּוּרְקָ "בְּצֶל הַדָּרָ רָהָתָ", מְאַלְטָ אַיְזָ זַיְן בָּזֶק "אַיְן שָׁאָטָן פָּוּן דָוָרָתָ" אַיְזָ אַזְוָעָמָעָן אָז פְּאָרְבִּיקָן יְדִישָׁ זַיְן קִינְדָהִיט אָז

איינגעער פון זיין איין אַ געשיכטע פֿאָר
זיך און מערטננס אַ טראגיזע גע-
שיכטע מיט אַ טראגיז-פֿינאל.

ס'איין אַ צוגעפאָט בּוֹך צוֹם אַפְּ-
שלאס הונדערט-ביבער פון "דָּקָס
פּוֹלִישׁ יִדְנֶטוֹם". פֿאָראָן דָּאָרָט
אטְמָאָסְפּֿעָר פון יִדְיִישׁ-פּוֹלִישׁ
טְרָאָדיְצִיעַ, יִדְיִישׁ-פּוֹלִישׁ - סְבִּיבָה,
עֲשִׂירָות אָוָן פֿאָרְבָּעְנְקָטָעַ אָוּמָעַט.

ס'איין אַ בּוֹך פּוֹן סִים, אַבְּעָר זַיִ-
כּוּר אַוְיךְ דָּקָס בּוֹךְ, וּוָאָס עַפְנָט אַ
נִיעָם בְּרָאשִׁית אֵין דַעַר בְּיכָעָר סֻעַּ-
רִיעַ פּוֹן פֿאָרָלָאָג "דָּקָס פּוֹלִישׁ
יִדְנֶטוֹם".

און ס'חָאָט שָׁוֵין וּוּרְד גַּעַזְגַּט, אָז
דַעַר פֿאָרָלָאָג האָט פֿאָראָיְבִּיקָט בּוּ-
וּוּקָס, זַיִעַר רִיךְ וּוּרְעָן אָז בְּאָרִימָט
פּוֹן זַיִין אַיִיגָעָנָעַר בְּאַקָּאנְטְּשָׁאָפָט
מִיט אַ גְּרוּיסָן טִילְ - פּוֹן דִי
מִשְׁפָּחָה-מִתְגִּידָעָר וּוָאָס יְעַדְעַר

דאָקטָאָר פּוֹן פֿאָרָלָאָג מַאְרָק טּוּרִ-
קָאוֹו. פּוֹן דַעַם עַרְשָׁטוֹן בּוֹךְ "מֶלֶכָה
אַוּשָׁאָנִי דָּעָרְצִילְט" בֵּין דַעַם הָנוּ-
דָּעָרְטָסָטוֹן בּוֹךְ וּוָאָס הַיִּסְטָ "דִי לְעֵצִ-
טָע פּוֹן אַ גְּרוּיסָן דָוָר", לִיגְט אָז
אָוּצָר פּוֹן יִדְיִישָׁעָר שָׁאָפָוָנָג, אָז אָוּצָר
פּוֹן יִדְיִישָׁעָר מְחַשְּׁבָה אָז גַעַפְּלָאָן
פּוֹן פֿיִין, אָז מַאְטִיוֹן פּוֹן האָפָעָ-
נוֹג — — —

דָּקָס הַוּנְדָּעְרְטָסָטוֹן בּוֹךְ "דִי לְעֵצִ-
טָע פּוֹן אַ גְּרוּיסָן דָוָר" זַעְנָעָן אַכְּטָ
מַאְנָגָרְאָפְּיָעָס פּוֹן באַרְיְמָטָע יִדְיִישָׁעָר
פְּאַמְּילְיָעָס אִין פּוֹלִין, טּוֹרְקָאוֹו דָּעָרִ-
צִילְעָט זַיִעַר גַעַשְׁיכְטָעָר, פּוֹנָאנְדָּעָרִ-
וּוּקָס, זַיִעַר רִיךְ וּוּרְעָן אָז בְּאָרִימָט
פּוֹן זַיִין אַיִיגָעָנָעַר בְּאַקָּאנְטְּשָׁאָפָט
מִיט אַ גְּרוּיסָן טִילְ - פּוֹן דִי
מִשְׁפָּחָה-מִתְגִּידָעָר וּוָאָס יְעַדְעַר

מַ. שְׁעַנְדָּעָרִי שְׁרִיבְּטָן וּוּגָן דִי עַרְשָׁטוֹן הַוּנְדָּעְרָטָן בְּיכָעָר פּוֹן דַעַר סֻעַּ-
רִיעַ אִין זַיִן אַרְטִיקָל "אַ דָּעְנְקָמָל פּוֹן גִּיסְטָ" ("דִי אַיִדְיִשָּׁעָ צִיטְוֹנָג"),
בוּעָנָאָס אַיִרָעָס, 23 טָעָר אַוְיגָוָסָט, (1954):

מַאְנוּמָעָנָט אִין וּוּרְשָׁע גַּופָּא אִין
פֿאָרָיְן, אַוְיךְ אַ סְחָ, גַּאֲרָא סְךְ יִדְיִ-
שָׁע בִּיתְ-עַלְמִינָס, אַוְיךְ בֵּי אָונְדוֹ
אִין בוּעָנָאָס אַיִרָעָס.
אִין עַס אַוְודָאִי נִישְׁטָ אַיְבָעָרִקָּ
גַעַוּוֹן פֿאָר אָונְדוֹעָר דָוָר, וּוָאָס האָט
אַלְיָין מִתְגַעְלָעָט דִי גְּרוּיסָע טְרָאָ-
גַעַדְיָע, זַעְנָעָן דִי מַאְנוּמָעָנָט אַ מִיָּ-

וּוִיזְשָׁע מַאְכָט מַעַן פֿאָרטָאָ, אָז דַעַר
אַנְדָּעָנָק פּוֹן דַעַם אָונְטָעְרָגָעָנָגָעָ
נָעַם יִדְיִישָׁן צָעַנְטָעָר אִין מַזְחָ-אַיִ-
רָאָפָע זַאל נִישְׁטָ אַוִּיסְגָעָמָעָקָט וּוּרְעָן
פּוֹן דַעַם גַעַדְעַכְעַנִּישָׁ פּוֹן פֿאָלָק יִשְׁ-
רָאָל?
הָאָט מַעַן זַיךְ לְכַתְּחִילָה בֵּי אָונְדוֹ
אַ וּאָרָף גַעַטָּוֹן צַוְּשְׁטִיָּן אָז צִיגְלָ:

פֿון אַברָהָם מִיטְלֶבֶרְג, פֿאַטְרָאַנִי
זִירֶט אֹן גַעַשְׁטִיצַט פֿון פּוֹלִישֵר
יִידִישָן פֿאַרְבָּאַנד אַין אַרגְעַנְטִינָה. אַין

דער סעריע, אַין דֵי ערְשְׁטָע בַּיכְעָר
אַירָע, אַין פֿאָרָאַן נִישְׁתָּאַנְדְּרָבֶן
לייטְעָרָאַטָּה, נִאַר אַיְיךְ שְׁטוּדְיוֹםס פֿון
עַרְבִּי-חַוְרָבָן אֹן, בעִיקָּר, אַסְּסָ פֿאָרָאַן
צִיְּבָעָנוֹגָעָן אֹן קִינְסְטָלְעִירִישָׁע מַאַרְךְ
לְעַרְבִּי פֿון דָעַם לְעַבָּן, וּאַסְּסָ אַין פֿאָרָאַן
שְׁנִיתָן גַעֲוָאָרָן.

צַעְטִילְוָן מִיר דֵי הַונְּדָרֶט בַּיכְעָר,
וּאַסְּסָ זַעַנְעָן בֵּין הַיִּינְטָ דַעַרְשִׁינְעָן פֿון
אַט דָעַם שְׁטָאנְדְפּוֹנְקָט אַרְוִיס, באַסְסָ
קוֹמֶט זִיד אֹזָא מִין בַּילְד: וּוְעָן לְעַבָּן
פֿון דָעַם מַוְרָחַ-איַירָאַפְּעַיְישָׁן יִשְׁוֹבָן:
סֻעָרִיעָן 54 בַּיכְעָר, שְׁטוּדְיוֹםס אַיבָעָר עַרְבִּי
חוּרָבָן — 3, אַונְטָעָרְגָאָג אֹן חַוְרָבָן
37, אֹן 6 בַּיכְעָר וּאַסְסָ זַעַנְעָן אֹן אַנְדָ

עַ "כּוֹתְלַ-מַעֲרְבִּיס", וּוְהָיָן מַעַן קוֹמֶט
זִיךְר אַוִיסְוַיְינְעָן אֹן אוִיסְבָּעָנְקָעָן.
דַעְרָמָגָעָן דָאָס פֿאַרְגָּאַגְעָן אֹן דֵי
פֿאַרְשְׁנִיטְעָן. פֿאָרָר דֵי קַומְעַנְדִּיקָע
דוֹרוֹת וּוּטָם עַס דִּינְעָן וּוְיָ אָן אַנְדָּ
דַעְנָק, אֹז עַס אַיְזָן אַמְּאָל גַעֲוָעָן אֵ
יִידִישְׁעָר צַעְנְטָעָר אֹן אֵצְעַנְטָעָר פֿון
יִידִישְׁקִיטָן אַיְזָן מַוְרָחַ-איַירָאַפְּעַיְישָׁן, אֹז
אֹז אַט דָעַר צַעְנְטָעָר אֵיזְמִיט אַוְמָ
מַעְנְטְשְׁלִיכְעָר טִיְוָולְאַנְיְשָׁעָר בְּרוֹטָאָ
לִיטְעָט אַוְמְגַעְבָּרְאָכָט גַעֲוָאָרָן.
וּוְעָלָן אַונְדְּזָעָרָע קַינְדָעָר אֹן
קַינְדָעָד קַינְדָעָר וּוְיסָן, אֹז עַס אַיְזָן
אַמְּאָל גַעֲוָעָן אֵצְעַנְטָעָר אֵיזְמִיט אַוְמָ
יִידְגָּנוֹם. אַרְבָּעָר וּוְאַזְוִי וּוְעָלָן וּיְיָ פֿון
דֵי אַלְעָלָעָמָן מַאְגָנוּמָעָנָט צַוְאָמָעָן קַעְנָעָן
אַפְּלָעָרְגָּעָן אֹן זִיד דַעְרָקְוָנְדִיקָן וּוָסָם
עַר אַיְזָן גַעֲוָעָן, וּאַסְסָ עַר הַאַט מִיטָּ
זִיךְר פֿאַרְגָּעָשְׁטָעָלְטָן?

אוֹיְף דָעַר פֿרָאָגָע וּוְעָלָן דֵי דַעְנָקָ
וַיְיָלָן פֿון שְׁטִיעָן אֹן צִיגְלָ קִיְיָ עַנְטָ
פְּעָרָ נִישְׁתָּאַגְבָּן. אַפְּיָלוּ דֵי צָאָלָרִיָּ
כַּעַן חַוְרָבָן-לִיטְעָרָאַטָּר וּוּטָם נִישְׁתָּ
קַעְנָעָן בַּאַעַנְטָפְּרָעָן אַט דֵי פֿרָאָגָעָן.
זִיךְר אַזְקָ פֿאַרְנוּמָעָן בַּעַקְיר מִיטָּ
שְׁלִילְדָעָרָן דָעַם אַונְטָעָרְגָּאָג זִיךְר גַּיְטָ
זִיךְר אַמְּאָל אָפְעָר מִיטָּ דֵי אַכְזָרִוָּת
פֿון דֵי רַזְחִים, וּיְיָ מִיטָּ פֿאַרְאַיְבִּיקָן
דָעַם מַהְוָת פֿון דֵי קַרְבָּנוֹת.
פֿון גַּאנְץ אַנְדָעָרָן פֿאַרְגָּעָם אַיְזָן דֵי
סֻעָרִיעָן "דָאָס פּוֹלִישָׁע יִידְגָּנוֹם",
פֿאַרְטָרָאָכָט אַיְזָן רַעַדָּגְיָרָט פֿון מַאְרָק
טוּרְקָאָוָו, רַעַלְיוֹרָט אַיְזָן אַנְגָּעָפְּרָט

השימוש ובא המשמש", זונען שיינגען אויף, זונען פאָרגויען, בכדי ווידער אַמאָל אוּפֿצְוִישְׁינְעַן; והיסט עס איי' בִּיקְיִיטְסִיקָּאָרָאָהָאָד, אָוֹן דָּאָס אֵין אָפֶשֶׂר דָּעַר סָוד פָּוּן אָוְנְדוּזָעָר קִיּוּם אָוּמְעָטוֹם אֵין אַלְעָמָל.

און וווען אֵין דָעַם בָּוקְ נְוָמֵר הַוּנִי דָעַרְתְּ וּוּרְעַן אַנוּנְסִירַטְ נְיִיעַ צָעַן בִּיְכָעַר, וּוּסְ וּוּלְעַן דָּעַרְשִׁינְגַּעַן אַלְסִ דִי עַרְשְׁטָעַסְ טָעַרְגַּעַע פָּוּן דָעַם צְוּוִיטְהַן הַוּנִי דָעַרְטְּ, אֵין עַס אִמְּן מָאַדְעַרְנוּ אוּפִיְ לְאָגָעַ פָּוּן דָעַם אָוְרְ-אַלְטְּן יִדְיִישְׁן מְנַהְגַּג צָוְ פָּאָלְעַנְדִּיקְן דָאָס לִיעְנְגַּעַן. אִיְ תּוֹרָה אָוָם שְׁמַחְתְּ-תוֹרָה מִיְּטָאַלְיִינְגְּנַיְלְעַד כָּל יִשְׂרָאֵל" אָוֹן גְּלִיכְ אַבְּדָעַרְטְּ עַרְשְׁטָן מָאָל? פְּשָׁוֹטְ אָוּבְּ מְעַן הַאֲטְ בְּלוּזְ בְּדָעה דָעַרְגִּינְ אַיְ אַגְּוּוּסְעַרְדְּ צָאָל — הַוּנְדָעַרְטְּ, לְאִימְטְ אָוֹן דָאָן פְּטוֹר אָן עַסְקָ, הַיִסְטְ אָסְפְּנְעַקְוּמָעַן, אָוֹן פָּוּן אַפְּקְוּמְנִישְׁן קְוּמְטַ וּלְעַלְטַ וּוּעַן אַרְוִיסְ גּוֹטְסָ; הַאֲטְ מְעַן אַבְּעַר פָּאָלְעַנְדִּיקְטְ אִין סְעַרְעַע אָוֹן מְעַן הַיִבְטְ אִין אַ צְוּוִיטָעָ, אֵין עַס אַבְּוּיְיָ פָוּן שְׁטָעַנְדִּיקְעַר טָעַטְקִיְטָ אָוֹן אִיְ אַן אַנְצָאָג אַוִּיךְ אַ וּוִיטְ גִּינְעַנְדִּיקְעַר פָּאָרוּזְצָוֹנָג.

וּוְאָלָט דִי סְעַרְעַע זִיךְ בָּאָגְרָעַנְעַצְטַ בְּלוּזְ אַוִּיפְן לְעַבְן אָוֹן אָוְנְטָרְגָּאנְגָן פָּוּן מְזֻרְחַ-אַיְרָאָפְּעִישָׁן יִדְנְטוּם, וּוְאָלָט עַס גְּעוּזָן אַפְּגָנְטוּן... קְוִים אַבְּעַר הַאֲטְ זַי שְׂוִין פָּאָר אַיְנוּעָגָס אַיְנוּשָׁלָאָסָן דָעַם אַוִּיפְבוּיְ-פָּרָאָצָעָס אַיְנוּגָעַנְגָּאנְגָעָנְעָם צְעַנְטָעָר אַדְעָנָקָיְ פָוּן וְאָנְגָעָזָמָל אֵין אָוְנְדוּזָעָר גִּיסְטָ, פָוּן וְאָנְגָעָזָמָל נִיְינְטָ עַס יִדְיִישָׁן לְעַבְן אֵין יִשְׂרָאֵל, מִיְינְטָ עַס הַמְשָׁךְ. הַיִסְטָ עַס "יִזְרָח

זָאָג אַוִּיךְ אַ נִיְיעַם יִדְיִישָׁן לְעַבְן, וּוּסְ גִּיטְ אַוִּיךְ מִיטְ דִי שִׁירִים, מִיטְ דָעַר יִרְוָשָׁה, מִיטְ דִי אַנְשְׁטָרְעַנְגָּוָן גָּעָן, אָוֹן מִיטְן גִּיסְטָ פָוּן דָעַם אָוְנָ טָעַרְגָּאנְגָעָנְעָם יִדְיִישָׁן צְעַנְטָעָר אֵין מְזֻרְחַ-אַיְרָאָפְּעָ.

דָעַר תְּלִמוֹד זָאָגָט, אָזְ וּוּרְעַע עַס חָוָרְטָ אַבְּעַר זִין לְעַרְנְגָעָן הַוּנְדָעַרְטָ מְאָלָ, קָעָן נִישְׁטָ זִין זִיכְעַר אָזְ עַר וּוּסְ נִישְׁטָ פָּאָרְגָּעָסְ; קְוִים אַבְּעַר הַאֲטְ עַר אַיְבָּעְרָגְעָזְחָוָרְטָ הַוּנְדָעַרְטָ מִיטְ אִין מְאָלָ, וּוּטְ עַר קִיְינְמָאָל נִישְׁטָ פָּאָרְגָּעָסְ זִין לְעַרְנְגָעָן, וּוּסְ זְשָׁעָ אִיְ דָעַר מְעַרְ מִיטְ דָעַם הַוּנִי דָעַרְטָ עַרְשָׁוְן מָאָל? פְּשָׁוֹטְ אָוּבְּ מְעַן הַאֲטְ בְּלוּזְ בְּדָעה דָעַרְגִּינְ אַיְ אַגְּוּסְעַרְדְּ צָאָל — הַוּנְדָעַרְטָ, לְאִימְטְ אָסְפְּנְעַקְוּמָעַן, אָוֹן פָוּן אַפְּקְוּמְנִישְׁן קְוּמְטַ וּלְעַלְטַ וּוּעַן אַרְוִיסְ גּוֹטְסָ; הַאֲטְ מְעַן אַבְּעַר פָּאָלְעַנְדִּיקְטָ אִין סְעַרְעַע אָוֹן מְעַן הַיִבְטְ אִין אַ צְוּוִיטָעָ, אֵין עַס אַבְּוּיְיָ פָוּן שְׁטָעַנְדִּיקְעַר טָעַטְקִיְטָ אָוֹן אִיְ אַן אַנְצָאָג אַוִּיךְ אַ וּוִיטְ גִּינְעַנְדִּיקְעַר פָּאָרוּזְצָוֹנָג.

געטונ פון זיינער איגעגענעム גוטן ווילן
און געלבלבן בי יידישקייט — דאס
ווײידאָן און שערטעשעוסקי.

די לעבעדיקע, אטעם-פארכאנדעדי
קע דערצ'ילונגס — פארעם פון מאַראָק
טורקאו גיט אויך בדרכ אגב איבער
און איבעריקע גרבילענישן דעם
שליסל צו אַט דער מאַנדער דער
שיינונג: מען זעם קלאר וואָס עס
דעראָהאלט און וואָס עס דערווויטערט
פון יידישקייט.

תורה און צדוקות קעגענע נישט אַ
לעמאָל אויסחיטן פון דערויטערונג.
דאָס אײַנִיקֵל פון גרויסן רב און
צדיק ר' עקיבא איגעער האָט זיך
געשמדט, פונקט ווי דאס אײַנִיקֵל
פון דעם בעל-טאָקסע און נישט אַיִּ
בעיריקן למדן טעוועלע טעלפלייך...

אויב עס איז פאָראָא עפֿעס וואָס
דעראָהאלט בי יישטינִין אַפְּילו די לאָקְנִין
העלפּן ביישטינִין אַפְּילו די לאָקְנִין
דייקסטע אַנְרָעָגָנוּן פון גרויס
עשירות, איז עס פֿאַלקְסְטִימְלְעָקִירִיט:
אייז נח דאּוֹזְדָּאָן, נישט געקְקָט
איירך זיין דרייכָן און יְהֹוָדִיקָן אַפְּ
שְׁתָּאמִים, נישט געקְקָט איירך זיין אַ
קָאַדְעִמִּישָׁעֶר בְּיְהָוָגָג, אַ יְדִישִׁיעָר
פֿאַלְקְסְמְעָנְטָש אָן ער אַינְטְּרָעָסְטִיט
זיך מיט אלץ וואָס האָט אַ שְׂכִיכָה
מיט יְדִישִׁשְׁעָפְּרִישָׁן לְעַבְּנָן. אַזְוִי
דערצ'ילט אָונְדוּן מי. טורקאו. אָן אַ
בִּיסְל וּוּיִטְעָר: «דאָס אַיְגָנָאַרְטִיקָע
איַן דער פֿערְזָעָנְלְעָכִיקִיט פון רְפָאַל

די צוקונפֿטִיקָע דָּרוֹתָה, וואָס וועלְן
וויסְן ווּנְדָר אָן ווּאָס זִיְּרָעָז זִיְּדָעָס
אָן עַלְטָעָר-יִידָּעָס וּעְנָעָן גַּעֲוָעָן.

עס אִיז דערפָּאָר וואָס מעָן קעָן
באַטְרָאַכְטָן פָּאָר זִיְּרָעָז צַוְּגָעָפָּאָסְטָה די
טָעַמְעָ פְּאָרָן בּוֹךְ נְוּמָעָר הַוּנְדָעָרָט
גַּעֲשָׂרְבִּין פון מאַראָק טְוָרְקָאָו: «די
לְעַצְטָעָ פָּוֹן אַ גְּרוֹיסָן דָּוָרָ.»
טורקאו האָט באַשְׁרִיבָן נָאָר די
פָּאַמְּילִיעָס מִיט וּוּלְבָעָ ערְהָאָט גַּעַז
הָאָט פֿערְזָעָנְלְעָכָע אָן דִּירְעָקְטָע
קָאַגְּנָאַקְטָן, אַזְוִי אַז דָּאָס בּוֹךְ אַטְעָמָט
מִיט לעַבְּדִיקָן אַנְטְּעָרָעָס, נִישְׁתָּ
מִיט טּוֹיטִיקָאלְטָעָ בָּאַטְרָאַכְטָנוֹגָעָן.
איַן די בְּלַעַטְעָר פָּוֹן דָּעָם בּוֹךְ פְּלָאָז
טָעָרָט אָן אַנְגְּשָׁתְרָעָנָגָט לְעַבְּן אָן
גַּעֲרָאָגָל נָאָר נִיעָז פֿאַרְמָעָן, אַוְיָפָן
שִׁידְרוּעָגָ פָּוֹן זְכוּנִישָׁן אָן בְּלָאָנָּ
דוּעָרָן, צו אַפְּט, בֵּין צו אַינְגָאנָצָן
פָּאַרְבָּלָאַנְדוּשָׁעָט וּוּרָן.

פָּוֹן די אַכְטָ משְׁפָחוֹת, וואָס די
מְאַנְגָּרוֹאָפִיעָס בָּאַהָאַנְדָּלָעָן פֿאַרְעָנָן
דיַקָּוּן דָּרְיִי מִיט שָׁמֶד: אַיְגָעָר, טָעָפָּ
לִיְּזָ, בְּעַרְגְּמָאָן: אַיְינָעָ מִיט עַקְסָטִ
רָעַמְעָר אַסְמִילָאַצְיָע — וּוּאַוּלְבָעָרָה
צְוּוִי גַּעַהָעָרָן צו דָּעָר סָאַמְאָרָאַדָּנָעָר
יְדִישִׁעָר מַאֲסָעָ: זִיְּדָעָנִיבִּיט אָן
צִיְּטָלִיָּה, אָן זְעַנְעָן דִּירְפָּאָר נִישְׁתָּ
גַּעַשְׁטָאַנָּעָן אִין סְכָנָה פָּוֹן דָּעָרְוִיִּיָּ
טָעָרָן זִיךְ פָּוֹן יְדִישִׁקִּיט: בְּלוּזָן צְוּוִי
וּוָסָס הָאָבָן יָאָ גַּעַהָאָט די מַעְגָּלָעָכָ
קִיְּט אַרְוִיסָּט פָּוֹן כָּלָל, הָאָבָן עַס נִישְׁתָּ

מוֹאָרֶן פֿוֹן דֶּר אַ. מְוקְדוֹנִי אָוֹן אָבָּן
דָּעֵרֶעֶן, דִּי מְאָנְגָּרָאָפֿיַּע אַיבָּעֶר. יַ. לַ.
פֿרְץ, "טְלָאָמָאָצָקָע 13" אָזְיוֹ. אַלְעַ
צְוֹזָאָמָעַן גִּיבָּן זַיִּה אַ פּוֹלוֹיִיטִיק בַּיְלַד
פֿוֹן דָּעַם יִדְיִישָׁן לְעַבָּן אַין מְוֹרָה-אַיִּה
רָאָפָע, פֿוֹן דִּי שְׁטָרָעָבָנָגָעַן פֿוֹן זַיִּה
עֲרָע גְּדוּלִים, פֿוֹן דָּעַם פְּעָסְטָן טְרָאָטָן,
סַיִּי פֿוֹן זַיִּינָע "שְׁבָת-יִוּסְטּוּבָדִיקָע
יִזְדָּן" (פֿ. בִּיזְבָּרְגָּ). סַיִּי פֿוֹן זַיִּינָע
"יִזְדָּן פֿוֹן אַגְּנַץ יָאָר" (יַ. פְּעָרָלָעַ).

אַט דָּעַר אַסְפָּעָקָט אַט דָּעַר בִּיִּי
טְרָאָגָג פֿוֹן דָּעַר סְעָרִיעַ וּוּטַע דָּעַר
הַאָלָטָן אַין אַנְדָּעָנָק פֿוֹן פָּאָלָק דִּי
צְוֹרָה אָוֹן דָּעַם תְּכוּנוֹ פֿוֹן אַיְינָעָם פֿוֹן
זַיִּינָע בְּעַסְטָן טְיִילָן וּוּאַס אַיִּז אַזְוִי
טְרָאָגִישׁ אַוְמָגָעָקוּמָעַן.

צְוֹזָאָמָעַן מִיטַּדִּי בִּיכְעָר, וּוּאַס
בַּאָחָאנְדָּלָעָן דְּאָקוּמָעָנְטָאלָל אַדְעָר קִינְדָּ
סְטְלָעָרִישׁ דָּעַם אַוְנְטָעָרָגָאנָג אָוֹן
אוֹמְקָומָם, בַּיְלָדָן דִּי בִּיכְעָר פֿוֹן דִּי
סְעָרִיעָס "דָּאָס פּוֹלִישָׁע יִדְנָטוּס" אַ
גִּיסְטִיקָן מְאָנוּמָעָנְטָן, צַו וּוּלְכָן עַט
וּוּטַע לְאָגָג, לְאָגָג נִישְׁתָּפְּרָוּאָקָסָן
וּוּעָרָן דָּעַר שְׁטָעָג אַוִּיךְ וּוּלְכָן דָּאָס
פָּאָלָק וּוּטַע גִּינָּן צַו דִּי הַעֲרָלָעָכָע
זְכָרוֹנוֹת פֿוֹן וּוּיְתָן אַמְּאלָן.

שְׁעַרְעַשְׁעַוּסְקִי אַיִּז גְּעוּוֹן זַיִּין אַבָּן
סָאַלְוָטָע פָּאַלְקָסְטִימְלָעְכְּקִיִּים. נִישְׁתָּ
זַיִּין גְּרוּסִיּוֹתָן, נִישְׁתָּ דִּי חַעַבָּסִי
טֻעַ אַמְּטָן, וּוּאַס עַר הַאַטְפָּאָרְנוּמָעָן
אַיִּן דָּעַט יִדְיִישָׁן גַּעַזְלָשָׁאָפְּטָלָעָכָן
לְעַבָּן אַיִּן פּוֹיְלָן אָוֹן אוּיךְ נִישְׁתָּ דִּי
אַגְּגָעָעָנָע פָּאַזְיִצְיַע אַיִּן דָּעַט אַלְגָּעַ
מִינְעָם מְלוֹכָהָשָׁן לְעַבָּן האָבָּן אַיִּם
אוּיךְ אַזְוִילָע אַפְּגָעָרִיסָן פֿוֹן זַיִּין
פָּאַרְאִינְטָעָרָעָסְרִיןָגָה פָּאָר יִדְיִישָׁ
פָּאַלְקָס-אַינְטָעָרָעָסָן אָוֹן פָּאָרָן לְעַבָּן
פֿוֹן יִדְיִישָׁן מְאָסָן-מְעַבְּטָשָׁ.

וּוּיְילָן, אָוֹן דָּאָס אַיִּז "דָּעַר פּוּעַל יוֹ"
צָא, וּוּאַס מְעַן קָעָן אָז אַיְבָּעָרִיקָן מְאַל
בָּאַשְׁטָעָטִיקָן דָּוָרָךְ מְאָרָק טְוּרָקָאָס
בּוֹךְ, יִדְיִישָׁקִיִּט אַיִּז נִישְׁתָּ נָאָר אָז
עֲנָנִי, וּוּאַס דָּאָרָף בְּלוֹיזָן גַּעַלְגָּרָנט
וּוּעָרָן. יִדְיִישָׁקִיִּט אַיִּז נִישְׁתָּ קִין
עֲנָנִי, וּוּלְכָן עַס גַּעַונְגָּט בְּלוֹיזָן צַו
גְּלוּוּבָן, יִדְיִישָׁקִיִּט דָּאָרָף מְעַן לְעַבָּן,
אַיִּן פְּשָׁוֹטָסָטָן, נָאָר פּוֹלָסְטָן זַיִּין פֿוֹן
וּוּאָרָט, דָּאָן אַיִּז מְעַן זַיִּכְעָר מִיטַּ
יִדְיִישָׁן הַמְשָׁךְ.

דָּאָס בּוֹךְ פֿוֹן מַ. טְוּרָקָאָס אַיִּז אַ
מִּין דָּעַרְגָּעָנְצָוָנָג צַו אַנְדָּעָרָע בִּיכְעָר
פֿוֹן דָּעַר סְעָרִיעַ, וּוּיְ: "פְּעַרְזָעָלָעָכָי
קִיטָּן" פֿוֹן גַּן סָאָקָאָלָאָוּ זַיִּל, דִּי מַעַ-

**COLECCION
“EL JUDAISMO POLACO”**

DIRECTOR:
MARC TURKOW

DIRECCION ADMINISTRATIVA:
ABRAHAM MITELBERG

Volumen 116

IMPRESO EN LA ARGENTINA — PRINTED IN ARGENTINA

Hecho el Depósito que marca la Ley

COPYRIGHT BY
MAX WEINREICH, New York

ESTE LIBRO TERMINOSE DE IMPRIMIR EL DIA 7 DE OCTUBRE DE
1955 EN LOS TALLERES GRAFICOS “ZLOTOPIORO HERMANOS”,
CALLE GASCON N° 1231, BUENOS AIRES, REPUBLICA ARGENTINA.

MAX WEINREICH

A AMBOS LADOS DEL CERCO

(LA VIDA TORMENTOSA DE URI KOWNER)

Editado por

UNION CENTRAL ISRAELITA POLACA EN LA ARGENTINA

BUENOS AIRES — 1955

